

LEGENDA AUREA

WINTERSTUK

Amsterdam, UBA, hs. VI B 14

**Geschreven te Utrecht in het jaar 1438
voor de Regulieren te Amersfoort 'In den Birk'**

**Diplomatisch geëditeerd door de werkgroep Legenda aurea
(SHL 14, 1992-1993, 3e trimester)
bestaande uit: Marjan de Bruijn, Nicole Groen,
Peter de Grood, Hella Hendriks, Simone Jongema,
Peter Kempers, Swanny Kessens, Mieke Koeman,
Sasja Koetsier, Klary Koopmans, Joke Manshanden,
Willemien Verhoog en Esther van Zuilen
onder leiding van dr. Willem Kuiper, IvN UvA.**

**Digitale editie
Amsterdam 2008**

[4v] dit boec hoert toe totten regulieren bi amersfo~~e~~rt inden birk

[-3r]	Vander toecoemst ons heren	.I.
v e	Andreas apostel	vij
KL	December heuet .xxxi. daghe die mane .xxx.	
xij f	loy bisscop ende confessoer xij	Crisantus ende daria xij
ij g		
A		
x b	Barbere maghet ende martelaerster	xij
c		
xvij d	Nycolaus bisscop	xv
vij e		
f	Onser lieuer vrouwen ontfangenisse	xvij
xv g		
iii A	Eulalya maghet ende martelaerster	xxi
b		
xij c		
i d	Lucia maghet ende martelaerster	xxij
e	Nycasius bisscop ende martelaer	xxij
ix f	Vander maghet alexandria	xxiiij
xvij A		
vi b		
c		
xiiij d		
ij e	Thomas apostel	xxv
f		
xi g		
xix A		
b	Ons lieuen heren gheboerte xxvij	
	¶ Anastasia maget xxxij[j]	
vij c	Stephanus die ierste martelaer	xxxij
d	Iohannes ewangeliste	xxxvi
xvi e	Der onnoselre kijnder dach	xl
v f	Thomas van cantelberch biscop	xlij
g		
xij A	Siluester paeus	xliij
[-3v] KL	Januarius heeft .xxxi. daghe die mane heefter .xxx.	
ij A	Iaersdach l.	§ Concordius martelaer lix
b	macharius die abt	lx
xi c		

	d		
xix	e	theogenus martelaer	lxij
vijj	f	Dertiendach	lxij
	g		
xvi	A	lucianus bisscop	lxv
v	b	marciana maghet	lxvi
	c	paulus die ierste heremite	lxvij
xijj	d		
ij	e		
	f	Remigius biscop lxvij	§ Hilarius biscop lxix
x	g	Ponciaen martelaer lx	§ Felix in pincen Lxxxvij
	A		
xvijj	b	Marcellus paeus	lxxi
vij	c	Anthonijs abt lxxi	
		§ Speosippus. melosippus. ende elosippus lxxijj	
	d	prisca maghet	lxxijj
xv	e	marius ende martha	lxxvi
iijj	f	fabiaen ende sebastiaen	lxxvij
	g	Agniete maghet .lxxix.	§ patrokel martelaer lxxxvi
xij	A	vincencius martelaer	lxxxijj
i	b		
	c		
ix	d	Pauwels bekeringe	lxxxvijj
	e	Policarpus bisscop	lxxxix
xvij	f	ian guldemont xci	§ paula die wedue xcv
vi	g		
	A	Iulianus bisscop	xcvijj
xiijj	b	Basilius bisscop	.C.i.
ijj	c	ignacius bisscop	.cijj.
[-2r]	KL	Februarius heeft .xxvijj. daghe die mane .xxix.	
	d		
xi	e	Onser lieuer vrouwen lichtmisze	Cvijj
xix	f	Blasius bisscop ende martelaer	cxijj
vijj	g		
	A	Aechte maghet ende martelaerster	cxv
xvi	b	Vanden septuagesima cxvij	
		§ van sunte vedast ende amandus cxxij	
v	c	vanden sextagesima	cxvijj

	d	vanden quinquagesima	cxix
xij	e	vanden quadragesima C.xx.	§ van sunte aplonia cxxij
ij	f	vanden vier quatuortemporen	Cxxi
	g	eufrosina maghet	lijj
x	A	Dorothea Cxxij	§ Theophilus cxxvi
	b		
xvij	c	Valentijn	cxxvij
vij	d		
	e	Iuliane maghet	cxxix
xv	f		
iiij	g		
	A		
xij	b		
i	c		
	d	Petrus ad cathedra	cxxix
ix	e		
	f	Mathias apostel	cxxxij
xvij	g		
vi	A		
	b		
xiiiij	c		
[-2v] KL		Marcius heeft .xxxi. daghe die mane .xxx.	
ijj	d		
	e		
xi	f		
	g		
xix	A		
vijj	b		
	c		
xvi	d		
v	e		
	f		
xijj	g	matrone maghet	ccxlvij
ij	A	gregorius pawes ende leerre	cxxxv
	b		
x	c		
	d	longinus martelaer	cxliij
xvijj	e		

vij	f	Gheertruut maghet	cxlix
	g		
xv	A		
iiij	b		
	c	Benedictus abt	cxlijj
xij	d	patricius	cli
i	e		
	f		
ix	g	Onser vrouwen boetscap	clxijj
	A		
xvij	b	Vanden palmdaghe	clxvijj
vi	c		
	d	Secundus	clxvijj
xiiiij	e		
ijj	f		
[-1r]	KL	Aprille heeft .xxx. daghe die mane .xxix.	
	g	vander passien ons heren	clxx
xi	A		
	b	Ons heren verrisenisse	cxc
xix	c	Ambrosius biscop	cxcvi
vijj	d		
xvi	e		
v	f		
	g		
xijj	A	maria van egipten	ccij
ij	b		
	c		
x	d		
	e		
xvijj	f		
vij	g		
	A		
xv	b		
iiij	c		
	d		
xij	e		
i	f		
ix	A	Ioeriaen martelaer	ccxlijj

	b		
xvij	c	Marcus ewangelist	ccxvij
vi	d		
	e	Marcellus paeus	ccxx
xiiij	f	vitalis martelaer	ccxxi
	g	peter die nye martelaer	ccxxij
	A	Eutropius bisscop martelaer	ccxlviij
[-1v]	KL	Meye heeft .xxxi. daghe die mane .xxx.	
x	b	philippus ende iacob apostelen	ccxxv
	c	Anathasius bisscop	ccxxi
xix	d	die vijndinge des heiligen cruce	ccxxx
		§ Alexander die paeus hermetis ende quirinium	cclix
vijj	e		
	f	Die bedel daghen	ccxxxij
xvi	g	Iohan voer die latijnsche poerte	ccxl
v	A		
	b	ons heren hemeluaert	ccxxxvij
xijj	c		
ij	d	gordiaen ende epymacus	ccxli
	e	Iohannes damascenus abt	ccxli
x	f	Pancraes magister ccxlviij § Nereus ende achilles	ccxlvi
	g	Seruaes bisscop	ccxlviij
xvijj	A		
vij	b	Vander maghet daer die abt ysidorus of seide	cc.l.
	c		
xv	d	Van pelagia den lichten wiue	cc.li.
iiij	e		
	f	Van taysis lichtwijf	cclvi
xij	g		
i	A	Van theodora	cclvij

<+ § hier begint die legende van sunte Gangulff

SVnte **GANGOLF** van **BURGUNDIEN** gheboren was van den alre edelsten ouderen nae der werlt weerdicheit ende van sijnre kijnsheit in kersten leringhe ende inder heilicher scriften gheleert alsoe dat hi van sijnre kijnscher ioghet die alre heilichste wert gherekent Ende doe hy tot riper outheit quam nam hi een wijf in edelheidien hem ghelyck mer

onschamel van zeden als ghi nae horen sult **Dese sunte GANGOLF** was
seer rijck nae sijnre ouder doot *ende* gaf ontellike aelmissen alsoe
datmen van hem seg>

[1ra] Hier begint die GULDEN LEGENDE

Die alinge tijt des tegenwoerdigen leuens wert gedeylt *ende* onderscheyden in vier tiden **D**at is inder tijt der dwalingen. **I**nder tijt des vernyens of des wederkerens. **I**nder tijt der versoeninge. *ende* inder tijt der pelgrymaedsen of des bedeuarts. ¶ **D**ie tijt der dwalinge was van **ADAM** dat is te verstaen na dien dat hi van gode dwaelde ouermits sinen sunden van dier tijt tot **MOYES** toe **E**nde dese tijt vertoent ons onse moeder die heylige kerke vanden seuenden dage diemen hiet septuagesima dat is alsmen **Alleluya** leyt ende duert tot paesschen toe **E**nde daer om leestmen al die tijt duer inder kerken **GENESIS** *ende* die ander vijf boeken **MOYES** daermen in vertrect hoe die eerste vaders inder werlt dwaelden. *ende* hoe si geboren worden die een vanden anderen. ¶ **D**ie tijt der vernijnge of des wederkerens begonste van **MOYES** ende duerde al totter geboerten ons heren **IHESU CRISTI** **E**nde in dier tijt worden die erfgename gods weder geroopen tot bekeringe der gelouen ouermits der heyliger propheten **E**nde dese tijt vertoent ons die heylige kerke vanden aduent tot den heyligen kersdach toe dat is dat **CRISTUS** op den heyligen kersdach geboren wert. **E**nde daer omme so [1rb] leestmen inder kerken **YSAYAS DANIEL** *ende* ander propheten boeken **In** welken men claerlic vertellet dese vernijnge. **D**ie tijt der soenen is die tijt daer wi in verlost *ende* versoent worden ouermits **IHESUM CRISTUM** tegen den vader. **D**esen tijt vertoent ons die heylige kerke van paeschen tot pijnxteren toe **E**nde daer om leestmen **DER APOSTELEN BOEKEN** [-bo] *ende* **APOCALIPSIJN** *ende* die corte epistolen **In** welken men claerlic vertellet <+van> der soenen. ¶ **D**ie tijt der pelgrimaedsen of des bedeuarts is die tijt daer een ygelic mensche in leuet in deser ellenden **In** welker tijt wi ellendige pelgrims sijn *ende* in stadigen stride *ende* arbeyt tegen den vyant. die werlt *ende* die begeerte ons lichams **E**nde desen tijt vertoent ons die heylige kerke van achte dage na pinxteren totter aduent toe. **E**nde daer om leestmen dan inder kerken **DER CONINGEN BOEKE** *ende* **IUDAS MACHABEUS** *ende* sijnre brueder boeke **In** welken men van vele stridens *ende* vechtens vertellet daer onse geestelike strijt is bi te verstaen **E**nde dese vier onderscleyden des alingen tijts machmen opnemen bij vier tyden vanden iaer **Also** datmen den eersten opneme biden wijnter. **Want** dan ist natuerlic een dwalende tijt *ende* oec so ist quaet te wanderen. **D**en anderen tijt machmen opnemen biden lenten want dan begintmen te hopen tegen den somer. **D**en derden tijt neemtmen op biden somer wantet [1va] dan al gesont is

dat die wijnter gedoot ende gedwaelt had. ¶ Den vierden tijt neemtmen op biden herfst want die noot des winters dan weder aenstaet. ¶ Ten anderen male machmen dese vier tyden opnemen biden vier tiden des dages ende des nachtes. Also datmen den eersten tijt opneemt bider nacht wantet dan donker ende dwalich is. Den anderen tijt neemtmen op bi der morgenstont want dan hoept men tegen die claeheydt. Den derden tijt neemtmen op biden middage want dan die donkerheyt ende dwalinge des nachtes al versoent is. Den vierden tijt neemtmen op bider vespertijt wantet dan weder begint te gaen tegen die donkerheyt des nachts. § Ende al ist sake dat die tijt der dwalinge eer was dan die tijt des vernyens of des wederkerens. nochtan begint onse moeder die heylige kerke die vernijnge der boeken ende der kerken ambocht lieuer inder tijt des vernyens dats inden aduent. dan inder tijt des dwalens. Want in den aduente begintmen die boeke ende die ambochten der heyliger kerken ende dat is om tweerhande reden. ¶ Die een reden is dese wanttet bet voegd datmen begint van duechden dan van dwalingen op dat gene nye dwalinge open sta Hier om so houtmense naden geuooge der dingen ende niet naden loep des tijs als die ewangelisten doen dicke in haren ewangelien [1vb] Dat na geuiel dat si dar bi wilien voerscriuen ende oec na dat voer geschiede wantet inden dienst also bet betaemt. ¶ Die ander reden is want inder toecoemst CRISTI waren alle dingen veringe vernyet Ende die aduent is CRISTUS toecoemst daer om so vernyet die heylige kerke dan haer boeken. Ende want onse moeder die heylige kerke haer ambocht begint inden aduent. daer om willen wi haer voetsporen in desen boeke houden ende beginnen oec vanden aduent ende voert so ouer naden loep vanden iaer.

Vander toecoemst ons heren.

Die aduent ons heren IHESU CRISTI wert inder heyliger kerken altoos gedaen ende begaan in vier sonnendage ende in vier weken tot enen teyken der vier toecoemsten ons heren IHESU CRISTI. ¶ Die eerste toecoemst was dat hi hier neder quam ende vleyschelike natuer aen nam van MARIEN sijnre moeder der reyne maget. ¶ Die ander toecoemst is dat hi dagelix toecoemt enen ygeliken saligen mensche mitter gelouen in sijnre herten. ¶ Die derde toecoemst is dat hi ten ionxten dage toe sel comen ende ordelen enen ygeliken mensche na sinen werken ¶ Die

vierde toecoemst is dat hi naden doemsdage sel toe comen den saligen
inder glorien. **D**ie drie weken vanden aduent sijn altoos [2ra] vol ende
geheel **M**er die vierde weke en wort geen tijt vol **Ende** daer gebreect
altoos aen. somtijt meer. somtijt min. **Ende** dit beteikent dat die drie
eerste toecoemsten eynde hebben **M**er die vierde toecoemst inder
glorien en sel nummermeer eynde hebben **Ende** al ist sake dat die vier
toecoemsten ons heren sijn als voerseit is nochtan hout die heylige
kerke vanden tween toecoemsten dat is vander eerster dat hi aen nam
vleyschelike natuer **Ende** vander derder toecoemst dat hi sel toecomen
ten ordel. **I**nder eerster toecoemst sel wi merken drie dingen. **T**eerste is
die bequamelicheit sijnre toecoemst dat is waer om hi inder tijt dat hi
quam eerst mensche werden woude **ende** noch eer noch later. **T**ander is
wat oerber ons daer aen lach dat hi mensche werden woude. **T**erde is
wat noot hem dede dat hi menschelike natuer aen nemen woude. **D**ie
bequamelicheyt sijnre toecoemst sellen wi op nemen in drien punten.
¶ **D**at eerste punt nemen wi op *biden* houerdye des menschen. **want**
doe die mensch eerst in sunden geuallen was **ende** der werltliker
naturen versellet was doe dwaelde hi vander bekenninge sijns sceppers
sijns gods **ende** daer om viel hi in alte groter dwalinge der afgodyen.
Ende op dat die mensche hier wt verlosset werde hier om roept die
prophete inden souter voerden gemeynen mensche **ende** seit. **H**ere
[2rb] verlicht mijn ogen op dat ic nummermeer en slaep inden doot.
Aldus sende ons onse here die yoedsche ewe **ende** leerde ons bekennen
ouermits der propheten die dwalinge daer die menschen in lagen op dat
si hem bekeren souden vter ongelouen der afgodyen totter bekenninge
gods **E**nde dese ewe stont biden geboden gods dat is bider kennisse der
.x. geboden gods die hi ons bi MOYESE sende in twe stenen tafelen. **M**er
al was die mensche bi desen geboden geleert nochtan en was hi niet
verlost. want die prophecie des propheten en was noch niet veruullet
die aldus hadden bescreuen **A**ls dat *CRISTUS* geboren soude werden die
ons quiten soude van allen sunden **E**nde al was die mensche *aldus*
geleert inder bekenninge gods nochtan so en was hi niet verlost van
sinen sunden noch geholpen totter gracie gods. **H**ier om so wast
bequamelic dat die gods sone in sijnre tijt geboren wert doe die
mensche kenninge had van sijnre dwalinge. **W**ant had hi eer geboren
geworden die mensche en hads hem genen danc geseit noch lof **ende**
soudent sijnre verdienten toe gescreuen hebben dat hi des weerdich
had geweest dat *CRISTUS* voer den mensche had moeten comen inder
werlt. ¶ **T**ander punt waer om *CRISTUS* niet eer noch later comen en

woude ende mensche werden dat was om den tijt want die volheyt noch niet gecomen en [2va] was Als **sunte** PAULUS spreect AD GALATHAS. Na dien dat quam die volheyt des tijs sende god sinen sone geboren vander maget **Hier** of spreect oec **sunte** AUGUSTIJN ende seit aldus **Vele** lude vragen waer om dat *CRISTUS* niet eer en quam dat was want die volheyt des tijs niet eer en quam ouermits den genen daer die tijt of is gecomen **Ende** ten lesten doe quam die volheyt des tijs doe quam die gene die ons verloste vanden tyde. **Ende** nv wi verlost sijn vander tijt so sellen wi comen daer geen tijt en is inder ewicheit. ¶ **Terde** punt waer om dat *CRISTUS* in dier tijt comen woude **ende** niet eer noch later dat was daer om want die alinge werlt was seer gewont **ende** ongesont ende behoefde eens meysters die also machtich **ende** constich waer dat hi die wonderen mocht genesen mit sijnre medicinen. **Hier** of spreect **sunte** AUGUSTINUS **Ende** doe quam die grote meyster doe die siechte lach in al die werlt. ¶ **Hier** is te weten in wat manieren die gemene werlt in qualen lach **Ende** dit is aldus te verstaen als dat die gemeyne werlt lach in seuene swaren qualen daer si noot toe had der medicinen. ¶ **Die eerste quale** was onwetentheyt Want in dier tijt dat *CRISTUS* geboren wert so waren alte luttel lude die om gode dochten of die sijn grrechticheit begeerden daer om quam die sone gods **ende** leerde inden ewangelien den wech der gerechticheyt ende maecte wetende dat onwetende [2vb] was **ende** maecte siende dat blint was. ¶ **Die ander quale** was dat die mensche lach inder ewiger pinen daer om quam *CRISTUS* ende verloste den mensche vter ewiger pinen. **want** ten hadde den mensche niet gebaet had hi geleert geworden **ende** niet verlost. ¶ **Die derde quale** was dat die mensche lach geuangen inder hellen daer om quam *CRISTUS* **ende** betaelde dat gelt daer die menschen voer geuangen lagen **want** het had den mensche luttel gebaet had hi ge<+weest ge> leert **ende** verlost mit dedinge of mit coep en hadde dat gelt of daer hi om gecoft was niet betaelt geweest. ¶ **Die vierde quale** was dat die mensche gebonden was mit quader gewoenten [-gewoenten] der sunden daer om quam *CRISTUS* **ende** scoerde die bande daer wi mede gebonden waren want ten had den mensche niet veel gebaet had hi gecoft **ende** betaelt geweest en waer hi van allen banden niet ontbonden **want** so en mocht hi sijns selues niet gebruiken **ende** oec so en mocht hi niet vry wesen **ende** gaen daer hi woude **Die vijfde quale** was dat die mensche van langer vangenisse des duuels daer hi in had gelegen die ogen al verdonkert waren also dat hi luttel sien mocht **Daer** om quam *CRISTUS* **ende** verlichte des menschen ogen ende maecte se claeijken siende mitter heyliger

gelouen want wat batet den mensche dat hi vter vangenis [3ra] waer ende ontbonden ende hi voert een blint bleue ende niet en wiste waer hi ginge. ¶ Die seste quale was want wi verdreuen waren wt ons vaderlic erue daer om quam *CRISTUS* ende coft ons weder mit sinen heyligen bloede. want wat batet den mensche waer hi geleert ende ongebonden ende verlicht inden ogen en soude hy dat vaderlike erue niet besitten. ¶ Die .vij. quale is weder te vallen inden sunden. Hier tegen heeft ons *CRISTUS* gelaten die penitencie of wi om onse sunden wille anderwerf vallen inden stricke des duuels dat wi ouermids der penitencien ons daer mede weder wt vryen ende lossen mogen. ¶ Aldus dan soe hebdi gehoert vander bequamelicheit der geboerten ons heren. ¶ Nu is voert te seggen wat orber ons daer aan lach dat *CRISTUS* woude geboren werden. Den orber vander toecoomst wert vanden heyligen altehande bescreuwen. § YSAIAS de prophete settet .vij. reden inder toecoomst *CRISTI* Die eerste was dat hi die arme soude troesten Die ander dat hi die sieke soude genesen Die derde dat hi die geuangen soude verlossen Die vierde dat hi die ongeleerde soude verlichten mit sijnre leringe Die vijfde dat hi de sunden soude vergeuen Die seste dat hi dat menschelike geslachte soude verlossen. Die seuende dat hi die duechden soude lonen mit den ewigen loen. § Sunte AUGUSTIJN settet drie orber inder toecoomst [3rb] *CRISTI* ende seit. Inder werlt en schiet niet ouertallichs dan drie dingen dat is geboren te werden te arbeyden ende te steruen Dit sijn die comenscappen van desen ryc die si besitten Ende tot alsulken comenscap so is die hemelsche coepman neder geclommen vanden hemelschen rike. Want een ygelic coepman geuet ende nemet in sijnre comenscap want hi geuet dat hi heuet aldus heeft *CRISTUS* gedaen in sijnre comenscap. want hi heeft genomen dat hier ouerloeft dat is geboren te werden te steruen ende te arbeyden ende hi gaf weder gereynicht te werden te verrisen ende ewelic te leuen. Noch spreect sunte AUGUSTIJN Tot ons is gecomen die hemelsche coepman want hi woude ontfaen scande ende geuen eer hi woude liden <+den doot> ende geuen dat leuen. Hi woude druc ende verdriet liden ende geuen die hemelsche glorie. ¶ Sunte GREGORIUS settet vier nuttichheyden inder toecoomst ons heren ende seit Alle die houeerdige die van ADAM geboren worden die pijnden hem gelijc te minnen ende verdriet te scuwen Doe quam onse here [-onder here] onder hem ende begeerde ongelijc ende scuwede gelijc. Hi nam aer verdriet ende vloech glorie Ende dese vier orber leerde hi ons in sijns selues leuen. Sunte GREGORIUS seit *CRISTUS* was ontbeyt ende quam onder hem Ende als hi

quam leerde hi nye dingen **Ende** als hi leerde [3va] nye dingen dede hi wonder **Ende** als hi wonder dede gedogede hi quade dingen. **Aldus** so hebdi gehoert vanden orber sijnre geboerten ¶ **Voert** so is te weten wat noot **hem** dede mensche te werden **Dat** is aldus te verstaen als dat *CRISTUS* woude mensche werden om dat hi woude verlossen sijn hantwerc dat die duuel verraden had als **sunte BERNAERT** seit **Dat** menschelike geslachte arbeit onsalichlic in drien siecten *ende* is broesch te wederstaen. **Wil** wy ons pynen te onderscheyden goet *ende* quaet wi werden licht verleit. **Pynen** wi ons goet te doen het wert ons te swaer. **Pynen** wy ons dat quade te wederstaen wi werden verwonnen **Daer** om wast noot dat *CRISTUS* mensch wert op dat hi in ons mocht wonen ouermits der heyliger gelouen *ende* op dat hi mocht verlichten onse onuerstandelheyt *ende* onse blintheyt op dat hi mit ons mocht wonen *ende* ons mocht sterken in onse crancheit *ende* dat hi voer ons mocht staen *ende* bescermen onse broescheyt. **Aldus** is genoech geseit vander eerster toecuemst *CRISTI* dat is vander geboerten ons heren. ¶ **Nu** is te seggen van sijnre toecuemst dat is hoe hi toecomende is ten ionxten dage ten ordel. **Van** deser toecuemste sel wi verstaen twe dingen. **Tierste** is wat voerden doemsdach comen sel. **Tander** is wat naden doemsdach sel geschien. **Voerden** doemsdach sellen gescien drie [3vb] dingen.
¶ **Teerste** is die eyselike teykenen. **Tander** is ANTEKERST bedriechnisse. **Terde** is die grootheyt des vuers dat god neder sel senden vanden hemel. ¶ **Die** eyselike teykenen die voerden doemsdage sellen geschien die heeft LUCAS bescreuen in sinen ewangelien daer aldus staet **Het** sellen wesen teykenen inder sonnen *ende* inder manen *ende* inden sterren *ende* inder eerden sel wesen bedructheyt der luden *ende* confusen doer die lucht om die geluutheyt der zee **Dese** eerste drie teykenen vander sonnen vander manen *ende* vanden sterren verclaert **sunte Ian in APOCALIPSI** *ende* seyt **Die** sonne is swert geworden als een coel sac *ende* die mane is geworden als bloet *ende* die sterren des hemels vielen opter eerden. **Dat** die sonne sel swert werden dat machmen verstaen dat si haer licht verliesen sel daer om en sel si also claer niet lichten als gewoen was **want** die menschen dan altemael steruen den welken si gewoen was te dienen mit haren lichte dat si daer of sceyden sel dat daer om droeft **Of** men mach verstaen dat die sonne donker werden sel te geliken tegen dat aensicht *CRISTI* die daer ten ordel comen sel als die gewarige sone gods of tis bi gelikenisse gesproken **Als** **sunte AUGUSTIJN** seit dat *CRISTUS* ordel also eyselic sel wesen tegen die quade menschen dattie sonne dat ordel niet en sel durren scouwen. **Of**

tis oec ghe[4ra]sproken tot eenre geesteliker beteykeninge Want die geloue *CRISTI* die die gewarige sonne is die sel so verdonkert sijn voerden doemsdach dat luttel yemant sel sijn die sijn geloue sel durren belien Ende aldus machmen vander manen oec verstaen als vander sonnen want bider sonnen gelijctmen die paepscap die dan al bedrogen sel werden ende verleyt Ende dat die sterren vallen vanden hemel dat machmen aldus verstaen als dat si so seer niet en sellen lichten als si gewoen waren Ende dat sel god doen om die sundaers te meer te verueren ende te pinen Of die sterren sellen oec vallen om veel vuers van hem te geuen gelijc als i nv somtijt doen in onser tijt als wi seggen dat de sterren schieten ende vliegen vuerichlic vanden hemel. want in dier tijt sellen die gene die sterren sijn der heyliger kerken inden scine vallen in ongelouen bi ANTEKERST bedriechnisse. ¶ Vanden vierden teyken spreect **sunte MATHEUS** inder ewangelien ende seit dat dan sel sijn so grote bedructheyt inder werlt dat nie en was van begin der werlt noch nummermeer en sel werden dan in dier tijt. ¶ Vanden vijften teyken als vander confusien der zee spreken sommige meysters ende lerers ende seggen dat die see mit hare <groter> brieschinge sel verliesen haer gedaente die si haer toe gehadt heuet Als gescreuen staet in APOCALIPSI. Dat [4rb] die zee en is altehants niet. ¶ Ende ander meysters ende lerers seggen dat die see sel maken groot geluut ende heffen haer .xl. cubitus bouen allen bergen ende bliuen so staen als een muer Ende dan sel si weder neder dalen inden gront also datmen se cume sel mogen sien. **Sunte GREGORIUS** spreect oec ende seit <+dat dan sel geschien bedroefheit inder zee> dat des gelijcs nie gesien en was noch en geschiede. ¶ Voert so is te weten dat **sunte IERONIMUS** scrijft .xv. teykenen die hi vant inDER YODEN BOEC die alle geschien sellen eer der tijt dat onse here ten ordel sel comen. Mer hi en seyt niet dat si gheschien sellen in .xv. dagen die een naden anderen volgende § Teerste teyken is dat die zee haer sel verheffen .xl. cubitus bouen allen bergen ende bliuen so staen als een muer. § Tander teyken is dat si weder sel neder vallen also datmen se nauwe sel mogen sien. § Terde is dat die beesten hem sellen vertonen op der zee ende si sellen geluut geuen tot inden hemel ende haer geluut sel god alleen horen ende verstaen. § Tfierde is dat die zee ende alle water sel bernen. § Tfijfte is dat die bomen ende alle crudens sellen douwen Oec als sommige meysters seggen so sellen in desen vijften dage alle die vogelen des hemels vergaderen inden velde een ygelic in sijnre ordene ende si en sellen eten noch drinken ende si sellen ontsien [4va] den toecomenden

dach des rechters die dan nakende is. § **T**seste is dat alle tymmeringe sellen neder vallen Oec so sel in desen dage als sommige meysters seggen vuerige blixemen slaen vanden opganc der sonnen *ende* lopen tegen dat aensicht des firmaments al totten onderganc der sonnen.

§ **T**seuende is dat hem die stenen die een tegen den anderen sellen ontwe slaen *ende* sellen ontwe spliten aen vier stucken *ende* so sel elc stuc dat een <+den> anderen ontwe stoten *ende* geen mensche en sel dat geluut horen dan god alleen. § **D**at viij. is dat een grote eertbeuinge sel wesen ouer al die werlt die also groot sel wesen alsmen leest dat geen mensch noch dier sel mogen ontstaen si en sellen ter eerden vallen. **D**at .ix. is dat die eerde *ende* alle bergen *ende* houelen sellen te puluer *ende* te niete werden *ende* gedyen. § **T**iende is dat die lude vten holen der eerden sellen gaen *ende* si en sellen niet spreken connen.

§ **T**elfde is dat die gebeente der doder lude buten op haren graue sellen staen *ende* alle die graue vanden opganc der sonnen totten onderganc sellen open staen datter die doden wt gaen ¶ **T**walefte is dat die sterren sellen vallen. want alle die sterren sijn si dwalende of sijn sy staende die sellen van hem vuer geuen *ende* glinsteren *ende* dan sellen si mere schinen van onder aen te sien Oec seytmen dat in desen .xij.^{ten} dage alle die dieren sellen comen [4vb] te velde alle loeyende *ende* en sellen noch eten noch drinken. § **D**at xij. is dat alle menschen sellen steruen op dat si mitten doden weder mogen verrisen. § **D**at .xiiij. is dat hemel *ende* eerde sellen bernen **T**fijftiende is dat [-hemel *ende* eerde sellen bernen] alle menschen sellen verrisen *ende* hemel *ende* eerde sel verniet werden *etcetera*. ¶ **D**at ander teyken dat voerden doemsdage sel geschien is **A**ntekerst bedriechnisse want hi sel hem pinen den menschen te bedruegen in vier manieren. § **T**eerste is hi sel hem pinen den menschen te verleyden ouermits sijnre valscher leringhe want hi sel bi sinen scalken rade die heylige script valschelic *ende* bedriechlic ontbinden *ende* hi sel hem pynen *ende* raden dat hi bider scriften toe mocht brengen dat hi messyas waer die inder ewen voersproken *ende* beloeft was **E**nde aldus sel hi *CRISTUS* ewe neder leggen *ende* sine ewe leyder op heffen. § **T**ander is dat hi hem sel pinen tfolc te bedriegen mit wonderliken teykenen die hi doen sel als *IOHANNES* spreekt in *APOCALIPSI*. **H**i sel teikenen doen want hi sel tfuer vanden hemel neder doen comen op der eerden **D**aer die *close* aldus op spreekt. **G**elijc dat den apostelen gods is gegeuen *ende* geseynt den heyligen geest inder gedaenten des vuers **A**lso sel **ANTEKERST** den duuel neder doen comen inder gedaenten des vuers tot sinen apostelen. ¶ [5ra] **T**en derden mael sel hi hem pinen

den menschen te bedriegen mit groten giften. **want** die gene die hi niet en can geweldigen mit machten die sel hi tot hem trecken ouermits gyericheit. ¶ **Ten** vierden mael sel hi den menschen <+bedriegen> mit groten tormenten want hi sel den menschen mere pyne aen doen dan ye gedacht wert voer dier tijt. ¶ **Dat** derde dat voerden doemsdach sel geschien is die grootheyt des vuers welc vuer sel gaen voer dat aensicht gods. **Want** dat vuer sel god seynden voer sijn gerecht om vier reden.

§ **Teerste** is want hi die werlt wil vernyen *ende* alle die elementen verclaren. **want** gelijc dat inder dyluuien dat water ginc .xv. cubitus bouen allen bergen *ende* dat is daer om dat [-hem] die menschen <+haer hantgewerc so hoghe mochten doen> [-nergent voer nen bergen]. § **Die** ander reden is dat bi dien vuer den genen die inder lestre tijt leuen gereynicht mogē werden *ende* haer vegeuuer daer in liden *ende* dogen. § **Die** derde reden is om dat der verdoemder pyne openbaerre wesen sel. § **Die** vierde reden is om dat die salige daer of te meer verlicht *ende* veruroecht sellen werden. **want** sunte BASILIUS seyt **God** sel die hetten sceyden vanden lichte als hi die werlt heeft ghepurgiert *ende* alle die herten sel hi senden totten verdoemden op dat si meer sellen werden gepyniget **Ende** alle die lichten sel hi seynden den vercoren op dat si te meer ver[5rb]uroechdet werden **Aldus** is gheseit wat voerden doemsdach sel geschien. ¶ **Nv** is voert te seggen wat naden ordel *ende* naden doemsdach sel geschien. **Naden** ordel sellen sonderlinge .vij. dingen geschien. **Teerste** is die aentale des rechters want die rechter sel climmen inden dale van IOSEPHAT *ende* sel setten die goede tot sijnre rechterhant *ende* die quade tot sijnre luchterhant **Ende** hi sel sitten tot eenre hoger stat also dat hi gesien mach werden van allen menschen **Ende** niet en selment verstaen in enigen begrijp dat alle menschen van aenbegin der werlt daer sellen wesen beyde mit siele *ende* mit liue weder si alle sellen sijn int dal van IOSEPHAT of hoe dat wesen sel dat laten wi staen inder scickinge gods nochtan selre een groot deel sijn op een cleyn stat want si sellen vergaderen inden geboden gods **Ende** die vercoren sellen sijn inder luchten om die lichticheyt van haren licham **Ende** oec mede mogē die verdoemde sijn inder lucht bider onthengenisse gods **Ende** dan sel die rechter dedingen mitten quaden *ende* verwiten hem dat si die werken der ontfermherticheyt niet gedaen en hebben **Ende** dan als CRISOSTIMUS seit sellen alle menschen die qualic geleeft hebben sijn si gelouich of ongelouich op hem kermen **Dan** sellen kermen die ioden op hem want si sellen den genen daer sien leuen *ende* leuen geuen die si sey[5va]den

ende waenden een doot mensche te wesen want si en sellen niet verbergen connen die wonderen haerre ongelouen. Die heyden sellen oec wenken want si aengebeet hebben die werken hare handen als beelden die si maecten ende anders menigerhande afgoden Ende si hieldent voer spot datmen den gecruisten IHESUM aan te beden plach. Die heretici sellen oec kermen want si te seggen plagen dat CRISTUS een puer mensche waer Dan sellen alle die geslachten der werlt kermen want daer en sel geen wederstaen wesen tegen die macht des strengen rechters noch nyemant en sel sijnre machten noch sijns aensichts ontvlien mogen noch daer en is dan geen tijt penitencie te doen noch beteringe Mer daer sel sijn anxt ende weninge. ¶ Dat ander dat naden ordel sel geschien of na den doemsdage sel volgen dat sijn die onderscleydinge der orden die daer sellen sijn want als sunte GREGORIUS seit so sellen inden ordel vier ordenen gescien Die twe vanden gerechtigen menschen. <+ende twee vanden ongerechtigen menschen> Vanden quadren menschen sel die een verdoemt sijn als die [-] gelouige kersten menschen dien die rechter toe spreken sel Ic was hongerich ende ghi en gaeft mi niet teten ende verwiten hem also voert die .vij. werken der ontfermherticheyt Die ander oerdene der quader die en sellen niet geordelt werden mer si sellen sonder ordel verdoemt werden Als ongelouige [5vb] menschen als heyden ende YODEN. want die scriptuer seit die niet en geloeft die is van hem seluen verordelt ende si en sellen des rechters woerden niet horen van onweerden want si sijn geloue niet en hielden noch mit den woerden niet en belyeden. Vanden goeden menschen sel die een oec verordelt werden ende behouden bliuen Als die gelouige kersten menschen Daer sel die rechter toe seggen Ic was hongerich ende ghi gaeft mi teten ende voert die .vij. werken der ontfermherticheyt. ¶ Die ander ordene der goeder saliger en sellen niet verordelt werden mer si sellen regnieren Als die volmaecte salige menschen die een volmaect leuen geleyt hebben die sellen die ander ordelen Mer niet te verstaen dat si dat vonnisce sellen geuen want dat behoert den almachtigen rechter alleen toe ende dat selmen den saligen doen te eren. Och hoe grote ere sel dat sijn bi den rechter te sitten daer die coningen hertogen greuen ende alle menschen die ye gewaren voer wiken ende beuen sellen Oec sellen si daer om sitten biden rechter om mere verdoemenisse der quader menschen want wt heylicheyt der goeder sellen die quade verdoemt werden. Dat derde dat naden doemsdach geschien sel dat sel sijn <+die teikene van> ons heren passie dat is sijn cruce ende sijn nagel ende die liclawen sijnre

wonden an sinen licham dat sel [6ra] daer getoent werden tot enen litteyken sijnre victorien dat hi mit glorien den doot verwant om dat menschelike geslachte. **Hier** of spreect CRISOSTIMUS ende seit dattet heyligh cruus die nagelen *ende* die wonderen sellen claeerre wesen dan de sonne **Noch** seyt CRISOSTIMUS Merct hoe groot dat is die macht des cruceis die sonne sel werden verdonkert *ende* die mane en sel geen licht geuen op dat die mensche leer bekennen die grote macht *ende* claeरheyd des heyligen cruceis. Oec sel dit daer om vertoent werden op dat hi dat wil leren mit hoe groter ontfermherticheyt die goede menschen behouden worden. Oec wertet daer om vertoent om te bekennen dat rechte ordel gods op dat men lere mit hoe groter gerechticheyt die quade verdoemt werden **want** si so groten coep sijns heyligen bloedes versmaet hebben. **Want** als sunte IERONIMUS seit CRISTUS sel aldus den quaden menschen verwiten **Ic** bin om uwen wil mensche geworden **Ic** bin om uwen wil gebonden geslagen *ende* gecruust **waer** is die vruchte van desen groten onrecht. **Siet** den coep mijns bloets die ic gaf om uwer verlossinge. **Waer** is den dienst die ghy mi om den dueren coep gedaen hebt. **Ic** achte uwer meer dan mijns selfs glorie **want** ic bin god *ende* wert mensche *ende* ghi hebt my myn geacht dan enich onduerich dinc <+der> eerden *ende* die hebdi meer gemint *ende* lieuer gehad [6rb] dan mijn ewige gerechticheyt *ende* mijn geloue.

¶ **T**fierde dat naden doemsdach comen sel dat is die vrese des rechters want hi en is niet te verdrey[]en om enige vrese. want hi is almachtich noch mit enigen giften te verkeren **want** hi is bouen al gerechtich **Noch** mit enigen hate want hi is goedertieren als een lam **Noch** mit minnen want hi mint gerechticheyt want hi sijn brueders die valsche kersten niet verlossen en wil. **Noch** hi en is oec niet te bugen mit eniger valscher dedinge. **want** hi is bouen al die wijste. ¶ **V**an desen vieren seyt IERONIMUS Hoe vele [-isser] selre wesen die qualic consten spreken stamerende stomme menschen die daer saliger sellen sijn dan die grote meysters die vol van woerden waren **Ende** vele scaepherden sellen daer saliger wesen dan grote philosophen **Ende** hoe veel dorpers sellen daer saliger wesen dan meysters in loye **Ende** hoe veel dommer ongeleerde sotter menschen sellen daer saliger wesen dan die vele connen arguieren. ¶ **T**fijfte dat naden doemsdach sel volgen is die ontsichlike wroeger want daer sellen staen drie wroegers tegen den sundaer **Die** een sel sijn die duuel **Als** sunte AUGUSTIJN seit **Daer** sel gereet sijn die duuel *ende* sel voert brengen die woerde onser [-propheciën] <+ professien> **Ende** sel ons tegen werpen alle dinc dat wy ye gededen

ende in wat steden ende in wat vren wi gesundicht hebben [6va] Ende wat goets wi in dien tiden souden gedaen hebben Ende dan sel die duuel seggen. Gherechtige here ende richter ordelt desen onrechtueerdigen mensche mijn te wesen om sijnre misdaet die di niet en woude wesen bider graciën Dijn is hi bi naturen mijn is hi van onsalicheyden Dijn is hi om dijnre passien mijn is hi om dat hi mi hoerde ende di ongehoersam was. Van di ontfenc hi den roc der ontfermherticheyt van my ontaet hi den dood der vuulre sunden Dijn cleet heeft hi versmaet ende mit den minen is hi hier gecomen Gerechtige rechter wijsten mi toe ende mit my verdoemt te sijn Och leyder hoe sellen die gene haren mont op durren luken die aldus gevonden werden ¶ Die ander wroeger sel sijn der menschen sunden want des menschen eygen sunden sellen een ygelic daer selue wroegen Als Sunte BERNAERT seit Dan sellen des menschen woerden ende werken hem toe seggen. wy sijn dijn werken du hebste ons gewrocht wi en sellen di niet begeuen mer wi sellen altoos bi di wesen. ¶ Die derde wroeger sel sijn die werlt Als sunte GREGORIUS seit Vragedu wie di wroegen sel Ic segge di alle die werlt want als die scepter der werlt is [-gewroecht] <+uerwrocht> so is oec al die werlt [-ge]<+ver>wro[-e]cht. Oec spreect GREGORIUS In dien dage en sellen wi niet hebben te verantwoerden want daer tegen ons staen <+sellē> hemel [6vb] ende eerde sonne ende mane nacht ende dach ende alle die werlt ende sellen ons sterclic wroegen voer gode ende geuen getuuch van onsen sunden Ende al <swegen> dese alle gader nochtan souden ons wroegen ons selfs gedachten. ¶ Dat seste dat na den doemsdag sel volgen dat is die tuger diemen niet bedriegen en mach. want die sundaer sel dan tegen hem hebben drie tugers die alle bouen hem sijn. Die een tuger is god die rechter. Die ander sel hi <+hebben> binnen hem dat is sijn eygen consciencie Als sunte AUGUSTINUS seit So wie den toe comenden rechter ontsiet die sel corrigieren sijn tegenwoerdige consciencie. want dat getuuch dijnre consciencien is die reden dijnre daet. Den derden tuger sel die mensche hebben neffen <+hem> dat sel sijn die engel die hem te hoeden plach want die alle dijn werken gesien heeft so sel hi daer orconde of geuen. Als IOB seyt Die hemelen sellen vertellen haer quaetheyt daer hi die engelen mede meynt. ¶ Tseuende dat naden doemsdach sel geschien dat is dat enge bedwanc des sunders als sunte GREGORIUS seyt Och hoe enge sellen dan <+die> wege des sundaers wesen Want bouen hem sel sijn die verbolgen rechter ende beneden hem die eyselike helle Ter rechterhant

al sijn sunden die hem wroegen **Ter** luchterhant die duuelen die hem ter pinen trekken **Ende** van binnen sijn *consciencie* die hem van [7ra] buten onsteken sel recht of alle die werlt bernede **Ende** waer sel dan die onsalige sunder vlien die aldus begrepen wort hi en mach nergent sculen **ende** coemt hi voert so is hi onbequamelic. ¶ **Dat** viij. dat naden doemsdach sel volgen dat ist vonnisse daer niet tegen te weder roepen en is noch te wederseggen noch men mach daer niet tegen appellieren om drierhande saken wil so en is die appellacie in dien gerechte niets weert. § **Die** een sake is hoecheit des rechters die dat vonnisse geeft want tegen des conincs vonnisse so en is niet te appellieren want in sinen lande en is geen mere hof noch mere **ende** mogender richter § **Die** ander zake daer *men* niet om en mach appellieren is kundicheyt des misdoens want als die broken den rechter cundich **ende** bewijst sijn so en machmen niet appellieren want so en behoeft men geen proeuinge van dier saken. ¶ **Die** derde sake waer om men niet en mach appellieren is Want die sake daermen of rechten sel en heeft geen verbeyden want alle rechten voert aen neder geleyt sijn. Om deser drier saken wil so en machmen tegen den hogen rechter niet appellieren want geen meerre hof noch machtiger rechter en is dan god want hi gaet in drien dingen bouen al dat is mit ewicheyt mit weerdicheyt **ende** mit mogentheit [7rb] ¶ **Ten** anderen mael en machmen niet appellieren Want als voerseyt is so is enen ygelic sijn misdaet kenlic **ende** openbaer ende bewijst **Als** sunte IEROMINUS seit **Die** dach sel comen in welken onse werken openbaer sellen wesen als of si in een tafel stonden gescreuen. ¶ **Ten** derden mael so en is daer geen vertogen noch verbeyden op den rechtdach. **want** mit dien ordel des vtersten rechtdages so sijn alle rechten gewijst **ende** gesceyden **Na** alle volcomen rechten onser verdienten **ende** dat sel also cort gescien als een ogenblic. **Onse** lieue **here** moet ons gunnen dat wi also leuen **ende** steruen moeten dat ons dat recht mitter godlicher genaden **ende** ontfermherticheyt ouermoet gewijst werden. **Amen.**

Van sunte ANDRIES **ende wat die naem beduut**

ANDREAS is in DUYTSCHE te seggen ANDRIES. **Ende** beteykent also veel als scone of antwoerdende of manlic of mensche. Want **sunte** ANDRIES was scoen in sinen leuen **Ende** was antwoerdende in wijsheyden **ende** manlic in sijnre pynen **ende** een mensche in sijnre glorien. **Sunte**

ANDRIES ende oec sommige ander iongeren waren driewerf van onsen here geroopen. ¶ Ten eersten riep se onse here tot sijnre kenninge ende dat gesciede doe **sunte IAN BAPTISTA** onsen here wijsde mit den vinger ende seyde **Sich** dat lam [7va] gods dat of neemt die sunden der werlt **Als** **sunte ANDRIES** dit hoerde altehans volgede hi onsen here na ende een ander ionger mit hem **ende** sagen waer **IHESUS** woende **ende** bleuen mit hem dien dach **Ende** **sunte ANDRIES** vant PETER sinen brueder die doe noch SYMON hietede **ende** leyden tot **IHESUM**. Des anderen dages gingen si weder visschen alsi plagen. **Namaels** riep se onse here anderwerf tot sijnre vrienscap alst ewangelium spreect. **Doe** die scaren des dages seer tot onsen here vielen **ende** hi stont opt meer van GENESARETH datmen oec hiet die zee van GALYLEEN **Doe** ginc onse here in SYMONS **ende** ANDREAS scip **ende** dede hem vangen also veel vischs tot enen worp dat si IAN **ende** IACOB mosten roepen vten anderen scepe die hem die visschen holpen hauenen want haer net also vol vischs was dat sijs niet op en consten getrecken. **Doe** volchden si echter **IHESUM** na **ende** quamen weder thuus. **Mer** derdewerf riep se onse here tot sinen iongeren doe hi wanderde biden seluen meer opten oeuer **ende** sach se vischen doe riep hi se **ende** seyde volget my **Doe** lieten si scip **ende** net **ende** al dat si hadden **ende** volchden hem na **ende** en keerden nie weder **Ende** hier na riep hi ANDREAS **ende** die ander xi tot apostelen doe hi sijn .xij. apostelen maechte. **Als** onse here hier namaels te hemel was geuaren **ende** hem die apostelen gedeylt hadden **Doe** voer **sunte ANDRIES** in een lant dat hiet [7vb] SIRCIA **ende** **sunte MATHEUS** in enen lande dat heet MARGANDIA **ende** predicten dat woert gods **Als** die lude van MARGANDIA hoerden die predikinge van **sunte MATHEUS** doe versmaden si sijn woerde seer so dat si hem sijn ogen wtstaken **ende** worpenen gebonden in den kerker **ende** meynden na corten tyden te doden. **Hier** en binnen quam die engel tot **sunte ANDRIES** **ende** seyde hem dat hi tot MATHEUM ging tot MARGUNDIEN **ende** ANDRIES seide hi en kende den wech niet **Doe** seide die engel dat hi ging opt oeuer vander see **ende** ging int eerste scip dat hi vonde **Doe** dede **sunte ANDRIES** also **ende** quam tot MARGUNDYEN in die stat **Ende** die engel leyden totten kerker **ende** ondeden hem **Ende** als hi **sunte MATHEUS** blint vant screyde hi **ende** wert bedroeft **Doe** gaf onse here **sunte MATHEUS** beyde sijn ogen weder **Doe** sciet **sunte MATHEUS** van daer **ende** quam weder tot ANTHIOCHIEN in die stat **Ende** als **sunte ANDRIES** tot MARGUNDYEN bleef **ende** die lude gewaer worden dat hi predicte als **sunte MATHEUS** plach te doen **ende** si **sunte MATHEUS** inden kerker niet en vonden doe bolgen si hem **ende** vengen **sunte ANDRIES** **ende** bonden sijn

handen ende sleepten achter straten so dat hem sijn bloet of liep Doe
bat hi voer die lude ende bekeerdese mit sinen gebede die hi mit
prediken had verbolgen gemaect Ende alsi bekeert waren voer hi voert
tot ANTHIOCHIEN Doe geschiede dat een ionc man wert bekeert ende
wert [8ra] Ende wert sunte ANDRIES ionger tegen sijnre ouder wille Ende
sijn ouders quamen eens dages ende onstaken die woninge daer sunte
ANDRIES ende sijn iongers in waren Ende als dat vuer groot was
geworden ende stugge Doe clam die ionger op ende nam .i. apulle mit
water ende goetse in dat vuer ende alle dat vuer lesschede. Als sijn
ouders dat sagen seyden si onse kint is een gokelaer geworden ende
rechteden lederen ende wouden in clymmen doe worden si also blint
dat si die lederen niet en sagen Doe riep een op der straten. waer om
bedroefdi v seluen en siedi niet dat god voer hem vecht tegen v Hier om
worden vele lude bekeert die dit wonder sagen ende geloefden an
onsen here Ende des iongers ouders storuen beyde in .l. dagen ende
worden in een graf geleyt. ¶ Daer na geuielt dat een wijf nam enen man
die manslachtich was ende wert mit kinde ende en conste niet verledicht
werden Doe seyde si tot hare suster Ganc ende roep DYANEN an onse
goddynne voer <+mi> Ende alsi dat dede sprac die duuel vten beelde
ende seyde waer om roepstu my aen ende ic di niet helpen en can mer
ganc tot sunte ANDRIES den apostel die sel dijn suster helpen Ende alsi
tot den apostel quam ende si hem totter suster geleyt had. Doe seide
sunte ANDRIES Te recht lydestu dit want du qualic huwelic dedest ende
valschelic hebste ontfaen. Ende hebste [8rb] den duuel om raet
geuraget Doch penitencie ende geloeft an CRISTUM ende werpt of dijn
dracht Ende altehant doe si geloefde kreech si een doot kint ende si
genas vanden wee. Een out man quam totten apostel sunte ANDRIES ende
seide Siet here ic bin een out man ende bin .lxx. iaer out ende ic heb al
mijn dage in oncuusscheyt geleeft. Eens tijts nam ic die ewangelie ouer
my ende bat onsen here dat hi <+my> voert aen verleende reynicheyt
ende ophouden van sunden mer die quade gewoente weder toech mi so
dat ic dede dat ic gewoen was. Eens tijts doe mi mijn quade begeerte
aen quam ende ic had an mi vergeten tewangelium ende ic quam totten
bordeel ende die wyue seyden weder tot my. Ganc wech want du biste
gods engel du en coemste an mi niet want ic sie op di gro<+o>t
wonder Ende als ic mi verwonderde wat die wyue meynden gedocht ic
opt ewangelium Nu heylige vader bidt voer my ende voer mijn salicheyt.
Als sunte ANDRIES dit hoerde began hi seer te screyen ende dede sijn
gebet vander derder vren vanden dage totter noenen toe ende stont op

ende en at niet ende seide ic en eet nummermeer ic en weet of god den ouden mensch ontfermen sel ende als hi vijf dage had geuast quam een stemme tot hem ende seyde [-Ic en eet nummermeer ic] ANDREAS du biste gehoert voer den ouden Mer also du di hebste gemagert mit vasten also moet [8va] hi oec vasten sel hi sijn ziel behouden Aldus dede die oude ende vaste ses maende te water ende te brode Ende daer na wert hi heylich ende salich ende sterf in vreden Doe quam een stemme ende seide. bi dijnre beden heb ic weder gecregen den ouden <+CLAES> die ic had verloren ¶ Hier na quam een ionc man die kersten was totten apostel sunte ANDRIES ende seide hem heymelic. Mijn moeder heuet mi versien om dat ic een scone mensche bin ende heeft mi te voren geleit om oncuuscheit mit haer te doen Ende want ics niet doen en woude is si totten rechter gegaen clagen dat ic se vercrachten woude mer bit uoer mi dat ic dus onredelic niet en sterue. want also mi aen taelt dan sel ic swigen ende heb lieuer te steruen dan mijn moeder also te sceynden. Nu wert die iongeling voer den rechter geroepen Ende sunte ANDRIES volgede hem vaste na Ende die moeder sprac den soen valschelic aen van gewelt ende van cracht dat hi haer doen woude. ende men vragede hem dicwyl oft also waer ende hi sweech ende en antwoerde niet. Doe seyde sunte ANDRIES o wrede wijf bouen allen wyuen die om dijn quade begeerte dijn eygen soen wilste doen doden Doe sprac dat wijf totten richter Sint dat mi mijn soen dit eerst te voren leyde so heeft hi desen man geuolget mer ten heeft hem niet gebaet. Doe wert die rechter toornich ende liet den iongelinc wer[8vb]pen in enen sac mit pec ende lijm ende so ouer oeuer werpen Ende sunte ANDRIES hiet hi inden kerker doen totter tijt toe dat hi hem beryede <+hoe> dat hi en doden woude. Doe viel sunte ANDRIES in gebede ende daer quam een donreslach also vreselic dat alle die stat daer of verbernde. Daer na quam een eertbeuinge dat die rechter ende alle die ander ter eerdē neder vielen Ende een blixem quam ende sloech dat wijf doot. Dander baden den apostel dat hi voer hem bade dat si niet en storuen Ende als hi voer hem bat viel [-dat onweder] <+die dou> neder ende si quamen alle te sate sonder dat wijf die doot was Doe wert die rechter gelouich ende oec alle sijn gesinde. ¶ Hier na voer die apostel inder stat van NYCHEA ende als hi daer binnen predicte quamen tot hem die borgers vander stat ende seyden hem dat daer buten der stat inden wege waren .vij. duuelen die al doden dat den wege lede Doe ginc die apostel daer ende geboet den duuelen ende si vertoenden hem inder gedaanten van .vij. honden voer die lude. Doe hiet hi hem dat si derwert gingen daer si

genen mensche meer en deerden **Ende** te hant wert menre quijt ende niet meer en keerden si weder. Als die van NYCHEA dat sagen worden si gelouich **ende** lieten hem dopen. ¶ **Ende** cortelic daer na ginc **sunte ANDRIES** tot eenre ander stat daer bi **Ende** als hi aen die poerte quam des quamen daer lude **ende** droegen enen [katern 2; 9ra] doden **Iongeling**. Doe vragede **sunte ANDRIES** ho<+e> hi doot gebleuen waer **Si** seyden daer quamen seuen honden **ende** hebben hem doot gebeten **Doe** weende die apostel **ende** seyde **Ic** weet wel **here** god dat dit die .vij. duuelen waren die ic van NYCHEA verdreef **Doe** sprac hi des iongelincs vader toe **ende** seyde. **Wat** seldi mi geuen of ic uwen soen verwec **Die** vader antwoerde. ic en heb niet lieuer dan minen soen ic sellen v geuen condi hem verwecken **Ende** die apostel dede sijn gebet **ende** die iongeling stont op **ende** wert sijn ionger. ¶ **Hier** na geuielt dat .xl. manne te sceep gingen **ende** sochten den apostel **sunte ANDRIES** **ende** wouden die geloue van hem ontfaen **Ende** die duuel maechte sulken ondaet dattet scip te gronde ginc **ende** si verdrunken al te samen **Ende** die lichamen worden gesocht **ende** gevonden **ende** worden den apostel gebrocht **ende** hi verwecte se al te samen vander doot **ende** worden kersten menschen **ende** si vertelden claeijken wat si gesien hadden **ende** wat hem geschiet waer. ¶ **Ten** lesten voer hi in GRYEKEN inden lande van ACHAYEN **ende** bleef daer wonen **ende** veruulde tlant mit kerken **ende** bekeerde tfolc tot *CRISTUS* geloue **Ende** EGEAS wif die daer lantsrouwe was bekerede hi **ende** hi leerde haer die geloue **ende** si wert kersten. Als EGEAS dit wonder vernam quam hi tot PATRAS in die [9rb] stat daer die apostel bisscop in sat **Ende** geboet den kersten volke **ende** dwanc se daer toe dat se den afgoden offerden **Doe** gemoete hem die apostel **sunte ANDRIES** **ende** seyde **Het** waer di noot **ende** behoerlic dattu bekenneste dinen rechter die in den hemel is **ende** du dan rechter der menschen waerste **Ende** alstu hem kenneste dattu hem aenbedeste **Ende** alstu hem aenbedeste dat du di afkeerste mit sinne vanden genen die geen gode en sijn mer valsche duuels. Doe seyde EGEAS du biste ANDREAS die den volke leerste haren sin te keren vanden goden **ende** dat si aenbeden *CRISTUM* die gecruust was **Ende** leerste hem ydelheyt die die romeynen hebben gevonden dat quaet is **ende** hebben se geboden te verdriuen **ende** neder te liggen. **Sunte ANDRIES** antwoerde die ROEMSCHE pricen en hebben noch die waerheyt niet [-gevonden] bekent hoe die sone gods is neder gecomen **ende** geleert heeft dat die afgode niet alleen en sijn gode mer valsche duuels die den luden leren daermen gode mede verwerket **ende** als hi verwacht is begeeft hi den mensche

ende en hoert sijn gebet niet **Ende** dus bliuen die menschen vanden duuel geuangen tot der tijt toe dat si naect **ende** sculdich vanden licham sceyden **ende** en vueren anders niet voer hem dan alleen sunden. **EGEAS** seyde **Doe v IHESUS** dese ydel woerde seyde **ende** leerde doe [9va] wert hi aenden cruce geslagen **sunte ANDRIES** antwoerde dat gesciede om onse verlossenis **ende** niet om sijnre misdaet **ende** hi liet hem mit sinen vryen wille hangen aan die galge des cruces **Ende EGEAS** seyde **Na** dien datten sijn ionger verriet **ende** hem die ioden vingen **ende** hielden **ende** die ridders PYLATUS cruusten hoe mogeste seggen dat hi mit sinen wille gecruust wert. **Doe** proefde **sunte ANDRIES** [-dat] mit vijf reden dat *CRISTUS* mit sinen wille den doot leet. § **Die eerste reden** is want hi sinen iongeren den doot voerseyde. **Ga wy tot IHERUSALEM** sprac hi **ende** des menschen soen die sel geleuert werden. § **Die ander reden** is want hi PETER bescout dat hijt hem ontraden woude dat hi niet steruen en soude **Doe** seyde hi tot PETER **Ganc van my sathanas** du en kenste die dingen niet die gods sijn. § **Die derde reden** is want hi seyde dat hi macht had te steruen **ende** weder te verrisen alst ewangelium seit **Ic** heb macht mijn siel te setten **ende** weder aan te nemen. § **Die vierde reden** is want hi sinen verrader kende [*] **ende** gaf hem geweyct broot nochtan en scuwede hijs niet. § **Die vijfde reden** is want hi totter stat ginc daer en die verrader vinden mocht. **Ende** doe seyde **sunte ANDRIES** dat hijt al gehoert had **ende** gesien **ende** seyde oec dat die verholentheyt des cruces groot waer. **EGEAS** seyde ten mach geen verholentheyt heten mer tis een [9vb] een pijn **Ende** en doetstu niet dat ic di hiete ic sel di hangen aan een cruce daer du of makes verholentheit **sunte ANDRIES** antwoerde waert dat ic verdriet des cruces ontsage **Ic** en predicte niet des cruces glorie daer om begeer ic dattu hoerste die glorie des cruces op dattu geloueste **ende** werste behouden **Des** ondecate hi hem die verholentheit des cruces mit vijf punten. § **Teerste** is want die eerste ADAM den doot in bracht ouermits den houte daer aan te misdoen so wast bequaem dat die ander ADAM dat besuerde anden hout bi sijnre pinen **ende** also den doot verdreef. § **Tander** is want die misdoenre was gemaect vander besmetter eerden so wast bequaem die dat soenre worde geboren van een reyne maget. § **Terde** is want die eerste ADAM sijn hande had wt gerect totter verbodenre spisen so wast bequaem dat die ander ADAM sijn onbesmette hande wt recte aenden cruce. § **Tvierde** want ADAM had gesmaect die suete spise die hem verboden was so wast bequaem dat *CRISTUS* des edics **ende** der gallen smaecte aenden cruce § **Tfijfde** want ons *CRISTUS* woude geuen sijn onsterflicheyt so wast

bequaem dat hi weder aen nam onse sterflicheyt **Ende** en waer god niet worden sterflic die mensche en waer niet worden onsterflic. **Doe** antwoerde EGEAS **Dese** ydel dingen segge den dinen **ende** wes [10ra] mi gehoersamich **ende** offert den almachtigen gode. **Doe** seide **sunte** ANDRIES den almachtigen gode offer ic alle dage een onbesmet lam dat alst vanden luden gegeten is blijftet al geheel **ende** leuendich **Doe** vragede EGEAS hoe dat geschien mocht **sunte** ANDRIES seyde wilstuut weten so neemt aen die forme eens discipels **Doe** seyde EGEAS ic sel di dwingen mit pynen dattuut my seggeste **Ende** EGEAS wert erre **ende** deden sluten inden kerker. § **Des** anderen dages vroe wert hi weder gebrocht int gedinge **Ende** EGEAS ginc hem echter aen **ende** seyde **En** doetstu mijn gebod niet noch en offerstu den goden niet ic sel di doen hangen aenden cruce dattu geloues **Ende** als hi **sunte** ANDRIES mit veel tormenten gedreycht had Antwoerde **sunte** ANDRIES **ende** seide **So** wat pinen du gedenken conste die en laet niet af. **want** hoe ic meer pinen doge in belyen mijns coninx so ic hem ontfancliker sel wesen in sijn rijkc. **Doe** lieten EGEAS van xx. mannen slaen **Ende** als hi seer geslagen was hiet hi en mit handen **ende** mit voeten binden aen een cruce op dat hi te langer aen den cruce leuen soude **ende** hi te meer pinen dogede. **Ende** alsmen den apostel leyde ten cruce **Doe** stont dat volc mit hopen te gader **ende** seiden **Sijn** onnosel bloet wert verdoemt sonder sake **Doe** bat hem die apostel dat si hem sinen [10rb] doot niet en benamen **Ende** als **sunte** ANDRIES dat cruce van verre sach [-stont hi **ende**] gruete hijt **ende** seyde **God** grueti cruce want du inden licham *CRISTI* biste gewijt **ende** biste mit sinen leden gepalleert als mit margarieten **Eer** mijn here op di clam hadstu waerlic vrese nv hebstu die minne vanden hemel **ende** wertste mit begeerten ontfaen daer om coem ic seker **ende** blide totti op dattu mit vroechden ontfaeste des geens ionger Want ic heb dijn minre altoos geweest **ende** hebdi begeert te omvaen **O** goede cruus want du scoenheit vanden leden ons heren ontfaen hebste **ende** ic di lange begeert heb **ende** di mit eernste gemint heb **ende** sonder onderlaet gesocht heb **ende** du my mit begeerliken moede bereyt biste neemt mi nv vanden menschen **ende** gif mi <+weder minen meister op dat hi mi> ouermits <+di> ontfangen die mi ouermits di verlost heeft **Ende** als hi dit gebet gedaen had dede hi sijn cleder wt **ende** gaf se den morderen **Ende** doe hengen si en aenden cruce als hem beuolen was. **Inden** cruce henc hi twe dage leuendich **ende** predicte dat woert gods vanden cruce .xx^m. menschen diet hoerden. § **Hier** nae quam dat volc gemeenlic tot EGEAM **ende** seyden dat hi den apostel of dede vanden

cruce want hi een houesch heylisch scamel man was ende sulken doot niet liden en soude mer men souden vanden cruce doen **Doe quam EGEAS** [10va] **Ende** wouden of doen **Ende** als en die apostel sach seyde hi Wat coemstu tot ons EGEA coemstu om penitencie die selste vercrigen. mer ist dattu mi vanden cruce wilste doen soe weet dat ic leuende niet en clymme vanden cruce want ic sie te hant minen coninc die mijns verbeyt **Ende** als die mordenaers quamen **ende** wouden of nemen doe en mochten si aen dat cruce niet comen want haer armen verloren al haer macht **Mer** als ANDREAS sach dat dat gelouige volc hem of woude doen doe dede hi dit gebet anden cruce. **Here** en laet mi niet leuende of clymmen Want tis tijt dattu der eerden beueelste mynen licham want ic lange heb gearbeyt **ende** ic wel woude des arbeydes verdragen wesen **ende** ic tot di mach comen vriliken want du biste een leuende fonteyne der onuergancliker bliscap **ende** en laet my niet langer gesceyden sijn van di **Ende** als dit gebet geeyndet was quam een groot licht schinende om hem een half vre so dats niemant sien en mocht **Ende** als dat licht henen was gaf hi sinen geest. **MAXIMILLA** die des rechters **EGEAS** wif was nam des apostels licham **ende** begroeft mit groter eren **Ende** als **EGEAS** te huus wert ginc quam die duuel in hem **ende** in al sinen mordenaers **ende** queldese totter doot toe so dat si liepen in die see **ende** verdrunken **Van sunte** ANDREAS graf vloeyt hemels broot recht oft meel waer [10vb] **Ende** edel oly daer die lantlude in dien lande bi weten oft goet koorn iaer sel sijn tegen der tijt of niet want vloeyt daer luttel wt so selt een mager iaer sijn. **Dit** was waer **Hier** voermaels doe hi in PATRAS lach **Mer** nu is sijn licham totter stat van **CONSTANTINOBEL** **ende** bi sunden is die gracie verloren. ¶ **Een** biscop van geesteliken leuen plach **sunte** ANDRIES bouen allen anderen apostelen te eren so dat hi in allen dingen die hi dede een collect plach te lesen in die ere gods **ende** des goeden **sunte** ANDRIES **Des** had die duuel groten nijt dat die goede man wel leefde **ende** deder al sijn behendicheit toe hoe hi en mocht bedriegen **ende** nam aen die gedaente van enen sconen wyue **ende** si quam tot des biscops woninge **ende** seyde si woude haer biecht tegen den biscop doen **Ende** die biscop hiet haer dat si haer biecht tegen sinen cappellaen dede want hi alle sijn macht hadde **Ende** si seide weder dat si nyemant haer heymelicheit en woude doen verstaen dan alleen hem. **Ende** dus wert die biscop verwonnen **ende** liet se tot hem comen **ende** si seyde **Ic** bid v here. ontfermet mijns want ic bin een ionge maget als ghi siet **ende** ic bin van mijnre kintscheyt tot noch toe verweendelic opgehouden **ende** bin van coninx geslachte geboren **ende** bin alleen hier gecomen als

een pelgrim want mijn vader is een machtich coninc ende hi woude mi te man geuen enen mach[11ra]tigen prince Doe antwoerde ic dat ic nummermeer man en woude Want ic mijn magedom *IHESUM CRISTUM* heb geloeft. **Ten** lesten had ic moeten doen mijns vaders wille of ic had moeten pijn dogen. **Doe** vloech ic heymelic wech *ende* had lieuer ellendich te sijn dan mynen brudegom ontrouwe te sijn of te doen **Ende** doe ic vernam van uwen goeden naem bin ic hier gecomen om te genyeten uwer heylicheyt *ende* hoep van v dat ghi mi selt wisen tot eniger stede daer ic in *contemplacien* bliuen mach *ende* ontgaen die sunden des tegenwoerdigen leuens **Doe** sachse die bispkop aen *ende* verwonderde hem seer want si so vtermaten scoen was *ende* van hogen geslachte *ende* seer wijs *ende* beset van reden **Ende** seyde dochter weest koen *ende* en ontsiet v niet **Want** die gene om wies minne ghi hebt gelaten v seluen *ende* goet *ende* mage die sel v geuen in desen leuen gracie *ende* na desen leuen die ewige glorie. **Ende** ic die v knecht bin offer v op *ende* geue v my *ende* al dat ic hebbe **Nu** seldi kiesen waer ghi een woninge wilt hebben *ende* ic bid v dat ghi huden mit mi eten wilt **Doe** seyde si neen vader yemant mocht quaet denken. **Die** bispkop seyde **Neen** dochter onser sel vele sijn *ende* wi en sellen alleen niet wesen daer om en can niemant quaet vermoeden **Dus** geuielt dat si te samen ter tafelen quamen *ende* die bispkop *ende* si saten die een tegen [11rb] den anderen **Ende** als die knapen vaste *omme* gingan daer si te doen hadden sach die bispkop dicwyl op haer *ende* en conster niet genoech aen gesien so scoen docht si hem wesen dus wert sijn begeerte gewont want hoe hi se meer aen sach hoe die vyant sijn scoenheyt meer oecte so dat die bispkop docht hi soude se proeuen in oncuusscheyt als hijs sinen tijt had. **Tot** dier tijt clopte een pelgrym voer die poerte *ende* woude in wesen *ende* scheen groten haest te hebben *ende* maecte groot gerucht *ende* bat seer datmen hem in soude laten **Ende** als men hem niet in en liet *ende* hi mit roepen *ende* mit cloppen niet of en liet so dats hem allen verdroet doe vraechde die bispkop der ioncfrouwen oft haer wille waer datmen den pelgrim in soude laten. **Doe** seyde si **Men** vrage hem eerst eerst een swaer questie can hi die wel ber<+r>ichtan so is hi weerdich te comen tot des bispkops tafel *ende* can hi se niet men iagen wech voer enen sot **Ende** doe sijs alle volchden vrageden si wie die questie soude vragen **Ende** does hem niemant en vermat doe sprac die bispkop wie van ons allen is so vroem **Ioncfrou** als ghi die questi te vragen **Want** ghi bouen ons allen wijs sijt **Daer** om doe di die questi **Doe** seyde si **Men** vrage hem welc het meeste myrakel si dat god gemaect

heeft in een cleyn dinc **Die** bode ginc totten pelgrym ende vragede so hem beuolen was [11va] **Doe** antwoerde die pelgrym ende sprac aldus weder ende seyde **Die** menichfoudicheyt der menschen aensichten Want onder also menige menschen als geweest heeft van begin der werlt totten eynde toe en sijn nye hare twe geuonden van aensicht so gelijc si en hadden vmer yet ongelijcs **Ende** in dien cleynen stedeken heeft god allen menschen sin gemaect. **Ende** als i alle hoerden hoe hi die questie ontbonden had doe loefden sijt alle ende seyden dat hijt wel **ende** waerlic ontbonden had. § **Doe** sprac die ioncfrou. **Men** vrage hem noch een questie die swaerre is op dat wij sijn wijsheyt bet onderuijnden mogen **Men** vrage hem of die eerde hoger is of die hemel **Die** pelgrym antwoerde **Inden** vurigen hemel daer *CRISTUS* licham is **ende** sit. **Want** *CRISTUS* licham is hoge bouen allen hemelen **ende** dat is van onser substancien gemaect **ende** onse substancie is vleysch van eerden gemaect **Ende** want *CRISTUS* lichaem bouen allen hemelen is **ende** van onsen vleysche geworden **ende** ons vleis gemaect is <+van eerden.> daer om ist recht ende sonder twiuel dat <+daer> die eerde bouen allen hemelen hoech is daer *CRISTUS* licham in sit. **Nu** vertelde die bode hoe die pelgrim had geantwoert **Ende** si loefden alle sijn antwoerde **ende** seyden hi waer een wijs man. § **Doe** seyde die ioncfrou. **Men** vrage hem derdewerf die alre swaerste vrage **ende** die verborgen is. [11vb] **ende** quaet tontbinden op dat sijn wijsheit noch bet openbaer werde **ende** so is hi sonder twiuel weerdich te comen tot des biscops tafel **Men** vrage hem dan hoe hoge het si vanden hemel ter eerden **Als** die bode dat geuraget had antwoerde die pelgrym **Ganc** vrient totten genen die di sende tot mi **ende** vrage hem dese questie want hijt bet weet dan ic ende daer om sel hijt di bet berichten dan ic **want** hi mat die hoecheyt doe hi vanden hemel inder hellen gront viel **ende** ic en viel nye vanden hemel **ende** daer om en mat ics nie. **want** ten is geen wijs. mer tis die duuel die daer gecomen is in die gedaente van enen wiue. § **Als** dit die bode hoerde wert hi seer verueert **ende** vertelde hem allen hoe die pelgrym had geseit **Ende** als si alle in groten anxte **ende** in wonder saten doe verscyeide die duuel van hem allen recht als een roke **Ende** als hem die bispot bedocht. besculdichde hi hem seluen **ende** bat grote genade an onsen here van sijnre misdaet **ende** hi sende te hant om den bode **ende** dede den pelgrim in laten. **Mer** hoemen meer socht hoemen min vant. **Doe** geboet die bispot alt gelouige volc te samen **ende** seide hem allen hoe hem geschiet waer **ende** geboet hem allen te vasten **ende** onsen here gode aen te roepen **ende** te bidden of hi yemant vertonen woude

wie die pelgrym had geweest die hem [12ra] vander groter noot had verlost Ende des nachts wert den bisscop vertoent dattet **sunte ANDRIES** was die in des pelgrims wise was gecomen om den bisscop te verlossen vanden duuel. Doe began die bisscop den goeden **sunte ANDRIES** meer te eren Ende in gods dienst Ende **sunte ANDRIES** neerstelic te volstaen.

Vanden heyligen man **Sunte LOY**.

Sijn vader heet ENCHERIUS. Ende sijn moeder TERTEGIA Ende alsen sijn moeder noch in haren licham droech doe sach si in enen visioen dat is in enen droem dat een aern bouen haer bedde vloech die se driewerf riep ende beloefde haer een wonderlike belofte Ende als mit des aerns roepen ontwaecte wert si verueert ende begonste te duchten vanden droem wat dat wesen mocht Ende als si in haren gebaren in vresen was doe ontboet si enen heyligen man dat hi tot haer comen woude ende bidden voer haer Ende als hi daer gecomen was seyde hi tot haer moeder en ontsich di niet want dit kint sel heyligh wesen ende groot inder kerken gods Ende als dat kint een Iongeling was geworden doe deden sijn vader leren goutsmeden Ende te hant conde hi alle die const Doe vraechde die coninc van VRANCRUYC wie hem soude maken een scoen zadel. Doe antwoerde **sunte ELOYS meyster** [12rb] dat hi een goutsmit had gevonden die hem alte wel soude maken dat hi begeerde Ende dese man ontfinc vanden coninc een clompe gouts ende hi leuerdet **sunte ELOY** Ende hi makede vanden seluen gewichte gouts twe alte scoen zadelen Ende als hi die gemaect had brocht hi den coninc den enen ende den anderen hielt hi bi hem Ende alden heren vandes coninx hof dien verwonderde alte seer vanden sconen sadel Ende die coninc loende **sunte LOEYEN** grotelic. Hier na brocht **sunte LOY** den anderen sadel oec voert Ende presentierden den coninc ende seyde dat hi desen oec gemaect had vanden goude dat hem ouer gebleuen was Doe verwonderde den coninc noch meer ende vragede hoe hi beyde die zadelen vanden gewichte maken mocht. Hi seide wel. Ende hier af begonste **sunte LOEYEN** geruchte te wassen in des coninx hof. § Dese **sunte LOY** mynde die arme menschen so seer dat hi hem gaf so wat hi geuen mochte ende ontoecht somwile hem seluen. ¶ Op enen dach als hi den armen mit sijnre hant aelmissen deylde doe wasser een onder dien die hant stijf ende laem was Ende hi stac die anderhant voert om die aelmisze tontfangen Ende als hi se began <+voert> te steken na

sijnre macht Doe begonste **sunte** LOY sijn hant te tasten *ende* voert te trecken *ende* hi besaluede se mit oly ende hi genasse **Ende** als i en alle hier om [12va] prijsden doe scuwede hi dat menschelike [-gesla] lof *ende* bedectet eerlic *ende* seyde **Ic** waende dat hi **hem** had geuenst om dat hi te lichteliker aelmissen soude ontfangen. ¶ **Op** enen dach als hi alle sijn gout *ende* suluer den armen hadde gegeuen *ende* hem ander arme menschen ouer quamen *ende* hi niet en had dat hi hem geuen mocht. **Doe** ontleende hi sinen bueren een merc gouts *ende* dat deylde hi den armen luden. **Daer** na quamen hem ander arm lude ouer *ende* hi en gedocht niet dat hi gedaen had *ende* ginc tot sinen budel *ende* socht eernstelic of hi yet vinden mochte *ende* hi vant daer in een merc gouts die hi daer niet in geleyt en had *ende* hi loefde gode *ende* deyldese den armen. ¶ **Ende** als hi lange indes conincs hof geweest heeft *ende* hi van alden genen die daer in wanderden gemint was doe toechen die coninc vanden werc sijns goudsmedens *ende* maecten bispop te NOEYOEN want hi was een alte wisen heyligen man in allen dingen. ¶ **Na** langen tyden was een priester in sinen bisdom die alte seer quadren naem hadde **Ende** alsen **sunte** LOY eenpaerlic berispede *ende* hi hem in alre manieren riet dat hi biechten soude. **Doe** bedecte dese priester altoos sijn misdaet **Ende** als **sunte** LOY sach dat hi genen orber an hem doen en conde doe bannede hi en openbaerlic *ende* verboet hem dat hi hem in geen[12vb]re manieren en onderwonde misse te doen eer dat hi gebiecht had. **Mer** die priester verroekeloesdet *ende* en achte op des bispops gebod niet noch op sijn penitentie **Ende** na corten dagen als hi voerden altaer stont *ende* hi misse doen woude doe viel hi te hant ter eerden *ende* gaf sinen geest. § **Sunte** LOY dede noch veel ander myrakulen binnen sinen leuen *ende* noch alle dage. ¶ **Hi** sterf in dit seuentichste iaer sijns leuens *ende* een iaer na sijnre doot als men hem dragen soude tot eenre ander stat doe vant men hem also scoen *ende* ongerot als of hi altoos inden graue geleeft had. **Ende** dat noch meerre wonder was sijn haer *ende* sinen baert dat cort of gescoren was eer hi sterf sachmen dattet wonderlike seer gewassen was inden graue.

Van sunte CRISANTUS.

SVnte CRISANTUS was POLIM eens edels mans zoen **Ende** als hi in *CRISTUS* geloue geleert was doe pijnde hem sijn vader weder te brengen totter oefeninge der afgoden **Ende** als hijs niet verwinnen en mocht doe deden

die vader sluten in een camer *ende* dede daer ioncfrouwen mit hem wesen die en altoos raden *ende stoken* souden totter begeerlicheyt des vleysches. **Doe** bat CRISTANTUS onsen here dat [-si me] hi hem niet consentieren en moste noch dat hi niet [13ra] verwonnen en most werden van sijnre begeerlicheyt **Ende** siet die ioncfrou <+wen> worden alle slapende *ende* si en mochten eten noch drinken also lange alsi bi **CRISANTEN** in die camer waren mer alsmen se wt liet deden sijt wel.

§ Daer na batmen DARIEN eenre wiser ioncfrouwen die gewyet was der goddinnen VESTA dat si gaen woude tot CRISANTA *ende* dat si haer pynen woude hem weder te brengen tot sijns vaders wille **Ende** alsi tot CRISANTEN gecomen was berispte hi se vander houerdyen hare clederen **Si** antwoerde dat si van houerdyen also niet gebleet en waer mer om dat si en totten afgoden *ende* tot sijns vaders wille weder brengen soude **Daer** na berispte hi se noch waer om dat si die voer gode hielt die haer meysters seyden dat ouerdadige manne waren *ende* ontamelike onreyne wyue **Ende** CRISTANTUS bekeerde die ioncfrou DARIA tot den geloue *ende* si vensden hem *inder* voeginge des heyligen geestes dat si in hylic vergadert waren **Ende** also bekeerden si vele luden want si bekeerde <+tot> CRISTUS geloue CLAUDYAM den prince die te voren een hangeman was *ende* sijn wif **Ende** vele ander ridderen. ¶ **Daer** na dede een quaet ander prince CRISTANTUS leggen in enen stinkenden kerker mer dien stanc wert verwandelt in alten sueten roke **Ende** men leuerde DARIEN der ioncfrouwen in enen bordeel. **doe** [13rb] quam daer een lewe vter wildernisse lopen *ende* wachtede die dore vanden bordeel **Daer** na sendemen daer enen man die bider maget leggen soude. mer die leeu vinc den man. **Ende** daer na wencte die leeu DARIEN als recht dat si hem seggen soude wat si mitten man gedaen soude hebben *ende* si beual hem dat hi den man niet en quetste mer dat hi en tot haer comen liet **Doe** liep die man alle die stat doer *ende* riep dat DARIA een goddinne geworden was. **Doe** sende men iagers dat si den leeu vangen souden **Mer** die leeu vincse alle *ende* hi leyde se voer DARIEN voeten *ende* si bekeerde se alle totter gelouen **Doe** dede die prouest een groot vuer maken inden inganc vander cameren om dat die leeu *ende* DARIA souden verbernen. **Als** dat die leeu sach ontsach hi hem *ende* viel voerder maget voeten *ende* ontfinc oerlof dat hi wech mochte gaen sonder yemant te quetsen. **Daer** na dede die prouest CRISANTEN *ende* DARIEN menige pijn aen doen mer men en mocht se niet quetsen **Ten** lestten worden si geworpen in een diep graf *ende* men werp stene *ende* eerde op hem *ende* aldus worden si gemartelijt.

**Van sunte BARBARA der heyliger glorioser ioncfrouwen ende
martelaerster CRISTI. [13va]**

Indien tyden MAXIMIANUS des keysers was een man *ende* hiet DYOSTORUS die herde ryc was *ende* hi was een heyden *ende* oefende die afgode Dese DYOSTORUS had een enige dochter *ende* hiete BARBARA. Ende haer vader maecte enen hogen toorn daer hi sijn dochter in sluten woude om dat se nyemant sien en soude wan<t> si so sonderlinge scoen was. Nu spraken sommige princen aen sunte BARBAREN vader dat hi haer een man soude geuen Ende haer vader ginc op den toorn *ende* riep sijn dochter *ende* seyde Dochter hier inden lande sijn sommige princen die my gesproken hebben als van di te wyue te hebben *ende* te nemen. Ende wat dijn wille is dat segt my selue mit den monde Ende si sachen errelic aen Ende seyde Vader en dwinct mi niet dat te doen Ende dus scheyde hi van haer *ende* ginc tot enen dorpe daermen een fonteyn tymmerde *ende* hi woende daer *ende* setter werc lude toe die dese fonteyn haestelic souden maken Ende hi gaf elc sijn volle loon *ende* voer wech in vreemden landen *ende* bleef daer een lange tijt Doe clam BARBARA op den toorn [-ende] daer si op lach *ende* woude dat werc besien datmen daer maecte Ende totten noorden wert sach doe sach si daer mer twe vensteren gescheert Doe seyde si totten wercluden waer om en hebdi hier niet dan twe vensteren gesceert. Sy [13vb] seyden Dus hiete ons dijn vader Doe seyde BARBARA nu maect my noch een venster hier aen Ende si seyden wy ontsien ons ioncfrou want bolge hem v vader op ons hi mocht ons doden Doe seyde si Doet dat ic v hiete ic sel v gestaen tegen minen vader Ende si deden haren wille *ende* sceerden een ander venster daer sijt gemaect woude hebben Doe wanderde die reyne maget sunte BARBARA inden bade der fonteynen *ende* maecte daer [-den] <+ten> oesten waert een scoon cruce mit haren vinger dat daer noch huden des dages in is te sien Ende si ginc voert totter gotten daert water in liep dat geheylicht was daer bleuen staen die teyken van haren voeten die men daer noch siet *ende* maet of neemt Ende in dien seluen bade wert si gedoept *ende* si seyde Dit bat is gelijc der IORDANEN daer CRISTUS in gedoept wert van sinen voerganger Sunte IOHAN BAPTISTA Ende tis gelijc der fonteinen van SYLOE daer die blinde in siende wert die blint geboren was Ende tis gelijc der piscinen probatica daer die vergichte menschen in genasen Ende si seide dit sijn die fonteinen die onbesmet

sijn die alle suucten ende qualen genesen. Dits tleuende water seide si dattet wijf van SAMARIEN begeerde van CRISTO. Dus ginc die reyne maget sunte BARBARA weder op haren toorn ende sach aan die afgoden die haer vader plach te oefenen [14ra] Ende si ontfenc den heyligen geest ende trat voert mit reynre gelouen ende spoech den afgoden in haer aensicht ende seyde gesceynt moeten si sijn die in v gelouen ende die v maken. Doe clam si voert op haren toorn ende bleef in haren gebede ende aenbede IHESUM CRISTUM Als dat werc gemaect was quam haer vader weder thuus Ende als hi drie vensteren sach aenden werc seyde hi tot den wercluden waer om hebdi drie vensteren hier aengedaen Die wercluden seyden Dijn dochter hetet ons doen Ende hi haelde sijn dochter ende seyde Do[-e]chter hebdi den wercluden drie vensteren doen maken Si seyde Ia ic ende ic heb daer wel aen gedaen. want drie vensteren verlichten alle menschen Die vader ginc mit haer neder totter fonteynen ende seyde Dochter hoe meynstu dat drie vensteren meer lichten dan twe. BARBARA seyde Trouwen die drie vensteren beteykenen die vader die sone ende die heylige geest die een gewarich god is ende daermen aen gelouen sel ende die men aanbeden sel. Doe wert haer vader al verwoet ende toech een sweert ende woudese doden Ende BARBARA viel in bedinge ende die stene scoerden daer si op stont ende de wijnt namse ende sette se op enen berch Ende op den seluen berch waren twe herden die daer hueden haer scape ende si sagense henen vlien Doe quam haer vader na volgende ende vraechde den [14rb] herden om haer ende die een wijsdese mitten vinger Ende BARBARA vloecte den herde Ende sijn scapen worden te hant verwandelt in velt krieken ende bleuen so bi haren graue tot desen dage toe Ende also haer vader vant geyselde hi se ende nam se biden vlechten vanden haer ende toech se so neder vanden berge ende sloet se in en kamerkijn ende spande se mit enen veter so dat se niemant of en dede. Ten lesten haelde hi den rechter dat hi se tormenten soude Ende als die rechter gecomen was dede hi se voer hem comen. Doe ginc haer vader tot haer mit sinen luden ende dreychdese mit sinen sweerde ende toechse vter camer ende leuerdese den rechter. Ende beswoeren bider machten vanden goden datmen se mit swaren tormenten soude doden Doe sat die rechter te gedinge Ende als hi sach hoe schoen si was seyde hi wat wilstu hebben scone maget spaer di seluen ende offer den goden of ic doe die sware tormenten. Doe antwoerde die heylige maget ic heb offerhande te doen IHESU CRISTO minen gode die gemaect heuet hemel ende eerde zee ende al dat daer in is Mer van dinen duuelen spreect die

propheet. **Si** hebben ogen ende si en sien niet. **Si** hebben mont ende en spreken niet. *ende* [-si] in hem en is geen ziele. **Ende** alle die in hem gelouen die sellen hem gelijc werden. **Doe** wert die rechter toornich *ende* dedese ont[14va]aleden *ende* dede haer vleisch ontwe slaen mit peseriken van verren *ende* dede haer wonderen wryuen mit haren clederen so dat al haer licham beronnen was mit bloede **Doe** dede hi se weder sluten inden kerker tot dat hi hem beraden had wat doot hi haer aen doen woude. **Omtrent** middernacht bescheen si al om mit hemelschen lichte **Ende** in dien licht vertoende haer *IHESUS CRISTUS* *ende* seyde **Geloue** aen mi **BARBARA** *ende* wes vroem want grote bliscap wert inden hemel *ende* inder eerden van dijnre passien Daer om en ontsich niet die dreyginge des tyrans want ic bin mit di *ende* ic sel di van allen wonderen verlossen die men di doet *ende* slaet **Ende** te hant waren haer wonderen alleen genesen **Ende** als onse here dit seyde teykende hi se mitten cruce *ende* voer te hemel. **Doe** was **BARBARA** blide *ende* vrolic om den troest di si van gode ontfenc **Ende** inder morgen stont dede se die rechter halen **Ende** als hi se aen sach doe en schenen die wonderen die hi haer had doen slaen nergent aen haren licham. **Doe** seyde die rechter **Sich** **BARBARA** hoe lief hebben di die gode *ende* hoe genadich sijn si dijns want si hebben di dijn wonderen geheelt **Die** heylige maget antwoerde *ende* seyde totten rechter **Dijn** afgoden moeten di gelijc sijn *ende* du moetste hem gelijc worden want si sijn blint stom *ende* doef [14vb] *ende* sonder verstandenisse *ende* hoe mochten si mijn wonderen helen die hem seluen niet helpen en mogen **Die** mi genesen heeft dat is mijn here *IHESUS CRISTUS* des leuendigen gods soen die du niet en bekenste **want** dijn herte is verherdet inden duuel **Doe** wert die rechter al verwoet *ende* dede se an gauelen *ende* aen vorken hangen al naect in oly *ende* dede haer bernende fackelen steken aen haer siden so dat si veel bloets storte **Daer** na dede hi se mit enen hamer slaen op haer hoeft *ende* si sach opwert ten hemel *ende* seyde. [-Here *IHESU CRISTE* du decste den hemel mit den wolken] **O CRISTE** bekenre du bekenste die gepense van mijnre herten want ic dede wonderen *ende* dese pijn om di gedoge daer om en begif mi niet **Doe** hiet die rechter den stockeren dat si haer die borsten of sneden mit enen mes **Ende** als haer borsten of gesneden waren **Doe** sach si op wert te hemel *ende* seyde **Here** en werp mi niet van dinen aensichte *ende* dinen heyligen geest en neemt niet van my **Ende** alsi dese pijn vromelic geleden had. doe hiet die rechter datmen se al naect leyden soude al die dorpen omme **Ende** dat men se seer mede soude geyselen. **Doe** sach si op wert [-d] te hemel *ende* seyde. **Here**

IHESU CRISTE du decste den hemel mitten wolken **Du** biste mijn hulper
ende mijn bescermer. **nv** dect mijn lichaem dattet niet en werde
ge[15ra]sien vanden quaden mannen. **Alsi** dit geseit had quam onse
here mit den geselscap van cherubin ende seynde enen engel tot haer
die se decte mit enen witten clede **Doe** leyden se die ridders al om *ende*
brochten se op enen velde dat DALAOM hiet INDER SONNEN STAT daer hete
die wrede rechter datmen se onthoefden soude **Doe** wert haer vader
woedende van toorn *ende* ontbat den rechter *ende* woudse selue doden
ende leyde se op enen berch **Doe** was de reyne maget blide *ende*
haestede so seer om dat si hoepte volcomen loon tontfaen van haerre
passien **Ende** als i ter stat quam daermense ontyuen soude aenbede si
gode *ende* seyde. **Here IHESU CRISTE** die hemel *ende* eerde gemaect
hebste *ende* alle dinc **Alle** creaturen moeten di onderdanich sijn verleent
my here *IHESU CRISTE* een bede want ic dijn deerne bin **So wie** dinen
heylichen naem gedenket *ende* mijns gedenct inden dage mijnre
martelien **here <+en>** gedenct haerre **<+sonden niet>** *ende* wes hem
genadich ten ionxten dage want du weetste dat wi vleisch sijn **Ende** als i
selue amen geseit hadde doe sprac die stemme gods tot haer **Com** mijn
lieue scone bruut *ende* ontfaet die ruste dijns vaders die inden hemel is
Ende dat du gebeden hebste is di gegeuen van my **Ende** daer **<+na>**
eynde si haer edel passie *ende* offerde gode haer edel siele **Ende** mit
haer wert onthoeft een ander maget *ende* hiet IULIANA **Inder** seluer stat
daer BARBARA was **[15rb]** onthoeft **Ende** als haer vader neder ginc
vanden berge viel tfuer neder vanden hemel *ende* verbernden also deger
datmen sijns een asche niet en vant. ¶ **Die** maget **Sunte** BARBARA wert
onthoeft mit der maget IULIANA op den vierden dach van **December**
Ende een eersam man die VALENIUS hiet bat om die lichamen sunte
BARBAREN *ende* IULIANEN *ende* begroefse INDER SONNEN STAT **In** een
cappellekijn daer veel myraculen geschien ten loue *ende* ter glorien des
almachtigen godes *ende* der goeder **sunte** BARBARA der glorioser *ende*
der heyliger maget.

Van *sunte* NYCLAUS *ende* wat die naem beduut.

NICHOLAUS is in DUYTSCHE te seggen nyclaes *ende* beteykent also veel als
een winninge des volcs **Want** hi leerde sinen volke hoe si den duuel
verwinnen souden. *ende* gode louen souden. **NYCHOLAUS** was een borger
van eenre stat die [-lie*] leyt inden lande van[-den] GRIEKEN **Ende** dat

lant hiet LICIEN **ende** die stat PANTHERA **Ende** hi had heylige lude te ouders **Sijn** vader hiet EPYPHANA **Ende** sijn moeder hiet IOHANNA **Ende** als desen soen in hare eerster ioget hadden gewonnen doe begauen si alle oncuusche saminge voert **ende** leefden te samen als suster **ende** brueder **Dese** NYCHOLAUS inden eersten dage sijnre geboerten alsmen hem baden soude stont hi recht op inden [15va] bade **Ende** des woensdages **ende** des vrydages en soec hi die borsten niet meer dan eens [-in die wiege] des dages <+doe hi in der wiegen lach> **Ende** als hi ter scolen had gegaen **ende** hi een **Iongeling** was geworden doe en volchde hi die dwaesheyt niet noch die kintscheyt sijnre bueren die sijn euen ouder waren. mer hi ginc te kerken stadelic **ende** studierde die heylige script **Ende** wat hi daer in vant dat pijnde hi hem vaste te onthouden. **Ende** als sijn ouders doot waren doe docht hi hoe hi dat grote goet dat si hem lieten mocht orberen tot sijnre zielen salicheyt so dat hi des genen prijs en hadde vanden lude mer datter gods ere an lage. ¶ **Doe** geuielt dat een sijn gebuer drie dochteren had die maechden waren **Ende** om groter armoeden die hem aen lach mosten si in enen bordeel gaen op dat hi van sulken **armen** gewinne crege sijn notorfte. **Als** dat NYCLAUS vernam dat dit gheschien soude ontsach hi hem die grote scande der sunden **Ende** dede enen goeden hoep guldens geldes in enen doe~~c~~ **ende** werpt heymelic bi nacht in des mans huus **ende** liep heen dats nyemant en sach. **Des** morgens vant die man dat gout **ende** dancte gode seer **ende** bestade sijn outste dochter daer mede. [-**Ende** visierde dat hi voert soude waken op dat wy weten mocht wie hem dese grote eer dede.] ¶ **Onlange** daer na dede NYCLAUS [15vb] noch also **ende** die man vantet echter **Ende** bestade sijn ander dochter daer mede **Ende** visierde dat hi voert soude waken op dat hi weten mocht wie hem dese grote eer dede. **Ende** na een luttel dagen quam NYCLAUS weder **ende** werp also veel als hi te voren tot enen werf had gedaen. **Ende** die man hoerdet gout vallen **ende** scoot wt **ende** liep na **ende** quam totten heyligen iongeling **Ende** alsen NYCLAUS gewaer wert doe vloech hi seer voer **Ende** die man riep lieue vrient staet op dat ic v sien mach **ende** en ontloeft mi niet **ende** hi liep doe haestelic **ende** bekende dattet [-niet] NYCHOLAUS was **Doe** viel hi neder op die eerde **ende** woude sijn voete cussen **Doe** verboet hi hem also lief als hi hem hadde dat hi daer geen woerde of en maecte also lange als NYCLAUS leefde. ¶ **Hier** na sterf daer inden lande een biscop van eenre stat die MYRREA hiet **Ende** dat was een eersch bisdom. **Ende** doe quamen ouer een die biscopen al om vanden steden op dat si naden loep der heyliger kerken kiesen mochten enen wisen

biscop daer die kerc ter eren gods mede bewaert waer Doe wasser
onder hem allen een biscop van goeden prise daert oec meest aen lach
so dat die ander biscopen haren kore hem gauen wie dat hi kiesen
woude die soude biscop van MYRREA wesen Doe hiete die biscop alle die
ander biscopen gode bidden mit ynnigen gebede dat hi hem [16ra]
vertonen woude wie weerdich waer des bisdoms Des nachtes hoerde
dese biscop een stemme die hem aldus toe sprac als dat hi te metten tijt
ginge staen voer die kercdore Ende wie nader metten cloc eerst te
kerken quaem die NYCLAUS hiete die soude hi biscop wyen ende kiesen
Dit vertelde hi den anderen biscoppen ende hiet hem dat si in bedingen
souden bliuen Ende hi soude gaen staen voer die kerckoer. Ende recht
tenen wonder also vroe als metten geluut was Doe quam NYCLAEUS voer
alle die ander recht offen god daer gesent had Doe tasten die biscop aen
ende seyde vrient hoe is dijn naem Doe antwoerde hi simpelic als een
duue ende seyde vader ic heet NYCLAUS Doe leyden si en inder kerken al
wast hem onwillich ende setten hem inden stoel ende wyeden biscop
Doe en begaf hi niet die grote oetmoedicheyd die hi te voren had ende
die edel outheyt sijnre seden mer hi sette hem seluen veel te waken
ende te vasten so dat hi daer sijn vleisch mede verteerde Ende
sonderlinge scuwede hi alle geselscap der wiuen Ende hi was seer
oetmoedich den sundaer tontfaen ende seer bescleyden in sijnre leringe
ende blide ende vrolic den volke tot duechden te troesten ende seer
hert ende gerechtich die sunden te berispen. ¶ Eens dages als wat
sciplude inder see groten noot leden so dat si waenden [16rb] drenken
ende hem seluen niet helpen en conden Doe deden si mit tranen haer
gebet Ende seyden NYCLAE knecht gods ist waer dat wi van di gehoert
hebben so laet des ons in deser noot gewaer werden. Ende te hant
verbaerde hem een in sijn gedaente ende seyde wat wildi mi ghi hebt my
geroepen daer om bin ic tot v gecomen ende began hem te helpen mit
den scip gewade ende den storm ginc te hant neder leggen ende si
worden verlost van alre noot Ende alsi quamen tot MYREA inder kerken
doe kenden si NYCLAUM wel bi hem seluen sonder yemants wysen
nochtan dat sijs niet gesien en hadden dan bi dier gedaenten die si
inden scepe sagen Doe vertelden si hoe hi se verlost had ende dancten
gode ende hem Ende NYCLAUS seyde dattet sijn scout niet en waer mer
die genade gods had se verlost om hare gelouen wil. ¶ Eens tijs was in
dat alinge lant daer NYCLAUS biscop in was al om so groten duertijt dat
luttel yemant was hi en had gebrec. Doe hoerde die heylige man dat tot
MYRREA inder hauen scepe waren geladen mit weyte. Doe voer hi

derwerts *ende* bat den scipluden dat si hem wt elken scepe hondert mudde weyts leenden wantet volc van honger storue. **Doe** seyden die sciplude vader wi en dorrens niet doen want dit coorn is gemeten tot [16va] ALEXANDRIEN *ende* wij moetent den keyser weder wt meten **Doe** seyde NYCHOLAUS **Doet** koenlic dat ic v hiet doen *ende* ic loue v vander macht gods dat ghijs niet te myn en selt leueren voer des keysers [-meys] rentmeyster. **Doe** deden sijt **Ende** als sijt leuerden en vonden si niet een coornkijn myn dan si tot ALEXANDRIEN hadden ontfangen **Doe** vertelden si den luden hoe dat si hadden gevaren *ende* dankeden gode seer om dat scoen myrakel dat hi om sinen knecht dede. NYCHOLAES nam den weyte *ende* deylde enen ygeliken sijn behoef al dat lant doer van luttelen nochtan behielt hi weyts genoech dat lant mede te beseeyen nochtan voede hi dat volc twe iaer daer mede. **Ende** al wast dat dat volc <van dien lande> kersten geloue had ontfangen nochtan waren daer vele ongeleerde ge[-boer]<+buere> die die afgode node begauen **Ende** bouen anderen wighelien die si vele plagen te doen so deden si sonderlingen dienst DYANEN der goddynnen beelde **Ende** si hadden enen boem die DYANEN geconsacreert was daer si vele ongelouen mede dreuen **Ende** als dit NYCLAUS wist voer hi alt lant om *ende* dede den boem neder houwen *ende* leyde die ongeloue alinge neder *ende* verdreefse vten lande. § **Des** bolch hem die duuel tegen desen heyligen man *ende* maect enen oly [16vb] die hiet MYDIATON die tegen natueren bernt inden water *ende* die oec die stene verbernt **Ende** doe vertoende hi hem scipluden die den heyligen man wouden versoeken *ende* quam tot hem inder zee in gelikenisse eenre geesteliker vrouwen *ende* sat in een boetkijn *ende* sprac den scipluden aldus toe *ende* seyde **Ic** soude geern mit v varen totten heyligen man mer ic en mach. **Nu** bid ic v dat ghi desen oly nemet *ende* [-ende] smeert daer mede die mueren van sijnre kerken in mijnde gehuechnisse **Ende** aldus verscyeide si van hem. § **Ende** thant daer na sagen si een ander sceepkijn daer eersam lude in waren. **Ende** daer onder sat een die seer gelijc was den goeden **sunte** [-ANDRIES] NYCLAUS *ende* hi sprac **Segt** wat gaf v dat wif doe seyden sijt hem. **Hi** sprac weder dat was die onscamel DYANA **Ende** op dat ghi weet dat ic waer segge so werpt den oly in die see *ende* hi sel bernen **Ende** als i den oly in die see worpen wert daer een groot brant inden water *ende* si sagent lange tijt bernen inden water tegen natuer **Ende** als i totten heyligen man quamen seyden si waerliken du biste die gene die ons aen quaemste inder zee *ende* verloste ons vander lagen des duuels. ¶ **Ten** seluen tiden geuielt dat een lant wederspannich wert den

ROEMSCHEN RIJC. **Ende** die keyser sende derwert drie pricen diet [katern 3; 17ra] lant weder dwingen souden. **Die** een heet NEPOCIANUS die ander VRSUS die derde **APOLLO Ende** als dese drie pricen ouermits wijnt die hem tegen was waren gecomen in die hauen daer NYCLAUS woende doe *quam* hi tot hem **ende** nodese dat si mit hem souden eten **Ende** bat hem dat si sinen luden souden verbieden van des keysers wegen dat si sulken roef niet meer en deden also in haren iaermercten te doen plagen. **Hier** binnen als NYCLAUS mit desen heren sat [-ende at] int huus geuielt dat DACIANUS die rechter gelt nam ende hiet drie ontsculdige ridders onthoefden **Ende** als NYCLAUS dat vernam bat hi die drie pricen dat si haestelic mit hem derwerts gingen **Ende** als hi daer quam vant hi die drie lude mit gebogenen knyen **ende** mit verbonden aensichte daer leggen **ende** den doot ontbeyden **Ende** den mordenaer dat zweert scudden om hem te slaen **Doe** scoet die heylige man tot den mordenaer **ende** nam hem tsweert vter hant **ende** werpt opter eerden **ende** ontbant die ontsculdige **ende** leydese mit hem **ende** ginc mit hem toutes rechters huus **ende** stiet die porte mit crachten op die hi besloten had **Ende** die rechter quam hem tegen **ende** grueten **Ende** hi versmade sijn gruete **ende** **ende** seyde **Du** gods vyant **ende** breker der ewen hoe bistu so koen dat du voer ons aensicht dorste comen **ende** du dit gedaen hebste **Ende** als hi hem vele bescouden hadde **ende** hem [17rb] sijn sunden rouweden **ende** die pricen voer hem baden doe ontfenc hi en weder tot penitencien. § **Daer** na voeren die drie pricen van daer **ende** brochten dat wederspaninge volc weder aenden ROEMSCHEN RIJC sonder bloetstortinge **Ende** also weder totten keyser quamen worden si mit groter eren ontfangen. **Als** dit sagen haer wedersaken diet leet was dat si so veel eren hadde **Doe** quamen si tot des keysers amptman **ende** gauen hem scat **ende** baden hem dat hi den keyser soude seggen dat dese drie hem souden verdriuen vten lande. **Als** die Amptman dit den keyser had geseit doe ontstac die keyser van toorne **ende** dedese alle drie inden kerker leggen **Ende** hiet datmen se sonder meer talen des nachtes soude doden **Ende** also dat hadde verstaen vanden kerker wachter doe scoerden si haer cleder **ende** weenden bitterlic. **Doe** gedachter een vanden drien dat was NEPOCIANUS hoe dat NYCLAUS die drie ontsculdige ridders verlost had **Ende** sprac sijn gesellen toe dat si **sunte** NYCLAUS souden aenroepen **ende** GOD soude hem helpen **Ende** also haer gebet deden des seluen nachtes quam NYCLAUS den keyser te voren **ende** seyde hem dus. **waer** om hebtu dese drie pricen die ontsculdich sijn so onredelic geuangen **ende** heten doden sonder misdaet. **stant** op

haestelic ende hietse quijt scelden of ic sel gode [17va] bidden dattu cortelic selste verslagen werden *ende* vanden beesten worden gegeten
Doe seyde die keyser wie bistu die in mijn pallaes biste gecomen die mi doreste dreygen. **Hi** antwoerde weder *ende* seide **Ic bin NYCLAUS** biscop der stat van MYRREA. **Daer** na sprac hi den amptman toe *ende* seyde **Du** verloren mensche aen siele *ende* aen liue waer om riedestu totter doot der onnosestre lude vaert schier *ende* helpt dat si verlost werden of die wormen sellen wt di wassen *ende* alle dijn gesinde sel veruaren **Ende** hi seide wie bistu die ons dus seer dreygeste. **Hi** antwoerde **Ic bin NYCLAUS** biscop van MYRREA **Alsi** beyde waecten die keyser *ende* sijn amptman doe vertelde elc den anderen sijn droem **Ende** seynden om die geuangen.
Doe sprac die keyser wie heeft v dus leren toueren dat ghi ons mit droem bespot **Ende** si seyden dat si geen touenaers en waren *ende* si den doot niet verdient en hadden. **Die** keyser seyde kendi NYCLAUS den biscop van MYRREA. **Ende** als i den name hoerden noemen staken si die hande te gode wert dankende hem dat si se verledigen soude ouermits verdiente des heyligen mans **sunte** NYCLAUS **Ende** als i den keyser geseit hadden wie hi waer *ende* wat ontfermherticheyt hi plague te doen **Doe** seide die keyser danct gode *ende* den sant want v god ouermits hem heeft verlost *ende* bid hem voer [17vb] mi dat hi mi niet meer en dreyge ¶ **Na** corten dagen voeren die drie pricen totten heyligen man *ende* dancten hem *ende* vertelden **hem** hoe se god ouermits sijnre verdienten vander onsculdiger doot had verlediget. **Doe** dancte NYCLAUS gode seer *ende* leerde hem hoe si gode souden dienen *ende* voeren weder ¶ **Als** onse here NYCLAUS den heyligen man halen woude doe bat hi gode dat hi hem sende sijn heylige engelen *ende* neech mitten hoefde *ende* sach die heylige engelen comen tot hem doe las hi desen psalme **Vader** in dinen handen beuele ic minen geest *ende* so bleef hi *ende* voer mit gode. **want** vele lude hoerden die vruechde der engelen tot sinen eynde. ¶ **Ende** hi sterf int **Iaer** ons heren doemen screef .ccc. *ende* .xliij. **Ende** als hi begrauen was doe bloeyde wt sinen zercsteen oly ten eynde vanden hoefde *ende* water ten voeten *ende* duert tot desen dagen toe daer menich mensch sijn gesonde vercregen heeft. ¶ **Na** hem wert een goet man biscop die wert van sinen bisdom verdreuen om hate *ende* om nyde *ende* so lange en vloeyde die zerc niet **Ende** als hi weder in sinen stoel sat doe vloeyde hi weder. ¶ **Na** langen tiden daer na alsmen screef .**M.** *ende* .lxxvij. doe quamen die TORKEN *ende* worpen die stat van MYRREA ter neder **Doe** quamen .xlvij. ridders *ende* ondeden **sunte** NYCLAUS serc *ende* vonden sijn gebeente driuen in oly **Ende** [18ra]

voerden den zerc mit den heyligen gebeente in die stat van BARREA daer
men hem noch versuect. ¶ Een kersten man had enen IODE gelt of
geleent ende want hi anders genen borger en had so swoer hi hem op
Sunte NYCLAES altaer dat gelt te brengen als hi eerst mocht **Ende** als hijt
lange hielt doe maende die IODE sijn gelt **ende** dander seide hi had
betaelt **Doe** daechde hi en voert gerecht **ende** men wijsde den sculder
dat hi sweren soude dat hi en had betaelt **Doe** haelde die man enen stoc
die hol was **ende** deder meer geldes in dan hi hem sculdich was **ende**
droech den stoc mit hem recht of hi daer op plage te luenen **Ende** als hi
sweren soude gaf hi den IODE den stoc te houden **Ende** swoer dat hi den
IODE meer had gegeuen dan hi hem sculdich was **Ende** als hi gesworen
had nam hi den stoc weder vanden IODE **Ende** die YODE die vander
scalcheyt niet en wist gaf hem den stoc **Ende** als die gene die die
loesheyt hadde gedaen te huus soude gaen wert hi slapende op enen
wech. daer twe wege sceydinge waren **Ende** daer quam een ontlopen
wagen **ende** vertrat den man **ende** die stoc wert te broken **ende** dat gelt
bleef biden [-man] stoc leggen. **Als** die IODE dit vernam haestelic hi tot
hem quam **Ende** als hijs wijs was vandes doden loesheyt **Ende** hem die
lude rieden dat hi tgelt na hem name doe seyde hi dat hijs niet en dede
hi en waer [18rb] verwect mitter macht gods **ende** ouermits der
verdienten **sunte** NYCLAUS. **ende** waert dattet so gesciede hi soude
kersten werden. **Alte** hant stont die dode op **ende** belyede sijn scalcheyt
ende die IODE loefde voert aen den naem ons heren *IHESU CRISTI* **ende**
wert gedoopt. ¶ Een IODE wert aensiende die grote myrakulen des
goeden **sunte** NYCLAUS **Ende** dede maken een beelt van hem **ende** sette
dat beelt in sinen huse **ende** beual hem sijn huus **ende** sijn goet te
bewaren **ende** sprac dese woerde of des gelijcke **ende** seyde. **Sich** NYCLAE
ic beueel di al mijn goet te bewaren **ende** ist dat ic des enich verliese dat
sel ic die of nemen mit groten slagen. **Daer** na geuielt dat die YODE van
huus was **ende** liet sijn huus ongesloten **ende** nyemant daer in dan dat
beelde. **Doe** quamen die dieue **ende** stalen al dat si vonden **ende** lieten
alleen dat beelde daer **Ende** als die YODE te huus quam **ende** sach dat
sijn goet al gestolen was sprac hi dese woerde of des gelijcs totten
beelde. **Here** en sette ic di niet in minen huse **ende** beual di mijn goet te
hueden voer die dieue **ende** waer om en verboetstuut den dieuen niet
daer om sel di swaer pijn ontfafen **ende** grote slage **Ende** minen scade sel
ic verhalen di te slaen **ende** te quellen **Doe** nam die IODE dat beelde
ende sloecht **ende** geyseldet sonderlinge seer. **Nu** hoert wonder **Als** die
dieue lagen **ende** deylden [18va] haer diefte quam **sunte** NYCLAUS tot

hem ende seyde. **waer** om bin ic dus om uwe diefte geslegen sie di niet hoe ic om uwe diefte te mael ontwe bin gegeyselt om uwer quaetheyt. **Nu** ter vaert brengt den IODE sijn goet weder of den toorn gods sel op v comen ende v diefte sel openbaer werden der werlt **ende** ghi selt gehangen werden **Ende** die dieue seyden wie bistu die ons dus dreygeste. **hi** seyde **Ic** bin NYCLAUS die knecht *CRISTI* dien die IODE aldus om uwe diefte geslagen heeft **Doe** worden si verueert **ende** quamen totten IODE **ende** gauen hem sijn goet weder **ende** seyden hoe daer gesciet waer **Doe** bekeerden hem die dieuen van hare quaetheyt **ende** worden goede lude **Ende** die IODE bekeerde hem van sijnre ongelouen **ende** wert kersten **ende** dede hem dopen ¶ **Deser** myraculen **ende** des gelijcs en is geen getal die god om die verdiente des goeden **sunte** NYCLAUS dede in sinen leuen **ende** na sijnre doot.

Vander ontfancnisse onser lieuer vrouwen MARIA

In dien tiden was een man inden lande van *ISRAHEL* ende hiet YOACHIM vtem geslachte van **IUDA**. Dese was een ryc ackerman van veel besittingen ende ontsach gode **ende** was simpel <+ende> goet **ende** hi en onderwant hem niet dan sijnre intuchten **ende** sijnre beesten [18vb] **ende** dat deylde hi vlitelic mit den armen **ende** mit den genen die gode ontsagen **Ende** al sijn goet deilde hi in drien. **Dat** een deel gaf hi weduen **ende** wesen **ende** ellendige dies noot hadden. **Dat** ander gaf hi inden tempel den genen die gode dienden. **Dat** derde deel behielt hi selue tot sijnre notorften **ende** tot sijns gesindes **Ende** want hi dit dede hier om maecten god ryc **ende** gaf hem groten voerspoet in sinen beesten **ende** in sinen hauen so dat hi sonderlinge ryc was bouen alle sinen bueren **Ende** aldus began hi eerst te leuen doe hi .xv. iaer out was. **Ende** als hi out was .xx. iaer nam hi te wyue **ANNA** **ASACHARS** dochter van **IUDAS** geslachte **ende** van **DAUIDS** bloede geboren **Ende** si saten onder hem tween te samen .xx. iaer. **Ende** daer na geschiedet op eenre hoechtyt der **IODEN** paesschen dat hi stont onder sijn ghebuer **ende** soude tot *IHERUSALEM* inden tempel sijn offerhande doen gelijc sijn gebueren inder tegenwoerdicheit gods **Ende** een paep die **RUBEN** hiet clam op tot **IOACHIM** **ende** seyde **Di** en is niet georloft te staen onder die gene die gode offerhande doen want god en heeft di niet gesalicht in *ISRAHEL* mit enigen kinde **Des** scaemde hem **IOACHIM** so seer voer dat volc van *ISRAHEL* dat hi screyde **ende** ginc vten tempel **ende** en keerde niet

weder tot sinen huse. **Mer** hi ginc tot sinen ackerluden **ende** dreef sijn intucht [19ra] **In** verren landen so dat **ANNA** sijn wijf in vijf maenden geen mare van hem vernemen en conde. **Ende** als si [-in] hier om screyde **ende** des in haren gebede gode beclagede **ende** seyde **Here** god almachtige vader en had ic niet ongeuals genoech dat ic geen kint en crige ghi en hebt my oec minen man genomen **Ende** thant sijnt vijf maende geleden dat ic minen man niet gesien en heb **ende** ic en weet niet waer ic en sueken sel **Ende** als si alte seer screyde doe ginc si in haren boemgaert **ende** viel neder in haren gebede **ende** sloech haer ogen opwaerts te hemel ende sach op enen lauwer boem eens musschen nest **Ende** si suchte swaerlic te gode **ende** seyde. **Here** almachtich du hebste alle *creaturen* kinder gegeuen den beesten den serpenten des vischen **ende** den vogelen **ende** si hebben alle bliscap van haren kinderen. **Ic** dancke di **ende** ic loue di alleen also du woutste so hebstu gedaen **Ende** du hebste mi alleen of gescheyden van dinen <heyligen> gauen. **Here** du bekenneste mijn hert **Sint** dat ic man nam waert datstu my een soen of een dochter hadste gegeuen ic hadse di geoffert inden tempel **Ende** als i dit seyde quam haestelic die engel gods **ende** ginc voer haer staen **ende** seyde **En** ontsich di niet **ANNA** want dijn vrucht is den rade godes want dat van di geboren sel worden dat sel vander werlt ge[19rb]loeft **ende** geeert werden ten eynde toe **Ende** daer na scheyde die engel van daer **Ende** si bleef seer verueert om dat si dat visioen had gesien **ende** gehoert. **Mer** ten lesten ginc si op haer bedde of si doot gebleuen hadde **ende** si bleef alden dach **ende** alden nacht in haren gebede **ende** in vresen leggende **Daer** na riep si haer ioncwijf **ende** seyde **Du** sietste wel dat ic mijns mans quite bin **ende** ic in groten rouwe bin **ende** laetste my leggen dach ende nacht **ende** en coemste niet tot my. **Doe** balch haer die maecht **ende** seyde **Of** god dijn buuc gesloten heeft **ende** dijn man genomen heeft wat mach ic daer toe doen. **Als** dit **ANNA** hoerde verrouwede haer sonderlinge seer **ende** screyde.

¶ **In** dier seluer tijt quam tot **IOACHIM** een scoen iongeling inden berge daer hi was bi sijnre intucht **Ende** sprac tot hem waer om en keerstu niet tot **ANNA** dinen wiue **Doe** seyde **IOACHIM** **Ic** heb se .xx. iaer gehadt **ende** god en verleende my nie kint bi minen wiue **ende** bin mit scaemten geagaen vanden tempel wat sel ic weder tot haer **Ende** ic bin hier gecomen in groter welicheyt **ende** versmadenis mit mijnre **Intucht** **Ende** also lange alst mi god verlenen wil so sel ict mede deylen den armen **Doe** antwoerde hem die iongeling **ende** **Seyde** **Ic** bin gods engel **ende** quam tot dinen wiue die daer screyde inden boemgaert [19va]

ende in haren bedde ende ic troeste se Ende du selste weten dat si een dochter had onthaen doe du se achter lietste. die dochter sel sijn die tempel gods ende die heilige geest sel rusten in haer Ende si sel salich sijn bouen allen wiuen so dat niemant seggen en mach dat voer haer ye haers gelijc geweest heeft of na haer werden sel in al der werlt. Daer om keer weder tot dinen wiue ende du selste se vinden een kint dragende ende danke dan dinen here dinen god. ende dijn dochter die vrucht sel sijn gebenedijt. ende si sel moeder sijn der ewiger salicheyt Ende IOACHIM aenbede den engel ende seyde Ist dat ic gracie gevonden heb in dinen ogen so sit bi my in mijnre tenten ende gebenedijt mi dijn knecht. Ende die engel seyde En segt niet dat du mijn knecht biste mer mijn mede knecht want wi sijn alle knechten ons heren ons gods. Mijn spise is onbescouwelic ende minen dranc en mach geen sterflic creatuer bescouwen daer om en bid mi niet in dijnre tenten Mer wattu mi geuen soudes dat offert gode tot eenre offerhande daer du waenste dat goet te offeren is Ende ic en hiet di niet offeren en wist ic niet dattet gods wille waer Ende als IOACHIM sijn sacrificie dede doe vloech die engel mitten roec ende mitter lucht inden hemel. Doe viel IOACHIM plat neder mit den aensichte tegen der eerden. [19vb] Ende dede sijn gebet van sextijt al tot vespertijt toe Ende als sijn boden niet en wisten hoe hem gesciet waer ende sagen dat hi so lach doe waren si verueert ende waenden dat hi doot had geweest ende scoten tot hem ende en constens nauwe op geheffen vander eerden. Ende als hi hem geseit had sijn visioen waren si blide ende troesten seer toe dat hi des engels gebot dede ende keerde tot sinen wiue Ende als hi sliep quam die engel weder tot hem ende seyde Ic bin die di gegeuen is van gode keer weder koeniken tot dinen wyue. want dijn aelmissen ende dijns wiues sijn vertoent voer gods aensicht. Ende god heeft v sulke vrucht gegeuen dat nye prophete des gelijcs en creech noch kriegen en sel Ende als IOACHIM <+ontwaec was> doe seyde hi sinen heymelicsten vrient sijn visioen ende si dancten gode ende seyden. laet ons thant varen ende begeuen niet langer des engels gebot. Ende laet ons mit gemaec onsen intucht driuen. § Alsi .xxx. dage gedreuen hadden ende den lande nakeden doe quam die engel tot ANNEN ende seyde Ganc tegen dinen man te IHERUSALEM totter porten diemen hiet DIE GULDEN POERTE want hi di ontmoeten sel. Ende si stont op ende voer mit haren mageden daer ende stont daer in haren gebede een wijl ende ontbeyde sijnre toecouemst Ende alst haer begonst te verdrieten doe wert si siende waer IOACHIM [20ra] quam mit sinen beesten ende liep hem tegen ende nam hem om inden hals ende dancte

gode ende si seyde **Ic** was weduwe ende nv en bin ic geen weduwe **Ic** was ondrachtich nv bin ic mit kinde **Ende** doe wert kundich haren magen ende allen goeden luden die inden lande van **ISRAHEL** woenden ende waren daer om blide ende dancten gode dat hi se so verblijt had. **Ende** als die .ix. maende om waren gecomen doe baerde **AVNA** een dochter ter werlt ende si hiet haren name **MARIA** **Ende** als **MARIA** drie **Iaer** out was ende haer moeder haer gespaent had doe ginc **ANNA** ende **IOACHIM** te gader te **IHERUSALEM** totten engel godes ende deden haer gebede ende haer offerhande **Ende** offerden haer ionge dochter **MARIA** inden tempel onder der mageden geselscap die dach ende nacht waren inden loue godes **Doe** ginc si also weerdelen op die xv. graden des tempels dat si te mael niet meer achterwert en sach naden vader noch nader moeder so dats den papen ende alle diet sagen verwonderde ende dancten gode daer of **Ende** spraken aldus dat sijt alle hoerden here god alre heren here du biste gedenkende der woerden dijns heyligen woerdes **Ende** heues dijn volc geuant in goetheyden ende heylicheyden ende heues ons verdreuen onse vyande dat wi ons verbliden mogen ende veruroechden in sinen loue **Ic** was ondrachtich ende bin moeder geworden ende heb ter werlt ghe[20rb]brocht die bliscap van **ISRAHEL**. **Nu** mach ic mijn giften ten altaer brengen want wie selt my benemen mijn vyande moeten bekeren tot my ende hi moet hem geuen die ewige bliscap. ¶ **Nu** was van **MARIEN** een wonder of te spreken in allen landen van **ISRAHEL**. **want** al en was si mer drie iaer out nochten ginc si also vromelic ende sprac den lof gods also wijslic dat si haer alle onderdanich waren ende hem daer of verwonderden hem en docht niet dat si [-xxx.] <+drie> iaer out was <+mer xxx iaer> **Ende** **MARIA** sette haer seluen sulken regel te leuen dat si van des morgens totter derder vren toe in haren gebede was ende dan voert tot der noenen toe so wracht si in bogen of ander cleinlic werc. **Ende** voert vander noenen bleef si in haren gebede ter tijt toe dat die engel van hemelrijc quam tot haer **Ende** brocht haer spise daer si bi leuede **Ende** aldus wies sy ende nam toe alle dage inden loue gods in minnen ende in oetmoedicheyden ende in allen duechden volmaect ende nie en sach mensche **MARIEN** erre ende nye en hoerde haer mensche onnüt woert spreken. **Alle** haer reden waren vol gracien **Also** dat men kennen mach dat god volcomen in haer tonge was **Si** was altoos in haren gebede ende inder heyliger scripturen denkende ende hoede haer so vlitelic dat si niet erre en mocht maken haer gesellinnen. **Oec** hoede si haer dat si niet [20va] tontide en lachede ende dat si geen hoechmoedicheydt en toende mer altoos louede

si gode Ende als yemant MARIEN grueten woude op dat si so lange vanden loue godes niet en waer so antwoerde si god heb den lof Si en besichde noch en at geen spise dan haer de engel gaf. Mer die spise die haer vanden biscopen inden tempel quam tot hare prouende die gaf si den armen Men sach die engele dagelics mit haer spreken die haer gehoersam waren als lieue vriende Ende ten was niemant siec die MARIEN rueren mocht hi en quam al gesont thus wert ¶ Doe quam die paep ABRAHEE ende boet den bispkop ontellike giften dat hi MARIEN sinen soen woude te wiue geuen. Mer MARIA verboet dat den biscopen ende seyde dat en mach nummermeer geschien dat ic man genake of dat my man genake Ende die biscopen ende haer mage ende haer gebuer seyden dat die moeder wert vanden kinderen geeert ende die nacomelinge aenbeden gode ende so heeft altoos geweest in ISRAHEL Ende MARIA antwoerde God heeft reynicheyt bouen alle dingen weert want ABEL die eerste was die om gerechticheyt sijn bloet storte was maget Ende hi ontfenc twee cronen Die een om sijnre magedom die ander om sijn gerechticheyt Dit heb ic van minen kintschen dagen inden tempel [20vb] geleert ende heft op genomen in mijnre herten dat ic nummermeer genen man en wil Nu gesciedet dat si xiiij. iaer out was ende het was gewoent ende opgenomen onder den PHARIZEEN als dat die meecheden niet langer en mosten bliuen inden tempel sonder man Doe worden die papen des te rade dat si senden boden ouer al den volke van ISRAHEL dat si alle quamen opden derden dach binnen IHERUSALEM inden tempel. Ende alsoi daer alle vergadert waren doe stont op YSACHAR die bisscop ende clam opt hoechste dat inden tempel was op datten alt volc horen mocht ende seyde Swiget ghi kinder van ISRAHEL al stille ende hoert ende verstaet mijn woerden Sint dat SALOMON desen tempel eerst gemaect had so hebben hier in geweest coninx dochteren ende bisscops die heylich ende wonderlike scoen hebben geweest nochtan alsoi quamen tot haren iaren so hebben si manne genomen ende deden als haer ouders deden ende dienden gode. Mer alleen is van MARIEN een nye orde gevonden. want si geloeft heeft gode maget te bliuen daer om dunct my goet dat wijs gode vragen ende ons vertoon wie dat mense sel beuelen te behueden Doe behagedet dus alden volke ende men werpt lot onder den .xij. geslachten van ISRAHEL. Ende tgeuiel opt geslachte van IUDA. Doe seyde die bispkop So wie inden geslachte geen [21ra] wiue en hebben die sellen alle morgen comen ende brengen een ygelic sijn roede inden tempel Ende aldus quam die oude IOSEPH inden tempel mitten iongelingen ende brocht sijn roede Ende als die bispkop haerre

alre roeden had vragede hi raet an gode **Ende** hem wert aldus
geantwoert **Doch** alle die roeden in **SANCTA SANCTORUM** **ende** daer sellen
si desen dach bliuen **Ende** segt hem dat si mergenvroe weder comen
totti **ende** een ygelic neem sijn roede **Ende** een duue sel bouen vter
roeden vliegen **ende** vliegen inden hemel **ende** wt wies hant dat geschiet
dien selmen **MARIEN** geuen te behueden **Ende** des anderen dages alst
volc vergadert was **ende** een ygelic sijn roede nam **Doe** en vloech die
duue wt nyemants roede **Doe** dede die paep **ABIACHAR** sulke cleder aen
[-aen] als daer toe behoerde **ende** ginc in **SANCTA SANCTORUM** **ende** dede
sacrificie **ende** sijn gebet. **Ende** die engel gods quam tot hem **ende** seyde
Sich hier dese corte roede daer du niet op en mickes dese en leydestu
mitten roeden niet. **Alstu** se geefste den ouden die se sijn is so sel di
comen dat teyken dat ic di seyde **Ende** dese roede was des ouden
IOSEPHS die also out was dat hi sijns niet en micte een wijf te nemen
Ende als hi oetmoedelic achter stont doe riep hem die bispot mit luder
stemmen **ende** seyde **Com** **IOSEPH** **ende** neem dijn roede daer du na
gebeyt heues **Ende** **IOSEPH** scaemde hem **ende** quam **ende** stac sijn hant
[21rb] voert **ende** nam die roede **Ende** alte hant vloech bouen vter
roeden een duue witter dan enich snee die alte scoon was **ende** vloech
een wile bouen al om inden tempel **ende** clam te hemel. **Doe** prijsde al
dat volc den ouden **IOSEPH** **Ende** seyden **Du** biste salich geworden **In**
dijnre outheyt want god settet di voer **ende** wijst di **MARIEN** te nemen
Ende als die bispopen seyden neemt **MARIEN** want du biste die salichste
in al dijn geslachte **Doe** nam hi **MARIEN** **Ende** .vij. ander ioncfrouwen
Ende daer na quam tot haer een iongeling die also scoon was datmen
niet vertellen en mach **Ende** als **MARIA** den **Iongelinc** sach ontsette si
Ende die **Iongelinc** seyde **Aue gracia plena dominus tecum.** **En** ontsich
di niet **MARIA** du hebste gracie gevonden bi gode **Du** selste ontaen **ende**
baren den coninc die veruullen sel hemelrijc **ende** eertrijc **ende** ewelic
regnieren. § **Als** **IOSEPH** vernam dat **MARIA** mit kinde was doe docht hi dat
hi hem bergen woude **ende** laten **MARIEN** **ende** gaen heymelic vten lande
Ende die engel seyde **IOSEPH DAUIDS** soen en ontsich di niet te nemen
MARIA dijn wijf want dat wt haer geboren sel werden dat si vanden
heylichen geest **Si** sel een kint baren **ende** du selste sinen naem heten
IHESUS **Hi** sel sijn volc gesont maken van haren sunden **ende** **IOSEPH**
ontspranc vanden slaep **ende** dancte gode. ¶ **Nu** geschiede cort hier
[21va] na dat die keyser **AUGUSTUS** alst ewangelium beschrijft een gebot
dede processi te doen so dat een ygelic varen soude ter stat daen hi
gecomen waer sijn hoeft penninc te belyen **Ende** daer om mosten

IOSEPH ende MARIA varen te BETHLEEM want si van daen gecomen waren van haren ouders.

Van sunte EULALIA.

ONder MAXIMIANUS den keyser was in HYSPANIA die heylige maget EULALIA gemartelijt **Si** was edel van gheslachte ende ryc van tijtliken goede **Ende** als i .xij. iaer out was versmade si alle lichtueerdicheyt ende alle begeerlike genuechte deser werlt ende woude wt vuericheyt der minnen den rechter die veel kersten dede doden weder spreken **Mer** haer ouders brochten se daer om vter stat ende verberchdense in een van haren husen dat si verre ten lande werts staende hadden **Ende** des nachtes als i daer eerst gecomen was dede si die dore al heymelic op **ende** quam al recht toe doer dijstel **ende** doer doorn ter stat wert lopen mit seer geueststen voeten **ende** benen **Ende** quam des mergens vroe voer die vierscaer onder al dat volc roepende **ende** seggende wat verwoeder rasinge is dit gehouwen steen aen te beden **ende** den scepper alre creaturen te laten YSIS APPOLLO **ende** VENUS dese en sijn niet. **M**AXIMIANUS die keyser selue en is oec niet waer om wor[21vb]den die <edel> herten aldus hier mede verleyt. **V**an dien woerden wort die rechter toornich **ende** verwoet **ende** geboet den stocker dat mense rechteuoert soude vangen **ende** mit swaren tormenten soude pinen **ende** totten dienst der afgoden soude raden **ende** seyde. **B**esich du ionge deernken hoe veel eren **ende** vruechden selstu verliesen **Ende** du die tijt waerste te manne te berichten selstu in dijnre ionger ioget moeten steruen **Daer** en antwoerde si niet toe. mer mit groter neersticheyt spoech si in des rechters aensicht **ende** werp den afgod neder **ende** vertratten mit haren voeten. **R**echteuoert namen die vleyschouwers yseren haken **ende** scoerden haer maechdelike licham daer mede ten benen toe **Doe** seyde **EULALIA O CRISTE** aldustanige letteren voegen mi wel te lesen die mi die boetscap van dijnre cronen brengen **Daer** na worden bernende lampen aen haar siden gesteken daer si niet om en versuchte noch en screyede mer si louede gode. **Doe** setten <+die> dienren aen al haer lijf bernende lampen **Ende** dat haer van haren hoefde wert also lanc **ende** al so dicke datte<+t> al haer licham bedecte. **Doe** wert si in een bernende vuer geset daer die vlamme bouen der maget aensicht ginc. si begeerde den doot **ende** dede den mont op tegen die vlamme **Doe** wert daer een blenkende duue

witter dan een snee wt [22ra] haren monde sien gaen ende vloech te hemel wert Ende rechteuoert als die ziel vten licham was ginc dat vuer te nyte ende wert altemael gelesschet dattet den doden lichaem niet meer en deerde. Als die stocker selue so openbaerlic die duue sach wt haren monde ten hemel vliegen verwonderde hem seer ende viel neder ende en woude dat ambocht niet meer hantieren totten loue ende totter glorien gods des vaders des soens ende des heyligen geestes Amen.

Van sunte LUCIA der maget

LVCIA die reyne maget was geboren wt der stat SIRACUSANA ende was edel van haren geslachte ende die stat leget inden lande van CECILIEN. ¶ Als sunte LUCIE hoerde die grote nyemaer vanden myrakulen die god dede op den graue der goeder sunte AECHTEN inder stat van CATHANENSEN Doe sprac si haerre moeder toe ende hiet ENCHIA ende die moeder had .vij. iaer siec geweest inden [-bloede] buuc vanden bloede Ende si droech mitter moeder ouer een ende si voeren te gader totten graue sunte AECHTEN Ende alsmen die misse dede gebuerde datmen tewangelium las daermen in vertoende hoe IHESUS MARTHA vander bloet sucht verlost had. Doe seyde LUCIA Geloefstu moeder dat dat waer is dat men daer int ewangelium leest so gelouet oec dat AECTHA altoos is biden genen om wies wille si dit [22rb] leet dat is IHESUS CRISTUS Ende ist dattu mit gelouen aen haer graf tasteste so selstu volcomelic genesen Ende als dat volc al te huus ginc ende LUCIA alleen mit haer biden graue bleef. wert LUCIA slapende ende sach sunte AECHTEN in midden der engelen mit groter eerbaerheyt verclaert Ende si seyde tot LUCIEN Suster LUCIE bequamelike maget gods wat begeerstu van my dattu dijnre moeder te hant geuen mogeste want bi dijnre gelouen is si genesen Ende als LUCIA ontspranc sprac si tot hare moeder O moeder mijn Du biste genesen Nu bid ic v ende vermaen v bider trouwen die ghi [-mi] <+haer> sculdich sijt. [-Hoert] die v bi horen gebede genesen heeft dat ghi my nummermeer te voren en legt man te nemen Mer dat ghi my geuen wilt tot huwelic goede dat geeft den armen. Doe seyde die moeder Dochter luuct eerst mijn ogen ende wattu wilste mitten goede dat wy hebben dat doch dan. Doe antwoerde LUCIA dat du leuende geueste dat heuestu wantu mitti niet en mogeste dragen Daer om gif die wile dattu leueste so mogestu loon ontfaen Alsi weder thus quamen deylden si haer goet mildelic den armen Ende alsi tgoet al dus wech deylden vernamt die

brudegom die LUCIA lang in haren kintschen dagen versekert was. **Die** brudegom vragede haer maget hoet daer mede was [22va] **Doe** antwoerde dat **Ioncwijf** subtijlic *ende* seyde **Dijn** bruut heuet beter goet gevonden *ende* dat wil si copen daer om schijntet of si haer goet vercofte **Doe** waende die dwaes dat LUCIA werltlic goet copen woude *ende* halper toe dattet ander vercoft wert. **Ende** alst al vercoft was *ende* den armen gegeuen was *ende* die brudegom dat wist doe leuerde hi se PASCASIUM den richter *ende* clagede daer ouer *ende* seyde dat si kersten waer *ende* dede tegen des keyzers gebot van ROMEN **Doe** antwoerde LUCIA **Tis** een dienst die gode ontfanclic is datmen den armen vande *ende* hem haer notorft geue **Ende** want ic niet meer en heb dat ic gode mach offeren daer om wil ic hem mi seluen offeren. **Doe sprac** PASCASIUS **Dese** woerde moetstu vertellen enen dwasen dinen geliken mer mi en segt se niet die die heymelike gebode der princen hout. **Ende** LUCIA antwoerde **Du** houste die gebode der princen *ende* ic houde die ewe *IHESUM CRISTUM* mijns gods. **Du** en wilste dinen prince niet verhoren *ende* ic hoede mi oec minen heer te verhoren. **Du** begeerste dinen prince te behagen *ende* ic begeer minen *here* te behagen **Doch** dan datti nutte dunct *ende* ic sel doen dat mi orber dunct wesen. **Doe** antwoerde PASCASIUS **Dijnre** ouder goet hebstu ouerbracht mit dinen [22vb] poytieren *ende* daer om spreecstu als een meen wijf. **LUCIA** seyde. mijn vaderlike goet heb ic geleyt in sekerre steden *ende* geen poytieren en hebben mi besmet aen siele noch aen liue. **Doe** seyde PASCASIUS wie sijn si dan die siel *ende* lijf besmetten. LUCIA antwoerde ghi *ende* v gelijc besmetten die sielen want ghi raet dat die zielen begeuen haren scepter. **Den** lichaem besmetten die geen die dese tijtlike genuechte minnen voer die ewige glorie. **PASCASIUS** seide. **Dijn** woerde sellen eynde nemen als ic die doe slaen. **Doe sprac** LUCIA **Gods** woerde en sellen niet eynden. **PASCASIUS** seyde. **Bistu** dan god. **LUCIA** seide **Ic** bin een deerne godes **Ende** god heeft gesproken als ghi staet voer coninge *ende* voer amptlude so en wilt niet denken wat ghi spreken selt. **want** ghi en sijt niet die daer spreect mer die geest des vaders ist die in v spreect. **Doe** seyde PASCASIUS so is dan gods geest in di. **LUCIE** seide **Die** reynlic leuen die sijn een tempel des heyligen geestes. **PASCASIUS** seide **Ic** sel di doen leyden inden bordeel huse datstu daer besmet worste *ende* dan sel die heylige geest van di vlien **Doe sprac** LUCIA **Dat** licham en wert niet besmet sonder *consent* der sielen **Ende** doetstu mi onwillens besmetten so sel mijn reynicheyt gedubbelt werden totter cronen **Mer** mijn [23ra] [] nummermeer di doen gehengen want mijn hert is gereet tot allen

verdriet wat merrestu sone des duuels gebiet mi gepijnt te werden **Doe**
dede PASCASIUS lewen comen *ende* seyde tot sinen mordenaers roept alt
volc tot haer *ende* queltse totter doot toe dat si sterue **Ende** als sijn
morders haer handen aen haer wouden slaen. en consten [-sijs]
<+sise> <+sise> vander steden niet geoporren wat sijs pijnden. ¶ **Doe**
dede PASCASIUS dusent manne comen *ende* dede haer hande *ende* voete
binden nochtan en consten si se vander stat niet geoporren wat sijs
pijnden. **Doe** dede hi menich paer ossen aen haer binden totten luden.
nochtan bleef die maget gods onberuerlic **Doe** dede hi touenaers comen
dat si se mit hare touerien souden verporren mer ten bate **hem** niet **Doe**
seyde PASCASIUS wat touerien sijn dit dat een maget van dusent manne
niet geoporret en mach werden. LUCIA antwoerde dat en sijn geen
toueryen mer het sijn die werken gods want al hadstu noch x.^m manne
du en conste my niet verporren **Ende** sommige seyden **In** wigelien
datmen touernie mit oly verdreef **Daer** om deedse PASCASIUS mit oly
begieten **Ende** als dat niet en bate wert hi seer vererret *ende* dede een
groot vuer maken *ende* dede pec *ende* hers *ende* veel olijs daer op
gieten **Doe** seyde LUCIA **Ic** heb van gode verworuen dach mijnre
martelien op dat ic den gelouigen [23rb] of neem die vrese des doots
ende dat ic den ongelouigen meer veruere *ende* pinichse in haere
ongeloue **Ende** als PASCASIUS vriende sagen dat hi hem seer ontsach *ende*
hi oec verueert was **Doe** nam daer een sijn vrient een sweert *ende* stacse
in haren hals *ende* in haer gebenedide lichaem nochtan en ve<+r>loes
si die sprake niet mer si seyde **Ic** boetscap v dat der kerken weder vrede
is gegeuen want MAXIMIANUS die keyser is huden doot **Ende** DYOCLESIAEN
is huden vten ryc verdreuen **Ende** gelijc dat AECHTE mijn suster is een
bescermster der stat van CATHANENSEN **Also** bin ic gegeuen der stat van
SYRACUSANA tot eenre verbidster **Ende** als die maget dit sprac quamen
boden van ROMEN [-w] *ende* vengen PASCASIUM *ende* voerden al
gebonden totten keyser van ROMEN want die keyser had horen seggen
dat hi alt lant had bescat *ende* beroeft **Ende** als hi voerden keyser hier af
wert verwonnen doe wert hem sijn hoeft of geslagen **Ende** LUCIA en
scheyde vandier stat niet daer si gepijnt wert noch en gaf haren geest
niet eer die priesters quamen *ende* gauen haer dat heylige sacrament
Ende si loefden alle gode die daer waren. **Inder** seluer stede wert si
begrauen ende daer wert haer een kerc gesticht **Ende** si wert gepassijt
doe men screef driehondert *ende* tien.

Van sunte NYCHASIUs** bscop [23va]**

WI sijn vertellende die edel striden der zegen des seer saligen NYCHASIU**s** bscop van [-ERINEN] <+RYEMEN> des edels martelaers *CRISTI* Ende sijn verwonderende volstandicheyt In behoudinge ewige suuerheyt sijnre heyliger suster der maget EUTROPIEN. ¶ wi hebben profijt in die stride des dages van huden als wi wt haren verdiente ende gebede verblidende ouer al verbeyden seer getrouwe troest of sollaes. § Alsi noch waren stridende inder eerden om *CRISTO* veruulden si die werlt mit getrouwien exempelen hare heylicheyt ende niet min nv als si verheuen sijn inden hemelschen stoelen der glorificierder eren wi getrouwelic haer gedenkenisse want si leren salichlic die weerdich sijn hare navolginge Ende die hem neerstelic pinen te comen totter volcomenheyt der vloyender salicheyt die bescermen se seer openbaerlic mit eenpaerliken bescuddingen ende bescermenissen van allen vresen.

¶ Seker inden lesten der ommekeringe. doe de vyande al om ende om verwoeden ende sterkelic die stat bestonden mit stride. Alle die stat wert weder verslagen van verdriet ende groter vresen Doe liepen si totten seer heyligen man NICHASIU**s** die ter eerden neder lach in bedinge ende ontsiende der heydene toecomende victorie Si sochten hulpe ende [23vb] troest van hem gelijc als die sonen vanden vader. Als dat die heylige NYCHASIU**s** gehoert hadde vanden hemele voe<+r>wetende vter openbaringe der vertoninge gods dat die stat van RIEMEN te male soude werden omgekeert vercreech hi mit eenpaerliker bedinge bider goedertierenheyt gods dat hem die in gewariger belijng des geloefs volstonden dese tribulacie der tijtliker doot vorderen soude ten ordele tot verlatenissen. Om welker saken hi hem te hant antwoerde mit groter stantachicheyt hem seggende Ons behoert te vechten om onse salicheyt niet mit sienliken wapenen mer mit vromen seden niet mit betrouwien der crachten mer mit oefeninge der duechden Niet alleen also seer mitten sterfliken licham als mitten leuenden geeste. Seker wi en dorren niet twiuelen wi en hebben dese onweerdicheyt verdient mit onsen groten sunden mitten rechten vonnisze gods daer aen en [-v] twiuelen wi niet ten is een gewarich raet onser salicheit dat wi die bedruct sijn den moet keren totten godliken geyselen Niet wanhopende als kinder der quaetheyt Mer gedoechsamlc als kinder der goedertierenheit In welken wi mogen genoemt werden ende sijn mit rechte kinder gods Als dese dingen van hem geseit waren sach sunte EUTROPIO sijn suster te hemel wert mit wt[24ra]gerechten handen ende mit crachten

verweckede si gods volc tot der cronen der martelien. **D**ese seer heylige man NYCHASIU^s stercte sekerlic mit benedixien *ende* mit beden *ende* mit verdienten der kerstenen volcs gemoede. ¶ **I**nt eynde des strijts beual hi den here onverueert den strijt der victorien **Ende** te hant als hi sach die sterke scaren wijsde hi mitter hant mit rusteliker boetscappinge geswijch *ende* seyde **O** onverwinlike wapen *ende* onuerwonnen in *CRISTO O* stercheyt dienende der [-gol] godliker heymelicheyt waer om keerdⁱ die victorie uwer weerdicheit in verwoetheyt tegens natuer menscheliker condicien **Ende** siet dat kersten volc leyt oetmoedich *ende* deuoet tot sinen gode wert in uwen aenschijn *ende* verbeyt verlatenis^e der sunden. **I**n deser stat sijnre weder geboerten gehoersam totter doot toe als hem noch lichtet die bequamelike tijt *ende* dien dach der salicheyt **D**oet penitencie voer uwen sunden bekennende den warigen god. **wies** gramscap ghi dagelics offert of geeft dat leuen mit den bloede der kinder der bermherticheyt **O**pdat bi auonturen die onweerdicheyt of gramscap die den kinderen wert berispinge der salicheyt v niet en moet werden gekeert tot den loon der helscher verdoemenisse. **M**er ist dat ghi dat woert der waerheyt versmadet *ende* ghi suect mijn scape te [24rb] verslaen mit volduerender ongenadicheyt so neemt mi eerst voer hem *ende* offert mi der godliker mogentheyt in een holocaustum dat is die verbrande offerhande. **O**p dat wi te gader moeten verdien^e also veel te eer gevonden te werden weerdich der hemelscher beloften **Ende** als dit geseyt was so viel die heylige man NYCHASIU^s in sinen gebede onder der veruolgers hande *ende* onder haren sweerden mit sijnre zaliger zuster EUTROPIEN die hem nauolchde *ende* sanc den here mit goddienstiger stemmen dit danclike veers **M**ijn siel henc aenden pauiment **Ende** thant daer na volchde den slach des geens die sloech mit den sweerde **Ende** alst hoeft of geslagen was so en stont dat salige woert niet of vanden monde des geens die onthoeft was **M**er meer presentierende veruullende die sentencie der onsterflicheyt die hi begeerde seggende dat daer na volget inden seluen voerseyden veerse **M**ake my leuende here na dinen woerden **Amen**.

Van eenre heyliger maget die ALEXANDRIA hiet

MEN vint van eenre maget geheten ALEXANDRIA die die stat liet daer si in te wonen plach *ende* besloot haer seluen in een graf dat was in eenre spelunken die daer toe gehouwen was daer si .xij. iaer lanc [24va] doer

een gat ontfinc broot ende voert dat tot haren leuen notorftich was **Ende**
int eynde des xij iaers schicte si haer seluen te leggen recht of si slapen
woude **Ende** doe die gene die haer gewoenlike plach te dienen geen
antwoerde van haer en hoerde **So** brocht hi den moniken die daer
omtrint woenden die boetscap **Ende** doe si die dore vander spelunkten
opbraken **ende** si daer in quamen vonden si se doot. **van welken een**
heilige vrouwe getuuchde die haer bi wilen toe gesproken had dat si nie
haer aensicht voer dat gat gesien en had **ende** doe si haer eens vragede
om wat saken si wt der stat gegaen was **ende** haer seluen in dat graf had
besloten **So** antwoerde si **Een** iongeling was mit my becommert in sijnre
herten **ende** op dat ic geen oersake sijns hinders wesen en soude so had
ic lieuer my seluen al leuende in dit graf te sluten dan dier sielen
hinderlic of scadelic te wesen die totten beelde gods gemaect is **ende**
mit sinen dueren bloede verlost **Ende** doe si haer voert vragede hoe si
haer mocht onthouden niemant te sien **ende** vermoede of si vmmmer mit
groter traechet **ende** verdrietlicheyt haers gemoets gepinicht moste
werden **So** antwoerde si van des morgens vroe totter negender vren toe
doe ic mijn gebet [-tot [24vb] der neg] in elker vren **Ende** onder tyden
spinne ic vlas alst my euen coemt **Ende** alst mijnre natueren noot is so
ete ic wat **ende** ruste oec **Ende** als ic slape so sie ic die patriarchen **ende**
propheten **ende** die apostelen mit den martelaren **Aldus** blie ic
volherdende sonder verdriet **Ende** verwachte alte suetelic mijn eynde
mit goder hopen in minen god **God** si geloeft ewelic **Amen**

Van SABINUS biscop ende martelaer

BI MAXIMIANUS des keysers tyden was een rechter van sijnre wegen die
VENUSTIANUS hiete die veel kersten mit groter vliticheyt sochte **ende**
brochtse totter doot **Doe** wert hem die biscop [-v] **Sabinus** [-mit twe
dyaconen] die een welsprekende man was in die stat van ASSIJS
vermeldet **Ende** doe **Sunte Sabinus** mit twe dyaconen voer die recht
banc gebrocht worden **Seyde** hi hem **Ic** geuedi goeden raet di seluen te
raden beloue den goden offerhande te doen so mogestu leuen. **Hi**
antwoerde hem ende seyde **Is** dat recht dat ic den scepper des hemels
ende der erden late **ende** aenbede steen **ende** hout **ende** dat van matael
gemaket is **Ende** op dattu weten mogeste dat alsulke dingen te oefenen
niet en is so laet dinen god al hier brengen **Doe** liet hi sinen god dien hi
altoos waer hi voer in sijn slaepcamer had brengen [**katern 4; 25ra**]

ende was gemaect van costeliken cristal ende sijn cleder vergult Ende als hi mit ydel ende costeliken gesteente ende mit groter versieringe al daer gebrocht wert Doe seyde VENUSTIANUS die rechter Sich dit sijn die gene die ons genade doen Doe wert sunte SABINUS al spottelic lachende ende seide O ydel verloren arbeyt datmen den scepper alre creaturen laet ende aenbedet desen doden steen. Mer op dattu weten mogeste dat dit geen god en is so laet mi doen dat ic wil Die rechter antwoerde hem weder ende seyde waenstu wat machten te hebben so doch dattu wilste Doe dede hi sijn gebet ende daer na nam hi den afgod ende werpen opt pauiment dat hi aen veel stucken brac. Als die rechter dat sach sloech hi mit groter verwoetheyt voer sijn houet. ende seyde wy sijn alle verloren ende die gemeen eer der werlt gaet te niete Ende hi geboet datmen den heyligen man beyde sijn hande of soude houwen. § Als dat gedaen was begonnen die dyaconen verueert <+te en>. Mer die heylige biscop al waren hem sijn hande of hi sterct se ende troestese dat si aldus souden roepen Alle die afgode der vyanden moeten vergaen ende te nyete bedyen Ende dat herte der geenre die gode sueken moeten verbliden. Doe geboet die rechter datmen die dyaken op soude hangen ende [25rb] lange mit stocken slaen Daer na geboet hi datmen haer siden soude verbernen mit vuere Alsi beyde dit lange geleden hadden gauen si den geest Ende die rechter dede haer lichaemen in een ryuier werpen Mer van sommigen vischers ende priesters worden si gevonden ende begrauen biden wege Mer die rechter liet sunte SABINUM <+weder inden kerker werpen.> Ende een weduwe quam des nachtes daer toe ende dede hem al dat hi behoefde Si hadde sijn of geslagen hande in een vat gebalsemt ende in haer huus geset die si dicwijl nachtes ende dages voer haren ogen plach te setten ¶ Si brocht oec een haer neue die blint was tot hem ende bat hem dat hi sijn stompen die waren sonder hande woude leggen op sijn ogen ende bidden den here voer hem. Hi dede also ende leyde sijn armen op des blinde mans ogen ende bat mit gebogenen knien ende mit tranen ende die blinde wert siende. Als alle di gene die in die vangenisse waren dit myrakel sagen vielen si hem te voeten Ende op dien seluen dach worden al daer .xv. dusent menschen gedoopt ¶ Daer na geuielt dat des rechters ogen also seer swoeren dat hi van sericheyden noch eten noch [-eten] slapen en mocht Ende geen meyster en mocht hem die pine doen sachten Ende als hi hoerde seggen dat die biscop SABINUS enen blinden man siende had [25va] gemaect sende hi sijn wijf ende twe sijnre sonen ende deden mit groter eren tot hem comen vten kerker Als sunte SABIJN tot sinen huse gecomem was

Doe namen die dienres VENUSTIANUM **ende** worpenen neder voer des heyligen mans voeten **Als** hi en sach bat hi voer hem mit veel tranen **ende** seyde **Onse here IHESUS CRISTUS** moet di verlichten **Ende** hi liet die stucken van sinen afgod die te broken was in een ryuier werpen **Ende** als den rechter sijn pijn **ende** sijn we niet en verminrede **Seyde hem sunte SABIJN** Gelooefstu van al dijnre herten hi seyde weder ic geloue **Mer** die sunde die ic in di gedaen heb doet my dese pijn liden **Die bispop** seide weder die sunden hebben dit gedaen **Mer** noctant ist sake dattu geloueste **ende** rouwe hebste so selstu behouden werden. § **Sijn** zunden berouweden hem **ende** hi wert vanden bispop ghedoep**t** **ende** opgebueret vten stubbe der sunden **Ende** rechteuoert worden sijn ogen genesen also dat hi naden doepsel niet meer wees en geuoelde. ¶ **Als** die keyser hoerde dat hi gedoept was wert hi seer toornich **ende** sende daer enen anderen rechter die hem **ende** sijn wijf **ende** sijn twe sonen dede onthoefden **Ende sunte SABINUM** venc hi **ende** voerden in die stat van SPOLETEN **ende** geboet datmen hem so lange mit loden [25vb] hameren sloege hent hi sinen geest gau^e **Ende** die goede weduwe die te voren sijn hande vergadert had nam nv sijn licham **ende** groefse te gader **Ende** al wast dat dese martelaers die een voer **ende** die ander na gegrauen waren **ende** gedoot noctan wort haer passie op die .xvij. kalende van **Ianuarius** te samen geuiert totten loue des vaders des soens **ende** des heyligen geests **Amen**

Vanden heiligen apostel sunte THOMAS

THOMAS beteykent also veel als DIDIMUS dat is twiuoldich want hi twisins gode bekende dat is mit den tasten **ende** inden gesichte. **Als** THOMAS die apostel nader opuaert ons heren lange had geweest in eenre stat die CESARIA hiet **So** vertoende hem **onse here IHESUS CRISTUS** **ende** seyde hem **GONDOFORUS** de coninc van INDYEN heeft gesent een sinen knecht in desen lande geheten ALBANUS om te sueken enen meyster van tymmerwerc **Com** ic sel di senden mit hem. **Doe** antwoerde **sunte THOMAS** here sendet mi waer ghi wilt anders dan tot dien van INDYEN **Ende** **onse here** seyde **Ganc coenlic** **ende** ic sel di bewaren **Ende** alstu die van INDIEN bekeert hebste dan selstu tot mi comen mit der cronen der martelien **Doe** seyde THOMAS du biste mijn here **ende** [-mijn l] ic dijn knecht dinen wil [26ra] moet geschien **Ende** als ALBANUS des coninx knecht wanderde ouer die merct **ende** sach daer alrehande dingen die

daer veyl waren **So** quam tot hem onse here *IHESUS CRISTUS* ende seyde wat wilstu copen **I**ongelinc **Ende** ALBANUS antwoerde **G**ONDOFORUS mijn here die coninc vanden lande van **INDIEN** heeft mi gesent in desen lande om te copen of te hueren werclude **ende** meysters van tymmeringe want hi naden ROEMSCHEN RIJC wil tymmeren een pallaes **Doe** leuerde hem onse here THOMAM **ende** seyde dat hi seer wijs waer inden werc **ende** si gingen inden scepe **ende** voeren also dat si ten achtenden dage hauenden een een stat die hiet ANDRINOPOLIS **Ende** als i daer quamen gingen die boden al om **ende** baden alle die inder stat waren weder si borger waren of gast dat si comen souden tottes coninx bruloft want die coninc geeft wt Sijn enige dochter **ende** die daer niet en quame hi vertoornde den coninc **Dus** quam THOMAS **ende** oec ALBANUS totter bruloft **Ende** daer men at ginc om een ioedsch wijf mit eenre pipen van man te man **ende** dede den gasten bliscap mit haren spele **Ende** als quam totten apostel **ende** si sach dat hi niet en at mer dat hi die ogen vast inden hemel hielt bekende si wel dat hi vten yodeschen lande geboren waer **ende** sanc mit hare pipen. [26rb] **Een** heer is alles dinges die gescepen heeft hemel **ende** eerde ende al dat daer binnen is **Ende** als THOMAS dat hoerde bat hi haer dat si dat noch eens songe **Doe** sacht een vandes coninx dienres dat die apostel niet en at mer dat hi die ogen vast te hemel hielt **ende** hi sloechen aen sijn kinnebac **ende** seyde **Etet** **ende** en bedroeft die gaste niet **Ende** die apostel seyde **In** hebreusche so dattet dat ioncwijf verstont **Tis** beter dattu lideste tijtlike pijn voer dijn misdaet dan die ewige pijn **Ic** en sta niet op van deser steden ic en sie eerst den hont brengen des geens hant die my sloech **Ende** alte hant daer na soude die dienre gaen buten **ende** sceppen water wt enen putte **Ende** een lewe ontspranc wt sinen banden **ende** beten doot ende dranc sijn bloet **ende** liep wech **Ende** die honde scoerden sijn licham. **Ende** een swert hont brocht die hant gedragen voer die tafel in die [-zadel] zael die den apostel had geslagen **Ende** als alle die lude in vresen waren die daer aten doe seyde dat speelwijf hoe THOMAS geseyt had ende werp haer pipe en wech ende viel op haren knyen **ende** bat genade van haren sunden **Als** dat die coninc sach bat hi den apostel dat hi die bruut **ende** den brudegom segenen woude **ende** benedyen. **Ende** die apostel benedide [26va] se **ende** seyde **Gif** here die benedixie dijnre rechterhant desen iongen luden **Seeyt** in hare herten dat saet des leuens **Ende** als die bruut **ende** brudegom to bedden waren ende die apostel heen was gegaen doe vant die brudegom een rijs in sijnre rechterhant van enen palm dat vol dattelen was gewassen **ende** die bruut **ende** hi

aten vanden dattelen ende worden beyde ontslaep Ende hem beyden
dromede dat een coninc al vol vuerich gesteents tot hem quam ende
seyde Heeft v mijn apostel gebenedijt so seldi delachtich werden aen
den ewigen leuen Ende alsi ontwake worden ende haren droem
onderlinge die een den anderen <+ver>telleden doe quam THOMAS tot
hem mit beslotenre doren ende hi seide Mijn coninc heeft nv hem
seluen vertoent ende heeft mi hier tot v gesent mit beslotenre doren op
dat sijn benedixie in v vruchtber worde ghi sijt noch onbesmet van liue
ende hebt v magedom die een coninginne is alre duechden ende is een
vrucht der ewiger salicheit Die magedom is suster der engelen ende
besittinge alles goedes ende een verwinster der oncuuscheyt ende een
zege der gelouen ende een bestrijter der duuelen ende een sekerheyt
der ewiger bliscap. van quader begeerten coemt onkuusscheyt ende van
oncuuscheyt coemt besmetheyt ende van besmetheyt [26vb] coemt
sunde ende van sunde coemt scaemte der sielen Ende als die apostel dit
seyde quamen daer twe engelen ende seyden wi sijn engelen die v
tween gegeuen sijn te bewaren Ende ist dat ghi des apostels leringe
onthout ende doet wi sellen gode v begeerte offeren Hier na doepte se
die apostel ende hiet die bruut PELAGE ende den brudegom DYONISIUS
ende leerdese wel ende volcomelic inder gelouen. Na langen tyden wert
PELAGIA een nonne ende wert gedoo[-p]<+de>t voer die geloue gods
ende DYONISIUS wert bisscop van dier stat ende bekeerde dat lant. Nu voer
die apostel THOMAS ende ALBANUS voert tot den coninc van YNDIEN Ende
als die coninc den apostel sinen sin had geseit ende alle dinc had
gegeuen in goude ende in suluer des hi behoefde doe voer die coninc in
een ander lant ende was daer wel twe iaer Ende die apostel nam den
alingen scat ende gaft den armen Ende binnen dien tween iaren dat die
coninc wt was predicte die apostel ende bekeerde [-die apostel] veel
volcs totter gelouen Ende als die coninc weder thuus quam ende sach
wat die apostel ende ALBANUS gemaect hadden doe venc hi se beyde
ende was in wille dat hi se beyde leuende woude doen vallen ende daer
na doen bernen in enen vuer. hier en binnen sterf een des conincs
brueder die GAD [27ra] hete Ende die coninc dede maken een
sonderlinge graf mit groter hoecheyt Des vierden dages stont hi op die
doot had geweest ende alle die dat sagen ende daer bi waren worden
verueert ende vlogen Ende hi quam tot sinen brueder ende seyde Och
lieue brueder dese mensche die du wille hebste te vallen ende to bernen
is gods vrient ende alle die engelen dienen hem Ende si leyden mi inden
paradijs ende toenden [-hem] mi een pallaes ghesticht van goude ende

van suluer ende van duerbaren gesteenten Ende als mi dat wonderde
ende ic de scoenheyt des pallaes prijsde Doe seyden die engelen dat is
dat pallaes dat THOMAS dinen brueder heeft getymmert Ende als ic
wenschede dat ic v doerwachter mocht sijn al daer Doe seyden mi die
engelen Dijn brueder heeft desen pallaes verloren ende hem seluen
desen benomen Ende wilstu in desen pallaes wonen wi sellen den here
bidden dat hi di verwecke vander doot so mogestu desen copen tegen
dinen brueder ende geeft hem dat gelt dat hi waende verloren hebben
Ende als hi dit den coninc had geseyt liep hi ten kerker ende bat den
apostel om genade Ende presentierde hem een scoen cleet Ende als die
apostel vten kerker quam ontmoete hem die coninc ende viel op sinen
knyen voerden apostel ende [27rb] bat genade Doe seyde die apostel
veel goets heeft v god ghedaen dat hi v sijn verholentheyt heeft getoont
Nu seldi gelouen in *IHESUM CRISTUM* op dat ghi delachtich wert des
ewigen leuens Doe seide GAD des coninx brueder Ic sach dat pallaes
dattu minen brueder gemaect hebste ende heb geloeft dat te copen Doe
seyde die coninc brueder dat sel mijn bliuen ende die apostel sel di een
ander maken ende en mach hi des niet doen so selt onser beyder bliuen.
Doe seyde die apostel Inden hemel sijn ontallike palase bereyt vanden
begin der werlt die men copen mach mit reynen begeerten ende mit
aelmissen Ende v rijcheyden die ghi hier den armen geeft sendi daer
voer ten ewigen leuen Ende na eenre maent dede die apostel daer
vergaderen alt volc vanden lande Ende alsi alle vergadert waren doe
dede hi die crancken ende die sieken aen een side wisen ende bat voer
hem ende als sijn gebet eynde nam ende die geleerde Amen seyden doe
quam een blixem vanden hemel so dat die apostel ende alle die ander
neder vielen ende bleuen so een half vre leggende ende waenden so
vanden blixem doot hebben geweest Doe rechtede hem die apostel op
ende seyde want mijn here is gecomen als een blixem so heeft hi v
genesen. Doe stonden [27va] si alle op ende waren gesont ende
dancten gode ende den apostel. Doe began hi se te bekeren ende gaf
hem te houden .xij. punten. Dat eerste was dat si souden gelouen aen
gode dat hi is eenuoudich in wesen ende drieuoudich in personen. Dat
ander dat si hem souden doen dopen. Dat .iij. dat <+si> hem souden
hueden van onkuuscheit. Dat .iiij. dat si gierichheyt souden [-souden]
begeuen. Dat v. dat si gulsicheyt wederstonden. Dat .vi. dat si penitencie
souden houden. Dat vij. dat si hier in volstaen souden. Dat .vij. dat si
geerne souden ellendige herbergen. Dat ix. dat si gods wille sueken
souden in dingen diemen laten soude. Dat x. datmen die dingen oec

scuwen soude die niet goet en waren. **Dat** xi dat si vriende *ende* vyande caritate souden doen. **Dat** xij. dat si hem seer souden pinen alle dese dingen te volbrengen **Ende** als sijn sermoen eynde nam doe worden daer gedoept xi.^m manne sonder wiue *ende* kinder die oec gedoept worden. **Hier** na voer THOMAS int ouerste conincrijc van **Indien** daer hi sonderlinge veel myrakulen dede *ende* hi maecte daer siende een blinde vrouwe die hiet **SUUTHESES** *ende* was MIGDONIEN moeye die **CARISIUS** wijf was welke **CARISIUS** des coninx neue was van dien lande **Ende** als MIGDONIA wist [27vb] dat haer moey **SUUTHESES** siende was geworden ouermits den apostel doe seyde si hoe sel ic den apostel mogen sien *ende* spreken. **Doe** riet haer **SUUTHESES** **Ende** MIGDONIA dede een armer lude cleder *ende* quam sitten onder die ander vrouwen *ende* hoerde den apostel prediken **Ende** tot dier tijt predicte **sunte** THOMAS vander onsalicheit des leuens *ende* seyde onder ander woerde dat dit leuen is een leuen der onsalicheyt **Ende** is den sunden onderdaen *ende* vluchtich alsment alre vaste waent hebben **Ende** alsment waent vast in die hant hebben so ist ontglidet. **Doe** riet hi datmen<+t> **woert** gods geern horen soude. **want** het woert gods verlichtet den sin *ende* verdriuet werllike begeerten vanden mensche *ende* maect die siel sterc tot gode te gaen **Ende** gelijc dat die sieke niet en geneest hi en ontfaat medicijn die hem nüt is. so en batet dat woert gods niet gehoert die mensche en ontfatet begeerlic in sijn herte **Ende** als die apostel dit predicte doe gelouede MIGDONIA *ende* niet meer en woudse comen tot CARISIUS haers mans bedde **Doe** verwerft CARISIUS aenden coninc *ende* hi leyde THOMAS inden kerker *ende* MIGDONIA quam tot hem *ende* bat hem dat hijt haer vergeuen woude **Doe** bat CARISIUS den coninc dat hi die coninginne sijns wijfs suster [28ra] tot haer seynden woude dat si die suster raden woude weder te comen tot haers mans bedde **Ende** die coninginne wert bekeert vander suster die si bekeren woude **Doe** leerde THOMAS der coninginnen *ende* die ander die daer waren drie dingen. dat si die kerc minnen souden *ende* dat si die papen eren souden. **Ende** dat si dicke souden comen om twoert gods te horen. **Als** die coninginne weder thuus quam doe vragede die coninc waer om hebstu dus lange gemerret **Ende** si seyde **Ic** waende dat MIGDONIA mijn suster had dwaes geweest *ende* si is wijs **Ende** heeft mi tot gods apostel geleyt **Ende** hi heeft mi geleert kennen den wech der waerheyt *ende* sy sijn dwaes die in **CRISTO** niet en gelouen **Ende** voert en woude die coninginne niet meer comen tot des coninx bedde **Des** wonderde die coninc *ende* seyde tot **CARISIUS** sinen neue **Doe** ic dijn wijf woude wynnen doe heb ic die mijn

verloren Ende si is mi quader geworden dan di die dijn Doe dede die coninc den apostel voer hem brengen mit gebonden handen Ende geboet hem dat hi die wiue dede weder kerent tot haren mannen Doe bewijsde die apostel dat den coninc dat si dat niet doen en soude bi reden ende seyde Also lange als ghi ongelouich sijt en mach [28rb] ics niet doen want om dat ghi een coninc sijt en wildi geen onreyn gesinde hebben mer ghi wilt dat v knapen ende maechden reyn sijn Veel te meer seldi gelouen dat god onse coninc begeert reyn dienres te hebben Wat misdoe ic dan dat gods knapen ende maechden sellen sijn alstu die dijn begeerste te wesen Doe balch hem die coninc ende dede halen gloeyende platen ysers ende deden daer op staen mit baren voeten Doe spranc biden wille godes een born onder des apostels voeten ende lesschede dat vuer daer mede. ¶ Doe dede die coninc bi rade sijns neuen den apostel werpen in enen bernenden ouen Ende die wert so coel dat daer die apostel des anderen dages [-d] sonder scade wt ginc. Doe riet CARISIUS den coninc. Doet hem aenbeden die sonne ende so sel hem <+sijn> god toornen ende hem begeuen Ende als die coninc THOMAM hiet dat hi die sonne aenbeden soude Doe seyde hi Du waenste als CARISIUS seyt dat mijn god hem belgen sel op my Mer als ic dijn gode aenbede so sel mijn god hem toornen op dynen god ende sellen ontwee breken. Ist dan dat ic dinen god aenbede ende mijn god den dinen niet en breect ic sel mitti voertmeer dinen god aenbeden ende ist sake dattet also geschiet so aenbedet minen god Doe seyde die coninc dat is gelike reden Ende die apos[28va]tel geboet den duuel die inder sonnen beelt was dat hi te hant als hi sijn knien buegede dat hi dan dat beelt brake ontwee. Doe knielde die apostel ende seyde Siet ic aenbede mer niet den afgod. Siet ic aenbede mer niet dit <+metael>. mer ic aenbede [-mer niet dit] minen here IHESUM CRISTUM In wies naem ic di gebiede du duuel die in desen beelde scuulste dattu dit beelt al ontwee breecste Ende te hant smelte dat beelt als was ende wert gemalen als stubbe. Doe huulden die papen der afgoden als wolue. Die biscop des tempels hief sijn zweert ende seyde Ic sel wreken minen god ende sloech den apostel doot Ende als die coninc ende CARISIUS sagen dattet volc THOMAM wreken woude. doe vlogen si Ende die lude namen den biscop ende bernden Die kersten lude namen des apostels licham ende begroeuent mit groter eren ende weerdicheyt. Dese heylige apostel predicte dat ewangelium eerst in PERSEN ende daer na in MEDEN. daerna in PERSI daer na in HIRCANI Ten lesten inden ouersten conincrijc van INDYEN daer leet hi sijn martelie ende wert doot gesteken mit eenre glauie CRISOSTIMUS seyt

[-ont] dat **sunte** THOMAS den heyligen drien coningen die kersten geloue leerde die [-sijn] **CRISTUM** versochten in sijnre wiegen **Ende** als i kersten waren **[28vb]** holpen si die kersten geloue sterken daer si mochten.

Vander geboerten ons heren **IHESU CRISTI**

Die geboerte ons heren **IHESU CRISTI** naden vleysche geschiede als die meysters seggen na Adam **v.^m** iaer **ende** **C.** **ende** xcix iaer **ende** wert geboren in dier tijt dat **OCTAUIANUS** keyser was **Ende** als die soen gods vleyschelic inder werlt quam doe was also grote rust **ende** vrede inder werlt dat alle die heren vander werlt waren onder den ROEMSCHEN keyser **Dese** keyser hiet **OCTAUIANUS** van sinen ouders dien so geheten hadden **Ende** hi hiet **CESAR** na **IULIUS CESAR** die sijn oude vader was **Ende** hi hiet **AUGUSTUS** dat beteykent also veel als oeker. want hi had dat goet van ROMEN seer geoket **Ende** hi hiet **IMPERATOR** dat is gebieder want hi den anderen coningen mocht gebieden want gelijc dat **CRISTUS** ons woude versoenen tegen sinen vader so woude hi oec werden geboren inder tijt dat vrede in alder werlt waer **Ende** want CESER AUGUSTUS alder werlt heer was daer om woude hy weten hoe menige prouinci hoe menich borch hoe menich dorp hoe menich mensche in alder werlt waer **Daer** om geboet hi dat alle menschen vander werlt comen souden **[29ra]** totter hoeftstat daer si haer geboerte helden **ende** een igelic soude geuen enen sulueren penninc die x. cleyn penninge weert ware **ende** belien dat hi gehoersam waer den ROEMSCHEN RIKE. **want** opden penninc stont des keysers beelde **ende** sinen naem **Ende** dit geschiede eerst inden lande van SYRIEN vanden amptman des landes die **CIRINUS** heet **ende** dat was daer om want **IUDEA** **ende** SYRIEN dat leyt in die middel vander werlt **Ende** want **JOSEPH MARIEN** man was wtbrochtich van DAUIDS bloede **ende** DAUID was sijn geslacht treckende van BETHLEEM daer om voer hi mit MARIEN sinen wiue vter stat van NASARETH daer si woenden tot BETHLEEM om haren penning te betalen **Ende** want MARIA kint droech vanden heyligen geest **ende** JOSEPH niet en wist hoe lange si soude gaen **ende** hi niet en woude laten den scat die hem van gode was beuolen in vreemder hant dat was MARIA **ende** haer heylige dracht. daer om en woude hi MARIEN niet achter laten mer hi woudse selue neerstelic bewaren **ende** hi voerde se mit hem **ende** als i tot BETHLEEM quamen doe sach MARIA een deel volcs voer haer al blide **Ende** een ander deel al droeuende **Ende** als haer des wonderde bedudet haer die engel **ende**

seyde **Dat** blide volc [29rb] seide hi dat bedudet die heyden die ter glorien sellen comen ende besitten mit den saligen dat ewige leuen. **Ende** dat droeue volc bedudet die yoedscap die om hare quaetheyt van gode sijn verstoten. ¶ **Alsi** tot BETHLEEM binnen quamen waren die eersamige herbergen mitten riken luden al beslagen **Ende** want si oec arm waren so en consten si geen herberge crigen tot haren wille **Daer** om so gingen si in een gemeyn huus dat stont tusschen tween husen daer die borgers som [-in woenden] wile in plagen te vergaderen daer een crib in stont daer die dorplude haer beesten in plagen te binden die si ter merct brochten. **Inder** seluer nacht te midder nacht wert **IHESUS** geboren van sijnre moeder der reynre maget **MARIEN**. **Ende** si leyden hem inder cribben opt hoey welc hoey **sunte HELENA** na veel tyden te ROMEN voerde **Ende** dat hoeye en woude die osse noch die esel niet eten. ¶ **Nu** seldi weten dat die geboerte ons heren was in veel sinnen ende si was menichsins vertoent **ende** si was ons nuttelic gegeuen. § **Die** geboerte ons heren was wonderlic om des geens wil dien wan dat was **MARIA** sijn moeder want si was maget voer die dracht **ende** si bleef maget in die dracht **Ende** dat **MARIA** maget bleef nader dracht **ende** inder dracht [29va] dat is ons vertoent in vijf manieren. ¶ **Ten** eersten ist ons vertoent biden prophete YSAIAS die voerseit had als dat een maget kint soude ontfaen **ende** maget bliuen. ¶ **Ten** .ij. mael wast ons vertoent in eenre figuren ouermits AARONS roede die dorre was **ende** sonder menschen toedoen bloeyde ende droech dattelen **Ende** het was vertoent in EZECHIELS prophecie die prophetierde dat hi een poerte sach die altoos besloten was **ende** si en soude genen mensche werden op gedaen mer die **here** der heren soude daer doer lyden. **wat** beteykent ons die roede AARONS ende EZECHIELS [-prophecie] porte anders dan die reyne magedom **MARIA** die sonder enigen man bloeyde **ende** droech den edelen gods zone **ende** haer magedom bleef altoos gesloten **ende** daer doer leet **CRISTUS** alre heren here. ¶ **Ten** .ijj. mael was ons haer magedom vertoent mit **IOSEPH** want hi haer behoeder was **ende** een oerconde dat si maget was **ende** dat si maget bleef. ¶ **Ten** iiij. mael wast ons vertoont mit onderuonden proeuinge der menschen. want doe **MARIA** haren soen ons soude voert brengen **ende** der tijt nakede al wast dat **IOSEPH** niet en twiuelde. nochtan wist hi wel dat die sone gods soude geboren worden van dier maget nochtan woude hi die manier houden van dien lande **ende** haelde twe [29vb] vroede vrouwen die een hiet ZEBEL **ende** de ander ZALOME. **Zebel** die voerquam **ende** mercte **ende** onderuant dat daer een maget was **ende** een nyboren kint doe riep si lude dat daer een

maget eens kints waer genesen **Ende** als SALOMEE dat hoerde *ende* des niet en geloefde si en had ondersocht doe verloes si die macht van hare hant **Doe quam** daer een engel *ende* hiete haer dat si dat kint aenbeden soude *ende* tastent aen *ende* si dede so *ende* si genas. ¶ Ten vijften mael was MARIEN reyne magedom *vertoont ouermits openbaren myrakulen*

§ Te ROMEN was vrede xij. iaer lanc achter een sonder oerloge daer om droegen die ROMEYNE ouer een *ende* makeden enen tempel die sonderlinge scoen was in die ere des vreden **Ende** setten daer in ROMELIAM haren afgod *ende* vrageden APOLLO haren afgod hoe lange die tempel soude moge staen *ende* hem wert geantwoert ter tijt dat een maget eens kints genase **Alsi** dat hoerden meynden si dat hi ewelic soude staen want si waenden dat dat nummermeer en soude moge geschien **Ende** screuen voer die dore des tempels **Dit** is die ewige tempel des vreden. **Ende** inder seluer nacht dat CRISTUS wert geboren viel die tempel neder *ende* daer is nv die kerc MARIEN onser vrouwen. Dus ist dan openbaer [30ra] dat CRISTUS geboerte wonderlic was van sijnre moeder wegen die en wan. ¶ Ten .ij. mael was sijn geboerte wonderlic van sijns selues wegen die daer was geboren. want als **sunte** BERNAERT seyt so vergaderden daer drie dingen in sijn licham **Als** die ewicheit *ende* die outheit *ende* die nuwicheit. **Die** ewichheyt was sijn godheyt. **Die** outheyt was sijn vleysch [-*Ende* die nuw] dat van **ADAM** sijns getochs had. **Ende** die nuwicheyt was CRISTUS siel van nuwes gescepen. § Noch seyt **Sunte** BERNAERT **God** heeft huden drie dingen gedaen *ende* drie werken vergadert so wonderlic *ende* so sonderlinge dat nye en gesciede of nummermeer en sel. want god *ende* mensche sijn vergadert in enen wesen **Ende** een moeder *ende* een maget sijn vergadert in eenre vrouwen. **Ende** die geloue hier of is vergadert mit des menschen hert.

§ **Die** eerste vergaderinge is zeer wonderlic Want eerde *ende* godlike natuere sijn vergadert. § **Die** ander vergaderinge <+is wonderlic>. want nie gehoert en was dat een maget eens kints genas *ende* een moeder soude wesen *ende* maget bliuen. § **Die** derde vergaderinge is leger dan die twe eerste mer si en is niet cranker. want tis alte wonderlic hoe des menschen hert des vmermeer mocht gelouen hoe dat god soude mensche werden [30rb] *ende* een moeder soude hebben die maget soude bliuen. ¶ Ten derden mael was CRISTUS geboerte wonderlic vander manieren der geboerten. want si was bouen allen loep der natueren want een maget ontfenc een kint *ende* dat is bouen alle menschelike reden **Ende** si wan een kint bouen alle menschelike gewoente dat was sonder toedozen van mannen *ende* si genas eens kints

sonder wee dat nie en geschiede **Ende** dit ginc bouen alle menschelike gewoente *ende* si ontfenc haer kint niet van genen man mer vanden heyligen geest want die heylige geest quam in MARIEN *ende* nam vanden edelsten bloede haers reynen lichaems *ende* daer of formierde hi den heyligen licham CRISTI IHESU *ende* dit was die vierde manier vanden menschen te maken. **Ten** eersten sonder man *ende* sonder wijf was ADAM gemaect. **Ten** anderen mael vanden man *ende* sonder wijf was EUA gemaect. **Ten** derden van man *ende* wijf dat is die gemeen manier vanden menschen. **Ten** vierden mael vanden wiue sonder man *ende* dus is gescyet van CRISTUS. § **Aldus** dan so is geseit hoe dat CRISTUS geboerte wonderlic was. **Nu** is te weten dat sijn geboerte menichfoudelic is geopenbaert op den heyligen kersdach want sijn geboerte is vertoont [30va] *ende* geopenbaert ouermits alle graden der creaturen. **want** tis sommige creatuer die alleen heeft wesen als dat alleen lichaem heeft sonder [-wesen] leuen **Ander** creatuer is die heeft wesen *ende* voedinge als bome *ende* crude. **Een** derde creatuer is die heeft wesen leuen *ende* geuoelen als beesten. **Die** vierde creatuer heeft wesen geuoelen onderscleyt *ende* daer bouen godlike verstandenisse als die engelen **Ende** bi alle desen is CRISTUS geboerte als huden vertoent. ¶ **Die** eerste creatuer die alleen lijf heeft sonder leuen die is drierhande. **Die** een is hert *ende* donker in haer seluen als stene *ende* eerde **Die** ander is wat schinende *ende* vloeyende als water *ende* licht. **Die** derde is in hem seluen licht als die sonne *ende* sterren **Ten** eersten was CRISTUS geboerte vertoent biden creaturen die alleen wesen hebben *ende* in hem seluen donker *ende* hert sijn als biden tempel die te ROMEN gemaect was van stene die inder seluer nacht viel <+Als voerseit is Ende oec viel inder seluer nacht> **ROMELIUS** beelde die van metale was gemaect *ende* oec vielen vele afgoden doe CRISTUS geboren wert in dier nacht. **want** **IEREMIAS** had den papen van EGIPTEN voerseit ouer vele iaren als een kint worde geboren van eenre maget dat dan haer afgoden souden vallen **Daer** [30vb] om deden die papen van EGIPTEN maken een beelt van eenre maget die een kint in haren bosem droech *ende* plagen dat beelt aen te beden al heymelic in haren tempel **Ende** daer na vraechde THOLOMEUS wat dat beelt bedude. **Doe** plagen si te seggen dat **IEREMIAS** die prophete also voerseyt had haren ouders *ende* si geloefden dat so gescien soude. ¶ **Ten** anderen mael is CRISTUS geboerte vertoent bider creaturen die scinende is *ende* vloeyende. **want** inder nacht doe CRISTUS wert geboren wert die nacht also claeer als die dach. **Te** ROMEN wert oec een fonteyne verwandelt in oly *ende* liep in die TYBER *ende* vloeyede

sonderlinge seer al dien dach **Ende** daer is oec nv een kerc van onser vrouwen **Ende** SIBILLA had oec te voren geprophetiert wanneer die sprincborne in olie verwandelen so waer geboren die behouder der werlt. ¶ **Ten** derden mael is *CRISTUS* geboerte vertoont bider creaturen die licht in haer seluen als die sterren. want als **CRISOSTIMUS** seit. **Inder** nacht dat *CRISTUS* geboren wert doe lagen die drie coningen in OESTLANT op enen berch **ende** baden. **Doe** quam te hem een sterre **ende** toende hem een figure van enen kinde **ende** had een cruce in sijn hoeft **Ende** die sterre sprac den coningen toe dat si sonder merren souden varen in **IUDEA** daer souden si tkint geboren vinden dat lange [31ra] tijt voerseyt was. ¶ **In** dien dage vertoende hem oec inden oesten drie sonnen **ende** moeten malkander so lange dattet een sonne wert. **Daer** is beteykent datter werlt nakende is die bekenninge gods die drieoudich is **ende** eenuoldich **Ende** oec beteykent dat doe geboren was die geen die in enen licham **ende** wesen vergaderde vleysch god **ende** siel. ¶ **Oec** beschrijft die derde paeus **INNOCENCIUS** **Doe** OCTAUIANUS alle die werlt had onderdanich gemaect den ROEMSCHEN RIKE datten die ROMEYNE so seer minneden dat si hem verheffen wouden voer enen god. **Mer** die keyser was vroet **ende** kende hem seluen een sterflic mensche te wesen **ende** en woude hem seluen niet toe scriuen den onsterfliken naem gods. **Mer** doet hem die romeyne te na leyden doe dede hi bi hem comen SIBILLA die prophetisse die hi vragede of vmermeer yemant in die werlt soude geboren werden die meerre soude wesen dan hi **ende** dit geschiede op den dach dat *CRISTUS* geboren wert **Doe** dede SIBILLA haer gebet **ende** haer conste om dit te weten in des keysers camer. **In** midden des dages verbaerde enen gulden rinc tegen die sonne **Ende** in midden des ringes stont een maget op een altaer **ende** had een kint op haren scoet **Ende** doe toende sijt den keyser **Ende** doet den keyser wonder had wat dat bedude doe hoerde [31rb] hi een stemme die seyde **Dit** is dat altaer des hemels **Doe** sprac SIBILLA **Dit** kint is meerre dan du biste **ende** daer om seldijt aenbeden **Ende** die selue camer is noch huden des dages een kerc gewyet **In** die eer onser vrouwen **ende** hiet **SUNTE MARIEN TALTAER DES HEMELS** **Doe** sprac SIBILLA **Dit** kint is meerre dan du biste **ende** daer om sel dijt aenbeden. **Ende** als die keyser verstont dat dit kint meerre was dan hi doe offerde hi hem wieroec **ende** hi verboet daer na datmen geen afgoden aenbeden en soude. ¶ **Ten** anderen mael is die geboerte *CRISTI* geopenbaert biden creaturen die hebben wesen leuen of voedinge als bomen **ende** crudens. **Want** inder nacht dat *CRISTUS* geboren wert bloeyde die wijngaert van ENGADDI **ende** bracht voert balsem die hi in sinen

tyden plach te dragen. ¶ Ten derden wert *CRISTUS* geboerte vertoont biden creaturen die hebben wesen leuen *ende* geuoelen als die beesten want doe **IOSEPH** voer mit **MARIEN** te BETHLEEM doe leyde hi mit hem enen osse om dat hi die vercopen soude *ende* gelden sijn hoeft penninc daer mede *ende* **MARIEN** **Ende** dat daer ouer bleue dat si daer bi leuen souden *ende* hi leyde mede enen esel dat **MARIA** daer op ryden soude **Die osse** *ende* die ezel bekenden gode inder cribben *ende* bogen haer knien *ende* aenbeden hem. ¶ Ten vierden mael [31va] was *CRISTUS* geboerte vertoont biden creaturen die hebben wesen leuen *ende* geuoelen *ende* onderscheyt als die menschen **Want** inder nacht doe *CRISTO* geboren wert doe waecten in **IUDEA** die herden haer **Iuc** als alzoos plagen inden lancsten nachten *ende* inden corsten nachten vanden iaren. Tot dien herden quam die engel *ende* seyde hem dat *CRISTUS* waer geboren *ende* gaf hem litteyken hoe si en souden vinden **Ende** als die herden tot BETHLEEM quamen vonden sijt alte mael als hem die engel had geseit. Oec als **OROSIUS** seit. so verboet **OCTAUIAEN** die keyser op dien dach dat *CRISTUS* geboren wert datmen hem god noch heer en soude heten ¶ Oec so wert die geboerte ons heren vertoont biden boggers. **Want** inder nacht dat *CRISTUS* geboren wert storuen alle die gene die inder vulinc genuecht hadden alle die werlt doer. **Want** als **Sunte IERONIMUS** seit **Inder** nacht quam een licht also groot dattet dode alle die gene die in boggerien genuecht hadden *ende* dat dede *CRISTUS* dat hi se alle verdreef dat so vule onreynicheyt niet en bleef welke natuer god had aen genomen Als **AUGUSTINUS** seyt **Doe onse here** sach die sunde tegen natuer so [-bleef] <+wast> nauwe dat hi niet en begaf mensche te werden. ¶ Ten vijften mael was *CRISTUS* geboerte vertoent bider creaturen die heeft wesen leuen geuoelen onderscheyt *ende* [31vb] verstandenis gods als die engelen want die engelen boetscapten die geboerte gods den herden alsmen vint bescreuen claeiken int *ewangelium*. ¶ Ten derden *ende* ten lesten mael is ons *CRISTUS* geboert orberlic gegeuen **Erst** om des duuels scade want hi en heeft nv geen macht als hi te voren hadde. **Waer** of men leest dat **sunte HUGO** die abt van CLUNDI sach op den kersauont onser vrouwen haer kint inden armen hebben *ende* seyde **Dit** is de dach dat der propheten woerden veruult werden. **waer** is die duuel die voer desen dage macht hadde ouer den menschen **Mit** desen woerden quam die duuel vter eerden om dat hi onser vrouwen woerde besceren soude. mer sijn boesheyt loech hem. **Want** als hi der brueder woninge omme ginc **So** verdreef hem vter kerken der brueder oefeninge. vten Reuenter die lessen. **vten** dormiter dat herde stroe **vten**

capittel huse die oetmoedichey **T**Op enen anderen kersauont so openbaerde den seluen abt onse lieue vrouwe hebbende haer kint op haren scoot *ende* speelde daer mede *ende* dat kint seyde tot haer **Moeder** du weetste dat die kerke huden viert mit groter feesten mijn geboerte **Ende** waer is nv des duuels macht **Ende** wat mach hi seggen ofte doen **Doe** scheen dat die duuel wt enen hole quam *ende* seyde **Al** en mach [32ra] ic niet comen in die kerke daer men di loeft **Nochtan** sel ic comen inden capittel huse *ende* inden dormiter *ende* inden reuenter **Ende** als hijs proefde so vant hi die dore vanden capittel huse alte nauwe **Ende** die dormiter dore alte lege **Ende** die reuenter dore vertralijt mitten dienres der godlicher minnen *ende* mit[-ter] <+te meerre> begeerten horen die lesse [-ende mitter] <+dan> [-soberheyt] <+te gebruiken> der spisen [-der spisen] *ende* des drankes **Ende** aldus voer hi en wech mit scanden. **T**Ten anderen mael was ons *CRISTUS* geboert orberlic om genade te verweruen want alsmen leest eer *CRISTUS* mensch wert was hi wreet *ende* wrac die sunden **Ende** sint dat hi mensch is geworden so is hi so sachtmoeidich geworden als een lam *ende* ontfaet den sunder geerne. **Alsmen** leest van enen wiue een exemplel die onreyn van leuen was doe si haer bedochte wanhoepte si der genaden. **want** also om vonnisse pensede so wijsde si haer misdadich ter hellen dat si daer soude werden getormentet **Ende** also pensede vanden *paradise* so achte si haer onsuuer *ende* van *CRISTUS* passie ondankelic **Mer** also pensede dat kinderkijn lichtelic werden geuredet so began si en aen te roepen bi sijnre kintscheyt *ende* haer seyde een stemme dat haer sunden vergeuen waren **T**Ten derden mael was *CRISTUS* geboerte nuttelic om sijn quale [32rb] mede te genesen **want** als **Sente BERNAERT** seyt **Des menschen** geslacht arbeyt in drien qualen **Dat** is in sinen begin **In** sinen middel *ende* **In** sinen eynde **Ende** des menschen geboert was seer onreyn ten begin **Sijn** leuen was verkeert ten middel **Sijn** doot was seer ontsienlic ten eynde **Doe** quam *CRISTUS* *ende* bracht drierhande boete hier tegen dese drie suucten want hi wert geboren hi leuede *ende* hi sterf. **Sijn** geboerte reynichde onse geboerte **Sijn** leuen leerde onse leuen **Ende** sijn doot verdreef die vrese van onser doot **Ten** vierden mael was ons *CRISTUS* geboerte nuttelic gegeuen om die houerdicheyt mede te verdriuen **Van** deser nutticheyt spreect **sunte AUGUSTINUS** dat die geboerte *CRISTI* was ons een exemplel een sacrament *ende* een medicijn. **In** enen exemplel sel wi die geboerte nemen op dat wy daer bi leren houerdye te scuwen *ende* oetmoedichey <+te begeren> **In** een sacrament op dat die bande onser zunden daer mede worden gescoert

Ende tot eenre boete nemen wi sijn geboerte op dat wi die sweren onser houerdyen daer mede mogen genesen ouermits *CRISTUS* geboert **E**nde ghi selt weten dat die oetmoedicheyt *CRISTI* behoerlic most staen tegen ADAMS houerdicheyt **want** ADAMS houerdicheyt was tegen gode ende tot gode ende bouen gode. ¶ [32va] ¶ Tegen gode **want** si was tegen sijn gebot want hi had hem verboden dat hi niet eten en soude van dier vrucht **E**nde sijn houeerdicheyt was tot gode **want** hi begeerde gelijc gode te sijn **E**nde geloefde dat die duuel seyde **G**hi selt wesen als god **ende** ghi selt weten goet **ende** quaet. **E**nde sijn houerdye was bouen gode **A**ls ANCELMUS seyt. Doe hi woude wesen dat hem god niet en gehengede te wesen doe was sijn wil bouen gods wil **E**nde die sone gods veroetmoedichde hem om die menschen <+ende niet tegen die menschen> **E**nde hi veroetmoedichde hem om den mensch want hi om haer zalicheydt wert geboren **T**otten mensche want hi wert geboren als een mensch **ende** bouen den mensche want sijn geboerte was tegen den loep der naturen als voerseyt is. § **want** sijn geboerte was onser geboerten eens deels ongelijc. **Want** hi vander [-geboerten] maget **ende** biden heyligen geest was geboren.

Van sunte ANASTASIA

ANASTACIA was geboren van ROMEN vanden edelsten geslachte der senatoren **M**er haer vader <+was> een heyden **ende** heet PRETAXATUS **ende** haer moeder was kersten **ende** hiet FAUSTA **E**nde **sunte** CRISOGONUS leerde haer die kersten geloue **E**nde doe si op gewassen was so gafmen haer enen heyden te [32vb] man die edel was **ende** hiete PHILIPPUS doe maecte si haer siec **ende** en quam nie op haers mans bedde **M**er doe haer man vernam dat si mit enen ioncwyue in armen gewade plach te gaen al om totten kerkeren om te vanden die geuangene kersten **ende** plach hem haer notorfte te geuen **D**oe dede hi se also nauwe hoeden datmen haer die spise voersloet **ende** en liet se niet eten **D**it dede hi daer om want hi se van honger woude doen steruen op dat hi dan haer erue mocht boren **E**nde doe si so cranc wert dat si van onwille waende steruen doe seynde si CRISOGONUS brieue van haren rouwe **ende** hi sende haer troest brieue weder. **H**ier en binnen sterf haer man **ende** si wert verlost van hare noot. ¶ **N**u had si drie Ioncfrouwen die seer scoen waren **ende** het waren gesusteren **D**ie een hiet AGAPE. die ander CYNOMIA. die derde HYRME **D**ese drie waren kersten **E**nde die amptman ontboet se

Ende als si hem ongehoersam waren doe besloet hi se in een camer daer die potten ende die ander cleynnode sijnre koken in plagen te wesen
ende want hi se seer vriede so ginc hi tot hem inder camer ende wouder sijn oncuyscheyt mede bedriuen mer hi wert sijnre sinnen onvroet
Ende als hi die maechden waende te helsen ende te cussen so cussede hi die pannen ende [katern 5; 33ra] ketelen **E**nde als hi des genoech had ginc hi weder wt der camer ende was also swert ende also lelic ende mit onreynen clederen dats niemant en mocht aensien **E**nde als die knechten die sijns verbeyden voer die camer hem sagen so bereyt waenden si dat hi tot enen duuel waer geworden ende so sloegen si hem ende vlogen van hem ende lieten hem daer alleen **E**nde als hi totten keyser quam ende soude ouer sijn knechten clagen doe sloech en die een mit roeden die ander spoech hem in sijn aensicht die derde werpen mit slijc ende mit vulnisse **D**ie vierde sloech en mit vuisten ende waenden dat hi verwoet had geweest **E**nde hi en wistes selue niet dat hi den luden so gedaen docht wesen daer om wonderde hem seer waer om si hem nv dese scande deden dien si grote eer plagen te doen
Ende hem docht dat hi ende alle die ander witte cleder aen hadden
Ende alsi hem seyden dat hi so lelic was waende hi dattet hem die ioncfrouwen mit touernyen hadde gedaen **D**aer om dede hi se ontcleden ende woude se naect sien mer haer cleder cleefden also vast an haren lichamen datmense niet en conde gebloten **D**oe wert die amptman also seer slapende datmens niet en conde gewecken **T**en lesten worden die drie mageden gedoot om die minne *CRISTI* **E**nde [33rb] **E**nde die keyser gaf ANASTACIAM enen anderen amptman te hueden **I**n voerwaerden of hi se den afgoden conde doen offeren so soude hi se te wiue hebben **E**nde als hi se in een camer had gheleyt ende woude se helsen doe wert hi te hant blint **E**nde hi dede hem leyden tot sinen go[-e]den ende vragede hem of hi yet mocht genesen **D**oe antwoerden si want du ANASTACIAM onrust hebste gedaen daer om bistu ons gegeuen ende du selste ewelic gequellet wesen mit ons **E**nde alsmen hem te huus leyde sterf hi onder sijnre knapen handen. **D**oe wert ANASTASIA enen anderen amptman gegeuen die se hueden soude in vangenissen **E**nde als dese vernam dat ANASTACIA so rijk was doe seyde hi haer heymelic **A**NASTACIA wilstu kersten wesen so doch dat di god gebiedet want hi seyt die niet en laet dat hi heeft die en mach mijns niet weerdich sijn **D**aer om gif my al dattu hebste **E**nde [-gift] ganc vrylic waer du wilste **D**oe antwoerde ANASTACIA **M**ijn god geboet **V**ercoeft al dattu hebste **E**nde gift den armen **E**nde niet den riken **E**nde want du rijk

biste so dede ic tegen godes gebot gaue ic di yet. **D**oe dede hi se leggen in enen donkeren kerker **ende** en dede haer niet teten geuen. **M**er die goede sunte THEODORA die onlange [33va] gedoot was om die minne gods die vuedese twe maende lanc inden kerker mitter hemelscher spisen **T**en lesten wert si verseynt in een eylant mit .cc. maechden daer oec te voren veel maechden waren versent **Ende** na een deel dagen dedese die amptman alle weder halen **ende** dede ANASTASIA binden aen een staec **ende** berndese aen een vuer **ende** die ander dode hi mit menigerhande pinen **Ende sunte APPOLLONIA** nam den heyligen licham van **sunte ANASTASIA** **ende** begroefse in haren vrijthoue daer si een kerc had doen maken. ¶ **Sunte ANASTASIA** wart gedoot onder den keyser DYOCLESIAEN die regnierde **Int iaer ons heren doemen screef .cc. ende lxxxvij.**

Van STEUEN den eersten martelaer **ende wat die naem beduut**

STEPHANUS is in DUUTSCHE STEUEN **Ende** beteykent also veel als een croon of een exemplel of welsprekende want hi was een croon der gelouen om dat hi eerst die geloue orconde mit sijnre doot **Ende** hi was een exemplel wel te leuen **Ende** hi was welsprekende tegen den IODEN **ende** dat ongelouige volc.

DEse STEUEN was een vanden vij. proesten die die apostelen maecten inden dienst der Iongeren. **W**ant doe die Iongers [33vb] begonsten te menichfoudigen doe begonden die geen die vanden GRIEKEN bekeert <+waren> tegen die ander te murmurieren die vten hebreeuschen IODEN bekeert waren want haer weduen vanden [-GRYCXEN] heyden worden versmaet vanden ioedschen weduen te dienen den iongeren.

S STEUEN was vol gracië **ende** stercheyden **ende** dede teyken onder die lude **ende** groot wonder **D**it benyden die YODEN **ende** pijnden hem [-die] **sunte STEUEN** te verwinnen **Ende** si bestondent driesins **Eerst** mit disputacien **Na** mit valschen tugen **T**en lesten mit swaren tormenten **M**er **sunte STEUEN** verwanske alle mit disputacien **Ende** die valsche tuge proefde hi logen te wesen **Ende** in sijnre pinen volstont hi **ende** creech victorie **ende** sege **Ende** in elc van desen drien striden was **sunte STEUEN** hulpe gegeuen vanden heyligen geest so dat si sijn woerde niet verdragen en consten **I**nden anderen wert hem gegeuen een clae aenschijn. **W**ant doe si hem mit valschen oerconde bestonden wert sijn aensicht gedaen als een engel so dat hi die valsche getuge wederstont

Ende inden derden sach hi *CRISTUM* inden hemel als die bereyt was sinen martelaer te helpen. **want** als DER APOSTEL BOEC seyt doe sunte STEUEN dede veel teykenen *onder* die lude **ende** dagelics predicte [34ra] **Doe** begonden die IODEN den eersten strijt mit hem. **want** daer stonden op eenrehande lude die hieten LIBERTINI dat sijn die van eygendorf sijn gecomen ende des eygendorfs een deel ontladen sijn **Dese** setten **sunte** STEUEN toe mit disputacien **Dus** ist openbaer dat si van eygenen bosem waren die de kerke eerst begonsten neder te leggen **Ende** si en consten niet gedragen sijn wijsheyt. noch die heylige geest die wt hem sprac **Ende** alsi sagen dat si hem so niet en consten verwinnen doe brochten si voert valsche tuge die hem ouertugeden dat hi geseyt had vier ongelouen **Die** een tegen gode. die ander tegen MOYES. **Die** derde tegen die ewe. **Die** vierde tegen den tabernakel **Ende** doe sagen si en alle aen die daer saten inden rade **Ende** sijn aenschijn was gedaen als een engel die onder hem stont. **Doe** vraechde die bispel **sunte** STEUEN of dit aldus waer **Ende** **sunte** STEUEN ontschuldichde hem van al desen ongelouen **Ten** eersten dat hi tegen gode soude hebben geseyt verantwoerde hi aldus **ende** seyde **God** onser vader god die is god der glorien **Ende** in desen woerden meynde hi die se wel verstant dat god is drieuoldich **ende** eenuoldich. want dit woert god der glorien machmen driesins verstaen **Dat** [34rb] is dat die creaturen sculdich sijn gode te glorificieren of dat god glorie geeft den sinen of dat god glorie is in hem seluen **Dus** sijn daer drie personen ende mer een god **Doe** ontschuldichde hi hem vander ongelouen tegen MOYES **Ende** seyde **Dat** MOYES sonderlinge waer te prisen om [-die] drie dingen. **Ten** eersten om bruederlike min. **want** hi gode seer heymelic was van rade **ende** van wanderinge want hi mit gode **ende** tegen hem sprac **Doe** ontschuldichde hi hem vander derder ongeloue tegen die ewe **ende** prijsde die om drie dingen. **Ten** eersten om des geens wil dien gaf dat was god **Ten** anderen om des geens wil dien den volke screef ende leerde dat was MOYES **Ten** derden mael want hi een goet eynde had want daer dat ewige leuen wtquam dat was *CRISTUS* **Doe** bescudde hi hem vander vierder ongeloue dat was tegen den tabernakel **Ende** seyde dat die tabernakel te prisen waer om vier punten. **Ten** eersten om datten god hiete maken. **Ten** anderen om dat hi in visioen vertoent was. **Ten** derden wanten MOYES had volmaet **Ten** vierden want daer die arke des testaments in besloten was **Ende** als die YODEN sagen dat si en dus niet verwinnen en con[34va]sten doe wouden si en doden op dat si en mit tormenten mochten verwinnen.

¶ Als dit **sunte** STEUEN sach doe berispede hi se drie sins als *CRISTUS* leert

inder ewangelien op dat si haer quaetheyt hadden willen laten ende te gode bekeren ende ginc hem aen mit scaemten Ende seyde Of si hem niet en wouden ontsien die heyligen gods te doden als haer ouders dicwyl hadden gedaen ende dat si den heyligen geest wouden wederstaen mer si hadden der meenwijf aensicht die hem niet en connen scamen ende si en lieten dus niet haer quaetheyt mer si verblinden haer herten ende knersten mitten tanden van boesheyt Doe ginc hi hem aen mit vresen ende seyde Ic sie IHESUM staen ter rechterhant Of hi seyde hi is gereet mi te helpen ende v te verderuen Noch en lieten si niet of Mer si riepen lude ende stopten haer oren dat sijs niet en hoerden wat hi seyde ende sleepten hem vter stat ende worpenen mit stenen Ende si leyden haer cleder bi eens Iongelincs voeten die SAULUS hiet ende hi huede haer cleder op dat hi haerre alre daet mede sculdich soude wesen Ende als sunte STEUEN sach dat hi se [34vb] mit vresen noch mit scaemten niet en conste verwinnen ginc hi hem aen mit minnen ende bat voer hem ende dat was grote minne dat hi hem betoonde want staende bat hi voer hem seluen dat sijn passie niet en mocht vertogen werden ende dat CRISTUS <+sijn> geest most ontfaen ende doe viel hi neder op sinen knyen ende bad voer die geen dien steenden dattet hem god most vergeuen ende dat hijs hem tot genen sunden en keerde Dus bat hi staende voer hem seluen ende knyelende voer sijn vyande Ende dit dede hi om drie saken ¶ Ten eersten dat hi rechte minne woude betonen den kersten als dat si geern souden vergeuen den genen die hem misdeden. ¶ Ten anderen mael want si meer behoefden datmen voer hem bade dan dat hi voer hem seluen bade want hoe die sunde meerre is hoe daer meer penitencien toe behoert Ende want sijn steenres sundaers waren so behoefden si datmen voer hem bat Ende mit desen gebede wert SAULUS bekeert ende wert een hoech apostel ende een leraer der heyliger kerken Ten derden mael bat sunte STEUEN voer sijn vyande om dat hi CRISTUS voetsporen te recht volgen wou[35ra]de die aenden cruce bat voer die geen dien cruusten Ende als sunte STEUEN voer sijn vyande gebeden had nochtan [-nochtan] en scaemden si hem niet ende steenden daer hi sijn gebede dede Ende inden gebede gaf hi sinen geest ende ruste in vreden Ende sel ten ioncsten dage verrisen mit den saligen inder glorien Ende dit geschiede inden seluen Iaer dat CRISTUS te hemel voer daer na des derden dages in oestmaent Ende GAMALIEL ende NYCODEMUS die de kersten in allen saken plagen te verantwoerden die namen den heyligen licham sunte STEUENS ende begroeuent eerlic in GAMALIELS kamp ende

maecten groot geween om hem **Ende** doe deden die IODEN den kersten so grote persecucie om dat si sagen dattet hem wel in hande ginc enen vanden voerbaersten te doden dat alle die **Iongeren** anders dan die apostelen worden verdreuen wt *IHERUSALEM* **ende** worden verstroeyt also wide als **IUDEA** is als hem onse here had geseyt. **Ist** dat si [-na] <+v> vervolgen in die een stat vliet voer in die ander. ¶ **Sunte AUGUSTIJN** seyt **ende** vertelt dat **sunte STEUEN** sonderlinge veel miraculen heuet gedaen **Want** hi verwecete [35rb] ses doden **ende** verloste menigen mensche van ontelliken suucten **Ende** tot menigen anderen myrakelen so seyt hi dat die bloemen diemen plach te leggen op **sunte STEUENS** graf of op sijn altaer als men die daer of nam **ende** leydese op die sieken dat si daer of genasen. ¶ **Ende** een blint wijf die die bloemen op haer ogen leyde wert daer of siende. **Oec** die cleder sijns altaers alsmense op die sieken leyde si genasen **Nu** vertellet **sunte AUGUSTIJN** dat inder stat van YPONEN daer **sunte AUGUSTINUS** bispkop in was woende een man **ende** hiete MARCIALES **ende** was een der bester van dier stat **ende** hi was heyden **ende** en woude niet gelouen **Ende** hi had een dochter man die gelouich was **ende** plach den swager seer aer te leggen dat hi sijn ongeloue soude begeuen mer hi en woudes niet doen **Een tijt wert MARCIALES** siec doe ginc sijn swager te kerken **ende** nam van den bloemen die op **sunte STEUENS** altaer lagen **Ende** leydese so heymelic onder sijns swagers houet dattet sijn swager niet en wiste **Ende** als hi daer op geslapen had riep hi een luttel voer den dage datmen hem tot den bis[35va]scop leyde hi woude kersten werden **Ende** als die bispkop niet te huus en was dede hi comen een pape **ende** wert kersten mit groter haest **ende** also lange als hi voert leuede plach hi altoos te seggen dese woerde. *CRISTE* ontfa minen geest nochtan dat hi niet en wist dat dit **sunte STEUENS** leste woerde waren. **Nu** seldi weten dat **sunte STEUEN** op dien dach datmen sijn hoechijt begaet niet en wert gedoot mer op den derden dach van oestmaent **Mer** waer om datmen den naesten dach van kersdach **sunte STEUEN** viert [-daer toe sijn twe rede] **ende** daer na **sunte IAN** **ende** daer na der kinder dach daer toe sijn twe reden. ¶ **Die** een is want SALOMON seyt inDER MINNEN BOEC. **Mijn** lief is wit **ende** root **ende** wtuercoren vten dusentigen dat is te verstaen dat *CRISTUS* die vrient **ende** brudegom is der heyliger kerken heeft hem versellet mit drien gesellen. **Die** een sijn wit als die confessoren die ander root als die martelaren die haer rode bloet om *CRISTO* storten **Ende** die derde onnosel als die kinder **Daer** om heeft die kerke geset dat **sunte STEUEN** na *CRISTUM* coemt want hi dat houet is vanden martelaren. **Ende** [35vb] daer na **sunte IAN** want hi dat houet is

vanden confessoren Ende daer na die kinder want si onnosel sijn ende maech<+den> Dus heeft CRISTUS sijn gesellen alle drie na hem volgende. Een ander sake waer om dese drie heylige dage na kerstdach comen. want het sijn drie manieren van martelaren Die ene martelaren sijn mit wil ende mit werken Die ander sijn mit wil sonder werken Nu was sunte STEUEN martelaer mit wil ende mit werken. Mit wille want hi geerne woude steruen om gode Ende mit werken want hi geerne den doot leet om gode Ende daer om heuet die kerke sinen dach geset na CRISTUM Ende sunte IAN wert martelaer mit wille sonder werc. Mit wille want hi geerne den doot leet om gode Ende sonder werc want hi sijns selues doot sterf Ende daer om coemt hi na sunte STEUEN Ende die kinder waren martelaer mit werken sonder wil Mit werc want si om CRISTUS wille gedoot waren Ende sonder wille want si ionc waren ende nochtan geen besceyt en hadden van wille Ende want dus dese drie manieren van martelien gode ontfanclic sijn die om gode steruen mit [36ra] wille of die geerne wouden steruen om gode of die node steruen ende nochtan onnoselic gedoot worden Daer om heeft die heylige kerke dese drie dage na CRISTUM geset diet al ten hogen loon brenget dat hier in liden is

Van sunte IAN ewangeliste den heyligen apostel ende wat die naem beduut

IOHANNES beteikent die gracie gods of daer die gracie gods in is. of dien dat van gode giften gegeuen is. Hier bi verstaetmen vier preuilegien die in sunte IAN waren. § Die eerste is sonderlinge minne van CRISTUS want CRISTUS [-moe] mynden meer dan die ander Ende hi toechde hem die meeste teykenen van vrienscappen. ende van minnen daer om wert hi geheten die gracie gods Ende het scijt datten CRISTUS meer minde dan sunte PETER Mer een minne is van teykenen ende van herten Die minne van teykenen is dubbelt die een is in togene van vrienscap Ende die ander in giften. Biden eersten so minde se CRISTUS euen seer Biden anderen minde hi meer sunte IAN Biden derden meer sunte PETER Die ander is onbesmetheyt van vleysche want sunte IAN was maget van gode ver[36rb]coren ende daer bi seytmen daer gracie in is want in hem was gracie ende suuerheyt want CRISTUS riepen vter bruloft daer hi hilic doen woude Dat derde is [-vertoget] <+openbaringe> der verholentheyt daer by seytmen dien gegeuen is. want sunte IAN was gegeuen vele

dieper ende heymeliker dingen te bekennen als vanden woerde gods
ende vanden eynde vander werlt **Dat** vierde is dat beuelen der moeder
gods **Ende** daer bi seytmen. hem wert doe alten groten gawe gegeuen
vanden heer als die moeder gods in sijn huede gegeuen was. **MILETUS**
die bispop van ASDICIEN bescreef sijn leuen **Ende** YSIDORUS cortet inden
boeke vander heyliger leuen ende doot.

Svnte IOHAN was apostel ende ewangelist seer gemint van gode ende
een vercoren maget. **Ende** als hem die apostelen verscayden doe voer
sunte IAN in ASIEN dat nv hiet TORKEREN daer hi herde veel kerken stichte
Ende als DOMICIAEN die keyser vernam die maren van **sunte IAN** dat hi dat
volc van ASIEN leerde ende bekeerde aen die geloue *CRISTI IHESU* Doe
dede hi en geuangen ende gebonden halen te ROMEN in de stat **Daer**
deden [36va] DOMICIANUS in een vat vol siedens olijs enen helen dach
sitten. **Daer** quam hi wt ongescadet want gelijc dat hi onbesmet was van
wiuen also bleef hi onbesmet ende ongescadet inden siedenden olie
Ende als DOMICIANUS sach dat hem die oly niet en scade ende hi niet of
en liet van sijnre leringe ende predikinge doe sende hi en in een eylant
dat PACHMOS hiet buten kennissen **Ende** in dien eylande maecte hi bi
rade des heyligen geestes APOCALIPSIM sijn boec daer hi in vertellet veel
vander verholenthelyt gods. ¶ In dien seluen iaer wert die keyser
verslegen vanden senatoren om sijn wreethelyt. **Ende** al dat hi geboden
had dat wert vanden senatoren weder roopen **Ende** aldus quam toe dat
sunte IAN die mit onrecht was versent In PACHMOS mit groter eren weder
wert gehaelt in die stat van EPHESUM daer hi te voren plach te wonen.

Want dat die hoefstat was van al ASIEN **Ende** doe quam hem tegen alt volc
van dien lande ende van dier stat mit groten scaren ende heten hem
wellecoem ende dankeden gode dat hi gecomen was **Ende** als hi binnen
EPHESIM quam doe brochtmen hem tegen dra[36vb]gen een dode
vrouwe die DRUSIANA hiet die **sunte IAN** seer plach te minnen in gode
ende die seer verlanget had na sijnre <+wedercoemst> **Die** mage der
weduwen ende die arme luden die seyden tot hem **O sunte IAN** vrient
gods siet wi dragen hier DRUSIANA doot die seer te verlangen plach na
uwer weder coemst **Ende** die v gebode plach te houden ende plach ons
allen te voeden ende te cleden. **Ende** plach altoos in haer gebet te
seggen **O** god wanneer sel ic den apostel **sunte IOHAN** mit minen ogen
sien och of mi dat <+mocht> geschien eer ic storue **Ende** siet lieue
heer ghi sijt gecomen ende si is doot ende en siet v niet **Doe** hiet hi die
bare neder setten ende hiet den licham ontbinden ende seyde **Mijn here**
IHESUS moet di verwecken vander doot **DRUSIANA** stant op ende ganc

thuus ende bereyde my teten Ende tehant stont si op ende began eernstelic thuus te gaen ende was blide om den apostel die si sach also dat haer docht dat si niet vander doot mer vanden slaep verwect was.

¶ Des anderen dages geuielt dat een philosophie die CATRON hiete die had dat volc vergadert op die merct ende woude bewisen hoe[37ra]men de werlt versmaden soude want hi had twee Iongeren die zeer rijk waren dien had hi doen vercopen al haer erue ende hadden weder gecoft duerber gesteente ende die steen dede hem CATHRON breken ontwee daert alt volc sach Ende tgeuiel dat sunte IAN derwert soude liden Ende als hi dit CATRON den meyster seyde dat dese versmadenis der werlt niet en dochte om drie dingen. Ten eersten want hem die lude prisen ende voert ordel gods is hi verdoemt. Ten anderen want die sunde daer bi niet en wert genesen. Ten derden so en verdient die versmadenis der werlt geen loon Ten si datter die arme mede getroest werden Als ons CRISTUS leert wilstu volmaect sijn so vercoeft aldatstu hebste ende gift den armen. Doe antwoerde CATHRON ende seyde Is dan v meyster IHESUS CRISTUS een gewarich <+god> of wil hi dattet gelt van desen gesteente den armen wert gegeuen so doch dat die steen weder heel werden op datment mach geuen doer die eer sijns naems dat wi gedaen hebben om prijs der lude Doe vergaderde sunte IAN al die stucken in sijn hant ende dede sijn gebet ende die stucken worden [37rb] gans ende geheel als si te voren waren Ende te hant wert CATRON ende sijn iongers gelouich ende si vercoften die duerber steen ende gauen dat gelt den armen om gods wil ende volchden Sunte IAN ende waren sijn Iongers. § Daer na geuielt dat dese twe Iongers haer knechten die hem te dienen plagen sagen gaen in sconen clederen ende sagen hem seluen gaen in een arm mantelkijn Ende doe bedroefden si hem seer dat si thaer aldus wech gegeuen hadden Ende als dit sunte IAN mercte ende vernam an die droefheyt van haren aensichte doe hiet hi hem dat si hem souden halen roedekens vten bossche ende cleyn steenkens vanden oeuer der zee Ende hi leuerde hem die roedekens an roden goude Ende die steen aan duerbaer gesteente Doe hiet se die apostel gaen totten gout kenres ende totten steen kenres .vij. dage al om waer dat si se vinden consten dat si hem vragen souden oft goet gout waer ende goet gesteente Ende na .vij. dagen quamen si weder ende seyden dat alle die meysters seyden dat si nie beter gout noch gesteente en sagen Doe seyde sunte IAN sinen Iongeren toe Nu gaet [37va] ende loest weder v lant dat ghi vercoft hebt want ghi hebt verloren dat loon vanden hemel ende weest bloeyende inder tijt ende sijt ewelic dorre.

ende weest ryc inder tijt ende [-ewelic] onsalich inder ewicheyt. Doe begonste hem die apostel een lange sermoen te prediken ende oec den volke dat daer bi was ende seyde onder ander woerden datmen grote begeerte van rijcheyden soude scuwen om .vi. saken. § Die eerste is die leringe der scripturen want ons die scripture lastert in allen punten die gericheit ende gaf hem des een exemplē wt der ewangelien van <+den> riken vracken man die inder hellen begrauen wert ende vanden armen LAZARUS die te rusten voer. § Die ander sake is die natuer want ons die natuer leert van gericheit te kerēn want wi worden arm geboren ende so sceyden wi van henē. § Die derde sake is dat de creaturen des hemels als sonne mane ende sterren als hagel regen douwe ende wint allen den luden gemeenlic dienen also souden oec alle goede den [-luden] luden gemeen sijn § Die vierde sake is die auonture want bi der gericheydt valt die mensche in quader auonturen want hi [37vb] wert knecht des penninx ende des duuels Des penninx knecht wert hi want die geriche mensche en besit den penninc niet mer die penninc besit den geriche mensche ende des duuels knecht. Want als dat ewangelium seyt Een ygelic minre des geldes is des duuels knecht. § Die vijfde sake is sorge want die geriche mensche leyt in sorgen nacht ende dach hoe hi dat gelt gecrigen mach Ende als hijt heuet hoe hijt behouden mach Ende inden gecrige heeft hi stadeliken arbeyt ende inden hueden heuet hi <grote> sorge. § Die seste sake is die beroem des werltliken goets. want als die mensche dat goet vergadert heeft so mach <+hi> hem beroemen dat hi gecregen heeft twe alte quade dinge. want inder tijt heeft hi gecregen grote houerdye die hem na volget. Ende nader tijt heeft hi gecregen [-grote verdoemenisse die hem na volget] die ewige verdoemenisse sijnre sielen. Echter verliest hi twe grote goede Dat is inder tijt die gracie gods ende nader tijt die ewige glorie Ende dit is die roem der gericheydt Ende als sunte IAN stont in desen sermoen ende lasterde die werltli[38ra]ke rijcheyt so geuielt datmen daer dragende brocht enen doden iongelinc die .xxx. dage had een wijf gehadt ende was doot gebleuen daer die moeder een weduwe of was ende niet meer kinder en had Ende si ende die ander mage weenden seer om sinen doot ende vielen den apostel te voeten ende baden hem dat hi in die eer IHESU CRISTI den Iongelinc woude weder wecken als hi DRUSIANEN had gedaen Ende als die apostel ghescreyt had ende sijn gebet gedaen had doe stont die Iongelinc op ende ginc sitten op die baer Doe hiet hem die apostel dat hi sijn twe iongeren soude seggen [-dat hi sijn twe iongere] vander pinen die si weder verworuen

hadden Ende vander glorien die si verloren hadden. Doe seyde hi veel vander pinen der hellen ende vander glorien des paradieses Och onsaligen ic sach v engelen screyen ende die duuelen verbliden om v. want ghi hebt verloren dat ewige pallaes dat nummermeer vallen mach ende daer nummermeer licht en ontbreect. Ende ghi hebt weder gewonnen die helle daer sonderlinge .vij. pinen sijn. Daer is die worm [38rb] die altoos bijt ende niet en sterft Daer is die ewige donkerheyt sonder licht. Daer is die ewige slage des duuels sonder aflatent Daer is bitterlike coude sonder genoot Daer ist ewige vuer sonder minren Daer ist aenscouwen des duuels dat bouen alle dinc lelic is Daer is die ewige verwijte ende scaemte der sunden Daer is die ewige rouwe ende wanhoep sonder troost. Doe hi dit geseit had bat hi den apostel ende die ander twe die sijn iongers plagen te sijn dat hi haerre ontfermen woude ende ontfangen se weder Ende si vielen hem te voeten. Doe ontfermde hem die apostel ende seyde dat si xxx. dage souden penitencien doen voer haer sunden Ende daer en binnen souden si gode bidden dat hi die roedekens ende steenkens soude verwandelen tot hare naturen Ende als dit geschiet was ende die roedekens ende steenkens verwandelt waren brochten si se weder daer si se gehaelt hadden wt den woude ende vander see. Als si dat gedaen hadden ontfinc hi se weder ende den doden Iongelinc in sulker gracie daer si te voren in waren. ¶ Hier na als sunte IAN dit [38va] lant van ASIEN al doer gepredict had ende bekeert doe maecten die biscopen des tempels grote werringe onder den luden ende vengen den apostel ende leyden in DYANEN tempel ende dwongen hem dat hi DYANEN offerhande soude doen Des leyde hem die apostel enen koer te voren. als dat si een roepen souden DYANEN ende doen CRISTUS kerc vallen of. hi soude CRISTUM een roepen ende doen DYANEN tempel neder vallen ende dat si dan mit hem CRISTUM souden een roepen Ende als dat meeste deel der lude hem des volchden Doe dede sunte IAN allen luden van DYANEN tempel gaen ende dede sijn gebede ende die tempel viel also deger datter noch steen noch kalc en bleef noch litteyken daer die tempel had gestaen. Doe maecte ARISTODEMUS een groot geruift also dattet volc in tween partyen hem deilde ende wapenden hem ende een deel bleef biden apostel [-Ende een ander deel] Ende [-een] <+dat> ander deel bleef bi ARISTOMUS den bispop ende wouden stryden. ¶ Doe seyde Sunte IAN totten bispop wat wilstu dat ic di doe op dattu di genuegen laetste. Die bispop seyde wilstu dat ic <+in> dinen god geloue so selstu venijn drinken. Ende [38vb] ist datti dat niet en scadet so ist openbaer dat dijn

god warachtich is **Ende sunte IAN** seyde **Doch** also alstu gesproken
hebste **Doe** seyde die bispot **Ic** wil dattu eerst sietste of der lude of
steruen diet drinken **ende** doot bliuen op dattu di te meer ontsietste
Doe voer die bispot totten amptman **ende** bat hem of twe lude diet lijf
verboert hadden. **Ende** hi gaf hem drinken vanden venijn **Ende** altehant
sonder merren bleuen si doot **Doe** nam **sunte IAN** des venijns enen
vollen kelc **ende** sloecher een cruce ouer **ende** dranc den kelc wt **Ende**
ten scade hem niet **Doe** loefden si alle gode diet sagen. **Ende**
ARISTODEMUS seyde. **Noch** is my een twiuel **Dat** is wilstu verwecken die
vanden venijn doot sijn gebleuen ic wil dan vast gelouen **ende** leggen
allen twiuel neder **Doe** gaf **sunte IAN** den bispot sinen roc **ende** die
bispot seyde wat sel dit. **Doe** sprac die apostel. **Dattu** doch hier om dijn
ongeloue laetste **Ende** die bispot seyde **Is** dijn roc beter dan du dat mi
dijn roc sel doen gelouen **Ende** die apostel seide **Nemet** den roc **ende**
legten op die dode lichamen **ende** spreect aldus [39ra] **CRISTUS** apostel
heeft mi tot v gesent dat ghi dode lichamen inden naem **CRISTI** op staet
ende leeft **Ende** die bispot dede also **ende** die doden <+stonden> op
sonder enich vertrec. **Doe** wert die bispot gelouich **ende** die apostel
doepten inden naem gods **Ende** oec al des bispots geslacht **Ende** die
bispot maecte een sonderlinge scoen kerke in die eer gods **ende** des
apostels **sunte IAN** daer **sunte IAN** na in wert gegrauen. **Mer** hoe dat
geschiede seldi horen. ¶ **Op** een <+tijt> geuiel dat **sunte IAN** versach
enen **Iongelinc** die alte scoen was mer hi was seer wreet **ende** pijnlic.
Desen Iongelinc bekeerde **sunte IAN** **ende** gaften enen bispot te hueden
Ende seyde desen scat beueel ic di te hueden in oerconde gods **ende**
der heyliger kerken **Ende** die bispot ontfenken wel **ende** hueden seer
van quaden werken **Ende** daer na begaf die **Iongelinc** den bispot **ende**
liep henen **ende** wert een hoeft van veel rouers **Daer** na quam **sunte IAN**
totten bispot **ende** vraechde na sinen scat **Doe** waende die bispot dat
sunte IAN gelt gemeent had **Ende** doe seyde hi hem openbaer dat hi den
Iongelinc meynde die hi hem beuolen had **Doe** seyde die bispot heylige
vader hi is doot aender sielen **ende** leyt op enen borch **ende** is een hoeft
van [39rb] veel roueren. **Als** dit **sunte IAN** hoerde scoerde hi sijn cleder
ende bescout den bispot **ende** seyde **Du** en heues geen goet hueder
geweest dijns brueders. **Doe** dede hi sijn peert zadelen **ende** reet [-
sonder] <+mitter> vaert totten **Iongelinc** **Ende** alsen die iongelinc sach
comen scaemde hem die **Iongelinc** sonderlinge seer **ende** sat op een
peert **ende** vloech wech **Ende** die apostel vergat sijn outheyt **ende** runde
na **ende** riep lude lieue kint waer om vlietstu dinen vader enen ouden

man ende enen ongewapenden man En ontsich di niet want ic di voer CRISTUM wil verantwoerden ende wil steruen voer di als CRISTUS is gestoruen voer ons Com weder sone want god heeft mi tot di gesent Als dit de Iongelinc hoerde screyde hi bitterlic ende weende ende keerde weder Ende die apostel nam sijn hant ende custe se ende meynde dat hi tehant gereynicht waer ouermits der penitencien des berouwen Doe vaste die apostel ende bat voer hem ende vergaf den Iongeling sijn sunden Ende hi had hem so wel datten sunte IAN na wyede tot enen biscop. ¶ Het geuiel op een ander tijt dat sunte IAN wert gegeuen een leuende pertrisse daer hi mede sat ende [39va] speelde dat sach een Iongelinc ende seyde tot sinen gesellen Sich hoe die oude man mitten vogelkijn sit ende speelt recht als een kint. Dit verstont sunte IAN biden geest ende riep den iongelinc tot hem ende vraechde wat hi in die hant had. Die ander seyde here tis een armborst. Doe seyde sunte IAN wat doe di daer mede. Die ander seyde here wi scieten daer mede Ende die apostel seyde wat doe di dan. Doe spande die Iongelinc den boge ende leyder een scut op. doe sweech die apostel. Doe hi sweech doe scoet die Iongelinc dat scut neder ende ontspande den boge Doe seyde sunte IAN waer om ontpsan di den boge Ende hi seyde here bleef hi lange gespannen hi soude slap werden Doe seyde die apostel also is des menschen broescheyt waer si altoos in contemplacien des en conde hi niet verdragen daer om moet si somtijt gebruken haer crancheit want die aern vliet seer hoge ende siet die sonne claerlic aen nochtan moet hi somwilen van node neder dalen ter eerden Dus moet des menschen sin. Als hi somwile tijtlike cortwile doet so is hi na vlitiger ende te bet sterker inder contemplacien der godliker minnen. ¶ Als [39vb] sunte IAN so out was datmen ter kerken most leyden op hare twier scouderen daer hi op luende ende hi wist dattet sinen eynde nakede plach hi tot allen plaatzen sijn sermoen te seggen kinder hebt onderlinge bruederlike mine Ende als hem die Iongers vraechden hoe hi dat also dicke seyde Antwoerde hi dattet CRISTUS gebot waer dat sijt wel hielden so souden si alle die ander wel houden. ¶ Als Sunte IAN out was .xcix. iaer ende hi na ons heren passi had geleeft lxvij. iaer Ende inder tijt dat TRAYANUS keyser wert doe vertoende onse here IHESUS CRISTUS sunte IAN mit sinen discipulen ende seyde. Com mijn lieue vrient tot mi Want tis tijt dattu mit mi werscapste in mijnre werscapinge mit minen bruederen Doe stont sunte IAN op ende begonste te gaen. Doe seyde onse here En sunnendage selstu tot my comen Des sonnendages alst volc te kerken was vergadert welke kerke ARISTODEMUS had doen maken doe seyde hi

den volke dat si vast in die geloue bleuen ende volstandich in die gebode gods. Daer na dede hi een viercante cule grauen biden altaer Ende dede die eerde vter kerken dragen. [40ra] Doe ginc hi leggen in dat graf ende hief sijn hande te hemel ende seyde. here IHESU CRISTE Ic come genodet tot uwer werscap ende segge v gracie dattu my geweerdichste te noden tot uwer werscappen want du weetste dat ict van al mijnre herten begeerde Ende als dat gebet einde nam doe quam so groten licht bouen hem datten niemant en conde gesien Ende als dat licht wech was doe vantmen dat graf vol hemels broot Ende schijnt of daer cleyn sandekijns wt sprongen als inden sprincborne te doen plegen. ¶ Sunte ECHMON die coninc van ENGELANT was en plach niemant te weygeren die in die eer van sunte IAN bat. Ende tgeuiel dat een pelgrim den coninc seer bat in die eer sunte IANS om een aelmissie Ende des conincs rentmeyster en was niet bi hem Ende als die coninc anders niet en had gaf hi hem een gulden vingerlijn Ende namaels was een engels ridder ouer zee ende tot hem quam een man ende bat hem dat hi den coninc van ENGELANT dat vingerlijn soude brengen Ende seyde Segt den coninc dat die geen In wies eer hi dat vingerlijn gaf hem dit weder seint Also dattet openbaer was dat sunte IAN [40rb] die geen was dien die coninc dat vingerlijn gaf.

Vanden onnoselen kinderen.

Die kinder die HERODES dede doden hieten in LATIJN INNOCENTES dat is in DUYTSCHE onnosel dat was om drie saken want si waren onnosel van leuen ende van pinen Ende vander eerster onnoselheit die ADAM ende EUA verloren had die si weder cregen. ¶ Van leuen waren si onnosel want si niet misdaen en hadden in haren leuen want si en hadden gode niet verwacht mit ongehoersamicheyt noch haren euen kersten mit [-ge] ongerechticheit noch mit vlecken van sunden. Ende si waren onnosel van pinen want si den doot niet verdient en hadden die si leden. Si waren inder onnoselheyt onnosel want si in haren bloede gedoept waren ende worden gedwogen vander erfsunden. Dese kinder worden gedoot van HERODES die sijn toenaem was ASCOLONICA want het waren drie HERODES die een naden anderen Die eerste hiet ASCOLONICA ende die dode die kinder Die ander hiet ANTHIPAS die dede sunte IAN BAPTIST onthoefden. Die derde hiet AGRIPPA die [40va] dede sunte IACOB onthoefden ende sloet sunte PETER inden kerker Dese drie HERODES

waren haer namen kundich om haerre quaetheyt wil. ¶ Die eerste HERODES dede die kinder doden ende daer om sellen wi van hem seggen ANTYPATER die wijs ende scalc was creech een wijf die een nicht was des conincs van ARABIEN Ende hi selue was van YDIMIEN. Ende an dit wijf wan ANTHIPATER enen sone die HERODES hiet Ende dese HERODES was ASCOLONICA getoenaemt. Dese HERODES gaf die keyser OCTAUIANUS dat rike van IUDA Endoe was veruult DANIELS prophecie die voerseyt had dat die crone vanden IODEN soude eynde nemen wanneer CRISTUS soude comen Ende dit was doe want HERODES was een heyden. ¶ Dese HERODES wan ses sonen Die een hiet ANTIPATER. Die ander ALEXANDER Die derde ARISTOBOLUS. Die vierde ARCHELAUS Die vijfde HERODES ANTIPHAS Die seste PHILIPPUS. § Die twe sonen ALEXANDER ende ARISTOBOLUS hadden een moeder die dede HERODES tot ROMEN ter scolen gaen ende maecte daer of meysters in recht Ende alsoi vander scolen thuus quamen doe was ALEXANDER seer vroem inder [40vb] consten Ende doe begonden die twe brueders tegen den vader te dedingen om dat rike van IUDA te hebben Daer om balch hem HERODES ende woude ANTIPATER coninc na hem maken Ende als die vader vernam dat ARISTOBOLUS ende ALEXANDER na sijn doot stonden doe verdreef hi se Ende daer om voeren si te ROMEN ende clageden ouer HERODES haren vader. Binnen deser tijt quamen die drie [-kinderen] coningen tot IHERUSALEM binnen Ende vrageden waer die coninc der IODEN geboren waer. Als dat HERODES hoerde was hi seer bedroeft Ende duchte of daer yemant geboren waer vanden IODEN die hem als enen vreemden man verdriuen mocht Ende daer om bat hi den coningen alsoi CRISTUM gevonden hadden dat sijt hem deden te weten hi wouden oec aenbeden Dat dede hi in enen geuensden moede want hi meenden te doden Mer die coningen keerden enen anderen wech weder Ende quamen in haren lande Ende als HERODES sach dat si niet weder en keerden tot hem doe vermoede hi dat si bedrogen waren bider sterren Ende dat si CRISTUM niet gevonden en hadden Ende si hem daer om scaemden weder te kerent tot hem Ende en ruecte niet [katern 6; 41ra] meer dat kint te sueken. Mer namaels als hi vernam vanden herden hoe si CRISTUM inder cribben gesocht hadden Ende wat si geseit hadden Ende hi oec vernam wat SYMEON Ende ANNA geprophetiert hadden doe docht hi datten die coningen bespot hadden Ende doe began HERODES eerst te denken hoe hi alle die kinder die in den lande van[-den] BETHLEEM waren woude doen doden op dat hi den genen onder dien hoep dode die hi niet bi sonder en kende Mer die engel sprac IOSEPH toe Ende hi vloech mitten kinde Ende mitter moeder Inden

lande van EGIPTEN In een stat die hiet HYNOPENEN Ende daer woenden si .vij. iaer al thent HERODES doot was Ende als CRISTUS inden lande van EGIPTEN quam doe vielen alle die afgode neder van EGIPTEN. want gelijc als doe MOYESES mitten kinderen van ISRAHEL wt EGYPTEN voer. een huus in al EGIPTEN niet en was daer geen dode in en was want alle die eerst geboren vanden huse waren doot gebleuen in eenre nacht Also en was in alden lande van EGIPTEN een tempel niet daer en vielen die af goden doe CRISTUS in EGYPTEN quam Ende dit had die prophete [41rb] YSAIAS lange tijt te voren geprophetiert. ¶ CASSIODORUS die leraer beschrijft dat inder woestinen daer CRISTUS doer leet mit sijnre moeder also tot EGIPTEN wert voeren staet een boem die seer nüt is tot vele suucten Ist datmen die blader aen die sieken bint Ende die boem hiet PERSIDIS Ende als CRISTUS daer voer bi leet doe boech hem die boem ter eerden toe ende aenbede CRISTUM oetmoedelic Ende als hem HERODES beraden had die kinder te doden doe wert hi gedaecht vanden keyser te ROMEN te comen om hem daer te verantwoerden tegen die clage sijnre kinder Ende als hi derwert voer leet hi doer die stat van THARSEN ende vernam dat die sciplude van THARSEN de coningen hadden te huus geuoert daer om dede hi in toornigen moede alle die scepe van THARSEN bernen Ende dat had DAUID geprophetiert inden souter. Ende als HERODES dedingde mit sinen kinderen voer den keyser wert dat ordel gegeuen dat die kinder den vader souden sijn gehoersam Ende die vader mocht sijn rijk geuen welken kinde hi woude. Als HERODES doe weder quam was hi coenre dan hi te voren was om dat [41va] hi wel gededingt had ende daer om sende hi sijn cracht In BETHLEEM ende dede daer doden alle die kinder binnen der stat ende al dat lant om Wat daer twe iaer out was of daer binnen nader tijt dat hi vernomen had vanden coningen Want HERODES had tot ROMEN ende op dien wege een iaer geweest Ende eer hi derwert toech was CRISTUS geboren ende daer om wist hi wel dat hi meer dan iarich was ende dede alle die kinder doden van twe iaren ende daer beneden op dat hi des niet en miste hi en raecte CRISTUM want hi ontsach hem des kindes toecomende mogentheyt om dat die sterre den kinde had gedient Ende dus dede hi .C.^m ende .xl.^m kinder doden. Mer HERODES die dese moort dede en sceyde sonder die wrake gods vander werlt niet. want als METHODIUS seit so wert onder den kinderen een van HERODES kinder gedoot dat inden lande van BETHLEEM was bestaet te houden Doe was veruult dat IEREMIAS had voerseyt dat grote hulinge was gehoert vanden moederen die haer kinderen bescreyden ende en lieten hem niet troosten om dat haer [41vb] kinder doot waren Mer god die een

recht rechter is en liet niet aldus noch HERODES quaetheyt ongewroken <+bliuen> [-liden] want gelijc dat hi die moederen be[-d]roeft had van haren kinderkijns so wert hi bi sinen liue iamerlic beroeft van sinen kinderen Want ALEXANDER ende ARISTOBOLUS worden anderwerf tegen den vader vermaect. want een van HERODES gesinde seyde dat hem ALEXANDER geloefde groot goet dat hi HERODES woude vergeuen Ende die barbier seyde dat hem oec groot goet geloefte waer dat hi HERODES woude moorden als hi en scoer hier om was HERODES toornich ende dede ALEXANDER ende ARISTOBOLUS doden ende seyde den luden dat ANTYPATER na hem coninc soude werden Mer on lange daer na weder seyde hi dat ende woude HERODES ANTYPAS coninc na hem maken Ende nam bi hem HERODES AGRIPPA ende HERODIAS sijn suster. want dat waren ARISTOBOLUS kinder ende voedese oft sijn kinder hadden geweest. hier om was ANTIPATER also wreet opden vader dat hi alden raet daer toe dede dat hi den vader had mogen vergeuen Ende als dat HERODES vernam venc hi den [42ra] sone ende leyden in enen kerker Ende als HERODES out was .lxx. iaer doe viel hi in eenre vuulre qualen want hi creech enen swaren rede ende wert rappich ende rudich Ende inden hals en had hi genen adem Ende die voete swollen hem Ende sijn scamelheyt wert vol wormen so dattet vuul stanc Doe baeyden hem die meysters in olye Ende daer wert hi voer doot wtgetogen Ende als hi vernam dat die IODEN blide waren ende hoepten tegen sinen doot Doe dede hi vangen die rijcste ende die beste vten lande van IUDA End seyde tot SALOME sijnre suster Ic weet wel dat die YODEN blide sellen sijn om minen doot Ende wilstu doen minen raet so sellen si alle screyen om minen doot. Dat is als ic doot bin dat du dese alle dootste die ic geuangen heb. Ende also dan bescreyen haer mage so selt scinen dat si minen doot bescreyen Dese HERODES hadt in eenre gewoenten dat hi na sijnre maeltijt plach enen rawen appel teten Ende hi sat eens dages na eten ende had een mes ende palleerde enen appel Ende doe quam hem so grote quale aen dat hijt mes hief ende soude hem seluen hebben ge[42rb]doot Mer sijnre suster sonen scoter een toe ende benamt hem Ende sijn gesinde wert screyende of die coninc doot had geweest Als dat die soen ANTYPAS vernam wert hi seer blide ende loefde groot goet datmen hem vten kerker woude laten Doe dat HERODES vernam verdroech hi swaerlicher sijns soens bliscap dan sijns selfs doot. Ende sende stockers ende dede ANTIPATER inden kerker doden Ende maecte ARCHELAUS coninc na hem Ende opden vijften dach hier na bleef hi doot in sijnre quaetheyt Ende sijn suster SALOME liet alle die IODEN quijt gaen die si geuangen hielet Dus

wert sijn quaetheyt openbaerlic gewroken vander gerechticheyt gods ouer hem ende ouer sijn kinder.

Van *sunte THOMAS* bisscop van CANTELBERCH ende wat die naem beduut.

THOMAS beduut twiuoudich *ende* gedeylt *ende* hi beduut diepheyt dat is diep in oetmoedicheyden dat wel schijnt inden heer want hi der armer voeten wiesch **T**wiuoldich in prelacien want hi was twiuoudich [- in prelacien] bouen dat was in waerheyden *ende* [42va] in exemplelen hi was gedeilt inder passien.

THOMAS die eertsche bisscop van CANTELBERGE **A**ls hi in des coninx hof was *van* ENGELANT *ende* hi sach dat men daer dede dat niet goet en was so begaf hijt hof *ende* werp hem aenden eertschen bisscop van CANTELBERGE **M**er om des bisscops bede wert hi des coninx canselierre om dat hi mit sijnre wijsheyt die quade bedwingen soude vander kerken scade te doen **E**nde die coninc minden so seer dat doe die bisscop doot was dat hijt dede dat **sunte THOMAS** bisscop wert **E**nde al wast dat hijt node dede **N**ochtan ontfenc hijt van gehoersamheyt **E**nde tehant wert hi verwandelt in enen anderen man **E**nde hi dede sijn vleysch tonder mitten haren clede *ende* mit vasten **M**er hi bedecte so subtilike sijn **heylicheit** dat hi elken gelijc was van clederen *ende* van gesinde **M**er altoos hielt hi vastheyt of hertheyt sijnre penitencien **A**lle dage dwoech hi al knielende xij. armer lude voeten **E**nde als i gegeten hadden gaf hi elken vier sulueren penninge *ende* sendese wech **E**nde die coninc hadden geern geheel [42vb] gehadt tot sinen wille ter kerken scade om dat hi vast maken soude die constumen die sijn vorsten hadden iegen die vriheyt vander kerken **E**nde om dat hijs niet doen en woude so wert die coninc *ende* die pricnen gram iegen hem ¶ **M**er op een tijt wert hi mit anderen bisscoppen gedwongen vanden coninc om dat hi en oec dreychde te doden **E**nde oec wert hi bedrogen mit groter luden rade so dat hi des coninx wille *consentierde* **M**er als hi sach der sielen vrese doe sette hi hem seluen in groter penitencien *ende* suspendierde mit hem seluen vander officien thent datten die paeus absoluierde. **D**ie coninc woude noch dat hi besegelde dat hi geseydet had mit den monde **M**er die goede bisscop THOMAS wederseyt *ende* droech een cruce recht *ende* hi ginc vten houe **E**nde die quadyen riepen hem na *ende* seyden houten dief *ende* hancten verrader **E**nde tot hem quamen twe grote getrouwne

baenroene al wenende *ende* seyden mit ede dat veel baeroenen gesworen hadden hem te doden. **Ende** THOMAS die meer ontsach sijnre kerken dan sijns selues hi vloe **Ende** [43ra] die paeus ALEXANDER ontfenken te SENONIS **Ende** hi beual hem inden cloester van PANTIMIANEN **Ende** daer na quam hi in VRANCRIJC **Ende** die coninc seynde te ROMEN om enen legate die sinen orber doen soude **Mer** sijn bode en woudemen niet horen **Ende** hier om wert hi noch meer vergrammet tegen den eertschen biscop **Ende** hi nam al sijn goet *ende* sijnre magen **Ende** hi banneden vten lande *ende* al sijn geslachte *ende* hi en verdroechs niemant man noch wijf ionc noch out **Mer** hi bat alle dage voerden coninc *ende* voer des coninx ryc van ENGELANT **Ende** den eertschen biscop wert vertoget dat hi weder kerden soude tot sijnre kerken *ende* dat hi bi martelien tot CRISTUM varen soude. ¶ Inden seuenden iaer na dat hi gebannet was oerloefdemen hem weder te comen **Ende** hi wert van alden luden eerliken ontfangen. Na enige dage voer des bishops doot so sterf een Iongelinc *ende* quam weder bi miraculen **Ende** hi seyde dat hi geuoert was ten ouersten <+choer> **Ende** hi sach onder den apostelen enen zetel ledich staen **Ende** als hi vragede wies die setel waer seyde [43rb] men hem dat hi gehouden waer tot enen groten pape van ENGELANT. ¶ Een priester was die alle dage misse dede van onser vrouwen *ende* hi en conste anders geen *ende* hi wert gewroeght voer den eertschen biscop *ende* hi deden comen voer hem *ende* toecken van allen officien als enen leken man die niet en conste **Ende** als dese THOMAS sijn haren cleet neyen soude *ende* hijt onder sijn bedde had verborgen thent hi enen tijt crigen conste te neyen so openbaerde onse vrouwe den priester *ende* seyde Ganc totten eertschen biscop *ende* segt hem om wies eer du die misse doetste die heeft dijn haer geneyet dat verborgen leyt tot dier stat **Ende** si daer heuet gelaten haer rode side daer sijt mede neyde **Ende** si ontbiet hem dat hi di weder misse laet lesen **Ende** als Sunte THOMAS dit hoerde *ende* hijt also vant verwonderde hem des seer *ende* hiet den priester misse doen. **Ende** beual hem dat hijt heymelic helde hi bescudde dat recht vander kerken **Ende** die coninc en mochten niet gebreken mit crachten noch mit bede **Ende** als men hem in geenre wijs en mocht [43va] gebreken siet so quamen des conincks ridders gewapent **Ende** si riepen waer de eertsche bisscop waer **Ende** hi ginc hem te gemoete *ende* seyde Siet ic bint wat wildi **Ende** si seyden wi comen di doot te slaen *ende* du en mogeste niet langer leuen **Ende** hi seide tot hem Ic bin bereyt te steruen voer die gerechticheit *ende* voer die vriheit der kerken Of ghi mi dan suect so

verbiede ic v van gods wegen op den ban dat ghi niemant en misdoet van desen want gode ende onser lieuer vrouwen ende alle heyligen ende **sunte** DYONISIO beuelic mi ende der kerken sake **Ende** als hi dit geseit had sloegen hem die quadien mitten sweerde opt hoeft **ende** sloegen hem sijn hoeft of **Ende** sloegen hem die heylige crune van sinen houede **Ende** sijn hersen viel opt pauiment vander kerken **Ende** aldus wert hi gods martelaer **Int** iaer ons heren **M.c.** ende lxxiiij. ¶ Als die clerken ouer den bispop die misse deden diemen ouer enen <+doden> doet Thant waren daer die engelen **ende** stoerden der geenre geluyt die daer songen **ende** begonsten die misse van enen martelaer **Ende** die [43vb] clerken songen voert. Dit was ons een groot teyken van sijnre heilicheit **Ende** hier bi so proeftmen dat hi een glorioes martelaer is **Dien** die engelen also grote eer deden **ende** screuen hem onder die martelaers. Dese heylige was gepassijt om die kerc in die heylige stat ende inden heyligen tyden **ende** in religioser lude handen om datmen sine heylicheit sel bekennen **ende** die quaetheit vanden genen dien sloegen. ¶ Onse here heuet vele ander myraculen gedaen bi desen sant want ouermits sijnre verdienten wert weder gegeuen den blinden sien den douen horen den cropel gaen den doden tleuen. Dat water daer sijn cleder in waren gedwogen gaf vele gesonde. ¶ Een vrouw was in **ENGELANT** die van quader begeerten begeerde <+te hebben> scoen ogen **ende** van veel verwen **Ende** scoenre te sijn van licham **Ende** si ginc daer om [-van node] <+te bidden> tot **sunte** THOMAS tumbe **Ende** als si in bedinge lach **ende** op stont was si al blint **Ende** te hant had si rouwe **ende** begonste te bidden **sunte** THOMAS dat hi haer die ogen weder gaue **ende** niet scoenre <+dan si waren> **Ende** cume conde si se gecrigen ¶ Een man was die **sunte** THOMAS [44ra] herde lief had **ende** hi was herde siec **ende** ginc tot sijnre tomben **ende** hi wert genesen. **Ende** als hi gesont wederkeerde begonste hi te pensen dat machschien die gesontheyt hem niet en was salich sijnre zielen **ende** keerde weder ter tomben **ende** bat. Waert hem niet orberlic sijnre zielen dat die siecheyt weder comen moste **Ende** thant quam die siecheit weder die hi te voren had. ¶ Die wrike gods quam opden genen dien doden also seer dat sommige lude haer vingeren mit stucken af beten **Ende** ander vloeyden van etter **Ende** ander worden lam inden leden **Ende** andere worden verwoet **ende** storuen ellendeliken.

Van sunte SILUESTER ende wat die naem beduut

SILUESTER wert geseit van silo dats licht ende van terra dats eerde. want hi was dat licht der eerden dats der kerken die gelijct der goeder die heeft recht van goeden werken sueticiteit van oetmoedicheyden Sueticiteit van deuocien. want bi desen drien kentmen goet lant als PALADINUS seit. **O**f SILUESTER wert geseit van silua [44rb] dats bosche **O**f < SILUESTER > wert geseit van trahens dat is treckende want hi toech den geloue die wilde lude die onbesneden waren ende hert. **O**f SILUESTER luut also veel als groeyende suer bedeclic ende boschelic < +want > onder die bome des hemels was hi geplant EUSEBIUS [-seit] van CESARIEN beschrijft sine legende **E**nde **sunte** GALASINUS seyde inder vergaderinge van lxx. biscoppen datmen se lesen soude inder kerken also als in decreten bescreuuen is.

SILUESTER was geboren van eenre coninginnen die IUSTA hiet **E**nde hi was geleert van SIRINEN den pape **E**nde bouen alle dinc herbergede hi die arme geerne. ¶ **H**et geuiel dat hi ter herbergen ontfinc enen herden goeden man ende eersamen < +geheten > TYMOTHEUM **N**ochtan scuweden die ander ouermits die persecucien **D**ese was gemartelijt [-inden iaer] < +om onsen heer > om dat hi *CRISTUS* geloue predicte **E**nde TORQUINUS die rechter waende dat TYMOTHEUS veel goets had ende hi eyscheden van SILUESTER ende dreychden daer om te doden **M**er doe hi vernam dat TYMOTHEUS niet en had [44va] tgoet so geboet hi SILUESTER dat hi den afgoden offerhande dede of hi soude des anderen dages tormente dogen **E**nde SELUESTER seyde Siet du selste te nacht steruen ende die ewige tormente ontfangen. **M**er wiltu di oefenen in gode onsen heer *IHESUM CRISTUM* ghi selt weten ende verstaen dattet die warachtige god is die wi dienen **M**en leyde SILUESTER in enen kerker ende TORQUINUS wert genodet ten eten **A**ls hi at so wert een been van enen vische so vast in sijn keel dat hijt wt noch in en conste gebrenghen ende dus sterf hi te middernacht ende men droech en mit geween ten graue **E**nde SILUESTER wert mit bliscappen verlost vten kerker niet alleen vanden kerstenen mer oec vanden heydenen die en oec lief hadden want hi had eens engels aensicht ende hi was blinkende in talen ende geheel van lichaem ende heilich van werken ende groot van rade. **E**nde gewarich in gelouen ende in hopen ende alte gedoechsam ende bereyt in caritataten. ¶ **D**oe MELCHEDEAS die bispop van ROMEN doot was doe wert SILUESTER al wast hem leet van alden volke [44vb] gecoren paues. **H**i had gescreuen in enen boec alder wesen ende der weduwen ende der armer name ende hi gaf hem allen notorfte. **H**i ordenierde te vasten den

woensdach den vrydach ende den saterdach ende datmen den
donredach soude vieren gelijc den sonnendach Mer die GRIEXE kersten
seiden datmen den saterdach sculdiger waer te vieren Ende hi
antwoerde dat des niet en was om dat die apostelen dat hadden
geordeniert Ende datmen opten saterdach hebben moet compassie mit
ons heren begrauinge Ende seyden een saterdach is binnen den iaer van
ons heren begrauinge diemen vasten soude Ende SILUESTER seyde gelijc
dat alle sonnendage van ons heren verrisenisse sijn vercyert also sijn oec
alle saterdage van sijnre begrauinge Aldus lieten sijt goet sijn vanden
saterdach mer si streden seer om den donredach datmen vieren soude
mitter kerken feeste Ende SILUESTER togede sijn weerdicheit mit drien
punten want op dien dach voer god te hemel ende settede dat
sacrament sijn lichams ende sijns bloets Ende die kerke maecte [45ra]
die crisma ende si lietent al<+dus> goet sijn. ¶ Doe CONSTANTINUS die
kerstine persequierde doe ginc SILUESTER vter poerten ende woende mit
sinen clerken in enen berch Ende om dat CONSTANTINUS die grote felle
persecucie den kerstenen dede so was hi laserich geworden Ten lesten
had hi doen halen bider biscopen vanden afgoden rade drie dusent
kinderen dat hi se soude doen doden Ende dat hi in haer versche werme
bloet baden soude Ende als hi voer ter stat daerment badt bereyden
soude so quamen hem te gemoete der kinder moederen ende togen
haer haer ende sloegen haer hande ende riepen eyselike Ende
CONSTANTINUS weende ende dede den wagen staen Ende hi rechte hem
op ende seyde hoert ghi ridders ende baenroedsen ende ghi alle die hier
sijt. die weerdicheit van de[-sen]<+n ROEMSCEN> RIJC is gecomem vter
fonteynen der goedertierenheit Ende si heeft oec dese sentencie
wtgemaect <+dat hi sijn hoeft verliesen sel> so wie een sijnre vyanden
kint doot in stride hoe grote felheit selt dan sijn dat wi onsen kinderen
doen dat wi verboden hebben onser vyanden kinderen te doen. wat
helpt ons dat wi die [45rb] barbarsche hebben verwonnen of wi van
ongenadicheyden werden verwonnen want dat wi verwonnen hebben
vreemde lantscappen dat is ouermits des volcs cracht datter vacht Mer
die sunden te verwinnen dats recht vanden seden. Inden eersten stride
waren wi sterker dan die lude. Mer hier in verwinnen wi ons seluen Die
in desen stride hem seluen verwint hi behout den sege al is hi
verwonnen want die verwonnen heeft hi wert naden sege verwonnen op
dat die ongenadicheydt vander genadicheit wert verwonnen hi tuget wel
dat hi van allen heer is die seit dat hi der genadicheydt knecht is. want mi
is beter dat ic sterue ende dese onnosel kinder te liue bliuen dan dat ic

een ongenadich leuen weder crige mit hare doot dat nochtan onseker te
gecrigen is al ist seker dat hi ongenadich waer crege ict **Ende** hi hiet
datmen die moeder haer kinder weder gauw ende vele goets ende wagen
mede te varen **Ende** aldus so keerden die moederen weder mit
bliscappen die al wenende quamen **Ende** die keyser voer ten palase
waert [45va] **Ende** dien nacht daer na so openbaerde hem **sunte** PETER
ende **sunte** POUWELS **Ende** seyden om dat du ontsages die bloetstortinge
vanden kinderen so heuet ons hier gesent onse here *IHESUS CRISTUS* di
raet te geuen hoe dattu genesen selste. ¶ laet halen SILUESTRUM den
biscop die verborgen leit inden berch SERAPTIM hi <+sel di> togen een
fonteyne daer du driewerf in duken sels **ende** du selste werden genesen
van alre lasarien **Ende** du selste dit *CRISTUS* weder doen dattu der
afgoden tempel selste breken **ende** sijn kerc weder maken ende dattu
hem voert dienen selste **Als** CONSTANTINUS ontwaecte doe sende hi
ridders om SILUESTER **Als** SILUESTER die ridders sach vermoede hi dat god
gewilt had dat hi tot sijnre martelien soude gaen doe beual hi hem
seluen gode **ende** troeste sijn geselle coenlic mede te steruen **Ende** dus
quam hi voer den keyser **Ende** alsen CONSTANTINUS sach stont hi blidelic
op **ende** hieten lieflic wellecome **Ende** alsen SILUESTER weder had
gegruet doe vertelde CONSTANTINUS te mael hoe hem vertoent was **Ende**
doe vraechde hem die keyser wie [45vb] die gode mochten sijn die hem
dit visioen deden **Doe** antwoerde **sunte** SILUESTER dattet waren die
apostelen *christi* **Ende** doe bat die keyser dat hi se sien moechte **Ende**
sunte SILUESTER dede der apostelen beelde halen **Ende** als se die keyser
sach seyde hi dit sijn die gode die my dit visioen toenden **Doe** doepten
sunte SILUESTER **ende** besetten een weke te vasten **Ende** hiete den kerker
ontsluten **ende** die geuangen laten gaen **Ende** daer na alsen SILUESTER
kerstende **ende** CONSTANTINUS in die dope quam doe quam daer een
sonderlinge licht so dat CONSTANTINUS gesont wtginc **ende** seyde dat hi
CRISTUM inder dopen gesien hadde. ¶ **Ende** des eersten dages als hi
gedoept was geboet hi datmen *CRISTUM* inder stat van ROMEN soude
aenbeden voer enen gewarigen god. **Des** anderen dages geboet hi so
wie dat enen kersten ongelijc dede dien soudemen half sijn goet nemen.
Des derden dages geboet hi so wie op *CRISTUM* spraec quaet datmen dien
pinen soude. **Des** vierden dages geboet hi dat de paus soude heer sijn
van allen biscopen. **Des** vijften dages [46ra] geboet hi wie in kerken
vloge om noot die soude vry wesen. **Des** sexten dages geboet hi dat
niemant binnen die müeren van eniger stat kerke en soude maken buten
den orlof sijns biscops **Des** .vij. dages geboet hi datmen die coninlike

tienden soude geuen der kerken die tymmeringe mede te maken. **D**es vijf. dages quam die keyser in **sunte** PETERS kerke **ende** besculdichde hem seluen rouwelike voer sijn sunden **D**aer na nam hi een spade **ende** groef [-dat] eerste aan dat fundament vander kerken **Ende** droech .vij. corue eerden vten fondament op sinen scouderen. ¶ **A**ls HELENA des keysers CONSTANTINUS moeder die in BETANIA woende **ende** inden lande van **I**UDEA haer lijftocht had vernam dat CONSTANTINUS dus dede doe sende si hem brieue **ende** prijsden seer dat hi die afgode had gelaten **M**er si lasterden weder aan die ander side dat hi der IODEN god begaue **ende** dat hi enen gecruisten mensche voer enen god aenbede **D**oe ontboet die keyser sijnre moeder dat si te ROMEN quame **ende** brochte mit haer der IODEN meysters **Ende** [46rb] **Ende** hi soude daer tegen brengen der kersten meyster. **D**aer waren [-v]<+x>ij. IODEN die sonderlinge seer wijs bouen die ander waren van wijsheyden **ende** van scoenre spraken **Ende** als dese .xij. IODEN **ende** SILUESTER waren gecommen totter disputacien voerden keyser **Ende** wie sijn geloue best bescudde daer souden si aen bliuen **D**us brocht HELENA **C.** **ende** xli. IOEDSCHER meysters **D**aer waren onder xij IODEN die sondelinge seer wijs bouen die ander waren van wijsheyden **ende** van scoenre spraken **Ende** als dese .xij. IODEN **ende** SILUESTER waren gecommen tot der disputacien voerden keyser **D**oe coren si bi gemenen consent twe heydensche meysters tot rechteren die seer wijs waren **D**ie een hiet CATHRON **ende** die ander hiet ZIUOSILUS welke twe meysters onderscleyden souden dat vonnisse vander disputacien aen beyden siden **Ende** men bescleyde daer so welc tijt datter een stonde **ende** sprake so souden die ander alle swigen thent dat sijn reden eynde. ¶ **D**oe begonstet die eerste vanden .xij. die ABIACHAR hiet **ende** seide aldus [46va] **N**a dien dat die kersten seggen dat drie goden sijn als die vader die soen **ende** die heylige geest so ist openbaer dat si spreken tegen der ewen die seit **S**iet dat ic alleen bin god **ende** sonder mi en is anders en geen god **V**oertmeer so seggen si dat CRISTUS is god want hi veel mirakulen dede. **I**n onser ewen hebben oec veel propheten **ende** lude geweest die veel mirakulen hebben gedaen nochtan en dorsten si hem niet aen nemen den godliken name als **IHESUS** doet dien si aenbeden. § **D**oe antwoerde **sunte** SILUESTER wy aenbeden enen god nochtan en seggen wi niet dat hi also enich is hi en verblide hem seluen in sinen sone **want** wt den IOEDSCHEN boeken wil ic v bewisen die drieoudicheyt in der personen in enen wesen der godheyt. **want** wi hieten den vader daer DAUID of sprekt [-Du biste mijn som] inden souter **H**i heeft my aen geroepen du biste mijn vader. **Ende** wi

heten den soen daer DAUID oec of spreect. **Du** biste mijn soen **Ic** heb di huden gewonnen **Ende** wi hieten den heyligen geest daer DAUID of spreect vanden geest sijns mondus is al haer doget. **In** dien dat [46vb] god seide **Inden** beginne der menschen **Maken** wi den mensche naer naden gelike ons beeldes **Ende** daer mede dede hi kundich dat hi waer drieoudich **ende** eenuoudich **want** in dien dat hi seyde **Maken** wi.

verstaen wi [-v] dat hi is drieoudich in godliken wesen **Ende** dat wil ic v betonen in enen bescouweliken exempl **Doe** nam **sunte** SILUESTER des conincs pellen **ende** maectet drieoudich **ende** ontblotet weder **ende** seide **Siedi** dat hier sijn drieouden nochtan ist een laken **Also** sijn drie personen een gewarich god. **Ende** dat ghi segt dat in uwen ewen veel mensen hebben geweest die mirakulen hebben gedaen die hem niet god en screuen **Ende** dat daer om *CRISTUS* geen god heten en sal daer tegen seg ic dat *CRISTUS* nie en gehengede yement tegen hem qualic te verheffen hi en dede daer swaer wrape of **Als** kundich is in DATHAN **ende** ABYRON **ende** THORE **ende** in menigen anderen die hem tegen gode verheffeden hoe mochte dan *CRISTUS* hem seluen god noemen **ende** liegen na dien datten god geen wrape van plage [47ra] en dede **Mer** alle duecht **ende** mirakulen in sinen name geschien **Doe** seyde die rechter **Tis** openbaer dat ABICHAR is verwonden want reden leert dat en waer *CRISTUS* geen god hi en mochte die doden niet leuende maken. ¶ **Doe** stont die ander IODE op die SONAS hiet **ende** seyde aldus **ABRAHAM** nam besnidenisse van gode **ende** wert inder besnidenisse gerechtich **ende** alle ABRAHAMS geslachte is inder besnidenisse gerechtich geworden daer om die niet besneden en wert die en mach gode niet behagen ¶ **Doe** sprac SILUESTER **Tis** kundich dat ABRAHAM gode behagede eer hi besneden wert daer om en maecten die besnidenisse niet gerechtich **Mer** die geloue **ende** sijn goede leuen dede hem gode behagen **Daer** na nam hi die besnidenisse niet tot eenre gerechticheyt. mer tot enen onderscheyde der heydenre lude **Dese** is verwonden. ¶ **Doe** stont die derde op **ende** heet GODOLIAS **ende** seide. **Hoe** mocht v *CRISTUS* god wesen **want** hi was becoert vanden vyant **ende** was bloot van clederen **ende** mit gallen gelauet gebonden **ende** begrauen **Ende** van al desen en mach geen in gode sijn. ¶ **Doe** antwoerde **sunte** SILUESTER. **Van** uwen IOEDSCHEN boeken wil ic v bewisen dat al dese punten van gode voerseyt waren. **want** [47rb] van sijnre geboerten spreect YSAIAS Ecce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen eius EMANUEL. **Sich** een maget sel onfaen **ende** baren een kint **ende** sijn naem sel sijn god mit ons § **Van** sijnre becoringe seit ZACHARIAS die prophete **Ic** sach *IHESUM*

den groten pape staen voer den engel **Ende** den duuel tot sijnre
rechterhant. **Van** sijnre verradenisse seit DAUID. **Die** mijn broot at heeft
op mi verradenisse gedaen. **Van** sijnre naectheyt seit DAUID **Si** hebben
mijn cleder onder hem gedeylt *ende* op mijn cleet hebben si lot
geworpen. **Vanden** dranc der gallen seit DAUID **Si** hebben gegeuen galle
in mijn spise *ende* in mynen dorst drencten si my. mit asine. **Van** sijnre
bindinge seit ESDRAS **Ghi** hebt mi gebonden niet als een vader die v
verloste van EGIPTEN *ende* hebt geroopen tegens my voer des rechters
dingebanc *ende* hebt mi vernedert *ende* hebt mi gehangen aen een hout
Van sijnre begrauinge seit IEREMIAS **In** sinen graue worden die doden
leuende **Ende** als GODOLYAS hier niet tegen en mochte spreken doe wort
hi verwonnen gewijst § **Doe** stont op die vierde *ende* hiet ANNA *ende*
seyde aldus **Dat** [47va] **Dat** vanden anderen propheten is bescreuen
ende voersproken dat seit SILUESTER van sinen *CRISTO* bescreuen te sijn
daer om moet hi proeuen *ende* toe brengen dat dit van *CRISTO* bescreuen
si. **Doe** antwoerde **sunte** SILUESTER **So** brenget dan enen anderen voert
die vander maget geboren si *ende* mit gallen gelauet mit doornen
gcroont gecruust gedoot *ende* begrauen verresen *ende* te hemel
geuaren is. **Doe** sprac die keyser CONSTANTINUS **En** bewijst hi anders niet
so is hi verwonnen **Ende** als hi des niet en conste gedoen doe wijsden
die rechters verwonnen ¶ **Doe** quam die vijfte voert *ende* hiete DOCH
ende sprac aldus **Na** dien dat *CRISTUS* is van DAUIDS kunne geboren *ende*
geheylicht als ghi segt doe hi geboren was wat dede hi doe om
anderwerf geheylicht te werden gedoopt. **Doe** antwoerde **sunte**
SILUESTER *ende* seyde **Gelijc** dat die besnidenisse der IODEN eynde nam
doe *CRISTUS* wert besneden **Also** nam onse dope [-eynde] begin doe
CRISTUS wert gedoopt **Ende** wert doe heylich gemaect *ende* *CRISTUS* en
wert niet gedoept om dat hem die dope soude heyligen mer om dat hi
die dope soude heylich maken. **Als** hi sweech seyde die keyser. **DOCH** en
swege niet wist hi wat te [47vb] spreken ¶ **Doe** stont op die seste die
CUSI hiet **Ende** seyde wy wouden wel horen dat ons SILUESTER vertelde
die sake vander maechdeliker drachten. ¶ **Doe** antwoerde SILUESTER **Die**
eerde daer ADAM of was gemaect was maget om dat si noch genes
menschen bloet en had [-verw] gedronken **Ende** oec en was si niet
vermaledijt mitten dragen der doorne noch in haer en was geen dode
bograuen noch si en was den serpenten niet teten gegeuen **Daer** om
wast noot dat van MARIEN geboren worde die nuwe **ADAM** die den duuel
verwonnen heeft welc duuel ADAM verwonnen had die vander eerden
gemaect was **Ende** dat die duuel *CRISTUM* vander maget MARIEN geboren

becoren soude inder woestinen die ADAM verwonnen had inden paradise **Ende** dat die duuel van den vastenden CRISTO worde verwonnen die den etenden ADAM verwan inden paradyse **Ende** dese wert mit deser reden verwonnen. ¶ Doe stont op die seuende ende hiet BENYAMIN **ende** seyde **Hoe** mach v CRISTUS gods soen sijn dien die duuel mocht becoren **Ende** van hongers noot hiet hi en van steen broot maken **ende** voerden opten tempel ende hieten neder vallen **ende** oec [48ra] hiete die duuel hem aenbeden ¶ Doe antwoerde **sunte** SILUESTER ende seyde want die duuel verwan doe hem ADAM hoerde **ende** hi at so ist kundich dat die duuel is verwonnen wanten CRISTUS versmade **ende** hi vaste **Mer** dat wi seggen dat hi becoert was dat en meynen wi niet van sijnre godheit mer alleen van sijnre menscheyt. **Ende** daer om is hi driewerf becoert om dat hi alle becoringe van ons waren soude **Ende** hi ons gauwe exemplel alle becoringe te verwinnen. **want** den vastenden mensche vecht dicwyl aen gepens van ydelre glorien dat hem dunct of hi heyliger of beter si dan een ander **Ende** daer om verwan CRISTUS dese becoringe **ende** aen vechten der ydelre glorien **Ende** mit dese reden wert dese IODE verwonnen gewijst. ¶ Doe stont die achtende meyster op die AROEL hiet **Ende** seyde **Tis** kundich **ende** openbaer dat god is volmaect **ende** hi en behoeft niets niet wat node was hem dan dat hi in CRISTO soude werden geboren **ende** vernuwet hoe mogestu dan CRISTO noemen gode **Ende** oec ist openbaer eer god den soen had so en mocht hi niet vader hieten **Ende** is hi dan vader geheten so is hi wandelbaer geworden. Doe antwoerde **sunte** SILUESTER **Die** soen is voer der tijt wt den vader gewonnen [48rb] om dat hi maken soude die dingen die niet en waren **Ende** in dier tijt is hi geboren om dat hi wedermaken soude [-die dingen die niet en waren **Ende** in dier tijt is hi geboren] **ende** verlossen dat verloren <+was> **Ende** al wast dat hijt allene mit sinen woerden gemaect had nochtan en mocht hi niet verlossen hi en most mensche werden **ende** lidien den doot want in sijnre godlicheit en mocht hi niet lidien **Ende** dat en staet gode tot geen onuolmaectheit mer tot eenre volmaectheit **Ende** dat die soen des vaders woert is dat betoent ons DAUID **ende** seit **Mijn** hert heeft op gegeuen een goet woert Aldus heeft god die vader altoos twoert geweest als die wiseman seit **Ic** bin wt gegaen vten monde des ouersten eerste geboren voer alle creaturen **Na** dien dat die vader nie en was sonder woert sonder wijsheit sonder duechde hoe segstu dan dat hem dit inder tijt toecoemt **Doe** seiden si **Dese** is verwonnen ¶ **Ende** doe stont die negende op die IUBA hiet **Ende** seyde **Tis** kundich dat god die echtschap niet en verdoemt noch en

vermaledijt. **waer** om segstu dan dat *CRISTUS* niet van echtscap en si geboren dan dat ghi wilt dat echtscap neder [48va] legge. **Voert** hoe wert hi becoert die machtich is. **Hoe** doget hi die die doget is hoe sterf hi diet leuen is. **Voert** betone ic v dat hi seit dat twe sonen sijn **Die** een die die vader wan voerder tijt **Ende** die ander die die maget wan inder tijt. **Voert** hoe mach die mensche liden die van gode is aen genomen sonder quetsinge des geens die aengenomen heeft. ¶ **Doe** antwoerde **sunte SILUESTER**. Wy en seggen niet dat *CRISTUS* vander maget si geboren daer om dat wi die echtscap of hilic weder seggen **Mer** bi die sake der maechdeliker drachten so vercieren wi die echtscap want die maget die *CRISTUS* droech was vander echtscap geboren **Ende** *CRISTUS* was becoert op dat hi alle becoringe des duuels soude verwinnen **Ende** hi leet om dat hi alle liden woude neder leggen **Ende** hi sterf om dat hi tgebod des doots woude onder die voete treden **Ende** gods soen is in *CRISTO* want gelijc dat godlic wesen is onsienlic so is *CRISTUS* sienlic **Ende** **Aldus** is onsienlic dat god is **Ende** dat die menscheyt mocht liden buten gode dat wil ic betonen aen des coninx <+ pellen> **Het** was wolle ende mitten bloede wertet geuerwet **Ende** alsment span doe dreyde die spille die wolle. [48vb] mer die verwe en leet dat dreeyen niet. **Der** **wollen** is dan gelijct <+ bider menscheit> **ende** der verwen der godheyt **Aldus** wast mitter menscheit inden cruce mer die godheit en leet niet. **Dese** is verwonnen. ¶ **Doe** stont op die .x. die TUBAL hiet **Ende** seyde dit exemplel en doeck mi niet want die verwe wert gedreyt gelijc der wollen. **Ende** doe si alle mit hem daer tegens seiden ¶ **Doe** seide **SILUESTER** so neemt een ander exemplel **Die** boem heeft in hem den schijnsel der sonnen alsmen neder houwet **ende** die boem ontfaet den slach **ende** valt neder nochtan en wert die schijn der sonnen niet gequetst. **Aldus** leet *CRISTUS* menscheit den doot **Ende** sijn godheyt was sonder liden **Aldus** wert dese verwonnen. ¶ **Doe** quam die xi. voert die SILEOEN hiete **Ende** seyde ist dat die propheten van dinen *CRISTO* dit hebben voerseyt so wouden wi wel weten wat saken hem daer toe dreef dat hi so gepijnt bespot **ende** gedoot woude wesen. **Doe** seyde **sunte SILUESTER** *CRISTUS* had honger om dat hi ons ewige spise woude geuen. **Ende** hi was becoert om dat hi ons vander becoringe soude verlossen. **Ende** hi wert gebonden om dat hi ons van des duuels vangenisse soude ontbinden. **Ende** hi wert bespot [katern 7; 49ra] om dat hi ons vandes duuels spottinge soude verledigen **Ende** hi wert ontclendet om dat hi die naectheyt onser sunden soude decken **Hi** nam die doornen crone om dat hi ons woude geuen die bloemen des paradises die wi verloren

hadden **Hi** wert aenden cruce gehangen om dat hi ons of woude [-g] nemen die quade begeerten die aenden houte eerst begin nam. **Hi** wert mit gallen *ende* mit edic gelauet [-om dat hi] om dat hi ons brochte ten lande daer melc *ende* honich vloeyt **Hi** nam aen sterflicheyt om dat hi ons sijn onsterflicheyt woude geuen. **Hi** wert begrauen om dat hi die grauinge der heyligen woude benedien. **Hi** is verresen om dat hi den doden tleuen geuen woude. **Hi** sittet ter rechterhant sijs vaders om dat hi horen wil der gelouiger lude gebede **Als** dit SILUESTER geseit had loefden si en alle die daer waren **Doe** balch hem die twalefste seer die SAMBRI hiet. ¶ **Ende** seyde **Mi** wondert dat wise lude wanen datmen die almachticheyt in woerden mach besluten. **want** si sijn alte dwaes die den gecruusten aenbeden want ic weet den naem der almachticheyt gods wies [-na] macht die steen niet dragen [49rb] en mogen noch geen creature horen en mach **Ende** wildi weten dat ic waer segge so doet comen enen sterken stier **Ende** <+als> dat woert in sijn oren luyt so sel hi thant steruen ¶ **Doe** seyde **sunte** SILUESTER hoe mochtstu dat woert leren dat niemand horen en mocht **Doe** seyde SAMBRI **Ten** hoert di niet te weten alsulke verholentheit der IODEN want du haer vyant biste **Doe** haeldemen voert enen sterken stier die hondert man cume voert consten gebrengen **Ende** als SAMBRI dat woert in sinen oren had geseyt doe ginc die stier leggen *ende* bleef doot **Doe** riepen die IODEN seer op **sunte** SILUESTER mit seer quadern woerden **Ende** SILUESTER seyde **Hi** en heuet gods name niet geseit mer bose woerde des duvels. **Want** IHESUS CRISTUS mijn god en dodet niet allene die leuende [-mer] mer hi geeft den doden tleuen want die daer doden mogen *ende* niet leuende maken dat hoert den lewen toe *ende* den beesten wildi dan SAMBRI dat ic geloue dat ghi des duuels naem niet genoemt en hebt so moeti rechte spreken ende doen den stier weder leuen die daer doot is. want van gode is gescreuen **Ic** sel doden *ende* weder leuende maken. **Ende** [49va] en doedi des niet so hebdi enen bosen naem genoemt sonder twijuel des vyants die doden mach den leuenden mer hi en mach den doden niet leuende maken **Doe** hieten die rechters datmen den stier weder leuende soude maken **Doe** sprac SAMBRI dat doe SILUESTER **Inden** name IHESU CRISTI van GALYLEEN *ende* wi sellen alle gelouen in hem **Want** al conсте hi vliegen hi en conсте des niet gedoen. **Doe** geloefden die IODEN. waert saec dat SILUESTER den stier weder leuende maecte dat si alle gelouich souden werden. ¶ **Doe** dede **sunte** SILUESTER sijn gebet *ende* knielde neder voer des stiers oren *ende* seyde **O** name der maledixien *ende* des doots ganc wt biden gebode ons heren IHESU **Ende**

in sinen naem stier so seg ic di stant op ende ganc sachtelic ter weyden
Ende staphandes stont die stier op ende ginc also sachtmoeedelic ter
weyden als een lam **Doe** bekeerden totter heiliger gelouen die
coninginne HELENA **ende** alle die IOEDSCHE meysters **ende** die twe
heydensche meysters die rechters waren **ende** deden hem alle kerstenen
inder heyliger dopen. ¶ **Op** een tijt cort hier na so quamen die biscopen
der afgoden tot den keyser **ende** seyden **O** heylige keyser die drake die
inder [49vb] kulen leyt die heeft sint dat ghi kersten geworden sijt wel
.ccc. menschen ofte meer gedoot mit sinen blasen **Ende** als die keyser
des raet nam mit **sunte** SILUESTER **Doe** antwoerde hem **sunte** SILUESTER **Ic**
sel den draec bi der machten *CRISTI* dat benemen **Doe** geloefden hem die
biscopen waert sake dat dat ghesciede dat si alle kersten werden
souden. **Ende** als **sunte** SILUESTER hier om was in bedinge **Doe** vertoende
hem **sunte** PETER **ende** seyde dat hi coenlic mit sinen tween priesteren
totten drake ginge **Ende** als hi tot hem quame dat hi dese woerde seyde
Onse here *IHESUS CRISTUS* die vander maget geboren is **ende** gecruust
ende begrauen **ende** verresen **ende** sit totter rechterhant sijns vaders
ende hi sel comen ordelen leuende **ende** doden **Ende** du SATHANAS
ontbeyt sijns hier thent dat hi hier coemt **Ende** dan so bint hem den
mont toe mit enen drade. **Ende** segelt den draet mit den [-bi] teyken des
cruces **Ende** daer na sel di tot mi comen. **ende** selt dat broot eten dat ic
v geuen sel. **Doe** clam **sunte** SILUESTER totten drake neder inder culen die
diep was .C. **ende** .l. trappen **ende** droech mit hem een lanteerne **ende**
bant hem den mont **ende** sprac die woerde die hem geheten waren
Ende als hi weder [50ra] keerde vant hi twe touenaers die hem na
geulcht waren om te sien of si totten drake clommen **Ende** si waren
beyde bina doot gebleuen om des drakes stanc **Ende** **sunte** SILUESTER
maectese weder gesont **Ende** bracht se weder op **Doe** worden si
gelouich **ende** een ontallic volc mit hem **Aldus** wertet volc van ROMEN
van twe doden verlost dat was van oefeninge des duuels **Ende** vanden
venijn der draken. ¶ **Hier** na als **Sunte** SILUESTER der doot genaecte doe
vermaende hi die clerccap dat si drie punten vmmmer houden mosten
Tierste dat si caritate onderlinge hielden **Tander** dat si haer kerken wel
berechten. **Terde** dat si tfolc behueden souden voer des duuels
ongeloue. **Hier** na voer hi salichlic tot gode alsmen screef .ccc. **ende** .xx.

Vander besnidenis ons heren

Den dach der besnidenisse ons heren *IHESU CRISTI* die die lude hieten **I**aersdach die begaetmen inder heyliger kerken om vier punten **T**eerste wantet die achtende dach van kersdach is. **T**ander want doe die salige naem *IHESUS* hem seluen gegeuen is. **T**erde want *IHESUS* [50rb] doe sijn eerste bloet storte. **T**fierde want *IHESUS* doe besneden wert nader ewen.

P Die eerste reden om dattet die achtende dach van kersdach is. **W**ant nadien dat die heilige kerke tot veel tyden begaet die octaue van veel heyligen. **s**o ist vmer reden datmen feestelic begaet des geyns octaue die gemaect heeft alle heyligen **P** Die ander is want huden is in geset die salige naem *IHESUS* dien die mont gods had genoemt **E**nde tis die naem die salich is dat anders geen naem en is onder den hemel daer wi mede behouden bliuen dan desen **E**nde tis die naem *IHESUS* als **s**unte BERNAERT seit den welken naem inden mont honich is **E**nde inden oren suet geluut **e**nde inder herten vruechde. **N**och seit **s**unte BERNAERT **T**is die naem die lichtet als oly **e**nde voedet des menschen gepens **e**nde saluet **e**nde sachet den genen die hem aen roopen **O**nse here had drie namen als men verstaen mach inder ewangelien want hi wert genoemt gods soen *CRISTUS* **e**nde *IHESUS*. **H**i hiet god want hi is god geboren van gode **E**nde hi hiet *CRISTUS* want hi is mensch vander godlicher naturen op geheuen ter menscheliker natueren **E**nde hi hiet [50va] *IHESUS* want hi is god vereniget mitter menscheit. **V**an desen drien namen seit **s**unte BERNAERT **G**hi die inden gemulle sijt wel op **e**nde louet gode **W**ant hi coemt mit salicheiden hi coemt mit saluen hi coemt mit glorien. **W**ant dese naem *IHESUS* en is niet sonder salicheit noch *CRISTUS* sonder salue. **N**och die gods soen en quam nie sonder glorie. **M**er voer sijn passie en was hi niet volcomelic bekent in desen drien namen **M**er dat hi die gods soen hiet dat waenden **e**nde vermoeden sommige lude ende die duuelen dies hem dicke vermaten. **M**er dat hi *CRISTUS* was dat bekenden sommige <heylige> lude **e**nde dier was luttel **M**er dat hi *IHESUS* hiet die name bekenden vele luden **M**er die bedudinge des naems en bekenden si niet **W**ant *IHESUS* beduut also veel als behouder mer daer na als hi verrees vander doot doe wert dese drieoudige naem verclaert. **W**ant die eerste naem gods wert verclaert want mens doe seker was dat hi die gods soen was **A**ls HILARIUS seit inden BOEKE DER DRIEUOUDICHEIT waerliken seit hi **T**is in veel manieren te bekennen dat onse here *IHESUS* die gods soen is want van hem heeft die vader [50vb] getuuch gegeuen **e**nde hi heeftet van hem seluen beliet **E**nde die apostelen hebbent gepredict. **D**ie geestelike lude hebbent beliet. **D**ie heyden hebbent in sijnre passien bekent. **D**ie IODEN hebbent oec in sijnre passien bekent.

Ende wi kennen onsen here *IHESUM CRISTUM* waerlic te sijn mit name *ende* mit geboerten *ende* mit naturen *ende* mit mogentheyt *ende* mit prophesien. ¶ Die ander name dat is *CRISTUS* ende dat beduut gewyet of gesaluet. want hi was van gode gewiet *ende* gesaluet mit olie der bliscappen bouen alle sijn gesellen **E**nde indien dat *CRISTUS* beteykent so verstaet men dat hi was propheet kemp paep *ende* coninc. want dese vier plachmen te saluen inder ewen *CRISTUS* was dan propheet der leringe **E**nde hi was kempe want hi verwan den duuel *ende* nam hem sijn roef **E**nde hi was pape want hi die lude versoende tegen sinen vader **E**nde hi is coninc want hi die soudenaers soudie geuet *ende* loon des ewigen loons **E**nde van desen name worden wi kersten lude inder gelouen genoemt Want kersten beteykent also veel als die *CRISTUM* oefenen *ende* eren van desen name spreect **sunte augustijn** *ende seit* kersten name is een name der gerechticheyt der [51ra] kuusscheit der scamelheit der menschelicheit der *onnoselheit* *ende* der goedertierenheit **E**nde hoe dor<+re>ste [-du] kersten [-lude] hieten die van aldus vele punten nauwe een en hebste of luttel want die gene is kersten die niet alleen vanden name mer vanden werken kersten is.

¶ Die derde naem is *IHESUS*. Dese naem als **sunte BERNAERT** seit is een spise fonteyne licht *ende* medicine dese spise heuet vele machten want si geuet gesontheit vetheit stercheit *ende* groeyachticheyt Als **Sunte BERNART** seit Dese name is spise want wie daer op denct wert gesadet **E**nde wat maect die sielen beter dan dicke daer op te denken **E**nde wat maect die sinnen sterker *ende* wat doet die seden bet beteren want op *IHESUM* te denken maect goede seden *ende* reyne begeerten **E**nde als **sunte BERNART** seit <+*IHESUS*> is een leuende fonteine daer vier ryuieren wtuloejen dat is wijsheyt gerechticheyt heylicheyt *ende* verlossenis **E**nde op een ander stat seit **sunte BERNART** aldus van *IHESUM* sijn geuloten drie ryuieren dat is dat woert des rouwen daer onse biecht of is gecomend **E**nde sijn gesprengede bloet daer ons die penitencie of is gecomend **E**nde dat water des beroerens daer ons dat [51rb] voldoen van onsen sunden of is gecomend. ¶ Ten derden mael so is *IHESUS* een medicijn als **sunte BERNAERT** seit Geen dinc en verbiet bet onstuericheit des toorns noch en slaet bet die driuinge der houerdyen noch en geneest bet die wonden der nydicheyt noch en wederstaet bet die ouertallicheyt der oncuuscheyt. noch en verslaet bet den dorst der giericheyt noch en verdruct bet alle oneerberheyt dan desen naem *IHESUS* ¶ Ten vierden mael is *IHESUS* een licht als **sunte BERNAERT** seit Waer of mocht in al der werlt so groten of so haestigen licht comen als datmen *IHESUM* predicte

Dat is die naem die PAULUS als een lanteerne droech voer die coningen
ende pricen der werlt ende lichte als een keerse op den kandelaer.

§ Dese naem *IHESUS* is sonderlinge suet **Als sunte BERNAERT seit Ist** dattu
scrijftste dat script en smaect mi niet en is daer *IHESUS* niet gescreuen [-En
lees ic is den name niet] Ende [-ic] disputier<+stu> ten en [-doech]
<+smaect> mi niet en hoer ic *IHESUM* niet noemen. RICHARDUS DE
SANCTO VICTORE seit IHESUS is een suete naem ende een bequamelike
name die den sundaer sterct ende den saligen hope geuet Dese naem is
seer [51va] machtich als PETRUS DE RAUENA seit **IHESUS** is een naem die
den blinden sien gaf den douen horen den cropel gaen den stommen
spreken den doden tleuen **Ende** alle des duuels macht heuet die suete
IHESUS veryaget inder eerden ende inder hellen Dese naem is seer eerber
als sunte BERNAERT seit **Die name mijns behouders mijns brueders mijns**
vleysches mijns bloedes is *IHESUS* die van begin der werlt was verborgen
ende inden eynde der werlt is geopenbaert **Dat** is die Wonderlike naem
die onspreklike naem die onuerdrijflike naem Dese naem is so veel
wonderlicher als hi onbegripeliker is **Ende** also veel dancsamer als hi
bequamer is Dese naem *IHESUS* is onsen here gegeuen vander ewicheyt
want *IHESUS* beteykent also veel als behouder **Ende** want in sijnre
machten altoos was dat hi den menschen behouden mocht **Daer** om
hoert dese name *IHESUS* hem toe vander ewicheyt **Oec** is hi aldus geheten
vanden engel GABRIEL **Ende** dat was daer om dat hem geboden wert dat
hi den mensche behouden soude. Dese naem *IHESUS* is hem gegeuen van
IHOSEPH ende van MARIEN sijnre lieuer moeder **Ende** dat was daer om
want hi den mensche be[51vb]hielt ende verloste inden cruce **Want**
onse here *IHESUS CRISTUS* is dat hoeft vander kerken **Daer** om so heeft die
hoeftstat van kerstenheyt dat is ROMEN op den eersten dach vanden iaer
Ende op die hoeft letter vanden [-kande] kalendier op die a b c ingeset
die hoechtyt sijnre besnidenisse **Ende** vanden begin sijns namen **Ende**
vanden achtenden dach sijnre geboerten. ¶ **Die** derde reden [-sijn rege]
waer om dese hoechtyt inder heiliger kerken feestelic begaen wert om
die stortinge vanden bloede *CRISTI* want op desen dach *CRISTUS* sijn
heylige bloet eerst storte voer den mensche dat hi daer na dicke storte
Want men leest dat hi tot vijf stonden **Sijn** heilige bloet storte voer den
mensche. **Ten** eersten in sijnre besnidenisse **ende** dat is een begin van
onser verlossinge **Ten** anderen mael doe hi hem bede voer sijnre
vangenisse **ende** doe swetede hi water **ende** bloet **ende** doe begeerde hi
ons te verlossen. **Ten** derden mael in sijnre geyselinge **ende** dat was die
verdient onser verlossinge. **Ten** vierden mael in sijnre crusinge **ende** dat

was die coep onser verlossinge. want doe betaelde hi dat hi niet geloeft en hadde. **Ten [52ra]** vijften mael aenden cruce doe hem sijn side ondaen was *ende* dat was een sacrament onser verlossinge. **want** daer wt liep water *ende* bloet tot enen *teyken* dat wi biden water der *dopen* gereynicht souden werden welke <heilige> dope haer macht ontfenc van *CRISTUS* bloede. ¶ **Ten .iiij.** mael wert dese dach vander heyliger kerken begaen om drie beteykening der besnidenisse die *CRISTUS* huden ontfangen heeft Want *CRISTUS* woude besneden wesen om beteykening vele dingen. ¶ **Ten eersten** woude hi besniden wesen van sijns selues wille want hi betonen woude dat hi gewarich vleisch ende bloet ontfangen had want hi wist wel dat na hem comen souden quade ongelouige menschen die seggen souden dat hi geen gewarich vleysch *ende* bloet ontfangen had daer om woude hi sijn bloet storten in sijnre besnidenisse Want hi die ongeloue woude verdriuen *ende* wederstaen Want waer geen gewarich licham en is daer en is geen bloet **Ten .ij.** mael woude hi besneden sijn om dat hi ons leren woude dat wi ons geestelic besniden souden want als **sunte BERNAERT** seit so sellen wi ons twisins besniden dat is buten inden vleysche *ende* **[52rb]** binnen inder sielen **Die** besnidenisse van buten leyt in drie dingen dat is in haueninge van clederen datmen ons niet te seer en merke noch mit vingeren en wise van sonderling heyden **Dat** ander datmen ons in onsen werken niet en mach berispen **Dat** derde dat men onse reden niet en versmade **Ende** die besnidenisse van binnen leyt in drien dingen **Dat** eerste inden heyligen gepense **Dander** in reynre begeerten **Dat** derde in rechter bescouwinge. **Ten derden** mael woude *CRISTUS* besneden sijn om der *ioden* wil dat si geen onscout en souden hebben tegen gode van hare ongelouen **Want** en had *CRISTUS* niet besneden geweest die YODEN hadden hem mogen ontsculdigen *ende* [-had] seggen **Daer** om en ontfangen <+wi> *CRISTUM* niet want hi den vaderen ongelijc was. **Ten vierden** mael woude hi besneden wesen om der duuelen wille op dat si niet en bekenden dat hi die gods soen waer Want om datmen die besnidenisse dede tegen die erfsunden so waenden die duuelen dat *CRISTUS* oec een sundaer waer doe hi hem liet besniden *ende* dat hi had boete behoeft tegen die sunden. **Ten vijften** mael woude hi besneden <+sijn> om gerech[**52va**]ticheyt want gelijc dat hi van **sunte Ian** gedoopt wert om dat hi ons rechte oetmoedicheydt bewisen woude dat is dat *hem* een mensche onderdanich doet sinen minren also woude *CRISTUS* oec besneden werden om dat hi ons woude leren oetmoedicheydt te houden Want hoe mocht mere oetmoedicheydt sijn dan dat die **here**

ende meyster der ewen hem woude onderdanich doen der ewen. ¶ Ten
sesten mael woude *CRISTUS* besneden sijn om dat hi MOYESE ewe woude
louen dat se goet ende heyligh was dat hi se niet en woude breken mer
veruullen Dese besnidenis plach inder ewen te sijn des achtenden
dages na dattet kint geboren was Daer bi sellen wi geestelic verstaen tot
onser leringe dat wi ons sellen besniden [-besniden] van al onsen
sunden Ende aldus selmen verstaen biden eersten dage bekennisse der
sunden Ende die ander dach datmen wille hebben sel die sunden te
laten ende goet te doen. Die derde dach sel wesen scaemte vanden
sunden Die vierde dach sel wesen die vrese der ewiger pinen diemen
mitten sunden verdient Want als *sunte Ieronimus* seit weder ic ete of
drinke altoos luut die stemme in minen oren [52vb] Stant op ghi doden
ende coemt ten ordel Die vijfde dach is gerechten rouwe van sunden.
Die seste dach is [-is] gewarige biechte. Die .vij. dach is ghorechte hope
der verlatenisse Want al beleyde *Iudas* sijn sunden hi en had geen hope
der genaden daer om en genoet hi der ontfermherticheit gods niet Die
achtende dach is genoech doen in penitencien voer die sunden In desen
dage wert die mensche besneden niet alleen van sijnre misdaet mer oec
van alle pine der hellen. ¶ Oec beteykent ons die twe eerste dage rouwe
van sunden ende goeden wille te bekeren ende te beteren. Die ander
twe dage beteykenen datmen biechte datmen misdaen heuet ende
aenneme goede werken te doen. Die vier ander dage beteykenen die
innige gebede mit goder herten wtstortinge der tranen kastijng des
lichams ende aelmissen te geuen Oec so beteykenen dese achte dage die
welke sijn dat se een mensche alle dage voer ogen hebbe si sellen hem
of nemen alle sundelike werken of wille ende dese leert ons *sunte*
BERNAERT ende seit Die mensche heuet in sinen wesen seuen dingen
waert dat hi die wel ouerdacht hi en [53ra] soude nummermeer sunde
doen Dat eerste is die vule materie daer hi of gemaect is Dat ander is
oncuuscheit daer hi in gewonnen wert Dat derde is dat onstadige arme
leuen Dat vierde is den armen beweenliken doot Dat vijfde is dat een
mensche wert eerde ende dat hi is een aes der wormen Dat seste is die
ewige verdoemenisse Dat seuende dat hier na volget is Een mensche is
alle deser punten seker Ende hi en mach der niet voer bi gaen dan
alleen die ewige verdoemenis of hi [-en] <+hem> betert [-hem] mit
biechten of mit berouwe van sinen sunden. ¶ Ghi selt weten dat die
heyden op desen dach veel wigelien plagen te driuen die welke die
oude vaders qualike vanden kerstenen consten verdriuen. Want als
AUGUSTINUS seyt. Si plagen te seggen dat *Ianuarius* een heer was des

iaers ende maelden hem twe aensichten een voer *ende* een achter om dat hi waer een begin des toecomenden iaers **Ende** opden iaersdach plagen hem sommige lude te vermalen dat si schenen als beesten te wesen daer si wel in bewijsden dat sij dat hert van eenre beesten droegen. § **Ander** lude hielden hem aender wigelinge dat si op [53rb] desen dach geen vuer wt haren huse en wouden oec laten halen **Ende** ander menige wigelinge die si plagen te doen *ende* daer grote gelouen in te hebben **Op** desen dach plagen si vele hantgiften tot nuwen iaeren oec te geuen *ende* die maenden te rekenen *ende* mit luttel dagen te tellen dat altemael een vule wigelinge der heyden is daer noch huden dages vele kerstine mede becommert sijn *ende* seer qualic connen gelaten **Ende** noch anders alrehande wigelinge dat altemael duuelike werken sijn die van quader ouder gewoenten onder die kersten gebleuen sijn. **Hier van** spreect die heylige leraar AUGUSTINUS *ende* seyt **So** wie vander heyden lude gewoente behouden wil *ende* den luden of dwasen kinderen daer toe helpt of raet dat si dese voerscreuen dwaesheyden doen *ende* gebruiken **Ic** duchte dat **hem** haren kersten naem genen stade doen en sel **Ende** lieue brueders ten is niet genoech dat ghi des oec niet en doet mer dat ghijt siet *ende* laet geschien dat in uwer macht waer te keren daer om weder segtet *ende* keertet of ghi moget **Men** seyt vanden vleysche der besnidenisson [53va] heren dats die engel gods brochte den coninc KAERLE *ende* dat hijt leyde TAKEN in ONSER VROUWEN KERKE. **Mer** men leest dat hijt namaels voerde tot KAROLIEN **Mer** nu seytmen dattet tot ANTWERPEN is in ONSER VROUWEN KERKE. **Is** dit waer so ist groot wonder want [-ont] dat<+tet> vleisch is waerlic der mensceliker naturen <+CRISTI>. **Men** seyt dattet weder keerde tot sijnre stat geglorificiert daer CRISTUS verrees **Mer** enige seggen dat dit god allene laten wilde van sijnre menscheliker naturen die hi van ADAM ontfenc tot enen litteyken.

Van Sunte EUFRASINA der heyliger maget

En eersaem man was in ALEXANDRIEN die PAFINICIUS <+hiet> die die gebode gods achtede **Ende** hi nam een eersam wijf na sinen geslachte die oec vol eersamer werken was mer si was ondrachtich *ende* en gebaerde niet **Ende** si waren seer droeuich om dat si geen kint en hadden dien si al haer goet laten mochten dat haer goet wel *ende* tamelic mochte beleyden na hare doot **Ende** hier om en hielt si niet op

den armen te dienen nacht ende dach te kerken te gaen mit vasten ende mit gode te bidden dat hi [53vb] haer een kint geuen woude sonderlinge om dat si haren man PAFINICUIS in groten dogen sach die vele geldes den armen gaf ende bat dat god sijn begeerte voldoen wolde. § Ende oec so ginc PAFINICIUS ende sochte of hi yemant vinden mochte die des waer weerdich voer gode die hem sijn begeerte verbidden mochte Ende hier om ginc hi in een cloester want men seyde dat die abt van dien cloester seer groot was voer gode Ende PAFINICIUS ginc daer in ende gaf daer veel gheldes Ende hi had groot betrouwien aenden abt ende aenden bruederen Ende na veel tijs seyde hi den abt die sake sijnre begeerten Ende die abt had compassie mit hem ende bat gode dat hi hem geuen woude een vruchte sijns bukes Ende god gehoerde haerre beyder bede ende gaf hem een dochter Ende als PAFINICIUS sach des abts leuen so en ginc die abt nummermeer vten cloester. Ende hier om so brocht hi sijn wijf om dat se die abt ende die bruederen benedien souden. Ende also dat kindekijn vanden melc gespaent hadden Ende alst .vij. iaer out was doe wertet gedoept ende si noemdent EUFRASINA Ende haer vader ende moeder waren [54ra] herde blide van haer want si was gode bequam ende scoen van aensicht Ende also .xij. iaer out was sterf haer moeder Ende haer vader bleef leuende ende hi leerdesse in clargien ende in anderen wijsheyden deser werlt Ende dese ioncfrouwe ontfinc so grote gemaniertheit so dat haer vader wonder had van hare groter wijsheyt ende constelicheyt Ende dat si so scone van aensicht was ende so gemaniert van zeden so dat vele lude beruert worden dat si se tot haren sonen in hylic besueken wouden Ende al spraken hier om vele lude mit haren vader si en mochten dat niet toe brengen mer hi seyde alleen dit. Ons heren wil moet geschien. ¶ Ende een die in rycheiden ende in eren bouen alle die ander was quam aenden vader ende bat hem dat hi sijnre dochter sinen soen geuen wilde in hylic Ende hi consentierdet ende si spraken om haer lijftocht.

NA veel tijs nam se PAFINICIUS doe si .xvij. iaer out was ende ginker mede in dat cloester daer hi in plach te wanderen ende hi gaf echter vele geldes totter brueder behoef Ende hi seyde den abt Ic heb di gebrocht die vruchte diinre bedinge om dattu voer [54rb] haer bidden selste want ic wilse nv te hilic geuen Ende die abt dedese leyden in dat gasthuus vanden cloester ende sprac mit haer ende hi benedidese ende riet haer suuerheit te houden ende gods vrese. Ende si bleuen daer drie dage ende EUFROSINA hoerde altoos naden psalmen Ende also der

moniken wanderinge sach ende haren geesteliken wille so verwonderde haer van haren leuen ende seide **Die mannen** sijn salich in desen leuen die den engelen gelijc sijn ende sellen hier om dat ewige leuen hebben **Ende** haer herte begonste besericht te werden in die vrese gods **Ende** na drien dagen seyde **PAFINICIUS** totten abt com dat dijn ioncwijf orlof nemen mach ende bit voer haer want wi willen ter stat waert kerent **Ende** als die abt tot haer gecomen was so viel si neder voer sinen voeten ende seide. **Ic** bid di vader bit voer mi dat god mijn siel winnen mach **Ende** hi stac sijn hant voert ende benedidese **Ende** seide **God** die den mensche kent eer hi geboren wert **Ic** bid di dat du dijn ioncwijf besorgen wilste dat si een deel in hemelrijc hebben moet **Ende** si baden den abt dat hi voer [54va] hem bidden woude **Ende** si gingen wech in die stat **Ende** als haer vader enige moniken vant die brocht hi in sijn huus **ende** bat hem dat si voer sijn dochter bidden wouden. **Ende** op enen tijt alsmen die iaergetide hielt dat die abt gemaect was so sende hi een vanden bruederen tot **PAFINICUM** dat hi hem noden soude tot des abts feest **Ende** die monic ginc tot sinen huse **ende** sochten **Ende** sijn knapen seiden hi is wt gegaen **Als** dit **EUFRASINA** hoerde so riep si den brueder tot haer **Ende** began hem **aldus** te vragen **Brueder** segt my om die minne ons heren hoe veel bruederen sijn in dijn cloester **Doe** antwoerde hi driehondert **ende** .lii. **Ende** die ioncfrou seide hem die daer comen om te bekeren ontfaet se die abt v vader alle **Hi** antwoerde **Ia** hi hi ontfaet se mit groter bliscap **Sonderlinge** want onse **here** heeft gesproken **Qui uenit ad me non eiciam foras.** **Die** tot mi coemt ic en sel hen niet buten werpen **Ende** **EUFRASINA** seide hem **Singdi** al in v chore **ende** vasti al alleens **Ende** die monic seide haer **wi** singen alle te gader mer elc vast also veel als hi wil ofte vermach om dat des willen beke[54vb]ren niet verhouerdigen en sal mer dat hi comen sel vten vryen wil. **Ende** aldus onderuragede si al der moniken leuen **Ende** si seide totten monic **Ic** woude geern comen tot aldustanigen <heylichen> leuen mer ic ontsie mi. minen vader ongehoersam te sijn want om dat vergancklike goet van deser werlt wil mi mijn **vader** enen man geuen **Ende** die monic seide haer **Suster** en laet gene man dijn licham besmetten **En** doet dijnre scoenheyt geen laster **Mer** ondertruwe **CRISTUM** die voer al dese dingen di dat hemelrijc geuen mach **Ende** dat geselscap mitten engelen **ende** ganc al heymelic wech **Ende** com inden cloester ende verwandelt dijn werltlike abijt **ende** doch monics abijt an dattu ontgaen mogeste **Ende** als i dit hoerde so genoechdet haer **Ende** si seyde wie sel mi sceren want si en woude niet gescoren wesen van enen werltliken man die geen

beloefte en hout **Ende** die monic seide haer **Sich** dijn vader sel mit mi gaen **ende** sel daer bliuen drie dage ofte vier **Ende** hier en binnen ontbiede een vanden moniken **ende** hi sel totti comen mit groter bliscap also du willen selste.

Als dese monic **EUFRASINEN** [55ra] dese **ende** deser gelijc seide so quam PAFINICIUS **Ende** als hi den monic sach vragede hi waer om bistu tot ons gecomen **Hi** seyde **Tis** dat iaergetide vanden cloester **Ende** die abt heuet mi tot di gesent dattu comes **ende** ontfaetste die benedixie **Ende** PAFINICIUS wert verblijt ende ginc mit hem in een scip **ende** si voeren wech inden cloester **Ende** als i daer waren so seynde **EUFRASINA** enen getruwen bode **ende** seyde **Ganc** in THEODOSIUS cloester **ende** ganc in die kerc **ende** den monic die du daer vindeste selstu mitti brengen **Ende** bi gods ontfermherticheit quam een monic vten cloester **ende** vercofte dat hi mit hem had **Ende** alsen die knape sach so bat hi hem dat hi tot EUFRASINEN quame **Ende** als hi tot haer gecomen was **ende** die ioncfrou hem sach stont si op **ende** grueten **ende** seyde vader bidt voer mi **Ende** hi bad **ende** benedidese **ende** sat **Ende** EUFROSINA seide hem **Here** ic heb alten goeden vader die gods knecht is **ende** seer veel goets heuet **ende** die seer rjic is **Ende** hi had een wijf die mi gebaerde mer si is van desen leuen gesceyden **Ende** mijn vader wil mi om sijns goets wil tot deser quader werlt bestellen **ende** ic en wilre niet in besmet werden mer ic ont[55rb]sie mi minen vader ongehoersam te sijn **Ende** ic en weet niet wat ic doen mach want ic heb al desen nacht sonder slape ouer ledien **Ende** ic heb gode gebeden dat hi mijnre onsaliger sielen sijn ontfermherticheyt togen woude **Ende** huden duchte mi goet dat ic seynden soude in die kerc **ende** ontbieden enen vanden bruederen dat ic van hem twoert gods horen soude **ende** wat ic sel mogen doen **Ende** ic biddi vader om dat loen van dijnre sielen want ic weet dattu van gode gesent biste lere mi dat gode toe behoert. **Ende** die monic seyde **Onse** here seit **So** wie niet en versaect vader noch moeder suster **ende** brueder **ende** sijnre kinder **Ende** hier en bouen oec sijnre zielen hi en mach mijn ionger niet sijn **Ic** en weet di niet meer te seggen dan dit **Mogestu** die becoringe [-vanden vleysche] vanden vleysche gedogen so laet alle dinc **ende** vlie **Want** dijns vaders goet sel wel erfgenaem vinden het si vondelinge of gasthuse weduwen wesent cloesters of pelgrimen sieken **ende** geuangen **Of** dijn vader wil hi latet desen **Mer** en verliestu dijn ziele niet **Ende** die **Ioncfrou** seyde **Ic** betrouw in gode **ende** in dijnre bedinge. [55va] dat ic arbeyden sel om mijn siel mitter hulpen gods **Ende** die monic seide haer dustanige begeerten en moeten niet

ontvallen van crancheyden so dat du mogeste voldoen den tijt van penitencien. **Ende** EUFRASINA seyde hem **Ende** hier om heb ic gemoeyt dattu mijn begeerten voldoen selste ende doch ene bedinghe ende benedie my **ende** sceer dat haer af van minen hoefde **Ende** die monic stont op ende dede ene bedinge **ende** scoer haer dat haer van haren hoefde [-ende] gaf haer eens monics roc aen **ende** bat voer haer **ende** seyde **God** die sijn heyligen verloste hi moet di behueden van allen quaden **Ende** dit seggende ginc die monic wech louende **ende** dankende gode.

ENde EUFROSINA ginc pensende in haer seluen **ende** seyde **Ga** ic in een vrouwen cloester so sel mi minen vader daer sueken **ende** vinden **ende** sel mi mit crachten daer wt trecken om mijns brudegoms wil **Hier** om sel ic gaen tot eens monics cloester daer niemant wanen en sel dat ic bin. **Ende** dit seggende werp si haer vrouwelike cleet wt. **ende** dede mans cleder aen **Ende** si ginc des auonts wt haren huse **ende** nam mit haer vijf [55vb] hondert scillinge **Ende** barch haer in een stat alden nacht **Ende** des mergens quam haer vader in **Ende** also alst onse **here** woude so ginc hi altehant in die kerc **Ende** EUFROSINA ginc inden cloester daer haer vader also wel bekent was **Ende** si ontboet biden poertyer den abt **ende** seyde **Een** camerlinc is gecomen vten palase **ende** staet voer die poert die mitti begeert te spreken **Ende** als die abt wt gecomen was so viel si neder voer sijn voeten op die eerde **Ende** als die bedinge gedaen was saten si **ende** die abt seyde haer **Sone** waer om bistu gecomen hier. EUFROSINA seyde hem **Ic** bin geuoedet in enen palase **ende** heb altoos gemint der moniken wanderinge mer onse staten mint niet seer dit leuen **Ende** ic heb vernomen van dijnre heyliger wanderinge **Ende** ic begeer mit v te wonen op dattet v genoeght want ic heb veel besittinge **ende** geuet mi onse **here** rust in deser stede so brenge ic se hier **Ende** die abt seyde **Sone** du biste willecome [-ende besich den cloester] **Ende** besich den cloester **ende** ist dattet di genoeght so wone mit ons **Ende** de abt seyde haer **Hoe** is dijn naem **Si** antwoerde SMARAGDUS **Ende** die abt seyde haer [56ra] **Di** is noot dattu enen meyster hebste om dattu leren moetste die regule vanden moniken **ende** die ewangelie **Si** sprac also alstuut beueles so sel ic doen here **Ende** si gaf den abt in die hant die vijfhondert scillinge **ende** seide vader neemt nv dit **Ende** sie ick dat ict mach gedragen so sel hier dat ander comen **Ende** die abt riep enen monic die AGAPITUS hiet enen heyligen man daer geen gedroch in en was **Ende** hi gaf SMARAGDUM in sinen handen **ende** seyde hem **Voert** aen sel dit dijn soen sijn **Ende** maect

ende leert hem dat hi sinen meyster verhoge Ende als hi al knielende gebedet had so gaf hi en hem Ende si antwoerden alle Amen. Ende AGAPITUS ontfencken in sijn celle Ende om dat SMARAGDUS een scoen aensicht hadde als hi ter kerken quam om gode te beden so beruerde die duuel vele moniken in die scoenheyt van sinen aensicht mit quaden gepense so dat si alle moylic waren den abt dat hi aldustanige scoenheyt inden cloester gebrocht had. ¶ Ende als die abt dit hoerde riep hi SMARAGDUM ende seyde hem Bruder du biste scone ende dijn aensicht brenget die cranke brueders ten valle Daer om willic dattu allene in dijn celle sijs ende dattu daer [56rb] leres ende etes ende dattu daer buten nergent en gaetste Ende hi beual AGAPITUM dat hi een celle alleen bereyde daer SMARAGDUS in woenen soude Ende AGAPITUS dede al dat hem die abt vanden cloester beuolen had ende hi leyde SMARAGDUM allene in een celle ende daer was hi onledich in bedinge in vasten in waken nacht ende dach Ende diende onse here in simpelheyden van herten Also dattet AGAPITO groot wonder hadde Ende hi vertelde alden bruederen SMARAGDUS gestadicheit Ende si louedens alle gode die in crancheyden sodanigen werc deden.

ENde als PAFINICIUS haer vader thuus gecomen was so ginc hi in EUFROSINEN camer daer si plach te slapen Ende als hi daer sijn dochter niet en vant so wert hi seer droeuich ende began droeflic te vragen den knapen ende den machden waer EUFROSINA waer Ende als die knapen seiden dat si se des auons gesien <+hadden> ende dat si se des mergens niet en vonden ende dat si waenden dat se des brudegoms vader gehaelt had so sende hi sijn knapen tot des mans huus mer si en vondenre niet Ende als haer brudegom ende sijn vader dit hoerden worden si seer [56va] bedroeft ende quamen tot PAFINICIUM die iamerlic droeuich was ende lach op die eerde ende seyde hem Machschien heuet se yemant bedrogen ende is mit hem geuloen Ende altehant sende hi sijn knapen wt in ALEXANDRIEN ende in EGYPTEN doer Want daer waren scepe ende si gingen daer in ende sochten se mit crachten ende si sochten se in vrouwen cloesters in hermanien ende in spelunken ende inder vrienden ende inder gebueren huse Ende alsise nergent en vonden so beweenden si se of si doot geweest hadde. Haer zweger ende brudegom beweenden se. § Ende PAFINICIUS beweende sijn dochter ende seyde Ay my Ay my suete dochter Ay my Ay my dat licht mijne ogen ende troost mijns leuens wie heuet mijn licht geblusschet. wie heuet mijn goet geroeft. wie heuet mijn besittinge gestroeyt. wie heuet mijn wijngaert doen verdrogen. Wie heeft my mijn hoep gestolen. Wie heeft

mijnre dochter scoenheyt vercracht. **Wat** wolf heuet mijn lam geuaen.
wat stede heuet haer scoenheit verborgen. **In** wat zee is dit edel aensicht
versonken **Want** <+dat> aensicht was die voerbaricheit haers geslachtes
ende troest van quaden **ende** rust van pinen **ende** der versuchtender
bliscap **Eerde ic [56vb]** bidde di dattu mijn bloet niet en berges voer dat
ic sien sel wat **EUFROSINEN** mijnre dochter gesciet is. ¶ **Als** PAFINICIUS
dustanigen rouwe dreef so weenden alle die bi hem waren so dat alle
die stat EUFROSINEN beweende. **Ende** alst PAFINICIUS niet langer verdragen
mochte **ende** niet vertroost werden en mochte so ginc hi totten
voerseyden abt **ende** hi viel voer sinen voeten **ende** seyde **Lieue** vader ic
bidde di dattu niet op en houdeste te bidden so dat mi die pine dijnre
bedinge helpen mach. **Want** ic en weet niet wat mijnre dochter gesciet is
Ende als dat die goede abt hoerde wert hi seer bedroeft **ende** dede alle
die brueders tot hem comen **ende** seyde. **Brueders** toget v caritate **ende**
bidden wi gode dat hi hem geweerdige ons te vertogen wat
PAFINIC<+I>US dochter gesciet is **Ende** si vasteden alle **ende** bededen
een weke **ende** hem en wert altemaal niet vertoget van **EUFROSINEN** alst
plach alsoi ergens om baden. **Want** EUFROSINA bat gode nacht **ende** dach
dat hi se niet en soude openbaren binnen haren leuen **Ende** alst den abt
noch en geen vanden bruederen geopenbaert en wert troeste hi
PAFINICIUM **ende** seyde **En** wilt niet tonder gaen van **[katern 8; 57ra]** ons
heren castien want die onse here mint dien castiet hi **Ende** weet dit
voerwaer dat sonder die verhengenis gods een mensche op eerdē
niet en valt **ende** hoe veel meer <+dan> dijn dochter sonder sijn weten
en geualt niet. **want** ic weet dat si gode vercoren heeft **ende** hierom en is
ons van haer niet vertoget want waert sake dat si in enich quaet werc
waer geuallen god en had dus groten arbeit van sinen knechten niet
veronweert **Want** ic betrouwē in onsen **here** dat hi se di in desen leuen
vertogen sel. **Als** dat PAFINICIUS hoerde so wert hi vertroest **ende** dancte
gode **Ende** hi was alte nearerstich in bedinge in aelmissen **ende** in goeden
werken.

NA een luttel dagen ginc PAFINICIUS ten cloester **ende** bat den bruederen
dat si voer hem bidden souden **Ende** op enen dach quam hi totten abt
ende viel voer sijn voeten **ende** seyde. **Vader** bid voer mi want ic en
mach niet verdragen den rouwe van mijnre dochter. **wan**<+t> hi wert
meer **ende** meer van dage te dage gemeerret **ende** mijn wonde wast
ende mijn ziel wort ghepijnt **Ende** als die abt sach dat hi meer **ende**
meer gepijnt wort seide die abt wilstu yet **[57rb]** spreken mit enen
geesteliken brueder die hier van THEODOSIO des keyzers palase gecomen

is want hi en wiste niet dattet PAFINICIUS dochter was Ende PAFINICIUS
seide Ia ic ¶ Die abt riep AGAPITUM ende seide hem. Neemt PAFINICIUM
ende leydet hem in SMARAGDUS celle Ende hi leyden in die celle ende hi
en seyder <+hem> te voren niet af Ende alsi haren vader sach ende si
hem bekende so begonste si te wenner mer PAFINICIUS waende dattet van
compassien hadde geweest om sijn dogen want hi en kender niet want
die gedaente van haren aensicht was verdroget om die grote abstinenſie
ende van waken ende van geween Ende si ouerdecte haer aensicht mit
haerre couelen so dat hi se niet bekennen en conſte Ende alsi gebedet
hadden saten si ende <+si> began haren vader te seggen vander
ſalicheit des hemelrijcs ende vander ewiger glorien hoe dat daer elc toe
comen mach mit caritatēn ende mit aelmissen ende mit
oetmoedicheyden ende suuerre wanderinge Ende si seide hem hoemen
die werlt versmaden soude ende datmen die kinder niet minnen en
soude meer dan god noch oec vader ende moeder bouen den genen die
alle dinc gemaect heeft Ende si bedude [57va] hem des apostels woert.
hoe verdriet gedoechsamheit werket ende gedoechsaemheit prouen
Ende alsi haren vader gereet sach in so groten dogen so had si
compassie mit hem om dat si ontsach dat hi se bekennen soude ende
dat hi haer in hinder wesen soude Ende omdat si en woude troesten so
seide si hem Geloues mi god en veronweerdet di niet Want waer dijn
dochter in verlies van hare sielen hi soude se di vertogen so dat se die
vyant niet en soude mogen behouden ende di mit haer in ewigen
geween want ic geloue in gode dat si enen goeden vrient vercoren heeft
also ic nv geseit heb na dat woert der ewangelien die seit. Die vader of
moeder meer mynt dan my die en is mijns niet weerdich Ende die so
niet af en gaet alles dies hi heuet hi en mach mijn ionger niet en sijn
Want god is almachtich dat hi se di in dese werlt vertogen mach Laet nv
staen wat bedroeuestu di seluen van rouwen mer danc gode ende en
wanhope niet Ende AGAPITUS mijn meyster heuet mi dit droeflic geseit
dat hier quam een goet man die PAFINICIUS hiet ende vele goeder werken
dede ende beweent sijn dochter [57vb] als of si doot waer want hi en
weet niet wat haer geualen is ende hi wert mit alte groten geween
gepijnt sonderlinge om dattet sijn enige kint was Ende hi heuet dicwyl
voer des abts voeten geualen dat hi se soude mogen vinden bi sijnre
bedinge of der brueder bedinge Ende van compassien seyde hi bit voer
haer also als die ander brueders doen. Ende al bin ics onweerdich ende
mit minen sunden verladen nochtan heb ic dic gode gebeden dat hi di
gedoechsamheit geuen wil ende dat hi voldoen wil mit di ende mit

dijnre dochter dat v salicheit is Ende hier om had ic di dic geern gesien
ende mitti gesproken om dattu van mi die cleyn bin enigen troest
soudeste ontfaen mogen Ende om dat se die vader niet en soude
werden bekennende ouermits vele sprekens so seide si Here mijn ganc
Ende als PAFINICIUS wech gaen soude so wert si op hem compassie
hebbende. want haer aensicht wert bleec ende si wert seer wenende
want van groter breken ende qualen kaerde se bloet Ende PAFINICIUS
wert seer gesterct mit haren troest ende hi ginc van haer Ende seyde
totten abt Mijn siel is gesterct van dien brueder. Ende [58ra] ic bin al
blide geworden inder graciens gods ende in sinen troest als of ic mijn
dochter gevonden had Ende hi bad den abt dat hi voer hem bidden
soude ende alden bruederen Ende hi keerde weder in sijn huus gode
louende.

Als SMARAGDUS in sijn celle had gewoent alleen xxxvij. iaer so viel hi in
een siecheyt daer hi of sterf Ende PAFINICIUS quam op enen dach inden
cloester als om hem te verwanderen als hi plach Ende als hi den abt
ende den bruederen gegruet had so seide hi den abt. Vader of du dat
gebiedes so soude ic geern SMARAGDUM sien Want mijn siel begeerten
seer te sien Ende men riep AGAPITUM ende men beual hem datmen
PAFINICIUM leyden soude tot SMARACHDUM Ende als PAFINICIUS quam in sijn
celle daer hi siec lach so begonste hien al wenende te cussen ende seyde
Ay mi waer sijn dine beloften waer sijn dijn suete woerde daer du mi
mede beloefdeste dat ic mijn dochter sien soude Sich allene en sel ic
haer niet sien ende du lates mi oec ende ic heb bi di enigen troest
ontfaen Ay my wie sel mijn outheit vertroosten tot wien sel ic gaen wie
sel mijn hulper [58rb] sijn. Tis tweerhande quaet dat ic beween Het sijn
geleden .xxxvij. iaer dat ic mijn dochter verloren heb Mi en is niet daer
of gecomen dan dat ic nacht ende dach voer haer geweent heb Ende
haers gelijc en heb ic nie gevonden Grotten rou houdet mi wat sel ic
mogen hopen waer sel ic troest vinden Ic sel saen in die helle varen
Ende als SMARAGDUS sach dat hi alte seer weende ende dat hi genen
troest en ontfinc so seide hi hem wat verstoerstu di ende dodes di
seluen Is ons heren hant onmachtich of ist hem te swaer maec nv eynde
van dijnre sericheit Gedenc hoe god IACOB vertoechde JOSEPH sinen
sone dien hi voer doot hielt Mer ic biddi dattu hier drie dage bi mi
blijfste Ende haer vader begonste te twiuelen in hem seluen binnen dien
drien dagen ende seide Machschien heuet hem god yet vertoget van my
Ende ten derden dage seide PAFINICIUS tot SMARAGDUM Here mijn. ic heb
gebeydet alstu my badeste ende ic en bin nergens gegaen Ende na die

drie dage om dat EUFROSINA sach dat die dach haerre doot quam so riep si PAFINICIUM ende seyde hem Om dat die almachtige god mijn [58va] onsalicheit wel beleydet heuet ende mijn begeerte voldaen die ic totten eynde volbrocht heb sterkelic stridende niet mit mijnre cracht mer mit sijnre hulpen die mi behuet heeft vander vyanden verradenisse ende om dat mijn lope voldaen is so blijft mi ouer die crone der gerechticheyt want ic en wil niet dattu besericht sijtste om EUFRASINEN dijnre dochter want ic bint ende du biste mijn vader PAFINICIUS Sich du hebste mi nv gesien ende di is genoech gedaen mer dit en mach niemant weten Ende en laet mijn licham van anders niemant ondecken noch dwaen mer doch dat selue. § Ende om dat ic den abt belouede dat ic vele besittingen hadde ende mocht ic geduren ende gedragen desen stat so belouede ic se hem hier te brengen daer om voldoet dat ic belouet heb want dit is een eersam stat ende bit voer mi Ende mit desen woerden gaf si haren geest.

Als PAFINICIUS dese woerde gehoert had ende hi sach dat si verscayden was so worden al sijn binnenste sinnen beruert ende hi viel op die eerde Ende hi wert als of hi doot geweest had [58vb] Ende AGAPITUS quam toe lopende ende als hi sach dat SMARAGDUS verscayden was ende dat PAFINICIUS op die eerde lach so werp hi hem water int aensicht ende hieffen op ende seide Here PAFINICIUS wat hebstu. PAFINICIUS seyde laet my hier steruen want ic heb huden groot wonder gesien Ende PAFINICIUS stont op ende viel op EUFROSINEN aensicht ende weende alte seer ende riep Ay mi lieue dochter waer om en vertoges du dit mi niet eer dat ic oec mit di gestoruen mocht hebben mit minen eygenen wil Ay mi hoe mogestu verborgen bliuen hoe hebstu ouerleden des vyants bedriechnisse ende die geestelike scalcheyden der donkerheyt van desen leuen. etcetera

Als dit AGAPITUS hoerde ende hi dese wonderlike saec bekende wert hi verueert ende hi liep ende seyde dat den abt Ende die abt quam ende viel op EUFROSINEN Ende hi seyde Al wenende EUFROSINA CRISTUS bruut ende der heyligen dochter en verget dijn geselscap niet ende die brueders die sijn van desen cloester Mer bid onsen onsen here IHESUM CHRISTUM dat hi ons doe comen mit manliken striden totter [59ra] rusten van salicheiden Ende dat hi ons deel doe hebben mit sinen heyligen Ende die abt beual datmen alle die bruederen vergaderde om datmen mit alsulker eeran als behoerlic was haer lichaem soude begrauen Ende alsi daer alle gecomen waren ende si dit grote wonder sagen dancten si alle gode die dus groten wonder gedaen had aen een broesch wijf.

¶ Ende een brueder die mer een oge en had die custe haer aensicht
Ende also saen als hi haer genaecte so wert hem sijn oge weder
gegeuen. Ende als alle die bruederen die daer waren sagen dattet gesciet
was so loueden si gode ende dancten hem wies alle goede dingen sijn
Ende si worden seer gesterct ende gesticht ende si groeuense inder
vader graf Ende haer vader gaf alle dat hi had den gasthusen ende dien
cloester Ende hi keerde weder in dien cloester ende gaf daer dat meeste
deel van sinen goede den bruederen ende hi sterf in die selue celle daer
EUFROSINA in gestoruen was Ende hi wert in die selue kerc gegraven
daer si lach ende hi leuede in heyligen <+leuen> .x. iaer ende onse
heer haelden ende men groeffen neuen sijnre dochter [59rb] Ende die
dage dat si verscayden vieren die moniken vanden cloester tot in desen
dage ende louen ende danken gode den vader ende sinen soen **IHESUM**
CRISTUM mit den heyligen geest dien ere ende glorie is ewelic ende
vmmermeer. Amen.

Van sunte CONCORDIUS

Als ANTHONIUS keyser was doe wert CONCORDIUS gemartelijt. Dese was
tot ROMEN van edelen geslachte geboren Sijn vader hiet CONCORDIANUS
Ende hi dede sinen sone die heylige scrifte leren ende van DEPIO den
heyligen paeus subdiake maken Dese vader ende dese sone waren
stadelic in oefeninge van vasten ende van beden ende van aelmissen te
geuen Ende baden den here dat si die ongenadige verwoetheyt ontgaen
mochten ¶ Die sone nam orlof vanden vader ende ginc tot enen
heyligen man geheten EUTHITEN die op een ander stede woende. Hi
ontfenc hem mit groter vruechden ende si woenden te gader. Al si
aldaer in vasten ende in bedingen te gader leefden quamen daer vele
sieker menschen mit menigerhande siecten tot hem die si alle inden
name [59va] ons heren gesont maecten mit haren gebede Dit geruchte
vernам een rechter die TORQUINUS hiete ende woende doe indie stat van
SPOLETEN Hi dede CONCORDIUS tot hem halen ende vraechde hem hoe hi
hete CONCORDIUS antwoerde weder ende seyde Ic bin een kersten Doe
seide die rechter ic vrage na dinen naem ende niet na dinen CRISTUM
Doch den onsterfliken goden offerhande ende wes onse vrient Ic sel
minen here den keyser wel daer toe brengen dat hi di der goden pape
maken sel sunte CONCORDIUS seyde Het waer behoerlic dattu onsen heer
IHESUM CRISTUM offerhande dedes op dattu ontgaen mogeste die ewige

tormenten want doetstu dat niet so selstu mit dinen goden ewelic bernen. Doe geboet die rechter datmen hem seer mit stocken sloege ende hem also inden kerker slote. ¶ Des nachtes quam die heylige man EUTHITES mit ANTHONINUS den bispkop die des keysers vrient was ende bat datmen hem een luttel tijs ouer geuen woude Die rechter gaffen **sunte ANTHONINO** daer hi vele tijs mede woende ende wert daer na priester van hem gemaect ende brochten [59vb] beyde haren tijt toe mit stadigen gebede. ¶ Daer na deden die rechter weder halen ende vraechde hem ende seyde wat bistu te rade geworden van dijnre salicheit. Hi seyde weder mijn salicheyt is *IHESUS CRISTUS* mijn god dien ic alle dage offerhande des loues offer Mer du ende dijn god selste ewelic bernen inder hellen. § Doe geboet die rechter datmen hem mitten armen achter sinen rugge te gader gebonden op henge vander eerden Daer loefde hi gode of mit enen vroliken aensichte. Doe seyde die rechter tot hem. aenbede IUPITER den groten afgod Ende hi seyde weder [-Mijn salicheyt is *IHESUS CRISTUS* mijn god] Ic en sel nummermeer aenbeden den steen die doef ende stom is. Want ic heb minen here *IHESUM CRISTUM* die mijn siel dient. Doe wert die rechter toornich ende geboet datmen hem int nederste vanden kerker slote Ende hals ende hande mit swaren yseren bonde ende datter niemant toe en ginge op dat hi also van honger storue. Ende als hi gode daer of dancte openbaerde hem die engel des heren in dier nacht <+ende seide> en ontsich di niet mer strijt manlic want ic bin mitti. Na drien dagen [60ra] sende die rechter tot hem twe van sinen knechten dat hi den goden soude offeren of dat hi sijn hoeft of soude slaen Als dat die heylige man hoerde dancte hi gode ende glorificierden ende speoch in des afgods aensicht Doe nam die een vanden tween een zweert ende sloech hem sijn <hoeft> of also dat hi in stantachtigen belien des heren sijn geest gaf. Doe quamen daer twe clerken ende sommige ander goede mannen die sijn lichaem namen ende groeuent niet verre van SPOLETEN daer een grote fonteyne sprinct. In welker stede ouermits der genaden des heyligen martelaers van sinen genaden om wies minnen wil hi gemartelijt wort die blinde siende gemaect ende die sieken genesen ende die vyande verdreuen. Deses heyligen martelaers dach is op den iaersdach.

Van *sunte MACHARIUS* den abt

Sunte MACHARIUS die abt clam neder wt sijnre cellen om noot van dorste ende ginc leggen in een graf daer heydenre lude lichamen in lagen gegrauen Ende hi toech een lichaem wt ende leydet onder [60rb] sijn hoeft tot enen oercussen Ende die duuelen wouden verueren ende noemden een wijf ende seiden stant op ende ganc mit ons baden Ende een ander duuel riep weder recht of hi twijf geweest hadde die daer geroopen wort ende seide **Ic** heb enen vreemden man op mi ende daer om en mach ic niet comen Ende MACHARIUS en verueerde hem niet **Mer** hi sloech den heyden doden licham ende seide stant op oftu moges ende ganc mede **Doe** hoerde hi den duuel seer vlien ende si riepen **Du** hebste ons te male verwonnen. ¶ Eens tijs als MACHARIUS vten broec quam ende keerde tot sijnre cellen doe ontmoete hem die duuel mit eenre seyseme daermen mede meyet ende woude MACHARIUS slaen mitter zeysem mer hi en conste Ende die duuel seide tott hem **O** MACHARIUS ic lide veel noots van di want ic di niet verwinnen en can nochtan doe ic al dattu doetste want al vastestu veel ic en ete niet Ende al wakestu veel ic en [-s[-a]<+1>] slape niet Ende al versmaetstu die eertsche rijcheyt ic en besitter niet **Mer** een [-deel] dinc is daer du mi te mael mede ver[60va]winnes Ende die abt seyde wat is dit **Doe** sprac die duuel. **Dijn** oetmoedicheyd die my niet tegen di en laet staen. ¶ Eens tijs geuielt dat MACHARIUS grote becoringe leet an sinen vleysche doe nam hi enen zac mit sande ende droechen op sinen scouderen ende ginker so mede veel dage inder woestinen Ende alsen THEOSEBIUS sijn monic also sach gaen vragede hi hem vader waer om dragestu desen sac. Ende MACHARIUS seyde **Ic** moeye den genen die my moeyet. ¶ Eens tijs sach MACHARIUS den duuel voer hem liden in menschen clederen ende had aen een linnen kedel die al vol hacken was ende aen elke hake hinc een apulle Ende die duuel seyde **Ic** gae ende sel den bruederen drinken geuen Ende MACHARIUS seyde waer om hebstu so veel appullen Ende die duuel seyde **Ic** heb in elc enen smaec ende ist dat haer enich dat een niet en be[-mach] haget so sel ic hem een ander geuen of een derde ende so voert tot datter hem enich behaget Ende als die duuel weder keerde vraechde MACHARIUS wat hi geuordert had. Ende die duuel seyde. **Si** sijn alle heylich ende si en hoerden my niet anders dan [60vb] een die hiet THEOTISTUS **Doe** stont MACHARIUS op ende ginc totten bruederen ende hi vant THEOTISTUM becoert ende hi leerden ende troesten ende setten te staden. ¶ Daer na sach hi den duuel op een ander stont ende hi seyde den duuel waer gaetstu Ende die duuel seyde **Ic** ga totten bruederen Ende als hi weeder keerde vragede MACHARIUS wat doen die

brueders Ende die duuel seide Ach qualike Ende MACHARIUS seide waer om. Ende die duuel seide want si alle heylich sijn Ende dat alre quaetste is den enen die ic gewonnen had heb ic verloren Ende hi is die heylichste van hem allen Ende doe dancte MACHARIUS onsen here ¶ Eens dages vant MACHARIUS een hoeft van enen doden man Ende als hi sijn gebet gedaen had vraechde hi den hoefde wies hoeft dattet had geweest Ende het seide het was eens heydens hoeft Ende MACHARIUS seide waer is dijn siel het seyde inder hellen Ende MACHARIUS seyde of hi diep in die helle sat Ende het antwoerde also diep als vanden hemel totter eerden is Ende MACHARIUS seyde Sijn enige dieper dan ghi Hi antwoerde Iaet die IODEN Ende MACHARIUS seyde Sijn enige dieper [61ra] dan die IODEN Hi antwoerde die valsche kersten sijn dieper dan enich ander die verlost sijn mitten bloede CRISTI Ende die den groten coep versmaet hebben.
¶ Eens tijts was MACHARIUS geaen verre ende diepe in een woestine Ende op elker milen hadde hi gesteken een riet op dat hi den wech te bet soude kennen als hi weder kerent soude Ende daerna pluctese die duuel al wt ende leyde se MACHARIUS onder sijn hoeft daer hi lach ende sliep Ende doe wert hem suer weder te kerent. ¶ Een brueder quamen grote becoringen toe van gedachten dat hi niet wel en dede dat hi in die celle waer. Mer waer hi onder die menschen hi soude veel lude bekeren ende groten orber doen Als hi dit MACHARIUS seyde leerde hem MACHARIUS dat hi sinen gedachten aldus soude antwoerden Ic blyue hier om dat ic om CRISTUM die wande van mijne cellen hoede. ¶ Eens tijts so beet den abt MACHARIUS een vlo ende hi vincse ende dodese Ende als hi se seer sach bloeden so berispte hi seer hem seluen dat hi sinen toornigen moet gewroken had ende liep ses maende al naect doer die woestine Ende liet hem die dasschen ende die vliegen [61rb] al sijn lijf ontwee biten. ¶ Hier na als hi volmaect was in gode duechden sterf hi in vreden ende voer tot gode

Van THEOGENUS martelaer

Als CONSTANTINUS die keyser regnierde doe wert THEOGENUS geuangen ende een vier palen op die eerde gebonden ende seer mit stocken geslagen van .xvij. knechten die alle moede daer ouer arbeyden ende haer stocken daer ouer braken Dit leet hi om dat hi geen ridder werden en woude ende ride in die wapen ¶ Daer na wert hi mit opgerechten licham omtrent die noen midden in die stat gebonden openbaerlic Doe

ginc daer een man van wapenen bi al bespottende ende al verwitende tot hem ende seyde waer is dijn god ende waer is dijn coninc daer du aldus veel om lideste. **H**ad ic orlof ic soude di mit desen sweerde aen stucken <+houwen>. ¶ **D**ie heilige martelaer seyde **D**u en mogeste mi niet doen **M**er die dach sel comen dat dijn **ende** dijnre gesellen bene gebroken sellen werden **ende** die beesten **ende** die vogelen sellen dijn licham eten **Ende** dijn coninc sel cort versla[61va]gen werden **Ende** ghi alle die in minen coninc niet en geloeft selt verdoemt werden **Doe** geboet die rechter datmen hem in den kerker soude werpen **ende** mit vier nagelen **ende** mit wtgerecten [-handen] lichaem tegens die eerde vestichde **ende** sloet den kerker toe **D**aer wert die heilige man mitten heyligen geest geuoedet **want** onse here openbaerde hem selue **ende** seyde **T**HEOGENUS wes sterc **ende** ic bin mitti **Ende** en ontfanc geen spise van desen menschen want ic bin een onuerganlike spise inden hemel. **A**ls onse here *IHESUS CRISTUS* van hem sneyde began hi vrolic te singen. **D**ie hoeders des kerkers gingen om **ende** sagen die doren ontsloten **ende** vernamen veel volcs in witten clederen die al vrolic **ende** blide mit hem waren. **A**ls dat den rechter geseit wert geboet hi dat veel gewapender manne voerden kerker gingen staen want hi waende dat veel kerstenen mit hem hadden geweest inden kerker mer hi en vanter niemant dan desen martelaer alleen **Doe** hiet hi datmen hem water **ende** broot geuen soude mer hi [61vb] en woudes niet nemen **Ende** seyde **Mijn** coninc besorget mi alle dage **ende** sijn voetsel ontfange ic alle dage **Doe** wert die sentencie gegeuen datmen hem in die zee soude werpen **ende** dat niemant sijn licham weder en haelde **A**ls hi vten kerker gebrocht wert was sijn aensicht vrolic **ende** blide **Ende** al sijn licham gesont **ende** vernuwet echt of hi wt enen bade gecomen had **A**ls hi biden oeuer vander zee gebrocht wert bat hi om een luttel tijs sijn gebet te doen **ende** hi bat .iij. vren lanc **ende** hi wert mit enen groten lichte omschenen. **V**an wies claerheyt des rechters knechten **ende** der sciplude ogen also verblint worden dat si die engelen die mitten heyligen man spraken niet en sagen mer hoerden **Doe** vermaendese **S**unte THEOGENUS **ende** seyde **D**och dat v beuolen is. mer ist dat ghi in gode geloeft ghi selt dat ewige leuen hebben **Si** voerdenen **ende** worpenen al droeuich in die zee **Ende** als i weder quamen geloefden si in *CRISTUM* **ende** veel menschen mit hem ¶ **N**egen dage daer na wort daer een groot strijt **ende** so wie aen onsen here niet en gelouede wort versla[62ra]gen mitten zweerde **Ende** haer bene worden te broken also hem die martelaer te voren geseit had. **D**ie gelouige mannen namen des

heyligen martelaers licham ende groeuent des nachtes bider stat. ¶ Dese heylige martelaer was inden kerker .ix. dage sonder eten ende drinken Ende sterf des vierden dages na Iaersdach.

Vanden heyligen dertiendach ende wat de naem beduut

EPHIPHANIA dat hiet die werlt dertiendach. **Ende** het hiet in DUUTSCHE vertoninge **Ende** want dese vertoninge alsmen seggen sel opten dertiendach van ons heren geboerte gesciede **Daer** om hietmen onder die werlt dese hoechtijt dertiendach.

DIe heylige dertiendach wort ende is verciert mit vier miraculen die *IHESUS CRISTUS* in desen dage dede of die in desen dage geschiede na lopinge der iaren doe *CRISTUS* in eertrijc mensche was. **want** op desen dach vonden die drie coningen *CRISTUM* inder cribben **Op** desen dach doepte *IOHANNES BAPTISTA CRISTUM* **Op** desen dach maecte *CRISTUS* van water wijn **Ende** op desen dach versade *CRISTUS* vijf dusent menschen [62rb] van vijf brode **ende** twe vischen. ¶ **Want** doe *CRISTUS* out was xij. [-iaer] age vonden die coningen bider sterren. **Ende** als *CRISTUS* out was .xxix. iaer **ende** xij dage doepten **sunte IAN BAPTIST** inder IORDANEN.

§ **T**en eersten vertoende hem *CRISTUS* op den dertiendach den drien coningen die ouermits der sterren die se leyde bekenden dat hi waer warachtich god **ende** mensche **Ende** oec doe hi gedoept wert vertoende hi sijn drieoudicheyt Want daer was die vader inden spreken doe hi van bouen seyde **Hier** is mijn wtuercoren soen **Daer** was die soen beroerlike die daer inden vleysche wert gedoept **Ende** daer was die heylige geest inder gedaanten der duuen **Ende** als *CRISTUS* out was xxx iaer **ende** xij. dage doe versade hi vijfdusent menschen van vijf broden **ende** twe visschen **Ende** om dese vier vertoningen **ende** miraculen so eert **ende** begaet desen dach die heylige kerke. ¶ **D**ie eerste vertoninge gesciede dan inder cribben ouermits der sterren **Die** ander ouermits des vaders stemme inder IORDANEN **Die** derde ouermits des waters wandelinge in wijn inder bruloft. **Die** vierde geschiede [62va] ouermits der menichfoudicheit des volcs versadinge inder woestinen van vijf brode **ende** twe visschen. **Die** eerste vertoninge wert huden inder heyliger kerken begaen hoe die coningen hem vonden **Ende** daer om willen wi daer of scriuen.

Als onse here *IHESUS CRISTUS* geboren was doe quamen tot *IHERUSALEM* drie coninge **E**nde dese drie coningen werden driesins genoemt. **W**ant na der HEBREUSCHER tongen heten si **APPELLINUS AMERINUS ende DAMASCUS** **E**nde nader GRIEXER tongen heten sy **GALGALATH MALGALATH ende IERACHIM** **E**nde in LATIJNSCHER talen hieten <+si> **IASPER MELCHIOR BALTAZAR.** Dese coningen noemtmen in LATIJN magos **E**nde dit woert magus beteykent drie dingen in duutsche dat is een gokelaer een touenaer **E**nde een wijs man. Gokelaers mogen si heten om dat si HERODES bespotteden want si niet weder tot hem en keerden want een gokelaer is een bespotter. § Touenaers waren si als **CRISOSTIMUS** seit **D**at si eerst waren touenaers **E**nde quade menschen **E**nde na worden si bekeert **E**nde onse here vertoende hem om dat hi den sundaren hope geuen woude. **E**nde si waren [62vb] wijs want si in astronomien waren geleert **E**nde daer in meysters waren. ¶ Dese drie coningen quamen tot *IHERUSALEM* mit groten geuolge **E**nde gesinne **M**er om dat si tot *IHERUSALEM* binnen quamen **E**nde nochtan *IHESUS* daer niet geboren en was daer toe horen vier reden als **sunte REMIGIUS** seit. ¶ Die eerste reden is want si wisten wel dat *CRISTUS* geboren was mer si en wisten niet in welke stede **E**nde want *IHERUSALEM* was een coninclike stat ende daer waren die hoechste papen **E**nde daer om vermoeden si dat so hogen kint niet geboren en woude sijn dan in so hogen stede. ¶ Die ander reden is om dat si daer best vragen mochten waer *CRISTUS* geboren was want daer die wijste vanden lande binnen waren. ¶ Ten derden om dat die IODEN geen onscout en souden hebben tegen *CRISTUM* want si hadden mogen seggen wi wisten wel dat hi tot BETHLEEM soude werden geboren mer wi en wisten niet wanneer **D**aer om bewijsden die drie coningen den tijt **E**nde die IODEN bewijsden den coningen die stat daer *CRISTUS* soude werden geboren. ¶ Die vierde reden is om dat [-der] [63ra] ouermits der coningen arbeit **E**nde eernsticheyt verdoemt soude werden der IODEN traechet Want die coningen geloefden enen propheet alleen **E**nde dat was BALAAM **E**nde die YODEN en wouden alle propheten niet gelouen **E**nde die coningen quamen tot *IHESUM* van verren lande **E**nde die IODEN en quamen niet dan vten seluen lande daer hi geboren was **D**ie coningen sochten enen vreemden coninc **E**nde die IODEN versmaden haren eygenen coninc. Dese coningen waren gecomen van BALAAMS bloede **E**nde quamen **E**nde sochten *CRISTUM* **D**aer om dat BALAAM had geprophetiert dat een sterre soude verrisen wt IACOB **E**nde een mensche soude opstaen van *ISRAHEL* ¶ Een ander saec settet **CRISOSTIMUS** waer om dat dese coningen quamen tot *IHERUSALEM* **E**nde seyt **D**at een volc die

wijs waren inder letter coren .xij. mannen onder hem **Ende** wanneer datter een sterf so [-sin] setmen sinen soen of sinen erfgenaem in sijn stat **Dese** .xij. plagen alle iaer een maent te comen **ende** vast hare drie te samen te waken opten berch diemen hiet den BERICHT DER VERNUWINGE **Ende** lagen daer drie maende **ende** alst quam op den [] dach dat *CRISTUS* [63rb] geboren was vroech inder dageraet quam ene sterre tot hem opten berch daer stont in een forme van enen suuerliken kinde **Ende** in des kindes hoefde stont een cruce van lichte **Ende** die sterre sprac den coningen toe **ende** seyde **Gaet haestelic** inden lande van IUDA daer seldi vinden den coninc geboren dien ghi suect **Doe** namen si die vaert aen sonder merren. **Mer** des verwondert menich mensche hoe si in .xij. dagen so veel lants ouer quamen also vten oest eynde vander werlt tot in IUDA dat is in midden der werlt. **Daer** toe so seggen die leraers dattet kint des wel macht hadde dat si sochten dat hi se dede lidien in corten tiden so veel landes. § **Mer sunte IERONIMUS** seit dat si reden op dromedarien dat sijn dieren die also veel weges lopen in enen dage als een peert in drien dagen **Ende** als dese coningen binnen IHERUSALEM quamen vrageden si **ende** seyden waer is hi die geboren is een coninc der IODEN. ¶ **Nu** merct si en vrageden niet of hi si geboren want des en twiuelden si niet mer si vrageden waer hi si die daer geboren is. **Ende** of hem yemant had willen vragen hoe veel tijs dat hi is geboren daer [63va] op antwoerden si mede **ende** seyden **Vidimus** stellam eius in oriente et uenimus cum muneribus adorare **dominum**. **Wi** hebben sijn sterre gesien inden oesten **ende** wi comen hem te offeren **ende** aen te beden. **In** desen woerden als REMIGIUS seit belieden si *CRISTUM* te wesen enen gewarigen mensche **ende** enen coninc **ende** oec enen gewarigen god. **want** in dien dat si seyden. **Waer** is hi die geboren is belieden si **hem** enen mensche te wesen. **In** dien dat si seyden coninc der IODEN belyeden si hem enen coninc te wesen. **In** dien dat si seyden wi sagen sijn sterre **ende** quamen hem aen te beden belieden si dat hi gewarich god was wantet geboden was datmen niemant aen en soude beden dan god allene **Ende** als HERODES dat vernam wert hi zeer bedroeft **ende** al IHERUSALEM mit hem. **Om** drie saken wert HERODES bedroeft. **Ten** eersten om dat hi duchte dat die IODEN souden ontfaen haren coninc die haer eygen geboren heer waer **Ende** verdriuen hem die daer een vreemde incomende man was **Die** ander saec sijnre bedroetheyt was want hi duchte dat hem die ROMEYNEN te tale souden setten om dat daer yemant [63vb] coninc hiete dien die keyser niet geset en had want die ROMEYNE hadden geboden datmen niemant god noch coninc en soude heten of

noemen buten hare gehete. ¶ Die derde saec was want als **sunte GREGORIUS** seyt Doe die coninc des hemels was geboren doe bedroefde hem die coninc der <+eerden> want sonder twiel die eertsche hoecheyt wert verueert alsmen de hemelsche hoecheit openbaert. Ende oec alle die stat van *IHERUSALEM* was bedroeft ende dat was oec om drie saken Ten eersten want die quade en verur[]uechden hem niet tegens die toecoemst des gerechtigen. Die ander saec was want si wouden den coninc HERODES so lief doen die so bedroeft was Ende daer om so schenen si oec droeuich te wesen mit hem. Die derde sake was. Want gelijc storm van wijnde die wateren maken ongestuer ende bedroeft Also ist wanneer daer twe heren in enen lande oerlogende werden so werden die lude bedroeft Aldus duchteden die lude van *IHERUSALEM* Waert dat die coninc die daer geboren was ende HERODES gemeen worden mit orlogen dat si bi dien orloge souden ontgoet werden. Doe vergaderde HERODES alle [64ra] die wise geleerde lude ende vraechde hem waer *CRISTUS* soude geboren werden Ende als si hem hadden genoemt dat hi in BETHLEEM inder stat van **IUDA** geboren soude werden Doe riep hi die drie coningen heymelic bi hem ende vragede neerstelic hoe lange het geleden waer dat si die sterre eerst sagen Ende dit dede hi op dat hi weten mocht wat [-die] hi doen soude waert dat die coningen tot hem niet en quamen Ende hi seyde den coningen als sijt kint gevonden hadden dat sijt hem deden verstaen want hijt oec woude aenbeden mer hi loecht want hi meyndet te doden. ¶ Mer nv seldi weten als die coningen binnen *IHERUSALEM* quamen doe verloren si die sterre Ende dat was om drie saken. Ten eersten om dat si van node mosten vragen waer *CRISTUS* geboren was ende si also geleert worden niet allene bider sterren mer oec bider propheciën der propheten alst oec geschiede. Die ander sake is want doe si hulpe ende raet begeerden aenden menschen so wast recht dat si die hulpe verloren aen gode Die derde saec is als **PAULUS** seyt Den heydenen sijn teykenen van gode bewijst Ende den gelouigen propheciën Daer om [-dat] die wile dat die coningen [64rb] onder die ongelouige heyden waren hadden si dat teyken der sterren Mer doe si quamen onder die IODEN die gelouich waren doe cregen si die woerde der propheciën. Mer doe si wt *IHERUSALEM* sceyden ginc die sterre weder voer hem totter tijt toe dat si quamen totten huse daer tkint in geboren was. Mer hoedanich dese sterre was daer of sijn drie waninge onder die meysters als **REMIGIUS** seyt Sommige meysters seggen dattet die heylige geest was die na dat onse here gedoept was op hem neder clam inder gedaanten der duuen dat hi

nv tot deser tijt der coningen vertoende inder gedaanten der sterren.
Ander meysters seggen dattet was een engel die den herden in IUDA
boetscapte CRISTUM geboren te wesen dat hi oec in OESTLANDE den
coningen boetscapte CRISTUM geboren te sijn in die gedaente der sterren.
Ander meysters seggen dattet een sterre was van nuwes gemaect ende
weder deech tot hare eerster materien doe si haer ambocht voldaen
hadde Ende dit is best te gelouen. ¶ Dese sterre als FULGENCLUS seyt
hadde drier hande onderscheit van ander [64va] sterren Ten eersten
want si anders was geset dan ander sterren want die ander sterren staen
aent firmament en dese stont tusschen der eerden ende den firmamente
inder lucht al bider eerden ¶ Ten anderen mael want si claeerre sceen
dan ander sterren want ander sterren en sietmen niet als die sonne
schijnt Ende deser sterren schijn en benam die sonne niet. Mer si
scheen seer claer te middage. ¶ Die derde onderscheyt was in haren
gange. want si en ginc niet als [-als] ander sterren omden rinc des
hemels mer si ginc als een ganger recht voert ende leyde die coningen
als oft een mensche had geweest Ende doe die coningen dese sterre
sagen verbliden si hem herde seer. ¶ Nu seldi weten dat die coningen
sagen vijfsterhante sterren. Die een sterre was van materien gemaect Dat
was die sterre die si sagen inden oesten. Die ander sterre was die
geestelike sterre dat was die geloue dat si inder herten hadden van
CRISTO dat hi waer gewarich god ende mensche als voerseit is. Die
[-an]der<+de> sterre was verstandelic dat was die engel dien si in
droem [64vb] sagen die hem inden slaep seyde dat si niet weder en
keerden tot HERODES. ¶ Die vierde sterre was redelic dat was MARIA die
moeder CRISTI die si sagen inden huse. ¶ Die vijfde sterre is bouen allen
hemelen dat is CRISTUS ende dien sagen si inder cribben. Ende van desen
tween lesten sterren seit dat ewangelium Ende si gingen inden huse
ende si vonden tkint mit MARIA sijnre moeder Mer om dat bescouwen
der eerster ende der ander sterren verbliden hem die coningen. Mer als
die derde sterre sagen dat was den engel inden slape doe verbliden si
hem mit vruechden Ende alsli die vierde sterre sagen doe verbliden si
hem mit groter vruechden dat was MARIA. Ende alsli die vijfde sterre sagen
dat was CRISTUS doe verbliden si hem mit alte groter vruechden. Ende als
die coningen inden huse quamen vielen si neder op haren knyen ende
aenbeden <dat> kint ende gauen hem alle drie haer gauen. Dat was
myrre wyeroec ende gout Ende waer om dat si dese giften gauen daer
toe sijn vier reden. ¶ Die eerste als REMIGIUS seyt is. want inder ouder tijt
en most niemant tot gode noch tot coningen gaen mit ydelre hant. Ende

[katern 9; 65ra] die KALDEEUSCHEN haddent bi gewoenten sulke gauen te geuen. ¶ Die ander reden als BERNAERDUS seyt is. want si gauen MARIEN gout om hare armoeden te bescudden Ende si gauen wieroec tegen die quaden [-gewoente] <+roke> des stals Ende si gauen myrre om den kinde sijn lede mede <+te> stinigen ende die quade wormen mede te verdriuen. ¶ Die derde reden is want gout hoert den coningen toe Ende wieroec hoert gode Ende mirre hoert der doder begrauenre toe. Ende aldus offerden si gout tot enen teyken dat hi coninc waer Ende wieroec tot enen teyken dat hi warachtich god waer Ende myrre want hi een sterflic mensche waer. ¶ Die vierde reden is want gout beteykent minne wyeroec gebet Ende myrre dodinge der sunden Ende dese drie dingen als minne gebet dodinge der sunden sellen wi gode offeren. ¶ Die vijfte reden is want bi desen drien dingen die in CRISTO waren dat is sijn duerbaer godheyt ende sijn oetmoedige ziel Ende sijn reyn onbesmette vleysch Ende dese drie dingen waren beteykent biden drien dingen die in MOYESES arka waren besloten want daer in was besloten [65rb] een gulden emmer mitten hemelschen brode Ende AARONS roede die bloeyde Ende MOYESES tafel dae<+r> die .x. gebode in waren gescreuen vander hant gods want die emmer mitten hemelschen brode beteykent die godheyt CRISTI Die roede beteykent CRISTUS vleysche dat dorre ende doot was aenden cruce ende weder bloeyde ten derden dage als hi verrees vander doot Ende die stenen tafel beteykent CRISTUS oetmoedige ziel daer alle wijsheyt in bescreuen is ¶ Aldus wert bider coningen gout beteykent CRISTUS duerbaer godheyt om dattet gout edelre is dan ander matael Ende biden wieroec sijn oetmoedige siel. want wieroec inder kerken beteykent begeerte ende gebet Ende bider myrren is beteykent sijn reyn vleysche dat onbesmet inder eerden bleef daert begrauen lach. Ende als die coningen sliepen vermaendese die engel dat si niet weder en keerden tot HERODES Ende aldus keerden si enen anderen wech ende quamen in haren lande Nu merct hoe die coningen voeren Si quamen tot IHERUSALEM ouermids der sterren die se leyde Si verstanden die pro<+p>hecien der propheten dat [65va] CRISTUS tot BETHLEEM soude werden geboren Ende biden engel quamen si weder thuus ende si bleuen rustende in onsen here. ¶ Dese coningen plagen te rusten tot MEYLANEN inDER PREDIKER KERKE mer nv sijn si rustende inder stat van [-m] COLEN.

Van sunte LUCIANUS.

SUNTE LUCIANUS **sunte** PETERS discipel wert van **sunte** CLEMENT den paeus **sunte** DYOMSIO tot enen geselle **ende** mede hulper gegeuen. **Hi** wert gesent te prediken in een lant daer een heer mit ghewapenden luden van ROMEN lach om dat lant te beschermen. **Als** hi daer tot **sunte** DYOMSIUM daer hi priester of gemaect was quam begam hi *CRISTUM* te prediken **ende** bekeerde veel lude vander afgoden aenbedinge totten geloue *CRISTI*. **Hi** was een man van groter lijdsamheit **ende** van groter abstinencien **ende** mit oueruloediger ghenaden begauet. **Hi** en at anders gene spise dan groen cruyt **ende** daer toe dranc hi water **In** die vasten en at hi mer tweewerf in die weke **want** hi wert van hemelschen voetsel geuoedet **Ende** de godlike genade gaf sinen licham grote crachte.

IULIANUS die onge[65vb]nadige rechter die de beuelinge vanden princen had ontfangen die kersten te veruolgen **Als** hi vernam dat LUCIANUS van ROMEN geagaen was om in anderen landen dat *ewangelium* der waerheyt te leren **ende** de afgoden te verdriuen doe geboet hi recht als een verwoet man drie sinen ouersten dienres dat si LUCIANUM den knecht gods souden sueken waer si mochten **ende** brengen hem tot sijnre tegenwoerdicheyt **Ende** als i hem in veel landen gesocht hadden vonden si hem ten lesten in GALLIAM dat volc lerende **Ende** als hi van verren vernam dat si quamen so en liet hi niet of dat volc te leren mer hi seyde **Mijn** alre liefste brueders **ende** kinderen siet nv wil hem die here weerdigen te comen **ende** te lonen minen arbeyt **Mijn** licham is van ouderdom seer cranc **ende** oec mede van arbeyde **Mer** die siel sel mitter vruchten der martelien comen totter cronen. **Hier** om staet manlike in die leringe die ghi ontfangen hebt **Ende** en laet v die dreyghinge der princen noch geen bose smekinge vanden wege des leuens verleyden op dat die verdienten des cudden al daer mach nae volgen daer die stercheyt des herden voergegaen is. [66ra] **Als** hi dit geseit had boerde hi op sijn ogen **ende** sijn hande te hemelwert **ende** began *CRISTO* te danken van al sijnre crachten dat hi **sunte** DYOMSIUS des martelaers geselle werden mochte **Doe** ginc hi vter stat mit twe van sinen kinderen MAXIMO **ende** IULIANO **Ende** quam omtrent drie milen verre tot enen berch neuen eenre ryuieren daer wert hi geuangen **ende** die twe voerseyde kinder onthoeft **Ende** die stockers spraken **sunte** LUCIANUM mit groter onweerden toe **ende** seyden **Bistu** niet die gene die dat volc mit dijnre bedriechnisse verleydeste dat si die heylige afgoden niet aenbeden en moeten mer versmaden die geboden des keysers **Hi** antwoerde weder **ende** seyde **Ic** en bin geen bedrieger. mer mit

hemelscher leringe wise ic den volc den wech der waerheyt ende maec hem kundich hoe dat si onsen here *IHESUM* te rechte mogen volgen **Doe** namen si hem sijn hande *ende* bonden se *ende* sloegen hem mit stocken **Hi** letet volstandelic **Ende** een vanden knechten sloech hem dat hoeft of mit enen zweerde. ¶ **Als** dat licham doot lach sagen des rechters knechten *ende* een grote scaer volcs dat daer [66rb] een groot licht vanden hemel quam **Ende** een stemme sprac vter claeheydt *ende* seyde. **Ay** knecht gods LUCIANE die om minen wille niet ontsien en hebste inder eerden dijn bloet te storten **Com** totter woninge die di bereyt is inden hemel **Ende** als die bose knechten vandaen gingen **Doe** stont des heyligen mans sijn dode licham *ende* boerde dat hoeft mit sinen handen op dat of geslegen was *ende* ginc den wech recht wt of hi geleuet had *ende* droech dat hoeft vanden berge drie milen veer ouer een ryuier **Ende** quam tot eenre stede daer hi sijn graf gecoren had een mile vander stat **Al** daer quamen die goede lude van dier stede die van sijnre leringe bekeert waren **Ende** groeuen dat heylige licham mit groter ynnicheyt **Ende** vernamen in die begrauinge alsulken roke dat si te voren niet geuoelt en hadden tot enen bewisen dat god sijn engelen tot des heyligen mans wtuaert geseynt hadde **Ende** in dier seluer vren worden daer vijf hondert mannen bekeert die gode daer of dancten **Ende** daer te voren wasser in GALLIA meer dan .xxx. van [66va] hem bekeert behaluen wiue *ende* kinderen **Dese** heylige martelaer was gedoot onder den keyser DOMICIANUS.

Van sunte MARCIANA der maget

SVnte MARCIANA was een seer scone maget ende edel van geslachte. **Si** liet al haer rijcdom *ende* genuechte vander werlt *ende* quam tot CESARIAM *ende* woende daer in een cleyn cellekijn als een vreemt mensche **Ende** eens dages ginc si wt *ende* quam onder die scaren des volcs als een die daer onbekent was *ende* sach der afgodinnen DYANEN beelde op die straten gemaect **Onder** wies voeten liep een waterkijn **Si** en conde niet lidin dat die afgod daer stont **Mer** si brac hem dat hoeft of *ende* werpen daer neder. **Als** dat die bose menschen sagen so sloegen si al haer lijf vol sericheyden **Ende** brochten se al slaende mit roepen *ende* mit luden cryten tot dier stede daer men dat recht plach te houden **Si** wert te tale geset vanden rechter *ende* si believede dat si inden leuenden gode [-ende] geloefde *ende* dat si versmade alle ydel makinge der

handen **Die** rechter wert toornich van dien woerden [66vb] **ende**
geboet sinen knechten dat mense seer mit vuisten sloege **ende** dan tot
eenre stede brengen daer si haer reynicheyt soude verliesen **Op** dat also
haer licham **ende** haer houerdige gemoede soude gepinicht werden **Si**
beual gode haer reynicheyt ende ginc blidelic daermen se leyde **Alsi**
inder nacht in haer gebede waecte **Ende** die man die se ouer geleuert
was haer reynicheyt te benemen bi donker sochte tot haer te comen
wort hi mit eenre stenen muere besloten **Ende** van haer gekeert dat hi
se niet vinden en mochte. **Doe** began hi haer te bidden om vergiffenis
ende dat si den here voer hem bade dat hi leuendich daer wt ginge. **Si**
anwoerde hem. **Mijn** god die een bescermer mijnre reynicheyt <+is>
sel di op den seluen dach dat ic mijn martelie lyde verlossen. **Des**
anderen dages daer na waren van dien myrakel der mueren veel woerde
onder dat volc **Ende** als dat geruchte totten oren des rechters quam wert
hi seer verwoet **ende** geboet enen anderen man tot haer te gaen die oec
des gelijcs mit eenre nyer muer van haer heylige licham gesceyden wert
[67ra] **Ende** noch wert die derde man gesent die oec des gelijcs
geschiede **Ten** lesten als die begeerde dach hare pinen quam doe wert die
eerste man als die heilige maget had geseit verlost vter mueren **Mer** die
gemeente des volcs die gecomen waren om dat wonder te sien
begonnen te roepen datmen MARTIAEN onder die wrede beesten soude
werpen om haren licham te verscoren **ende** te verslinden **Doe** wert die
heylige maget aen enen pael gebonden **Ende** een wreet lewe ontbonden
ende tot haer wtgelaten **Ende** hi quammit groter vreseliker druesticheyd
ende sette sinen voet an haer borste **Ende** als hi aen haren licham
geroken had so en dede hi haer niet meer **Al** dat volc began te
verwonderen **ende** seyde datmen die kersten maget soude laten gaen
Mer die ouerste prince der synagogen mit sinen kinderen **ende** mit
sommigen YODEN die hi daer toe gecoren had maecten een nuwe
twistinge onder tfolc. **Ende** riepen dat die rechter enen wilden osse wt
soude laten comen **Als** dat gedaen was stiet se die osse aen haer borsten
dat si bloede **ende** viel al beswimet [67rb] neder ter eerden **Doe** wert si
op geleyt **ende** des derden dages aen enen pael gebonden **Doe** riep si
ende seyde **O** here IHESU **Ic** sie di ic volge di ontfanc dijnre deernen siele
Doe wert die rechter toorniger **ende** geboet datmen enen groten
liebaert tot haer brochte **Doe** spranc hi tot haer **ende** verscoerde al haer
lede **ende** dwanc de siele vanden licham te sceyden **Inder** seluer tijt wert
des princen huus der synagogen vander wraken gods onsteken **ende**
verbernde mit alle dat daer in was also die heylige martelaerster bat doe

si van dien lude bespot wert doe si [-e] in die eerste noot vanden manne was als voerscreuen is. **Dit** huus moet mit enen brande vanden hemel bernen ende nummermeer gelesschet werden noch weder gemaect werden alst oec gesciede. want dicwijl pijnden hem die IODEN dat huus weder op te timmeren **Ende** wat si daer aan makeden dat viel altoos weder neder tot eenre wraken der doot vander heyliger maget **Ouermits onsen here IHESUM CRISTUM** wien eer **ende** lof **ende** gebot si mitten vader **ende** mit den heyligen geest van ewicheyt der ewicheyt **Amen.** [67va]

Van sunte PAULUS den eersten heremijt

SVnte PAULUS die eerste heremite als IHERONIMUS oercondet die sijn leuen bescreuen heuet ginc in eenre wilder verwoester woestinen om die persecucie die DECIUS die keyser den kerstenen in dier tijt dede **Ende** daer lach hi **ende** was in een hol .xl. iaer lanc buten allen kennissen van menschen. **Ende** dese DECIUS hiet oec GALIENUS **ende** begonde keyser te sijn int iaer ons heren .cc. **ende** .lvi. **Als** sunte PAULUS die heremijt sach datmen den kerstenen so menige persecucie dede **ende** pijn vloech hi in die woestine want in dier tijt worden begrepen twe iongelinge die kersten waren daer die een al sijn lijf of wert bestreken mit honich **ende** also al naect onder der heter sonnen geleyt. so datten die vliegen **ende** vespen **ende** dasen quelden totter doot toe [-mit] mit haren stralen **ende** angelen **Ende** den anderen iongeling leydemen op enen sachten bedde daert niet te heet noch niet te cout en waer **ende** daer scone ryuieren liepen **Ende** die vogelen suetelic songen **Ende** grote sue[67vb]ticheydt van bloemen was **Ende** op dien bedde wert hi so gebonden dat hi hem seluen mit handen noch mit voeten niet geweren en conste noch gehelpen **Ende** daer wert ene scone ionge deerne gebrocht die seer onscamel was **Ende** si sette den iongeling seer onscamelic toe **Ende** als die scamel iongelinc die vol der minnen gods was geuoelde in hem seluen quade becoringe **ende** als hi niet en had daer hi hem seluen mede mocht bescudden voer den vyant doe beet hi sijn eygen tonge of **ende** spoechse der onscamelre deernen in haer aensicht **ende** verdiende lof voer gode **ende** groten sege. **Om** exemplel deser iongelinge **ende** ander meniger pinen ginc hi in die woestine.

Totter seluer tijt was ANTHONIUS inder woestinen **ende** dacht in hem seluen of hi die eerste heremite waer **Doe** wert hem in sinen slaep doen verstaen dat een ander voer hem was die veel beter waer dan hi

< +Ende doe hi> dien voer te sueken want hi PAULUS was quam hem
inder woestinen toe een dier bouen gemaect als een mensche ende
beneden als een peert ende wijsde ANTHONIUS den besten [68ra] wech
¶ Daer na ontmoete hem een dier ende droech die vrucht van enen
palmbome Ende was bouen gemaect als een man ende beneden den
rugge als een geyte Ende doe beswoert sunte ANTHONIUS wattet waer
Ende het seide Ic bin een afgod der boschen Ende alle die ongelouige
der heyden gelouen aen my Ende ten lesten ontmoete hem een wolf
Ende die leyden tot sunte PAULUS celle Ende als PAULUS geuoelde sunte
ANTHONIUS coemste sloet hi sijn dore toe Ende sunte ANTHONIUS bat hem
dat hi en in liet ende seyde Hi en ging nummer meer en wech al soude
hi daer steruen hi en lieten in. Ende daer na lieten PAULUS in. Ende si
helseden ende cussedden malkander Ende alst eten tijt was quam daer
een rauen ende brocht sunte PAULUS een broot dat tweewerf also groot
was als hi hem te voren plach te brengen Ende als des ANTHONIUS
verwonderde doe seyde sunte PAULUS datten god so alle dage plage te
voeden ende dat hi hem sijn prouende gedubbelt had om sinen gast Nu
gedeech daer een groot heyligh kijf welc hare dat broot deylen soude
want PAULUS woude sinen gast eren om dat hi die outste ende die beste
waer. ¶ Ten lesten sloe[68rb]gen si beyde die hande daer aen ende dat
broot deylde ende sceyde hem seluen in tween geliken stucken Ende als
ANTHONIUS weder tot sijnre cellen quam sach hi die engelen PAULUS siele
te hemel voeren Ende doe ginc hi haestelic weder ende vant PAULUS
licham recht staen gebogen op sinen knien so dat hi waende dat hi noch
had geleeft Mer als hi bekende dat hi doot was seyde hi aldus O heylige
ziele du hebste in dijnre doot getoont dattu in dinen leuen meyndeste
Ende als hi niet bi hem en hadde daer hi en mede had mogen begrauen.
doe quamen daer twe lewen ende maecten daer een cule. Ende als
PAULUS begrauen was keerden si weder ten woude Ende ANTHONIUS
droech voer hem PAULUS roc die van palmen gemaect was. Dien roc
plach hi namaels in hogen tiden te dragen. ¶ PAULUS sterf int iaer ons
heren cc. ende .lxxxvij.

Van sunte REMIGIUS den biscop

REMIGIUS die voerbarige leeraer ende die gloriose confessoer ons heren
wert voersien van enen heremite dat hi soude geboren werden ende dat
in deser manieren Doe die van [68va] WANDALIEN al VRANCRIKE bina

hadden verwoest. **S**o was een heremite die sijn ogen verloren hadde
en**d**e bat gode eenpaerlic om den vrede vander kerken van VRANCRIJKE
En**d**e in enen visioen quam hem die engel gods te voren ende seyde **D**u
selste weten dat dit wijf die ALINA hiet een kint baren sel dat REMIGIUS
hieten sel **e**n**d**e die sel sijn volc verlossen vanden aenstoet der quader
En**d**e doe hi ontwakede so ghinc thant daer ALYNA woende **e**n**d**e seide
haer dat hi gesien had **E**n**d**e doe sijs niet en geloefde want si een oude
quene was so antwoerde hi **W**etet alstu dat kint gesoget hebste so selstu
mijn ogen mit dijnre melc bestriken **e**n**d**e ic sel dan sien. **D**oe dese
dingen aldus geschiet waren so vloech REMIGIUS die werlt **e**n**d**e ginc in
ene cluse **E**n**d**e om dattet geruchte van hem wies doe hi twe **e**n**d**e
twintich iaer out was so wert hi van alle den volke gecoren eertsch
biscop tot RIEMEN **H**i was so sachtmoeidich dat die musschen tot sijnre
tafelen quamen **e**n**d**e aten wt sijnre hant. ¶ **O**p een tijt doe hi
geherberget was in eens wiues huus **e**n**d**e si mer een luttel wijns en had
so ginc REMIGIUS inden kelre **e**n**d**e maecte een cruce [68vb] opt vat **E**n**d**e
doe hi daer gebedet had. **s**o quam die wijn te hant bouen wt **e**n**d**e liep
ouer inden kelre. **E**n**d**e doe CLODENEUS die coninc van VRANCRIJC die tot
dier tijt heyden was **e**n**d**e niet en mocht werden bekeert van sinen wiue
die kersten was **D**oe hi sach dat op hem quam een ontelic heer vanden
AELMANNEN so geloefde hi gode dien sijn wif diende waert dat hi hem
victorie gawe vanden AELMANNEN dat hi te hant CRISTUS geloue soude
ontfangen **E**n**d**e doe hem sinen wille daer of gesciet was so ginc hi tot
Sunte REMIGIUM **e**n**d**e bat hem dat hine dopen soude **E**n**d**e doe hi ter
fonteynen vanden doepsel <+quam> **e**n**d**e si daer geen crisma en
hadden so brochte een duue in haren bec een apulle mit crisma **e**n**d**e
daer mede saluede REMIGIUS den coninc. **D**ese appulle houtmen noch te
RIEMEN **e**n**d**e daer mede salftmen noch die coningen van VRANCRIJC. ¶ **N**a
veel tijs doe GENEBALDUS een wijs man REMIGIUS nichte te wiue genomen
hadde **e**n**d**e si daer na die een den anderen quijt gescouden hadden om
zuuerheyt te houden so wiede <REMIGIUS> GENEBALDUM tot enen biscop
te LOEDENE. **E**n**d**e GENEBALDUS plach dicke sijn wif tot hem te laten
co[69ra] om dat hi se leren soude **E**n**d**e want si aldus dicwile te gader
spraken so wert hi becoert mit vleyscheliker begeerten **e**n**d**e hi misdede
mit haer **e**n**d**e si ontfinc **e**n**d**e baerde enen soen **e**n**d**e ontboetet den
biscop **E**n**d**e hi scaemde hem **e**n**d**e ontboet haer weder seggende **O**m
dat dit kint mit moort dade gewonnen [-was] is so wil ic datment
moordenaer hiete **E**n**d**e om dat niemant enich quaet vermoeden hebben
en soude so liet hi sijn wif tot hem comen als hi te voren dede **M**er na

die eerste sunde so viel hi noch weder mit haer in sunden **Ende** doe si een dochter gebaert hadde **ende** sijt den biscop ontboden hadde so beual hi datmen die dochter vossinne hieten soude **Ten** lesten quam hi tot hem seluen **ende** ginc tot sunte REMIGIUS **ende** viel voer sine voeten **ende** woude die stole doen van sinen halse **Mer sunte** REMIGIUS verbotet hem **Ende** doe hi hoerde wat hi gedaen hadde troeste hine goedertierlic **Ende** hi besloet hem .vij. iaer in een cleyn cellekijn **Ende** hier en binnen bewaerde hi sijn kerke **Ten** seuenden iaer doe GENEBALDUS opten witten donredach in sinen gebede was so stont die engel gods voer hem **ende** seyde dat hem sijn sunden vergeuen waren [69rb] **ende** beual hem dat hi wt quame **Ende** doe GENEBALDUS antwoerde **Ic** en mach want mijn here REMIGIUS heeft dese duer besloten **ende** besegelt mit sinen segel **Daer** om seyde hem die engel **Sich** om dattu weten selste dat di die hemel open is so sel dese dore ondoen **ende** dat segel sel geheel bliuen **Ende** te hants ondede die duere also hi seide **Doe** viel GENEBALDUS in mids der dueren als een cruce **ende** seyde **Al** quame hier mijn here IHESUS ic sel hier niet wtgaen ten si dat mi wt doe gaen mijn here REMIGIUS die mi sloet **Doe** beual die engel **sunte** REMIGIUS dat hi te LOEDDENE ginge **ende** dat hi GENEBALDUM weder in sijn stat sette **Ende** hi dede also **ende** GENEBALDUS bleef in goeden werken totter doot **Ende** die mordenaer sijn soen volchde hem na in bisscopdom **ende** hi wert oec een sancte **Ende sunte** REMIGIUS sterf vol duegeden **ende** goeder werken **Int** iaer ons heren .v^c.

Van sunte HILARIUS den biscop.

HILARIUS was biscop van PUTIERS **ende** geboren vten lantscap van AQUITANIEN **Dese** had eerst een wijf **ende** een dochter **ende** in leken habite leefde hi als een monic. **Ten** lesten om [69va] dat hi so goeden voertganc hadde in leuen **ende** in kunsten so wert hi biscop gecoren **Ende** om <+dat> **sunte** HILARIUS niet allene sijn stede mer al VRANCRIKE bina vander ongelouicheyt bescermde **So** wert hi mit **sunte** EUSEBIUS den biscop van VERSELAI verbannen in ellenden ouermits den rade twier biscopen die ongelouich waren die dat vanden keyser vercregen hadden welke keyser pertyede mit den ongelouigen. ¶ **Hier** na om dat die ongelouicheit van ARRIUS groeyde al omtrent **ende** die keyser orlof gegeuen hadde dat alle die biscopen vergaderen souden om dat si ondersoeken <+soudē> die waerheyt vanden geloue **Doe sunte**

HYLARIUS daer gecomen was om die bede van dien voerseyden twe
biscopen die sijn tale niet wederstaen en mochten so dwanc men hem
weder te keren tot PUTIERS **Ende** doe hi tot enen eylande gecomen was
dat GALICARIA hiet die vol serpenten was **So** veryagede hi al die
serpenten mit sinen aensien **Ende** hi stac int middel des eylants enen
stake ende si en mochten niet vorder comen dan daer want si scuwen
[-die stede] dat eylant tot dier stede als of die zee waer. [69vb] **Ende**
doe hi te PUTIERS was soe verwete hi daer een kint mit sijnre bedinge
dat gestoruen was sonder doepsel want hi lachso lange inden stubbe in
sinen gebede thent dat kint <+ op stont vanden []> **Ende** doe APRA
HYLARIUS dochter enen man nemen woude so predicte hi se also dat si
gestadich bleef inden wille der zuuerheyt **Mer** want HILARIUS sach dat si
cranc was **ende** hi vreesde dat si namaels te valle comen mochte so bat
hi gode neerstelic dat hi se halen woude **ende** niet langer laten leuen
Ende het gesciede also **want** na een luttel dagen sterf si **ende** hi
begroefse selue **Doe** dat sach APREN moeder so bat si oec den bispodat
hi haer verbade dat hi sijnre dochter verbeden hadde **ende** hi dedet
ende sende se voer hem te hemelrike wert mit sinen gebede. ¶ **Tot** dier
tijt was LEO de paus mit ongelouicheyden beuaen **Ende** hi vergaderde
den raet van allen biscopen **ende** doe si vergadert waren **quam** daer
HYLARIUS die niet ontboden en was **Doe** dat die paus hoerde beual hi dat
niemant tegens hem op stonde noch en rumede die stat **Ende** doe hi in
quam seide die paeus tot hem. **Bistu** HILARIUS die WALE. **Ende** hi antwerde
Ic en bin geen WALE. mer bispodat WALSCH LANDE **Ende** LEO sprac bistu
HYLARIUS die bispodat WALSCH LANDE so bin ic LEO paus van ROMEN **ende**
rechter inder apostelen stede. [70ra] [-Al bistu LEO nochtan en bistu niet
vander apostelen geslachte stede] **Ende** HILARIUS seyde **Al** bistu LEO
nochtan en bistu niet vanden geslachte van IUDA **Ende** al bistu rechter
nochtan en bistu niet inden setel der mogentheyt **Doe** stont die paeus
op mit onweerdicheyt **ende** seyde **Ontbeyde** een luttel thent ic weder
come **ende** ic di geue dattu verdient hebste **Ende** HILARIUS seyde **Oftu**
niet weder en coemste wie sel my antwoerden **Ic** sel haestelike
wedercomen **ende** dine houerdie sprac hi veroetmoedigen **Ende** daer
die paeus ter stillen gaen soude scoerde hem sijn fundament **ende** alle
sijn darmen scoten daer wt sinen liue **ende** hi sterf also onsalichlike.
¶ **Hier** en binnen doe HILARIUS sach dat niemant tegens hem op en stont
noch dat hem gene stede gescict en wert so was hi gedoechsam **ende** sat
neder op die eerde **ende** seyde **Die** eerde is des heren **ende** thant rees
die eerde daer hi sat mitter hulpen gods also hoge als der ander

biscopen waren. Doe die boetscap daer quam als hoe onsalichlic die paus doot gebleuen was so stont **sunte** HYLARIUS op ende hi makede mit sijnre predicacien alle die biscopen vast inden [70rb] geloue ende also sende hi se weder ten lande waerts. ¶ Ten lesten als HYLARIUS veel miraculen had gedaen so wert hi siec ende doe hi sach dattet sijnre doot naecte so riep hi tot hem LEUNCIUS sinen priester dien hi seer minde Ende doe die nacht quam so beual hi hem dat hi wt ginge ende of hi yet hoerde dat hi quame ende seydet hem Ende hi dede datmen hem beual ende hi quam weder ende seyde dat hi noch hoerde tgeruchte vander stede Ende om dat hine waecte ende ontbeyde dat hi steruen soude so beual hine weder te midder nacht wt gegaen ende hoerde hi yet dat hijt hem seyde Ende doe hi seyde dat hi niet gehoert en had mer dattet ouer al al stille was. so quam daer thantene grote claerheyt die de priester niet bescouwen en mochte ende dat licht ginc allenxken en wech ende mit dien voer hi mede te gode werts. Hi was int iaer ons heren .ccc. ende .xl. onder CONSTANTINO den keyser. ¶ Twe coepmannen hadden te gader een wassen tortyse Ende die ene ginc tegens des anders wille ende offerdese tot **sunte** HYLARIUS altaer mer daer brac si ouermits [70va] ontwee ende een deel bleef daer ende dat ander deel quam weder totten genen die se niet offeren en woude.

Van **sunte** PONCIAEN martelaer

<+ **H**vden ist sinte PONCIAENS dach nader martelaer boeke A1 begaetmen sinen dach in tsticht van VTRECHT. achte dage voer sinte AGNIETEN dach. § Dese sinte PONCIAEN leet een <+zeer> [-z]eerlike passie [-ende eerlike] om den kersten geloue want hi wert mit roeden iammerlike seer geslagen ende mit colen gebernt. Hi wert op gehangen wt gerect ende mit yseren haken te scuert. Hi wert oec gekerkert ende mit ziedenden lode ouergoten ende ten lesten onthoeft mit den zweerde § ende dit geschiede tot SPOLEET Ende van daer quam hi tot MEYLANEN. van MEYLANEN tot VTRECHT. § Daer wort hi gebrocht van enen bisscop van VTRECHT mit dier saliger maget sinte AGNIETEN. [70vb] [71ra]

Van **sunte** MARCELLUS paeus

Als DYOCLESIANUS die keyser doot was ende MAXIMIANUS sijn soen geboet datmen ter pinen ende ter tormenten brengen soude alle die kersten lude waer mense vinden mochte Ende want hi mit nearerste getogen wert om ARTHEMIEN sijnre suster die ouermits CYRIACUM verlosset wert vanden duuel Ende was kersten geworden so geboet hi inden dage sijnre processien ende feesten tot enen exemplel der kerstenre lude datmen hem al naect soude trecken gebonden mit veteren voer sijn stoele. Des geuielt op enen dach der feesten dat MARCELLUS die paus toende hem den keyser ende sprac aldus. **I**c rade dijnre goetheyt die knechten gods die daer bidden voer dijn rike ende voer dat gemeyne goet waer om wilstu die pinigen **D**oe wert MAXIMIANUS toornich ende geboet datmen hem mit stocken slaen soude ende yagenen wt **O**pter seluer tijt was een kersten vrouwe die hiet LUCINA die dede giften ende aelmissen der kerken **D**oe dat hoerde die keyser dede hi se vten lande verbannen **D**es bat si MARCELLUM den paeus dat hi haer huus wyen woude tot [71rb] eenre kerken Ende hi dedet mit groter deuocien Ende dicwyl plach hi inder seluer kerken misse doen **A**ls dat hoerde die keyser wert hi toornich ende geboet datmen inder seluer kerken soude maken enen gemeynen stal der beesten Ende datmen MARCELLUM scicken soude dien stal te bewaren daer hi doe veel iaren diende ende daer gaf hi sinen geest ende sterf Ende sijn licham nam heymelic IAN DIE PRIESTER mitter saliger LUCINA ende groeuen dat op **sunte** PRISCILLEN kerchof.

Van *sunte* ANTHONIUS den heiligen abt ende wat de naem bediet

ANTHONIUS wert geset van Ana dats opwert ende tenens dats houdende want hi helt die ouerste ende versmade die werlt **want** si is onsruer ende onrustelic lidende bedriechlic ende bitter **Hier** of seyt **sunte BEERNAERT** **O** onsruer werlt hoe gelaetstu di wat pijnstu di ons of te keren **D**u wilste werden gehouden al vlietstu **wat** soutstu doen of du gedurich waerste **Oftu** suet waerste wien en soutstu niet bedriegen die bitter biste ende liegeste den sueten. *etcetera* [71va]

ATHONASIUS bescreef ANTHONIUS leuen. ¶ **A**ls ANTHONIUS out was xx. iaer ende hi inder kerken hoerde lesen dat ewangelium dat aldus spreect wilstu volmaect sijn so vercoper al dattu hebste ende geeftet den armen **D**oe vercoft hi al sijn goet ende gaft den armen ende hi wert heremijt. **D**ese ANTHONIUS gedogede ontallike temptaciën vanden duuelen ¶ **O**p

enen tijt als ANTHONIUS mit gods cracht den geest der onsuuerheyt verwonnen had So openbaerde hem die duuel voer hem leggen<+de> inder gedaanten eens swerten kindes ende seyde dat hi verwonnen was want hi verbat gode dat hi sien soude den geest der onsuuerheyt die die heyligen temptierde Ende als hi en gesien had in deser gelikenisse seide hi du biste mi geopenbaert in die alre vuulste gelikenisse ende ic en sel di voertmeer niet ontsien. ¶ Op een tijt als ANTHONIUS was in een duwiere doe sloegen hem een grote menichte van duuelen also seer datten sijn knechten wt droegen ouer doot op haren halsen ende beweenden sinen doot ende si worden alle slapende Ende als dus sliepen wert ANTHONIUS weder leuende Ende hi dede hem van sinen knechten weder dragen in die [71vb] selue duwere Ende als hi daer lange lach onbesmet van sinen wonderen Doe riep hi van sericheyden sijns herten die duuelen weder te stride Doe openbaerden hem die duuelen in menigerhande gelikenissen van wilden beesten Ende si wonderen hem weder alte fellike mit haren tanden mit haren hoornen ende mitten clawen. Doe quam daer te hant een wonderlike claeheydt ende veryagede alle die duuelen Ende ANTHONIUS wert te hant genesen ende als hi verstont dat CRISTUS daer was doe seyde hi waer waerstu goede IHESUS waer om en quaemstu niet van begin dattu mi geholpen hadste ende mijn wonderen genesen. Ende IHESUS antwoerde ANTHONIUS Ic was hier [-ende] mer ic ontbeyde om te sien dinen strijt Nu om dattu manlic gestreden hebste so sel ic di alle die werlt doer doen noemen. Sunte ANTHONIUS was van also groter begeerten Als MAXIMIANUS die kersten dode doe volgede hi die martelaers na op dat hi mit hem martelaer werden mochte Ende als hi tide in een ander woestine doe vant hi een sulueren disch daer in Ende hi begonste te seggen in hem seluen waen coemt hier desen sulueren disch daer geen menschen en wanderen want waer hi yemant ontuallen om dat [72ra] hi so groot is so en hadt vmer niet verholen mogen bliuen. Mer duuel dits dijn werc nochtan en selstu minen wille niet wandelen Ende als hi dit seyde voer die disch en wech als een roec Daer na vant hi enen groten cloot gouts mer hi vloech van daer als van vuer Ende aldus vloech hi van daer ende vloech totten geberchte ende hi woende daer .xc. iaer Ende hi dede daer ontellike miraculen. ¶ Op enen tijt als ANTHONIUS op genomen was inden geeste doe sach hi alle die warlt vol stricken die die ene in dander geknocht waren Ende hi riep ende seyde O wie mach al dese ontgaen Ende hem wert geantwoert oetmoedicheyt allene. Ende op een tijt als hi op geuoert wert in die lucht vanden engelen ende die duuelen quamen

ende woudenen beletten *ende* worpen sijn sunden voert vander tijt dat hi [-dat hi] geboren was **Ende** die engelen seyden **Ghi** en sijt die niet sculdich te seggen die mit *CRISTUS* goedertierenheyt of sijn gedaen **Mer** weti enige die hi heeft gedaen sint dat hi monic heeft geweest die segt **Ende** doe [sijs] niet en mochten proeuen doe voer ANTHONIUS opwert vry *ende* quam vry weder nederwert. ¶ **ANTHONIUS** seyde **Ic** sach tot enen tyden [72rb] den duuel hoge van licham **Hi** was so stout dat hi seggen dorste dat hi gods crachte *ende* wijsheyt was **Ende** hi seyde **ANTHONIUS** wat wilstu dat ic di geue **Ende** ic spoech hem inden mont *ende* wapende mi al in *CRISTUS* naem mitten cruce mi segenende **Ende** te hant voer hi en wech. ¶ **Hem** openbaerde sulken tijt die duuel also hoge *ende* so groot dat hi den hemel reycte mitten hoefde **Ende** als hem ANTHONIUS geuraget had wie hi was ende hi seyde dat hi die duuel was **Doe** seyde hi noch waer bi wederstaen my die moniken *ende* vloken mi die kersten.

ANTHONIUS antwoerde hem **Bi** rechte doen sijt want si werden dicke van di gemoeyet. **Ende** hi seyde hem **Ic** en moeyer niet mer si verstoren hem seluen onderlinge want ic bin alte niet gebracht. want *CRISTUS* regniert in allen landen. ¶ **Een** scutter sach op enen tijt sunte **ANTHONIUS** verbliden mitten moniken *ende* twas hem leet **Ende** ANTHONIUS seyde hem Legge tgescutte inden boge *ende* rect hem *ende* hi dedet **Ende** als hijt hem anderwerf *ende* derdewerf hiete doen **Doe** seyde die scutter ic [-s] mochte so vele trecken dat die boge breken mochte [72va] **Ende** ANTHONIUS seide **Also** ist int werc gods waert dat wi bouen maten werken wouden wi souden te haest gebreken **Daer** bi ist orberlic geworden datmen die hoecheit somtijt laet dalen **Als** die scutter dit hoerde was hy welgerust **Ende** hi vragede ANTHONIUS ende seyde. Wat mach ic doen dat ic gode behage. **Ende** hi antwoerde ende seyde Werwaert dattu gaetste hebt altoos gode voer ogen **Ende** in wat dattu doetste neemt oercondesceppe vter scriften **In** wat stede dattu sijtste en ganc niet licht van daer **Behoude** dese drie punten ende du selste behouden bliuen. ¶ **Een** abt vragede ANTHONIUS ende seyde. **Wat** selic doen **Ende** ANTHONIUS seide **En** betrouwe niet in dijnre gerechticheyt wachte dijn licham ende dijn tonge **Ende** en laet di niet rouwen van dat dinc dat gheleden is. ¶ **ANTHONIUS** seyde **Also** die vissche steruen buten den water in dat droge **Also** worden oec die moniken geslappet vanden rusteliken opset [-op] <+ist> dat si du<+⁰>eren buten der cellen ofte mit werltliken luden bliuen. ¶ **Echter seit** **sunte** **ANTHONIUS** **Die** inder heymelicheydt [72vb] sit ende rustet hi is vry van drien striden dat is van horen van sien *ende* van spreken **Ende** tegen een dinc alleen sel hi

striden dat is tegen therte **S**ommige bruederen quamen mit enen ouden vader tot **Sunte ANTHONIUS** te visitieren **E**nde sunte ANTHONIUS seyde tot den bruederen **G**hi hebt enen goeden geselle andesen ouden man **D**aer na seyde hi tot den ouden. **H**eer abt ghi hebt goede bruederen **g**euonden mitti. **E**nde hi seyde **G**oede bruederen heb ic geuonden mer haer doer en heeft geen slot so wie dat wil gaet inden stal ende ontbint den esel. **M**er dat seyde hi om dat al dat in hare herten was te hant in haren mont was. ¶ **D**ie abt ANTHONIUS seyde **M**en sel weten dat drie berueringe des lichams sijn. **E**ne is der natueren **D**ander is vander volheyt der spisen **E**nde die derde vanden duuel. ¶ **E**en brueder hadde die werlt gelaten mer niet volmaectelic. **w**ant hi behielt noch een luttel. **E**nde **S**unte ANTHONIUS seyde hem **G**anc ende copet vleysch. **E**nde als hi dat cofte doe betenen die honde **E**nde ANTHONIUS seide hem **D**ie de werlt laten **e**nich gelt hebben also scorense die honde. [katern 10; 73ra] **A**ls **s**unte ANTHONIUS verdriet begonste te gedogen inder woestinen doe seyde hi **I**c soude geern behouden wesen ende mijn gepense en laten mi niet **e**nde stont op **e**nde ginc daer buten **E**nde hi sach enen sitten werken **E**nde daer na stont hi op **e**nde bede hem want het was die engel gods **E**nde hi seyde **D**och aldus **e**nde du selste behouden wesen. ¶ **O**p een tijt als die bruederen ANTHONIUS vrageden vander sielen staet doe riep des nachtes een **s**temmme **e**nde seyde **S**tant op **e**nde ganc daer wt **e**nde besich **E**nde hi sach een vreselic lanc dinc dattet hoeft totten wolken had **e**nde <enige> die vlogelen had **e**nde ten hemel woude vliegen **E**nde hi stac sijn handen wt **e**nde belettet hem **E**nde enige vlogen vrilic en wech **e**nde hi en constet hem niet verbieden **E**nde hi had bliscap **e**nde groten rouwe te gader **E**nde ANTONIUS verstont dat die zielen waren die opwert voeren **E**nde dat die duuelen enige beletten om enige misdaet **E**nde dat hi so groten rouwe had om der heyligen opvaert dat hi se niet en gehouden en conste. ¶ **O**p enen tijt als **s**unte ANTHONIUS mitten bruederen wrachte doe hi op gesien had inden hemel **e**nde hi een droeue visioen gesien had doe viel hi voer gode neder [73rb] **E**nde bat dat hi die toecomende misdaet behueden woude **E**nde als hem die bruederen hier of vrageden seyde hi al suchtende mit tranen dat der werlt toecomende waer een ongehoerde misdaet **I**c sach seide hi gods altaer om staen mit eenre menichten diet al bloot of namen Want mit groten bedruussche sel dat kersten geloue worden bekeert **E**nde die menschen die der beesten gelijc sellen sijn si sellen **C**RISTUS sacrament tonen Want ons heren stemme seide mi mijn altaer sel werden veronweerdet. ¶ **N**a twe iaren quamen die ARRIAENEN op **e**nde

scoerden die eendrachticheyt der kerken ende si doden die kersten op die altaren als scapen. Doe een leydsman van EGIPTEN die een quaet ARRIAEN was ende BALACIUS <+hiet> ende die kersten also seer cruste dat hi al naect dede slaen mageden ende moniken openbaer Doe screef sunte ANTHONIUS aldus Ic sie gods gramscap op v Laet die kerstenen dat gods gramscap op di niet en come want die doot di nabi is. Dese onsalige las den brief ende hi bespottese ende veronweerdese ende verwerpse op die eerde Ende hi sloechse seer die se brochten Ende hi ontboet ANTHONIUS weder [73va] Om dattu so grote sorge hebste voer die moniken so sel oec totti comen die wreetheyt onser disciplinen.

¶ Na vijf dagen sat hi op sijn peert dat herde goedertieren was ende hi wert daer of gebeten ende ter eerden geworpen ende het brac hem sijn benen ende quetste hem dat hi binnen drien dagen sterf Doe hem sommige bruueders een woert der salicheyt vrageden Doe seyde hi Ghi hebt onsen here horen seggen Of di yemant slaet aan die een kinnebacken so gif hem dander Si seyden here dat en mogen wi niet doen Ende hi seyde So verdraget dan vander eenre goedertierlic Ende si seyden dat en souden wi oec niet mogen doen Doe seyde hi so slaet doch also node als ghi geslagen wert Ende si seyden Dit en souden wi oec niet mogen doen. Doe seyde sunte ANTHONIUS tot sinen iongeren. Gereyde desen bruuederen suet wermoes want si sijn alte lecker. want bedinge alleen is v noot. ¶ Doe hi out was C iaer ende viue so custe hi sijn bruuederen ende ruste in vreden. onder CONSTANTINUS den keyser Int iaer ons <+heren> .ccc. ende .xl.

Van sunte PRISCA der heiliger maget [73vb]

SUnte PRISCA een borgerinne van ROMEN was geboren van seer edelen ouders. ¶ In den .xvij.^{den} iaer van haren ouderdom wert si gebrocht tot CLAUDIUM den keyser. Hi geboet dat si gaen soude inden tempel des afgods APOLLO ende soude daer sacrificie ende offerhande doen Doe si quam inden tempel ende bedede so wert daer grote eertbeuinge. Ende die stat wert te slagen ende APOLLO viel neder aan cleynen stucken ende wert verminret ende dat vierdendeel vanden tempel viel neder ende verderuede een grote menichte vanden heydenen mitten priesteren vanden afgoden Daer na wert PRISCA gegeyselt ende inden kerker besloten drie nachte doer Si sanc die ymmen ende louesange ende glorificierde gode inden aensien der engelen Des morgens wert si

wtgeleyt vanden kerker *ende* mit heten vetten smeer wert si begoten.
mer si en wert niet gequetst **Echter** wert si inden tempel hieten gaen
ende sacrificie te doen **Ende** als i maecte een teyken des cruces *ende* si
haer bedede doe wert daer een grote donre *ende* dat vuer viel neder
vanden hemel *ende* verbernde dat volc dat daer om stont **Ende** oec dat
purpur cleet des keysers vander rechter side **Ende** die afgod wert [74ra]
altemael te puluer **Doe** geboet die keyser den rechter datmen haer
licham altemael mit yseren haken te scoren soude **Die** rechter geboet
datmen mit speren haer lede doersteken *ende* te sniden soude **Ende**
daer na soudemen voertbrengen alte wrede beesten die se verscoren
souden **Ende** als i onsen here bat so worden die beesten al gesacht **Doe**
gingen die vleyschouwers toe *ende* roeyden al haer vleysch thent dat si
quamen op die benen **Mer** doe si bedede so worden hem haer arme also
seer *ende* also stijf dat si op houden mosten van tormenten **Doe**
grymmede die keyser tegens der ioncfrouwen *ende* geboet datmense
inden vuer verbernen soude **Des** quam een groot regen vanden hemel
ende dede altemael wt dat vuer. **Doe** wert die keyser seer toornich *ende*
dede afscheren haer vlechten want si meynden dat daer in *gelegen* waer
die swerte kunst **Daer** na wert si besloten inden tempel dat si van
honger verderuen soude **Des** derden dages ginc hi daer *ende* sach dat
die deerne gods geuoedet was van solaes der engelen **Ende** dat die
afgod neder geworpen was *ende* vermyndert. **Doe** wert hi alte seer
toornich [74rb] *ende* geboet datmense onthoefden soude **Si** wert
wtgeleyt inden wech van OSTIJNS op die tiende mile vander stat van
ROMEN *ende* daer wert si onthoeft **Ende** vanden kerstenen luden wert
daer heymelic een graf gemaect daer si in begrauen wert. **Ende** daer na
ouer veel tijts wert daer gemaect een kerke.

Van sunte SPEOSIPPUS *ende* ELOSIPPUS *ende* MEOSIPPUS.

SVnte POLICARPUS die biscop was **sunte** IANS ewangelisten **Ionger** **Die**
begeerde dat geloue *CRISTI* te vermeerren *ende* seynde sine discipulen wt
tot veel eynden vander werlt **Doe** hi hoerde dat daer een quader keyser
was dan daer te voren was gecoren int keyserijc **Die** oec in die
lantscappen van *GALLIUS* alle die kersten mit menigerhande pinen in
eenre sentencien geboet te doden **Doe** werts dese heylige POLICARPUS te
rade **AUDOGIUM** *ende* **BENIGNUM** twee heilige priesteren gods *ende*
TIERSUM die een dyake was daer te seynden om dat woert gods te

prediken. want si waren grote mannen in duechden *ende* in die minne gods wt gestort ende bereet om den name *CRISTI* te steruen *ende* si voeren te sce[74va]pe tot MARCILIEN *ende* quamen tot eenre stat die EDUWA hiete Daer si van FAUSTO enen edelen man van senatoerschen geslachte geboren tot sijnre herbergen ontfangen worden **Ende** als hi vernam dattet priesteren waren bat hi hem oetmoedelic dat si sijn gesinde mit den heyligen doepsel wouden kersten maken **Ende** om der groter veruolginge die nakende was gelouede hi *ende* offerde gode al heymelic *ende* brochte tot hem sinen soen *SIMPHORIANUM* enen iongelinc **Die ouermits haerre leringen** in toecomenden tiden vander voersienicheyt gods een ouer claer martelaer soude werden **Dien sunte BENIGNUS** om sijnre beden wille dopede **Ende sunte AUDOCHIUS** hieffen vter vunten **Doe** seide die selue FAUSTUS tot hem **Ic** heb een suster die LEONILLA hiet in een ander stat wonen die van haren sone drie neuen behouden heuet **Ende** sijn drie brueder te gader gedragen *ende* te gader geboren **Ende** sijn geheten SPEOSIPPUS *ende* ELOSIPPUS *ende* MELOSIPPUS *ende* sijn inden vryen cunsten wel geleert **Ende** leuen noch als haer ouders plagen in heydenscher dwalinge **Dese** drie **Iongelinge** begeert si kersten ridderen te maken **Ende** hier om ghi heylige pries[74vb]teren coemt desen drien iongelingen mit uwen gebeden te hulpe **Dese** begeerte ende desen raet behagede hem wel **Ende sunte BENIGNUS** ginc aldaer mer **sunte AUDOCHIUS** *ende* THIERSUM voeren in een ander gestichte. **Daer** si cort daer na mitter saliger martelien gecroent worden **Ende** LEONILLA die die drie iongelinge voerseit haer neuen waren ontfinc BENIGNUM den heyligen preester mit alre weerdicheyt recht als hemels broot dat haer vanden hemel gesent wert. ¶ **Des** seluen dages hadden die drie ionge gebruederen eenre goddynnen offerhande ghedaen **Ende** brochten haerre ouder moeder wat vander offerhande thuus **Si** werpet al voer die honde *ende* versmadet als drec. **Ende** si ginc mit dien goeden priester tot dien iongelingen *ende* seyde **Mijn** alre liefste kinder bekent *ende* gelouet dat onse here *IHESUS CRISTUS* die warachtige god is **Hi** heuet die werlt gemaect **Hi** heuet die hoecheit des hemels wtgerect *ende* mit sterren verciert. **Hi** heuet die wide zee gemaect *ende* ghedwonganen binnen haren oeuer te bliuen *ende* den vischen geleent daer in te leuen **Hi** heeft die wide werlt gemaect *ende* die eerde mit menigerhande [75ra] bome *ende* loueren *ende* vruchten vercyert **Die engelen** *ende* alle creaturen dienen hem **Ende** sijn goedertierenheyt heuet ons desen heyligen **man BENIGNUM** wt verren lande tot ons gesent **Hoert** na sinen woerden Want sijn woerde sijn gods wille *ende* sijn gebode *ende*

worden wt gods monde gesproken. ¶ Als dese vrouwe mitten priester dese woerde ende veel deser gelijc haren drie neuen toe <+had> gesproken Seyde een ygelic vanden drien hoe dat si des nachtes te voren visioenen gesien hadden die desen roep ende deser vermaninge seer wel geleken ende worden also van haren woerden inden geloue CRISTI geleert dat si hem vanden heyligen priester rechteuoert lieten dopen ende versakeden alle dwalinge der afgodien Daer na ginc BENIGNUS die heylige priester tot eenre ander stede daer hi cortelic die crone der martelaren verdiende. ¶ Als die maer doer alt lant wtbrac dat dier vrouwen LEONILLEN drie neuen [-wtbr] kersten waren Doe worden si gesocht ende gevonden vanden rechters Ende si belieden stantachtelic ende openbaerlic dat si kersten waren Ende si berispeden die rechters scerpelic dat si blint [75rb] ende onbeuoelic waren om dat si metael ende hout ende steen voer haren god aenbeden Doe stont een vanden rechteren op mit groten toorne ende sloech die twe brueders mit vuisten om dat si alleen die woerde hielden Doe wert die derde droeuich ende riep ende seyde waer om en hebstu mi vander verdienten der slagen niet mede delachtich gemaect Du hebste dat begeerlike begin des lidens in hem bewijst ende hebste my van hare heyliger geselscap gesceyden wy sijn eendrachtich inden belyen CRISTI ende wi verbliden ons al gelijc dat wi tot sinen gelouen gecomen sijn Die rechter antwoerde hem want ghi onse goden versmaet hebt so willen v noch huden mit menigerhande tormenten doen pinen Ende si volherden stantachtelic inden belien CRISTI Ende haer ouder moeder troeste se mit tranen ende mit manlicher vermaninge totten liden. Doe si inder minnen gods volherdende bleuen ende geen sins consentieren en wouden den afgoden offerhande te doen worden si mitten handen opwerts ende mitten voeten nederwerts alle drie aen enen boem gehangen ende also gepinicht datmen vermoede dattet [75va] een lit vanden anderen ouermits dier pinen soude sceyden MELOSIPPUS sprac die rechters toe al verwitende ende seyde Onse behouder is IHESUS CRISTUS die henc anden cruce om onsen wille Mer wi sine knechten hangen aen enen boem ende vercrigen die verdiente des cruces ende werden gloriose martelaers Doe seide die rechter ghi en selt niet steruen na uwen wille als ghi segt mer in enen groten vuere Doe deden die rechters hout ende ander rescap vergaderen ende een groot vuer maken ende hem worden handen ende voeten gebonden ende inden vuer geworpen. CRISTUS haer behouder was midden onder hem ende brac die banden ontwe ende onthield[-en]<+se ongequetst>. die veel

lude waenden dat si inden brant souden verderuen. Ende gingen van daen mit bedroefden moede Dese heyligen wanderden in dat vuer Doe die vlamme wtginc bleuen si in dat middel staen ende bespotten die veruolgers der quaetheyt Mer op dattet vertrec hare martelen te langer vertogen worde na hare begeerten Ende op dat si die crone die hem bereyten waren souden ontfangen so sagen si die choren der engelen om hem te ontfangen bereyten staen Si knielden neder in haren ge[75vb]bede ende gauen te samen gode haren geest ende voeren mit malkander totten hemel. ¶ Een wijf die IONILLA heet sach haren costeliken doot ende haer gloriose verscyeinge ende si vergat haers mans ende haers eniges kints Ende quam haestelic lopende ende roepende onder die ongelouige scaren ende seyde Ic bin oec een deerne CRISTI ende belie dat CRISTUS een warachtich god is Ende versmade alle v afgodye Doe wert si rechteuoert geuangen ende mit haren hare op gehangen ende mit vele pinen gepiniget. Ende alsi CRISTUM om geenrehande pinen versaken en woude wort si mit sunte LEONILLEN wtgeleyt ende te gader onthoeft Dit gesciede onder AURELIANUS den keyser op die xvi. kalende van februario. ¶ Daer na wert sunte AUDOCHIUS mit sinen gesellen gepassijt Want doe AURELIANUS tot eenre stede quam geboet hi datmen alle die kersten soude ondersueken ende dat si den afgoden souden offe[-dersoel]ren of si mosten mit menigerhande tormenten steruen Doe quam AUDOCHIUS ende THIJRSUS onuerueert tot dier stede Ende pijnden se alle mit hare lerin<+ge> totter salicheyt des geloues te brengen. ¶ Een coepman die FELIX hiete woende daer ende was kersten [76ra] Ende al dat hi wan mitter comenscappen dat gaf hi den armen Dese ontfencse in sijn herberge Die keyser sloech hem daer neder Ende een van sinen doerwachter boetscapte hem dat in FELIX herberge kersten waren Als dat die keyser hoerde geboet hi datmense tot hem brochte Ende doemense daer leyden soude bat hem FELIX haer weert ende seyde Ic bid v laet mi vander glorien uwes loens niet sceyden mer helpt my mit uwen gebede ende brenget my tot der glorien uwer martelen mede Si deden haer gebet ende gingen mit gebonden handen achter haren rugge onuerueert ende worden also gebrocht voer den valschen keyser. ¶ Als AUDOCHIUS ende THIJRSUS ende FELIX stantachtelic belyeden. worden si mit haren handen achter den rugge op gehangen. Ende zwaer stene aen haren voeten gebonden. ¶ Des anderen dages worden si al genesen ende weder voerden keyser gebrocht Doe dede hi een groot vuer maken daer si te gader gebonden in gheworpen worden Mer rechteuoert verbernden die banden ende dat vuer wort vanden regen geleschet.

Ende si gingen ongequetst weder voer den keyser staen *ende* daer wor[76rb]den haer halsen mit grundelen in die belijnge *CRISTI* geslagen then<+t> si storuen **A**ls dat *FAUSTUS* hoerde haelde hi haer lichamen mit *SYMPHORIANO* sinen soen *ende* groefse eerlic **E**n*de* *AURELIANUS* die keyser wert cort daer na in enen stride verslagen.

Van *Sunte MARIUS ende MARTHA.*

Bi CLAUDIUS des keysers tiden quamen wt verren landen *MARIUS ende MARTHA* sijn wijf te ROMEN mit ARDIFEX ende ABBACUC hare sonen **A**lle dese waren goede kersten ende edel lude **D**oe si der heyliger martelaren lichamen sochten in kerkeren ende in grauen quamen si ouer die TYBER *ende* vonden si *sunte QUIRINUM* geuangen in enen kerker die vele slage om den name *CRISTI* geleden had *ende* was berouet van alle sinen goede **S**i vielen hem te voete *ende* baden dat hi voer hem bidden woude **E**n*de* deden hem sijn notorfte van haren goede **E**n*de* wiesschen der geenre voeten die mit hem geuangen waren **I**n die selue tijt geboet CLAUDIUS die keyser datmen die kersten mit swaren tormenten soude pynen **E**n*de* hi had .cc. *ende* .lxij. kerstenen geuangen die hi buten der porten dede brengen *ende* daer hi se in een pert dede sit[76va]ten **E**n*de* liet se van veel scutters daer in doot scieten. **D**oe quamen *MARIUS ende MARTHA* mit haren tween kinderen *ende* mit enen priester die IOHANNES hiet *ende* begroeuen haer lichamen **D**aer na gingen si weder daer *sunte QUIRINUS* geuangen lach *ende* als i hem inder vangenisse niet en vonden waren si seer bedroeft. want si hoerden seggen dat hi des nachtes daer te voren mit enen zweerde verslagen was *ende* inden TYBER geworpen. *ende* dat sijn lichaem aen een eylant gedreuen was **D**aer voeren si toe *ende* begroeuent. ¶ **D**aer na quamen si weder ouer die TYBER daer si in een huus veel kersten mit groter ynnicheyt gode hoerden louen **S**i clopten daer aen *ende* gingen in **E**n*de* als i mit malkander haer gebet gedaen hadden bleuen si twe maende aldaer bi hem verborgen. ¶ **A**ls dat die keyser vernam dede hi dien man *ende* dat wijf mit haren tween sonen vangen *ende* voer hem brengen **E**n*de* beual den rechter dat hi se dwonge den afgoden offerhande te doen of dat hi se mit swaren tormenten soude doen doden **D**oe geboet die rechter datmen se al naect ontclede *ende* seer mit stocken sloege **O**nder die slage loueden *ende* glorificierden si gode [76vb] **D**oe geboet hi datmen se biden armen achter rugge op soude hangen vander eerden *ende* vuer an haer

ziden stoken Ende dan haer lichaem mit yseren haken te riten. Daer na geboet hi datmen den vader mitten tween sonen of soude doen ende haer hande of houwen daert die moeder sage Doe vergaderde die moeder haers mans ende hare kinder bloet ende bestreeck haer houet daer mede mit groter vruechden. Doe geboet die rechter datmen die of gesneden hande aan der heyliger martelaren halse soude binden ende leyden se so doer die stat ende hi gaf die sentencie dat si onthouet worden Ende die moeder dede hi in enen putte versmoren Ende geboet datmen haer lichamen soude verbernen op dat si niet begrauen en worden. ¶ Een goede vrouwe die FELICITAS hete gecreech haer lichamen half verbernt half onuerbernt ende begroefse in haer selfs hofstede. ¶ Daer na toech si MARTHA der moeder vten putte Ende leyde se daer bi totten loue ende totter glorien ons heren IHESU CRISTI.

Van sunte FABIAEN ende wat die naem beduut

FABIAEN beduyt smedende die ouerste [77ra] salicheyt dat is te verstaen dat hi se beiaechde mit drien rechten dat was mit micken ende mit copen ende mit genuechten. < +Nabiaen>

SAbiaen was een porter van ROMEN Ende als die paeus doot was ende tfolc vergaderde om enen anderen paeus te kiesen Doe quam hi oec onder die ander om te besien waert gaen soude Ende siet ene witte duue quam neder op sijn houet Ende also dat alle verwonderden doe coren si en tot enen paeus. ¶ DAMASIUS de paus seit Dat sunte FABIAEN seynde alle lantscappen doer vij. dyaconen om dat si vergaderen souden der martelaren werken Als HAYMO seyt so verboet dese sunte FABIAEN PHILIPS den keyser die in die vigilie van paesschen sijn woude ende gods licham ontfaen dat hi des niet en dede voer dat hi sijn sunden gebiecht hadde Ende hi gestaen had onder die ander die penitencie gedaen hadden ende deden. ¶ Ten lesten ontboet DECIUS datmen en onthoefde. Hi was gepassijt onder DECIUS den keyser. Int iaer ons heren .cc. ende .lijj.

Van sunte SEBASTIAEN.

SEbastianus beteykent in DUUTSCHE als die sellicheyt volget. ¶ [77rb]

Sunte **S**Ebastianus was een borger tot MEYLANEN ende was een volkersten man ende hi was also seer gemint mit DYCLESIAEN ende MAXIMIAEN den keyseren dat si hem maerscalc maecten ende constael van allen hoechsten ridderen ende knapen ende wouden dat hi altoos biharen liue waer Dese SEBASTIANUS droech daer om gewade van ridderscappen op dat hi mocht sterc ende vast maken die sielen die hi ouermits pinen den duuel sach bedriegen. Daer na geuielt datmen twe gelouige brueders die een hiet MARCELLIANUS die ander hiet MARCUS onthoefden soude om die minne CRISTI Ende die waren hoge lude. Ende haer ouders quamen daer toe om dat si se vander gelouen dedingen souden Ende die moeder quam voert mit gesleten haer ende mit gescoerden clederen ende mit openbaren borsten ende seyde O suete soen nv gaet mi aen droeuicheit die nie gehoert en wert ende onuerdrachlic wee Och mi onsalich wijf dat ic mijn kinder dus verliese die mit wille hem laten doden wie sach ye des gelijcs dat edel ionge lude verdriet te leuen ende vmer steruen willen Ende die knapen brochten haren vader voert die alten onverwinliken rouwe [77va] dreef ende alte grote clage makede ende seyde O suete zoen waer om mindi dus seer den doot ende vliet so seer tleuen ghi sout sijn die troeste mijns leuens ende die staf mijns ouders Coemt hier alle oude lude ende Ionge lude ende screyet mit mi Ende helpt mi mine sonen bidden dat si aldus haer ionge leuen niet en verliesen. Och of ic mijn ogen mocht wt screyen dat ic mijn twe sonen niet <+doden> en sage Ende als die vader in desen iamer stont doe quamen haer wiue toe ende brochten haer ionge kinder op haren armen ende huulden ende riepen. Wien beueeldi ons. wie sel deser ionger kinder vader sijn. Wie sel v erue besitten. wemy hoe yseren borsten hebdi dat ghi v ouders versmaet ende vrienden verdrijft ende v wiue niet en acht Ende v kinderen onteruet Ende leuert v seluen den mordenaers mit moet wille Ende ouermits desen geclagen begonsten deser tweer ionger brueder herten te morwen ende begonsten te luusteren. ¶ Als dat die grote heer sunte SEBASTIANUS sach want hi daer bi was Doe spranc hi op in midden des ringes ende seyde O sterke ridders CRISTI en legt niet van v die ewige croen om een arm gesmeec Ende doe seyde hi tot haren ou[77vb]deren En ontsiet v niet Si en sellen van v niet gesceyden werden. mer si sellen voer v gaen ende bereyden v ewige woninge bouen die sterren Want van begin der werlt heuet dit leuen die gene bedrogen die hem beloeft hebben Ende heeft se bespot die hem daer af beroemt hebben Ende ten heuet niemant sulke sekerheyt

gehouden ten heuet noch allen luden gelogen **Dit** leuen vermaent den dief dat hi stele **Ende** den erren man dat hi sijn wreetheyt doe **Ende** den logenaer dat hi bedriege **Dit** leuen gebiet misdaet **ende** hiet sunde te doen **ende** raet onrecht te doen **Ende** die persecucie die wi hier liden is huden eyselic **ende** morgen neemt si eynde **Huden** bernt se **ende** morgen is si cout **In** een vre begint se **ende** in vre neemt si eynde **Mer** die ewige rouwe is altoos groot wreet **ende** nuwe **ende** wort altoos meerre **ende** bernt sonder eynde laet ons dan die martelie minnen mit alre begeerten **Want** daer in wert die duuel verwonnen **ende** wert geuangen **ende** als hi waent pinen so wert hi gepijnt **Als** hi waent worgen so wort hi gedoot. ¶ **Ende** als SEBASTIANUS dese woerde **ende** deser gelijc predicte doe viel NYCOSTRATUS wif hem te voeten **In** wies NYCOSTRATUS [78ra] huus die heylige brueders geuangen waren **ende** die lange haer sprake verloren had **ende** wijsde so si best mocht dat si van gode genade [-crigen mochte] begeerde mit **sunte** SEBASTIANUS bede **Doe** sprac **sunte** SEBASTIANUS **ende** seyde **Ist** dat ic *CRISTUS* knecht bin **ende** is dit oec **Al** waer dat dit wif van minen monde heuet gehoert **ende** geloeft so moet die gene haren mont op doen die ondede den mont ZACHARIAS gods prophete **Ende** als hi dit geseit had riep dat wif mit luder stemmen **ende** seyde **Gebenedijt** si die reden dijns mondes **Ende** gebenedijt sijn si alle die des gelouen dattu geseit hebste want ic sach den engel een boec voer di houden daer al in gescreuen stont dattu sprakeste. **Ende** als NYCOSTRATUS haer man dit hoerde viel hi hem te voeten **ende** bat genade **Ende** doe ontspande hi die heylige martelaers **ende** bat hem dat si vry henen gingen **Ende** si seyden dat si niet begeuen wouden die victorien die si begonnen hadden. **So** grote gracie verleende god den woerden **sunte** SEBASTIANUS dat hi niet allene MARCELLIUM **ende** MARCUM in die passie stercte mer hi bekeerde haren vader TRANQUILLUS **ende** haer moeder **ende** veel ander lude tot der gelouen **Ende** POLICARPUS die priester doeptese alle gader **Ende** TRANQUILLUS die lange [78rb] een siec man had geweest wert than gesont doe hi gedoept was. ¶ **Ende** als die amptman vander stat van ROMEN die oec een siec man was bat TRANQUILLIUM dat hi den genen tot hem leyde die hem had gesont gemaect. **Ende** als **sunte** SEBASTIANUS **ende** POLICARPUS tot hem quamen **ende** hi hem bat dat hi sijn gesontheyt weder crege doe seyde hi **sunte** SEBASTIANUS dat hi eerst lochende die afgode **ende** dat hi hem die macht gaue die goden te breken **ende** dan soude hi gesont werden. **Doe** seyde TROMACIUS die amptman. **Ic** selt minen knechten laten doen **Ende** SEBASTIANUS **ende** POLICARPUS seyden. **Dijn** knechten souden hem

verueren haer goden te breken **Ende** of die duuel die daer in is hem yet
misdede of macht ouer hem crege die heyden souden seggen dattet
gesciet waer om dat den goden ongelijc gesciet <+waer> **Ende** doe gaf
die amptman SEBASTIANUS mit POLICARPUS macht **Ende** doe braken si meer
dan .cc. afgoden [-**Ende** doe seyden] **Ende** doe seyden si den ampman
TROMACIO **Doe** wi die afgode braken soutste seker gesontheyt hebben
ontfaen mer wantet niet geschiet en is **ende** du ongesont bleuen biste
daer bi weten wi voer waer dattu dijn ongeloue noch niet gelaten en
hebste [78va] mer dattu noch afgoden bi di behouden hebste. **Doe**
bewijsde die amptman dat hi noch had een camer daer alle leringe van
gesterren in waer dat sinen vader meer had gecost dan cc. pont swaers
van goude **Ende** daer hi al bi wist dat gescien soude **Doe sprac sunte**
SEBASTIANUS **Also** lange als dit werc heel is en mogestu niet gesont
werden **Ende** als TROMACIUS des orlofde datment breken soude **Doe**
seyde TYBURCIUS sijn soen **Ic** en laet dus costeliken werc niet breken mer
op dat mijn vader niet seggen en mach dat ic sijnre gesontheyt niet en
geer so wil ic twe ouen heet maken **Indien** ist sake dat mijn vader niet
gesont en wert na dattet werc is te broken dat ic <+v> beyde leuende
inden ouen doe bernen **Ende** **sunte** SEBASTIANUS seide **Het sel geschien**
alstu gesproken hebste **Ende** alsment brac doe vertoende die engel
TROMACIUS ende seyde dat hi van gode gesont gemaect was **Ende** thant
geuoelde hi hem seluen gesont **ende** liep na **sunte** SEBASTIANUM ende
woude sijn voet cussen **Mer** hi verbotted hem omdat hi noch niet
gekerstent en was. ¶ Aldus so wert hi **ende** TYBURCIUS sijn soen **ende**
.xiiij^c. menschen van haren gesinde ge[78vb]doopt so dat die vrouwe
wert vanden heydenen [-gedoept.] gegrepen **ende** so lange gepijnt dat si
sterf **Als** dat TRANQUILLUS wist doe seyde hi totten anderen kerstenen **Die**
wiue gaen ons voer int hemelrijc waer toe ist goet dat wi leuen **Doe** wert
hi cortelic daer na gesteent **sunte** TYBURCIUS wert enen core gegeuen dat
hi ginge op bernende colen of dat hi den afgoden soude offeren **Ende**
als hi den afgoden versmadenis dede **ende** hem die voete bloet gemaket
worden **ende** hi op die colen ginc doe sloech hi een cruce ouer die
colen **ende** ginc daer vrilic op **ende** seyde **Mi** dunct dat ic op sueten
rosen ga inden name ons heren **IHESU CRISTI**. ¶ **Doe** seyde FABIANUS die
amptman waendi dat wi niet en weten dat v **CRISTUS** touernye geleert
heeft. **Ende** TYBURCIUS seyde **Swijch** katijf du en biste niet weerdich so
heylien name te noemen **Doe** balch hem FABIANUS **ende** deden
onthoefden **Ende** MARCELLIANUS **ende** MARCUS worden aen enen stake
genagelt **Ende** doe songen si blidelic **ende** vrolic **ende** seyden **Siet hoe**

goet ende vrolic is te wonen brueders in een Ende FABIANUS seyde
Onsaligen begeeft v dwaesheyt ende verlost v seluen Ende die brueders
seyden Ons en was nie so wel [katern 11; 81ra] gelincs Ende als alle
sine woerden om niet waren doe geboet hi se echter [-omi] voer hem te
comen voer sinen recht stoel ende sprac haer toe. Ten si dat die valsche
ydele oefeninge der kerstenen daer du di toe beroemste ouermits der
zwerter const van di si gedelijget du en mogeste die dwaesheit dijns
herten niet en wech werpen ende volbert geuen tot den alren
rechtueerdichsten raden Hier om so is des noot dattu haestes te eren
der goddinnen die geheten is VESTA Ende behaget di te behouden dine
ioncfrouwelicheit so selstu se dach ende nacht eren mit weerdiger
offerhande. Hier toe sprac die heylige AGNES Ist dat ic heb ontseget
dinen sone wat dan is <+hi> gemoeyet mit quader minnen nochtan
enen leuendigen mensche enen mensche begripelic der reden die daer
mach sien ende horen ende tasten ende wanderen ende gebruken mit
genoechlicheyden der bloemen deses leuens Ist dat ic desen mit geenre
reden en mach aen sien om der minnen wil CRISTI. Hoe mach ic dan die
afgode die daer sijn stom ende doef ende sonder sinne ende sonder
sielen eren ende mynen hals bogen den ydelen stenen tot onrechte
smadelicheyt des alren ouersten [81rb] gods. Als die rechter
SIMPHORIANUS dit hoerde doe sprac hi Ic begeer dattu lates raden dijnre
ioncheyt Ende ic vertrect noch dattu blasfemiers ende smadelic sprekes
den goden want ic aensie ende bekenne dattu noch niet iarich en biste
Hier om en wildi seluen also niet versmaden dattu in gaetste inden
toorn der goden Doe sprac die heylige AGNES En wil niet in my also seer
versmaden die lichamlike Ioncheyt dattu meenste dat ic wil dattu mijns
genadich sijtste Die geloue en wert niet gedragen in iaren mer in sinnen
Ende die almachtige god [-en] proeft meer die herten dan die outheit
Dinen goden die du niet en wilste dat si hem toornen op my gehenge
ende doe dat si hem toornen ende spreken. Si gebieden mi [-ende eren]
dat ic se ere ende aenbede Mer want ic sie di daer toe arbeyden des du
geen macht en heues te vercrigen Hier om so doe wat datti <+nütte>
dunct. ¶ Doe sprac die rechter SYMPHORIANUS Kies di een van twee.
Anther offert der afgodynnes VESTE mitten ioncfrouwen Of du selste
mitten gemeynen wiuen sitten int meynhuus Ende so sellen veer van di
wesen die kerstenen die [81va] di geleert hebben also inder swerter
const dattu di beroemeste die onsalicheit mogen te verdragen mit enen
onuerueerden moede. Hier om also als ic heb geseit so offer der
goddinnen VESTA te loue dijns geslachtes. oftu selste tot smadelicheit

dijnre ouders openbaer wesen gemeyn **Doe sprac** die heylige AGNES mit groter stantachticheyt waert sake dattu wistes wie mijn god waer du en sprakes dese woerde niet wt dinen monde **Hier** om want ic bekenne die macht mijns heren *IHESU CRISTI* so versmade ic seker dijn dreyginge dat ic niet offeren en sel dinen goden noch besmet en sel werden mit vreemder onsuuerheyt **Ic** heb mit mi enen bewaere mijns lichams des heren engel want die een geboren sone gods dien du niet en bekennes die is mi een onbrekelike müere **ende** is mi een bewaerre die nummermeer en slaept **ende** is mi een bescermer die nummermeer af en latet **Mer** dine gode die sijn van metale daermen bet potten of ketelen van maket of *van* stene daermen bet straten van maect **Die** godheyt en woent niet in ydelen stenen mer inden hemel **Noch** si en woent niet inder eerden noch [81vb] in matale mer si is inden alren ouersten rike **Mer** du ende dijns gelijcs ten si dat ghi afgaet vander aenbedinge der afgoden gelike pine sel v besluten **Geliker wijs** als die <+ afgode die>men blaset inden vuere op datmen se giete **Also** sellen die gene die se eren te samen werden geblasen in enen ewigen brande **Niet** op dat si werden gegoten mer op dat si werden confuus **ende** gescent ende vergaen ewelike. **Tot** desen woerden so geboet die dwase rechter datmen se soude oncleden **ende** naect leyden int gemene huus **Onder** stemmen des boden **ende** knechtes roepende aldus **AGNES** die ongelouige ioncfrou die den goden heeft geblasfemiert **ende** smadeliken gesproken is gemeyn gegeuen int gememeyn huus. ¶ **Mer** rechteuoert also was ontcledet ontloec hoer haer **Ende** die genadige god gaf horen hare also grote dickicheyt dat si bet sceen gedecket mit den haer dan mitten clederen **Mer** also was in gegaen ter stede der onsuuerheyt doe vant si den engel gods daer also bereyt dat hi se omme dede **ende** ommevenc mit enen onmeteliken lichte also dat se niemant ouermits der claeरheyt en mochte aen tasten noch sien want alle die celle [82ra] **ende** meenhuus sceen recht als die blenkende sonne in haere macht. **Ende** hoe dat een mensche mit meerre vlide ginc te sien hoe dat sich die scerpheit sijns gesichts meer verdonkerde **Ende** als AGNES haer neder had geslagen in haren gebede ten heer doe openbaerde voer haren ogen een dat alre scoenste cleet **ende** si nammet [-aen] **ende** dedet aen **Ende** si sprac **Ic** danke di here *IHESU CRISTI* die mi heuet gerekent int getal dijnre mageden **ende** geboden heues dat mi gegeuen is dit cleet. **Ende** dat cleet was so bequaem na maten haers cleynen lichams **Ende** om sijnre blenkender witheyt so bequaem aen te sien also datter niemant aen en twyuelde ten waer bereyt mit engelschen handen. ¶ **Onder** des

wert dat mene huus een stede des gebedes **Ende** so wie daer in was
gegaen die hem bedede **ende** louede **ende** gaf ere den onmeteliken
lichte die ginc suuerre wt dan hi daer in was gegaen **Ende** als dese
dingen geschieden **Doe quam** des rechters soen die een insetter was
deser sunden totter stede mit sinen iongen gesellen als gewelt te doen
deser ionger maget mit welker hi waende te hantieren die onsuuerheit
sijnre vleyscheliker [82rb] genuechten **Mer** die iongelinge die daer voer
hem waren ingegaen [-douende] <+woedende> **ende** scandaliken
rasende quamen daer weder wt mit groter weerdicheyt **ende** ontelliken
wonder **Doe** began hi se te verspreken dat si waren onmachtich **ende**
ydele [-wittach]<+wijfach>tige onsaligen **ende** bespottese **Ende** ginc
coenlic in die stede daer die ioncfrou bedede **Ende** als hi sach so groten
licht bi haer en gaf hi gode geen eer mer viel haestelic totter
ioncfrouwen **Ende** eer dat hi se roerde mitter hant viel hi neder in sijn
aensicht **ende** wert verworget vanden duuel **ende** gaf op sinen geest.
¶ **Als** sine gesellen sagen dat hi daer in merrede meynden si dat hi daer
had geweest onledich in onsuueren werken **Ende** een vanden
iongelingen die hem vriendelicste was die ginc daer in als mit hem te
verbliden in sinen geweelde **ende** dwaesheit **Ende** als hi en doot vant
doe riep hi mit luder stemmen **ende** sprac **O** ghi alre goedertierenste
ROMEYNEN comet te hulpen **Siet** dese mene vrouwe heuet mit hare
zwerter const gedoot des rechters sone **Rechteuoert** wert daer ene grote
[82va] vergaderinge des volcs totten meynen huse **Ende** menigerhande
geruchte was daer vanden rasenden volke **Een** deel seyden dat si waer
een gokelaerster **Die** ander seyden dattet een ontschuldige ioncfrou waer.
Die derde seyden dattet waer een bose vrouwe.

Als die rechter hoerde dat sijn sone was gedodet quam hi mit groten
screyen totten menen huse **Ende** als hi was in gegaen die stede daer
sijns soens dode lichaem was doe sprac hi mit enen groten roepen **O**
alre wrechte van allen wiuen **Waer** om woudestu die macht dijnre
swerter const bewisen an minen sone. **Ende** als hi alsodanige woerden
ende veel dier gelike menichwerf gesproken had **ende** haestelic sijns
soens doot ondervragede **Doe** sprac tot hem die heylichste AGNES **Die**
gene die hi sinen wille woude volbrengen die heuet in hem die macht
genomen **ende** die heeften gedodet. **Mer** waer om so sijn die alle gesont
die tot mi sijn ingegaen **want** si alle gader hebben gode eer gegeuen die
mi heuet gesent sinen engel **ende** heuet mi geclendet mit desen clederen
sijnre ontfermherticheyt **Ende** [82vb] heuet bewaert mijn lichaem dat
van mijnre ionger ioget hem geheyliget is **ende** geoffert **Mer** alsi sagen

die engelsche claeheyten aenbeden si hem alle ende gingen en wech
ongequetst **Mer** dese onsalige mensche rechteuoert als hi is in gegaen
began hi te rasen ende te woeden **Ende** als hi sijn hant bereydede aen
mi te tasten gaf hem die engel gods ouer in enen quaden doot dien du
sietste. **Doe** sprac die rechter daer selt werden openbaer dat du dit niet
en hebste gedaen mitter swerter const ist dattu biddest den engel dat hi
weder geue minen sone gesontheyt. ¶ **Doe** antwoerde die heylige AGNES.
al ist sake dat v geloue dat niet <en> eyget noch niet en heuet [-te
crigen van] verdient te vercrigen vanden here. **Nochtan** na dien dattet
tijt is dat die macht mijns heren IHESU CRISTI werde geopenbaert so gaet
alle gader wt daer buten **Op** dat ic mi allene totten here offer int ghebet.
¶ **Ende** als si alle gader wt gegaen waren die in dien huse waren leyde si
haer neder int aengesichte ende screyende **ende** suchtende began si te
bidden den here dat hi woude verwecken den **Iongelinc.** [83ra] **Ende**
alsi bedede openbaerde haer die engel des heren **ende** hief se op daer si
lach **ende** screyede **ende** troestede haer herte **ende** verwecte den
Iongelinc **Ende** hi ginc daer buten ende began mit openbaere luder
stemmen te roepen **ende** te seggen **Een god is inden hemel** **ende** inder
eerden **ende** inden meer **ende** is der kerstenen god. **want** die tempel
sijn ydel **ende** alle die gode die men daer eert sijn ydel **ende** si en
connen hem seluen niet baten noch anderen menschen enige hulpe
bewisen. ¶ **Tot** deser stemmen worden verstoert alle die meysters **ende**
biscopen des tempels **ende** daer gesciede ene sterke twidracht des
volkes **Ende** riepen alle wt eenre stemmen. **Neemt** die gokelaerster die
de herten verwandelt **ende** vervreemt de sinnen **ende** moede.

Als die rechter sach so groten wonder wert hi mit anxte begrepen. mer
hi ontvruchtede datmen mocht hebben ontset van sijnre heerlicheit
waert sake dat hi dede tegen die bisscopen des tempels **ende** bescermde
AGNIETEN tegen **Die** sentencie **ende** rechte **Ende** hier om settede hi enen
anderen onder rechter in sine stede totter twistinge des volkes **Ende** hi
ginc droeuich en wech dat hi se nader op [83rb] verweckinge sijns
soens niet en mochte verlossen. ¶ **Als** die ander rechter die in sine stede
geset was gehieten ASPACIUS niet langer en conde geliden die twidracht
des volkes doe dede hi maken voer alle den volke een groot vuer **ende**
geboet dat men in midden vander vlammen soude werpen der
Ioncfrouwen AGNIETEN. **Als** dat was gesciet alte hant wert die vlamme
gedeylt in tween delen **ende** verbernde dat bose volc aen beyden siden
Ende de brant en ruerde niet in geenre wijs **sunte** AGNIETEN **ende** si en
gauent niet toe der godliker cracht mer den quaden werken **ende**

touernyen **Een** wonderlic bremmen *ende* een oneyndelic roepen gauen die lude onder hem te hemel **Doe** recte die heylige AGNES wt haer hande int middel vanden vuer *ende* storte haer gebet totten heer mit desen woerden **O** almachtige god die weerdich biste datmen di aenbede ere *ende* ontfruchte vader mijns here *IHESU CRISTI* **Ic** benedie di **want** ouermits dinen sone bin ic ontgaen die dreyginge *der* boser menschen **Ende** in enen onbeulecten wege bin ic ouer geagaen die onsuuerheit des vleysches **Sich** nv bin ic [83va] ouergestortet ouermits den heyligen geest mitten hemelschen douwe **Dat** vuer gaet bi my wt **Die** vlamme wort gedeilt *ende* die vlamme des vuers wort wt gestort totten genen diet in my maken **Ic** benedie di vader die weerdich biste dattu werdeste gepredict *ende* gehengeste des dat ic oec in dat middel vander vlammen onuersaget come totti **Sich** altehant so sie ic dat ic heb geloeft **Nu** so houdic dat ic heb gehoep. **Nu** so heb ic om beuangen dat ic heb begeert **Di** belie ic mitten lippen *ende* mitter herten **Di** begeer ic van al minen binnensten *ende* inwendigen crachten **Siet** totti so come ic enen leuendigen waren god die daer leueste *ende* regnierste mit onsen here *IHESUM CRISTUM* dinen sone *ende* mitten heyligen geest nv *ende* al tijt *ende* in ewicheyt der ewicheyt **Amen.** ¶ **Ende** als AGNES had veruult haer gebet doe ginc al dat vuer wt also datter gene hette noch laeuheit en bleef.

Als dit sach ASPACIUS die onder rechter *ende* vicarius van ROMEN *ende* woude hi niet langer liden die twistinge des volcs *ende* geboet te steken een sweert doer der heyliger ioncfrouwen hals **Ende** ouermits desen wtgange bestortet mit [83vb] eenre rosen roetheit haers bloedes heuet si hem *CRISTUS* geheyliget in ene bruyt *ende* in ene martelaerster **Mer** haer ouders en hadden mit allen gene droefheyt *ende* namen dat lichaem en wech mit alre bliscap *ende* begroeuent in haren acker niet veer vander stat inden wege die geheten wert NUMENTANA **Ende** daer was te samen lopende alle die scare der kerstenen *ende* le[-y]<+e>den daer lagen vanden heydenen **Ende** alsi sagen dat ongelouige volc op hem gewapent comen doe vloen si alle. **Een** deel worden daer nochtans gequetst *van* werpen der stenen *ende* ontquamen ¶ **Mer** EMERENCIANA die daer was opgheuoedet mit sunte **AGNIETEN** ene die alre heylichste ioncfrouwe al en was si niet gedopt si was nochtans ghelouich. **Die** stont stantachtelic. onuersaghet *ende* onbewegelic *ende* versprack die heydene mit desen woerden **Ghi** onnutte onsalighen *ende* sterflike wredeste menschen ghi dodet die gene die daer aenbeden den almachtighen god *ende* voer die bescherminge uwer steenre afgoden so

moerdi die onnosele menschen. Ende alsi dese woerde ende deser gelike sprac tot der rasender scharen doe wert si van hem gesteent ende si bede haer bi sunte AGNIETEN graue. ¶ [84ra] [-Ende alsi dese woerde ende deser gelijc sprac totter rasender scaren doe wert si van hem ghesteent Ende si bede haer bi sunte AGNIETEN graue] der heyliger ioncfrouwen ende gaf daer op den geest Ende daer en is geen twiel in si en wert daer gedoept in haren bloede Die daer voer bescerminge der rechtueerdicheyt doe si CRISTUM beliede ontfenc den doot stantachtelike.

¶ Voertmeer in dier seluer vren quam daer een die alre sterctste eertbeuinge Ende alst was een alten groten claerheyt des hemels so quam daer een alten groten lichtinge ende blixeme dattet meeste deel des onsinnigen volcs sinen geest gaf. Daer van so gesciede dat <niemant> daer na verdriet en dede den menschen die daer quamen ende versochten die graue der heyligen ¶ Des quamen sunte AGNIETEN ouders mitten priesters ende droegen inder nacht dat licham der heyliger ioncfrouwen EMERENCIANEN en wech ende groeuent biden acker der alre heylichster ioncfrouwen sunte AGNIETEN. ¶ Daer na als sunte AGNIETEN ouders stadeliken des nachtes wakeden tot haren graue sagen si inder stilheyt des nachtes ene scare van ioncfrouwen die al waren gecledet mit gulden man[84rb]telen Ende gingen daer voer mit enen sonderlingen lichte Ende sagen oec die alre heylichste AGNES scinende mit al sodanigen clederen ende tot haerre rechterhant staende een lam witter dan die sne Als dit sagen hare ouders ende die mit hem waren quamen si in anxtuoudicheit ende wonderheyt haers herten Mer die heylige AGNES bat den ioncfrouwen dat si een luttel toeuen wouden Ende si stont ende sprac tot haren ouders Siet dat ghi my niet en bescreyt als enen doden mer weest blide ende vrolic. want mit alle desen heb ic ontfangen die blenkende stole ende dien bin ic toegeuoecht inden hemel dien ic hier inder eerden minnede mit alre aendacht mijns herten Ende alsi dit had geseit ginc si voert Dese openbaringe wert dagelics geseght opelic vanden genen die se sagen.

¶ Waer van gesciede dat na wat iaren dese openbaringe gerekent wert CONSTANCIEN des keysers CONSTANTINUS dochter vanden genen die se hadden ghesien. want die selue CONSTANCIA coninginne was die alre wijste ioncfrou. mer also was si becommert mit wonden ende sericheyt der malaetscap dat se vanden hoefden ten voeten geen lit en had dat gesont was [84va] gebleuen Mer alsi raet had genomen quam si tot sunte AGNIETEN graue in hope te verweruen salicheit. Ende al was si heyden nochtan in eenre gelouiger aendacht des herten stortede si wt

haer gebet trouwelic totten here. **A**ls i dit dede wert si beuangen mit eenre snelre sueticheit des slapes. **E**nde si sach in eenre openbaringe die alre heylichste Ioncfrou AGNIETEN haer toesprekende CONSTANCIA werct stantachtelic **e**nde geloue den here *IHESUM CRISTUM* enen sone gods te wesen dinen gesontmaker ouermids welken du nv vercregen hebste gesontheyt dijnre wonderen in [-haren leden] dinen licham. ¶ **T**ot deser stemmen ontwaect CONSTANCIA **e**nde was also gesont dat daer een teyken niet en bleef van eniger wonderen in haren leden **S**i makede vroude haren vader den keyser **e**nde haer brueders die keysers. **A**l die stat wert te samen geroopen daer gesciede bliscap den ridders **e**nde den edelen luden **E**nde alden genen die dese dingen hoerden **D**aer in so wert confuus die ongeloue der heydenen **e**nde die geloue des heren wert verblidet. ¶ **O**nder des so bat si haren vader den keyser **e**nde brueders den keysers dat si wouden tymmerenene kerc [84vb] der heyliger Ioncfrouwen **S**unte AGNIETEN **E**nde daer bi dede si oec maken ene woninge **M**er als dit geruchte quam tot allen menschen hoe vele datter gelouich quamen tot haren grauen worden al gesont mit wat siechten dat si waren becommert dat niemand en twiuelde *CRISTUM* te doen tot desen dage toe **M**er CONSTANCIA des keysers dochter volherdede in hare ioncfroulicheit **O**uermits welker vele mate ioncfrouwen **e**nde oec van hoger geboert ontfengen die heylige wiele **E**nde want die geloue niet en lidet die scaden des doots al tot desen dage toe so aendeden vele ioncfrouwen van ROMEN die alre heylichste AGNIETEN geliker wijs of si noch leuede inden licham **E**nde ouermits horen exempl verwect so sijn si manlike werkende. **E**nde volherden gelijc **e**nde gelouen sonder twiuel ist dat si volherden si sellen vercrigen den sege der ewiger verwinninge.

Van *Sunte VINCENCIUS* ende wat die naem beduut

UINCENT beteykent die quaetheit onstekende ofte lust verwennende **O**f victorie behoudende want hi verwan die quaetheit mit penitencien sijns vleyschs **H**i verwan den brant van sinen [85ra] tormente in vromen gedogen **H**i verwan die werlt mit oetmoedicheiden want hi verwan drie dingen die in die werlt waren dats valsche dwalinge onsuuer minne **e**nde werltlike vrese **D**ese verwan hi mit volstaen **H**ier of seit **Sunte AUGUSTIJN** **D**er heyliger martelien hebben geleert datmen verwinnen sel dese werlt al hare dwalinge **e**nde minnen **e**nde vresen gode.

UINCENT was edel van geslachte mer hi was edelre van gelouen. **H**i was **Sunte VALERIUS** des biscops diake **Ende** die biscop had hem sijn macht gegeuen om dat hi selue geen rede tael en had **ende** hielt hem in bedinge **ende** in contemplacien. **§ DACIAEN** geboet datmen **Sunte VALERIUS** **ende** VINCENCIUS brengen soude **ende** in enen kerker leggen **Ende** als DACIAEN waende dat si beide bi na onmachtich waren van honger doe dede hi se voer hem brengen **ende** als hi se sach gesont **ende** blide wert hi **gram** **ende** riep aldus. **wat** segstu VALERE waer om setstu di tegen der princen gebode. **Ende** om dat VALERIUS sachtelic sprac so seyde VINCENCIUS. **weerdige <+vader>** en rüne niet als oftu di ontsageste mer sprec lude mit vromer stemmen **Gebietstu vader** ic sel den rechter antwoerden **VALERIUS** die biscop seyde hem lieue sone. **Ic** hadde di hier vo[85rb]ren beuolen die sprake **ende** ic beuele di nv te antwoerden voert geloue daer wi nv hier om staen **Doe** keerde hem **Sunte vincencius** tot DACIAEN wert **ende** seyde **Dijn** reden heeft tot noch geweest **ende** gebieden den geloue of te gaen mer weet dattet quaet is inder kersten vroetscap gods dienst ofte gaen **ende** hem blasfemye also te doen **Doe** wert DACIAEN **gram** **ende** dede den biscop bannen vten lande. **Ende** dede **Sunte VINCENCIUS** als enen houerdigen **Iongelinc** om dat die ander an hem castien souden langes binden **ende** al sine lede sceyden **Ende** alsmen sijn lichaem sneet doe seyde DACIAEN waer sietstu nv dinen katiuigen licham **Ende** **Sunte VINCENCIUS** bespotteden **ende** seyde **Dit** is dat ic altoos begeert hebbe **Doe** wert DACIAEN erre **ende** begonsten te dreygen mit alle manieren van tormenten ten waer dat hi sinen wille dede **Ende** **Sunte VINCENCIUS** seyde hem **O** hoe vele saliger bin ic als du erre wertste op mi **ende** so begin di mijns meer tontfermen **Daer** om katijf stant op **ende** ontsteke di mit dinen quaden geesten **want** du selste sien dat ic mit gods cracht meer sel vermogen als ic werde getormentet dan du mi selste mogen quellen. [85va] **Doe** begonste DACIAEN te roepen den hangmannen dat si **Sunte VINCENCIUS** mit stocken sloegen **ende** mit roeden **Ende** **Sunte VINCENCIUS** seide tot DACIAEN. **wat** segstu **Sich** du wreecste di seluen mit minen tormenten **Doe** wert DACIAEN al verwoet **ende** seide **Catijf** ghi en doeht niet ghi hebt verwonnen putiers **ende** vaderslachtigen dat si niet helen en mochten inden tormenten **Ende** nv sel VINCENCIUS allene v tormenten verwinnen **Doe** staken si **Sunte VINCENCIUS** iseren branden in sijn lijf totten ribben toe so dat wt al sinen licham bloet ran **Ende** si staken die vergaderinge vanden ribben ontwee so datmen sijn ingewade sach **Ende** DACIAEN seyde VINCENT **Ontferme** dijns selues dattu dijn scone ionge ioget weder

mogeste crigen ende die tormenten ontgaen **Ende** **Sunte** VINCENCIUS
seide **O** gevenijnde tonge vanden duuel **Ic** en ontsie dijn tormenten niet
mer allene ontsie ic mi sere dattu mi selste ontfermen **want** so ic di
grammer sie so ic mi meer verblide want ic en wil niet dattu dijn
tormenten minres op dattu seggen mogeste dattu in allen verwonnen
biste **Doe** ontbant men hem vander tafel **ende** droech[85vb]en te vuer
wert **Ende** hi verweet den mordenaer dat hi so traech was **Ende** hi
spranc selue blidelic op den roester daermen op briet **ende** verbrande
Ende men stac hem doe in alden ledēn yseren haken **ende** gloeyende
platen **Ende** doet vuer wert besprengēt mit sinen bloede doe stacmen
noch wonderen in sijn ledēn **ende** men werp sout int vuer op dattet
vander hetten des vuers springen soude in sinen wonderen om dat sijn
tormenten meerre souden sijn **Ende** niet allene aenden ledēn van buten
wert hi getormentet mer oec van binnen want sijn gedermtē viel int vuer
Ende in deser pinen had hi die ogen opwert **ende** bat gode **ende** bleef
vaste in sijn geloue **Ende** als die knechten dit DACIAEN seyden doe seyde
hi **Ay** my wi werden verwonden **Doe** seyden si **Men** leggen in enen
donkeren kerker **ende** legge onder hem scerpe sceruen van kannen
ende laten so leggen sonder sollaes op die scerue **Ende** als hi niet meer
en mach so segt my **Dese** felle knechten deden haestelic dat hem
<+haer here> hiet doen die alte fel was **Mer** CRISTUS daer hi dit om leet
verwandelde dese pine in glorien **want** die donkerheyt des kerkers wert
verdreuen mit groter clairheyt **Ende** die scerpheit vanden scer[86ra]uen
wert verwandelt in sueticheit van bloemen **Ende** sijn voete worden
ontbonden **ende** hi had sollaes **ende** bliscap vanden engelen **Ende** als hi
dus al singende ginc mitten engelen so hoerde men verre buten die
melodie **Ende** die wachters worden verueert **ende** sagen doer die
spletēn wat daer binnen was **Ende** si worden bekeert **Als** dit DACIAEN
hoerde so wert hi verwoet **ende** seide wat sellen wi meer doen siet wi
sijn verwonden men draget hem op een bedde **ende** legge hem onder
sacht stro dat wi hem niet meer aldus glorioes maken of hi gecranct is
inden tormenten dat hi mach becomen **ende** daer na mit nuwen
tormenten werde gepijnt **Ende** doe hi aldus tot enen sachten bedde
<+wert> gedragen **ende** hi daer een luttel op had gerust gaf hi sinen
geest **Int** iaer ons heren .cc. **ende** lxxvij onder DYOCLESIAEN **ende**
MAXIMIAEN.

Als DACIAEN hoerde dat hi verwonden was doe was hi seer droeuich
ende seyde **Al** en mochte icken niet leuende verwinnen ic sel gesadet
werden mit sijnre pinen **Al** en mach ic in die victorie niet comen

DACIAEN geboet datmen sijn licham soude werpen opt velt datten die vogelen ende die beesten souden eten **Mer** hi wert behuet vanden enge[86rb]len **Ende** bleef ongegeten vanden beesten want een rauen veriagede alle die vogelen **Ende** mit steken van sinen becke ende mit roepen veriaechde hi daer of enen wolf **Ende** die rauen sat altoos ende sach opden licham want hi sach daer wesen die huede vanden engelen **A**ls dat DACIAEN hoerde seyde hi. **waendi** dat icken doot niet verwinnen en sel mogen bindet enen groten steen an sinen licham **ende** werpten in die zee op datten die beesten vander zee mogen verteren **Aldus** namen die sciplude sinen lichaem **ende** worpent in die see mer dat licham quam eer weder te lande eer die sciplude. **Ende CRISTUS** leuerdet enen wijfkijn **ende** anderen luden **ende** si groeuen desen martelaer eerlic.

Svnte AUGUSTINUS seit **Sunte** VINCENCIUS verwan [-eerlic] in wanderinge **Hi** verwan in belien hi verwan in tribulacien **Hi** verwan den brant **Hi** verwan twater sinken **Hi** verwan die slagen hi verwan den doot **Sunte** AUGUSTINUS seit **Sunte** VINCENCIUS wert gequelt om dat hi soude werden geproeft. **Hi** was gegeyselt om dat hi soude werden geleert. **Hi** wert geslagen om dat hi soude werden gehele. **Hi** wert gebernt op dat [86va] hi soude werden gesuuert **Sunte** AMBROSIUS seit in sijnre propheciën **Sunte** VINCENT wert geslegten gegeselt **ende** verbernt mer sijn herte bleef onuerwonnen om den heyligen name want [-w] hi brande meer mitten vuer des hemels dan des keysers meer wert ic geknocht vander minnen gods dan vander werlt **Ic** woude bet gode genoegen dan der werlt lieuer had ic te steruen [-gode dan] der werlt dan gode. **Echter** AUGUSTINUS seit. **Voer** onsen ogen is den fallen aengescouwen geset dat is een onrecht rechter een bebloet hangeman een onuerwonnen martelaer **ende** een strijt der goedertierenheit. **PRUDENCIUS** seit **Dat** **Sunte** VINCENCIUS DACIAEN aldus verwan **ende** antwoerde **O** DACIAEN drietande vorken **ende** springende vlammen ende gloeyende platen **ende** die achterste van pinen dat is die doot **Dit** is den kerstenen een speel **Doe** hiet DACIAEN dat men achter omme ouer den rugge mitten armen crommen soude so lange dat die vergaderinge van sinen leden bi stucken scoerden op dat doer die clouen van sinen leden sijn leuer wt puulde **Sunte** VINCENCIUS lachede hier om **ende** versprac die bloedige hande **Ende** hiet hem dat si [86vb] dieper in staken die hande in sinen wonderen **Doe** hi inden kerker was seyde die engel stant op vrome martelaer stant op wes dijns seker **Stant op** **ende** wes onse geselle in onser geselscap **O** onuerwonnen ridder die sterker sijtste dan die alre

sterctste Nu ontsien di die wrede ende felle *ende* gruwelike tormenten die du verwonnen hebste.

Van sunte PATROKELUS.

AURELIANUS die keiser hoerde op enen <+tijt van enen> edelen *ende* heiligen man die PATROCOLUS hiete hoe dat hi buten der stat sijn woninge had gemaect daer hi mit gebede mit vasten *ende* mit waken gode diende **Ende** en plach op genen dach anders teten dan ter tiender vren **Als** die keyser desen man gevonden hadde *ende* vernam dat hi den gecruceden niet versaken [-ende d] en woude *ende* die afgode eren wert hi van toorne verwoet. **Ende** seyde slaten mit handen *ende* mit voeten in boeyen *ende* slaten mit stocken *ende* dan *sluten* inden kerker thent wi anders van hem te rade werden **Ende** als hi in die vangenis eenpaerlic in sinen gebede lach drie dage lanc doe deden die keyser voer die rechtb[-r]anc brengen. **Ende** na veel woerden *ende* weder woerden [87ra] als die keyser sijn stantachticheyt sach geboet hi datmen soude onthoeften *ende* [-binden] seide leydet desen gesteenden misdadigen man die ons *ende* onsen god [-confuse god] confuse gedaen heuet tot eenre waterachtiger stede *ende* onthoeften aldaer op dat sijn licham op die eerde niet en ruste **Als** hi daer geleyt wert vanden bosen knechten doe bat hi *ende* seyde **O** here *IHESU CRISTE* laet mijn licham niet bliuen in dit water op dat die heyden niet en seggen waer is dijn god **Doe** worden dier boser knechten ogen also verduustert **Ende** die riuiere ginc op een ander stede also dat hem dat water totten knien niet en roerde **Doe** seyden si tot malkander **Sijn** god is een groot god die hem verlost heeft **Sommige** ander seyden **Ten** is niet dan een fantasie **Ende** die wile dat si dus keuen quam daer een heydensch wijf toe *ende* seyde. **Den** kerstenen mensche dien ghi suect sach ic ouer die riuiere op enen berch neder gestrect in sinen gebede **Si** voeren daer *ende* vonden hem in sinen gebede leggen **Doe** seyde een vanden knechten waerlic du biste der doot sculdich want du ons ontliepste *ende* sich du biste in onsen handen. **Du** [87rb] moeste steruen ten si dattu sacrificie doetste onse gode **Hi** seyde weder **Ic** en plege geen duuel aen te beden **Mer** allene den waraftigen god voer wies naem ic bereyt bin te steruen *ende* te liden **Doe** knielde hi neder op die erde *ende* seyde **Here** in dinen handen beuele ic minen geest *ende* wert also onthoeft totten loue gods des vaders

Van **Sunte FELIX in PINCEN**

FELIX die men vernoemt in PINCEN **Hi** hiet also van dier stat daer hi begrauen is **O**f vander elsen daer hi mede gedoot wert alsmen seyt Want pinca hiet een elsen **E**nde sommige seggen dat hi die kinder plach te leren **e**nde dat hi se seer plach te slaen **E**nde als hi vanden heydenen geuangen was **e**nde hi *CRISTUM* openbaer belyede so wert hi inder kinder hande geleuert die hi geleert had **e**nde die kinder doden hem mit griffelen **e**nde mit elsenen **e**nde die kerke [-screij] scijnt bet te houden dattet geen martelaer is mer confessoer. **T**ot wat afgode datmen hem leyde dat hi hem offerhande soude doen daer blies hi [-of] <+op> **e**nde die afgod viel te hants neder. ¶ **M**en leest in een legende. **A**ls MAXIMINUS [87va] die bispel van VOLANEN vloech om die persecucie **e**nde hi van onmachticheyden ter eerden viel van honger **e**nde van couden **S**o wert FELIX vanden engel tot hem gesent **E**nde om dat hi daer niet en had so sach hi daer hangen aen enen doorne een wijndruue **e**nde daer wt duwede hi den wijn in sinen mont **e**nde hi leyden op sinen hals **E**nde droechen mit hem **E**nde als die bispel doot was doe wert FELIX bispel gecoren **E**nde op een tijt als hi predicte **e**nde hem die tyrannen iageden so viel hi doer een gat tusschen twe wanden **e**nde daer verhude hi hem **E**nde mit gods wille so wert spinnenwebbe ouer hem. **E**nde als die tirannen dat spinnenwebbe sagen so waenden si datter niemant en was **e**nde gingen en wech **E**nde sunte FELIX ginc van daer tot eenre ander stat **e**nde een weduwe gaf hem drie maende teten nochtan en sach hi nie haer aensichte. ¶ **T**en lesten alst vrede was quam hi weder tot sijnre kerken **e**nde daer sterf hi in vreden **E**nde hi wert begrauen neuen een porte diemen PINCEN hiet

DEse had een brueder die men oec FELIX hiet **E**nde alsmen hem dwanc die afgode aen te beden so [87vb] seyde hi **G**hi sijt uwer gode vyande ist dat ghi mi tot hem leydet so sel ic op hem blasen also mijn brueder dede **e**nde si sellen vallen **E**nde dese FELIX plach in enen hof te arbeyden **E**nde die sommige quamen des nachtes om sinen coel te stelen **E**nde als hem dochte dat si den coel plucten so wieden si herde wel alden nacht den hof **D**es mergens quam FELIX **e**nde gruetse **e**nde si belieden hem haer misdaet **e**nde gingen te huus wert. **A**ls die heyden quamen om FELIX te vangen so quam in haren handen also grote weeute. **E**nde doe si riepen seyde hi hem segt dat *CRISTUS* god is **e**nde dat wee sel v tehant

laten Ende als i dat seiden worden si genesen Die bispop der afgoden quam tot hem ende seyde Siet heer doe mijn god di sach comen so vloech hi Ende als ic seide waer om vlietstu so seyde hi Ic en mach niet gedogen die cracht van desen FELIX Ende of mijn <+god> di dan also seer ontsiet so sel ic di dan billix meer ontsien mogen Ende FELIX leerden int geloue ende hi deden dopen. ¶ Als die lude APPOLLINEN aenbeden so seyde FELIX Is APPOLIJN waerlic een god so segge hi wat ic in mijn hant houde besloten. Hi had enen brief in sijn [88ra] hant daer dat pater noster in stont gescreuen Ende als APPOLIJN niet en antwoerde so bekeerden hem die heydenen tot onsen heer. ¶ Hier na als hi misse gedaen had ende het volc den pace gegeuen was so viel hi in bedinge opt pauiment ende voer te gode wert.

Vander bekeringe Sunte PAUWELS

Die bekeringe van Sunte PAULUS des apostels geschiede inden seluen iaer dat CRISTUS gepassijt wert ende Sunte STEUEN gesteent wert Niet in den seluen natuerliken iaer dat is van iaers dage te tellen mer binnen den loep vanden dagen eens iaers want CRISTUS was gepassijt op den .xxv. dach van meerte Ende Sunte STEUEN daer na des derden dages na ingaende oest wert gesteent Ende daer na eert iaer van CRISTUS passie om quam wert PAULUS bekeert opten .xxv. dach van Iule diemen in LATIJN JANUARIUS hiet. Ende waer bi dat toecomet datmen den dach viert inder kerken daer Sunte PAULUS in bekeert wert ende dat van anderen heyligen niet en sciet daer toe sijn drie reden. ¶ Die eerste reden is om exempl te nemen den sundaren op dat geen sundaer en mishope hoe seer dat hi besundicht [88rb] is hi en moge te genaden comen als hi siet dat PAULUS seer misdadich was na tot groter <genaden> gecomen is Die ander is vruechde want gelijc dat die heylige kerke droefheit had in sijnre persecucien also heeft si grote vruechde in sijnre bekeringe. Die derde reden is om dat myrakel dat god in hem vertoende doe hi van enen wreden vyant der heyliger kerken maecte enen trouwen prediker ende leraer. Sijn bekeringe was seer wonderlic om des geens wil die hem bekeerde Ende om die dispocisie sijnre bekeringe Ende om sijns selues wil die bekeert wert. ¶ <+Ten iersten> Om des geens wil die <+hem> bekeerde [-wert] was sijn bekeringe wonderlic want dat was CRISTUS want in sijnre bekeringe vertoende CRISTUS sijnre wonderlike mogentheyt. In dien dat hi seyde Tis di hert tegen enen prekel te stoten. Ende in dien

woerden bekeerden ende verwandelden *CRISTUS* also haestelic dat hi te hant seyde **Heer** wat wildi mi doen. Ende hier op spreect **Sunte AUGUSTINUS** ende seyt *CRISTUS* die een gedodet lam was hi heuet vanden wolue lammer gemaect. **want** PAULUS die voer was wreet den kerstenen persecucie te doen hi wert te hant gereet [88va] gehoersam te sijn.

¶ Ten .ij. mael vertoende *CRISTUS* in PAULUS bekeringe sijn wonderlike wijsheyt dat hi PAULUM van sijnre groter houerdicheit nederwerp [-di] niet mit woerden die die hoecheit betoende mer mit woerden die die oetmoedicheit betoende. **want** doe PAULUS seyde here wie bistu **Doe** seyde *CRISTUS* **Ic bin IHESUS VAN NAZARENEN** dien du veruolges. **Hi** en hiet hem seluen niet god noch die sone gods of hi seggen woude **Du** moetste ontfangen die crancheyt [-d] mijnre oetmoedicheyt ende du moetste neder leggen die scellen dijnre houerdicheit. ¶ Ten derden mael vertoende *CRISTUS* sijn wonderlike goedertierenheyt in dien dat hi PAULUM bekeerde die inden wille was persecucie te doen Als LUCAS beschrijft inder APOSTELEN BOEC SAULUS die haeste hem noch te dreygen ende te slaen den **Iongers** ende quam totten princen der papen ende bat hem dat hi hem gaue epistolen in DAMASCO geuangen te brengen ende gebonden binnen *IHERUSALEM* alle die mannen ende wiuen die *CRISTUM* aenbeden **Nochtan** ontfermdie *CRISTUS* sijns doe hi mitten epistolen opden wech was. ¶ Ten .ij. mael was PAULUS bekeringe wonder[88rb]lic om der dispocisien wil des bekerens dat is te seggen om des lichtes wil daer hi bi bekeert wert. Want doe hi bi DAMAS naecte doe beuenc hem een licht vanden hemel ende hi viel neder op die eerde **Dat** licht was haestich ende twas groot ende was hemelsch. **Haestich** was dat licht want in een ogenblic wast al om beuaen mit licht vanden hemel. PAULUS had ouer hem drie sunden. **Die** eerste was coenheyt want hi ongeroepen ginc ende woude die kersten vaen. **Die** ander sunde was houerdicheit **want** hi haeste hem te dreygen ende die iongers te slaen **Die** derde sunde was sijn vleyschelike verstandenis die hi inden ewe had om dat hi waende dat *CRISTUS* doot had geweest. **wanten** die IODEN doot seyden te wesen ende want si en gedoot hadden **Ende** hi en verstont niet dat hi was god ende mensche coninc hemelrijcs ende eertrijcs ende daer om was dat licht grotelic ende haestich **Ende** gelijc datten coenen mocht verueren **Ende** twas groot op dat sijn grote houerdie mocht vernederen ende oetmoedigen **Ende** twas hemels licht op dat sijn vleyschelike verstandenisse ende sijn IOEDSCHE ongef[katern 12; 89ra]loue in een hemelsche geloue mocht verwandelen. **Ten** derden mael was PAULUS bekeringe wonderlic om sijns selfs wil die daer

bekeert <+wert> want in hem drie dingen wonderlic geschien hi wert neder geslagen ter eerden hi wert altemael blint *ende* hi en sach niet drie dage al om. **Ende** hi was die drie dage sonder eten *ende* sonder drinken. **Hi** wert neder geslagen om datten god weder woude verheffen Want **Sunte AUGUSTINUS** seyt PAULUS is neder geslagen om dat hi gewandelt soude werden **Ende** hi is gewandelt om dat hi gesent soude werden **Ende** hi is gesent om dat hi voer die waerheyt dogen soude **Noch seit AUGUSUS** **Die** wrede is neder geslagen *ende* is gelouich gemaect **Die** wolf is vernedert *ende* is een lam gemaect **Die** veruolger is neder geslagen *ende* is een prediker gemaect **Daer** is neder geworpen die soen des verlies *ende* is op gericht een vat der vercorenheyt. ¶ **Ten** anderen mael wert hi blint gemaect op dat hi worde verlicht vanden donkeren sin sijnre ongelouen want in dien drien dagen dagen dat hi blint was wert hem dat ewangeliuム geleert. **want** als hi selue seit **Ic** en ontfinck dat ewangeliuム [89rb] niet van enigen mensche noch ouermits enigen mensche mer bider vertellinge ons heren *IHESU CRISTI*. **Hier** of seyt **Sunte AUGUSTINUS** **Ic** segge dat PAULUS was een gewarich dienstman ons heren *IHESU CRISTI* die van hem geleert was die van hem gewijt was die oec mit hem gecruust was *ende* die gloriose in hem was **Sunte PAULUS** wert in sijnre vasten dat hi drie dage sonder eten *ende* sonder drinken was gemagert aenden vleysche opdat hi gesadet soude werden totter daet alre goeder werken want sinnen licham daer na tot alre duecht was bereyten. **want** hi conste voert aen wel honger liden *ende* wel varen **Ende** tot allen dingen was hi wel gesadet. **Ende** wederstoet conste hi wel verduldelic liden **Als CRISOSTIMUS** seit. PAULUS en acht niet meer wreede [-wolf] <+tyranne *ende* woedende volc> dan oft vloen hadden geweest Den doot *ende* pijn *ende* verdriet hielt hi voer kinderspul Dit dogede hi al geerne *ende* hi was blider *ende* meer geciert als hi gespannen was mit eenre veteren dan als hi gecroont was mit eens coninxcroon **Ende** hi ontfinck lieuer wonden dan giften. ¶ **O**f men mach seggen dat CRISTUS PAULUM blint maecte *ende* neder sloech [89va] *ende* vasten dede tegen die drie sunden die sonderlinge in ADAM waren. **In** ADAM was verheffinge tegen gode **Ende** daer om was PAULUS neder geslagen **Ende** ADAM loec op sijn ogen tegen den raet des duuels **Ende** PAULUS wert blint gemaect *ende* ADAM at die verboden spise **Ende** PAULUS vaste drie dage van georloefder spisen. ¶ **D**ie die historie wil hebben sijnre bekeringe hi vintse inder APOSTELBOEC dat LUCAS beschrijft **Ende** oec vint hi se inder epistelen van sijnre bekeringe.

Van sunte POLICARPUS

SUnte POLICARPUS was vanden apostelen ons heren geleert in dat heylige kersten geloue *ende* een bисcop. van hem geordeniert. In dier tijt doe veel heyliger martelaers voert kersten geloue mit menigerhande manieren van tormenten worden gemartelijt. **E**nde doe dat gemene volc mit groten geruchte op hem gaende worden en verueerde hi hem niet noch en wert daer niet of vermoeyt want hi was seer stille *ende* effen inden zeden out van iaren mit enen vroliken bliden aensichte. ¶ **H**i had geerne doemen hem socht *ende* vangen woude in die stat [89vb] gebleuen onuerueert. **M**er ouermids biddinge der ander vriende gods so liet hi die stat *ende* bleef daer al na bi mit eenre cleynre geselscap op een stede daer hi nacht *ende* dach na sijnre gewoenten in bedinge was biddende voer der heylig[er] kerken vrede *ende* die dage voer dat hi geuangen was wert hem op eenre nacht een visioen openbaert daer hem in dochte dat sijn hoeft puelu in eenre groter vlammen verbernt wert **E**nde hi seydet *ende* bedudet sinen geselscap voert hoe dat hi sonder twiuel om *CRISTUS* [-geloue] wil inder vlammen des vuers sijn leuen soude eynden **D**oe brochten sijn brueders van dier stede op een ander daer hi cort veruolget wert *ende* vermeldet van enen knechte *ende* daer na geuangen des auonts. **H**i mochte wel ontrumet hebben mer hi en woude niet langer voer vlien. **E**nde hi seyde des heren wil moet gescien **E**nde mit dien woerden ginc hi mit enen bliden saligen aensichte den veruolgers te gemoete **E**nde sprac hem so vriendelic toe dat dien mannen verwonderde datment so seer pijnde den ouden eersamigen man die in alsulken staet was geset van leuen te sueken *ende* te vangen **D**oe dede hi sinen veruolgers recht als sinen [90ra] lieuen gasten een tafel decken *ende* genoech een rechten **E**nde die wile dat si aten so keerde hi hem omtrint een vre tot sinen gebede als een man die vol der graciens gods was daer hem allen die daer bi waren seer of verwonderde *ende* het rouwede den veruolgers die gecomen waren om hem te vangen dat si also eersamigen man gods die tot alsulker outheyt gecomen was totter doot mosten leyden **D**oe sijn gebet wt was began hi te gedenken alle der geenre die hi kennede groot *ende* cleyn edel *ende* onedel **E**nde alle die kinder der [-geenre] heyliger kerken waer si op al eertrijc mochten wesen **D**oe quam hi voert *ende* wert geuangen *ende* op enen esel ter stat wert geleyt. **I**nden wege quam hem een man bi die machtich was *ende* hem op sinen wagen nam *ende* began hem neerstelic

te raden ende te seggen. wat mocht scaden des keysers wil te doen
ende den goden offerhande te doen ende dan voert in vreden te leuen.
Sunte POLICARPUS sweech lange wile al stille mer doe si staende bleuen
seyde hi hem weder toe. **wat** noot is hier om veel woerden te bruken **Ic**
en sels een niet doen dat ghi segt **Ende** doe die voerseide machtige man
niet aen hem winnen en mocht dede hi en mit groten onweerdigen
toorn [90rb] vanden wagen werpen. **Also** dat mit dien val sinen enen
voet seer gequetst wert dat hi goedertierlic [-me] nam recht of hem niet
misdaen en waer **ende** liet hem voert brengen totter recht banc daer hi
wesen soude daer veel volcs om sijnre coemsten wille vergadert was.

¶ **Doe** wert een stemme vanden hemel gehoert **ende** die seyde **POLICARPE**
wes sterc **ende** strijt manlic **Niemant** en mochten sien die dat sprac mer
die stemme mochten si alle horen **Doe** hi totter vierscaer in geleit **wert**
doe wort al dat volc recht verwoet op hem. ¶ **Die** rechter vragede hem
mit luder stemmen of hi **POLICARPUS** waer. **hi** geliedes dat hijt was. **Die**
rechter seyde so hebt dan ontfermherticheyt op dine oude iaren **ende**
ontferme dijns lesten ouderdoms **Ende** gelouet aen des keysers god
ende lati rouwen dattu voertijs gedaen hebste **ende** roep du mede
mitter gemeenten dat die kersten misdadich sijn **ende** sculdich der doot.
¶ **Doe** sach **Sunte POLICARPUS** mit enen eernstigen aensichtie op dat volc
die bi hem in die vierscare stonden. **Ende** hief sijn rechterhant te hemel
wert op roepende mit groten versuchten ende seyde **Dodet** [90va] die
misdadigen. **Doe** seyde de rechter gelouet in des keysers gode **ende**
versake **CRISTUM** **ende** sprec hem lachterlike dingen ic sel di quijt laten
Doe seyde **Sunte POLICARPUS** **Ic** heb hem .lxxxvi. iaer gedient **ende** nye en
dede hi my dat mi ongelijc was **Ende** hoe soude ic minen coninc mogen
versaken ende blasfemieren die mi so grote salicheit gegeuen heeft
wilstu mit dreygen my daer toe brengen des keysers god aen te beden
En weetstu niet wie ic bin. nv hoert mi mit alre vryheyt seg ic di **Ic** bin
een kersten man **ende** wilstu vander kerstenre ewen horen set enen
dach daer toe ic sel der di of seggen **Doe** seide die rechter segget den
gemenen volc **ende** radet hem. **Sunte POLICARPUS** seide **Ic** antwoerde wi
plegen den pricen **ende** den ouersten te leren dat si die dingen die
gode toe horen sellen eren mer den verwoeden volc en mach ic niet
genoech doen. **Doe** seide die rechter **Ic** heb wrede beesten alrede ten si
dat du di hier af keerste daer <+du> onder geworpen selste werden
Sunte POLICARPUS antwoerde hem weder. so laet se dan comen **Onse**
sentencie staet vast **ende** en sel nummermeer beweget <+werden> wy
en mogen ons oec niet vanden goede totten quaden [90vb] keren. **Het**

waer vele beter dat dese totten goede verwandelt worden die int quade verherdet sijn **Doe** seide die rechter ist dattu die beesten niet en achste so sel ic di in een groot vuer verbernen **Sunte POLICARPUS** seyde weder du dreygeste mi mitten vuere dat cort ontsteken is **ende** haestelic weder wt gaet. **Mer** dat ewige vuer des toecomenden ordels dat den bosen tot hare ewiger pijn bereyt is dat vuer en kennestu niet **Ende** waer om merrestu also lange. laet beyde beesten **ende** vuer voert comen of du wilste. **Als** **Sunte POLICARPUS** dese woerde **ende** veel deser gelijc geseit hadde wert hi mit also groten betrouwien ende geesteliker bliscap veruult also dat den rechter herde seer verwonderde vander vrolicheyt sijns aensichtes. **Ende** vander stantachticheyt sijnre antwoerden die hi dede **Nochtan** dede hi mit enen bode omme roepen onder dat gemene volc hoe dat **POLICARPUS** driewerf gelyet hadde dat hi kersten was. **Alst** gemene volc dat hoerde die in die stat waren beyde heyden **ende** **IODEN** **Doe** riepen si alle mit groter verwoetheyt **Dit** is een lerer van alden volke **Dits** die selue die veel lude geleert heeft datmen den goden niet offeren [91ra] en soude noch aenbeden **Daer** na riepen si tot enen man **ende** hieten hem dat hi enen hongerigen lewe wt liete springen tot **POLICARPUM** om hem te verslinden. **Die** man antwoerde dattet hem niet georloft en waer want die tijt der bewaringe der lewen waer wt. ¶ **Doe** riepen si alle mit luder stemmen datmen **POLICARPUM** in een vuer soude werpen **ende** verbernen want sijn visioen dat hem sijn hoeft puelu dochte bernen moste veruult werden. **Doe** vergaderde al dat volc veel houts te gader sonderlinge die **IODEN** waer dat sijt gecrigen mochten **ende** maecten sonder merren een groot vuer. ¶ **Sunte POLICARPUS** die eersamige oude vader toech sijn cleder wt **ende** ontgorde hem **ende** dede sijn gescoente van sinen voeten dat hi seer selden plach te doen. **Ende** doe alle dingen bereyt waren die totten vuer behoerden **ende** **ende** si hem aen enen pael wouden binden in dat vuer **Doe** seyde hi en doet dat niet want die mi gegeuen heeft dat ic die pinen des vuers liden wil die sel mi oec geuen dat ic sonder alsulke bindinge die vlamme des vuers liden sel mogen. **Doe** lieten si dat of **ende** bonden hem sijn hande op sijn rugge **ende** wert also als een wtuercoren weder vten groten cudde ge[91rb]nomen **Ende** als een ontfanlike offerhande gode geoffert **Doe** hi dit nagescreuen gebet tot gode gestort had **ende** seide **O** god vader dijns wtuercorens **ende** gebenedieden soens *IHESUS CRISTUS* ouermits wien wy tot dijnre kennisse gecomen sijn **O** god der engelen **ende** der hemelscher geesten **ende** alre creaturen **Ende** sonderlinge alre heyliger menschen die alle voer dinen ogen leuen **Ic** danke **ende**

benedie di dat du mi op desen dach *ende* tot deser vren hebste also geholpen dat ic mit dinen martelaren delachtich werden sel **Ende** in die verrisenisse des ewichs [-lichts] leuens mit siele *ende* mit geeste den kelc dijns *CRISTI* mede drinken sel ouermits der hulpen des heyligen geestes *ende* werden mit hem huden op desen dach in dijnre tegenwoerdicheit ontfangen recht als een vette ontfanlike offerhande als du die bereydet hebste **Du** biste een warachtich god daer om loue ic di *ende* glorificier di in allen dingen **Ouermits** dinen enen geminden soen *IHESUM CRISTUM* ouermids wien *ende* mit wien di glorie is mitten heyligen geest beyde nv *ende* in die toecomende werlt ewelic durende **Amen.** ¶ **Doe** dat [91va] gebet wt was wert hi van dien menschen die den ewigen vuer toe horen in dat vuer geworpen **Ende** als dat vuer inder meester vlammen was sagen alle die gene dient god verheugede te sien een groot myrakel **Op** dat si dat totten loue gods voert kundigen mochten anderen menschen want die vlamme *ende* dat vuer maecte recht omtrent *POLICARPUM* als een camer besiden *ende* bouen des martelaers licham midden daer in welc licham niet en verbernde mer was recht claer *ende* scoen gelijc den gloeyenden goude datmen inden ouen purgiert **Daer** quam oec een suete roec recht als vanden wieroec of van costeliker saluen **Ten** lesten als die bose menschen sagen dat dat vuer an hem niet winnen en mochte doe gingen si nare *ende* doerstaken hem mit sweerden **Doe** liep dare tbloet so oueruloedelic wt dat al dat vuer van sinen bloede gelesschet wert **Dat** volc ginc van daen mit groten verwonderen des mirakels datgeod aen den wtuercoren martelaer bewijsde **Aldus** sterf dese heylige biscop mer die rechter en woude des niet gehengen dat sijn licham begrauen wor[91vb]de **Ende** sonderlinge die IODEN mede also dat sijn licham daer na een groot deel verbernt wert. **Mer** dat selue dat daer van bleef dat namen die kersten *ende* hieldent in meerre weerde dan oft gout of costelike gesteente waer **Ende** groeuen dat mit groter weerdicheyt. tot welker stede grote vergaderinge van volke pleget te comen. **Ende** sonderlinge op dien dach dat hi sijn martelie leet **want** daer om viertmen der heyliger dager dage op dat die nauolgers ouermits der *exempelen* der voergangers tot meerre minnen verwackert mochten werden. **Daer** help ons toe die vader die soen *ende* die heylige geest **Amen.**

Van Sunte IAN GULDEMONT.

IOHANNES CRISOSTIMUS was geboren van [-an] ANTYOCHIEN Ende hi hadde enen vader ende die hiete SECUNDUS Ende sijn moeder die hiete AUCHURA ende si waren beyde edel lude Ende doe hi in sinen eersten daghen was gheleert in philosophien nochtan so liet hi die altemael varen ende hi hielt hem aan der heyliger scriften [-Ende als hi priester was geworden so minde hi die reynicheyt also seer dat] [92ra] Ende als hi priester was geworden doe minde hi reynicheyt so seer dat hi daer om een wreet man hiete want hi en woude na genen smeken luusteren mer hi meende den rechten wech te treden so dat die gene dies hem niet en verstanden seyden dat hi houerdich waer ende dat was daer om want sine woerde al gebonden waren ter reynicheyt want die heylige script te leren ende te beduden ende goede seden te leren ende die quade te lasteren so en was doe niemant in dier tijt sijns gelijc Ende in dier tijt dat ARCHADIUS ende HONORIUS keysers waren te samen ende DAMASIUS paeus was doe wert CRISOSTIMUS bispop van CONSTANTINOBEL geconformiert. Ende doe hi der clerken seden ende leuen corrigeren woude doe worden si hem alle hatende [-do] ende seyden dat hi verwoet waer ende spraken achter hem dat selue quaet dat si mochten Ende want hi der papen engeen en node tot sinen eten noch oec mit hare geen [-eten] eten en woude Daer om seyde die een hi aet armeliken Die ander seyde Hi aet alte leckerlic Ende aldus so seyde een ygelic dat hem goet docht Mer hi dedet al om abstinenctien wil. want die mage was hem cout ende hi hadde veel [92rb] hoeft sweers daer om en mocht hi der onleden niet geuelen. ¶ Dat volc gemeenlic hadden hem lief om der goeder sermoen wil die hi stadelic dede in die kerke ende en acht<+en>s niet wat sijn vyande quaets van hem seyden. Ende Sunte IAN en ontsachs hem niet hi en berispede die houelinge die tot des keysers houe behoerden ende daer om so worden si hem oec hatende. ¶ Noch dede hi een dinc daer hi groten ondanc aan beiage Die keyser had enen hoef meyster die EUTROPIUS <+hiet> ende dien was oec mede beuolen dat hoge gerecht Ende daer om want hi sach dat die bruekige lude te kerken vlogen ende hem daer onthielden daer om dede hi den keyser ontbieden dat hem niemant inder kerken en soude onthouden noch vry wesen mer men soude se of nemen Ende onlange daer <+na> gesciede dat EUTROPIUS brokich wert tegen den keyser ende hi vloech in die kerke. Als dat Sunte IAN die bispop wist doe quam hi tot hem daer hi lach ende scuulde onder den altaer ende seyde het waer recht dat hem der heyliger kerken vryheyt ontbrake die selue der heyliger kerken vryheyt had gebroken. Ende des [92va] volgen hem vele lude dat hi den

hof meyster niet en spaerde in sijnre droefheit. **Ende** die keyser dede **EUTROPIUM** vter kerken nemen *ende* sijn hoeft of slaen. **Sunte Ian** dese heylige bispop en liets niet om rijcheit noch om machten hi en berispede alle die gene die onwittige saken deden. **Ende** hier om wert hi seer gehaat van vele menschen THEOPHILUS die bispop van ALEXANDRIEN woude **Sunte IAN** van sinen bisdom setten *ende* wouder enen priester in setten *ende* hiet YSIDORUS **Ende** daer om socht hi eernstelic of hi saken aen hem vinden mochte daer hien om ontsetten mochte. **Mer** tfolc gemeenlic bescudde **Sunte IAN** *ende* begeerden seer sine leringe **Sunte IAN** dwanc die priesters dat si leuen mosten naden staet der heyliger kerken **Ende** hi seyde ten waer niet recht dat si priesters souden hieten die priesters leuen souden versmaden **Ende** niet alleen en liet hi hem genoegen dat hi die scat van CONSTANTINOBEL eerlic regierde *ende* berichte **Mer** veel prouincien die daer om lagen die belyede hi *ende* berichtse in godliken regulen. **Ende** doe hi vernam dat inden lande van FENICEN noch sacrificie der afgoden gesciede doe sende hi derwert [92vb] clerken *ende* moniken *ende* dede alle der afgoden tempel neder breken. ¶ In dien tiden was biden keyser een quaet ARRIAEN *ende* hiet GANYAS *ende* was geboren wt BARBARIEN *ende* was een houerdich man Dese was een maerscalc ouer des keysers heer Dese GANYAS bat den keyser dat hi hem geuen woude mit sijnre secten een kerke binnen CONSTANTINOBEL inder stat. Die keyser seyde **Hi** soudet doen **Ende** hi bat **Sunte Ian** den bispop dattet hem lief waer dattet gesciede op dat hi also stempen mochte die gramscap *ende* tyranscap van GANYAS. **Ende** **Sunte Ian** seyde **Heer** keyser dat en seldi niet doen ghi en selt dat geheylichde den honden niet geuen **En** ontsiet den BARBARIEN niet *ende* laet hem *ende* mi voer v comen ic sellen wel stillen **Dit** was den keyser seer lief te horen. ¶ Des anderen dages geboet hi **Sunte Ian** *ende* GANYAS beyde tot sinen houe. **Ende** als GANYAS gebeden had om een bedehuus tot sijnre behoef doe seyde **Sunte Ian** **Die** gods huse sijn di ouer al open *ende* nyemant en verbiedet di te bidden *ende* dijn gebede daer in te doen. **Ende** GANYAS antwoerde. **Ic** bin van eenre ander secten *ende* bid om enen tempel die ic alleen had mit [93ra] den mynen want ic veel arbeyts gedaen heb voer den keyser ryc *ende* daer om en sel men my vmmmer niet weygeren dat ic bid **Doe** bewijsde hem **Sunte Ian** dat hi veel meer loons ontfaen had vanden keyser dan hi hem dienst gedaen had **Ende** GANYAS wert confuus *ende* hi en dorst of en wister niet tegen te seggen noch hi en bat niet meer om den tempel tot der ARRIAEN behoef. ¶ Dese selue GANYAS stont seer daer na hoe dat hi den keyser verderuen mocht

ofte vermoerden op dat hi dan selue keyser mocht werden. want hi sach dat **Sunte IAN** die stat van CONSTANTINOBEL wijslic bewaerde *ende* totten keyser wel sach daer om so pijnde hi seer hoe dat hi die stat eerst verderuen mocht op dat hi dan sinen wille gevordert mocht hebben **Ende** hi sende des nachtes BARBARSCHЕ ridders mit enen heymeliken opset dat si die stat van CONSTANTINOBEL souden onsteken doe wert vertoent openbaer dat **Sunte IAN** die stat behoede niet mit wapene **Mer** mit gebede want doe die barbarsche daer quamen doe ontmoeten hem vele engelen inder gedaanten van gewapender ridderen *ende* iaechdense al en wech **Ende** si quamen weder tot GANYAS *ende* seydent hem. [93rb] **Ende** hem verwonderde hoe die ridders daer quamen want des keyssers heer op een ander stat gelogiert was ¶ **Op** een ander tijt sende hi noch weder om die selue saken **Ende** die engelen iaechdense wech als i te voren deden **Doe** voer hi selue mede op die reyse *ende* hi sach dat si tegen hem quamen also te wornen gesciet was *ende* wert verueert *ende* vloech. **Doe** voer hi tot sinen lande *ende* vergaderde een groot heer *ende* wert vyant *ende* streec voer opt lant *ende* dede groten scade **Ende** om des keyssers bede so voer **Sunte IAN** tot GANIAS *ende* doe hi en sach die te voren erre *ende* wreet was die was hem sacht *ende* goedertieren *ende* ontmoete hem verre daer hi tegen reet *ende* dede hem eer *ende* dede sijn kinder tegen hem knielen *ende* sijn voete cussen **Ende** dese craft had **Sunte IAN** de heilige man dat hi dier quader wreder lude sinne oetmoedichde als i hem aen sagen. ¶ **Hier** na geuielt dat die ARRIANEN also veel onsedicheyden onder die kersten menschen <+dreuen> also dattet viel op eenre nacht dat die ARRIANEN **Sunte IAN** wouden doden om dat hi hem haer ongeloue niet en liet driuen **Ende** die gelouige lude pijnden hem den heyligen bispop te bescudden [93va] *ende* te bescermen *ende* oec te helpen **Also** datter een was die BRISOEN hiet *ende* was der keyserinnen neue *ende* oec des bispops vrient die wert geslagen mit enen steen *ende* ander lude bleuen daer doot **Ende** hier om geboet die keyser den ARRIANEN dat si haer ongeloue niet meer en mosten singen ofte houden. ¶ **In** desen tiden so was THEOPHILUS die bispop van ALEXANDRIEN seer arbeydende om den heyligen man **Sunte IAN** van sinen bisdom te setten **Ende** hi verscalcte enen heyligen man den bispop van CYPERS *ende* hiet **EPYPHANUS** so [-h] dat hijs bi hem bleef *ende* sijn vrient wert **Ende** THEOPHILUS bat desen heyligen man dat hi verdoemen woude ORIGENES boeken. **EPYPHANUS** want hi een heyligh man was *ende* en docht niet dat THEOPHILUS ander scalcheyt meende *ende* ontboet alle die bispopen van CYPERS datmen niet

meer en lase ORIGENUS boeken **Ende** doe screef hi letteren aenden
heylichen bisp **Sunte IAN** tot CONSTANTINOBEL dat hi oec laten woude
ORIGENUS boeken ongelesen **ende** segelen mede dat THEOPHILUS **ende** hi
daer of gedicht **ende** gescreuen hadden in eenre ordinancien. mer **Sunte**
IAN en woude des niet doen. **want** hi en wou[93vb]de geen boeken
verminren die der heiliger kerken nutte waren **Ende** al wist hijt wel dat
THEOPHILUS hiermede al quaet tegen hem visierde daer en gaf hi al niet
om. **Doe** openbaerde THEOPHILUS den heyligen man EPYPHANUS den hat
die hem lange int herte gesteken had tegen den heyligen man **Sunte IAN**
Ende seyde hem dat **Sunte IAN** die bisp van CONSTANTINOBEL verdient
had datmen ontsette van sinen bisdom. **Ende** die gene die **Sunte IAN** leet
hadden in sinen bisdom beyde clerken **ende** houelinge die [-pe] pijnden
hem seer dat si een consilium tegen hem gehat hadden op dat si hem
ontsetten mochten ¶ **Hier** na quam EPYPHANUS tot CONSTANTINOBEL **ende**
brocht mit hem die brieue **ende** ordinacie daer hi **ende** sijn biscoppen
ORIGENES boeken in verdoemt hadden **Ende** veel biscoppen waren daer
die die brieue **ende** ordinancien besegelt hadden **Ende** vele wasser oec
die des niet doen en wouden **Ende** sonderlinge die heylige bisp van
CONSTANTINOBEL **Sunte IAN** **ende** THEOCHIMUS die bisp van SICHEM want
si seyden dat se haer voeruaders niet verdoemt en hadden die wiser
ende bet geleert waren dan si **Ende** dese THEONIUS die bisp van SICHEM
was een volmaect geleert heilich man [94ra] **Ende** **Sunte IAN** **ende** hi
bewijsden hoe dat ATHANASIUS in die consilie van MICEA bescermde die
heylige kerke **ende** prijsden seer ORIGENUS boeken **ende** leringe tegen
die ongeloue der ARRIANEN **Ende** dat hi wonderlike seer arbeydende was
tegen die heylige kerke **Ende** dat hi seker getugenisse gegeuen had
vander heyliger gelouen hoe onse here IHESUS CRISTUS waer machtich
ende ewich mitten vader inder godheyt **Ende** dit en bate al niet.

EPYPHANUS verdoemde daer ORIGENES boeken mit den genen dies bi hem
bleuen **Doe** seyde die heylige bisp **Sunte IAN** tot EPHIPHANUS dat hi mis
dede dat hi in sijnre kerken ordine dede **ende** doemde of hi in sijns selfs
waer **Ende** dit liet hi al heen gaen **Mer** hi seyde tot EPYPHANUS dat hi so
lange na THEOPHILUS rade niet en wrachte datter enich dootslach of
quaem want hem dat stont te verantwoerden voer gode. **Als** dat
EPYPHANUS hoerde doe en woude hi niet langer touen mer hi vloech
wech **Ende** doe hi vter stat was doe ontboet hi **Sunte IAN** mit desen
woerden **Ic** hope dat du niet bisp steruen en selste **Ende** **Sunte IAN**
ontboet hem. **Ic** hope dattu niet leuende weder en selste kerent in dinen
lande **Ende** dit geschiede beyde want [94rb] EPHIPHANUS sterf onder

wegen ende **Sunte IAN** wert onlange daer na ontset van sinen bisdom
ende hi eynde sijn leuen in ellenden. **Tot EPYPHANUS** des heyligen mans
graue worden die duuelen verdreuen vanden besetenen menschen want
het was een mensche van alte groter miltheyt totter armer behoeff. ¶ **Het**
geuiel op een tijt dat hi der kerken gelt altemael wech had gegeuen
ende hi en had niet behouden **Doe quam een tot hem ende gaf hem**
enen sac mit gelde ende ginc henen Ende hi en wist niet hoe hi den
genen quijt wert. ¶ **Twe mannen waren [-ende waren] ende wouden den**
biscop EPHIPHANUS honen **ende verscalken** om dat si te meer aelmissen
van hem crigen mochten **Ende** die biscop quam gaende op enen wege
Ende die een man ginc leggen of hi dot waer **Ende** die ander kermde op
den biscop dat hi niet en had daer hi den **doden mede mochte grauen**
Ende bat hem dat hi hem des helpen woude **Doe troesten die biscop**
ende gaf hem gelt daer toe **ende seyde dat god den doden ruste most**
geuen **Ende** doe die biscop henen was doe seyde die ander die gebeden
hadde **Stant op geselle stant op wi sellen huden wel varen [94va]** van
dinen arbeide **Ende** die ander en antwoerde niet want hi was al doot
Doe dat die geselle sach liep hi den bisscop na ende [-seyde] bat genade
ende bat hem dat hi den **doden verwecken woude Mer die biscop en**
woudes niet doen om een exemplel daer bi te geuen anderen luden dat
si geen spot en **souden driuen mitten vrienden gods** ¶ **Hier na wert die**
keyserinne EUDEXIA haren hat werpen op den heyligen man **Sunte IAN**
om een sermoen dat hi gepredict had des si haer aen toech. **Ende si**
brochtet den keyser toe dat hi een **consilium** van veel biscopen dede
houden tot CONSTANTINOBEL **Ende THEOPHILUS** ende ander die des
heyligen biscops **Sunte IANS** vyande waren die wapenden hem mit groter
wreetheyt **ende seyden hi en is billix geen biscop al en waer anders geen**
sake **dan sine houerdicheyt** nochtan so waer dat ene volcomen sake daer
men hem om ontsetten mochte **ende** inder ellenden verdriuen mochte
Aldus wert hi gedoemt van sinen weder saken **Mer** alst volc dat wist
wapenden si hem **ende** wouden sunte **IAN** bescudden **ende** niet laten
verdriuen **Ende Sunte IAN** duchte dat om sinen wil enige dootslach
mochte comen **Ende** hi voer al heymelic wech **ende [94vb]** gaf hem
seluen in ellenden **Doe dit volc vernam doe wert een groot gerucht**
onder hem also dat die gene dien te voren leet hadden dien ontfermd
sijns **ende** seyden men dede hem ongelijc so datter so groot gedrange
wert tegen den keyser **ende** biscopen so dat EUDAXIA van node bat den
keyser dat hi **Sunte IAN** weder dede halen wt der ellenden. want daer
wert ene grote eertbeuinge inder stat also dat alle man seyde dattet waer

om dat den heyligen man so groot onrecht gesciede Doe worden boden gesent om hem dien weder brochten nochtan dede hijt node. Mer om dat hi duchte datter yet in misschien mochte so toech hi mit hem weder. Ende doe hi gecomen was doe en woude hi sijn bispkop niet aen vaen ten waer datten die bispkoppen daer weder in setten dien gedoemt ende wtgeset hadden Mer dat volc dwanc hem dat hi in sinen stoel most gaen sitten ende seggen hem een sermoen. ¶ Als dit THEOPHILUS sach vloech hi van daer. Ende als hi quam tot IERAPOLEN in der stat doe sterf die bispkop vander stat Ende een heyligh volcomen monic die IULIAEN hiet wert bispkop gecoren. Ende doe hi dat bisdom niet onthaen en woude ende hi dicwyl van daer geulogen was Doe riet [95ra] hem THEOPHILUS dat hi soude aen nemen daer hi toe gecoren was Doe gaf IULIAEN gehengenisse daer toe ende seyde. Mergen sel daer gods wille in geschien. ¶ Des anderen dages doe si quamen tot sijnre cellen ende si hem baden dat hijt ontfangen soude Doe seyde hi kerden wi ons tot gode ende horen sine wille Ende daer hi in sinen gebede lach so eynde hi sijn leuen ende voer tot gode. ¶ Nu sate hem dese heylige man Sunte IAN stadelic sijn volc te leren als hi te voren gewoen was. § In dien tiden wert op gericht een scoen beelde datmen mit enen sconen mantel behinc in die stat van CONSTANTINOBEL inder eren der keyserinnen Ende daer danseden die iongelinge seer omme mitten wiuen ende mitten houelingen Ende want Sunte IAN wist dat dit ginc tegen die heylige kerke daer om berispede hi openbaerlic alle die gone die daer toe rieden ende holpen Ende want <hi> dit niet en dede sachtelic als een smeker mer scerpelic als een gerecht man daer om wert hem die keyserinne echter hatende Ende si ontboet weder die bispopen tegen den heyligen man om hem echter te doemen ende te ontsetten. Doe dat Sunte IAN vernam dede hi noch een sermoen tegen der keyse[95rb]rinnen ende geleec se bi HERODIAS die Sunte IAN dede onthoeften. Ende hi seide Si had anderwerf den woet Ende hier om wert si noch meer erre ende die keyser mede Ende hi dede die bispopen ende die clergie vergaderen die Sunte IANS weder saken waren. Ende die gauen hem dese saken ouer dat hi buten orloue der bispopen doe hi wt sinen bisdom was geset sijn bisdom had weder aengetast Ende daer verdoemden si hem nv. Ende doet naecte der hoechtyt van kersauont doe ontboet die keyser den heyligen bispkop Sunte IAN dat hi mit hem niet en woude hebben enige gemeenscap hi en waer gereynicht van sinen broken Ende daer na te paeschen ontboet hem die keyser echter dat hi niet en woude dat hi in die kerke quame of hi wouder selue wt bliuen want hi waer gedoemt in twe consilium Doe

bleef **Sunte IAN** thuus ende en quam niet te kerken. ¶ Hier na deden die keyser verdriuen vter stat *ende* senden in ellenden in een cleyn stedeken daermen dieue *ende* mordenaers van ROMEN te senden plach dat al vaste lach biden wreden luden van BARBARIEN **Mer** onse lieue **here** en woude **Sunte IAN** GULDEMONT sijns liefs kempen niet vergeten dat hi lange gebleuen waer biden [95va] quadren volke want die paus INNOCENTIUS vernam dit gewelt datmen den heyligen man **Sunte IAN** GULDEMONT dede **Ende** hi ontboet dat paepscap van ROMEN dat si genen anderen biscop en coren *ende* dat si haren biscop **Sunte IAN** weder halen souden **Ende** doe dese heylige man vander stat van COUIANEN quam doe wert hi siec want die grote hetten *ende* arbeit *ende* hoeft sweer die hadden seer vermoeyt so dat hi daer een luttel lach **Ende** op den vierden dach van september sciet sijn ziele van sinen licham *ende* voer tot gode *ende* als hi doot was viel een alte groten hagel tot CONSTANTINOBEL **Ende** al dat lant al omme so dat al die lude seyden dat dit gesciede vander wraken gods om dat die heylige man mit onrecht verdreuen waer van sinen stoel *ende* gedoemt waer **Ende** dat selue betoende wel **EUDOXIA** die keyserinne die te hant na sijnde doot *ende* des vierden dages naden groten hagel doot bleef. ¶ **Sunte IAN** GULDEMONT sterf int Iaer ons heren domen screef cccc. **Ende** als hi doot was doe en wouden die biscopen van westwaerts geen gemeenscap hebben mitten biscopen van oestwaerts ten waer dat si **Sunte IANS** name bescreuen [95vb] onder die ander biscopen sijn voer vaders **Mer** hier en binnen sterf die keyser ARCHADIUS **Ende** THEODOSIUS sijn soen wert keyser *ende* die dede sijn gebeent halen mit groter eren tot CONSTANTINOBEL inder maent Januarius **Ende** dat gelouige volc ginc daer tegen wt mit tortijssen *ende* mit lampen **Ende** THEODOSIUS gemoetede hem oetmoedelic *ende* bat hem dat hijt sijn vader *ende* sijn moeder vergeuen woude dat si so onredelic tegen hem misdaen hadden. Dese THEODOSIUS was also genadich dat hi genen man en woude doen doden die tegen hem misdadich was **Ende** hi seyde vergaue god dat ic die dode menschen mochte doen leuen. **Sijn** hof was binnen gesickt *ende* gesaet als een cloester **Hi** hielt sine getiden als een pape **Ende** sijn tijt cortinge was inden heyligen boeken **Ende** hi had een wijf die veel bo<+e>ken maecte *ende* hiet EUDOXIA **Ende** hi had ene dochter. *ende* hi hiet VALENTINIAEN die se te wiue hadde **Ende** die VALENTINIAEN maecte hi na hem keyser.

Van PAULA der weduwen van ROMEN

PAULA was een edel vrouwe van ROMEN haer leuen beschrijft **IERONIMUS** in desen woerden. waert dat alle mine lede wor[96ra]den verwandelt in tongen ende alle mine ledē spraken so en soude ic niet seggen mogen die weerdicheyt van PAULEN duechden **Si** was edel van geslachte mer si was noch edelre van heylicheyden. **Si** was wilneer machtich in rijcheyden mer si was nv machtiger in *CRISTUS* armoede. **want** ic roepe *IHESUM* te getuge *ende* sijn heylige engelen *ende* sonderlinge den engel die behueder was van desen wiue dat ic niet in graciē noch niet inder prisender mont seggen en sel mer dat ic seggen sel tot hare eren dattet minre is dan hare verdienten. ¶ **Die** cortelic haer duechden weten wil si bleef armer dan alle ander arme menschen die si liet **Ende** gelijc dat onder veel gemmen of peerlen een alte preciosen steen blenct **Ende** als die schine vander sonnen die cleyne vuerige schinen vanden sterren verdonkert *ende* verblusschet **Also** ginc si bouen allen menschen in duechden ende crachten mit hare oetmoedicheit **Ende** si was die nederste onder alle menschen om dat si bouen allen menschen groot werden soude **Ende** so si haer meer neder werp so se god meer verhief **Si** scuwede glorie nochtan vant si glorie **Ende** si volgede die duechden na ge[96rb]lijc der scaduwen **Ende** si liet die gene die haer eerden *ende* volgede die gene die se versmaden. **Als** dese PAULA vijf kinder gebaert had dat was *BLESILLAM* van welker doot daer ic se te ROMEN of vertroeste **Ende** PAULINAM *ende* PANNACHIUM die heylige man die rentmeyster van haren goede was **Ende** dien si daer erfgenaem of liet. **Ende** op die heilige PAULEN doot senden wi hem een cleyn boec **Ende** EUSTOCHIUM die een preciose bruut is int heylige lant **Ende** RUFINAM *ende* DROTHEUM **Ende** daer na en gebaerde si niet meer datmen verstaen mach dat si niet meer mit begeerten en begeerde meer haers mans wille te doen die altoos begeerde manlike kinder te winnen ¶ **Na** dien dat haer man doot was beweendesen also seer dat si oec bina doot was **Mer** doe bekeerdese haer te gods dienste wert dattet sceen datsen doot begeerde. wat soude ic seggen hoe si alle die rijcheyden den armē deylde van haren groten goede dat voertijts vol rijcheyden was. **Si** wert ontsteken mit PAULINUS des biscops van ANTHIOCHIEN *ende* EPYPHANIJS duechden die doe te ROMEN waren *ende* prijsden haer onderwilen haer lant te laten. ¶ **Hier** na ginc si ter hauene waert daer [96va] daer si scepen soude *ende* haer volgeden mage *ende* kinder *ende* si ginc te scepe **Ende** die cleyne DOROTHEUS haer soen leyde vriendelic sijn hande ter moeder wert **Ende**

RUFINA die te hiliken was *ende* baden haer mit wenenden ogen al swigende dat si beyden woude thent si gehilict waren ¶ **S**i voer wech altoos die ogen te hemel waert hebbende *ende* si en achte op die kinder niet mer si hoepte op de goedertierenheyt gods **S**i en wiste niet dat si moeder was om dat si [-om dat] proeuen woude dat si *CRISTUS* meget was. ¶ **H**aer herte wert getogen mit anxte gelijc ofmen dat een lit vanden anderen getogen had mer si vechte tegen het recht der naturen mit enen vollen geloue. **S**i gedogede vele mer dat begeerde haer verblidende wille mer si versmade die minne haerre kinder om gods minne **E**nde si nam haer solaes alleen in **EUSTOCHIUM** die haer geselscap in meningen in dier pelgrimaedsen volchden. ¶ **D**at scip voer vaste doer die zee en wech **E**nde alle die mede int scip waren sagen ten lande wert mer si hielt haer ogen so dat si niet sien en sou[-mochte]de dat si sonder rouwe niet sien en mochte. [96vb] ¶ **D**oe si ten heyligen lande gecomen was so sende die baliu vanden PALESTINEN knapen datmen haer herberge bereyden soude want hi kende haer gesinde wel mer si coes een celle *ende* omginc mit groter begeerten alle die heilige steden **A**lso en had si haer niet gehaest vander eenre stede ter ander men hadse *vander* eerster stat niet mogen brengen. ¶ **S**i viel langes voer ons heren cruce als of si hem had sien hangen leuende aen den cruce also aenbede si hem **E**nde als int graf quam cussede si den steen die de engel vanden graue had gedaen **E**nde die stede daer onse *here* in lach als of si mitten monde had gelict water daer haer lange na had gedorst. **H**oe seer si daer weende hoe si daer suchte. wat rouwen si daer dreef wist al *IHERUSALEM* **E**nde god weet oec dien si bat. **D**aer na toech si tot BETHLEEM *ende* ginc in die duwiere *ende* sach daer der weerder maget MARIEN huuskijn **E**nde daer ict hoerde seyde si dat si mitten ogen des geloues sach een kindekijn in doekelkijn gewonden leggen in die cribbe wenен **E**nde dat si die coningen sach comen mitter sterren gode aenbedende *ende* MARIEN **E**nde IOSEP **E**nde die herden die des nachtes quamen [**katern 13; 97ra**] besien twoert dat gemaect was **E**nde dat si sach hoe HERODES die cleyn kinderkijn dede doden **E**nde JOSEPH *ende* MARIA in EGIPTEN vlogen **E**nde si seide mi mit bliscappen al wenende **G**od grueti BETHLEEM een huus des brodes daert broot dat vanden hemel quam in geboren wert **G**od grueti EFFRATHA vet lantscap dijn drachticheit is god **I**c keytiuge sundaerster bin weerdich geacht te cussen [-te cussen] die cribbe daer onse here wenende in lach *ende* te bedene in dien hole daer die weerde maget in baerde den sone gods **D**its mijn ruste want tis ons heren lantscap Hier sel ic wonen want hi heeft se vercoren **D**aer werp si haer

neder in so groter oetmoedicheit die se sach *ende* haren eerliken naem bekent had soude hebben gewaent dat sijs niet geweest en had mer dat si alle der ander meget geweest had **want** daer si was mitten anderen megeden so was si van sprake van habite *ende* van allen anderen manieren minre dan die ander **Van** dier tijt dat haer man doot was totter tijt datse sterf so en at se niet mit mannen hoe heylich *ende* hoe hoge hi oec was **Si** en bade niet si en <+had> vrese van eniger siecheyt **Ende** hoe siec si was si en woude op geen bedde leggen mer si [97rb] lach op die herde eerde **Ende** si en had onder haer niet dan haren cleder *ende* daer ruste si op. dach *ende* nacht wakede si meest in bedinge **Cleyne** sunden beweende si also seer alst oft grote sunden hadden geweest **Also** wi plagen te seggen dat si haer ogen spaerde dat si die heylige ewangelien lesen mochten so seyde si **Ic** bin sculdich mijn ogen nat te maken mit minen *tranen* die ic dicwyl mit blancheyden *ende* mit anderen dingen scoen heb gemaect **Ic** ben oec sculdich minen licham te pinigen die so menige weelde heb gehadt **Ende** ic bin sculdich te wenom dat lachen dat ic dicwyl gelachet heb **Die** sachte linnen laken *ende* siden bin ic sculdich te verwandelen in haren cleder **Ic** die minen manne genuechde in die werlt begeer nv *CRISTUM* te genuegen. ¶ **Woude** ic seggen die suuerheit [-van] daer si haer in hielt *ende* mit wat duechden si verciert was **Ic** en soude<+s> niet vermogen. want si te ROMEN werltlic was so was si allen vrouwen een exempel want si hielt haer also dat geen quaet clapper van haer en mocht versieren te seggen **Doe** si alte milde was in te geuen den armen doe berispede ic[97va]se *ende* seide haer dat se also vele niet en gaue si en behielt altoos yet dat se gaue **Mer** si antwoerde mi mit sueter redene *ende* seyde dat sijs gode te orconde name om wien dat sijt al gelaten had **Ende** dat si beloeft had arm te steruen *ende* dat si hare dochter enen penning niet laten en soude **Ende** als i doot waer datmen se in een vreemt slapelaken wijnden soude **Ende** ten lesten seyde si bid ic **Iic** sel vele lude vinden die mi geuen sellen **Of** ic dese arme menschen niet en geue dat ic geuen mach van vreemden goede of hi sterft van wien selmen sijn ziel eyschen **Si** en woude haer gelt niet bestaden in die stenen deser werlt die mitter werlt vergaen sellen **Mer** si bestadet inden leuenden stenen die op der eerden wanderen dat sijn die goede arme menschen. **Nauweliken** wast dat si olie in haer spise dede dan op die feestelike dage *ende* si en at mer eenrehande spise wat si van *wijn* *ende* van anderen dranke van visch van melc van honich van eyeren *ende* van anderen spisen die suet van smake sijn hoe luttic dat sijs nam latic achter. **Nochtan** dunket veel lude die

hier mede haren buuc vullen dat si gro[97vb]te penitencie doen. ¶ **Ic**
kende enen clapper die seide dat veel luden dochten dat PAULA om die
grote minne der duechden die si had al sot was **Ende** si seyden haer dat
si haer hoeft niet verderuen en soude **Mer** si antwoerde hem wi sijn
geworden een bescouwen der werlt **ende** den engelen **ende** den
menschen ende wi sotte om *CRISTUM*. **Mer** dat gode sot is dat is den
menschen alte vroet **Der mannen** cloester dien si den man beuolen had
te berechten **So** deilde si in drien scaren vele mageden edel **ende** onedel
die si vergadert had wt veel landen **ende** settese in drien cloesteren so
dat si verscayden <+waren> in werken **ende** in spisen **Mer** si
vergaderden ter psalmodien **ende** ten loue gods **Alsi** onderlinge streden
so brocht si se weder te vreden mit sachten woerden **Dat** weeldige
vleysch vanden **Iongen** **Ioncfrouwen** bedwanc si mit dubbelen vasten
want si had lieuer dat si siec waren in die mage dan int herte **ende** si
seyde dat die suuerheyt vanden licham **ende** van clederen der sielen
suuerheyt waer **ende** datmen onder die werllike lude cleyn rekent dat
waer inden cloesteren grote sunde. **Als** die ander siec waren so gafmen
[98ra] hem oueruloedelic dat si begeerden **ende** dede hem oec vleisch
eten **Mer** alsi siec was so en dede si haer seluen geen gemac **Mer** die
goedertierenheyt die si den anderen dede dat verwandelde si in haer
selues behoef in hertheyt. ¶ **Ic** sel seggen dat ic proefde **In** die
hoeymaent quam PAULA ber<+n>**ende** coerts <+aen> **ende** datmen
waende dat si gestoruen soude hebben. **Mer** doe si becomen was **ende**
haer die meysters hieten <+om> haren licham te vermake dat si een
luttel wijns dronke om dat si twater niet laden en soude vanden water
dat si dranc **Ende** ic oec den paeus *EPYFANUM* al heymelic bat dat hi haer
beuael wijn te drinken **Ende** also hi een subtijl man was **ende** wijs van
sinne so verstont hi dattet bedriechnis was **Ende** antwoerde my **ende**
seyde dat ic dat dede **Ende** doe ic vragede wat hi gedaen had antwoerde
hi my. **Ic** heb <+so> vele prophijts gedaen dat si mi nv wel <+na>
geraden heuet dat **Ic** genen wijn drinken en sel. § **In** wenens was si seer
morwe **ende** si was seer te broken in hare kinder doot want doe haer
man **ende** haer kinder storuen so was si van rouwen in groter vresen.
Die heylige scriptuer behielt si inder herten **ende** die historie [98rb]
want si seyde <+dat> dit was dat fundament vander waerheyt godes
mer si volgede meest die verstandenisse **ende** hier mede vestichde si
haer siele in duechden. ¶ **Ic** sel seggen dat licht sommige benydres
ongeloue<+lic> donken sel **Die** HEBREEUSCHE tale die ic mit groter
pinen **ende** eernst in mijnde ioncheyt geleert heb een deel **ende**

<+noch> en late <+ic> niet ic en studier altoos in dier tael. Doe ic
Van haer was woude si se leren **Si** beyaechde dese [-s] tale so dat si den
souter in HEBREUSCHE sanc ende een sermoen in HEBREEUSCHE sonder
enich properteyt van LATIJN te spreken **Ende** datmen noch mach sien in
hare heyliger dochter EUSTOCHIUM. § Doe PAULA steruen soude **Niemant**
en mocht dat sien mit drogen ogen **Si** viel in sware siecheyt **Mer** si vant
dat si sochte. dat was dat si ons laten woude **ende** den heer volmaectelic
werden toe geuoecht <+/> wat soude ict lanc maken **Dese** wise vrouwe
wert gewaer dat die lange doot quam. **want** die lede haers lichams
begonnen cout te werden **ende** nergent anders en word men enige
hette gewaer dan in hare borst **Ende** om dat si ten heer wert voer **ende**
laten **ende** versmaden wou[98va]de die vreenden deser werlt so
begonste si dit veers te seggen **Here** ic minde die cierheyt dijns huses
ende die stat dijns woninges **Ende** hoe gemint sijn dijn woningen here
der duechden **Ende** doe ic haer <+somtijt> vragede waer om dat si
[-niet en] sweech **ende** waer om dat si niet en antwoerde **ende** of si pijn
hadde. Doe antwoerde si my in GRIEX dat si niet swaers en had. **Mer** dat
si lach rustelic **ende** stille **Hier** na sweech si **ende** loec haer ogen **Ende**
tot dier tijt dat si haren geest gaf seyde si dit voerseyde veers so dat ic
nauwe horen conde wat si seyde ¶ Doe si doot was doe quamen alle die
moniken vter woestinen **Ende** alle die maechden wt haren
heymelicheyden want die niet geweest en had tot PAULEN wtuaert die
achtet voer alten groten gebrec thent si begrauen was voer ons heren
cribbe **Die** weerdige EUSTOCHIUM en mochte vander moeder niet sceyden
doe si doot was. **Si** cussede der moeder ogen **ende** omhelsede al haren
lichaem **ende** begeerde oec begrauen te wesen **IHESUS** weet dat PAULA
hare dochter enen penning niet en [-bleef] liet. **Mer** ene grote vreemde
bordene die zwaer was dat was ene grote menichte van bruederen **ende**
van [98vb] susteren die scerp waren te voeden **ende** ongenadich te
verdriuen **IHESUS** si haer hulper.

Van Sunte IULIAEN ende wat die naem beduut.

IVLIAEN is geset van **IULIUS** dat is vroechde **ende** ana opwert want hi was
vol vruechden **want** mit vroechden socht hi gode **Of** hi wert geset van
IULIUS dat is beginnende **ende** anus **want** hi was in gods dienste out van
geduericheyden mer beginnende in sijns selues meninge.

IULIAEN was biscop van CENONIAM **Men** seit dat hi was die SYMON die LAZARUS die onse here genas van sijnre lasarien **ende** die onsen here ter maeltijt node **Ende** hi wert na ons heren opuaert vanden apostelen biscop gemaect tot CENONIAM **Dese** dede veel duechden **ende** verwecete drie doden **Ende** daer na sterf hi in vreden **Men** seyt dat dese **IULIAEN** is dien die wege gangers plegen te bidden om goede herberge om dat hi onsen here geherberget hadde **Mer** bet schijnt dat een ander **IULIAEN** was die vader ende moeder dode **Sijn** historie selmen nasetten. ¶ **Een** ander **IULIAEN** was van edelen geslachte wt ALMAENGEN mer hi was edelre van begeerten [99ra] want om der begeerten der martelien so offerde hi hem seluen al willens den pijnres. ¶ **Ten** lesten seynde CRISPINUS die baliu enen knape **ende** hieten doden. **Alst** **IULIAEN** vernam spranc hi wt **ende** ginc den genen te gemoete onuerueert dien sochten **ende** ontfinc sinen slach **Ende** si namen sijn hoeft **ende** droegent tot **Sunte** FEREOLEN **IULIAENS** vrient **Ende** si dreychden hem te doden ten waer dat hi den afgod offerde **Ende** doe hijs niet doen en woude doden si en te hant **Ende** si leyden **IULIAENS** hoeft mit **FEREOLUS** licham int graf **Ende** na menigen tyden so vant MAMERTUS die biscop van MENS **IULIAENS** hoeft [-mit **FEREOLUS**] tusschen FERREOLUS handen also geheel else oft dien dach begrauen had geweest **Onder** die ander myrakelen plechtmēn dit te seggen dat een man quam **ende** nam **IULIANUS** scape **Ende** die herde seyde hem van sunte **IULIAENS** wegen dat hijt liete **Ende** hi antwoerde **Sunte** **IULIAEN** en et gene scape **Ende** na een luttel dagen word hi seer gepijnt van enen groten rede **Ende** doe die rede wies doe riep hi dat hi van **Sunte** **IULIAENS** wegen onsteken waer **Ende** hi dede water op hem werpen dat hi vercoelen soude **Ende** thant quam wt sinen licham so groten roec [99rb] **ende** stanc dat alle die bi hem waren vlogen **Ende** na een luttel dagen sterf hi. ¶ **Doe** een dorp man als GREGORIUS seyt op enen sonnendach eren woude doe crompen hem sijn vingeren te gader **Ende** die hecht vander bile daer hi den culter mede plech te nemen bleef vaste in sijn hant **Mer** ouer twe iaer wert hi genesen in **Sunte** **IULIAENS** kerke.

NOch was een ander **IULIUS** brueder **Dese** twe gebruedere quamen tot THEODOSIUM den keyser **ende** baden hem dat so waer si quamen daer der afgoden tempel stonden souden mogen breken **ende** CRISTUS kerke stichten **Ende** die keyser dede dat geerne **ende** [-vr] gaf hem letteren dat **hem** alle lude gehoersam souden sijn **ende** helpen [-ende helpe] op die pene vanden hoefde **Doe** **IULIAEN** **ende** **IULIUS** daer in een stat die hiet GAUDIAEN een kerke stichten souden **Ende** [-die] alle die daer voer bi

leden hem helpen souden om des keyzers gebot **So** gesciede dat daer enige liden souden mit eenre kerren **Ende** si seyden onderlinge onscult moge wi [-liden] seggen dat wi liden moge **Ende** dat wi in dit werc niet ouer onledich en worden **Ende** seyden **Coemt ende [99va]** laet ons enen van ons beyden beleggen ende ouerdecken mit clederen **ende** wi sellen seggen dat wi enen doden man voeren **Ende** aldus sellen wi moge liden **Ende** si namen enen man ende leyden opten wagen **Ende** si seiden tot hem **Ghi** selt al stille swigen **ende** luken v ogen toe **ende** leggen of ghi doot waert thent wi voer bi sijn **Doe** si den man ouerdeckt hadden als enen doden **ende** si gecomen waren tot **IULIAEN ende IULIUS** **Doe** seyden hem dese knechten gods toe kinder ontbeyt een luttel **ende** helpt ons in desen **Si** antwoerden wi en moge hier niet beyden want wi enen doden man op den wagen hebben **Doe** seyde **Sunte IULIAEN** kinder waer om liechdi dus **Si** seyden **here** wi en liegen niet mer tis also als wi seggen **Ende** **Sunte IULIAEN** seyde. na uwen woerden moet v gescien **Ende** si dreuen die ossen voert **ende** leden **Ende** doe si verre gedreuen waren quamen si ter kerren **ende** begonsten haren vennoet te roepen bi sinen name **ende** [-sten] seyden stant op **ende** driue die ossen dat wi haestelic liden moge **Ende** doe hi hem niet en antwoerde doe stieten sien aen **ende** seyden bistu sot stant <+op> **ende** driue die ossen **Ende** doe hi hem niet en roerde **[99vb]** doe ging si **ende** ondecken hem **ende** hi was doot **Ende** die ander diet hoerden hadden so grote vrese dat niemand voert meer den knechten gods liegen en dorste.

NOch was een ander **IULIANUS** die onwetende vader **ende** moeder dode **Doe** dese **IULIAEN** [-out] <+ionc> was doe iagede hi op een tijt een hert **Ende** dat hert keerde hem omme tot **IULIAEN** waert **ende** seyde waer bi iagestu mi die dinen vader **ende** moeder doden selste **Ende** doe hi dit hoerde ontsach hijt seer **Ende** om dat hem dit niet gescien en soude dat hem thert geseit had so liet hi al dat hi had **ende** ginc al heymelic wech **ende** quam tot enen verren lantscap **ende** daer diende hi enen prince **ende** had hem so vromelic in stride **ende** inden paylase dat hem die prince ridder maecte **ende** gaf hem te wiue een canselier vrouwe **ende** gaf hem te huwelic die canselier. ¶ **Hier** en binnen so had sijn vader **ende** moeder so groten rouwe dat si haer kint dus verloren hadden so dat si al om gingen dolende **ende** sochten haer kint eernstelic **Ten** lesten quamen si in sunte **IULIAENS** castele **Doe** se **IULIAENS** wijf sach **ende** si hem geuraget had wie si waren **Ende** si al geseit hadden **wat** haren **[100ra]** kinde geschiet was so verstont si dattet haers mans vader **ende** moeder waren also sijt dicke van haren man gehoert hadde **hier** om

ontfinc si se goedertierlic *ende* om die minne van haren man leyde si se op haer bedde *ende* si ginc selue leggen op een ander bedde **Des** mergens ginc **IULIAENS** wijf te kerken *ende* **IULIAEN** quam vroech in die camer om sijn wijf te [-] wecken **Ende** als hi daer hem tween te gader vant slapende waende hi dattet sijn wijf geweest had mit enen anderen man *ende* toech sijn zweert wt *ende* sloech se beyde doot **Ende** als hi vten castele quam sach hi sijn wijf vander kerken comen *ende* hi verwonderde hem *ende* vragede haer wie si waren die op sinen bedde te gader lagen *ende* sliepen **Ende** si seide **Tis v vader ende moeder die v lange gesocht hebben Ende** ic hebse in onse camer geleit **Als** hi dit hoerde wert hi bina vten sinne. *ende* begonste bitterlic te wenem *ende* seyde **Ay my katijf wat sel ic doen want ic heb minen vader ende mijn moeder gedoot Siet des herts woert is voldaen Ende** doe ic dat scuwen woude ten laetsten so heb ic dat gedaen **Hier om lieue wijf blijft mit gode want ic [100rb]** en sel niet rusten eer ic weet of god mijn penitencie ontfaen sel **Ende** si seide des en sel niet sijn lieue man dat ic di laten sel *ende* dattu sonder mi en wech gaen selste **Mer** ic die mitti delachtich heb geweest in goet <+ende in bliscapen> **Ik** sel mitti delachtich sijn in rouwen. **Doe** gingem si te gader wech *ende* maecten een groot hospitael neuen een ryuier daer veel lude plagen in vresen te sijn **Ende** alle die ouer die vloet wesen wouden die voerden si ouer **Ende** alle die arme herberchden si **Na** veel tijts als **IULIAEN** te middernacht rustede *ende* het seer vroes so hoerde hi een stemme ontfermelic wenende die **IULIAEN** riep dat hi en ouer haelde **Ende** doe hi dat hoerde stont hi haestelic op *ende* hi vanten bina van couden **onmachtich** *ende* brochten in sijn huus *ende* ontstac vuer *ende* pijnden te verwermen *ende* doe hi en niet verwermen en conste *ende* om dat **IULIAEN** ontsach dat hi daer onmachtich werden soude so droech hi en op sijn bedde *ende* decten **Ouer een luttel tijts die so siec was Ende** sch<+e>en gelijc enen malaetschen voer mit groten lichte te hemel waert **Ende** seyde tot sinen weert **IULIAEN** **Onse here sende mi tot di** *ende* ontbiet di dat hi dine **[100va]** penitencie ontfangen heeft **Ende** ghi selt beyde in corter tijt in gode rusten *ende* aldus voer hi wech. **Cort** daer na sterf **IULIAEN** *ende* sijn wijf vol van goeden werken *ende* van aelmissen.

Noch was een ander **IULIAEN** *ende* dese en was niet heylich mer alte quaet dat was **IULIAEN APOSTATA** **Dese** **IULIAEN** was eerst monic *ende* hi vensedehem herde heylich. **Als** IOHANNES BELETH seyt **So** was een wijf die drie potten vol gouts had *ende* si bedecte dat gout bouen inden mont

vanden potten mit asschen datment niet sien en soude **Ende** doe si dese potten den voerseyden **IULIAEN** gaf dien si voer herde heyligh hielt voer enige moniken te houden mer datter gout in was en seydi si niet **IULIAEN** nam die potten ende als hi daer in so veel gouts vant so stal hi al dat gout **ende ende** dede die potten vol asschen ¶ Na enige tijt doe dat wijf haer potten weder haelde gaf hi haer die potten mitter asschen. mer doe si hem gout eyschede en mochte sijs niet verwinnen **want** si en had geen oerconde vanden goude. want die moniken daer sijt hem voer gegeuen had si en sagen niet dan assche **Ende** [100vb] **aldus** behielt **IULIANUS** dat gout **ende** ginc daer mede te ROMEN **ende** daer na coft hi mitten goude die balie van ROMEN **ende** daer na wert hi keyser om dat hi van sijnre ioncheit geleert was in touernyen **ende** die conste hem wel bequam so had hi veel meysters mit hem.

¶ Men leset in TERPERITEN HISTORIE Op een tijt doe hi een kint < +was > ende hi in sijns meysters boec begonde die coniuracien vanden duuel te lesen so quamen voer hem ene grote menichte van duuelen gelijc moeren. Als **IULIAEN** dit sach verueerde hi hem **ende** maecte een cruce voer sijn hoeft **ende** al die duuelen voeren wech. **Ende** doe sijn meyster quam seyde hi hem wat hem gesciet was **Ende** sijn meyster seyde dat teyken des cruces haten si **ende** ontsien seer Als hi keyser was gedacht hi des **Ende** om dat hi touernye werken woude so destrueerde hi al om dat teyken des cruces **ende** persequierde die kersten also seer als hi mochte **want** hi mercte dat die duuelen anders sinen wille niet doen en soudan. Doe **IULIAEN** in PERSEN voer alsmen leest INDER VADER LEUEN dat hi seynde enen duuel int eynde vander werlt dat hi hem van daer antwoerde brengen soude Mer als die duuel tot eenre [101ra] stat quam so bleef hi daer tien dage dat hi niet voert en mochte. **want** daer was nacht **ende** dach een monic in bedinge. **Ende** doe hi weder quam sonder doen Doe seyde hem **IULIAEN** Waer hebstu so lange gemerret. Hi antwoerde Ic ontbeyde .x. dage enen monic dat hi op soude gehouden hebben van bedinge dat ic had mogen liden **Ende** om dat hi niet op en hielt so en mocht ic niet liden **Ende** ic bin weder gecomen sonder yet te doen Doe wert **IULIAEN** gram **ende** seyde als hi daer weder quaem so soude hi wrase nemen vanden monic Doe die duuel **IULIAEN** loefde dat hi die van PERSEN verwinnen soude doe seyden sijn meysters tot enen kersten wat waenstu dat **IHESUS** des smeets soen nv maect **Ende** hi seyde hi bereit **IULIAEN** een graf als PILEBERCH die bispot van CARNOOT beschrijft **Ende** also in BASILIJS legende staet Doe **IULIAEN** gecomen was te CESARIEN CAPODOCIEN so ginc hem BASILIUS te gemoete ende seynde hem een

gersten broot te giften Ende **IULIAEN** hadt onweert ende en wout niet
ontfaen ende voert broot sende hi hem hoy ende seyde du [-soutste]
<+sendste> onse beesten spisen ontfanc weder dattu sentste. **BASILIUS**
antwoerde wy senden di des wi eten Ende du hebste ons ge[101rb]sent
daer du dine beesten mede voetste. Hier om wert **IULIAEN** gram ende
seyde Als ic die van PERSEN verwonnen heb so sel ic [-dat lant] dese
poerte destruweren Ende selse doen ouer eren so datmen se woest
vinden sel § op den nacht Daer na sach **Sunte BASILIUS** een visioen in
onser vrouwen kerke een grote menichte van engelen ende in midden
hem sach hi een vrouwe sitten op enen throen Ende si seyde totten
genen die bi haer stonden Roeft my haestelic MARCURIUS dat hi **IULIAEN**
dode die mi ende minen soen houerdelic geblasfemiert heeft Dese
MARCURIUS was een ridder dien **IULIAEN** om CRISTUS wille hadde doen
doden ende hi was in die kerke begrauen Ende thant quam daer
MARCURIUS gewapent mit sinen wapene die men daer hielt ende onse
vrouwe senden te stride waert Doe **BASILIUS** ontwaecte so ginc hi ter stat
daer MARCURIUS begrauen was ende daer sine wapen hinc Ende hi dede
sijn graf op doen ende hi vant sinen licham niet noch sine wapen Doe
vragede hi den coster wie sijn wapene wech had Die coster swoer dat si
daer des auonts <+noch> waren Doe ginc **BASILIUS** van daer ende des
morgens quam hi weder ende vant <+dat> die wapen [101va] ende
sijn licham ende die spere bebloet waren Ende siet een quam vten stride
ende seyde doe **IULIAEN** int heer was so quam een ridder gewapent ten
stride diemen niet en kende ende stac sijn peert mit sporen ende reet
stoutelic tot **IULIAEN** waert Ende wt toech sijn speer ende doerstac
IULIAEN Ende thant en wist niemant waer hi voer Ende doe **IULIAEN** noch
leefde so nam hi sijn hant vol vanden bloede dat wt hem ran ende werpt
in die lucht ende seyde du hebste verwonnen IHESUS van GALILEEN Ende
mit desen geroepe sterf hi catijflic Ende alle sine lude lieten hem daer
<+on>begrauen ende <+die van PERSEN> vildene [-hem] ende
maecten <+haren coninc> van sinen velle een [-peert sele] een
<+voet cleet> onder sine voeten

van **Sunte BASILIUS**.

BASILIUS was een eersam biscop ende een voerbarich lere. Sijn leuen
bescreef AMFLESUS die biscop van YDONEEN. Hoe heylich dese **BASILIUS** was
wert vertoont enen heremijt die EFFREM hiet in enen visioen want doe

dese EFFREM opgenomen was inden geeste so sach hi een calumpne vuers ende haer hoeft ginc totten hemel ende hi hoerde daer bouen ene stemme die hem seyde. **Als** [101vb] dese kalumpne vuers is also ynnich is die grote BASILIUS **Ende** EFFREM quam in .xij. dagen in die stede om desen man te sien **Ende** doe hi en sach mit sinen biscopliken habijt gecledet **ende** voert comen eerliken mit sinen clerken so seyde hi in hem seluen **Ic** heb om niet gepijnt als ic sie want dese die in dustaniger eren is en mach alsodanich niet sijn als ic sach want wi die gedragen heb<+ben> die borden vanden dage **ende** vander hetten wi en hebben des niet gehadt **Ende** dese is een calumpne vuers die in dus groter eren is **ende** dus seer geacht mi verwondert des. **BASILIUS** sach dit inden geest **ende** dede EFFREM tot hem halen **Doe** EFFREM tot hem quam sach hi dat een vuerige tonge [-co] wt sinen monde sprac **Ende** EFFREM seyde weerlic **BASILIUS** is groot **ende** waerlic is een calumpne vuers want sonder twiel die heylige geest spreect wt sinen monde. **Ende** EFFREM seyde **Ic** bid v heer dattu mi vercrigeste van gode dat ic GRIEX spreken can.

Nochtan bat **BASILIUS** voer hem **ende** hi begonste GRIEXE tale te spreken.
¶ **Een** ander heremijt sach op enen dach **BASILIUS** voert comen mit sinen biscopliken gewade [102ra] **Ende** hi versmaden in sijnre herten **ende** seyde dat hi daer grote genuechte in had in dier houerdien **Ende** siet een stemme seyde tot hem du hebste meerre genuechten te striken **ende** te clouwen den stert van dijnre katten dan **BASILIUS** in alle sijnre glorien van buten **Die** keyser VALERIUS die der ARRIANEN hulper was **Hi** nam den goeden kerstenen een kerke **ende** gafse den ARRIANEN. **Ende** **BASILIUS** ginc hier om den keyser berispen **ende** seyde hem **Tis** gescreuen **Des** conincs eer minnet oerdel **ende** gerechticheit dat ordel des coninx is gerechticheyt **Waer** om hebstu dan beuolen datmen die goede gelouige vter kerken verdrijft **ende** datmen se den ARRIANEN geuet **Die** keyser seyde hem **O** **BASILIUS** **Coemstu** weder om ons te verspreken ten betaemt di niet **Ende** **BASILIUS** <+seide> **Mi** betaemt oec te steruen om die gerechticheyt. ¶ **DAMASCENUS** des keysers ouerste koc die der ARRIANEN vrient was hi sprac voer hem luden **Doe** seide **BASILIUS** <+tot hem> di[-] behoert des keysers spise te bereyden **ende** niet die heylige leringe te berichten **Ende** hi wert te hant confuus **ende** sweech **Ende** die keyser seyde tot **BASILIUS** **Ganc** **ende** ordel tusschen den ARRIANEN **ende** den gelouegen [102rb] na die gemanierde maniere vanden volke **Doe** quam **BASILIUS** totten gelouigen **ende** den ARRIANEN **ende** seyde hem datmen die dueren vander kerken sloten **ende** dat beyde die pertyen die dueren besegelen souden **ende** mit wies bedinge die dueren ondeden

dat die kerke haer sijn soude **Doe dit hem** allen genuechde so beden die ARRIANE drie dage *ende* drie nachte *ende* quamen tot der dueren vander kerken *ende* si en ondeden niet **Doe ordenierde** BASILIUS een processie *ende* quammer mede voer die duere vander kerken **Ende** hi bedede *ende* hi stac enen cleynen steec mit sinen biscopliken staue voer die duere *ende* seyde **Ghi** princen hefft op v poerten *ende* wert verheuen ghi ewige poerten *ende* daer sel in gaen die coninc der glorien **Ende** thant ondede die duere *ende* si ging in *ende* dancten gode **Ende** die gelouigen wort die kerke weder gegeuen. ¶ **Men** leest in TRIPERTITEN HISTORIE dat die keyser BASILIUS vele beloefde. had hi sinen wille willen doen **Mer** BASILIUS antwoerde. **Dit** is kinder maniere want die geuoet worden mit gods leringe si en geheugen niet datter een silba of achter bliue. **Doe** wort die keyser [102va] gram *ende* doe hi die sentencie scriuen woude datmen hem bannen soude vten lande so brac die eerste *ende* de ander *ende* die derde penne. **Ende** doe wert hi gram *ende* scoerde dat geschrifte ¶ **Een** man was die HERODIUS hiet *ende* hi had een enige dochter die hi geerne gode gegeuen hadde **Mer** doe dat die duuel vernam doe ontstac hi seer in minnen tot dier **Ioncfrouwen** wert een van HERODIUS knapen. **Mer** doe dese knape onmogelic dochte dat hi die haer knecht was haer soude te voren mogen leggen van minnen om dat si also edelen **Ioncfrouwe** was **Ende** hier om ginc hi tot enen touenaer *ende* beloefde hem vele gelts waer dat hi hem helpen woude **Ende** die touenaer seyde hem **Ic** en mach di niet helpen mer wiltu ic seldi senden den duuel minen heer *ende* doch dat hi di radet so selstu dijn begeerte veruullen **Ende** die **Iongeling** seyde hem wat dattu mi segste dat sel ic doen **Aldus** maecte die touenaer enen brief aenden duuel *ende* sendese hem mit den iongelinc gescreuen in desen woerden. **Weet** here ic moet alle die gene die ic mach trecken sorchuoudelic *ende* haestelic vanden kerstenen geloue *ende* tot dinen wille [102vb] brengen op dat dijn deel alle dage gemeerret werde **Daer** om so heb ic totti gesent desen **Iongeling** die dustanigen ioncfrou minnet *ende* ic bidde dat hi sinen wille verweruen mach op dat ic in desen verbliden mach *ende* dat icker noch meer vergaderen mach getrouwelike totti. **Ende** hi gaf den iongelinc den brief *ende* seyde **Ganc** *ende* in deser vre vander nacht so stant opter heydene graue *ende* aenroepe daer die duuelen *ende* werpt desen brief inder lucht **Ende** te hant sellen si totti comen **Ende** hi ginc *ende* werp den brief inder lucht. *ende* aenriep die duuelen **Ende** sich die prince der duuelen quam mit eenre groter menichten van duuelen **Doe** hi dat geschrifte gelesen hadde seide hi totten iongelinc **Gelouestu**

in my of ic dinen wille voldoe **Hi** seyde **Ia** ic. **Die** duuel seide verlochenstu dan *CRISTUM* **Hi** seyde **Ic** verlochen **Die** duuel seyde hem **Ghi** kerstene ghi sijt ongetrouwne. **want** als ghi mijns te doen hebt so coemdi tot my. **Mer** als ghi uwen wille veruolget hebt so lochendi mijns ende keert weder tot uwen *CRISTUM* **want** om dat hi alte bermhertich is so ontfaet hi v **Mer** wilstu dat ic dinen wille voldoe so maec mi mit dijnre hant [103ra] een gescrifte daer du in belieste dattu *CRISTUM* verlochenste *ende* des doepsels *ende* des kerstens geloues *ende* dattu mijn knecht biste *ende* dattu mit my wilste sijn verdoemt **Ende** te hant screeff hi mit sijnre hant enen brief hoe hi *CRISTUM* verlochende *ende* dat hi hem des diensts presentierde. ¶ **Rechteuoert** dede die duuel comen die duuelen die bouen die onreynicheyt des vleyschs waren *ende* hi beual hem dat si tot dier ioncfrouwen souden gaen *ende* haer herte onsteken mit dies iongelincs minne. **Ende** si gingen haer aen *ende* onstaken haer herte [-aen] so seer dat si viel voer haren vader *ende* riep al wenende. **Lieu** vader onfermdi mijns want ic bin alte seer gequelt **vander** minnen eens ons knapen **Ontferme** di dijns kints *ende* tone mi vaderlike minne *ende* gif my te manne dien knecht die ic minne *ende* daer ic om werde getormentet. **Ende** en doetstuut niet so selstu my haestelic sien steruen *ende* du selste rekeninge van my geuen en doemsdage **Ende** haer vader seyde al wenende **Ay** my catijf wat is mijnre onsaliger dochter gesciet wie heuet minen scat gestolen wie heeft gebluscht dat licht van minen ogen. **Ic** woude di te hilike geuen den hemelschen [103rb] brudegom *ende* ic waende bi di hebben behouden geworden *ende* du biste versottet in dwaser minnen **Dochter** laet mi di hiliken also ic gewaent had op dattu mijn outheyt mit rouwen niet en leydeste ter hellen. **Mer** si riep *ende* seyde vader doch haestelic minen wille of du selste mi vluchts sien steruen **Om** dat si bitterlic weende *ende* si al sot sceen so wert haer vader so bedroeft *ende* oec bedrogen mit sijnre vrienden rade also dat hi dede haren wille *ende* gaf se dien knecht te wiue *ende* half sijn goet **Ende** seyde **Ganc** keytiuge dochter **Doe** si te gader woenden so en ginc die iongelinc niet in die kerke. noch hi en segende hem niet mitten cruce noch en beual hem gode **Ende** dit begonsten sommige lude te merken diet sinen wiue seyden aldus. weetstu dat dijn man dien du vercoren hebste niet kersten en is noch in die kerke en gaet **Doe** si dit [-sach] hoerde. **ontsach** si haer seer *ende* si viel ter eerden *ende* begonste haer seluen te crabben mit den nagelen *ende* si sloech haer herte *ende* seyde **Ay** mi katiuge waer toe bin ic geboren *ende* doe ic geboren was waer om en wordic niet gestolen

Ende doe si dit haren man seyde [103va] hoe si gehoert had ende hi des lochende ende hi vaste seyde dattet quaet ende valsch was dat haer geseyt waer **S**o seyde si wilstu dat ic di geloue so ga wi ghi ende ic mergen in die kerke. **D**oe hi sach dat hijt niet en soude mogen verbergen so vertelde hi haer al dat hi gedaen had **D**oe si dat hoerde ontsach si haer seer ende ginc tot sunte BASILIUS ende vertelde hem al dat haren man ende hem geschiet was **D**oe riep BASILIUS haren man ende hi verteldet hem al dat [-haren man ende] hem gesciet was **E**nde BASILIUS seyde hem **S**one wilstu weder keren tot onsen here. **H**i seyde **I**a ic here mer ic en mach want ic bin den duuel verbonden ende ic heb *CRISTUM* gelochent ende heb enen brief gemaect van mijnre locheninge ende hebben den duuel gegeuen. **B**ASILIUS seyde hem **E**n achte des niet want onse here is goedertieren ende hi sel di ontfangen **E**nde te hant so maecte hi hem int voerhoeft een cruce ende hi sloten drie dage in een camer **D**aer na ginc hi tot hem ende seyde **S**one hoe ist mitti. **H**i seyde. **I**c bin in groten anxte want ic en kan niet verdragen haer geroep ende den anxt dien si my aen doen ende haer bremmen want si houden [103vb] minen brief ende werpen mi voer ende seggen **D**u quaemste tot ons ende wy niet totti **E**nde BASILIUS seyde en ontsich di niet sone mer geloue allene ende hi gaf hem een luttel teten ende maecte weder een cruce voer sijn hoeft ende sloten weder ende bat voer hem. **N**a een luttel dagen visitierde hine weder ende seyde **S**one hoe ist mitti **H**i seyde vader ic hoer van verren haer geroep ende haer dreygen mer ic en siese niet ende hi gaf hem weder spise ende sloet die duere ende teykendse ende ginc wech ende bad voer hem **E**nde ten viertichsten dage quam hi weder ende seyde **S**one hoe ist mit di **H**i antwoerde wel heyligh vader want ic sach in enen vysioen lude die voer mi vochten ende den duuel verwonnen. **H**ier na vergaderde BASILIUS alle sine clerken ende die religiose ende alt volc ende brocht den iongelinc wt ende beual hem allen dat si voer hem baden ende hi nammen bi sijnre hant ende leydene mit processien ter kerken waert **E**nde sich die duuel quam onuersienlic mit eenre groter menichte van duuelen ende hi begreef den **I**ongelinc ende wouden BASILIUM wt den handen trecken **E**nde die iongelinc begonste te roopen **H**eylige vader help my **E**nde die duuel aengincken so sterkeliken [katern 14; 104ra] dat hi BASILIUS oec stiet den iongelinc treckende **E**nde BASILIUS seyde tot hem **O**nsalige duuel en is di dijn verdoemenisse niet genoech du en moetste oec temptieren mijns gods maecsel. **E**nde die duuel seyde tot hem daer sijt alle hoerden **B**ASILIUS du doetste mi onrecht **D**oe riepen si alle

kyrieleyson Ende BASILIUS seyde totten duuel O duuel god moet di berispen Ende hi seyde noch du doetste my onrecht BASILIUS. want ic en ginc tot hem niet Mer hi quam tot mi ende verlochende sinen CRISTUM ende hi is mijn eygen Siet ic heb sinen brief in mijnre hant. BASILIUS seyde wi en sellen niet ophouden eer dattu den brief weder gegeuen hebste Doe BASILIUS bedede ende hi sijn hande te hemel wert hielte. Siet daer sijt alle sagen soe quam den brief in BASILIUS handen Ende hi toenden den iongelinc ende seyde Brueder kenstu dese letteren Ende hi seyde Ia ic here [-want si] want si waren mit mijnre hant gescreuen Ende BASILIUS scoerde den brief ende leyde den iongeling in die kerke ende hi gaf hem godes licham ende hi leerden wel ende beual hem een regule van penitencien ende gaffen weder sinen wiue. ¶ Een wijf was die vele sunden gedaen had ende si screef se alle in enen brief [104rb] Ende int eynde screef si een sunde die alre meest was Ende si gaf Sunte BASILIUS dien brief ende bat hem dat hi voer haer bade ende hi die sunden of dede mit sinen gebede Ende doe hi gebeden had ende dat wijf den brief opgedaan had so vant si alle die sunden of gedaen sonder die meeste Ende si seyde BASILIUS ontferme di mijns heylige vader ende bewerue mi van deser sunden genade also du hebste gedaen vanden anderen Ende hi seyde haer wijf ganc van my want ic bin een sundaer die oec genade te doen heb geliken di Doe dat wijf niet of en liet so seyde hi haer Ganc tot EFFREN den heyligen man ende hi sel di vercrigen dattu begeerste Doe si gecomen was tot EFFREM Ende si hem geseyt had waer om si [-en] tot hem gesent [-had] was van Sunte BASILIUS So seyde hi Ganc van my ic bin een sundaer Mer dochter gaet weder tot BASILIUS ende hi die di vanden anderen genade heeft vercregen Hi selse di van deser sunden oec vercrigen mogen Mer haesti seer dattune [-oec] leuendich vinden mogeste Doe si in die stede gecomen was so droech men BASILIUS ten graue wert Ende si begonste achter hem te roepen ende te seggen God moet aensien ende ordelen tusschen [104va] mi ende di want du hadste macht minen vrede te maken tegen gode ende du sendeste mi tot enen anderen ende si werp den brief op die bare daer na nam si en weder ende deden op ende vant die sunde of gedaen Ende aldus dancten si alle gode die daer waren ende sunte BASILIUS. ¶ Eer sunte BASILIUS sterf in der siecheyt daer hi of sterf so riep hi tot hem enen IODE die een medicus was recht of hi sijns ende sijnre medicinen behoefde welken IODE hi sonderlinge minde Om dat hi sach dat <+hi> kersten geloue ontfangen soude Ende dese YODE hiet IOSEPH ende doe hi BASILIUS pols taste ende hi daer aen gewaer wert dat hi den doot binnen den dueren

<+had> So seide hi den gesinde dat si bereyden souden dat tot sijnre begrauinge hoerde want hi soude te hant steruen **BASILIUS** hoerde dit ende seyde **Ghi** en wetet niet wat ghi segt **Ende IOSEPH** seyde **Here** geloues die sonne die sel huden mitter sonnen onder gaen **Dat** is du selste huden mitter sonnen steruen. **BASILIUS** seyde hem **Wat** selstu seggen of ic huden niet en sterue **IOSEP** seyde hem **Here** dat waer onmogelic **Ende BASILIUS** seyde **Ende** of ic mergen totter sester vren toe le[104vb]ue wat selstu doen **IOSEPH** seyde leueste tot dier tijt so sel ic oec steruen **BASILIUS** seyde **Du** selste oec steruen van sunden mer in *CRISTO* werden leuendich. **IOSEPH** seyde **Ic** en weet wattu meenste mer leuestu tottier tijt ic sel doen dattu segste. **BASILIUS** die van naturen doe gestoruen soude hebben hi verbat gode dat hi tot des anderen dages ter noenen leefde **Doe** dat **IOSEPH** sach so verwonderde hem *ende* hi geloefde in *CRISTO* **Ende** **BASILIUS** verwan die crancheyt sijs lichams mitter cracht sijnre herten *ende* stont op van sinen bedde *ende* hi ginc in die kerke *ende* doepte **IOSEPH** mit sinen handen **Mer** daer na ginc hi weder ten bedde wert *ende* than gaf hi gode sinen geest **Int** iaer ons heren [-M] ccc *ende* lxx.

Van **Sunte IGNACIUS** bscop.

IGNACIUS bedudet also veel als een lider des godliken vuers **Want** hi was recht als een vuer ouermits groter begeerten die hi totter godliker minnen hadde **Hi** was **Sunte IANS** ewangelisten discipel *ende* na **Sunte PETER** den apostel tot ANTYOCHIEN die derde bscop **Hi** screef totter heyliger maget MARIEN der moeder ons heren *IHESU CRISTI* een epistel aldus. **Dijn [105ra]** knecht IGNACIUS ontbiedet der goddraechster MARIEN **Du** soudeste mi die nuwelics bekeert bin *ende* dijns IOHANNES discipel bin sculdich geweest hebben te sterken *ende* te troesten. **want** ic van dinen *IHESU* wonderlike dingen vernomen hebbe daer my seer of verwondert **Ende** want du hem altoos seer heymelic waerste *ende* een medeweetster sijnre heymelicheit so begeer ic van di van alle mijnre herten bet geinformiert te wesen [-dan] <+van> dat ic <+heb> gehoert **Altoos** moetstu wel varen heylige maget *ende* moeder **Ende** laet die gene die mit my nuwelics bekeert sijn van di *ende* ouermits di *ende* in di altoos gesterct wesen **Die** heylige maget *ende* moeder gods MARIA antwoerde hem mit eenre epistolen in desen woerden. **MARIA** een oetmoedige deerne *CRISTI* **Scriuet** IGNACIO haren geminden mede discipel

aldus So wattu van IOHANNES gehoert ende geleert hebste van IHESU dat is al warachtich geloue dat ende blijft daer bi ende hout [-den] sterkelic den name der kerstenheyt ende pine di mitten seden ende mitten leuen dijnre begeerten te geliken. Ic sel mit IOHANNES te gader comen om di te sien ende die gene die mit di sijn Stant ende werke manlic inden gelo[105rb]ue ende en late di die herde scerpicheyt der veruolginge niet verueren mer laet dijn geest sterc ende crachtich wesen ende verblide in gode minen heylgeuer.

IGNACIUS was also geacht ende gerekent dat oec Sunte DYONISIUS Sunte PAULUS discipel die inder philosophien die meeste was ende inder godliker kunsten also volcomen dat hi oec Sunte IGNACIUS woerde om der geloeflicheyt willen alle regierde sijn woerde mede te sterken want als DYONISIUS selue inden BOEC VANDEN GODLIKEN NAMEN getuget Doe die sommige den name der minnen inden godliken dingen berispten ende hi bewisen woude datmen den name der minnen in allen godliken dingen gebruken soude allegierde hi ende seyde Die godlike IGNACIUS scriuet Mijn minne is gecrucet.

MEN leest in eenre historien dat IGNACIUS hoerde op enen berch dat die engelen songen die antiffen O benedicta [-ende] et gloriosa trinitas. Ende van dier tijt ordenierde hi die antiffen te singen inder kerken ende naden toon vanden antiffenen die psalmen te beginnen. ¶ Doe Sunte IGNACIUS den heer voer den vrede der heyliger [105va] kerken lange gebeden hadde ouermits der cranker menschen val daer hi voer vreesde So ginc hi den keyser TRAYANUM te gemoete die wt enen stride quam dien hi gewonnen hadde ende hi dreychde alle die kersten te doden Ende IGNACIUS geliedet vrilic ende openbaer dat hi een kersten was Doe deden die keyser TRAYANUS vangen ende in yseren banden binden ende beuallen tien ridderen dat sine te ROMEN souden brengen ende dreichden dat hi aldaer vanden lewen verscoert ende verslonden soude werden Ende doemen hem te ROMEN wert brochte Sende hi epistelen tot allen kerken ende sterctse inden geloue CRISTI Daer Sunte IERONIMUS aldus of seit.

IGNACIUS die tot ANTIOCHIEN die derde bscop na Sunte PETER was wort in die persecusie des keysers TRAYANI verordelt totten beesten ende geuangen te ROMEN gesent Ende doe hi te scepe tot eenre stede quam daer POLICARPUS Sunte IANS ionger bscop was screef hi vele epistolen tot vele kerken ende tot dien van ROMEN mede Ende doe hi van daer voer screef hi [-vele epistolen tot vele kerken ende tot die van ROMEN mede] sonderlinge tot POLICARPUM een epistel daer hi hem die kerke van

ANTYOCHIEN mede [105vb] beual daer hi oec vander ewangelien dat ic voertijts ouer geset hebbe vanden persoen *CRISTI* getugenisse in settet ende seit **Ic** hebben nader verrisenisse inden vleysche gesien *ende* geloue dat hijt is **Ende** doe hi tot **PETER** quam *ende* totten genen die mit hem waren seyde hi hem **Tastet** *ende* siet dat ic geen geest en bin die vleisch noch been en heeft **Ende** rechteuoert geloefden si. ¶ Oec screef hi inder epistelen die hi te ROMEN sende onder ander woerde *ende* seide. **Van** SIRIEN tot ROMEN toe vechte ic dach *ende* nacht mit den beesten inder zee *ende* opten lande *ende* ic bin gebonden mit tien libaerden dat is mit den ridderen dien ic beuolen bin **Ende** als ic hem wel doe daer worden si of verargert ende mijn leringe wert hem in boesheyden verwandelt **Mer** daer om en bin ic niet gherechtueerdiget. **Vergaue** god dat ic dier beesten gebruiken mochte die mi bereyt sijn *ende* ic bidde hem dat si my haestelic [pinigen] *ende* doden **Ic** selse tot mi [locken] om my te verslijnden **Mer** ic vrese dat si minen licham niet en sellen dorren roeren alsi ander martelaren gedaen hebben **Ende** ist dat si tot mi niet comen en willen ic sel mi seluen gewelt doen ic sel mi seluen aen[106ra]dringen op dat ic van hem verslonden worde. **Mine** kinderkijns neemtet voert best *ende* vergeeftet mi want ic wetet wel wat dattet mi vordert. **Nu** sel ic beginnen een discipel *CRISTI* te werden *ende* en wille van alle datmen sien mach niet begeren op dat ic *IHESUM CRISTUM* vinden mach **Nu** laet vuer *ende* cruus *ende* beesten *ende* brekinge der benen *ende* scoringe der leden *ende* een verdeluwinge al mijns lichams *ende* alle des vyants tormenten comen alleen op dat ic *CRISTO* gebruiken moge. **Ende** doe hi geordelt was den beesten ouer te leueren *ende* die lewen hoerde briesschen seyde hi wt groter begeerten die marteli te liden aldus **Ic** bin dat coorn *CRISTI* laet mi vanden tanden der beesten gemaelt werden op dat ic een reyn broot gevonden werde **O** salige beesten tot mijnre behoef die mi bereyt sijn wanneer sellen si comen wanneer sellen si wt gelaten werden wanneer sel hem geoerloeft wesen mijn vleysch teten ic selser toe noden om mi te verslijnden *ende* bidden hem dat si my niet en sparen alsi sommige martelaers gedaen hebben **Ende** ist dat si lange beyden ic sel hem tegens gaen **Doe** hi te ROMEN gecomen was *ende* [106rb] voer den keyser TRAYANUM gebrocht seyde hem die keyser. **IGNACI** waer om doetstu ANTIOCHIEN verkeren *ende* wederspannich werden *ende* bekeerste mijn volc totter kerstenheyt. **IGNACIUS** antwoerde hem weder als een man die vol godliker minnen was *ende* seyde. **Vergaue** god dat ic di van dijnre afgodien oec bekeren mocht *ende* brengen di tot *CRISTUM IHESUM* op dat du altoos een sterke

grote heerscapie mochtste behouden TRAYANUS seyde tot hem Offer minen goden offerhande ende aenbedet se Du selste een prince ende een ouerste alre priesteren wesen ende oec mit mi regnieren. ¶ IGNACIUS mitter [-mitter] minnen des godliken vuers ontfenc seyde weder tot hem Ic en sel dinen goden geen sacrificie doen noch ic en begeer die ere dijnre hoecheyt niet Du mogeste mit mi doen so wat du wilste mer in geenre wijs verwandelen. Doe wert TRAYANUS seer toornich ende seyde Slaet sine scouderen mit geloden stocken ende scoert hem die siden mit yseren haken ende dan wriuet hem sijn wonderen mit herden scerpen stenen Doe si hem alle dit gedaen hadden ende hi onbewegelic in so langer so volstander bleef seyde TRAYANUS [106va] Recket hem sijn hant wt ende doetse vol vuers brengt bernende colen ende doeten mit bloten voeten daer op gaen Doe seide IGNACIUS die vanden douwe des heyligen geestes veruult was Noch bernende vuer noch siedende water en mach die minne IHESU CRISTI in mi noch lesschen noch verdriuen Doe seyde die bose TRAIANUS dit is des duuels touerie dattu aldus veel pinen lideste ende niet en consentierste. IGNACIUS seyde hem weder wi kersten wi en sijn niet alleen geen toueraers ia ons is oec daer toe verboden in onser ewe datmen touenaers die mit des vyants consten omme gaen niet en moeten leuendich laten bliuen. Ghi lude sijt touenaers die den duuelen aenbedet. Doe wert TRAYANUS van toorne verwoeden[-den]de ende seyde scoert sijn rugge mit yseren haken ende bestort dan sijn wonderen mit edic ende mit soudt. IGNACIUS die gods geminde ende der werlt gecrucet was antwoerde ende seide Ten sijn geen liden deser tijt na weerden te rekenen totter toecomender glorien die in ons geopenbaert sellen werden. Doe en mochte TRAYANUS die des vyants nidicheit vol was den gloriosen martelaer niet langer liden ende seyde [106vb] Neemten ende slaten in yseren banden ende slaten in den stot ende sluten in dat diepste vanden kerker ende laten daer drie dage sonder eten ende sonder dranken leggen. Ende na dien drien dagen so leuerten den beesten te verslijnden. Na den derden dage geboet die keyser dat alle die raet ende alle dat volc [-volc] van ROMEN vergaderden om den bisscop van ANTYOCHIEN te sien hoe dat hi mitten beesten soude striden. TRAYANUS die keyser sat selue te recht ende beual datmen Sunte IGNACIUM voer hem brochte Ende doe hi hem vermaent had dat hi noch consentieren woude ende hi en niet verwinnen en mochte seyde hi den knechten Want IGNACIUS aldus ongehoersam ende wederspannich ende houerdich es so bindet hem ende laten die hongerige lewen tot hem wt op dat si niet van hem onuerslonden en laten bliuen Doe seyde die

godlike IGNACIUS die der minnen gods weerlic wel weerdich is totten volc
dat daer bi stonden O ghi manne van ROMEN die desen strijt aen siet Ic
en heb sonder loon niet gearbeit want ic en lide dit niet om enige
boesheyt mer om der goddienstachticheit willen want ic bin dat coorn
IHESU CRISTI ic begeer vanden tanden der beesten gemalen te wesen op
dat ic sijn broot werden mach [107ra] ¶ Doe dat die keyser gehoert had
seyde hi Der kersten verduldige liden is onmate groot wie van alle den
GRIEKEN soude voer sinen god aldus grote dingen mogen liden IGNACIUS
die mit veel myrakulen onder alle dese tormenten gloriose verscheen
antwoerde daer toe ende seyde. Dit en heb ic mit mijre cracht noch mit
geenre menscheliker mogentheit geleden mer mitter gelouen ende
mitter hulpen mijns heren *IHESU CRISTI*. Sunte IGNACIUS die een lider des
vuers der godlicher minnen was ende mit *CRISTO IHESU* sinen heilgeuer
begeerde te wesen began doe die lewen te verwackeren dat si tot hem
souden comen om hem te verslijnden ende seyde O salighe beesten tot
mijre behoef die ic lange begeert heb ende die mi van minen *IHESU*
CRISTO bereit sijn coemt vrilic tot mi want ic dit verblidende ende al
veruruechdende lange begeert heb op dat ic ouermits v minen
geminden *IHESUM CRISTUM* verdienen mocht te vercrigen. Doe quamen die
twe lewen ende neygeden haer hoefde neder mit groter weerdicheyt
ende dructen sonder quetsinge mit persen doot also dat si sijn licham
niet en scoerden Doe TRAYANUS [107rb] dat sach wort hi bewegen ende
ginc van daen mit groten verwonderen ende geboet waert sake dat
yemant sijn licham nemen woude datmens hem niet <+en> verbode
also dat die kerstene quamen ende namen sijn licham mit groter
weerdicheyt ende groeuent eersamlic mit groter vruechden. ¶ Daer na
doe TRAYANUS brieue van enen groten man ontfangen had daer hi die
kersten die gedodet waren seer in prijsde Doe rouwedet den keyser seer
ende twas hem alte leet dat hi Sunte IGNACIUM dien gloriosen martelaer
mit alle dier pinen hadde doen doden ende geboet datmen geen kersten
en soude doen veruolgen.

Sunte IGNACIUS en liet niet of onder alle die menigerhande manier van
tormenten den naem ons heren *IHESU CRISTI* aen te roepen Ende doe hem
die pijnres vrageden waer om dat hi dien naem also dicke noemde ende
also menichwerf verhaelde Seyde hi hem Dese suete name IHESUS heb ic
also in mijre herten gescreuen dat ic van sijnre inroeping niet
ophouden en mach waer om dat die gene die dit hoerden na sijnre doot
dit ondersueken wouden ende sijn herte wt [107va] sinen licham
namen ende sneden dat ouermids ontwe ende vonden alle sijn herte

doer bescreuuen mit desen name *IHESUS CRISTUS* inder gedaenten van gulden letteren daer veel menschen mede totten geloue quamen alst wel mogelic was. **Sunte POLICARPUS** sijn mede discipel scrijft in eenre epistelen die sijn beclaginge vanden godliken **IGNACIUS** den martelaer geheten is daer hi dese woerde in seit.

IC bidde v allen dat ghi vlitich totter gehoersamicheyt sijt *ende* gedenken wilt der verduldiger lijsdamheit die ghi in **Sunte IGNACIO** den heyligen martelaer hebt gesien want ghi weet wel dat hi niet v te vergeefs mer ouermits den geloue *ende* der gerechticheit sinen loep volbrocht heeft thent hi tot der steden quam die hem vanden heer bereyt was want hi sijns lidens delachtich begeerde te wesen. **Hi** en minde oec dese werlt niet. mer alleen den genen die voer hem *ende* voer ons allen gestoruen is *ende* verresen **Hi** begeerde altoos mit groten verlange *IHESU CRISTI* te gebruiken *ende* hoepte altoos wat nuwes dat hi noch niet gehoert en had van hem te horen want hi en wist anders [107vb] niet te denken noch te spreken dan van *IHESU CRISTO* onsen here **O** mijn kinderkijns wie sel minen ogen een fonteyn der tranen geuen op dat ic minen geminden mede discipel nacht *ende* dach mit v bescreyen mach **O** mijn alre liefste dat edel licht der kerstenheyt is wtgedaen *ende* ons ontnomen **Ic** mene den godliken **IGNACIUM** den bispop van ANTYOCHIEN die meer lidende dan werkende der godliker minnen deylachtich geworden was **Hi** was der armer vader hi was der gelouiger menschen lerer hi was een afgront der wijsheit **Hi** was een onverwinlic prediker der waerheit die geens arbeysts en verdroet wie en soude nv sine rouckeder niet antrecken *ende* screyen *ende* wenken want hi van ons gesceyden is [-is] **Siet.** hi die een eertsch engel is *ende* een hemels mensche *ende* een glorie der martelaer *ende* een lof der megeden *ende* een spiegel alre heylicheyt **Och** kinderkijns waer is nv v vader die minre der reynicheyt die behueder der oetmoedicheyt *ende* een beelde alre duechden. **waer** is nv die wel ludende hoge tonge die alle bedructe herten zuetelic plach te troesten hi is in gegaen tot *CRISTUM IHESUM* sinen here *ende* sinen vrient [108ra] we mi wat isser gesciet we mi o minen brueder *ende* minen mede discipel weerlic mi is wee **O** godlike **IGNATI** want du van mi gesceyden biste. we mi we mi dat du mi gelaten hebste wie en soude hem niet mishouden *ende* geweent hebben in dese vre onser sceydinge doe hi in yseren banden lach geuangen *ende* mi die [-cler] kerken van ANTYOCHIEN beual hi wort .x. ridderen beuolen *ende* geboden dat sine te ROMEN brochten al daer vanden beesten te verscoren. **Ghi** hebt mi oec gescreuen of yemant totten lande van SYRIEN

quame dat hi v brieue brochte dat sel ic doen alst sijn tijt heeft ic sel v senden oec **Sunte IGNACIUS** des gloriosen martelaers epistelen *ende* sijn ander scriften die ic vinden can daer ghi groot orber wt nemen moget want si houden volcomen leringe in vanden geloue *ende* vander lijdsamheit naden gebode des heren.

¶ **Hier eyndet Sunte POLICARPUS epistel.**

SVnte IGNACIUS die godlic geheten is was seer effen *ende* stil inden zeden als een engel aen te sien wtgestort inder gemeenre minnen hi was heylich inden werken licht te verstaen inder leringe reyn van siel *ende* van lichaem [108rb] alre sueticheyden doerschinich *ende* vol oetmoedich van herten goet mede te spreken *ende* goedertieren mededogende mit alden genen die in lide waren **Hi** was in rade boechlic tot allen goede hi was wel doende blide *ende* satich hi was geminnet van gode *ende* vanden menschen **Ende** nv is hi vanden engelen in die glorie gods ontfangen. **van** desen heyligen martelaer seyt **Sunte BERNARDUS** aldus **Die** grote IGNACIUS *ende* die ionger des discipels die *IHESUS* minde *ende* een martelaer is van wies costelike [-rijcdom onse] heylichdom onse armoede ryc gemaket is. **Hi** plach in veel epistelen die hi tot MARIEN onser lieuer vrouwen screef haer die goddraechster te grueten.

¶ **Deo gracias.**

van onser vrouwen suueringe

Onser vrouwen suueringe wert gedaen op den viertichsten dach na *CRISTUS* geboert **Men** plach dese feest mit drien namen te noemen dat was suueringe presentacie [-m] *ende* der kersten feest. **Men** hiet se suueringe om dat onse vrouwe na *CRISTUS* gheboert op den viertichsten dach ten tempel quam dat si gesuuert soude werden. [108va] al en was si niet gehouden onder die wit. **Want** die wit geboet dat een wijf die saet onthaen had *ende* enen sone gebaert had dat si onsuuer sijn soude .vij. dage dat is dat si mitten luden niet en soude sijn noch inden tempel comen. mer na .vij. dagen so was si suuer om mitten luden te wanderen mer noch was si onsue[-r]<+u>er inden tempel te comen tot xxxij. dagen **Mer** als die leste dach vanden xl. dagen waer voldaen doe quamen si op den viertichsten dach inden <+tempel> *ende* offerden

haer kint mit giften **Mer** gebaerde een wijf een maget so dubbelden die dage beyde inden geselscap vanden luden *ende* inden tempel te comen. **Waer** bi dat onse heer geboet datmen opden viertichsten dach dat kint offeren soude inden tempel daer toe sijn drie reden. ¶ **Die** eerste reden is. **Gelijc** dat ment <+t>kint opten viertichsten dach inden tempel presentiert also wortet alre dicste opten viertichsten <+dach> na dattet ontfangen wort hem die siel inden licham gesent als in haren properen tempel **Alsmen** leest in SCOLASTICA HISTORIA als die philosophen seggen **dat** des kindes licham inder moeder buuc [108vb] tot ses *ende* viertich dagen toe volmaect is. ¶ **Die** ander reden is als die ziel inden kinderen gesent wert op den viertichsten dach besmettet also wert si gesuuert opten viertichsten dach vander smetten alsi coemt mit offerhande inden tempel. ¶ **Die** derde reden is datmen daer bi verstaen sel dat si inden he[-inde]melschen tempel sellen verdien<+en> te comen die die .x. gebode voldoen mitten geloue vanden vier ewangelisten. ¶ **Een** vrou die een dochter gebaerde haer worden die dage gedubbelt beyde in den tempel te comen *ende* int volmaken vanden licham. **Want** gelijc dat inder moeder buuc een knechtkijns licham binnen xl. dagen wort volmaect *ende* dat hem op den xl.sten dach die siel in coemt **Also** wort eenre maget licham volmaect opten tachtichsten dach *ende* dan coemt haer die siel in. ¶ **Waer** bi dat eens mans licham eer volmaect wort dan eens wijs daer toe sijn drie reden. ¶ **Die** eerste reden is want *CRISTUS* woude mensche worden in eens mans figuer *ende* daer bi woude hi der manlicheyt eer doen *ende* meer graciens geuen dat die man eer volmaect soude werden *ende* die [109ra] moeder eer gesuuert. ¶ **Die** ander reden is **want** dat wijf sundicht meer dan die man *ende* so als buten inder werlt haer pinen gedubbelt sijn also sijn si haer oec gedubbelt [-buten] binnen inden licham ¶ **Die** derde reden is datmen hier bi verstaen sel dat dat wijf in eenre manieren gode meer moeyde dan die man om dat si meer sunde dede. **want** god wert gemoeyst in eenre manieren mit onsen sunden want hi seyt ghi hebt mi doen dienen in uwer quaetheyt **Onse** lieue vrou en was niet gehouden onder die wit der suueringe **want** si en gebaerde niet van mans sade mer vanden heyligen geest Ende daer bi so seyder MOYESE toe **Een** wijf die saet ontfaet *ende* enen soen gebaert **Om** dat hi geen blasfemie op onse vrou seggen en soude. ¶ **Onse** vrouwe woude haer onder doen deser saken om vier reden. ¶ **Die** eerste om dat si exemplel der oetmoedicheit geuen soude **Daer** bi seyt **Sunte** BERNAERT <+O>. **Waerlike** maget <+MARIA> ghi en [-hebt] <+hadt> geen noot[-sake van] deser suueringe **Mer** <+wat>

had v [-soud] soen noot [-van] <+daer> besnidinge [-weest] <+daer
om woudi sijn> onder den wiuen als ene van hem luden **want** dijn soen
[-is] <+was> also in midden onder den kinderen <+Als een ander
kint> **Dese oet[109rb]**moedicheyt en was alleen vander moeder niet
mer oec van haren sone die *hem* oec onder die wit doen woude. **want** in
sijnre geboerten had hi hem als een arm mensche *ende* inder
besnidenisse als een arm mensche *ende* een sundaer. mer huden als een
arm sundich mensche *ende* knecht **Hi** had hem als een arme mensche
om dat hi vercoes der armer offerhande als een sunder om dat hi woude
werden gesuuert mitter moeder. **Als** een knecht in dien dat hi woude
werden verlost also woude hi oec namaels werden gedoopt niet alleen
om die sunden te suueren mer oec om die grote oetmoedicheyt te
tomen **want CRISTUS** woude ontfaen alle die boeten die tegen die eerste
sunden geset waren niet dat hi dier yet te doen had mer dat hi ons
togen woude dat die boete goet waer tegen die eerste sunde onder die
voete te doen. **Ende** <+daer> na sijn vijf boeten geset dat waren
offerhanden tienden sacrificien daer sonderlinge mede beteykent was
dat werc onser verlossinge. **want** die manier onser verlossinge was
beteykent in onser offerhande want inden bloede *datmen* offerde was
CRISTUS passie betey[109va]kent **Ende** inden tiende die menscheyt die
verlosset we<r>t want die mensche is beteykent biden tienden penninc
¶ **Die** eerste boete tegen die eerste sunde was die offerhande *ende* daer
om so offerde CAYM gode van sinen [-vrienden] vruchten *ende* ABEL van
sinen vie **¶ Die** ander boete was die tiende *ende* daer om gaf ABRAHAM
MELCHISEDECH den pape tiende want AUGUSTINUS seit **Men** gaf tiende van
al dies men had. **§ Die** derde boete was die sacrificie want **Sunte**
GREGORIUS seyt dat die sacrificien waren tegen die eerste sunden nochtan
moster wesen een vierde boete of vader of moeder ongelouich was *ende*
daer om quam die vierde boete dat was die besnidenisse die helpen
weder den vader *ende* die moeder of si ongelouich waren **Mer** om dat
dese boete niemant en bestaat dan den man alleen *ende* om dat die
poerte vanden paradise niet ondaen en mocht werden daer om quam
dat doepsel dat allen menschen gemeen is *ende* hi ondoet die dore des
paradieses. **Het** schinet dat *CRISTUS* die eerste boete an nam want hi wert
geoffert vander moeder inden tempel **Die** ander boet nam hi doe hi .xl.
dage *ende* xl nach[109vb]te vaste **want** hi geen goet en had daer hi
tiende of gelden mocht daer om so offerde hi gode tiende vanden dage
¶ Die derde boet ontfenc hi doe [-hi] sijn moeder offerde een paer
tortelduuen of twe ionge duuen dat men daer mede sacrificie doen

soude. ¶ Die vierde boet ontfenc hi doe hi hem liet besniden. Die vijfde boet ontfenc hi doe hi hem van **Sunte IAN** liet dopen. ¶ Die ander reden dat hi in den tempel woude werden geoffert is dat hi die wit voldoen woude **want** onse here en quam niet die wit te breken mer te voldoen. **want** had hi die wit gebroken so hadden *hem* die IODEN mogen ontsculdigen *ende* seggen wi en ontaen dijn leringe niet **want** du den vaderen ongelijc biste *ende* om dattu die wit niet en houdes want *CRISTUS* *ende* MARIA deden hem hier onder drie witten. **Ten** eersten onder die wit der suueringe in een beteykeninge der duecht dat wi seggen mogen dat wi onnutte knechten sijn als wi alle dinge wel gedaen hebben. **Ten** anderen onder die wit der verlossinge tot enen exemplel der oetmoedicheyt **Ten** derden [-om een] onder die wit der offerhande om exemplel der armerden [110ra] **Die** derde reden is om dat hi inden tempel woude werden geoffert dat hi die wit der suueringe eynden soude **want** gelijc dat donkerheyt wech gaet als dat licht coemt also verginc oec die wit der suueringen wech doe die gewarige suueringe quam dat was *CRISTUS* want hi suuert ons mitten geloue als inDER APOSTELEN WERC gescreuen staet **Mitten** geloue haerre herten suuerden si. **Hier** om ist dat die vaders voert meer niet en sijn verbonden ten genoech doen noch die moeder der suueringe noch men en verlost die kindere niet ¶ **Ten** vierden quam hi ten tempel om dat hi ons leerde dat wi gesuuert mosten werden want in vijf manieren doet men suueringe van quaden nymaren *ende* daer na sellen wi werden gesuuert dat is biden ede *ende* dat beteykent verlochinge vanden sunden. **Ende** biden water dat beteykent of dwaen des doepsels. **Ende** biden vuer beteykent instortinge van godliker gracie **Ende** biden orconde beteykent die menichte der werken **Ende** biden stride beteykent die temptacie. ¶ **Doe** onse vrouwe dus ten tempel quam doe offerde si haren soen *ende* verlostten weder om vijf penninge [110rb] **Hier** is te weten datmen in die oude wit die eerste geboren plach te verlossen als die eerste geboren [-die] der .xij. geslachten van *ISRAHEL* die plachmen te verlossen om vijf penninge **Sommige** en verloste men niet als der LEUITEN eerste geboren die men nummermeer en verloste mer si dienden den *here* altoos in den tempel **Oec** so en verloste men niet die eerste geboren vanden suueren beesten mer men offerdese den *here*. **Sommige** verwisselde men als die eerste geboren vanden esel datmen verwisselde om een scaep **Sommige** dodemen als die eerste geboren van enen hont om dat *CRISTUS* een was vanden geslacht van IUDA dat een vanden xij. sonen was so verlostemen. si offerden oec ouer hem een paer tortelduuken of twe

ionge duuen want dit was der armer lude offerhande. *ende* een lam was der riker lude offerhande **Daer** en staet niet twe ionge tortel duuen mer twe ionge duuen. **want** men vindet ionge duuen altoos mer ionge tortelduuen en vindet men altoos niet mer altoos vindet men tortelduuen. **Hi** en seyt oec niet een paar duuen als een [110va] paer tortel duuen **want** die duue is een luxurioes vogel daer om en woude god niet datmen se offeren soude in sijn sacrificie mer die tortel duue is een zuuer vogel. **Mer** iemant mocht vragen. **waer** om en [-of] coft onse vrouwe niet en lam dat si geoffert had want si doch veel gouts vanden coningen ontfangen had. **Daer** toe seit **Sunte BERNAERT** [-ende seit] dat die coningen desen kinde veel gouts brochten **want** dat en schijnt niet geloeflic dat<+men> sulken kinde cleyn gauen geuen soude. mer sommige seggen dat onse vrouwe dat gout niet en hielt mer dat sijt gaf den armen **ende** sommige seggen dat si mit voersienicheit wat hielt om dat sijt verteren soude in EGIPTEN daer si seuen iaer was. of machschien die coningen en brochtens niet veel den kinde om dat sijt hem offerden in geesteliker beteykenisse. ¶ **Men** leest van drien offerhanden die vanden here gedaen waren. **Die** eerste dede sijn moeder **ende** IOSEPH inden tempel. **Die** ander was dat si duuen ouer hem offerden **Die** derde dede hi selue om ons anden cruce **Die** eerste toget sine [110vb] oetmoedicheit **want** die here vander wit dede hem seluen onder die wit **Die** ander toget armoede **want** hi vercoes der armer lude offerhande. **Die** derde toget sijn caritate **want** hi offert hem seluen omden sunder **Ten** anderen hiet men dese feeste PRESENTACIE om dat CRISTUS inden tempel wert gepresentiert. of si mach oec hieten gemueten om dat SIMON **ende** ANNA quamen hem te gemoete inden tempel **Doemen** hem inden tempel brochte ontfenc hem SYMEON in sinen armen. **Ende** men sel weten dat dese bedeckinge ofte verminderinge in [-dien] drien manieren van onsen here wert gedaen want die eerste was verminringe der waerheyt want hi die wech [-der wech] der waerheyt bi hem seluen is **ende** die wech leydet **ende** brengt allen menschen in god seluer diet leuen is. **Hi** liet hem van enen anderen dragen. **Die** ander verminringe is sijnre goetheit want hi die allen goet **ende** heylich is hi woude mit der moeder gesuuert sijn. **Die** derde verminringe is sijnre mogentheit want die alle dinc draget mitten woerden sijnre cracht [111ra] **Hi** liet hem huden ontfaen **ende** dragen in des ouden mans armen nochtan so droech hi den genen die hem droech also geseit is **Die** oude man droech dat kint mer tkint regierde den ouden man **Ende** SYMEON noemden mit drien namen dat is salicheyt licht **ende** glorie dijns volcs

van ISRAHEL. ende benedide gode ende seyde Nu laet here dinen knecht na dinen woerden in vreden. ¶ Die reden van desen vier namen machmen in vier manieren verstaen. ¶ Eerst om dat hi ons gerechtich maect also wert hi geheten salicheyt om dat hi die sunden verlaet want CRISTUS beduut salicheit om dat hi sijn volc salich maecte ende salich van haren sunden Hi hiet licht om dat hi die gracie geeft Ende glorie om dat hi die geeft. § Ten anderen bi dien dat wi geboren werden want eerst beleestmen een kint ende dopet ende dan wertet gesuuert vanden eersten Ten anderen geeftmen hem een bernende keerse in die hant. § Ten derden dat hi gaf die drie namen verstaetmen bider propheciën van huden. want eerst so wyetmen die keersen ende beleest se. Ten anderen mael ontsteectmen se ende draecht se in die hant Ende ten derden coemtmen al singende in die [111rb] kerc. § Ten vierden verstaetmen biden drien namen van deser feesten wantmen hietse suueringe om die suueringe der zunden ende daer bi hiet hi een salicheyt. Men hiet se van licht om te verlichten van gracie ende daer bi hiet hi een licht. Men hietse presentacie om dat verlichten der glorien Ende daer bi hiet hi een glorie dijns volcs van ISRAHEL. Ofmen mach seggen dat CRISTUS in dien sange wert geloeft als pays als salicheyt als lof als glorie. Hi is die vrede want hi is een middelaer tusschen ons ende den vader Hi is die salicheit want hi is onse verlosser Hi is dat licht want hi is een lerer Hi is glorie want hi geeft dat loon. ¶ Ten derden hietmen dese hoechtijt lichtmis om datmen bernende keersen inden handen draecht dat is om drie reden. Ten eersten om af te leggen ongelouige gewoenten want die van ROMEN plagen wilneer op den eersten dach van IUL ten vijf iaren in die eer van FEBRUA die MAERS moeder was welke MARS die god vanden stride was alden nacht mit keersen ende mit fackelen om te gaen om dat haer zoen hem geuen soude [111va] sege van al haren vyanden om dat si haer moeder so grote eer deden. ¶ Die van ROMEN plagen oec in IULE offerhande te doen FEBRUA ende anderen goden vander hellen ouer haer ouders sielen dat si hem goedertieren sijn souden ende daer bi so offerden si grote gauen. alden nacht so loueden si se ende wakeden mit bernende waskeersen Die wiue plagen oec in desen dage veel feesten van lichten te doen ende dat hadden si gevonden wt eenre poeten fabule want die poeten seggen dat PROSERPINA was so scoen dat se PLUTO die god vander hellen begeerde ende nam se ende maectese goddinne ende haer vader ende moeder sochten se mit bernende keersen ende mit wassen tortisen doer hagen ende doer bosschen ende die wiue hielden dit voer waer ende hier om

so gingen si mit licht ende mit keersen om dat die quade gewoenten
quaet sijn te laten so verkeerde s[-U]<+E>RGUIS die paeus dese
gewoente in een beter ende geboet al die werlt doer dat die kersten op
desen dach in die eer van onser vrouwen alle iaer dragen souden
bernende keersen dat dus die feeste soude mogen staende [111vb]
bliuen mer datmen se in ander meninge doen soude. ¶ Die ander reden
om datmen keersen draget is om te togen onser vrouwen suuerheyt.

want sommige die hore[-n]<+den> [-mochten] <+van> onser
vrouwen suuer[-heyt]<+inge> mochten wanen dat sijs te doen had om
datmen <+dan> togen woude dat si alte <+mael> suuer ende claer
was so heeft die heylige kerke geordenert datmen bernende waskeersen
sel dragen als of die kerke seggen woude weerde vrou du en hebste
gene suueringe te doen want du biste al suuer ende claer. want weerlic
du van genen sade en hebste dijn kint ontfangen Ende si was volmakelic
gesuuert ende geheyliget in hare moeder licham want si was in haerre
moeder licham <+veruult> mit den heyligen geest Die bouen haer in
quam doe si haren soen [-so] ontfenc <+ende wert> also volmaectelic
gesuuert ende geheylicht so dat voert meer in haer niet en bleef wille
noch volboert sunde te doen. want die cracht haerre heylicheyt spreyde
haer wt tot allen menschen also dat si in allen menschen blusschede alle
becoringe van vleyscheliker begeerten want die IODEN seyden dat MARIA
die moeder ons heren IHESU CRISTI alte schoen was [katern 15; 112ra]
nochtan en had geen man te haer wert begeerte der vleyscheliker
minnen Ende dat was bi deser reden want alle die se sagen worden
doerscoten mitter cracht hare suuerheit Also dat alle vleischelike
begeerte in hem luden geblusschet wort. Hier om is onse vrou gelijc
biden cederen want die ceder dodet mit haren roke die serpent Aldus
sceen haer heylicheyt op die ander ende dode in haren vleysch alle die
ander vule begeerten Si is oec gelijc bider mirren Want als die myrre die
wormen dodet also dodet MARIEN heylicheyt vleyschelike begeerte Ende
dese sonderlinge gracie van heylicheyden had MARIA bouen anderen
mageden want der ander mageden suuerheit ende heylicheit en spreyde
haer niet op die ander lude noch en dode in hem niet die vleyschelike
begeerte Mer MARIEN suuerheyt ginc doer der luxurioser lude herten van
allen luden also seer dat si te haer wert nie geen onsuuerheyt gepensen
en mochten. ¶ Ten derden mael draechtmen keersen om te bedenken
die processie van huden want onse vrou ende IOSEP ende SYMEON ende
ANNA deden huden een eersame processie ende brochten huden dat
[112rb] kint IHESUM inden tempel. Aldus doe wi oec processie [-ende

dragen] ende dragen een barnende keerse in die hant daer *IHESUS* bi beteikent is. want in die keerse sijn drie dingen dat is was lemet ende vuer ende bi desen [-dir] drien sijn beteykent drie dingen die in *CRISTO* sijn. want dat was beteykent *CRISTUS* vleysch dat van *MARIEN* geboren wert sonder smet. Ende also die byen dat was maken sonder enige vermenginge. dat lemet dat in dat was verborgen is beteykent *CRISTUS* preciose siel die inden vleisch verborgen was ende dat vuer beteykent die godheit want god is een verterende vuer. Ten vierden draechtmen bernende keersen om ons te leren want wi werden hier in geleert wil wi voer gode suuer sijn so sel wi drie dingen in ons hebben dat is gewarige geloue goede werken ende gerechte minne want die keers in die hant te dragen beteykent dat geloue mit goeden werken Ende als men seit dat die keerse doot is also niet en licht ende so als dat licht sonder keerse niet en bernt mer doot schijnt also seitmen dat die werken sonder der geloue doot sijn ende die geloue sonder werken [112va] mer dat lemet dat inden was verborgen is dat is die rechte meninge daer om so seit **Sunte BERNAERT** men sel dat *werc* also van buten doen dat nochtan die meninge bliuen sel heymelic. ¶ Een vrouwe was die sonderlinge grote deuocie had in onser vrouwen ende si had bi haren huse een cappelle gemaect Ende si had sonderlinge enen cappellaen om dat si alle dage misse van onser vrouwen horen woude. mer doe dese feeste van onser vrouwen suueringe naecte doe was haer cappellaen verre gegaen om een sonderlinge orber so dat die vrouwe op dien dach geen misse hebben en mocht. mer men leest oec dat dese vrou haer cleder ende al dat si had den armen plach te geuen om onser vrouwen wil ende want si doe haren mantel gegeuen had ende si om scaemten wil niet te kerken gaen en dorst so en mocht si op dien dach geen misse hebben Doe si hier om groten rouwe had ginc si in haer cappelle of in haer camer ende ginc leggen voerden altaer ende thant wort si op genomen inden geest ende haer docht dat si in een scoen kerke was ende si sach comen een alte groten menichte van megeden [112vb] ende daer voer quam een alte sconen maget mit eenre cronen gecroont ende doe si alle geseten waren doe quam een ander scaer van iongelingen ende saten oec. Ende siet daer brochtmen enen groten hoep waskeersen ende gaf die eerste keers der scoenre vrouwen die voer dander meecheden ginc ende daer na gaf hi den anderen meecheden ende iongelingen keersen [-Doen sach] Ende daer na quam hi tot deser vrouwen ende gaf haer oec een keerse die si geern ontfinc. Doe sach si doer den toorn comen hem tween dyaken ende subdiaken mit tween tortisen ende enen pape

gecleet mit misgewade ende si gingen ten altaer om misse te doen want deser vrouwen dochte dat die acoliti waren LAURENCIUS ende VINCENCIUS ende die diaken ende subdiaken twe engelen ende CRISTUS was die paep Als die confiteor gelesen was doe gingen twe scoen iongelinge int midden vanden coer ende begonnen deuotelic die misse ende die ander die inden core waren songen voert Doemen ter offerhande gecomend was doe offerde die coninginne ende die ander megeden Ende alle die in den chore waren brochten den [113ra] pape haer keersen al knielende alsmen pleecht Ende doe die pape stont ende beyde nader vrouwen dat si haer keerse offeren soude ende si niet comen en woude so sende die coninginne een vanden mageden tot haer ende seyde dat si dorperheyd dede dat si den pape so lange dede beyden ende si antwoerde dat hi voert ginc in sijnre missen si en soude hem haer keerse niet offeren Doe seynde die coninginne enen anderen bode ende si antwoerde den bode oec dat si die keerse die hoer gegeuen was niemant geuen en soude mer dat si se houden soude van deuocien Doe beual die coninginne de[-r]<+n> bode ende seyde ganc ende bid hoer derdewerf dat si die keerse offer ende en wil sijs niet doen so trect se haer wt der hant Ende doe die bode tot haer gecomend was ende si niet doen en woude dat hi haer bat doe seyde hi dat hem beuolen was dat hi haer die keerse nemen soude ende hi greepse mit groter cracht ende pijnde se haer te nemen Mer si hielt se also vast ende weerde haer vromeliken ende doe si dus lange togen die een tegen den anderen brac die [113rb] keerse ende die een helft bleef der vrouwen ende die ander helft den anderen. Mit desen getrecke so ontspranc se ende si vant haer biden altare daer si gelegen <+had> ende si had in haer hant die gebroken keerse ende si had hie<+r> of groot wonder ende dancte onser vrouwen seer die se op dien dach niet en liet wesen sonder misse mer dat si se dede wesen tot so groter feesten ende si leyde haer keers eerstelic op ende so wat menschen dat siec waren opdat men hem die keerse liet sien of op hem leyde si worden gesont. ¶ Een vrouwe doe si swaer van kinde was sach op eenre nacht inden slaep dat si droech een banner mit bloede geuerwet ende doe si ontwaect was doe verloes si thant haren sin ende die duuel bespotte dit wijf so dat haer dochte dat si die kersten geloue die si tot noch toe gehadt had tusschen haeren borsten droech ende dattet te hant wt soude gaen van daer Ende doemen se niet genesen en mochte so vernachte si in een van onser vrouwen <+kerke inder> feesten der suueringe ende daer wort si genesen.

van *Sunte BLASIUS* den bycop ende *martelaer ende wat die naem beduut* [113va]

BLASIUS beduyt sachtmoeidich of BLASIUS beduut belasijs van bela dat is habijt ende siror dat is cleyn. **H**i was sachtmoeidich in sijnre spraken. habijt in duechden *ende* cleyn *ende* oetmoedich in sijnre seden.

OM dat *Sunte BLASIUS* in sachtmoeidicheyt *ende* in heylicheyden seer groeyde so coren hem die kersten tot enen bycop in die stede CAPADOCIEN **D**oe hi bycop geworden was om DYOCLESIAENS persecucie so vloe hi in een duwiere *ende* daer leefde hi als een heremijt *ende* die vogelen brochten hem teten **E**nde die wilde beesten quamen eenpaerlic tot hem *ende* si en wouden niet voer dat hi sijn hant op hem leyde *ende* benedidese *ende* als enige lude siec worden *ende* si tot hem quamen worden si genesen **D**oe die rechter vanden lande sijn ridders sende om te iagen *ende* si om niet pijnden so quamen si bi auonturen in *Sunte BLASIUS* duwieren *ende* daer voer hem stonden veel beesten **E**nde om dat si se geen sins geuaen en mochten seyden sijt haren here **E**nde hi seynde rechteuoert veel ridders *ende* hiet hem dat si BLASIUS brochten mit [113vb] alden kerstenen tot hem. **B**innen dier nacht openbaerde CRISTUS BLASIUS *ende* seyde tot hem **S**tant op *ende* offer mi sacrificie **E**nde siet die ridders quamen daer *ende* seyden **C**omet die rechter roept v **E**nde *Sunte BLASIUS* seyde wellecome mijn kinder **w**ant nv sie ic wel dat god mijns niet vergeten en heeft **E**nde hi ginc mit hem *ende* en hielt niet op vanden prediken *ende* hi dede veel myrakelen voer hem. **D**oe brocht een wijf een kint dat sterf an enen been van enen visch dat verkeert lach in sinen keel *ende* si bat hem dat hijt genesen woude **E**nde hi leyde sijn hant opt kint *ende* bedede *ende* het wert genesen. ¶ **E**en arm wijfkijn was die mer een verken en had. *ende* een wolf namt haer mit cracht **E**nde si badt *Sunte BLASIUS* dat hi haer verken haer weder dede geuen **E**nde hi seide haer weest niet droeuich want dijn verken sel di weder werden gegeuen **E**nde te hant quam die wolf *ende* brochtet verken weder. ¶ **A**ls *Sunte BLASIUS* in die stat quam leydemen hem inden kerker. **S**anderen dages deden die rechter voer hem brengen *ende* seyde verblidi BLASIUS der gode **E**nde BLASIUS seide **R**echter en segt niet dat dit gode sijn mer het sijn duuelen. [114ra] **w**ant si sellen werden geleuert inden ewigen vuer mitten genen die se oefenen **D**oe wert die rechter

gram ende deden mit cluppelen slaen ende weder inden kerker leggen
Ende Sunte BLASIUS seide Segt sot waenstu mit pinen van mi veriagen
<+mijns> gods minne die mi sterc maect. Doe dit dat wijf hoerde die
<+hi> haer verken weder hadde doen geuen so sloech si haer verken
ende brochte **Sunte BLASIUS** dat hoeft ende die voeten ende een keerse
ende drinken ende hi dancte haer seer ende seyde **Du** selste alle iaer
een keerse in mijn eer offeren ende di ende alle den genen diet doen sel
wel sijn **Ende** si dedet altoos ende si had veel voerspoedes **Hier** na
deden die rechter vten kerker brengen ende als hijt daer toe niet
brengen en conste dat hi die afgoden aenbede so dede hi en een enen
balc hangen ende sijn vleysch dede hi scoren mit yseren haken ende
deden also weder inden kerker dragen **Doe quamen** daer .vij. wiue ende
gaderden sijn bloet ende thant worden si geuangen **Doe dwanc** die
rechter die wiue dat si die afgode aenbeden souden **Ende** si seyden
wilstu dat wi mit weerdicheit dijn gode aenbeden so sendet se ten ryuier
[114rb] dat wi daer haer aensichtte dwaen op dat si te suuerliker sijn
aen te beden **Doe wert** die rechter blide ende men dede haestelic dat si
seyden ende doe si tot den water quamen worpen si se int water ende
seyden wi willen besien of dit gode sijn **Doe dit <+die>** rechter sach
word[-e] hi al verwoet ende sloech hem seluen ende seide totten
knechten **waer** om en huedi onse gode niet dat si se niet geworpen
<+en> hadden inden diepen ryuier **Si** seyden **Die** wiue spraken di
bedriechlic toe om dat si se inden ryuier werpen wouden **Die** wiue
seyden **Men** en mach den gewarigen god niet bedriegen **want** hadden
dit gode geweest si souden te voren hebben geweten watmen mit hem
doen soude **Ende** die rechter wert erre ende dede loet smelten ende
dede yseren haken ende .vij. linnen hemden ende .vij. gloeyen halsberch
brengen ende lyet hem kiesen van desen welc si wouden. **Ende** een van
dien die twe cleyne kinderkijn hadde liep ende werp die linnen hemden
int vuer ende die kinderkijn seyden **Lieue** moeder en laet ons niet achter
di mer al[114va]so du ons veruult hebste mit dijnre sueter melc also
veruult ons oec mitter sueticheit des hemelschen rijcs. **Doe** dedese die
rechter hangen ende haer vleysch scoren mit iseren haken ende haer
vleisch was also wit als sne ende daer liep wt melc voer bloet **Ende**
omdat si vromelic die tormenten gedogeden so quam dengel gods tot
hem ende sterkte se ende seyde **En** ontsiet v niet want dat is een vroem
werker die wel begint ende wel profijt so dat hi van sijnre weder portyen
verdient benedixie als dat werc voldaen is ende dat hi dan loon ontfaet
voer die pijn **Doe** dede se die rechter of doen ende int vuer werpen.

mer god lesschede dat vuer ende si quamen ongequetst wt **Ende** die rechter seide tot hem legget nv neder v touerye **ende** aenbedet onse gode **Si** antwoerden voldoe dattu begonnen hebste [-en] want wi sijn geroopen ten hemelrijc **Doe** dede hi se onthoefden. **Alsmen** se onthoefde baden si al knielende **ende** seyden **God** die ons verscayden heeft vander duuternis **ende** ons gebracht heeft in dat ewige licht die ons gemaect heues dijn sacrificie ontfanc [114vb] onse siel **ende** aldus sloechmen hem dat hoeft of **ende** si voeren te gode. **Hier** na dede die rechter BLASIUS tot hem brengen **ende** seyde offer onse gode. **BLASIUS** seide **Ongena**dige rechter ic en ontsie dijn dreygen niet doch dattu wilste want ic leuer v al mijn licham **Ende** doe hi en dede werpen inden rieuier **ende** **Sunte** BLASIUS sceyde dat water **ende** te hant wertet al droech **ende** seyde of v gode warachtich sijn so toget haer crachte **ende** ga wi hier in **Doe** gingen daer lxv man in **ende** verdrunken **ende** ons heren engel seyde tot hem BLASIUS ontfanc die croon die v van gode geset is **Ende** doe hi wt gegaen was seyde die rechter tot hem **Meynstu** die gode mit allen niet aan te beden **Sunte** BLASIUS seyde wetet keytijf dat ic *CRISTUS* knecht bin **ende** dat ic die duuelen niet aan en bede **ende** hi deden te hant onthoefden **Ende** **Sunte** BLASIUS bat gode so wie datten aenriep in die siecheit van kelen ofte ander siecheit dat hi en soude verhoren. **Ende** tot hem quam een stemme vanden hemel **ende** seyde **Dattet** also geschien soude als hi gebeden had **Ende** aldus wert hi onthoeft mit tween kinderen **Int** iaer ons heren doemen screef .**CC.** **ende** lxxvij [115ra]

AGATHA is gheset van agios dat is heylich. theos god want si was gods heylige. **want** **Sunte** IAN GULDEMONT seyt dat drie dingen sijn die enen mensche heilich maken. **die waren** volcomelic in AGATHA dat is suuerheyt van herten en die gracie des heiligen geestes **ende** goede werken **Of** AGATHA wert geset van een dat is sonder gyos dat is eerde **ende** theos dats god dat is een goddinne sonder eerde dat is sonder eerdsche minne **Of** AGATHA wert geset van aga dat is sprekende **ende** than dat is iuden **want** si sprac volmaectelic **ende** dat sceen wel in haer antwoerde **Of** si is geset van agatha dat is dienst **ende** theos dat is bouen **want** si was vanden ouersten dienst. **Of** si is geset van aga dat is feestelic om dat si eerlic was begrauen want die engelen groeuen se.

Van Sunte AECHTE

AGATHA was edel van herten *ende* scoen van licham *ende* inder stede van CATHANENSIS oefende si gode in alre heilicheit. **M**er QUINCIAEN om dat hi onedel was *ende* onkuysch *ende* vrac *ende* om dat hi die afgode ofende *ende* hi pijnde seer dat hi sunte **AECHTEN** mochte nemen te wiue om dat [115rb] hi een dorper was *ende* dat hi hem mocht beroemen van eenre edelre maget *ende* om dat hi oncuusch sijns leuens was *ende* hi haerre scoenheit gebruken mocht *ende* om dat hi gierich was *ende* hi haer goet besitten mocht *ende* hi die afgode oefende dat [-si] hi se den afgoden te eer soude doen aenbeden **E**nde hi dede **Sunte AGATHEN** voer hem brengen **E**nde doe si voer hem gecomen was *ende* sach datmen se niet verwinnen en mocht so leuerde hi se enen meenwiue die EFFRODISIA hietede *ende* die had ix. dochteren die oec meenwiue waren dat si daer **AECHTEN** binnen .xxx. dagen raden souden *ende* haren wille verwandelen als nv beloefde si haer goet als nv so dreychden si se mit pinen *ende* waenden se also te verwandelen mer **Sunte AGATA** seyde **Mijn** herte is op enen steen gefundiert v woerde sijn wijnt v beloefte sijn als regen *ende* v dreygen sijn als blixeme **E**nde al ist dat dese tegen mi vechten nochtan en sellen si niet destrueren dat fundament van minen huse **E**nde **Sunte AGATHA** weende alle dage bat gode *ende* haer verlangede om die martelie [115va] te gedogen *ende* als EFFRODISIA sach dat si onberuerlic was seyde si tot QUINCIANUM **M**en soude bet yser *ende* steen also morwe maken als loot dan deser ioncfrouwen herte van kersteliker meninge <+scheiden> **D**oe dede se QUINCIANUS voer hem comen *ende* vragede na haren staet **S**i seyde **A**lleen so en bin ic niet edel mer oec <+van> voerbaren geslachte so bin ic als mijn maechscap seit. **Q**UINCIANUS seyde **O**f du edel bist waer om toechstu in dinen leuen dattu dienstmaget biste. **S**i antwoerde om dat ic *CRISTUS* maget bin daer om seg ic dat ic dienstmaget bin. **E**nde QUINCIAEN seide noch tot haer **O**ftu edel bist waer om segstu dattu dienstmaget biste *ende* si seide dat is die hoechste edelheyt daermen *CRISTUS* dienst in proeft **Q**UINCIAEN seyde **K**iest dattu den goden offeren wilste of du selste veel tormenten gedogen **Sunte AECHTA** seide **D**ijn wijf moet sodanich werden als VENUS dijn goddinne was *ende* du moetstu sulc sijn als **IUPITER** dijn god is **D**oe dedese QUINCIAEN mit stocken slaen *ende* seyde **T**egen eens rechters eer en spreect niet mit enen houerdigen monde **Sunte AECHTE** seyde **M**i verwondert dat ghi die een vroet [115vb] man sijt in so groter sotheit geuallen sijtste dat du die voer dine gode houdeste na welker leuen dat

du niet en wilste dat dijn wijf volgede dat du segste dat ic di scande doe als ic bidde dattu na haren exempl leues want sijn si dijn gode so heb ic di wel gewenschet mer veronweerdestu haer geselscap so consentierstu dat si quaet sijn. QUINCIAEN seide waer om clapstu mi dus veel toe offert den goden of ic sel di verderuen mit veel tormenten.

Sunte AGATA antwoerde Brengstu mi v<+o>er wilde beesten alsi CRISTUS naem horen noemen so sellen si tam werden. wilstu my verbernen so sellen my die engelen vanden hemel salicheyt daer brengen Doetstu mi tormenten so heb ic den heyligen geest bi mi die mi al genesen doet Ende doe si hem openbaer mitten woerden verwan doe dede hi se leyden ten kerker Ende si ginc blidelic ten kerker ende mit glorien of si ten werscap gaen soude Des anderen dages seyde haer QUINCIAEN toe versake CRISTUS ende dien den afgoden ende doe sijs niet doen en woude dede hi se hangen in enen scupstoel ende dede se seer pinen Ende **Sunte** AGATHA seide Ic hebbe also grote bliscap in deser pinen als die een lieue maer ver[116ra]neemt of die den genen siet daer hem seer na verlanget heeft of die vele scats heuet gevonden. Die weyt en doeck niet ouer hoep ge[-tast]<+leit> hi en si <+ierst> seer gedorschen ende gereyniget van sinen kaef also en mach mijn siel niet te hemel comen mitter cronen der martelien ten si dat ghi mijn licham seer doet quellen ende tormenten. Doe wert QUINCIAEN erre ende dede se seer pinen an haren borsten ende ten lesten dede hi se af sniden Ende **Sunte** AGATHA seyde wrede tyran en scaemdi v niet of te sniden die borsten van enen wiue die du an dijnre moeder hebste gesoken Ic heb hele borsten binnen in mijnre sielen die ic van mijnre kintscheyt [-w] gode geoffert hebbe[-n]. ¶ Doe dede hi se weder inden kerker brengen ende en lieter geen meyster toe gaen ende hi en liet haer water noch broot geuen ende omtrint middernacht quam tot haer een out man ende voer hem ginc een kint dat een licht droech ende die oude man brocht mit hem alrehande salue ende seyde Al ist datti die rechter aldus mit pinen gequelt heeft noctan hebstu hem meer gequelt mit dinen woerden Ende al heuet hi dijn borsten <+of> [116rb] gedaen dat sel hem ter ewiger pinen gedyen Ende want ic bi di was doemen di pijnde so mercte ic datmen dijn borsten gesont mach maken Ende **Sunte** AGATA seyde Ic en dede nye aen minen licham vleyschelike medicijn ende dat waer lelic dat ic begaue dat ic so lange heb gehouden Ende die oude man seide Dochter en scaemt v niet Ende **Sunte** AGATHA seyde hoe soudic mi scamen ghi sijt een goet out man ende ic bin fellike gequetst mer here vader ic danke di dattu mi dijn goedertierenheyt geweerdiges te doen

ende die oude man seyde waer om en laetstu mi di niet genesen ende
Sunte AGATHA seyde **Ic** heb minen lieuen here *IHESUM CRISTUM* die mit
sinen woerden alle dinc gesont maect hi mach mi oec gesont maken of
hi wil ende die oude man lachede ende seide **Ic** bin *PETRUS CRISTUS*
apostel ende hi heuet mi tot v gesant ende du biste te hant genesen
Ende doe versceen die apostel van daer ende **Sunte** AGATHA viel op
haeren knien ende vant haer al gesont ende haer borsten an haren
licham ende doe die hueders des kerkers dat licht saghen vlogen si van
daer ende lieten [116va] den kerker op staen **Doe** bat haer die een die
daer was dat si wech ginge **Ende** **Sunte** AGATHA seyde dat en moet
nummermeer gescien dat ic vlien soude ende verliesen de croon der
verduldicheyt ende die wachters om minen wille souden werden
gepiniget **Ende** na <+den> vierden <+dage> dede QUINCIAEN haer
seggen dat si soude gode offeren of si soude swaer tormenten liden
Sunte AGATHA seyde tot hem dijn woerde sijn so sot ende also idel ende
also ongerechtich dat si die lucht besmetten katijf sonder sin ende
sonder verstandenis hoe wiltu dat ic steen aenbede ende late gode
vanden hemel die mi genesen heeft **Ende** QUINCIAEN seyde wie heeft di
genesen **Si** seyde **Onse** here *IHESUS* die sone godes. **Ende** QUINCIAEN
seyde **Dorrestu** noch *CRISTUM* noemen **Si** seyde also lange als ic leue so
sel ic *CRISTUM* mitter herten ende mitten monde aen roepen **QUINCIAEN**
seyde **Ic** sel besien of di *CRISTUS* nv genesen sel ende hi dede scerpe
sceruen stroeyen ende daer binnen bernende colen **Ende** daer dede hi
se al naect op wentelen **Doe** men dat dede werter een grote eertbeuinge
so dat alle die stat ver[116vb]stoet wert ende daer bleuen twe manne
doot van QUINCIAENS rade. **Ende** dat volc *quam* roepende ende seyden
dat si dit gedogeden om dat **Sunte** AGATHA getormentet wert. **Doe** hem
QUINCIAEN ontsach die grote eertbeuinge aen die een side ende aen
dander side die gramscap des volcs doe dede hi **Sunte** AECHTEN weder
inden kerker leggen daer bat si aldus ende seyde **Here** *IHESUS* die mi
gescapen hebste ende behuedet van mijnre ioncheit ende du hebste
gehouden mijn licham van alle onreynicheit der sunden ende alle die
minne der werlt van mi genomen ende du hebste mi doen verwinnen
dese tormenten ende gedoechsamheyt gegeuen ontfanget minen geest
ende gebiedet mi te comen tot dijnre glorien. ¶ **Doe** si dit mit luder
stemmen gebeden had gaf si haren geest **Int** iaer ons heren .cc ende .livi.
onder DECIUS den keyser. **Doemen** se begrauen soude besalueden die
kerstenen haer licham mit specien ende daer *quam* een alte sconen
iongelinc mit siden gecledet ende brocht mit hem meer dan hondert

man die oec mit siden waren gecledet *ende* dese en waren nie gesien in dien lande [117ra] **Ende** dese iongelinc die leide tot haren hoofde een tafel van mermer steen *ende* thant versceen hi van haren ogen **In** welker tafel stont gescreuen **Menten** san<+c>tam spontaneam honorem deo et patrie liberacionem **Si** had een heylich hert *ende* si offerde haer [-ee] mit wil *ende* gaf gode eer *ende* maecte verlossinge des landes. ¶ **Doe** dit myrakel vermaert was doe begonsten die heyden *ende* die IODEN haer graf te eren **Mer** doe QUINCIAEN varen soude om **Sunte** AECHTEN goet te ondersoeken so worden twe peerde vechtende onder wegen dat een peert beten *ende* dat ander peert sloechen *ende* werpen QUINCIAEN so in die vloet *ende* niement en wist waer hi bleef. **Des** iaers daer na scoerde neuen die stat een groot berch *ende* daer quam een vuer vanden berch *ende* scoerde *ende* verbernde steen *ende* eerde doe quam een grote menichte van heydenen lopen vanden berge *ende* vlogen tot **Sunte** AGETEN graue *ende* grepen den mantel daer haer [-onder] altaer mede gedect was *ende* si setten tegen dat vuer *ende* thant bleef dat vuer staen *ende* en quam niet vorder. **Van** deser heyliger maget seit **Sunte** AMBROSIUS [117rb] inder prefacien **O** wat saliger voerbariger maget die weerdich was onsen heer te versieren sijn bloet om den lof van martelien **O** wat saliger *ende* glorioser gemmen claer van verwen die weerdich was te werden genesen van des apostels visitacie **Ende** na so veel tormenten bouen alle martelien verblide van geesteliker hulpen. **Aldus** ontfenc die hemel *CRISTUS* bruut AGATHEN **Aldus** blikenden gloriosen dienste vanden menscheliken dienstluden **Daer** een choer der engelen wijst die heylicheit der gedachten *ende* verlossenisse des lantscaps **Deo** gracias. [117va]

¶ Van septuagesima

Om dat wi geseit hebben vanden feesten die comen binnen der tijt. sommige horen toe den tijt der versoeninge. Sommige onder den tijt der pelgrimaedsen welke tijt die heilige kerke [-de] hout van kersdach tot septuasima so sellen wi nv seggen vanden feesten die comen binnen den tijt der dwalinge. welke tijt began van ADAM *ende* duerde tot MOYSEN **Ende** die tijt hout die kerc van [-seg] septuagesima tot paesschen. **Die** septuagesima beduut die tijt der dwalinge *ende* sexagesima die tijt der vernuwinge **Ende** quinquagesima den tijt der verlatenisse *ende* quadragesina beteykent den tijt der geesteliker penitencien **Ende**

septuagesima begint drie weken voer grote vastelauont *ende* si gaet wt op den saterdach na paeschdach. ¶ Septuagesima was geordeniert om drie saken als *IOHANNES BELETH* seit. Die eerste is om onse verlossinge want die heylige vaders ordenierden om die eer van *CRISTUS* opuaert totten hemel om dat die [117vb] menschelike natuer bouen allen engelen geuoert wert inden hemel datmen den donredach altoos vieren soude om datmen dan niet vasten en soude. Want doe die heylige kerke mitter apostelen prediken eerst begonste so vierde men den donredach gelijc den sonnendach ende men dede processie om te beteykenen der apostelen processi dat si gingen ten BERGE VAN OLIUETEN doe *CRISTUS* opuoer quamen van daer te *IHERUSALEM* weder of daer om dat die engelen *CRISTO* te gemoet quamen daer hi op voer mer nv sijn so vele heyligh dage geordeniert vanden heyligen *Ende* om dat so veel feesten te vieren te swaer was so en viertmen den donredach niet *Ende* om datmen den donredach quiten soude diemen niet en plach te vasten so ordenierden die vaders totter quadragesima een weke meer te vasten *ende* dit hiet septuagesima. Die ander reden is om haer beteykenis want septuagesima beteykent die dwalinge *ende* ellendicheyt *ende* dat vernoy der menschen die geweest hebben van *ADAM* totten eynde der werlt *Ende* die alinge tijt lidet al mit seuen dagen [118ra] *ende* si sel vol eynden want biden .lxx. dagen versta wi .lxx^c. iaren want vanden begin der werlt rekentmen tot *CRISTUS* opuaert .vi^m. iaer *Ende* alle den tijt die daer na volgen sel totten eynde der werlt rekenen wi onder dat .vij. dusenste iaer. mer dat eynde daer of weet god alleen. ¶ In deser seuender outheyt der werlt so heeft *CRISTUS* ons verlost vander ellende in hoep des ewigen leuens *ende* heeft ons weder gegeuen den staet der onnoselheyt inden doepsel. mer als die tijt van onser ellende geleden sel sijn so sel hi ons versieren mitten stolen. Daer om laet die heylige kerc in desen tijden die sangen der bliscappen als gloria in excelsis deo *ende* alleluja. Mer op den paech auont so singt men alleluja als of wi verbliden inden hoep des ewigen leuens *Ende* om dat wi in die seuende outheyt der werlt weder gecregen hebben den stoel der onnoselheit *Ende* dan daer na seitmen den tract daer dat bi beteykent die pijn die wi noch hebben om gods gebode te voldoen Op den saterdach na paesschen daer die septuagesima eyndet dan singtmen twe alleluia inder missen *ende* [118rb] dit beteykent dat wi noch twe stoelen ontfaen sellen naden eynde der werlt Dat is den licham mitter sielen inder ewiger glorien Die derde reden van [-seg] septuagesima is tot enen weder denken van .lxx. iaren die die kinder van ISRAHEL in die

vangenisse van BABILONIEN waren ende gelijc dat si die bliscap lieten
ende seyden **Quomodo cantabimus canticum deum** in terra aliena **Hoe**
sellēn wi des heren sanc singen in een vreemt lant **Also** laet die kerc oec
haren bliden sanc mer inden sestichsten iaer doe SYRUS die coninc van
PERSEN den kinderen van *ISRAHEL* had orlof gegeuen [-d] weder te varen
doe begonsten si te verbliden **ende** daer om so singt die heylige kerc op
den paeschauont een alleluya ter missen om een weder denken der
bliscappen mer eer die kinder van *ISRAHEL* consten vergaderen ten lande
te varen **ende** si haer goet consten vergaderen so hadden si grote pijn
Ende daer om so singet die heylige kerke na dat alleluia enen tract dat
beteykent die pijn **Mer** op den saterdach daer septuagesima eyndet so
singet [118va] die kerc twe alleluia tot enen teyken dier volre bliscap
doe si ten lande quamen. ¶ **Den <+tijt>** vander geuangenisse **ende** die
ellende der kinder van *ISRAHEL* is oec een wederdenken des tijts onser
pelgrimaedsen. **want** alsī inden .lxx. iaren worden verlost also worden
wi oec verlost in die seuende outheit **Ende** alsī pine ledēn om haer goet
te vergaderen also moet wi oec pine lidēn om die gebode gods te
houden. **Mer** als wi ten lande comen sellēn so sel alle pine wech sijn
ende wi sellēn volmaecte glorie hebben **ende** singen alleluya inden
licham **ende** inder sielen om dat die kerc inder tijt der ellenden bedruct
is mit vele lidēns **ende** volna in wanhopen geuallen so versucht si
vanden hogen **ende** roept inden beginsel vander missen **Circundederunt**
me gemitus mortis. **Die** suchtinge des doots hebben my ombeuangen
ende daer toget die kerc menich vernoey dat si gedoget om onsalicheyt
die si verdient heuet **ende** om twe pinen daer si mede geslagen is **ende**
om die misdaet die dander gedaen hebben mer om dat si niet
wanhopen en sel so sijn [118vb] drie medicinen geset indie ewangeliē
vander missen **Die** eerste is so wie volmaectelic wil werden verlost dat hi
inden wijngaert arbeyde **ende** snide of die sunden **ende** die misdaden
Ende daer na als die apostel seit so loept inden wege des leuens een
werken der penitencien **Daer** na so moet wi vromelic striden tegen alle
des duuels temptacie **ende** doet hi dit sel hi drie medicinen hebben.
want die arbeyt selmen den penning geuen **ende** die lopet den prijs
ende die verwint den croon.

SExagesima <+be>gint achte dage na septuagesima **ende** si eyndet op
den woensdach na paesschen. ¶ **Sexagesima** was geset om die
verlossenisse **ende** om die beteykenisse **ende** om een wederdenken **Si** was
geset om een verlossinge **want** MELECHIADAS **ende** SILUESTER die paeus
ordenierden datmen alle saterdage vasten soude **Ende** om die saterdage

te quiten so deden si een weke buten der vasten ende hietense sexagesima Die ander reden is om haer [-beg] beteykenisse want die sexagesima betey[119ra]kent der kerken beroefnisse of haer bedroefheyt om dat haer die brudegom ontvaren is om die kerc te vertroesten. om dat haer die brudegom ontuaren is so sijn haer gegeuen twe vlogelen dat sijn die vij. werken der ontfermherticheit Ende die oefeninge vanden tien geboden. want sexagesima beduut seswerf tien bi desen ses Sijn beteykent die vi werken der ontfermherticheit ende bi die tien die x. gebode. ¶ Die derde reden is om een weder denken want inder sexagesima gedenctmen die wedermakinge onser verlossinge. Want bi die tien verstaetmen den mensch die die tiende penning was om dat si gemaket sijn om een nuwe orde te maken daer die engelen wt vielen of bi die tien verstaetmen den mensch die gemaect is naden licham van vier elementen ende hi heeft drie crachten inder sielen dat is memorie verstandenisse ende wil die daer toe gemaect sijn dat si der drieuoldicheyt dienen sellen dat wi daer getrouwelic in gelouen sellen ende minnen ende altoos in gedenkenissen hebben. Bi die .vi. [119rb] verstaetmen die ses punten <+daer> die mensche [-mensch] mede verlost wert dat is dat god mensche wert geboren wert gepassijt wert ende ter hellen daelde ende verrees ende te hemel voer. Sexagesima duert tot des woensdages na paesschen ende dan singtmen inder missen. venite benedicti patris mei Coemt ghi gebenedide mijns vaders want die die werken der ontfermherticheyt doen Si sellen die woerde horen ten doemsdage Als CRISTUS sijn bruut sel ontfaen in sinen armen in sijn ryc. men vermaent der kerken inder epistelen dat si goedertierlic verdraech als een [-kint] <+bruut> dat haer brudegom [-wech] <+van haer is> ende inder ewangelien dat si goede werken seyen Ende si die te voren inder missen riep dat die rouwe der doot haer om had beuaen nv is si tott haer seluen gecomen ende roept inder misse Here stant op ende helpt ons ende si seyde drie werf here stant op want sommige lude sijn in die kerc die wederstoet hebben mer si en werden niet verdreuen Ende ander sijn die wederstoet hebben ende verdre[119va]uen werden Ende soemige sijn die geen wederspoet en hebben [-en l] noch verdreuen en werden ende om dat si geen wederspoet en gedogen so is te duchten dat haer voerspoedicheit tachteren sel werden Die kerke roept Here stant op om eerst ende maect se sterc ende als si traech si so verlost se Ende roept oec stant op om die ander dat hi se bekeer ende dat hi se bedwinc dat si weder kerent tottien daer sijt aensicht of gekeert

hebben Ende roept oec scant op om die derde dat hi hem help ende verlosse in voerspoedigen dinge.

Quinquagesima begint op den sonnendach voer grote vastelauont ende gaet wt op den paeschdach Si is geset om te voldoen ende om die beteykenisse. Om te voldoen is si geset om dat wi sculdich sijn te vasten .xl. dage gelijc CRISTUS dede Ende in die quadragesima en sijn mer .xxxvi dage diemen vasten mach om die eerweerdicheyt van CRISTUS verrisenisse en vastmen die sonnendage niet Ende oec om CRISTUS exempl te volgen die twe werf at doe hi verresen was dat was doe hi beslotenre doren tot sijn iongeren in quam Ende si hem ga[119vb]juen een stuc van enen gebraden visch endeene honich rote Ende echter mitten discipulen daer hi mede ginc in EMAUS Als sommige seggen so sijn vier dage tot quadragesima gedaen om die sonnendage te voldoen Ende oec om dat die klerken voer dat volc gaen sellen in heylickeyden alsoi doen in ordenen so beginnen si twe dage voer die leke lude te vasten Ende aldus hiet die weec Quinquagesima. Die ander reden is om haer [-besnide] beteykenisse want die quinquagesima beteikent den tijt der verlatenis dat is der penitencien daermen al onse scout in verlaet. want in die oude wit was dat vijftichste iaer Iubileus dat was een iaer van verlatenis. want daer worden die scouden verlaten die knapen worden vri ende al die lude quamen weder tot hare besittinge daer bi wort beteykent dat bi penitencien die sunden worden verlaten ende die sundaers worden verlost vander duuelen dienst ende kerent weder tot besittinge des ewigen leuens. ¶ Die derde reden is om een weder denken want het is een weder denken der ewiger salicheyt want inden [-w] vijftichsten iaer worden die knapen vry [katern 16; 120ra] Ende op den vijftichsten dach na dat die kinder van ISRAHEL dat paeschlam offerden was hem die wit gegeuen. Ende op den vijftichsten dach na paeschen was die heylige geest gesent Ende hier om so doet die quinquagesima dier salicheyt dier sel wesen als die begeerte der vryheydt ende bekennisse der waerheyt ende volmaectheyt der caritat. want drie dingen sijn ons notorflich die inder epistelen ende inder ewangelien van huden gescreuen sijn dat is die caritate daer die epistel of spreket ende die gedenkenisse vander passien ons heren ende dat geloef datmen verstaet biden blinden die siende wert als dat ewangelium seit want dat geloue doet die werken bequaem sijn want sonder geloue ist onmogelic gode te genuegen Ons heren passie touerdenken maect alle werken licht als Sunte GREGORIUS seyt Op datmen CRISTUS passie gedenc so en is niet so swaer men en

verdraechtet wel. **D**ie caritate doet alle werken wel veruolgen **Sunte GREGORIUS** seyt **G**ods minne en mach niet [-verdect] <+ledich> sijn **Ist gods minne** so werct se vele **M**er ophoutse te werken [120rb] so en [-s]ist geen minne **D**ie kerc die eerst als van wanhoep riep die rouwen der doot hebben mi ombeuaen **ende** si nv daer na tot haer seluen *quam ende* bat gode om helpe **Ende** om dat si nv hope ontfaen heeft om haer penitencie bit nv **ende** seit **I**nt beginsel vander missen **wes my** in gode een bescermer **ende** si bit vier dingen **D**at is toevlucht **ende** bescermenisse **ende** vastheit **ende** geleyde. want alle der kerken kinderen sijn in gracie of misdaden of in wederstoet of in voerspoet. **H**aren kinderen die inder gracie sijn eyschet si vastheit dat si vast moeten werden inder gelouen **Ende** den genen die in misdaden sijn bit si toeulucht dat god haer toeulucht moet sijn **D**en genen die in wederstoet sijn bit si bescermenisse dat si bescermt moeten werden in haren wederstoet **D**en genen die in voerspoet sijn dat si god sonder sunde moet [-bescer] geleyden. ¶ **Q**uinquagesima eyndet en paeschdage want die penitencie doet verrisen in een nuwicheit des leuens.

Van quadragesima. [120va]

Quadragesima begint een grote vastelaouont. ¶ **I**n den beginsel vander missen so vertoget die kerc dat se god verhoert heeft in haren vernoy **Ende** seyt **H**i aenriep mi **ende** ic sellen verhoren **H**ier is te weten dat quadragesima hout xlij dage alsman die sonnendage daer mede rekent. mer alsman die sonnendage of doet so bliuen daer xxxvi dage diemen vastet **Ende** die dage sijn die tiende van alden iaer **W**ant een iaer heeft driehondert **ende** .lxv. dage **ende** daer of sijn die [-xvi] <+xxxvi> dage die tiende. **M**er die vier dage die daer voer sijn doetmen daer toe **O**m dat die xl dage voldaen sellen werden die onse here heylighde mit sijnre vasten **waer** om dat wi dese xl dage vasten daer toe sijn veel reden. **D**ie eerste reden seyt **Sunte AUGUSTINUS** want hi seyt **ende** vertelt .xl. geslachte van **CRISTUS** toecuemst **Ende** om dat **CRISTUS** tot ons quam mitten viertichsten getal so sellen wi tot hem op gaen mitten xlsten getale. **D**ie ander reden seyt oec **AUGUSTINUS** **Wil** wi comen totten getale van vijftich [120vb] so moet wi op .xl. tien doen want wil wi comen ten ewigen leuen so moet wi al desen tijt pinen **Want** na dat **CRISTUS** verresen was so bleef hi mit sinen iongeren .xl dage **ende** op den tienden dach daer na so sende hi den heyligen geest van bouen. **D**ie derde reden seit

PREPOSITIONS **Die werlt** is gedeilt in .iiij. delen *ende* die outheyt in .iiij. tiden *ende* die mensch is gemaect van vier elementen *ende van* .iiij. complexien *ende* om dat wi te broken hebben die nuwe wit die die iij ewangelisten hebben bescreuen *ende* **Ende** die oude wit die de x geboden hout daer om moeten wi die x vieruoudigen *ende* also werdent xl dat is te verstaen dat wi alden tijt ons leuens dat is die oude *ende* de nuwe wit. § **Onse licham** is gemaect van iij. elementen *ende* die hebben .iiij. steden in ons want dat vuer is inden ogen **Die lucht** in de tonge *ende* inden oren\ dat **water** inden lanken *ende* die eerde inden handen *ende* inden anderen ledēn **Inden** ogen is die begeerlicheit inder oren *ende* inder tongen **In** die lanken die weelde *ende* genuecht **Inden** handen *ende* inden anderen ledēn de wreetheit **GREGORIUS** seit .ij. saken vander quadragesimen waer om vasten wi die xl. dage sonder dat dat die x gebode voldaen werden mitter iij. ewangelisten boeken **Onse** natuer is gemaect van .iiij. elementen [121ra] *ende* mitten wille ons lichams so doe wi tegens gods gebode *ende* daer bi ist recht dat wi onsen licham castien vierwerf tienwerf van desen tot paesschen sijn ses weken dat is xlij. dage **Ende** als men of doet ses sonnendage so bliuen daer xxxvi dage te vasten **Ende** om dat een iaer heeft ccc *ende* lxv dage so gelden wi die tiende van onsen dagen gode. **waer** om dat wi onse vasten niet en houden tot dien tyden dat **CRISTUS** vastede mer dat wijt houden tot bi paeschen daer sijn vier reden toe als IOHANNES BELETH seyt. **Die eerste** is wil wi mit **CRISTO** verrisen die om ons gepassijt is so sellen wi oec mit hem gedogen **Die ander** reden is dat wi hier in den kinderen van ISRAHEL volgen die tot dier tijt wt EGYPTEN gingen *ende* na quamen si tot dier tijt wt BABLONIEN **Ende** thant doe si wt EGIPTEN gingen deden si paeschen te hant aldus volgen wi hem **Ende** vasten in desen tyden dat wi wt BABLONIEN dat is wt deser werlt comen moeten in die ewige erfachticheydt. **Die [121rb]** derde is want die hetten ons vleysch pleget meest te ontsteken in die lenten **Ende** om dat wi bedwingen sellen die hetten vanden vleysche vasten wi sonderlinge [-e] in desen tiden. **Die vierde** reden is want na der vasten ontfaen wi thant ons heren licham also deden die kinder van ISRAHEL eer si dat lam aten **So** pijnden si hem *ende* aten suere latuwe *ende* bitter also moeten wi oec quellen mit penitencien dat wi weerdelic moeten eren dat lam des leuens

Van den vier quatertemperen

CALIXTUS die paeus ordenierde dese vier quatertemperen vanden iaer.

¶ Dese vasten doetmen vier werf inden < +Iaer> vanden vier tiden vanden iaer. Die somer is heet ende droech die herfst is cout ende droech Die wijnter is cout ende vucht. die lenten is heet ende vucht. wi vasten inden lenten op dat wi bedwingen sellen die quade humoer dats luxurioes wi sellen vasten in den somer op dat wi bedwingen sellen die quade hetten in ons [121va] dats vrecheyt Inden herfst dat wi die droefheyt¹ der houerdien castien sellen Inden wijnter dat wi castien sellen die coutheit onser quaetheit Die ander reden dat wi vier werf binnen den iaer vasten want die eerste quatertemper vastmen in die eerste weke vander vasten om dat die sunde in ons verdorren sellen ende goede werken groeyen Die ander quatertemper doetmen inden somer in die weec van pinxteren want doe quam die heylige geest ende wi sellen oec heet sijn inden heyligen geest Die derde doetmen in september voer **Sunte MICHIELS** dach want dan sijn die vruchten vergadert ende wi sellen dan geuen die vrucht van goeden werken. Die vierde doetmen voer kersauont want die crude sijn dan gestoruen ende wi sellen der werlt oec steruen. Die derde reden is want wi die IODEN volgen sellen want die IODEN vasten vier werf inden iaer voer paesschen voer pinxteren voer die cenophegien dan plagen si in hutten te wonen ende in die september voer die wyngie. Die vierde reden is want die mensche is gemaect vanden vier elementen naden [121vb] licham Ende heeft drie crachten inder zielen dats reden begeerte ende mogen Om dat dese dingen in ons sellen werden gemanierd so vasten wi vier werf binnen den iaer telken drie dage. Dat getal van vieren wert gemaect anden licham ende dat getal van drien aender zielen. Dits IOHANNES BELETHS reden. ¶ Die vijfte reden is als IOHANNES DAMASCENUS seyt Inden lenten wast dat bloet Inden somer colera Inden herfst melancolia Inden wijnter fleuma ¶ wi vasten inden lenten om dat in ons gecrenct sel werden die begeerten ende dat bloet van ydelen gescap want die sanguineus is van natueren blide ende vol onsuuerheyt. wi vasten inden somer op dat in ons gecrenct sel [-d] werden die colerie van gramscap ende van bedriechnisse want die colericus is natuerlic verwoet ende scalc Wi vasten inden herfst op dat in ons gecranct sel werden die melancolie van begeerten ende van sericheyden want die melancolicus is natuerlic begeerlic ende droeuich wi vasten inden winter dat in ons sel gecrenct werden [122ra] die flume van plompheyden ende van

1. lees: droecheyt

traecheyden. **want** een fleumaticus is natuerlic plomp ende traech. ¶ **Die** seste reden is want die lenten rekentmen tegen die lucht. den somer tegen tvuer. den herfst tegen die eerde ende den wijnter tegens twater. **Wi** vasten in die lenten dat in ons sel ghecrenct werden die lucht der houerdien ende der ouermoedicheydt. **Inden** somer vasten wi dat in ons gecrenct sel werden dat vuer der begeerlicheit ende der vrecheyt. **wi** vasten inden herfst dat in ons werde gecrenct die eerde der coutheyt ende der donkerre onwetenthuyt. **wi** vasten inden winter dat in ons scheyde dat water der licheyt ende der ongestadicheit. ¶ **Die** vij. reden is want die lenten wert gerekent tegen die kintscheit **Die** somer tegen die vrome ioncheyt **Die** herfst tegen die volwassenheit. ende die winter tegen die outheit. **Wi** vasten inden lenten dat wi moeten bliuen kinder in onnoselheydt ende inden somer dat wi iongelinge moeten werden in duechdeliker vromicheyt ende inden herfst dat wi rijp moeten werden in gestadicheit ende inden win[122rb]ter dat wi out moeten werden in vroetscappen ende in eersamigen leuen ende daer om vasten wi in desen vier tiden dat wi gode genoech sellen doen van allen dien daer wi en in vertoornt <+hebben> ende in al onsen tiden. ¶ **Die** achtende reden seit meyster WILLAM VAN ANTICHIODORE aldus. **wi** vasten in desen vier tiden vanden iaer dat wi beteren sellen dat wi in dien tiden misdaen hebben ende wi vasten dan drie dage om dat wi in enen dage beteren sellen dat wi in eenre maent misdoen ende men vastet daer om opten woensdach om dat *CRISTUS* doe opten woensdach vercoft was van IUDAS ende op den vrydach om dat *CRISTUS* doe gepassijt wert. ende op den saterdach om dat *CRISTUS* doe lach in den graue **Ende** om dat die apostelen doe bedroeft waren om den doot ons heren *IHESU CRISTI* dien eer ende glorie si mit den vader ende mitten heyligen geest van ewen tewen Amen.

Van **Sunte VEDASTE** [122va]

VEDAST was bispop TATRECHT gemaket van **Sunte REMIGIUS** Doe hi ter poerten vander stat quam ende hi daer vant twe arme lude enen cropel ende enen blinden die aelmissen baden so seyde hi hem suluer noch gout en is niet mit my mer dat ic heb geuic di ende dede sijn gebet ende genasse beyde **Doe** in een kerke die gelaten was vanden luden ende ouerdict was mit doorne een wolf woende so beual hi hem dat hi van daer vloe ende daer weder niet meer en quaem ende hi dedet. **Doe** hi

mit woerden ende mit werken veel lude bekeert hadde inden
viertichsten iaer na dien dat hi bisscop geworden was so sach hi vanden
hemel neder comen een vuerige columpne tot sinen huus Ende hi
verstonter bi dat hi corts steruen soude als hi dede Ende alsmen sijn
licham begrauen soude so was ANDOMARE die bispot <+bedroeft> die
van outheyden blint was om dat hi sijn licham die heyligh was niet en
mochte sien Ende tehant wert hi siende mer na namaels bat hi gode
waert sijn salicheyt niet dat hi weder blint worde als hi dede. [122vb]

Van **Sunte** AMANDUS.

AMANDUS was geboren van edelen luden ende hi ginc in een cloester
ende doe hi omtrint den cloester wanderde so vant hi een groot serpent
ende dwanget te hant weder tot sinen hole te gaen ouermids den teyken
des heyligen cruces dat hi daer ouersloech ende niet meer weder daer
wt te comen ende daer na quam hi tot **Sunte** MERTIJNS graue ende bleef
daer xv iaer ende leefde daer mit gersten brode ende mit water **Hier** na
ginc hi te ROMEN ende doe hi des nachtes bliuen woude in **Sunte** PETERS
kerk doe iageden die coster oneerlic vter kerken ende hi bleef slapende
voer die dore vander kerken Ende **Sunte** PETER openbaerde hem ende
hieten gaen te VRANCIJC ende dat hi den coninc soude berispen om sijn
misdaet. ¶ Ende doe hi dit gedaen hadde so verdreeffen die coninc van
VRANCIJC wt sinen rijke **Daer** na om dat die coninc gheen kint en hadde
Ende hi gode verbeden hadde dat hi hem enen sone woude verlenen so
begonste hi neerstelic te pensen wie dat hi sinen soen mochte doen
dopen. [123ra] Doe quam hem in sijn herte dat hi woude datten
AMANDUS doepte. Men socht AMANDUM ende men brochten tot den
coninc. Ende die coninc die viel voer sijn voete ende bat hem dat hijt
hem vergaue dat hi misdaen had tegens hem ende dat hi sinen sone
dopen woude die hem god gegeuen had. **AMANDUS** dede sijn eerste bede
mer hi ontsach hem te comen aen werltliken dienst ende en woude die
ander bede niet doen mer hi ginc wech. **Ten** lesten bat men hem so veel
dat hijt dede ende doe hi te hant doepte ende si alle swegen so
antwoerde [-te hant] tkint **Amen**. **Hier** na deden die conic verheffen
ende bispot van TROEYS maken ende doe hi sach datter veel lude sijn
predicacie versmaden doe quam hi te VASTOMEN Ende doe een speelman
sijn woerde bespottede so wert hi vanden duuel beseten ende hi
scoerde hem seluen mitten tanden ende seyde dat hi den goeden man

onrecht had gedaen ende hi sterf also onsalichlic **Op** een tijt doe AMANDUS sijn hande dwoech so dede di bispop sijn hantwater houden ende daer na so worter een blinde me[123rb]de siende gemaect. **Doe** AMANDUS in eenre stat bi des conincs oerlof een cloester stichten woude so en woude dat die bispop vander naester stede niet gehengen mer hi seynde sijn knechten dat si en van daer verdriuen souden of doot slaen ende si quamen tot hem ende seiden in loesheiden woude hi mit hem gaen hi soude hem wisen een goede stat een cloester te maken **Ende** hi bekende wel haer quaetheyt nochtans ginc hi mit hem tot den ouersten des berges daer si en doden wouden want hi begeerde seer gemartelijt te werden **Ende** siet op den berch wert so groot regen ende tempeest dat si malkander niet sien en mochten ende doe si vreesden dat si daer steruen souden so vielen si neder ende baden hem vergiffenisse ende baden dat hi se leuende hiete wech gaen **Ende** hi dede sijn gebet ende het wert al te scoen weder ende si gingen weder tot haren here. **Ende** AMANDUS ontginc aldus **Hi** dede veel ander miraculen ende sterf in vreden **Inden [123va]** iaer ons heren doemen screef v^c. ende .lxxx. in ERACL[-U]<+Y> US des keysers tyden.

Van Sinte APPOLLONIA

APOLONIA was een salige ioncfrou ende een vroem martelaerster want haer worden ten eersten haer tandे wredelic wt haren hoofde geboert ende daer na wert daer een groot vuer gemaect ende haer wort geboden te kiesen kersten geloue te versaken of inden vuer verbrant te werden **Mer** te hant brac si vten handen der geenre die si hielden ende spranc vromelic ende mit begeerten in dat vuer recht of si gesp<+r>ongen hadde in enen genuechliken boemgaert vol rosen ende lelien also was haer therte onsteken vander minnen gods ende aldus so eynde si haer leuen ende voer tot *CRISTUM* haren brudegom mitter cronen der martelien.

Van Sinte DOROTHEA der heyliger maget

INder prouincien van CAPODOCEN in een stat geheten CESARIA was een maget DOROTHEA geheten **Dese** plach dagelix te leuen in suuerheit in

soberheit ende in puerheyt ende si plach veel te vasten ende te beden.

[123vb] Ende si was seer oetmoedich ende sachtnoedich ende alre vroetste Also dat luttel man haer na volgen mochten in haren leuen Alle die gene die se sagen maecten groot den name ons heren *IHESU CRISTI* die alsulken maget hadde die genuechlic was aen te sien ende haer gelijcs en vantmen nergen van wijsheyden ende van leuen welke die daer was een onbeulechte ioncfrou Ende want si dan volmaect was inder godliker minnen so quam si tot *CRISTUM* mit dubbelden cronen der martelien ende der ioncfrouscap. In wat manieren dat si gepassijt was dat leert wel dat gescrifte van haren werken. Die maer hare heylischeit quam totten oren des princen die veruolgende was der kerstenheyt Ende doe hi quam in die stat van CESARIA so ontboet hi DOROTHEAM die vermeert was die meeste kersten te wesen Daer wert se voer hem gebrocht daer hi sat te rechte in sijnre [-vif] vierscaer. Daer stont si mit geneychden hoefde ende bat an gode Doe vragede haer die rechter die geheten was SAPIETIUS ende seyde haer hoe hietstu Si antwoerde Mijn name is DOROTHEA.

SAP[-i]<R>ETIUS seide hier om heb ic di ontboden op [124ra] dat du offerste den onsterfliken goden naden gebode der keyseren. DOROTHEA seyde Gode die een keyser is in den hemel sel ic alleen dienen want daer staet gescreuen dinen here dinen god selstu aen beden ende hem alleen dienen ende totter ander stede Die gode die hemel ende eerde niet gemaect en hebben moeten vergaen Laet ons dan sien welken keyser men billics gehoersam wesen sel Enter den eertschen of den hemelschen. enter gode of den menschen. SAPRETIUS seyde wilstu nv ontgaen [-ende] die pijn ende wederkeren gesont ende onbeulect ende ongequetst so set dinen sin van desen ende offer den goden Ende wilstu dat niet doen so sel ic van di maken een exemplel der vresen allen menschen DOROTHEA seyde Alle menschen sel ic geuen exemplel der vresen op dat die geen die gode ontsien niet en ontsien die verwoede menschen Ende want daer geen reden in en is so werden si verwoet Si warden tornich si bassen ende si wonderen mit haren beten die voer bi hem gaen. SAPRECIUS seyde Also als my dunct so meenstu te bliuen in deser ongeloue ende steruen mitten anderen Hoer mi noch [124rb] ende offer den goden op dattu die pijn mogeste ontgaen DOROTHEA seyde die pinen die du ons doetste sijn tijtlic ende die pinen der hellen die sijn ewich Op dat ic dan die ewige pijn ontgaen mach so en wil ic niet ontsien die tijtlike pijn Ic gedenck dat mijn here seyde En wilt niet ontsien die den licham doden want die siel en mogen si niet doden. mer ontsiet die geen die siel ende licham verdoemen mach in die helle

SAPRECIUS seyde. **H**ier om selstu onse gode ontsien op dat si op di niet vertoornt en werden *ende* dijn siel ende dijn licham niet en verliesen **D**OROTHEA seyde **S**APRETI ic heb di nv geseit dattu my daer niet toe brengen en moechste dat ic den duuelen offere die gewoent hebben in ydelen menschen die also leefden dattet ontamelic is te seggen *ende* die also gestoruen sijn als beesten want doe si leefden doe en bekenden si den genen niet die hemel *ende* eerde gemaect heeft mit alle dat daer in is. **haer** sielen sellen bernen inden ewigen vuer want si die metalen beelden hebben aengebedet **E**nde alle die hem volgen *ende* haren scepper laten *ende* [124va] die afgode anbeden **M**oeten mit hem bernen inden ewigen vuer **D**oe dit SAPRETIUS hoerde wert hi seer toornich *ende* keerde hem totten pijnres *ende* seyde **S**laet se aen die galge op dat si also consentier te doen offerhande gode wanneer si siet dat si inder pinen geset is. **D**oe die maget gods wt gerect was an die galge doe sprac si onuerueert totten rechter wat ver[-d]trecstu dijn tormenten dattu mi doen wilste dat doch haestelic op dat ic den genen sien mach om wes wil ic mi niet en ontsie te lidē noch en vrese getormentet te werden. SAPRETIUS seyde wie is die geen die du aldus seer begeerste **D**OROTHEA seyde IHESUS CRISTUS die sone godes. SAPRETIUS seyde waer is CRISTUS **D**OROTHEA seide **A**lso alst sijnre almachticheyt toe behoerde so is hi ouer al **M**er naden menscheliken begrijp die niet en begripet dan datter in een stede is so gelouen wi dat die sone gods opclam *ende* sittet totter rechterhant des vaders des almachtigen gods **D**ie een is inder godheyt mit sinen vader *ende* mit den heyligen geest die ons nodet totten paradise sijnre weelden daer die [124vb] boschen altoos groen sijn *ende* die boem verciert mit appelen daer tot alre tijt die lelien bloeyen *ende* die rosen wel ruken **D**aer die bergen verbliden *ende* die hueuelen sijn verciert **E**nde daer die fonteynen altoos suet sijn **I**n welker stat vroliken verbliden de sielen der heyligen in CRISTO. SAPRETI geloefstu dese punten so selstu behouden bliuen *ende* comen inder weelden godes SAPRECIUS seyde **D**u moetste of laten dese dwalinge *ende* offeren den goden *ende* nemen enen man *ende* verbliden in dinen leuen op dat du niet en verderfste in dijnre sotheyt als v voeruaders verdoruen sijn. DOROTHEA seyde **I**c en sel den duuelen niet offeren want ic kersten bin noch ic en sel genen man nemen want ic CRISTUS bruut bin **E**nde dits mijn geloue dat hi mi leiden sel inden paradijs *ende* gebieden mi te comen tot sijnre zalen **D**oe geboet SAPRESIUS datmen se brengen soude tot TRISTE *ende* KALISTE den tween susteren die nv geualen waren vander kerstenheit **E**nde hi beualse desen tween susteren *ende* seyde

Gelijc als ghi af gelaten hebt die dwalinge des kersten geloues ende hebt geoffert den onuerwonden gode ic wil v lonen mit beteren gauen moechdise trecken van hare sotheit [125ra] Ic wilt v alte grotelic lonen Dese susteren namen DOROTHEAM ende leyden se in haer huus ende seyden tot haer Doet den wille des rechters ende vrie di vander pinen als wi gedaen hebben dat is di goet dattu di niet en verderfste in pinen eer dijn tijt coemt Die heylige maget DOROTHEA antwoerde ende seyde Och of ghi minen raet horen wout ende ghijt v leet liet wesen dat ghi den afgoden geoffert hebt want gode is goet ende oueruloyende in ontfermherticheyden Den genen die tot hem bekeert werden van al hare herten Doe seyden die twe gesusteren wi sijn nv eens gesceyden van CRISTO ende hoe macht geschien dat wi weder keren tot hem DOROTHEA seide Mere sunde ist te wanhopen vander bermherticheyt gods dan den afgoden offerhande te doen Hier om en wilt niet mishopen van god den goeden ende alre besten meyster die alre machtichste is gesont te maken onse wonderen Ende daer en is geen wonde also groot hi en wil se geern gesont maken want daer om hiet hi een behouder want hi behoudet Hi [-e] hiet een verlosser want hi en ophoudet niet den mensch te [125rb] verlossen. hi heet oec een vrymaker want hi vrymaket ende nummermeer en laet hi den mensche ongeuryet also verre als hi selue wil. Hebt dan berouwe van al uwer herten ende uwer ofgekeertheyt ende van al uwen sunden Ende sonder twiuel ghi selt comen tot volre verlatenis uwer misdaet Doe vielen die twe susteren tot haren voeten al screyende Ende baden haer dat si gode voer hem bidden wouden op dat si verweruen mochten genade ende oflaet hare sunden Doe dede die heylige maget [-hag] haer gebet tot gode mit tranen seggende O god die gesproken hebste ic en wil niet den doot des sunders mer dat hi bekeert wert ende leue O here IHESU CRISTE die geseit hebste datter meerre bliscap is inden hemel van enen sundaer die penitencie doet dan van .xcix. gerechter menschen die nie gesundicht en hebben Toen dijn goedertieren bermherticheyt in desen dinen creaturen die hem die duuel gepijnt heuet di te nemen ende die die hel gegrepen heeft. Roep weder dijn scaep tot dijnre cooyen op dat die geen die [125va] van di gesceyden sijn weder mogen totti keren ende exemplel nemen van desen Doe de heylige maget mit desen woerden ende mit deser gelijc gode aen geroepen had voer dese twe so sende die rechter enen bode tot deser susteren huus ende geboet dat si tot hem quamen mitter maget DOROTHEA Doe si tot hem gecomen waren so nam die rechter die twe susteren an de een side ende vragede hem of

DOROTHEA haer gemoede yet verwandelt was **Doe** antwoerden si beyde wi hebben gedwaelt *ende* ongerechtelic gedaen dat wi di tijtlike pijn ontsiende hebben aengebedet die ydel afgode **Hier** om hebben wi hoer gebeden om penitencie *ende* om verlatenisse onser sunden *ende* si heuet se ons vervoruen van *CRISTO* **Doe** scoerde SAPRECIUS sijn clederen *ende* ontsteken mit alte <+groter> gramscap beual hi waert dat si niet haestelic den afgoden en wouden offeren datmen se nemen soude en binden rug an rugge *ende* also werpen in eenre siedender cupen **Doe** dat also gedaen was want si den afgoden niet offeren en wouden so riepen si **O here IHESU CRISTE** ontfanc onse penitencie *ende* gif ons aflaet [125vb] onser sunden *ende* in desen woerden haerre belijngē want si stantaftich daer in bleuen so worden si verbernt voerden ogen der heyliger maget DOROTHEA inder cupen die hoer grotelic hier in verblide *ende* si riep tot hem in die vre hare verscyedinge mit groter stantachticheyt *ende* vueriger begeerten gaet voer mi *ende* wes seker van volre vergiffenis al uwer sunden *ende* weet dat ghi huden weder gecregen hebt den zege alre martelaren die ghi verloren hadt *ende* v sel te gemoete comen die hemelsche vader *ende* die sel v om helsen want hi verblidende is in die wedercoemste sijns verloren soens die hi geuonden heeft **Na** desen dingen geboet die rechter SAPRECIUS datmen DOROTHEAM op soude rechten an die galge *ende* doe si op gerecht was *ende* daer an hinc so wert si veruult mit wonderliker bliscap datmen warachtelic proeuen mocht dat si gecomen was totter begeerten der vrucht hare deuocien **Doe** seyde SAPRICIUS tot haer wat bedudet dattu toenste dijn logenachtige aensicht in geuensder bliscap *ende* daer du biste in tormenten di venseste bliscap te hebben. ¶ [126ra] **DOROTHEA** seide **Nie** in al minen leuen en had ic also grote bliscap als ic huden heb gehadt **Die** eerste bouen al dat is om die sielen die die duuel gode ouermits di ontnomen hadde dat <+die> ouermits mi *CRISTUS* [-di] weder ontfangen heeft *ende* huden van hem grote bliscap *ende* werscap is inden hemel **want** hem daer af verbliden die engelen *ende* archangelen *ende* veruruechden die apostelen martelaren *ende* mit allen heyligen. **Haesti** dan SAPRETI *ende* doch dattu doen selste op dat ic comen mach totten geselscap deser heyligen *ende* ic mit hem verbliden mach inden hemel mit welken ic gescreyet heb inder eerden **Doe** dede SAPRECIUS bernende fackelen aen haer siden setten *ende* doe toende DOROTHEA den rechter haer aensicht noch vroliker. *ende* seyde **Onsalige** nv bistu al verloren mit dinen afgoden **Doe** dedese die rechter doen vander galgen *ende* lietse slaen in haer aensicht mit vuusten *ende* doe

DOROTHEA seer geslagen was so was si noch vroliker **Ende** die <+se> sloegen waren moede **Doe** gaf SAPRECIUS die rechter dat vonnisze in deser manieren **wi** gebieden datmen onthoefde DOROTHEAM die alre ho[126rb]uerdichste ioncfrou die niet en wil offeren den onsterfliken gode **Mer** wil steruen om een mensch en weet wat mensch die gehieten is *CRISTUS* **Doe** DOROTHEA dese sentencie hoerde riep si mit luder stemmen **ende** seyde ic danc di *CRISTE* minre der sielen want du mi geroepen hebste tot dinen paradise **ende** geweerdicste di mi te noden tot dijnre salen **Ende** doe DOROTHEA ginc wt des rechters vierscaer doe sprac tot hoer een des rechters voerspraec geheten THEOPHILUS **Ay** bruut *CRISTI* sende mi vanden paradise dijns brudegoms appelen **ende** rosen **ende** dit seyde hi al bespottende **Ende** die heylige maget DOROTHEA antwoerde slechts ic selt doen. **Doe** si gecomen was ter stede daermen se onthoefden soude so bat si den stocker dat hi een luttel woude toeuen dat si haer gebet sprake **ende** hi dedet na haerre begeerten **Doe** haer gebet geeyndet was siet daer openbaerde voer haer een kint dat droech in enen korf drie scoen appelen **ende** drie alte suuerlike rosen **ende** si sprac tot hem ic bid di dattu [-dattu] dat brengeste THEOPHILUM den voerspraec **ende** segge hem **Sich** dattu mi badeste dat ic die senden [126va] soude vanden paradise mijns brudegoms dat is al hier **ende** vluchts wert si onthoeft mitten sweerde **ende** voer tot *CRISTUM* horen brudegom inder ewiger glorien ouermids **der** cronen der martelien.

Vanden seluen THEOPHILUM martelaer

THEOPHILUS die daer was een voerspraec onder den voersen den rechter **SAPRETIUS** hi had sijn spot mitter lofnisse die **hem** DOROTHEA die alte heylische ioncfrouwe had geloeft **ende** verteldet sinen gesellen **ende** seyde **Huden** doemen DOROTHEAM onthoueden soude **ende** si seyde dat *CRISTUS* haer brudegom was **ende** dat si varen soude tot sinen paradise so seide ic haer ay du bruut *CRISTI* alstu coemste totten paradise dijns brudegoms so sendet mi doch wat van dinen appelen **ende** rosen **ende** si seide slechts ic selt doen **Doe** hi dit aldus in spot vertelde so quam daer voer hem een kint [-di] mit enen korue daert in droech drie grote scoen appelen **ende** drie alte scoen rosen **ende** seyde **Sich** dit heeft di gesent DOROTHEA die alre heyliche ioncfrou vanden paradise haers brudegoms alstu haer badeste **Doe** nam dat THEO[126vb]PHILUS **ende** riep mit luder stemmen der kersten god is een

warachtich god *ende* in hem en is geen geuenstheyt **Doe** seyden sijn gesellen **Raestu THEOPHILE** of hebstu hier dijn spot mede **THEOPHILUS** seyde ic en raes noch ic en spot mer in mi is redelic geloue **Als** dat ic *IHESUM CRISTUM* geloue te wesen een warachtich god **Doe** seyden se wat reden brenctstu hier toe **Of** hoe bistu so haestelic hier toe beruert **Ende** hi seyde hem wat maent ist nv si seyden **Sul Doe** seide **THEOPHILUS**. **want** nv ouer al in **CAPODOCEN** bedect is dat lant mitter couden des vorstes *ende* nergent en verschinen bloemen noch groenheyt der blade waen comen nv dese scone rosen *ende* dese wonderlike appelen mit haren loueren **Doe** seiden si dit en hebben wi nie gesien in onsen tiden **Daer** seyde **THEOPHILUS** **Ic** sprac huden tot **DOROTHEAM** doe si geleyt wert tonthoefden recht als tot eenre sottinnen **want** si seide dat *CRISTUS* haer brudegom was **Ay** bruut *CRISTI* als du coemste totten **paradise** dijns brudegoms so sent mi wat vanden rosen *ende* appelen *ende* si seyde slecht ic selt doen **Ende** alte hant doe si onthoeft was so *quam* tot mi een kindekijn niet ouder schinende dan van vier iaren [127ra] **Dien** ic vermoede niet volcomelic te mogen spreken ouermits ioncheyt **Dese** porrede mi aen die side *ende* doe ict sach soe toech mi ouer side *ende* began so volmaectelic mit mi te spreken dat ic mi seluen rekende een rustier tegen hem **Ende** het gaf mi dat corfkijn mitten appelen *ende* rosen *ende* seyde **Dit** heeft di gesent **DOROTHEA** die alre heylichste ioncfrou vten **paradise** haers brudegoms alstu haer badeste *ende* doe ict opgenomen had so riep ic *ende* sach na dat kindekijn *ende* ten openbaerde nergen van welker ic niet en twiuel ten was een engel gods **Ende** doe riep ic salich sijn die geen die in *CRISTUM* gelouen *ende* die liden in sinen naem **want** hi is alleen een warachtich <+god> *ende* die an hem gelouet is w<+a>erlike wijs **Doe** **THEOPHILUS** dese woerde *ende* deser gelijc sprac so gingen [-si] sommige van hem totten rechter *ende* seyden hem **THEOPHILUS** die tot desen dage toe tegens die kerstenheyt geweest heeft *ende* heeft se veruolget totter doot toe hi is hier voer die dore *ende* roept *ende* louet *ende* benediet eens menschen naem ic <+en> weet wien *IHESU CRISTI* *ende* veel worter gelouich ouermits sijnre predicacie **Doe** [127rb] geboet die rechter datmen **THEOFILUM** tot hem brochte *ende* doe hi voer hem gecomen was vragede hi hem wat is dattu buten huus sprakeste **THEOPHILUS** seyde ic geloue an *CRISTUM* salichlic die <+ic> tot noch toe onsalichlic versaect heb **Doe** seyde die rechter **Mi** wondert van di die een vroet man biste dattu desen naem dorste noemen die du tot noch toe veruolget hebste. **Doe** seyde **THEOPHILUS** in dien ist kenlic dat [-du] hi een warachtich god is want hi mi bekeert

heeft vander dwalinge der ongelouen totten rechten wech der waerheyt
ende heeft mi doen bekennen dat hi alleen een warachtich god is. Ende
die rechter seyde **Alle wijsheyt** inden mensch wast ende neemt toe inden
smaec ende inder wijsheyt op dat die wise wiser werden mer du biste
van enen wisen man sot geworden om dat du segste dat hi god is daer ic
af gehoert heb dat den die IODEN gecruust hebben. **THEOPHILUS** seyde **Ic**
hieldet oec voer dwalinge datmen seyde dat hi god was om dat hi
gecruust was ende plach dagelix te blasfemieren sinen heiligen naem
Mer nv be[127va]rouwetet mi ende belye hem te wesen mijn here ende
mijn god **Doe** seyde hem die rechter waer om ende wanneer wortstu
kersten **Die** tot huden toe den goden hebste geoffert **THEOPHILUS** seyde
tot hem van dier vren dat ic *CRISTUM* belyede so geuoelde ic mi [-*CRISTUM*]
te wesen kersten **Ende** hier om wt al mijnre herten gelouic in *CRISTUM*
den sone gods die onsterflic is ende ic predike ende groot make sinen
heylingen naem in welken geen geuenstheyt en is die inden afgoden
regniert **Doe** seyde hem die rechter aldus dan na dinen woerden so
regniert daer geuenstheit inden afgoden. **THEOPHILUS** seyde **En** sijn si
niet geuenst die der menschen handen gemaect hebben van hout ende
gegoten van matale ende die geuullet sijn mit yser ende vast geset in
loot daer die vleidermuus in wonen daer die spinne haer webben ouer
spreyden **ende** die al hol sijn daer die muse in nestelen **Ic** liege is
datmen dit niet proeuen en mach mer want ic niet en liege so ist recht
dat du die waerheyt volgeste **ende** di keerste vander valscheit **Het**
betaemt wel dat du laetste dijn liegen die een [127vb] rechter biste ouer
ander menschen **ende** dattu di keerste tot der waerheyt die in *CRISTO* is
Die rechter seyde **So** en sijn dan die gode niet leuendich **THEOPHILUS**
seyde **Haer** beelde sien wi wesen sonder sin **Mer** gods sin is onsienlic
Dese gode werden gehuet mer god behuet hem seluen ist aldus niet so
werdic verwonnen mit reden **Ist** dat wi van machten spreken so ist
openbaer dat du mit reden verwonnen werste **Die** rechter seyde
Onsalige THEOPHILE ic sie dattu begeerste enen quaden doot te steruen
Doe seide THEOPHILUS **Genen** quaden doot mer een goet leuen begeer ic
te vinden <+Doe seide die rechter> weet dat ist dattu volstandich
wilste bliuen in deser sotheyt dat ic di eerst sel doen pinen mit veel
tormenten **ende** daer na alte felliken doen doden. **THEOPHILUS** seyde dat
heb ik nv begonnen te begeren **Die** rechter seyde **Spaer** di seluen **ende**
die dijn **ende** dijn huus **ende** dijn goet **ende** nemet raet **Mit** dinen
kinderen **ende** mit dinen swageren **ende** gif di aldus niet ouer inder
doot als sotten **ende** misdadige menschen **THEOPHILUS** seyde **Dit** is die

ouerste wijsheyt dat ic niet en achte van eniger mijnre voerledenre
[katern 17; 128ra] begeerlicheyt mer versmaedse ende dat ic niet en
ontsie die tormenten dit en doe ic niet ouermits sotheyden mer mit
reden want ic voerset die ewige dingen allen tijtlike dingen ende dat
duerachtige goet kiesic voer alle vergancklike goet Ende die rechter seyde
so kiestu dan meer pinen dan rusten ende begeerste meer den doot dan
tleuen. THEOPHILUS seyde Ic en ontsie dijn pynen noch desen doot niet
Mer ic vrese ende ontsie die tormenten die nummermeer eynde <+en>
hebben ende dien doot ontsie ic die ewige donkerheyt heeft Die
tormenten die du mi aen doen moechste die sellen in corter tijt eynde
nemen Mer die pinen ende tormenten die bereit sijn den dienres der
afgoden die werden altoos wreder ende vermeeret ende en sellen
nummermeer eynde nemen Doe geboet die rechter datmen hangen
soude aen een galge THEOPHILUM den wisen om dat hi laten soude sijn
idel woerde als hi vuelde die scerpe slage Doe hi op gerecht was aen die
galge sprac hi Sich nv bin ic geworden kersten want ic nv gehangen bin
aenden cruce want die galge heeft wat gelikenisse [128rb] mitten cruce
O CRISTE ic danke di want du mi in dinen teyken hebste verhenget op
gerecht te werden Doe seide hem die rechter Onsalige spaer dijn
vleysch ende THEOPHILUS seide Onsalige spaer dijnre sielen want ic en
spaer mijn vleysch niet tijtlic op dat mijn siel ewelic werde gespaert Doe
wert die rechter verwoet ende dede mit crauwelen ende mit haken sijn
vleisch wt sinen licham halen ende bernende fackelen doen aen sinen
licham ende daer mede verbernen Ende in al deser pinen so en riep
THEOPHILUS anders niet dan dit O CRISTE sone gods ic belie di louende
ende dankende dattu mi versament hebste mit den getale dijnre
knechten Hi was onuersaecht van aensicht ende stadich inden woerden
so dattet scheen dat hi geen pijn en geuoelde Doe worden die pijnres
also moede van hem te pinigen dat si niet meer en mochten Ende die
rechter gaf die sentencie datmen [-*] THEOPHILUM die tot nv toe den
onsterfliken goden geoffert heeft ende nv daer of gesceyden is ende
heeft hem ouer gegeuen der kerstenre wit Dien heb wi [128va] boden
tonthouden THEOPHILUS seide Ic danke di o here IHESU CRISTE ende vaer
blidelic tot der cronen der ouerster roepen <ic> Die indier elfter vren
began verdien gelijc loon mit dien die te prime tijt begonnen ouermits
der graciens gods die sijn heyligen die ewige glorie geeft Die een god is
mitten vader ende mitten heyligen geest van ewen tewen Amen.

Van Sunte VALENTIJN

VALENTIJN was een eersamich priester **Ende** CLAUDIUS die keyser deden tot hem comen **ende** vraechde **ende** seyde VALENTIJN wat is di **waer** om en gebruuclustu onser vrienescap niet **ende** laetste varen dijn ydelheyt **ende** aenbedeste onse gode **VALENTIJN** seyde wistestu gods gracie du en soutste dit niet seggen mer du soutste die afgode laten varen **ende** aenbeden gode die inden hemel is **Doe** seyde een van dien die bi CLAUDIO den keyser stont. **VALENTIJN** wat wilstu seggen van onser gode heylicheyt **VALENTIJN** seide **Ic** en segge niet van hem dan dattet waren onsalige menschen vol alre onreynicheit **Ende** CLAUDIUS seide **Of CRISTUS** een gewarich god is [128vb] hoe en segstu mi niet die rechte waerheyt daer of. **VALENTIJN** seyde waerlic **CRISTUS** is alleen god **Ende** woutste an hem gelouen dijn ziel soude behouden werden **ende** dat rike van ROMEN soude wassen **ende** du soutste victorie hebben van al dinen vyanden **CLAUDIUS** antwoerde totten genen die daer standen **Ghi** manne van ROMEN hoer di wel hoe wijslic **ende** gerechtelic dat dese man sprekt **Doe** seyde sijn proefst **Och** leyder die keyser is bedrogen hoe sellen wi dat laten [-dat wi dat laten] dat wi van onser kintscheyt gehouden hebben. **Doe** wert CLAUDIUS hert verwandelt **ende** VALENTIJN wert geleuert enen prince te wachten **ende** doe hi inden huse gebrocht was seyde hi **here IHESU CRISTE** du biste een gewarich licht verlichte dit huus dat[-tet] <+si> di bekenne dat[-tet] <+du> een gewarich god biste **Die** proefst seide Mi wondert dattu segste dat **CRISTUS** een gewarich licht is. **Mer** ist dat hi **mijn dochter** die lange blint heeft geweest doet sien ic sel doen al dattu mi hietste **Doe** bede VALENTIJN **ende** maecte sijn blinde dochter siende **ende** alt gesinde des huses wort bekeert **Doe** beual de keyser datmen VALENTIJN onthoefden soude **Int** iaer ons heren .cc. **ende** .lxxx.
[129ra]

IULIANA die maget was ELEGITE den prouoest van NYCOMEDIEN geondertrouwet mer si en woude geen sins mit hem vergaderen hi en had **CRISTUS** geloue onthaen daer om dede se ha[-ren]<er> vader ontcleden **ende** lange slaen **ende** daer na den proefst leueren **Ende** die proefst seyde [-Ende die p] hoer **Mijn** vrouwe IULIANA waer om hebstu my dus bespot dattu mi niet nemen en wilste **Si** seyde hem wilstu minen god aenbeden so sel ic doen dattu wilste anders en selstu geen sins mijn

here wesen. **Die** proefst seyde **Lieuve** vrouwe dat en mach ic niet doen want die keyser liet my mijn hoeft <of> slaen **IULIAEN** seyde **Oftu aldu<+s zeer>** ontsietste enen sterfliken keyser hoe wilstu dan dat ic niet en ontsie god den onsterfliken heer **Doch** dattu wilste **Du** en selste mi niet bedriegen mogen **Doe** dedese die proefst lange slaen *ende* dedese enen haluen dach biden haer hangen *ende* liet gesmouten loot op haer hoeft gieten *ende* doe haer dit niet en deerde so liep hi se sluten inden kerker *ende* mit kettenen binden *ende* die duuel quam tot haer in gelikenisse eens engels *ende* seyde **IULIANA** ic bin dengel [129rb] gods die totti gesent bin. *ende* geheten di te seggen dat du den goden offerste op dattu niet en werste so swaerliken gepijnt *ende* so qualiken sterueste. **Doe** weende **IULIANA** *ende* bat *ende* seide **here** god en laet mi niet bederuen **Mer** tone mi wie dese is die mi aldus an spreect *ende* een stemme quam tot haer dat si en begripen soude *ende* laeten haer seggen wie hi waer **Ende** doe si en begrepen hadde *ende* si hem vragede so seide hi ic bin een duuel *ende* mijn vader heeft mi hier gesent om di te bedriegen **Ende** **IULIANA** seyde wie is dijn vader **Hi** antwoerde **BELSEBUB** die ons sendet tot allen quaden **Ende** hi doet ons seer slaen also dic als ons die kersten verwinnen **Ende** hier om weet ic wel dat ic hier qualic gecomen bin om dat ic di niet en mocht verwinnen **Ende** onder ander dingen die hi belyede so seyde hi dat hi sonderlinge wort veruerret vanden kerstenen doe die dienst begonste vander consacrieringe des lichams ons heren **Ende** die bedinge *ende* predicacie vermenichfoudiget worden **Doe** bant hem **IULIAEN** die hande achter <+sinen rugge> *ende* si werpen neder ter [129va] eerden *ende* si sloechen herde seer mitten kettenen daer si mede gebonden was *ende* die duuel riep *ende* bat haer *ende* seyde vrou **IULIAEN** ontfermdi mijns **Ende** die proefst hiete **IULIANA** vten kerker brengen *ende* doe si wt ginc so sleepte si den duuel na haer gebonden mer die duuel bat haer *ende* seyde mijn vrouwe **IULIAEN** en maect mi niet langer te spot want voert meer en mach ic tegen niemant macht hebben **Men** seit dat die kerstenen ontfermhertich sijn mer du en hebste op mi geen ontfermherticheit *ende* aldus sleepte si den duuel al die merct doer *ende* daer nawerp si en in ene heymelicheyd **Doe** si voerden proefst gecomen was dede hi se recken op een rat also dat haer gebeente bloot worden *ende* dat morch daer wt liep mer die engel gods brac dat rat ende si genas te mael. **Doe** dat sagen die daer waren so geloefden si al *ende* thant worden daer onthoeft .v^c. man *ende* hondert *ende* .xxx. wiue **Ende** doe **IULIAEN** gedaen was in een pot vol gesmoutens loots so wert dat loot so suet *ende* so sacht als een bat **Doe** vluecte die

prouoest sijn goden dat si [129vb] een ionfer niet verwinnen en mochten die hem so veel lachters had gedaen **Doe** beual se die proest tonthoefden **Ende** doemen se leyde om te onthoefden so openbaerde hoer **ende** hem allen die duuel die se geslagen had in die gedaente [-ome?] eens iongelincs **ende** riep en spaertse niet want si heeft onse gode gelachtert **ende** si heeft mi te nacht seer geslegen [-daer] **Daer** om geeft hoer dat si verdient heeft. **Ende** doe **Iuliana** haer ogen ophief om te sien wie dat waer die dat seyde so vloech die duuel **ende** riep **Ay mi Ay** mi katijf noch wane ic dat si mi vaen sel **ende** binden **Ende** doe **Iuliana** onthouet was so voer die proefst in die zee **ende** op hem rees een groot tempeest **ende** hi verdranc mit .xxxiiij. mannen **Ende** die see werp haer lichamen wt **ende** die beesten **ende** die vogelen atense.

van *Sunte PETER ad cathedram*

Die heylige kerke viert feestelic **Sunte PETERS** des apostels setel. dat is sijn verheffinge in den stoel der eren **Men** sel weten dat [-die] drie setelen sijn **Die** eerste is coninclic. die ander prelate[130ra]lic **Die** derde meysterlic **Sunte PETER** sat in enen conincliken setel want hi was prince bouen allen coningen. **hi** sat oec in enen prelateliken setel want hi was alre clerken prelaet **Hi** sat oec op enen meysterliken setel **want** hi was leraer van allen kerstenen **Dese** feest viertmen om dat **Sunte PETER** verheuen was eerlic **ende** geset tot ANTIOCHIEN in enen setel. **hier** sijn drie saken toe waer om dat dese feeste is in geset **Die** eerste is **Doe** **Sunte PETER** tot ANTYOCHIEN predicte doe seide THEOPHILUS die **here** vander stede tot hem **PETRUS** waer om bekeerstu mijn volc **ende** doe hem **Sunte PETER CRISTUS** geloue predicte so dede hine vangen **ende** en lieten noch teten noch te drinken geuen mer doe **Sunte PETER** bi na van honger doot was so ontfenc hi weder cracht **ende** sach op ten hemel seggende **Here IHESU CRISTE** hoerre der onsaligen helpt mi <+in> desen vernoy **Ende** onse here antwoerde PETER waenstu dat ic di gelaten heb wilstu dustanige woerde seggen so lasterstu mijn goetheyt **Ic** bin bereyt di te hulpen te comen **Doe** **Sunte PAULUS** hoerde dat **Sunte PETER** gekerkert was [130rb] doe quam hi tot THEOPHILUM **ende** seyde hem dat hi een meyster was van veel consten **ende** dat hi <+wel> conde sniden beelden <+van> hout **ende** tafelen **Ende** oec seide hi dat hi tenten conde onder sniden **ende** veel ander dinges wel conde maken **Ende** THEOPHILUS bat hem seer dat hi mit hem bleef wonen in sijn hof **Na** een

luttel dagen so ginc PAULUS al heymelic in den kerker **Ende** doe hi **Sunte**
PETER bina doot vant **ende** verteert so weende hi bitterlic **ende** hi
omhelseden **ende** hi was bina in onmacht van wenēn **Ende** hi seyde
aldus O PETER mijn brueder mijn glorie mijn bliscap **ende** die helft van
mijnre siel en verhael dijn cracht om mijn coemst Doe loec PETRUS sijn
ogen op **ende** doe hi PAULUS sach bestont hi te wenēn mer hi en mocht
niet spreken **ende** PAULUS [-liep **ende**] en conste nauwe sinen mont
ondoen **Ende** hi stacker hem spise in **ende** PETER bequam **ende** doe hi
bequeect was doe [-hi] liep hi tegen PAULUS **ende** helseden **ende** custen
ende si weenden beyde **Ende** PAULUS ginc heymelic en wech **ende** seyde
tot THEOPHILUM O THEOPHILE dijn glorie is groot **ende** du hietste **ende**
biste seer eersam [130va] **ende** berue Mer een cleyn quaet is di seer
oneerlic dattu gedaen hebste den heyligen man PETER of hi waer een
groot misdader **Hi** is qualic gebleet **ende** vermagert **ende** in allen dingēn
is hi veronweert **Mer** hi is seer nüt **ende** orberlic in al sinen werken **waer**
om doestu hem dan inden kerker **want** mocht hi gebruiken sijn vryheit
hi soude wel ergent in orberlic wesen **want** als men van hem seyt hi
geneest die sieken **ende** verwect die doden THEOPHILUS seide PAULE tis
visevase dattu segste want mocht hi die doden verwecken hi soude hem
seluen wel verlossen vten kerker PAULUS seyde **Gelijc** als die lude seggen
dat sijn CRISTUS aenden cruce henc daer hi niet of climmen en woude
ende daer an sterf **ende** verrees ten derden dage vander doot Aldus
seytmen **En** wil PETRUS hem seluen niet verlossen mer hi litet geern om
CRISTUM **Ende** THEOPHILUS seide **Doch** dan dat hi minen soen verwec die
xiiij iaer <+doot> had geweest **ende** ic sellen vry laten gaen **Ende**
PAULUS ginc tot **Sunte** PETER **ende** seyde hem hoe dat hi den prins sinen
soen gelouet had te [-verlossen] verwecken **Sunte** PETER seide **Du** [-en]
hebste een groot dinc geloeft [130vb] mer tis den here licht Doe wert
Sunte PETER gehaelt vten kerker **Men** dede tgraf ondoen **ende** doe **Sunte**
PETER onsen here an riep **ende** voerden iongeling bat verrees hi doe te
hant Doe geloefde THEOPHILUS die prins in onsen heer **Ende** al dat volc
van ANTHIOCHIEN **ende** veel ander lude [-te] <+> stichten een scoen
kerke **ende** int middel vander kerken setten si enen groten setel. **Ende**
deden **Sunte** PETER daer op sitten dat si en alle souden sien **ende** horen
ende daer sat hi .vij. iaer in dier eren **Mer** daer na quam hi te ROMEN
ende sat daer xxv Iaer in die stoel **ende** vander eerster eren so viert die
kerc sijn hoecheyt want doe begonsten die prelaten der heyliger kerken
eerst te werden verheuen in steden in machten **ende** inden namen. **Tis**
te merken dat drie kerken sijn daer **Sunte** PETER in verheuen was als

inder kerken der stridender der quader ende segeuechtender In desen
drien was hi verheuen ende daer om so viert die kerke driewerf sijn
hoechtyt want hi was verheuen in die kerc der stridender om dat hi
bouen hem geset was om dat hi se wel regierde inden geloue ende
inden werken Ende in dier gedenkenisse so viertmen dese feeste van
huden dat is adcathedram [131ra] Want doe ontfinck hi heerscappie
bouen die kerke van ANTYOCHIEN die hi duechdelic ende wel [-ende]
regierde .vij. iaer lanc Ten anderen wort **Sunte** PETER verheuen in die
kerc der quader die hi verstoerde ende bekeerde se ten geloue Ende
daer om viertmen sijn ander feeste diemen hiet **Sunte** PETER ad vincula
want doe als voerseyt is scoerde hi ende destrueerde die kerke der
quader ende bekeerder vele ten geloue. Ten derden wert hi verheuen in
die kerke der segevechtender als na sijnre passien doe hi ginc in die
ewige kerke daer om viertmen sijn derde feeste die men heet **Sunte**
PETERS passie want doe wert hi verheuen in die segeuechtender kerc des
hemels Oec is te weten datmen oec om veel ander saken driewerf inden
iaer sijn feeste viert als om sijn priuilegie om sijn officie om sijn weldaet
om sijn scout ende om sijn exempl **Ten** eersten viertmen se om sijn
priuilegie [-om sij] want **Sunte** PETER had drie priuilegien of sonderlinge
vordelen bouen die ander apostelen Ende daer om so doet hem die kerc
driewerf eer binnen den iaer want hi was [131rb] bouen die ander
apostelen macht <+hebbende> want hi was prince alder apostelen
ende ontfinck van onsen heer die slotelen des rijcs der hemelen Oec was
hi heter in minnen want hi minde CRISTUM meer mit bernender minnen
als die ewangelisten tot veel steden seggen Oec was hi machtiger in
miraculen dan die ander apostelen want alleen die sceem van hem plach
die sieken gesont te maken. **Ten** anderen viertmen sijn feeste om sijn
officien want hi was prelaet bouen die heilige kerke die an drien delen
der werlt gelegen is als in ASIA in AFFRICA in EUROPIA ende daer om
viertmen driewerf binnen den iaer sijn feest. **Ten** derden viertmen se om
sijn beneficie of weldaet want om dat hi van onsen here ontfinck die
macht des bindens ende ontbindens so verlost hi ons van drie manieren
van sunden. **dats van** gepens van spreken ende van werken Of <om>
dat wi tegens gode ende tegen onsen euen mensch ende tegen ons
seluen gesundicht hebben Of die kerke viert dese drie feesten om die
drie beneficie daer si van **Sunte** PETER mede ontfanget [131va] die
sluetel vanden sunden **Die** eerste beneficie is dat vertonen der absolutie
vander misdaet **Die** ander beneficie is dat si verwandelt die pine des
vegeuuers in tijtliker pinen **Die** derde beneficie is dat si een deel der

tijtliker penitencien mach verlaten Ende om dese drie beneficien so is men **Sunte** PETER driewerf sculdich te eren Ten vierden vierdemen dese feest om sijn scout want **Sunte** PETER vuet ons in drie manieren als mitter leringe mit exemplel ende mit tijtliker helpen Ende daer om ist behoerlic dat wi en driewerf eren Ten vijften viertmen dese feest om sijn exemplel als om dat geen sunder wanhopen en sel als had hi oec gods driewerf verlochent als PETRUS dede om dat hi en bekeren wil als **Sunte** PETER dede mitter herten mitten woerden ende mit den werken Dese feeste van **Sunte** PETERS setel plachmen oec te heten die feest van **Sunte** PETERS werscap welc oec een saec is datmen dese feeste viert want die heyden plagen wilneer als IOHANNES BELETH seit elcs iaers op enen sekeren dach in der maent februarius geheten sul spise te setten op haerre ouders graue [131vb] ende des nachtes atense die duuelen mer si waenden dat se die sielen hadden gegeten die om den graue dwaelden want wilneer plachmen te seggen nader heydenscher manieren dat si alsi eerst begrauen waren dwaelden omden graue want dese gewoente van deser spisen en consten die kerstenen nauwe of geleggen Doe dit die heylige vaders sagen want si dese gewoenten te mael of leggen wouden so ordenierden si datmen op dien seluen dach dat si die gewoente oefenden vieren ende begaen soude die feeste van **Sunte** PETERS setel doe hi verheuen was tot ANTYOCHIEN ende oec te ROMEN Ende om deser spisen wille so hieten sommige lude dese feeste **Sunte** PETERS werscap. Noch is een sake daer dese feeste om geset is dat is om die weerdicheyt vander clerken krwn want sommige seggen dat der clerken crune hier eerst begonste want inden eersten doe **Sunte** PETER tot ANTIOCHIEN [-PETE] predicte tot scanden des namen CRISTI die hi predicte so scoeren si hem dat haer vander cop van sinen hoefde ende dat gafmen daer na alle der clergien te eren Dat den princen der apostelen te scan[132ra]den was gedaen om CRISTUS wil Drie dingen selmen merken aender klerken cruun Dat is datmense sceert ende datmen se rondet ende datmen haer cortet Mer men scheert dat haer bouen vanden cop des hoefdes om drie saken vanden tweyn seyt **Sunte** DYONISIUS Dat of sceren des haers beteykent een suuer leuen sonder behaechlicheyt want alsmen dat haer of sceert so volgen daer drie dingen Dat is die suuer stede die sceppenisse ende die bloetheyt Daer is ten eersten een suuer stat want mitten haer vergadert stub opt hoeft Die sceppenisse volget daer oec want dit haer is om te versieren dat hoeft ende daer om beteykent dat sceren een suuer leuen Hier bi is beteykent dat die klerken hebben sellen suuerheit van herten ende geen

behagelheyt van buten **Dat** bloten des haers beteykent dat si tusschen hem ende gode geen middel hebben en sellen mer si sellen al mit gode becommert sijn ende mit ondecken aensicht sijn glorie bescouwen **Oec** sceertmen daer om <+dat haer> datmen daer bi verstaen sel dat die clergie van hare herten sellen verdriuen die ouertellige gepense **ende** dat si altoos [132rb] haer oren bereyt sellen hebben dat woert gods te horen **Ende** dat si alle tijtlic goet van hem doen sellen dant alleen dat tot hare notorft behoert **Dat** die crune ront is daer sijn veel reden toe **want** die figuer en <+heeft> beginne noch einde ende daer bi selmen [-die] verstaen dat die clerken sullen sijn dienren gods die noch begin noch eynde en heuet. **Ten** anderen want die crune en heeft genen winkel noch hoec **Dat** beteykent dat die clerken niet hebben en sel smet in haren leuen want als **Sunte BERNAERT** seyt **Daer** een winkel is daer is vulnisse **ende** smette **ende** die clerken sellen hebben die waerheyt in hare leringe **Want** die waerheyt en wint genen hoec als **IHERONIMUS** seit **Ten** derden want der crunen vorm is scoenre dan enige vorm want god heeft die hemelsche creaturen als sonne **ende** mane **ende** die ander planeten in ronder figuren gemaect **ende** daer bi is beteykent dat die clerken <+in> der herten sellen hebben die scoenheyt der duechden **Ende** van buten eersamheyt der zeden in hare wanderinge **Ten** vierden want die ronde vorm is simpelre dan enige [132va] vorm **want** als **Sunte AUGUSTIJN** seit so en is geen figuer die van eenre linien is sonder die figuer dere rontheit die beslotenre is in eenre linien daer bi is beteykent dat die clerken simpel sellen wesen als die duue als ons **here** spreekt spreekt inden ewangelië wes vroet als die serpent **ende** wes simpel als die duue.

Van Sunte MATHIAS den apostel

MATHIAS die apostel ons heren wert gecoren in [-een] stede IUDAS des verraders mer van **IUDAS** geboerte wil wi eerst wat seggen **Men** leest in eenre historien dat een man was in **IHERUSALEM** die RUBEN hiet die oec anders hiet SYMEON van **IUDAS** geslachte **Mer** **IHERONIMUS** die seyt dat hi was van YSACHARS geslachte **Hi** had een wijf die **SIBORIA** heete **Op** eenre nacht doe si malkander bekent hadden doe wert **SIBORIA** slapende **Ende** si sach enen droem die si seyde haren man al suchtende van anxt. **Want** mi dochte sp<+r>ac [-Mi droem] si dat ic baerde een alte vreseliken soen die een sake der verderfnisse wesen sel van onsen geslacht **Ende**

RUBEN seyde **Du** spreecste een quaet dinc [132vb] dat onweerdich is der vertellinge. *ende* si seide werdic gewaer dat ic dragende werde *ende* ic enen sone bare so beteykent dese droem waer **Daer** na doe si enen soen baerde ontsagen si hem beyden seer **Ende** want si daer na begonste te denken wat si mitten kinde doen soude *ende* om dat si hem ontsagen hair kint te doden *ende* si oec dat niet op voeden en wouden die haer geslacht bederuen soude so deden sijt in een corfkijn *ende* setten op die see *ende* die vloet vander see dreeffen aen een eylant dat SCARIOCH hiet **Ende** van dien eylande hiet hi **IUDAS SCARIOTH** **Die** coninginne van den lande die geen kinderen en hadde die ginc mit hare camerieren totter see om haer te verwanderen **Doe** si den corf sach dryuen beual si datmen op dede **Ende** doe si daer een scoen kint in vant vruchte si *ende* seyde **Och** of ic tot minen sollaes dus sconen kint hadde *ende* ic niet en werde beroeft van enigen erfgenaem mijns rikes aldus dede si dat kint al heymelic op voeden *ende* vensedē haer dat si kint droech **Ende** daer na [-lachede] <+loech> si *ende* seyde dat si enen soen gebaert had *ende* dit [-ger] feestelike gerucht dedemen doer al[133ra]den ryc openbaren **Die** coninc wert seer blide dat hi een [-coni] kint had *ende* al dat volc verblide hem seer *ende* <de coninc> dede <+dedet> eerlic op voeden als enen coninc toe behoert. **Niet** lange daer na wert die **coninginne** dragende vanden coninc *ende* si baerde enen soen. **Ende** doe dese kinder een luttel gewassen waren speelden si dicke te gader *ende* **IUDAS** dede den anderen kinde altoos quaet *ende* deden dicke screyen **Dat** mochte die coninginne qualike liden want si wist wel dat haer **IUDAS** niet en bestont *ende* si sloechen dicke daer om **Mer** noctans en liet hijs niet daer om hi en dede den kinde altoos quaet **Ten** lesten werts dies conincs kint gewaer dat **IUDAS** des conincs soen niet en was *ende* verweet hem dat hi een vondelinc was des scaemde hem **IUDAS** seer *ende* sloech des conincs soen al heymelic doot. **Diemen** voer sinen brueder hielt **Ende** want hi hem ontsach datmen hem hier om doden soude so vloech hi tot *IHERUSALEM* *ende* werp hem an PYLATUS hof die daer een prouoest was **Ende** om dat elc sijn gelijc begeerde so mercte PYLATUS dat **IUDAS** hem gelijc was in zeden **Ende** hi begonsten herde lief te hebben **Hier** [133rb] om maecte PILATUS **IUDAS** drossaet van al sinen huse *ende* men dede daer als hi beual **Op** enen dach lach PYLATUS in sinen palase *ende* sach wt enen venster in enen boemgert **In** welken waren seer scoen appelen *ende* hi creech so grote lust van dien appelen dat hi bina onmachtich wert **Ende** dien boemgaert hoerde **RUBEN** toe **IUDAS** vader met **IUDAS** en kende sinen vader niet noch RUBEN en kende sinen soen

niet want RUBEN waende dat hi verdronken waer in die see **Ende** IUDAS en wist niet [-waen hi] waen hi was of wie sijn vader was **Ende** PYLATUS dede **IUDAM** tot hem comen **ende** seyde **Ic** heb so grote lust van genen appelen **ende** en heb icker niet ic sal steruen **Ende** thant so clam **IUDAS** inden boemgaert **ende** brac sterkelic die appel **Hier** en binnen quam **RUBEN** **ende** vant **IUDAM** sijn appelen lesende **ende** brekende **Si** worden seer sceldende **ende** daer na worden si vechtende **ende** sloegen malkander **Ten** lesten sloechen **IUDAS** mit enen steen inden knoop van den halse **ende** sloechen doot **Aldus** droech **IUDAS** die appelen tot **PYLATUM** **ende** seyde hem hoe dat hi geuaren hadde **Doet** auont geworden [133va] was so vantmen RUBEN doot **Ende** men waende dat hi vander gadoot gestoruen was **Hier** na gaf PYLATUS al RUBENS goet **IUDAS** **Ende** gaf hem **SIBORIA** RUBENS wijf te wiue. **Op** een tijt die **SIBORIA** swaerlic versuchte so vragede haer **IUDAS** haer man vlitelic wat haer waer **Ende** si seyde **Ay** my ic bin dat onsalichste wijf dat ye geboren was want ic verdranc mijn kint in die zee **ende** vant minen man doot **Ende** op minen rouwe so heeft mi PYLATUS noch rouwe toe gedaen **ende** heeft mi di mijns ondancs te wiue gegeuen **Ende** doe sijt hem al aldus vertellet hadde van haren kinde **ende** **IUDAS** geseyt had wat hem gesciet was so vonden si dat hi sine moeder te wiue had **ende** dat hi sinen vader gedoot had **Ende** hier om had hi rou **Ende** bi **SIBORIEN** rade so ginc hi aen onsen here **IHESUM CRISTUM** **ende** hi vercreech van hem oflaet van sinen sunden **Ende** onse here maecten sijn ionger **ende** van sinen **Ionger** maecte hi <+hem> sijn apostel. **Onse** here hadden soe lief dat hi en makede scaffenaer der ander apostelen **ende** sinen budel drager nochtan wert hi naemaels sijn verrader want [133vb] van dien dat onsen here **ende** sinen iongeren gegeuen wert daer van plach hi te stelen den tienden penning. **Want** doet bi **CRISTUS** passie <+was> **ende** MARIA MAGDALENA **CRISTUM** saluede mit duerbare saluen so hadde hi des rou **ende** hadt dat die salue die weerdich was .ccc. penninge niet en wert vercoft op dat hi den tienden penninc daer of had mogen stelen **Ende** aldus omden scade te verhalen die hi daer an leet so vercoft hi **CRISTUM** om xxx penninge **ende** elc penning was x. penninge weerdich want hi stal den tienden penninc van al datmen **CRISTUM** gaf **ende** daer om om dat tiendendeel dat hi verloes aender saluen als voerscreuen is so vercoft hi **CRISTUM** om xxx penninge nochtan had hi namaels rou **ende** brocht die .xxx penninge weder **ende** ginc van wanhopen **ende** verhenc hem seluen **Ende** doe hi gehangen was barst hi ouermids **ende** al sijn ingedoemte sijn wtgestort **Hier** in was sinen monde eer gedaen dat si

hem ten monde niet wt en borsten want dat en had niet tamelic geweest dat sinen mont besmet werden soude die *CRISTUS* gloriose mont gecust hadde. **Ende** oec was sijn ingedoem[134ra]te wel weerdich wtgestort te worden mit bersten die gepenst hadden die verradenisse. **Die** stroot daer die woerde der verradenis doer leden die was wel weerdich dat si verhangen wert. **Hi** verhinc hem oec in die lucht want hi die engelen inden hemel ende die menschen inder eerden verbolgen hadde. **Ende** hi wert <+van>den engelen gesceyden ende oec vanden menschen ende wert versellet mit den duuelen in die lucht. **Doe** tusschen der hemeluaert ons [-hemeluaert ons] heren ende pinxterdaech die apostelen te samen waren inder salen [-*] of cameren des berges van SYON **Ende** **Sunte** PETER mercte dattet getal der xij. apostelen geminret was die onse here inden getale gecoren had dat si prediken souden dat geloue der drieoudicheyt inden vier hoeken vander werlt so stont hi op int middel der brueders ende seyde **Ghi** manne ghi brueders wy moeten enen setten in **IUDAS** stat **Die** mit ons getuge die verrisenis *CRISTI* want hi ons seyde **Ghi** selt mijn getuge sijn in al **IUDEA** ende in **SAMARIA** ende tot al den eynden der eerden **Ende** om datmen geen getuge geuen en sel dan die geen die gesien of [134rb] gehoert heuet enige dingen die hi tugen wil so moeten wi kiesen een van desen mannen die mit ons geweest hebben ende ons heren miraculen gesien hebben ende sijn leringe gehoert. ende si settenre twe vanden lxxij. iongeren **Dat** een was **IOSEPH** die getoenaemt was DIE GERECHTIGE om heylicheit sijns leuens ende was een brueder **Sunte** **IACOB** DES MYNREN ende **Sunte** **SYMON** ende **Sunte** **IUDAS** der apostelen *CRISTI* die ander die si setten dat was MATHIAS van wies prijs wi swigen **want** dat was hem een groot prijs dat hi een apostel gecoren wort ende al biddende spraken **Du** here die bekenneste alre menschen herten vertoen ons wien du van desen tween vercoren hebste dat hi ontfange die stat des [-der] dienstes ende der apostelscap die IUDAS verloren heeft ende gauen hem loten ende op MATHIAM so viel dat lot ende hi wort toe getellet mitten elf apostelen **Men** sel weten als **Sunte** **IERONIMUS** seit datmen om desen exemplel wil niet k<+i>esen of werken en sel mit loten want luttel lude gewoente en maect geen gemeen ewe. **Oec** seit **BERNARDUS** **Tot** dier tijt dat die waerheyt quam so mochtmen die gelikenisse houden ende [134va] daer om wrochten die apostelen mitten loot in MATHIAM te kiesen om dat si niet twidrachtich en souden sijn vander wit want men plach inder wit den ouersten priester te sueken mit den loot **Mer** naden pinxterdage doe si den heyligen geest ontfangen hadden ende die waerheyt doe verclaert was so coren die

iongeren die .vij. diakenen niet mit loot mer alsi gecoren [-waren] waren so opleyden hem die apostelen die hande *ende* ordenierden se also mit gebede **wat** lote dit waren daer sijn veel sentencien of **Mer Sunte DIONISIUS** seit dat dit lot anders niet en was dan een godlike claeheydt die op MATHIAM neder quam welken vertoont was datmen nemen soude tot enen apostel **Doe MATHIAS** aldus gecoren was so bleef <+hi> lange predikende in IUDAË *ende* dede daer vele miraculen van wies heylicheyt wi aldus lesen **MATHIAS** geboren van **IUDAS** geslachte vter stede van BETHLEEM van edelen geslachte *wert* geset ter scolen *ende* leerde in corter tijt alle die wit *ende* propheten *ende* scuwede alle kintscheyt *ende* verwan sijn ioncheyt mit ripen seden **Hi** formeerde sijn gedachten [134vb] bequaem te wesen in verstandenisse *ende* bereyt der bermherticheyt **In** voerspoet en was hi niet houerdich **In** wederspoet gestadich *ende* onuerueert **Hi** pijnde hem mitten werken te volbrengen dat hi leerde mitten monde **Doe** hi in IUDAË predicte so reynichde hi die malaetsche *ende* verdreef die duuelen **Ende** dede die cropel gaen ende verwecte die dode *ende* dede horen die doue **Doe** hi *aldus* veel myrakelen dede *ende* vromelic dat woert gods predicte mit welken tween hi veel menschen bekeerde so haddens die IODEN groten hadt *ende* brochten voert gerecht **Ende** doe hi voer den ouersten bispop der wit van veel saken gewroeget *wert* so antwoerde hi *ende* seyde van dien dat ghi mi misdadich segt *ende* ordelt daer toe en wil ic niet veel seggen want kersten te sijn dat en is geen misdaet mer tis glorie *ende* eer **Ende** die bispop seyde **O**fmen di verst geues wilstu <+se> of gaen **Ende** MATHIAS seyde dat en moet mi niet gescien dat ic die waerheit soude laten *ende* van haer verdwalen die ic eens heb gevonden **Ende** aldus *wert* hi geordelt datmen **hem** dat hoeft of soude slaen mitene bile als men dede nader manier van ROMEN [135ra] **Ende** hi hief sijn hande te hemel werts op *ende* an riep gode **Ende** also gaf hi sinen geest inden handen gods **Ende** sijn licham *wert* ouergeeuert wt IUDAË te ROMEN *ende* na veel tijs so *wert* hi van ROMEN ouer gebrocht te TRIER *ende* daer seytem dat hi noch huden te dage is.

Van **Sunte GREGORIUS** den paus

GREGORIUS was geboren vanden hogen senatoren van ROMEN **Ende** sijn vader hiet GORDIAEN **Doe** hi in sijnre ioncheyt alle philosophie geleert hadde ende hi veel goets *ende* rijcheyden had so pensede hi dat hi dit al

laten woude ende gaen in een cloester **Mer** om dat hi lange beyde eer hi bekeerde om dat hi waende dat hi des te sekerliker gode soude dienen ende om dat hi diende in des proefst cleder van ROMEN so begonst hem grote last vander werlt an te comen also dat hi daer beyde mitten schijn van buten *ende* mitter herten in wert gehouden. **Ten** lesten doe sijn vader doot was so sticht hi ses cloesteren binnen CECILIEN *ende* een binnen den mueren van ROMEN van sijns selues goede in sunte ANDRIES eren **In** dien cloester wert hi monic *ende* diende gode [135rb] in armen habijt *ende* sijn siden cleder liet hi *ende* sijn duerbaer steen **Ende** in dien cloester *quam* hi in corter tijt tot so groter volmaectheyt datmen inden begin sijnre bekeringe mochte rekenen onder die volmaecte menschen **Ende** sijn volmaectheyt machmen eens deels merken inden prolegen die hi scrijft opten DYALOGEN daer hi aldus seyt **Nu** mijn onsalige gemoede dat bestoten is mitten wonde sijnre onledicheyt gedenc hoedanich dattet te voren was inden cloester so wertet sterclic gewont mit druc des rouwen **want** alle verganlike dingen waren onder hem *ende* was verheuen bouen alle dingen die er sijn want ten plach niet te pensen dan hemelsche dingen *ende* al was ic inden vleische nochtan clam dat gemoede daer bouen ende oec bouen die doot die pijn is alre pinen. **Mer** minnede die doot als een begin des leuens *ende* een eynde alre pinen **Also** seer plach hi sijn licham onder te doen mit castijnge *ende* abstinencien **Ende** want hi oec had grote siecheyt sijnre magen *ende* oec menigerhande ander siecheit so leet hi dic sulken anxt *ende* pijn datten scheen [135va] of hi steruen woude. **Op** een tijt doe hi in sijn cloester daer hi abt in was sat *ende* screef **So** quam tot hem een engel gods in gelikenisse eens scipmans die sijn scip verdoruen was in die see **Ende** hi bat hem al wenende dat hi sijns ontfermen woude **Ende** doe hem **Sunte GREGORIUS** ses sulueren penninge had doen geuen *ende* hi wech was so quam hi opden seluen <+dach weder> *ende* seyde dat hi veel verloren had *ende* luttel gewonnen **Ende** doe hi noch so veel sulueren penninge had ontfangen ginc hi wech. **hi** quam des anderen dages weder ende riep seer datmen hem ontfermen soude **Ende** doe seyde die procurator vanden cloester datter niet te geuen en was dan een sulueren scotel die daer sijn moeder gesent had mit crude *ende* GREGORIUS beual datmen hem die gae ende hi namse *ende* ginc blidelic wech mer dit was die engel gods als hi namaels openbaerde. **Op** enen dach doe **Sunte GREGORIUS** te ROMEN ouer die merct ginc so sach hi daer [-*] te cope alte scoen menschen minnentlic *ende* claer van aensicht **Ende** hi vragede den coepman van wat lantschap dat hi se brochte **Hi**

antwoerde wt BRITANIEN dae<+r> sijn die lude [135vb] gemeenliken scoen **Hi** vragede hem of si kersten waren **Die** copman seide neen mer si sijn in dwalinge der heydenscap . **Doe** versuchte GREGORIUS **ende** seide **Och** arme hoe scoen aensichten besittet die prince der duusternissen **GREGORIUS** vragede noch hoe hieten dese lude **Die coepman** seyde ENGELSCHE **GREGORIUS** seyde waerlike si hieten wel ENGELSCHE want si hebben engelsche aensichten ¶ **Hi** vragede echter hoe haer prouincie hiete. **Die coepman** seyde DETRI. **GREGORIUS** seide **Si** hieten wel DETRI want men moetse verlossen vanden vuer **Noch** vragede hi hoe dat hoer coninc hiete **Die coepman** seyde ELLE. **ende** GREGORIUS. wel hiet hi ELLE want men moet singen inden lande alleluia. **Ende** thanc so ginc GREGORIUS tot den paeus mit groten beden vercreech hi dat hi en sende om tvolc van ENGELANT te bekeren **Ende** doe GREGORIUS wech was so worden die van ROMEN seer gestoert **ende** quamen tot den paus **ende** spraken hem aldus aen **Du** hebste sunte PETER vertoornt **ende** ROMEN gedestruueert **In** dien dattu GREGORIUS wech hebste doen gaen **Hier** om wert die paeus verueert **ende** sende haestelic [**katern 18; 136ra**] boden die GREGORIUS weder souden halen **Ende** doe GREGORIUS drie dachuaerde van daer gecomen was in een stat daer hi sat **ende** las daer die ander sliepen so quam een speltaen tot hem **ende** maecte so veel onleden dat hi van node op houden moste van lesen bi welken hi verstont die vertreckinge sijnre reysen **Doe** hi dit verstont inden geest so riet hi te hant sijn gesellen dat sy vastelike voer tiden souden mer des paus boden quamen **ende** dwongen hem weder te keren al was hi des herde droeuich. **Doe** toechen die paeus vten cloester **ende** maecten cardinael dyaken **Op** een tijt wies die TIBER also seer dat si vloeyde op die müer van ROMEN dat si veel huse of dreef **Doe** quam oec doer die TIBER een grote menichte van serpenten **ende** een draec **ende** vloten neder in de see. mer si verdrunken inden vloet **ende** die zee werpse weder ant oeuer **Ende** ouermits haren stanc so besmetten si die lucht so seer datter een plague na quam diemen hiete die gadoot so datmen sien mocht dat gescutte quamen vanden hemel **ende** scoten die lude doot **ende** si scoten oec PELAGIUM den paus dat hi daer [136rb] of sterf **Daer** na wert die plague so groot inden anderen volc dattet volc so seer sterf dat binnen ROMEN veel huse ydel bleuen **Ende** omdat die heylige kerc sonder paeus niet sijn en mochte so coes alle dat volc GREGORIUM al wederstont hijt mit al sijnre macht **Ende** doemen hem wyen soude **ende** die plague dat volc seer sloech so dede hi een sermoen voer den volc **ende** ordenierde een processie **ende** letanien **ende** hi beual alden volc

dat si gode neerstelic daer voer souden bidden ende binne dier tijt
dattet volc bede so wert die plage so groot dat binne eenre vren .lxxx.
menschen daer of storuen mer **Sunte GREGORIUS** beual den volc dat si
niet ophouden en souden van bidden thent onse here bi sijnre
ontfermherticheit die plague verdreef **Doe** die processie gedaen was so
woude hi vlien mer hi en conste want om sinen wil wachtmens nacht
ende dach die porten **Ten** lesten verwandelde hi sijn abijt **ende** huerde
coeplude dat si en vter stat vueren souden op enen wagen in een wijn
vat **Ende** doe hi buten quam [-socht hi] so liep hi ten bosche waert **ende**
socht een hol daer hi hem in bergen [136va] mochte **Ende** daer verhude
hi hem drie dage **Mer doemen** hem neerstelic socht so openbaerde
bouen die stede daer hi hem in verborgen woude **Een columpne** die
anden hemel ginc van eenre claeerre wolken **Ende** een clusenaer sach die
engelen op **ende** neder clymmen in dier wolken **Ende** thant vinchem dat
volc **ende** ordenierden hem paus dat hi sijns ondancs paus wert dat
machmen merken in sinen woerden want hi scrijft tot NARSUM PATRISIUM
in eenre epistelen **aldus** so wanner dat ghi mi scriuet die hoge saken
der contemplaciën so wert in mi vernuwet dat versuchten mijns vals
want ic hoer dat ic van binnen verloes doe ic van buten op clam sonder
mijn verdiente ter hoecheyt des staets ende wetet dat ic so verstoten bin
mit droefheyden dat ic nauwe spreken mach daer om en hiet[-men] mi
niet noymi dats scoen mer mare dat is bitter want ic bin vol bitterheyden
. **Noch** scriuet hi dat ghi weet dat ic tot desen hogen staet des paeuscap
gecomen bin mindi mi so weent daer om want ic weender altoos om
ende ic bid v dat ghi onsen here voer mi bidt **Oec** scriuet [136vb] hi
opten DYALOGEN **Mijn** gemoede moet nv dicwijl liden dattet becommert
wert mit vleyscheliken saken der werltlike [-minnen om] menschen
orber om die sake der officien die ic ontfangen heb **ende** na die scone
gedaente des vredes die mijn gemoede had so wertet gewaer dattet
bestouen wert mitten stubben der werlker onleden **Aldus** weric
gewaer wat ic lide [-dat *] **ende** wat ic verloren heb **Ende** als ic dat
merke so ist mi te swaer dat ic dat lide **want** siet ic werde besloten
mitten vloeden deser groter see **Ende** ic werde angstomt mit
ontelliiken guluen van groten tempeest an mijn scip **ende** als ic ouer
denc den staet mijns eersten leuens **ende** ic mijn ogen achterwert keer
aenmerkende den genuechliken oeuer mijns vredes dien ic verloren heb
so vruchte ic **ende** ween stadelic **Ende** om dat die voerseyde plague te
ROMEN noch niet al op en hielt so ordenierde **GREGORIUS** noch een
processie mitten letanien van paesschen **Ende** hi dede voer die

processie dragen weerdelic een beelt van onser vrouw **Dat Sunte LUCAS** gemaect hadde dat haer sonderlinge gelijc was welc beelt noch te ROMEN is. ¶ [137ra] **Ende** siet alle die quade lucht [-voe] vloech voerden beelde wech als oft onse vrouwe selue had geweest **Ende** aldus so bleef achter den beelde wonderlike claeरheyt **ende** suuerheit der lucht **Ende** doe hoerdemen die engelen singen inder lucht **Coninginne des hemels** verblijt v alleluya want die du weerdich waerste te **dragen alleluia** die is verresen alleluia. dat der na volget dede **Sunte GREGORIUS** daer toe biddet gode voer ons alleluia **Ende** thant sach **Sunte GREGORIUS** ons heren engel staen op CRESTENSIUS casteel drogende een bloedich sweert **ende** stact in sine scede **Ende** GREGORIUS verstont daer bi dat die plague eynde nam **Ende** van dier tijt voert hiet dat casteel DES ENGELS BORGE **Hier na <+sende>** **Sunte GREGORIUS AUGUSTINUM** **ende** IOHANNEM mit anderen geselscap in ENGELANT al<+so> hi begeerde **Ende** mit sijnre verdienten **ende** bedinge so worden si tot gode bekeert **Sunte GREGORIUS** was soe oetmoedich dat hi niet gehengen en woude datmen hem prijsde want hi screef **Sunte STEUEN** den bispod aldus ghi hebt mi getooent in uwen geschrift v gunst bouen dat ic sculdich was te doen nochtan ist gescreuen [137rb] en prijst den mensche niet in sijn leuen mer nochtan al bin ic onweerdich dustanigen prijs te horen ic bidde gode dat ics weerdich moet werden mit uwer bedinge **ende** al hebdi die duecht gese<+i>t in mi die ic niet en heb <+ic bidde> dat si in mi comen moet om dattet geseit is van v **Des** gelijcs dat voerseit is screef hi oec tot NARSUM PATRICIUM in eenre epistelen. Oec screef hi tot ANASTACIUM den patriarch van ANTIOCHIEN dat ghi mi segt of hietet ons heren monde lanteern om dat ghi segt dat ic veel lude bate doen mach mit spreken **ende** oec veel verluchten. **Ic** segge dat ghi mi wanen gebrocht heft in groter twielinge want als ic merke wie ic bin so en vinde ic geen duecht in mi **ende** als ic oec merke wie ghi sijt so dunct mi onbillic dat ghi liegen sout **Mer** als ic gelouen wil dat ghi segt so wederseyt my mijn crancheit **Ende** als ic ouertrec wat ghi in minen prijs heft geseit so wederseit mi v heilicheit mer ic bid v heilige man dat my van desen prisen wat moet anhangen al en ist also niet als ghi segt dattet nochtan [137va] also wesen moet om dat ghijt segt **GREGORIUS** veronweerde oec grote hoechdragende name daer om screef hi EULOGIE den patriarch van ALEXANDRIEN die en hiete paus bouen al **Ghi** scrijft mi inder epistelen die ghi mi sendet enen houerdigen name **ende** hiet mi paus bouen al **Ic** bid v dat v heilicheit dat niet meer en doe want men ontrect v datmen enen anderen bouen reden geeft want ic en soeke geen vordel in woerden

mer in seden ende ic bekenne dat die seden haer eer niet en verliesen
Daer om moeten die woerde vergaen die houerdie in brengen ende die
die caritate wonderen **Doe IOHANNES** die bycop van CONSTANTINOBEL dese
name der idelheyt an hem toech ende hi mit scalcheyt vercregen had
vanden gemenen seende datmenen noemen soude paus bouen al screef
GREGORIUS aldus van hem wie is dese die tegen tgebod der ewangelien
ende tegens die heylige rechte desen nyen naem hem aan neemt dat
vergaue god dat hi sonder verminringe een waer diet altemael sijn wil.
Hi en woude oec niet dat hem yemant seyde of screue dat hi ouer hem
gebode daer [137vb] om screef hi EULOGIE den bycop van ALEXANDRIEN v
caritate spreekt mi aldus an als ghi geboet vader dat woert en wil ic
nummermeer horen want ic weet wel wie ic bin ende ghi sijt want in
stade so di mijn brueder ende in heylicheyden so si di mijn vader **Want**
van groter oetmoedicheit en woude hi niet gehengen dat die vrouwen
seyden dat si sijn dienstmaget waren waer om dat hi eens [] dorpwijf
screef aldus **Een** woert dat in iuwen brief stont dat nam ic qualiken want
dat ghi eens <+hadt> mogen seggen dat seydi dicke v dienstmaget v
dienstmaget **want** ouermids den bisdom dat ic ontfangen heb so bin ic
alre menschen knecht geworden waer om segstu dan dat du mijn
dienstmaget biste **Ende** hier om bid ic di om den almachtigen god dat ic
dat woert niet meer in dijn geschrifte en finde. **Hi** was die eerste die in
sinen bullen **hem** noemde knecht der knechten gods **Ende** hi
ordenierde dat hem die ander pausen also scriuen souden. **Sijn** boeken
die en woude hi van groter oetmoedicheyt niet openbaren also lange als
hi leefde **Ende** hem dochte dat sijn boeken niet en dochten
te[138ra]gen ander boeke te rekenen. **Daer** om so screef hi INNOCENTIUS
den [-paus aldus] proefst van AFFRICA aldus **Dat** ghi woudet datmen v
senden soude die expocisie op **IOB** des sijn wi blide van uwer
ernsticheyt mer begeerdi vet te werden van weeldiger spisen so leest
Sunte AUGUSTINUS uwes lantsmans werc ende rekent onse clappinge niet
tegen dat morsch van sinen werc want also lange alsic leef al heb ic yet
geseit ic en wil niet lichtelic dat aldie lude [-te] weten. **Men** leest in enen
boeke dat een heilich abt was die IAN hiete **Doe** hi te ROMEN gecomen
was om te visitieren der apostelen kerc ende doe hi **Sunte GREGORIUS**
doer die stat sach liden so woude hi hem haestelic te moet gaen ende
doen hem sulke eer als den paeus betaemde **Doe Sunte GREGORIUS** sach
dat hi ter eerden vallen woude so haeste hi hem ende viel eerst voer
hem op die eerde ende en woude oec niet opstaen eer die abt op
gestaen was **Dat** was grote oetmoedicheyt. ¶ **Hi** was oec seer milde in

aelmissen te geuen dat niet alleen den moniken binnen ROMEN **mer** oec
den genen die verre woenden als op den berch *van SYNAY* haer notorft
versach [138rb] **Hi** hadde bescreuen die namen der armer *ende*
besorchdese al mildelic. **Hi** maecte oec tot *IHERUSALEM* een cloeste *ende*
sende den moniken haer notorft. **Drie** dusent nonnen die gaf hi alle iaer
tot haren cost xxx. pont gouts. dages dede hi voeden tot sijnre tafelen
vreemde pelgrymen. **Ende** op enen dach so quam daer een onder hem
ende om dat hem GREGORIUS hantwater geuen woude van oetmoedicheydt
Ende hi hem *omme* keerde na thantuat doe hi hem hantwat geuen
woude so en vant hijs niet **Doe** hi hier of verwonderde in hem seluen so
seyde hem onse here des naesten nachts op anderen dagen hebstu mi
ontfangen in minen leden mer huden ontfencstu mi in minen eygen
persoen **Op** een ander tijt so beual hi sinen canselier dat hi .xij. pelgrym
soude noden ten eten *ende* hi dede also **Doe** si te gader aten so mercete
die paeus *ende* telder .xij. *ende* hi dede comen sinen canselier *ende*
vragede hem waer om dat hi den .xij. genodet had dies hi hem niet
beuolen en hadde. **Die** canselier teldese anderwerf *ende* vanter mer xij
ende seyde heylige vader **[138va]** gelouestu mi daer en is der mer .xij.
Doe mercete **Sunte** GREGORIUS den man die *hem* naest sat *ende* at dat sijn
aensicht eenpaerlic wert verwandelt *ende* dat hi als nv ionc scheen als
nv eersaem *ende* out. **Doe** die maeltijt gedaen was so leyde hi dien in
die camer *ende* beswoeren neerstelic dat hi hem sinen naem seggen
soude **Ende** hi antwoerde *ende* seyde **waer** om vragestu na minen naem
die wonderlic is weet dat ic die scipman bin die du die sulueren scotel
gauest die di dijn moeder mit crude hadde gesent **Ende** du selste weten
dat van dien dage dat ghi mi die scotel gaeft so ordenierdi god bispot te
worden van sijnre kerken *ende* navolger **Sunte** PETERS **Ende** **Sunte**
GREGORIUS seyde **Hoe** weestu dat mi god doe ordenierde paeus te
werden **Ende** hi seyde **Ic** bin sijn engel *ende* onse here heeft mi gesent
tot di om di altoos te bescermen **Ende** al dattu begeerste van hem salstu
ouermits mi verweruen **Ende** te hant voer die engel wech ¶ **Tot** dier tijt
was een heremijt die alle dinc om gode gelaten had **Ende** en had
[138vb] niet behouden dan een cat die hi dic plach ouer te striken *ende*
te setten in sinen scoot die bad gode dat hi hem vertonen woude mit
wien dat hi geloent soude sijn na dit leuen want hi om gods wil geen
eertsch goet en begeerde **Op** eenre nacht wert hem geseit dat hi geloent
soude werden mit GREGORIUS den paus van ROMEN **Doe** versuchte hi
zwaerlic *ende* seyde dat hem sijn willige armoede luttel vruchten dede
wanneer hi mitten genen geloent soude werden die so veel eertsche

rijcdom besat Doe dese heremijt dach *ende* nacht **Sunte GREGORIUS**
rijcheit prees bouen sijn armoede so hoerde hi op enen anderen nacht
een stemme hem seggende. Na dien dat die besittinge des goedes niet
en maect den riken man mer die begeerte hoe dorrestu dan dijn
armoede leggen tegen GREGORIUS rijcheyt die meer genuechten hebste in
dijnre catten dan hi in al sijn rijcheit Aldus dancte die heremite gode
ende sijn loen dat hi waende verminret te wesen wanneer hi mit
GREGORIUS geloont worde hi bad gode dat hijs weerdich werden moste
mit hem geloent te sijn [139ra] Doe sunte GREGORIUS gewroeget was
voerden keyser MAURICIUS **Ende** sinen sone mit valscheyden <+in> eens
biscops doot so scr[-ijft]<+eef hi> in enen brief aldus tot enen drossaet
Een dinc segt minen here **Had** ic [-sinen] <+sijn> knecht mi willen in
werpen in haren scade als inden doot vander LOMBERDIEN so en soude
huden dat volc van LOMBERDIEN noch coninc noch hertoge noch graue
hebben mer om die vrese ons heren so ontsie ic mi te mengen in [-eens]
<+enichs> menschen doot **Siet** hoe oetmoedich GREGORIUS was al was
hi paeus hi hiet hem seluen des keysers knecht *ende* den keyser te
wesen sijn here **Ende** siet hoe onnosel ende vredelic dat hi was want hi
en woude niet consentieren in sijnre vyande doot **Doe** [-*Sunte*]
MAURICIUS die keyser **Sunte GREGORIUS** *ende* die heylige kerke veruolgde
onder anderen dingen screef hem **Sunte GREGORIUS** aldus want ic een
sundaer bin *ende* gode vertoorne so hope ic dattu ons te eer genade
selste verweruen alstu mi die hem qualic dient meer quelste. **Op** een tijt
stont voer desen seluen keyser een gecleet mit monics abijt *ende* hielt in
die rechter hant een bloot sweert *ende* [139rb] scuddet voer den keyser
onuerueer[-lic]<+delic> *ende* voerseyde hem dat hi mit dien sweerde
steruen soude **Doe** wert hi verueert *ende* en persequierde GREGORIUS
niet meer. **Mer** hi bat hem dat hi onsen here voer hem bade dat hi en in
desen leuen castien woude van sinen sunden *ende* hi se hem niet en
hielt ter lester wra **Daer** om op een tijt sach dese keyser MAURICIUS hem
seluen staen voerden ordel gods *ende* hi hoerde den rechter roepen
geeft mi MAURICIUS **Ende** die dienes namen hem *ende* setten hem
voerden rechter **Die** rechter seyde wiltu dat ic di geue dat du in deser
werlt verdient hebste of dat ic wacht hier na **Hi** antwoerde here geeft mi
in deser werlt *ende* niet in die ander werlt **Te** hant so beual die rechter
datmen MAURICUM den keyser hem *ende* sijn wijf *ende* sijn sonen *ende*
sijn dochteren soude ouer leueren te doden FOCAS sinen ridder **Ende**
tgesciede also want cort daer na quam FOCAS sijn ridder iagen *ende* dode
den keyser mitten sweerde *ende* al sijn gesin *ende* wert selue keyser na

hem Doe **Sunte GREGORIUS** op den paeschdach homisse dede te ROMEN in [139va] DIE GROTE KERC VAN ONSER VROUWEN **ende** hi seyde pax domini sit semper vobiscum Doe antwoerde hem dengel mit luder stemmen **Et cum** spiritu tuo **Ende** daer om ordenierde die paeus op dien dach daer stacie **Ende** als die priester opden paeschdach seggen pax **domini** sit semper uobiscum so en antwoerdet hem niemant om des myrakels wil.

¶ Op een tijt so haeste hem TRAYANUS seer te stride waert **Ende** hem quam een weduwe tegens al wenende **ende** seyde **Ic** bid v here dat ghi wreken wilt mijns kints bloet dat onsculdelic gestort is. **TRAYANUS** seyde haer dat hijt wreken soude quaem hi gesont weder **Ende** die wedue seide. wie sel mi recht doen oftu inden stride doot bliueste **Ende** die keyser seyde haer **Die** geen die na mi regnieren sel **Ende** si seyde weder. **wat** sel di dat baten dat mi een ander gerechticheyt doet. **TRAYANUS** seyde **Seker** vrouwe niet **Die** wedue seyde **Ist** niet beter dattu mi gerechticheit doetste **ende** du dat loon daer of ontfancste dan dattu mi wijste tot enen anderen. Doe wert TRAYANUS beruert **ende** ginc vanden peerde **ende** wrac daer selue haers soens [139vb] bloet. Men seyt oec dat TRAYANUS soen op een tijt doer die poerte reet **ende** dede sijn peert al **onmatelic** lopen al so dat hi eenre weduwen sone dode **Doe** die weduwe dat den keyser al wenende seide so gaf hi der wedewen sinen soen die dat gedaen had voer horen soen **ende** hi gaffer haer mede veel goedes. ¶ Na langen tiden doe TRAYANUS doot was so geuielt dat GREGORIUS eens ouer een wech ginc daer TRAYANUS in sinen leuen dic plach te wanderen **ende** hi wert gedenkende hoe dat TRAYANUS een gerechtich rechter had geweest **ende** verwonderde seer sijnre groter goedertierenheyt also dat hi haestelic ginc in **SUNTE PETERS KERC** **ende** weende daer bitterlic voer TRAYANUS siel **Ende** hadde alte grote ontfermherticheyt dat hi in die dwalinge des ongelouen gestoruen was Doe wert hem van gode geantwoert **Siet** ic heb dijn gebet gehoert **ende** TRAYANUM vander ewiger verdoemenisse gespaert **Mer** wachti voert dattu voer genen verdoemden meer en biddeste. ¶ **IOHANNES DAMASCHENUS** seyt Doe **Sunte GREGORIUS** voer TRAYANUM [140ra] bat so hoerde hi een godlike stemme die hem seyde **Ic** heb dijn bede gehoert **Ic** geue TRAYANUM genade. ¶ Waer om veel questien hier of sijn oestwert **ende** westwert Want de sommige seggen dat TRAYANUS weder leuende wert **ende** verdiende gracie **ende** genade **Ende** dat hi also quam totter glorien want hi mit volre sentencien niet en was verdoemt **Sommige** ander seggen dat TRAYANUS siel niet en was ontbonden vander misdaet der ewiger verdoemenisse mer dat **hem** die pijn verlaten is tot doemsdage **Sommige** ander als

IOHANNES DIE DYAKEN die dese legende screef seggen so dat GREGORIUS niet en bat mer dat hi weende. Ende dicwyl geeft god van ontfermherticheyden dat die mensche begeert al en der hijs niet bidden ende daer om seggen se dat TRAYANUS siel niet en is verlost vter hellen noch inden paradise geset mer si is vander pinen der hellen vry want also als hi seit so is TRAYANUS siel inder hellen mer ouermits die godlike bermherticheyt so en lijtse geen pijn Sommige ander seggen dat die pijn der hellen is twierhande. [140rb] als die pijn des vuelen ende die pijn des scades Als dat deruen der bescouwinge des godliken aensichtes Ende aldus seggen se dat hem die eerste pijn is verlaten mer die ander pijn is hem noch gehouden. Men seyt oec dat die engel gods tot GREGORIUS seide Om dat du voer enen verdoemden gebeden hebste so moetstu kiesen een van tween enter twe dage inden vegeuuer te sijn of al dijn dage siec te sien Ende GREGORIUS seyde dat hi lieuer had al sijn dage siec te sijn dan twe dagen inden vegeuuer te wesen waer om het gesciede dat GREGORIUS van dier tijt al sijn leefdage den sage hadde of die gicht of artjc of altoos anders grote siecten lede. sonderlinge so wert hi seer gepijnt van quader magen als hi oec seit in eenre epistelen Ic heb so groten geswel ende bin so seer gepijnt mit ouden siecten dat mijn leuen alte grote pijn is want dagelics so sterue ic in pinen Ende verwachtende so verwachte ic den bode der doot. van quadern humoren bin ic so seer gepinicht dat mi dat leuen een pijn is ende mit begeerten [140va] verwachte ic den doot ende mit minen suchtinge rekene ic se mi alleen te wesen remedie of goet. ¶ Een vrouwe plach alle sonnendage GREGORIUS hostien te brengen Ende doe hoer Sunte GREGORIUS op een tijt nader missen gods licham geuen woude ende seyde Dat licham ons heren IHESU CRISTI behuedi in dat ewige leuen So wert dat wijf dwaeslic lachende Ende GREGORIUS keerde sijn hant mit gods licham van haren mont ende leydet op dat altaer Daer na vragede hi den wiue voerden volke om wat saken si gelachet had ende si seyde Om dattu dat broot dat ic mit minen handen gebacken heb segste gods licham te wesen Ende doe viel Sunte GREGORIUS in sijn gebet om die ongeloue des wiues Ende do hi opstont vant hi opten altaer dat deel van gods licham verwandelt in vleysch in die gelikeni eens vingers ende doe geloefde dat wijf ende hi viel weder in sijn gebede ende het wort verwandelt inder eerster gedaenten ende dat wijf ontfengen doe mit weerdicheyden Sommige princen baden [140vb] Sunte GREGORIUM om wat duerbers heylichdoms ende hi gaf hem een luttel van Sunte IANS EWANGELISTEN mantel Doe si dat ontfangen hadden so gauen sijt hem

weder seer onweerdelic voer onduer heylichdom **Doe** dede **Sunte** GREGORIUS sijn gebet *ende* stac cleyne gaetkijns in dat laken *ende* daer quam te hant bloet wt *ende* dus vertoende onse here hoe duerbaer die reliquien waren. ¶ Een ryc man van ROMEN die sijn wif gelaten had was van **Sunte** GREGORIUS daer om verbannen welc hi alte swaerlic verdroech **Mer** want hi der machte des pawes niet wederstaen en mocht so socht hi hulpe aen den touenaers *ende* si beloueden hem dat si enen duuel senden souden in des pawes peert als hi daer op rede diet peert so lange quellen soude dat die paus in groter vresen sijns lijfs wesen [-en] soude. Tot eenre tijt daer na doe **Sunte** GREGORIUS op sijn peert rideen soude so senden die touenaers enen duuel int peert. **Ende** die begonste dat peert so seer te quellen dattet niement weder houden en mocht **Doe** verstont **Sunte** GREGORIUS vanden heyligen geest dat die duuel in dat [141ra] peert gesent was **Ende** hi maechte een cruce voer sijn peert *ende* verlosten mer die touenaers worden alle blint *ende* si belieden haer sunden *ende* worden gedoopt. ¶ Oec leestmen dat een abt in **Sunte** GREGORIUS cloester was die mit gewelt abt was geworden **Ende** hi boetscapte **Sunte** GREGORIUS datter een monic was gestoruen sonder absolutie dattet GREGORIUS niet en wist **Ende** **Sunte** GREGORIUS was toornich datmen hem sonder absolutie had laten steruen **Ende** hi screef in enen brief dat hi en absoluierde vanden ban **Ende** hi gaf enen dyake den brief *ende* beual dat hi en las opt graf bouen den doden monic **Ende** hi dede datmen hem beual. **Ende** des nachtes daer na openbaerde die dode monic sinen abt *ende* seide dat hi tot dier tijt toe in vangenisse had geweest mer nv waer hi geabsoluiert *ende* verlost **Sunte** GREGORIUS ordenierde den dienst der heyliger kerken *ende* den sanc **Ende** die scolen *ende* hi liet maken twe huse daermen dit den kinderen leerde **Die** eerste neuen **SUNTE** PETERS KERC te ROMEN *ende* die ander bider kerken **SUNTE** IANS TE LATRANEN **Ende** daer [141rb] toentmen noch *ende* hout in groter weerdicheyt sijn antiffenen **Ende** die gesele daer hi die kinder mede sloech *ende* sijn bedde daer hi op te leggen plach. **Ende** ten lesten doe **Sunte** GREGORIUS die kerke geregiert had .xxij. iaer *ende* vi. maende *ende* .x. dage voer hi te gode vol heylicheyden *ende* duechden **Int** iaer ons heren .vi^c. *ende* .vi. **Na** **Sunte** GREGORIUS doot so wert in ROMENYEN alte groot honger *ende* duertijt waer om die arme die GREGORIUS mildelic plach te voeden quamen tot ten paeus die na hem quam *ende* seyden vader en laet ons niet verderuen van honger die GREGORIUS onse vader heeft geuoet **Ende** die paeus hadde dese woerden onweerde *ende* antwoerde aldus **Al** woude GREGORIUS alle die luden

ontfangen om sinen prijs te vermeerren wi en mogen des niet wachten noch v also voeden Ende also liet hi se ydel van hem gaen Hier om openbaerde hem **Sunte GREGORIUS** tot drien reysen ende hi berispten goedertierlic van sijnre vracheyt ende van sijnre achterspraec Mer hi en woude hem in geens sins beteren waer om dat[141va]ten **Sunte GREGORIUS** vierdewerf openbaerde vreselic ende sloechen int hoeft ende die paeus wert doe siec ende sterf cortelic ¶ Doe die honger noch duerde so begonsten sommige quade lude **Sunte GREGORIUS** tachter spreken ende seiden dat hi als een houerdich man alle den scat vander kerken verteert had ende om die wraec hier of so beruerden si dat ander volc datmen **sunte GREGORIUS** boeken bernen soude Ende alsi sommige van sinen boeken verbernt hadden ende si die ander verbernen wouden so wederstont dat alte seer PETRUS die **Sunte GREGORIUS** diake was mit welken hi disputierde ende maecte die vier boeken vanden dyalogon ende hi seide dat si daer mede **Sunte GREGORIUS** niet en souden mogen verdeluwen of doen vergeten want hi seyde datmen in veel lande exemplars had ende hi seide dattet grote sacrilegie waren datmen so heyluchs vaders [-ver]boeken verbernen soude op wies hoeft hi dic gesien had den heyligen geest in gelikenisse der duuen. Ten lesten so brocht hi se tot deser sentencien dat hijt sweren woude dat hijt ge[-seit] <+sien> had Ende en storue hi dan niet mer bleef hi leuende na dat [141vb] hijt gesworen had so soude hi hem die boeken laten verbernen want hi seyde hem dat **Sunte GREGORIUS** geseit had So wanneer dat hijt seyde dat hi die duue op hem gesien had dat hi niet langer en soude mogen leuen Doe dese goede PETER sijn dyaken quam in die tegenwoerdicheyt des ewangelijs ende hi den letteren des ewangelijs genaecte mitten handen ende hi daer op swoer in getugenis GREGORIUS heylicheyt so gaf sinen geest sonder wee in getugenisse der woerden. ¶ Een monic van **Sunte GREGORIUS** cloester die had een luttel geldes vergadert ende **Sunte GREGORIUS** openbaerde enen anderen monic ende seyde dat hi den monic seide dat hijt gelt van hem dede ende hi penitencie an naem want hi soude des anderen dages steruen. Doe die monic dat hoerde so ontsach hi hem seer ende dede penitencie ende gaft gelt ouer ende than quam hem so grote sage an [-ende de] dat hi lach tot des derden dages te terci tijt in groter pinen ende die moniken stonden omtrint hem ende lasen Daer na begonsten si van desen sieken monic gebrec te seggen Ende te hant wert hi weder crachtiger int leuen ende hi sloech sijn ogen op ende al omsiende seide hi hem [142ra] Brueders onse here moetet v vergeuen waer om woudi van my

Achterspraken doen want ghi hebt mi groot achter deel gedaen **ende** ic was tot eenre tijt te samen van v **ende** vanden duuel gewroeget **ende** ic en wist niet wien eerst antwoerde mer wanneer dat ghi yemant siet steruen so en spreect *van hem* geen quaet mer hebt medeliden mit hem als mit enen die mit sinen vyant vaert tot so vreseliken gerechte waert want ic stont te vonnisse vonnisse voer den duuel **Ende** mit **Sunte GREGORIUS** hulpe so antwoerde ic hem wel **ende** oec van allen dien dat hi mi op leyde mer van eenre saken die hi mi voer *werp* so werde ic also verwonnen **ende** also als ghi sien moget daer om so gequellet dat ic my daer niet of en mochte verlossen. **Doe** hem die die brueders vrageden wat dat waer [-ic en ders n] so seyde hi **Ic** en ders niet seggen want doe mi **Sunte GREGORIUS** beual tot v te comen so beclagede hem des die duuel seer **ende** waende dat hi mi gesent had om penitencie te doen van dier saken **Ende** ic liet **Sunte GREGORIUS** te borge dat ict niemant [142rb] seggen en soude. **Ende** te hant riep hi **ende** seyde **O ANDRIES** binnen desen iaer so moetstu steruen die mi mit quadren rade tot so groter vresen hebste gebrocht **ende** te hant loec hi weder sijn ogen vreselic toe **ende** gaf den geest ¶ **Het** was een man in die poert die [-**Sunte**] **ANDRIES** hiet die tot dier seluer vren dat hem dese steruende monic dus aensprac viel in also sterker doot dat hem sijn vleysch so ontginc dat hi billix steruen had moeten mer nochtan en conde hi niet **Ende** doe vergaderde hi **Sunte GREGORIUS** moniken **ende** seyde dat hi mit dien monic die daer doot was genomen had sommige boeke vanden cloester **ende** hadse vreemden luden gegeuen **ende** vercoft **ende** te hants doe hi dit gebiecht had gaf hi sinen geest die daer te voren niet steruen en mocht. ¶ **In** dien tiden als bescreuen <+is> inden leuen van **Sunte LOY** doemen noch meer was houdende inder kerken dat ambocht der missen dat **Sunte AMBROSIUS** die biscop geordeniert had dan dat **Sunte GREGORIUS** had gemaect so vergaderde **ADRIAEN** die paeus enen gemenen raet **ende** [142va] daer wert geordeniert datmen altemael houden soude dat ambocht dat **Sunte GREGORIUS** gemaect heeft tot welken seer halp **KAERL** die keyser want hi sende in allen prouincien **ende** hi dwanc alle die clerken mit dreygen also dat si al **AMBROSIUS** boeken vanden dienst der missen most verbernen **Ende** hi leyde veel clerken in den kerker die hem hier in wederstonden **Ende** een wijs man gehieten **AUGONIUS** <+voer tot desen rade> **Ende** hi vant den raet drie dage gescleyden **ende** mit sijnre wijsheyt so brocht hi den paus daer toe dat hi weder dede roepen alle die prelaten die daer vergadert hadden geweest **Ende** doe die raet aldus weder vergadert was so droegen alle die vaders

oueren datmen **Sunte** GREGORIUS missael ende **Sunte** AMBROSIUS missael beyde leggen soude besloten op **Sunte** PETERS altaer datmen alle die dueren vander kerken sluten soude ende dat hi se wel vlijtelic soude besegelen mit veel biscops segelen **Ende** dat si alle den nacht souden wesen in haren gebede **Ende** bidden gode dat hi bi enigen teyken openbaren woude welcs missael hi liefste vanden [142vb] twen vander kerken had gehoude **Ende** also si ouer een droegen so deden si **Ende** des mergens doe si die duere op deden doe vonden si **Sunte** GREGORIUS missael ontbonden **ende** ouer alle die kerke gestroeyt aen quateernen **Mer** **Sunte** AMBROSIUS [-missael] missael vonden si leggen aen die selue stede vanden outaer daer sijt geleit had mer dat was op gedaen **ende** mit desen teyken verstanden si inden heyligen geest datmen **Sunte** GREGORIUS ambocht alle die werlt doer houden soude **Ende** **Sunte** AMBROSIUS ambocht soudemen allene houden in sijnre kerken tot MEYLANEN daer hi biscop was **IOHANNES DIE DIAKEN** beschrijft Doe hi **Sunte** GREGORIUS leuen vergaderen soude **ende** beschrijuent so docht hem teenre tijt in sinen slape dat hi bi eenre lanteerneen sat **ende** screef dat bi hem stont een paep die alte cleynen dunnen ouerroc had also dat hi daer doer sach sijn swerte cleet dat hi aen had daer onder **ende** hi quam bet naerre **ende** en mocht hem niet onthouden van lachen **Doe** vragede hem **Iohannes** waer om dat hi die also geestelic scheen [143ra] also onmanierlic lachede. **Ende** hi antwoerde hem om dattu vanden doden scrijfste die du nie leuende en sageste. **Iohannes** seide al en kende ic hem niet van aensich nochtan scriuic van hem dat ic gelesen hebbe **Ende** die pape seyde hem **Du** hebste gedaen dattu wilste **ende** dat ic doen mach en sel ic niet laten **ende** doe thant so wtdede die man die lanteerne **ende** verueerde **Iohannes** so seer dat hi riep **ende** waende dat hine gedoot soude hebben mitten zweerde **Ende** te hant quam daer **Sunte** GREGORIUS **Ende** mit hem **Sunte** NYCHOLAUS tot sijnre rechter side **Ende** te luchter side **Sunte** PETER ende **Sunte** IACOB **ende** seyde hem **Cleyn** van geloue waer om twiuestu **ende** doe hem die **Duuel** verberch achter die gordijn vanden bedde so nam **Sunte** GREGORIUS wt **Sunte** PETERS handen een grote bernende fackele die hi schene te dragen **ende** hi verbernde sduuels aensicht **ende** mont mitter fackelen **Ende** maecten gelijc enen moer **Ende** een cleyn spranc viel in sijn wit ouerrocken **ende** dat dun was **Ende** aldus so openbaerde hi alte swert **Ende** sunte GREGORIUS seyde wi en hebbens niet [143rb] swert gemaect mer wi hebben getoont dat hi zwert was **ende** aldus voeren si wech mit groten lichte

van *Sunte LONGINUS martelaer*

LONGINUS was een Centurio die mitten anderen neuen ons heren cruce stonden **Ende** hi stac onsen here in sijn side **Ende** doe hi <+den> wonderen sach die daer gesciede als die verduusternisse der sonnen **ende** die beuinge der eerden **ende** dat ander so geloefde hi inden heer mer sonderlinge om een sake die hem gesciede **want** hem dat gesicht sijnre ogen vergaen was van siecten of van outheyden **Ende** doe hi [-be] bi geual sijn ogen bestreken had mitten bloede dat ander spere neder quam geronnen doe hi *CRISTUM* gesteken had so wert hi te hant claeeric wedersiende **Ende** daer om liet hi sijn ridderscap **Ende** doe hem die apostelen geleert hadden so leefde hi in CESARIEN VAN CAPODOSIEN in enen [-heylic] eenliken leuen .xxvijj. iaer **ende** bekeerde veel volcs ten geloue mit woerden **ende** mit exemplelen **Ende** doe hem die proefst geuangen had ende hi den afgoden niet offeren [143va] en woude so deden die prouoest al sijn tande wt steken **ende** sijn tonge wt sniden mer LONGINUS en verloes niet nochtan sijn sprake. **mer** hi greep een bijl **ende** sloech al die afgode ontwe **ende** seyde wi sellen besien oft gode sijn **Ende** die duuelen gingent den afgoden **ende** gingent inden prouoest **ende** in alle sinen gesellen **Ende** si worden alle sot **ende** vielen tot LONGINUS voeten **Ende** LONGINUS seide totten duuelen waer om woendi inden afgoden **ende** si antwoerden **Daermen** *CRISTUM* niet en noemt noch daer sijn teyken niet en is geset dat is onse woninge **Doe** die prouoest aldus versot was **ende** sijn ogen verloren had so seyden LONGINUS weet dattu niet en selste mogend genesen werden dan alstu mi hebste doen doden want also vroe als ic gedoden bin so sel ic di verweruen gesontheyt van siel **ende** van licham **Ende** te hants dede hine onthoefden **ende** daer na quam die proest tot sunte LONGINUS licham **ende** viel neder **ende** bat genade al wenende **ende** te hant wart hi siende **ende** genesen **ende** in goeden werken so eynde hi sijn leuen.

Van *Sunte BENEDICTUS* [143vb]

BEDEDICTUS was geboren in die prouincie van MUSIA **Doe** hem sijn ouders te ROMEN gesent hadden om te leren die vrye consten so liet hi

varen die leringe der letteren mer hi gaf hem te trecken inder woestinen
ende sijn voester moeder dien seer minde si volgede hem teenre stat die
EFFIDE hiet ende daer ontleende si een suef vanden gebueren om weyte
mede te reynigen Ende si liet dat onbehuetlic staen op een tafel also
dattet daer of viel ende si vantet ontwee Doe sijt sach weende si ende
BENEDICTUS doe hi haer wenende sach so nam hi die stucken vanden
sueue ende dede sijn gebet ende doe hi op stont vant hijt al geheel Daer
na ontliep hi al heymelic sijnre voesteren ende quam tote eenre stat
daer hi drie iaer was ende het niemant en wist dan een monic die
ROMANUS hiet die BENEDICTUS monics habijt an toeck ende gaffen dagelijx
teten Ende om datmen van ROMANUS celle niet gaen en mocht totten
hole daer BENEDICTUS lach want dat cloester stont op een steenroedse
ende BENEDICTUS lach onder in een dal Daer om so plach [144ra]
ROMANUS broot te binden an een lanc seel ende latent also neder Oec
had hi een belleken gebonden aen een lanc seel dat BENEDICTUS weten
soude biden clinken vander bellen als hem ROMANUS brochte broot ende
hi dan wt comen soude ende nement. Mer die duuel hadde hadt van
ROMANUS caritate ende van BENEDICTUS prouancien so dat hi tot eenre tijt
werp enen steen op dat scelleken dattet te brac mer daer om en liet hem
ROMANUS niet te dienen Hier na openbaerde onse here enen priester in
enen visioen die veel spisen bereyde tot sijnre behoefnisze tegen
paeschen ende seyde Du bereyste di menigerhande spise in
weeldicheyden ende mijn knecht wert gepijnt van hunger in dier stat
Ende die priester stont thant op ende sochten mit groten arbeyde Ende
doe hine gevonden had so seyde hi stant op ende laet ons eten want tis
huden paeschdach BENEDICTUS seyde Ic weet wel dattet huden paeschen
is want ic di sie want ic langen tyden nie mensche en sach sonder di
huden om dat hi verre vanden luden was so en wist hi niet dattet
paeschdach was Die priester seyde hem voer[144rb]waer tis huden die
dach dat onse here vander doot verrees ende di en behoert niet te
vasten want ic bin daer om totti gesent Ende aldus dancte si gode ende
namen die spise mit vroecheden ¶ Tot eenre tijt so vloech een vogel
diemen meerle hiet onrustelic omtrint Sunte BENEDICTUS aensicht also
dat hi se lichtelic mitter hant had mogen vangen mer doe hi hem
segende so voer die vogel wech ende te hant brocht hem die duuel in
gepense eens wiues die hi voertijts gesien had ende hi ontstac sijn hert
so seer tot haer dat hi bina laten woude die woestine om die
begeerlicheyt sijns vleysches. Mer thant quam hi bider genaden genaden
gods weder tot hem seluen ende ginc inder lucht al naect wentelen

inden doorne also lange dat sijn licham al duerwont was vanden doorne
Ende veryagede also die wonderen sijs herten mitte wonderen sijs
vleysches **A**ldus verwan hi die sunden want hi verwandelde den brant
ende van dier tijt so en quam hem niet meer aen die vleyschelike
becoringen [144va] ¶ **D**oe aldus dat geruchte sijnre heylicheyt wies so
geuielt dat een abt sterf van enen cloester ende dat alle die vergaderinge
des cloesters tot hem quamen ende baden hem dat hi haer abt wesen
woude ende hi ontseydet lange ende en woudes niet consentieren **E**nde
seyde hem dat hoer seden ende die sijn niet ouer een dragen souden
mer ten lesten wert hi verwonnen van haren bidden ende consentierdet.
Ende doe BENEDICTUS haer regel nauwer houwen dede so roudet hem
seer dat si en gecoren hadden tot enen abt. **T**en lesten alsi sagen dat si
haers willen niet gebruken en mochten mer dat hem BENEDICTUS haer
regel sterkelic dede houden so pijnden si hem te doden mit venijn dat
gemenget was in wijn mer BENEDICTUS maecte een cruce opt glas ende
thant so brac dat glas oft mit enen steen ontwe [-gewe] geworpen had
geweest **D**oe verstont BENEDICTUS dat daer <+den> dranc des doots in
was die dat teyken vanden cruce niet verdragen en mochte **E**nde thant
so stont hi op mit enen bliden aensicht ende seyde **B**rueders die
al[144vb]machtige god moetet v vergeuen **E**nde seydic v niet dat v mijn
seden niet ghenuegen en souden **D**oe ginc hi weder totter woestinen
daer hi veel mirakelen dede **D**aer quamen veel moniken tot hem ende hi
stichte daer .xij. cloesteren **I**nene van dien cloesteren was een monic
die niet lange en mocht gedueren in sinen gebeden. mer als dander
beden so ginc hi daer buten ende dede wtwendige dingen. **D**oe de abt
vanden cloester dit **S**unte BENEDICTUS geseit had so ginc hi derwert ende
sach dat een swert kint den monic die niet dueren mocht in sinen
gebede nam biden clede ende leyden daer buten ende BENEDICTUS seide
totten abt ende tot MAURUS sinen monic en sietstu niet wie hi is dien
trect ende doe si seiden **N**een wi seide hi **B**id wi gode dat ghijt oec sien
moget ende naden gebede sach MAURUS de monic. mer de abt niet **N**ader
bedinge was die monic daer buten ende BENEDICTUS sloechen seer mit
een roede **E**nde voert bleef hi gestadich in bedingen **E**nde die vyant en
dorsts niet meer wt leyden recht of hi geslegen had geweest **V**an desen
cloesteren waren<+re> twe op steenroedsen gesticht ende mit pinen
haelden si twaeter beneden [145ra] **E**nde doe die bruueders dicwijl
BENEDICTUS baden dat hijt cloester anders waer liet stichten so ginc hi op
eenre <+nacht> mit enen kinde op den berch ende bede daer lange
ende leyde daer drie steen tot enen teyken ende doe hi weder thuus

gecomen was ende die brueders om die selue sake tot hem quamen so
seyde hi gaet ende hoelt een luttel die steenroedse daer ghi den steen in
selt vinden leggende want onse here sel v daer water wt moge brengen
ende si gingen ende vonden die steenroedse swetende ende si
hoeldense een luttel ende vonden se te hant vol waters ende tot noch so
vloeyt daer waters genoech wt so dattet vanden ouersten des berges
neder comet lopen. ¶ Op een tijt doe omtrent **Sunte** BENEDICTUS cloester
een man mit eenre crommer picken enen doorn hiewe so viel dat yser
vten hechte int water ende verdranc **Ende** doe hi daer om alte droeuich
was sowerp BENEDICTUS dat heft int water ende te hant quam dat yser
daer bouen an vlotende. ¶ Een kint dat PLADUS hiete ginc wt om water te
scepen ende viel in die vloet ende te hant begrepen twater ende toechen
[145rb] bina een boech scoot vanden lande **Ende** BENEDICTUS sach dit
inden geest daer hi was in sijnre cellen ende riep tot hem MAURUS den
monic ende seide hem wat den kinde gesciet was ende beual hem dat hi
totten kinde ginge om hem te helpen **Ende** doe hi hem die benedictie
gegeuen had so liep hi haestelic derwert ouer twater totten kint als op
droech lant ende waende dat hi opt lant gegaeen had ende hi grepit mit
den haer ende toecht wt **Ende** doe hi tot BENEDICTUS weder quam so
seyde hi hem wat hem gesciet was mer BENEDICTUS en screef dit werc
sijnre verdienten niet toe mer der gehoersamicheytsijns monics. ¶ Het
was een priester die FLORENCIUS hiet die so groten hat op BENEDICTUS had
dat hi venijn in broot liet backen op dat hi en daer mede mocht
vergeuen ende hi sendet hem als voer een present **Ende** BENEDICTUS
ontfenget harde geern **Ende** hi werpet voer enen rauen die hi teten
plach te geuen ende seyde Neemt dit broot inden naem ons heren **Ihesu**
Cristi ende werpt in alsulker stat [145va] daert geen mensche vinden en
mach Doe ondede die rauen sinen bec ende sijn vlogelen ende begonste
omt broot te lopen ende te creyen als of hi seggen woude dat hi geerne
gehoersam waer mer dat hijs niet en conste gedaen **Ende** BENEDICTUS
beualt hem noch ende seyde Heftet op ende werptet wech also ic di
geseit hebbe Ten lesten droecht die rauen wech ende quam ouer drie
dage weder **Ende** BENEDICTUS gaf hem teten als hi plach. [¶] Doe dese
priester sach dat hi BENEDICTUS niet doden en mocht so pijnde hi hem te
wonden die zielen sijnre moniken **Ende** dede .vij. ionferen spelen al
naect inder moniken hof ende lietse daer dansen ende singen op dat die
moniken daer mede becoret souden werden van oncuuscheyt. Doe dat
BENEDICTUS van sijnre cellen sach ende hi vreesde voerden val sijnre
moniken so liet hi hem sijn hatye gebruiken ende nam sommige

moniken mit hem ende voer wonen op een ander stat Ende doe FLORENTINUS die priester op sinen solre stont ende hi BENEDICTUS wech sach gaen ende hi die seer blide [145vb] was so viel die solre te hant ende hi bleef daer onder doot Doe liep MAURUS na BENEDICTUS ende seyde keer weder want die persequeerre is doot Doe [-die] hi dat hoerde doe versuchte hi seer om dat sijn vyant in sijnre boesheyt doot was gebleuen ende om hem sijn discipel daer om verblide Ende hi sette MAURUS daer om grote penitencie Ende hi ginc als voerseit is ter ander stat wonen ende quam ten BERGE VAN CASSIJN ende den tempel des afgods APOLLO destrueerde hi te mael ende maecter of een bedehuus in die eer Sunte IANS BAPTISTEN ende dat volc dat daer omtrint woen<+de> bekeerde hi vanden afgoden. mer die duuel verdroech dat herde swaerlic ende openbaerde sinen vleyscheliken ogen alte swert ende knerste op hem mit sinen tande ende seyde BENEDICTE BENEDICTE mer doe hi hem niet en antwoerde so seyde hi anderwerf Maledcte maledicte waer om quelstu mi ¶ Op een tijt wouden die moniken enen steen dragen ter tymmeringe wert mer si en mochten Ende doe si ene menichte van mannen hadden daer toe ende [146ra] sijs nochtan niet en mochten verroeren so gaf Sunte BENEDICTUS die benedictie ende doe hieuen si en seer lichtelic op ende daer worden si gewaer dat die duuel op den steen had geseten ende dat hijs en niet liet verroeren. ¶ Doe die moniken een muer een luttel hoger maken souden so openbaerde die duuel Sunte BENEDICTUS ende seyde dat hi gaen woude totten moniken die daer arbeyden ende Sunte BENEDICTUS ontboet sinen moniken mit enen bode. Brueders wacht v in vwen werken want die duuel coemt tot v. Mer eer die bode sijn boetscap al gedaen hadde so was die duuel daer gecomen ende werp een muer auerecht daer neder ende enen iongen monic daer onder doot mer Sunte BENEDICTUS dede dat kint dat doot ende gewondet was tot hem brengen in enen sac. mit sinen gebede verwecete hijt weder ende liet gaen werken. ¶ Een leec man van goeden leuen plach alle iaer alle vasten tot Sunte BENEDICTUS te comen ende hem te vanden. op enen dach doe hi tot hem soude gaen so ginc mit hem een ander die spise mit hem droech [146rb] om teten inden wege ende doet gecomen was opden dach so sprac die man ende seyde Brueder laet ons eten op dat wi niet te moede werden inden wege ende <+hi> antwoerde hem dat hi niet mit allen en woude eten eer hi quaem tot BENEDICTUS Die ander sweech noch een wile ende daer na so node hi en te eten anderwerf mer hi en wouts niet doen Doet noch een vre geleden was ende si noch seerre vermoedet waren vanden wege so

vonden si enen suuerliken camp ende een scoen fonteyn **Ende** al dat
genuechlic was neuens te rusten **Doe** toende hem dit sijn geselle **ende**
bat hem [-daer hi] <+dat si> daer een luttel in rusten souden **ende**
eten **Ende** wantet daer seer lustelic was so dede hijt **ende** doe si
gecomen waren tot **Sunte BENEDICTUS** so seyde hi hem **Siet** brueder die
duuel en mocht i ten eersten noch ten anderen niet geraden mer ten
derden mael verwan hi di **Ende** doe viel hi voer **Sunte BENEDICTUS** voet
ende suchte om sijn misdaet. ¶ **Gotela** die coninc vanden GOTTHEN die
woude proeuen of **BENEDICTUS** den geest der pro[146va]phecien had
ende gaf enen van sinen knechten sijn cleder aen **ende** seynden mit al
des coninx gesinde ten cloester wert **Doe BENEDICTUS** tegens hem
wtgegaen was so seyde hi hem lieue kint doch dit of want ten is dijn niet
ende hi viel thant ter eerden **ende** ontsach hem dat hi alsulken man
bespot had. ¶ **Een** cleric was beseten mitten duuel **ende** men brochten
tot **Sunte BENEDICTUS** dat hi en genesen soude **Ende** doe hi den duuel
vten cleric verdreuen had so seyde hi hem **Ganc** ende wachti dattu geen
vleysch en etste noch wijn en drincste **Ende** en ontfange niet die heylige
orde Want so wanneer du die heyligh orde ontfangen wilste so selstu
des duuels van recht sijn. **Doe** hi dit een lange tijt gehouden hadde
Ende hi sach dat die geen die sijn minre waren voer hem die heylige
orde ontfangen so liet hi **Sunte BENEDICTUS** woerde varen recht of hi se
vergeten had **Ouermits** lancheyt der tijt. **ende** ontfenc die heylige orde
der priesterscap **Ende** te hant **quam** die duuel weder in hem dien
gelaten had **ende** quel[146vb]den so dat hi sterf. ¶ **Op** een tijt doe SALAM
die coninc van GOTSEN die ongelouich was mitten ARRIANEN **ende** was alte
vreselike wreet tegen die geestelike personen der heiliger kerken also
dat si nauwe leuendich van hem conden geocomen die voer hem
quamen. **Op** een tijt doe hi van groter giericheit wat roefs geern gehadt
had so wonde hi enen dorpman iamerlic also dat die dorpman seyde dat
hi sijn goet **Sunte BENEDICTUS** beuolen had te houden **ende** doe en dede
hi hem niet meer pinen om dat hijt goet waende te crigen **ende** die
coninc dede desen man binden mit twee yseren ringen om sijn armen
ende deden sitten op een peert **Ende** hi dwanken **ende** voer mit hem dat
hi em wisen soude wie **BENEDICTUS** waer die sijn goet had **ende** si voeren
te gader tot **Sunte BENEDICTUS** cloester **ende** hi vanten alleen sitten lesen
voer die dore vander cellen **Ende** die dorpman seyde totten fallen
coninc **Siet** dits de man daer **Ic** di of geseit heb die vader **BENEDICTUS**
Doen die coninc vreselic **ende** fellic aensach **ende** hi waende dat hi en
doen soude alsulke vreselicheyt als hi plach so began hi te roepen **ende**

seyde [147ra] **S**tant op stant op *ende* gif des dorpmans goet dattu
hebste **Ende** mit desen geroep hief BENEDICTUS sijn ogen vten boec *ende*
te hant doe hi op den dorpman sach diemen daer gebonden hielt *ende*
hi sijn ogen daer op sloech so ontbonden wonderlic sijn arme die
mitten ringen gebonden waren ia also haestelic dat hem geen mensche
also haestelic en had mogen ontbinden **Ende** doe dese man die
gebonden was also haestelic ontbonden bi hem stont so wert die coninc
die so wreet was verueert van dier macht *ende* viel voer **Sunte**
BENEDICTUS voete **Ende** liet al sijn wreetheyt *ende* bugede sinen wreden
hals voer BENEDICTUS *ende* bat hem dat hi voer hem bade **Mer**
BENEDICTUS en stont niet op van desen lesen mer hi riep die brueders
ende beual datmen hem binnen leide *ende* gaue hem die beneficie **Ende**
doe die coninc weder tot hem gebracht was so bat **Sunte** BENEDICTUS dat
hi hem wachten woude van sijnre wreetheyt *ende* andere boesheyden
Ende die coninc voer wech *ende* en eyschede niet van dien dorpman
dien BENEDICTUS vten wille gods mit sinen aensien alleen sonder
gena[147rb]ken verlost hadde. ¶ **O**p een tijt doe in een lantscap groot
honger *ende* duertijt geworden was so dat al den volke gebrac daer si bi
leuen mochten **Ende** BENEDICTUS cloester gebrac oec coerns Want alt
broot was gegeten also dat si tot eenre maeltijt mer vijf brode en hadde
Doe dit **Sunte** BENEDICTUS haer abt sach *ende* mercte dat sijn monicken
besorcht waren so berispt hi se sachtelic daer van *ende* beual hem dat si
haer hert opheffen souden totter hemelscher beloeften *ende* seyde hem
waer om is v herte bedroeft om gebrec van brode hier isses huden luttel
mer mergen suldijt oueruloedelic hebben *ende* des anderen dages
vantmen voer BENEDICTUS celle .cc. mudde meels in sacken staen mer
mit wien dat die almachtige god dat daer sende dat en weetmen niet
Doe die brueders dat sagen so dancten si gode *ende* hadden meer
vresen dat sijs te veel hadden dan te luttel. ¶ **M**en leest oec dat een man
was die had enen soen die al scorft was also dat hem al sijn haer wtuiel
ende hi begonste te [147va] swollen also dat hi mit groter eyschlicheyt
begauet was **Ende** die vader senden tot **Sunte** BENEDICTUS dat hi en
genesen soude als hi dede van welken hi gode seer dancte **Ende** dat kint
bleef gestadich in goeden werken *ende* sterf salichlic in gode. ¶ **E**en man
die **Sunte** BENEDICTUS sende twe vlesschen wijns mit sinen kinde. mer
dat kint verhude die een vlesch inden wege *ende* dander brocht hi hem
Ende **Sunte** BENEDICTUS nam die een mit groten danke *ende* seyden
totten kinde doet wech ginc. **L**ieuwe kint en drinc vandier vlesschen niet
die du verhuet hebste. mer gyet se voersichtelic wt inden wege *ende*

besich se wat daer in is. **Ende** tkint ginc seer bescaemt en wech ende woude dit onderuijnden **Ende** doet kint alleen quam so neychdet die vlesch *ende* thant quam daer een serpent wt ¶ Op een tijt doe **Sunte BENEDICTUS** sijn auontmael at so was een monic bi hem die des heren soen vanden lande was **Die** hem die keers hielt daer hi bi at **Ende** een gedacht der houerdien *quam* hem in sijn herte **Als** wie is dit daer ic bi sel staen ende houden hem die keers ende [147vb] dienen hem *ende* wie bin <+ic> die hem sel dienen **Ende BENEDICTUS** seyde hem **Lieu** kint segene dijn herte Want bruede wat dencstu **Ende BENEDICTUS** riep die brueders *ende* beual datmen hem die keerse vten handen naem *ende* hieten inden cloester gaen *ende* rustelic sitten. ¶ Op een tijt sende **BENEDICTUS** sommige brueders tot eenre stat dat si daer een cloester stichten souden **Ende** hi sette hem enen dach [-v] In welken [-Ende] dat hi tot hem comen soude *ende* wisen hem hoement maken soude. Opten nacht die daer was voer den dach dat hi geset had te comen. so openbaerde hi hem den proefst in sinen slaep *ende* wijsde hem subtijlic hoemen elc dinc maken soude **Ende** om<+dat> de moniken desen visioen niet en geloueden *ende* si noch **BENEDICTUS** verwachten so quamen si ten lesten tot hem seggende. **vader** wi ontbeyden dijnre coemst als ghi geseit hebt *ende* ghi en coemt niet **Ende** doe sprac hi brueders waer om segdi dat **En** openbaerde ic v [-ende] niet *ende* wijsde v elke stede **Gaet** *ende* also als ghijt verstont inden visioen also ordiniertet. **Niet** verre van **Sunte BENEDICTUS** cloester waren twe nonnen van edelen geslach[148ra]te die haer tonge seer qualic bedwongen also dat si haren ouersten dicwijl moeylic waren *ende* doet **BENEDICTUS** geseit was so ontboet hi *hem* bedwinget v tongue of ic doe v te banne. **Dese** sentencie des bannes en seide hi niet daer om dat hi se te banne dede mer hi woudese daer mede also dreygen. mer dese nonnen en beterden niet *ende* worden begrauen in corten dagen in die kerc **Ende** doemen daer misse dede *ende* die priester seyde als gewoenlic was die te ban is die ga wt so sach deser nonnen voetster die altoos voer *hem* plach tofferen dat si quame vten graue *ende* ginge vter kerken *ende* **Ende** doe dit **Sunte BENEDICTUS** geseit wert so gaf hi mit sijnre hant een offerhande *ende* seide **Gaet** *ende* offert dese offerhande voer hem *ende* si en sellen niet meer te banne sijn **Doe** si dat gedaen hadden *ende* die priester riep als hi plach so en sachmense niet meer vter kerken gaen ¶ **Doe** een monic sonder benedixie wtgegaen was om te vanden sijn vader *ende* sijn moeder so geuielt dat hi sterf opten seluen dach dat hi tot hem gecomen [148rb] was **Ende** doemen hem grauen soude so werp <+hi>

eenwerf ende anderwerf *ende* derdewerf die eerde van hem **Ende** sijn ouders quamen tot **Sunte BENEDICTUS** hem biddende dat hi haren kinde die benedixie geuen woude **Ende** hy beual datmen ons heren licham nemen soude *ende* settent op sijn borst **Doe** datt gedaen was so bleef die eerde op sijn licham leggende *ende* hi en werp se niet meer of.

¶ **Een** monic was die vmer vten cloester gaen woude *ende* dede **BENEDICTUS** so groten anxt *ende* moeynis dat hi en ten lesten als *van* toorne wech hiete gaen **Ende** te hant doe hi vten cloester quam so vant hi in sinen wege enen vreseliken drake staen gapende **Ende** doe hi den monic verslinen woude so riep hi *ende* seyde **Och** brueders comet want dese draec wil mi verslinen **Ende** die brueders quamen toelopende **Mer** si en sagen den draec niet mer si sleepten den monic ten cloester wert beuende *ende* suchtende **Ende** hi belouede te hant dat hi nummermeer vten cloester gaen en soude. ¶ **Oec** op een tijt doe groot honger *ende* duertijt was [148va] in al dier prouincien **Ende** **BENEDICTUS** den armen al gegeuen had dat hi vinden *ende* crigen mochte also dat inden cloester niet gebleuen en was dan een luttel olien so beual hi den kelwaerder datmen die olye enen armen mensche geuen soude mer die kelwaelder en dedes niet om des willen dat den brueders geen olie bliuen en soude **Mer** doet **BENEDICTUS** vernam so beual hi dat vaetkijn olyen ten venster wt te werpen op dat inden cloester niet bliuen en soude tegen die gehoersamheit. **Doe** dat vat aldus wt geworpen was *ende* geuallen op enen steen so en wast nochtan niet gebroken noch gescoert *ende* **BENEDICTUS** beual datment al heel soude op bueren *ende* geuent den eersten armen mensche die bidden soude **Ende** hi berispte den kelwaerder van sijnre ongehoersamheit *ende* wantrouwelheyt **Ende** hi gaf hem tot sinen gebede **Ende** thant was daer een grote tonne die daer lach vol olyen **Ende** die olye wies so seer dat si wtuloyde opt pauymet.

¶ **Op** een tijt ginc **Sunte BENEDICTUS** om te visitieren sijn suster geheten SCOLASTICA die een heylige maget was **Ende** doe si [148vb] saten ouer tafel so bat si hem dat hi daer bleue om malkander tonderwisen in heiliger collacien **Mer** doe hijt geensins doen en woude so liet SCOLASTICA haer hoeft vallen tusschen haren handen *ende* aenriep onsen heer mit tranen *ende* thant doe si haer hoeft op buerde so wertet so sere regenen mit groten blixeme *ende* donre dat niemant sijn voet vter doren en had mogen setten nochtan dattet weder te voren seer claer *ende* scoen was mer die heylige maget had vercregen mit haren tranen die wandelinge **Ende** **BENEDICTUS** wert bedroeft *ende* seyde haer suster god moetet di vergeuen wat hebstu gedaen **Si** seyde hem **Ic** baddi *ende* du

en woutste my niet horen **Ic** bad minen god **ende** hi heeft mi gehoert
ganc nv wech oftu mogeste **Ende** also gesciedet dat si alden nacht ouer
wakeden **Ende** waren malkander sterkende **ende** vermakende in
hemelschen collacien van heyligen dingen **Ende** siet na drien dagen doe
sunte BENEDICTUS tot den cloester gecomen was so boerde hi sijn ogen
op **ende** sach SCOLASTICA sijnre suster ziel in gelikenisse eenre
blenkender duuen op varen totten hemel [149ra] **Ende** hi liet than
haer licham ten cloester brengen **ende** begroefse in een graf dat hi tot
sijnre behoef had laten maken ¶ **Op** een tijt des nachtes doe **Sunte**
BENEDICTUS in sinen gebede was **ende** hi wt sach tot enen veynster so
sach hi een claer licht vanden hemel dalen dat alle die donkerheit
vander nacht veriagede **Ende** hi sach dat alle die werlt vergadert was
ende voer hem gebracht als enen vuerigen cloot **In** welken licht dat hi
sach die siel GERMANUS des biscops van CAPUANE op varen totten hemel
ende namaels onderuant hi dat hi in dier seluer vren gestoruen was.
¶ **Inden** iaer dat **Sunte** BENEDICTUS sterf so voerseyde hi sinen bruederen
dat hi binnen dien iaer steruen soude **ende** op den sesten dach voer
sijnre doot dede hi sijn graf opdoen **ende** te hant quam hem die rede
Ende doe die siechte dagelics wies so dede hi hem op den lesten dach
dragen in sijn bedehuus **ende** daer ontfenc hi gods licham voer sinen
doot **ende** sijn cranke lede liet hi luenen op sijnre discipulen handen
ende also staende mit opgebuerden ogen **ende** den handen [-den
handen] totten hemel so gaf hi sinen geest in sinen gebede ¶ **Op** dien
seluen dach was [149rb] openbaringe van hem gedaen twe moniken
Den enen daer hi sat in sijnre cellen **ende** den anderen die verre van
daen was want si sagen enen wech mit clederen versiert **ende**
ouerspreeyt mit ontelliken preciosen stenen **Ende** dese wech strekte van
BENEDICTUS celle oest wert totten hemel **Ende** op dien wech stont een
man mit eersamen habijt **ende** seer claer **ende** vragede hem wies dese
wech waer die si sagen **Ende** doe si seyden dat sijs niet en wisten so
seyde hi **Dit** is den wech daer BENEDICTUS gods vrient doer inden hemel
is geuaren. **Ende** **Sunte** BENEDICTUS is begrauen in **Sunte IANS BAPTISTEN**
bedehuus dat hi stichte op die stede daer hi dat altaer APOLLO des
afgodes gedestruueert had. **Hi** sterf inden Iaer ons heren .v^c. **ende** .xviiij.
inden tiden des keysers **SEUERINUS** des outsten.

van sunte GEERTRUUT

Sunte GERTRUUT was eens hertogen dochter van BORGOENDIEN die gehieten was PUPPINUS Dese ioncfrou *versmade* die ydelheyt deser wertlicher cierheyt in hare ioncheyt **Mer** si was gode dienende ende loefde hem haer reynicheit [149va] Na desen so quam een coninc tot haren vader genoemt DAGABERTUS *ende* woude se geuen enen riken edelen iongelinc die hi mit hem brochte **Mer** die heylige maget GERTRUDIS en woudes in geenre wijs doen. mer *versmade* dat hilic mit onweerden ende seide dat si enen getrouwet had *ende* vercoren in hare ioget die allen sterfliken menschen bouen ginc **In** wtnemen der scoenheyt **In** oneyndeliker rijcheyt *ende* in ongemetenre mogentheit **Doe** dese iongelinc aldus dat hilic onseit was so geuielt nochtan hier na dat haer vader diet onwillich was anderwerf wtgeuen woude dese heylige maget enen machtigen prince die haer seer minde **Mer** die salige maget GEERTRUDIS veronweerde desen alsi den eersten had gedaen *ende* begeerde dien god allene haer cuusscheyt te bewaren *ende* hem trouwe te houden totter doot die allene voer alle menschen kinderen scoen van vormen is *ende* begeerde seer te wesen of gesceyden vten werltliken gerufte *ende* menichfoudicheyt der menschen om te vriliker *ende* te bet te bewaren [149vb] dat opset *ende* die salige belofte der reynicheyt **Tot** welken haer moeder hoer gunstich *ende* vorderlic was ouermits bede **Sunte** GEERTRUDIS des kindes dat si seer minde **Ende** alre meest so minnede haer moeder haer om dat si goet van gronde was *ende* begauet mitter godliker genaden **Ende** aldus sende si GEERTRUUT haer dochter in CALLENBORCH tot die oestside van FRANCRIJC **Ende** dede haer daer tymmeren een scone kerke in de ere onser lieuer vrouwen *ende* si sette daer enen priester in die **Sunte** BERNAERTS dyake was om te bewaren *ende* te regieren die kerc *ende* hier en binnen sterf die prince die se so seer begeret hadde van welken si veel veruolges *ende* verdriets geleden hadde dat oec die meeste saec haers wech vliens had geweest **Ende** aldus *quam* si weder tot haren ouders mit vreden. **Na** desen dingen so geuielt dat haer vader sterf des was daer een eersam dogende bispop geheten AMANDUS die mit goeder vernaminge haer moeder beroerde ouermids der gracien gods mit enen saligen opset als dat si van haren huse een woninge dede tymmeren een cloester van nonnen daer [150ra] si mit hare dochter GEERTRUUT mit velen anderen ioncfrouwen gode diende in enen reynen suueren leuen *ende* castienden haer licham in waken in vasten *ende* in herder abstinentien *ende* gauen hem tot stadigen gebeden **In** welken cloester beide die moeder *ende* die dochter veel versuekens *ende* veruolginge leden om hare rijcheyt *ende* edelheyt

wille vanden genen diese begeerden inder echt te nemen van welken si
leden swaer veruolginge ende scade in haren tijtliken dingen dat si
goedertierlic mit verduldicheyt leden om die minne *CRISTI Ende* bleuen
stantachtich in haren heyligen opset. ¶ Hier na so wort die heylige maget
GEERTRUUT gesent in een ander nonnen cloester daermen haer seer
begeerde daer si oec vele verdriets leet *ende* versuecs om hare rijcheyt
welke rijcheyt si den armen *ende* den behoeftigen mildeliken mede
deilde. Hier en binnen quamen tot haer twe heylige mannen geheten
VLCANUS ende FOLICAMIS mit velen anderen menschen varende ouer zee
Die welke gode begeerden te dienen *ende* haer ziel te [-dienen]
behouden *ende* dese worden vriendelic van haer ontfangen *ende* si
lieter sommige bi haer bliuen *ende* stuerde se [150rb] *ende* leerde se in
den wege der duechden *Sommige* ander sende si in anderen steden
ende cloesteren gode te dienen. Doe dat salige wijf haer moeder
gestoruen was die dat cloester dat si van haren eygenen huse getymmert
had duegentlic *ende* [-ende] eerlic regiert had so quam dese heylige
maget GEERTRUUT weder tot desen cloester *ende* wert gedwongen dat
cloester te regieren in haerre moeder stede. waer om dat si wtuercoes
bruederen *ende* susteren van enen heyligen saligen leuen daer si op
betrude dat si haer dit cloester salichlic *ende* heylichlic souden helpen
regieren *ende* verlichten so in haren last Op dat si haers selues te bet
waer nemen mochten *ende* te vliteliker oefenen in penitencien *ende* in
abstinencien als si oec grotelic bewijsde in haren clederen *ende* in veel
ander castijnge haers lichams mer sonderlinge *ende* alre meest om te
gebruken die enicheit des gebedes Ende die sueticheyt der godliker
contemplaciën daer si haer seer toe gaf Ten lesten gaf si alteael op dat
regiment vanden cloester *ende* dach *ende* nacht so was si onledich
[150va] [-dach *ende* nacht] in gebede *ende* in scouwinge godliker
dingen *ende* vercoes mit MARIEN MAGDALENEN allene dat alre beste deel
als allene gods waer te nemen *ende* sijnre sueticheit te gebruken. waer
om si quam tot groter volmaectheyt *ende* heylicheyt van leuen also dat
haer heylige gebet menigen mensche vruchtber was *ende* groten staet
dede. Also alsmen oec leest van eenrehande sciplude die voeren in die
zee die hem beuolen hadden den gebeden der heyliger maget *ende* die
in groten anxt waren op der see van enen verueerliken beeste dat biden
sceep quam mer alte hant doe si gode der heyliger maget vermaenden
wies gebede si hem beuolen hadden so worden si wonderlic verlost
¶ Voert *Sunte FOLICANUS* daer of geseit is wort gedoot vanden
mordenaren mit twe sinen gesellen Ende doemen haer licham niet

vinden en conde. so ginc **Sunte** GEERTRUUT wt inder lucht daer si sach een blenkende columpne die vander eerden reycte tot anden hemel mit welken teyken si hem vant mit sinen gesellen *ende* si begroef se eerlic in haer munster [150vb] **Ten** lesten doet naecte hare doot riep si totten heyligen man VLCANUS die FOLICANUS geselle had geweest in sinen leuen *ende* biechte tegen hem **Ende** ontfinc daer na die sacramenten der heyliger kerken van hem mit groter ynnicheit *ende* weerdicheyt **Ende** opten seluen dach dat si sterf so beual si in haren cloester dat men se begreuen soude in oetmoediger nederheyt sonder enige houerdie te driuen. **Ende** aldus dan gode aen roepende gaf si haren geest inden hande der engelen mit innigen gebede in haer .xxxijj. ste iaer **Ende** tehant quam daer een vtermaten [-een vtermaten] sueten roec die so lange duerde went si begrauen wert in **Sunte** PETERS kerke **Ende** si openbaerde haer opten seluen dach dat si sterf eenre nonnen te TRIER die MODESTA hiete die haer nie gesien en had al mindsise seer **Ende** si seide dat si te hemel voer. **Ende** na hare doot quam een grote vlamme van vuer in haren munste *ende* daer wert si gesien in de gelikenisse des abijs dat si gewoen was te dragen *ende* dede die vlam wt *ende* verwaerde dat cloester dattet niet en verbernde. [151ra]

Hier begint *Sunte* PATRICIUS leuen *ende* die historie van sinen vegeuuer

PATRICIUS de heilige biscop doe hi den coninc van SCOTLANT dat woert godes predicte *ende* die passie ons heren *IHESU CRISTI* so luende hi op enen stauekijn dat een scerpe pin had *ende* sette die pin op den voet des conincs dat hijts niet en wiste *ende* doerstac also des coninx voet mer die coninc waende dattet dese biscop al willens gedaen hadde **Om** dat hi waende dat hi niet en soude ten geloue mogen comen hi en most oec wat pinen liden om *CRISTUS* wille **Ende** hier om leet hijt goedertierlic **Ten** lesten wert PATRICIUS des gewaer *ende* verwonderde hem van des coninx verduldicheyt **Ende** hi genas den coninc mit sinen gebede **Ende** hi verbat des gode dat in al SCOTLANT geen venijn comen en mach noch leuen **Me[-e]de** bat hi <+gode> dat dat hout *ende* dat leder <+dies lants> goet <+is> tegen venijn. ¶ **H**et geuiel dat een man had gestolen sijn gebuer een<+en> scaep *ende* hadt gegeten **Ende** dese goede PATRICIUS hadde dicke gekundicht *ende* beuo[151rb]len so wie dese diefte gedaen had dat hi daer of genoech dede oec wie hi waer *ende*

niemant en quam diet beliede. So dat op een tijt al dat volc [-dat] in die kerc vergadert was so geboet PATRICIUS inden naem ons heren *IHESU CRISTI* dat dat scaep bleten soude in den buuc des geens diet gegeten had ende dat gesciede also Ende die misdadige dede penitencie ende die ander wachten hem van dieften. Dese goede man plach alle die crucen [-die crucen] die hi sach deuotelic te eren ende aan te beden mer eens leet hi voer bi een scoen cruus sonder aenbedinge want hi en sachs niet Ende doe hem sijn geselscap vragede waer om dat hijs niet en sach so begeerde hi oec van gode te weten waer om dat hijs niet gesien en had. Des naesten nachtes hoerde hi een stemme onder die eerde die hem seyde Daer om en saechstu dat cruce niet want ic een heyden hier begrauen bin ende onweerdich bin der eren cruces Ende hier om liet dese goede PATRICIUS dit cruce wech doen ¶ Dese selue heylige biscop [151va] PATRICIUS die men seit den anderen naden apostel PAULUS doe hi dat woert gods predicte in IJRLANT ende veel myrakelen dede so pijnde hi hem al die beestelike herten der menschen te trecken vanden sunden mit den anxte der pinen vander hellen ende mit glorien ende bliscappen des paradieses vast te maken in goeden werken want die dit vertelde die seyde dat hi dat volc onderuant beestelic te wesen want hi [-PATRICIUS] sey[-t]<+de> dat in dat lant tot hem quam een man mit enen graven hoefde ende <+die> oec out was [-seer] ende beliede dat hi dat licham ende dat bloet *CRISTI* nie ontfangen en had ende dat hi inden naesten paeschdage geerne delachtig woude werden des groten sacraments Ende om dat hi sach dat ic een monic ende een priester was so biechte hi mi al sijn leuen op dat hi te weerdeliker soude gaen tot desen heyligen sacamente Ende om dat ic die tael vanden lande niet en conde so vant Ic enen die mi sijn sunden voert seyde in mijnre talen Ende also hoerde ic sijn biecht Ende doe hi dat [-v]eynde van sijnre biechten maecte so vragede ic hem bi den man [151vb] die mi sijn biecht seyde Of hi enige menschen had doot geslegen ende hi antwoerde dat hi niet [-fellic] <+zekerlic> en wiste of hi meer dan vijf menschen gedoot hadde. Dit seyde hi om dat hijs luttel achte ende hi also onnosel genoech waer want hi der also luttel geslegen had mer hi seyde dat hi veel menschen had gewondet daer hem aan twielde of si storuen dan niet. Ende doe ic hem seide dat dit alte swaer sunden waren ende hi sinen scepper hier in alte verdoemelic [-ge]<+ver>toornt had so antwoerde hi my wat ic hem setten woude voer sijn sunden dat hi dat geern ontfangen woude ende volbrengen [-woude] sonder enich vertrec want die menschen van dien lande hebben dat natueren geliker wijs als

bereyder sijn ten quaden dan ander menschen van anderen landen also sijn si oec bereyder ende vaster tot penitencien te doen wanneer si bekennen dat si gedwaelt hebben. dit heb ic hier om geseit dat ic haer beestelicheit tonen wil.

Als is voerseit doe **Sunte** PATRICIUS dit voerseyde volc woude bekeren van hoerre dwalinge ouermits vresen der pinen *ende* minnen [152ra] der bliscappen spraken si dat si nummermeer tot *CRISTUM* bekeren en souden noch om die myraculen die hi dede noch om sine predicacie ten waer dat yemant van hem <+ mochte sien> die pijn der quader *ende* die bliscap der goeder op dat si seker worden *ende* waren vanden dingen die si sagen dan die si hoerden seggen. **D**ie heylige PATRICIUS die daer ynnich was [-innich was] in gode hi wert doe noch ynniger in vasten in waken in beden *ende* in anders veel goeder werken **O**m des volkes salicheyt **E**nde doe hi hem vlitelic aldus was oefende so openbaerde hem onse lieue here *IHESUS CRISTUS* *ende* gaf [-oec] hem <+oec> een ewangeli boec *ende* enen staf diemen noch heeft in IJRLANT *ende* hout voer groot heylichdom *ende* groter eerweerdicheyt **D**esen seluen staf hietmen *IHESUS* staf om datten onse lieue here PATRICIUS selue sinen lieuen vrient gaf *ende* die in desen lande die hoechste eertsche bispop is die sel hebben den text der ewangelien *ende* desen staf tot enen teyken vanden hoechsten bisdom vanden lande. **E**nde onse here leyde PATRICIUS in die woestine **E**nde toende hem daer enen groten ronden put die binnen hol was *ende* seyde so [152rb] wie dat gewaer penitencie doet *ende* gewapent is mitten warachtigen geloue *ende* in desen put gaet *ende* den tijt van enen dage *ende* van eenre nacht daer in duert die sel gereynicht worden van al sijn sunden *ende* daer doer gaende en sel hi niet alleen sien die pijn der quader mer ist dat hi sterck blijft inden geloue so sel hi oec sien die glorie der heyligen *ende* aldus ontuoer [-die] onse here van sinen ogen *ende* PATRICIUS wert veruult mit geesteliker bliscappen als om dat hem onse here geopenbaert had daer hi dat volc mede soude bekeren van sijnre dwalinge *ende* te hant maecte hi in dier seluer stat een kerke **In** welc hi sette **Sunte** AUGUSTINUS kanonicken die der heyliger apostelen geloue na volgede *ende* dese cule die inden kerckhof is buten den voerhoue die muerde hi oestwert om *ende* maecter <+een> doer <+voer> *ende* sloet [-an] <+se toe> op dat hem niemant en onderwonde daer in te gaen mit ouermoediger scouticheyt *ende* sonder orlof *ende* beual den slotel daer of te houden *den* prior vander kerken **E**nde inden tyden des heyligen vaders PATRICIUS so gingen veel menschen ouermids berouwens [152va] baeruoet in dit

<+vegevuer> **D**ie welke doe si weder quamen getuuch gauen dat si alte grote tormenten hadden geleden **e**nde oec grote bliscap gesien **E**nde die heylige PATRICIUS beual datmen haer vertoninge scriuen soude in die kerke **E**nde ouermits haer getuuch so begonden die ander PATRICIUS sermoen te ontfaen **E**nde om dat die mensche daer in gereynicht mocht werden van sinen sunden so noemtmen die stede PATRICIUS vegeuuer. mer die stede der kerken hietmen REGULARIS

NA **S**unte PATRICIUS doot so was in deser kerken een prior die heylich was van leuen **e**nde also out dat hi in sinen mont mer enen tant en hadde. **W**ant **S**unte GREGORIUS seyt **A**l is die mensche gesont noctant is hi altoos vander outheyt siec **D**ese goede man om dat hi mit sijnre outheyt niet scinen en soude den anderen verdriet te doen so dede hi tot sijnre behoef maken een camerken beneden der canoniken dormiter mer die ionge brueders als i bi tiden desen ouden man te visitieren plagen so plagen si hem bi tiden al boertende te seggen. **V**ader hoe lange wilstu in desen leuen bliuen **e**nde so antwoerde [152vb] hi hem weder **e**nde seide. **L**ieuwe kinder ic had lieuer haestelic van heen te varen dan dus lange te leuen mer die wil ons heren moet geschien **H**ier en geuoel ic niet dan onsalicheyt. mer inden toecomenden leuen hope ic tot groter glorien. **D**ie canoniken hoerden dicke van horen dormiter in sijnre cellen die engelen mit hem spreken **e**nde singen in deser manieren. du biste salich **e**nde salich is die tant die in dienen mont is die nie lecker spise en smaecte want sijn spise was sout **e**nde droech broot **e**nde sijn dranc was cout water **E**nde ten lesten voer hi salichlic tot onsen here. **M**en sel weten dat in **S**unte PATRICIUS tyden **e**nde na sinen tyden vele menschen gingen in dit vegeuuer. **V**an welken dat sommige weder quamen **e**nde die ander bleuen daer in verloren. **D**at die gene vertelden die weder quamen dat screuen die canoniken **E**nde dat is van gewoenten vanden heyligen PATRICIUS **e**nde die hem na comen geset dat niemant in dit vegeuuer gaen en most sonder oerlof des biscops **I**n wes lant dit gelegen is **E**nde diet mit vryen wil kiest voer sijn sunden in te gaen. **E**nde [153ra] als hi totten bisscop coemt ende seit hem sinen wil so sel hem die bisscop ontradene vanden wil des ingaens **e**nde seggen hem datter veel in gegaen sijn die nie weder en quamen **E**nde ist dat hi dan in sinen wil volstandich blijft so sent die bisscop brieue tot hem van beueel totter stat **E**nde als die prior vander stede die brieue gelesen heeft so sel hijt hem oec weder raden **e**nde vermanen hem dat hi ander penitencie an neem **e**nde kies daer voer **e**nde tonen hem den anxt van veel menschen die daer in verloren sijn gebleuen. **M**er ist dat hi blijft in

desen wilstantachtich so leyt hi en in die kerke dat hi hem daer oefenen sel .xv. dage in waken in bedinge *ende* als dese xv. dage geynt sijn so vergadert die prior die clerken al omtrint *ende* men doet vroemisse *ende* men geeft desen mensche dat heylige sacrament des lichams ons heren *ende* men besprengeten tot den dienste mit wyewater *ende* aldus mit processien *ende* mit letanien so leytmēn hem tot der duere des vegeuers *ende* die prior luuct die duer op voer hem allen *ende* seit hem noch die aenvechtinge vanden duuelen **Ende** datter [153rb] veel menschen in verloren bliuen die daer in gaen. **Mer** blijft hi stantachtich in sinen wil *ende* opset so ontfanget hi van elken priester die benedixie *ende* bidet hem allen dat si voer hem bidden *ende* hi maect een cruce voer sijn voerhoeft *ende* gaet dan in *ende* thant slutet die prior die duer *ende* gaet weder mit die processien in die kerc **Ende** des anderen dages vroe so comet die prior mit processien weder totter doren *ende* luuct se op **Ist** datmen dan vint so leyt men in die kerc mit bliscappen *ende* doeten noch eens .xx. dage hem oefenen in waken *ende* in bedingen. **mer** ist dat sijs ter seluer vren daer niet en vinden so sijn si herde seker van sijn verlies **Ende** die prior sluut die doer *ende* si gaen wech.

HET gesciede in onsen tiden in coninc STEUENS dagen dat een ridder die OWEIN hiete daermen dit of vertellet dat hi *quam* te biechte totten bycop **In** wes bisdom dit vegeuer was *ende* doe hem die bycop [-op] om sijn sunden berispte *ende* seide dat hi onsen *here* zwaerliken ver[153va]toornt had so suchte hi menichwerf van berouwenis *ende* louede den bycop dat hi *weder* penitencie doen woude na sinen wil **Ende** doe hem die bycop penitencie setten woude na manier sijnre sunden so antwoerde <+hi> **Want** ic als ghi segt minen scepper seer vertoornt heb so wil ic aen nemen penitencie die bouen alle penitencie swaer is. **want** om dat ic verdienen mach verlatenisze mijnre sunden so wil ic bi uwen beueel gaen in **Sunte PATRICIUS** vegeuer *ende* die bycop weder rietet hem mer die ridder van manlike coenheyt en consentierde des biscops weder raden niet. **Ende** die bycop om dat hi en daer of kerēn woude so seyde hi hem datter veel menschen gebleuen waren mer in geenre manieren so en mocht hi dat herte des ridders die warachtich berou hadde daer van kerēn **Die** bycop vermaende hem dat hi monic worde of canonics habijt aen dede. **Ende** de ridder antwoerde dat hijt niet geern doen en woude eer hi gegaen waer in dat voerseyde vegeuer **Ende** doe die bycop die coenheyt *ende* vroemheyt sach van sijnre berou[153vb] nisse so sende hi bi hem enen brief aenden prior vander stede dat hi desen ridder die in penitencien was leyden soude

naden seden indat vegeuuer **Ende** doe die ridder daer gecom was
ende die prior sijn saken wist so seyde hi hem te voren dat veel
menschen daer in verloren bleuen om dat hi en daer of trecken mocht.
Mer die ridder ouerdocht dat hi gode swaerlic had vertoornt **ende**
ouermits warachtigen berou **ende** vueriger penitencien so verwan hi des
priors wederraden **Ende** dus so leyden die prior in die kerke daer hi
naden sede hem oefende xv dage in vasten **ende** in bedinge. **Doe** dese
volbrocht waren so leyden hem die brueders **ende** die clerken als
voerseit is tot den vegeuuer **ende** daer seyde men hem noch die manier
vanden tormenten die onuerdrachlic sijn **Ende** die prior weder riet hem
dese penitencie aen te gaen mer doe <+die> ridder vromelic in sinen
wil **ende** opset bleef so ontfinc hi vanden prior dit woert **Sich** du selste
nv hier in gaen inden naem ons heren **Ende** selste also lange *gaen* doer
een hol onder die eerde [154ra] thent du daer wt coemste in een velt
daer du in vinden selste een sael mit wonderlike consten gemaelt alstu
daer in biste gecom **ende** so selstu te hant boden hebben die di neerstelic
sellē seggen wattu lidē selste **Als** die dan wech gaen **ende** du allene in
die sale blifste so sellē te hant dijn pijnres aen di comen **want** aldus
leestmen dattet den genen geuallen is die voer di hier in gegaen sijn.
mer wes sterc inden geloue *CRISTI*. **Dese** ridder droech in sijnre herten
een manlic gemoede **ende** en ontsach niet den anxt die hi hoerde dat
ander menschen verwonnen hadden **ende** die hier te voren gewapent
was mit ysere inder menschen striden die was nv herder dan yser
gewapent mit geloue mit hope **ende** mit gerechticheyt **ende** hem te
verlaten op die bermherticheyt godes **ende** ginc mit hem betrouwēn in
om te vechen tegens den duuel. **want** eerst bat hi hem allen dat si voer
hem bidden wouden **ende** hi maecte voer sijn hoeft een teyken des
heyligen cruces **ende** blideliken ginc hi mit betrouwēn doer die poert
ende die prior sloetse te hant van buten **ende** keerde vluchtes mit der
processien weder in die [154rb] kerc. **Dese** ridder begeerde een
ongewoenlic ridderscap te doen **ende** ginc vromelic voert al was hi
alleen lange doer dat hol lopende **ende** hopende in onsen here **Ende**
doe die donkerheyt meer **ende** meer wies so verloes hi cortelic dat licht
alre claeरheyt **Ten** lesten daer hi ginc begonde hem te openbaren een
cleyn licht nauwelic doer dat hol **ende** niet lange en wast hi en quam
totten voerseyden velde **ende** totter sale **ende** daer en scheen geen licht
dan also alst hier pleget te openbaren nader sonnen onderganc **Ende**
dese sale en had geen geheel want mer hi was alre wegen gesticht mit
columppnen **ende** die waren onder scheyden als een cloester van

moniken Ende doe hi lange omtrint der salen gewandert hadde verwonderende van hare wonderliker maecsel so ginc hi daer in ende vant se binnen haren beluken noch wonderliker gemaect Aldus sach hi neder ende keerde somtijt sijn ogen herwert ende derwert verwonderende genoech vandes saels rescap ende scoenheit Ende doe hi een tijt alleen geseten had so quamen daer [154va] in .xv. man also geesteliken die nyen gescoren waren ende al gecledet mit witten clederen ende si grueten hem inden naem ons heren ende saten mit hem neder ende die een sprac mit hem ende die ander swege Ende dese sceen haer prior ende leyder te wesen ende hi seyde Gebenediet si die almachtige god die in dijnre herten heeft vast gemaect enen goeden wille ende hi moet in di volbrengen dat goet dat ghi begonnen hebt ende om dattu gecomen biste totten vegeuuer <+om> gereyniget te werden van dinen sunden of du selste gedwongen werden veel dingen manlic te doen of ouermits traecheyt dat god verbieden moet verloren te bliuen mit ziele ende mit liue want thant als wi wt gegaen sijn so sel dit huus veruullet werden mit groter scaren van bosen geesten die di swaer tormenten an brengen souden ende sellen di dreygen meer te doen Si sellen di louen weder te brengen ongequetst daer du in quaemste op dattu haren wille consentierste ende si sellen hem pinen mit menigerhande manieren di te bedriegen ende ist dattu [154vb] in enigen manieren of mit ouerlast der pinen verwonnen wertste of mit haren dreygen verueert of mit loften bedrogen also dattu hem consentierste so blijfstu verloren mit liue ende mit siele. Mer setstu goeden hoep inden geloue also dattu mit haren beloften niet verleyt en werste mer dattu veronweerde so en selste niet allene gereynicht werden van dinen sunden mer du selste oec sien die tormenten die bereyt werden den sunderen ende die ruste daer hem die gerechtige in verbliden. Hier om so suldi altoos hebben gode van hemelrike voer uwen oghen ende in dijnre herten ende in dijnre gedachten Ende also di die bose geesten mit veel verueerliker pinen seer quellen ende aengaen so roepet hulpe ende troest aen onsen here IHESUM CRISTUM onsen gesontmaker want om dat aenroopen dies namen so selstu te hant van dier pinen verlost werden wi en mogen hier nv niet langer bliuen mit di. mer wi beuelen di den almachtigen [-en] god. Ende daer na so gauen si hem die benedixie ende gingen en wech van hem [155ra] ¶ Dese ridder die aldus geleert was tot nyer manieren der ridderscap die te voren manlic tegen die menschen vocht hi was te hants bereit manlic te striden tegens die duuelen ende mitten wapenen CRISTI versekert ontbeyde hi

welc vanden duuelen hem eerst te stride helpen souden **Hi** was gecledet
mitten panser der gerechticheyt *ende* mit hope der verwinninge *ende*
der ewiger salicheyt so wert dat gemoede verlost *ende* dat hoeft bedect
mit enen helm *ende* mitten scilde des geloues dien bedecte. **want** hi had
dat zweert des geestes dat is dat woert gods dat is ynnichliken aen
geroopen onsen *here IHESUM CRISTUM* dat hi hem bescermen woude mit
conincliker waringe op dat hi niet verwonnen en worde vander
aenuechtinge der vyanden *ende* die goedertierenheyt gods en bedroech
hem niet die niet bedriegen en mach den *genen* die gerechtelic in haer
betrouwen.

Als dese ridder als geseit <+is> aldus in dat huus allene sat
onuersaget ontbeydende der duuelen stride so begonde hi haestelic te
horen om dat huus also groot [155rb] geruft recht of alle die werlt in
berueringe had geweest want al hadden alle menschen als hem dochte
ende alle die beesten der werlt *ende* der zee *ende* der lucht te samen
mit al hare macht dat geruft gemaect so en hadden si te samen geen
meerre geruft mogen maken *ende* en hadde die vrient gods niet
bescermt geweest vander godliker cracht hi had mit dien geruft wt sinen
sin gecomen **Siet** na desen anxt van desen geruft so volgede hi een
anxtelic aensien der duuelen van anxteliker verueerlicheyt want sienlike
begonnen in dat huus te comen ene ontellike menichte van duuelen van
gruwelicker verueerlicheyt *ende* van wonderliker formen al scaterende
ende bespottende begonden si hem te grueten *ende* in laster hem te
seggen **Ander** menschen die ons dienen en comen tot ons niet dan
nader doot hier om sijn wi di sculdich meerre loon te geuen dattu onser
geselscap die du nearerstelic gedient hebste aldus seer eren woudste dattu
den dach dijns doots niet verbeyden en woutste mer [155va] di
leuendich ons leueren woudeste lijf *ende* siel te samen **Dit** hebste
gedaen om meerre loon tontfangen *ende* hier om selstu oueruloedelic
ontfangen dijn verdiende loon *van* ons want voer dijn sunden pine te
liden so bistu hier gecomen **Du** selste hebben mit ons dattu suecste als
droefheit *ende* verdriet. **Mer** nochtan om dat du ons tot deser tijt toe
trouwelic gedient hebste wilstu onsen raet doen *ende* wederkeren so
sullen wi di voer ene gaue doen dat wi di totter porten leyden sellen
daer du in quaemste ongequetst **Op** dattu leuende inder werlt di
verbliden mogeste *ende* du niet al en verlieste dat *dijn* licham suet is **Dit**
loefden si hem <+op dat zi hem> bedriegen souden mit anxt *ende* mit
smeken **Mer** dese ridder *CRISTI* en wert mit anxt niet beruert of mit
smeken niet verleyt **want** mit enen vromen gemoede so veronweerde hi

[-hem] haer dreygen ende en antwoerde hem te mael niet wat si
smeecten of dreychden.

DOe die duuelen sagen dat die ridder hem veronweerde so grymmeden
si anxtelic op hem ende maec[155vb]ten in dat huus een alte groten
vuer ende bonden hem hande ende voeten ende worpen hem daer in
Ende mit yseren haken togen si hem hier ende daer int vuer **E**nde doe hi
eerst int vuer quam leet hi daer swaer pine mer dese man gods die
ombeset was mitter hulpen gods ende vanden voersprokenen mannen
geleert inder salen die en hadde niet vergeten die wapene der
geesteliker ridderscap ende doe hem die duuelen int vuer worpen so
riep hi aen *IHESUM CRISTUM* ende te hant wort hi vanden vuer verlost als
van haren eersten dreygen. **w**ant doe hi ons behouders naem aen
geroopen had so was al dat vuer eermen een woert spreken conde
gelesschet. dat mens een vonke niet en vant **E**nde als die ridder dit sach
so wert hi coenre ende sette vast op in sijnre herten dat hi se voert meer
niet vresen en woude **D**oe hi sach dat hi se so lichtelic verwan mit
aenroopen des heyligen naems.

Aldus lieten die duuelen dat huus ende mit groten geroepe ende
geruchte togen si den ridder mit hem ende doe si wt quamen so
sceyden sommige van hem ende sommige togen desen ridder lange
doer een [156ra] woest lant dat donker was ende die eerde swert ende
hi sach daer anders niet in dan duuelen dien togen mer een bernende
wijnt weeyde *daer* diemen nauwe mocht horen nochtan mit sijnre
scerpheyd so sceen hi sijn herte doer te boren ende si togen hem ten
eynde wert daer die sonne te midsomer opgaet **E**nde doe si daer
gecomen waren als inden eynde vander werlt so keerden si hem totter
rechter siden of ende togen doer een wijt dal tegens suden ende was tot
dier stede wert daer die sonne opgaet te midwijnter **E**nde doe si hem
derwert keerden begonden si te horen onsalich roepen ende screyen als
van alden volke der werlt **E**nde hoe hi daer naerre *quam* hoe hi haer
screyen claelicher hoerde ende ten lesten ouermits den duuelen slepen
so quam die ridder in een alte widen velt van onsalicheyden ende van
droefheyden veruult ende hi en conde dat eynde van desen velde niet
sien om dattet alte lanc was want het was vol van mannen ende van
wiuen ionge ende oude die al naect waren ende opter eerden lagen
mitten buke ende mit yseren gloeyenden nagelen doer handen [156rb]
ende doer voeten geslegen ende wtgestrect ende het scheen dat dese die
eerde van droefheyden aten ende sommige riepen al screyende spaer
spaer of ontfermt onser ontfermt onser. **E**nde niemant en ontfermde

hem ouer hem **Ende** het sceen dat die duuelen onder hem *ende* ouer hem liepen *ende* en rusten niet te slaen mit vl[-o]<+e>gelen die alte hert waren **Doe spraken** die duuelen totten ridder **Du** selste dese pijn oec liden ten si dattu doetste onsen raet *ende* laatste of van dinen wille *ende* en keerste weder *ende* wilstu dit doen so sel wi di vredelic *ende* ongeserich weder leyden totter porten daer du in quaemste *ende* laten di gaen **Ende** doe hi dit versmade doe leyden si hem neder *ende* begonnen hem mit nagelen doer te slaen gelijc den andern **Ende** doe hi een riep den naem *IHESU CRISTI* so en mochten si hem niet doen.

Hier om gingen si neder werts vanden velde *ende* sleepten den ridder in een ander velt dat meerre onsalcheyden vol was *ende* dat oec vol was van mannen *ende* van wiuen van iongen menschen *ende* van ouden die inder eerden mit gloey[156va]jenden nagelen genagelt waren **Nochtan** tusschen desen *ende* die vanden anderen velde so was dit ondersceyt dat die eerste lagen mitten buke opter eerden *ende* die ander mitten rugge op die eerde **Op** dese saten bernende draken in wonderlicher manieren *ende* te scoerden dese onsaligen mit gloeyenden tanden als of si se te eten wouden **Ende** om der ander halse of arme of licham waren vuerige slangen gewonden *ende* staken haer hoofde in die binnenste der onsaligen *ende* haer scerpe gloeyende nebben in haerre herten **Ende** het scheen dat opter sommiger lichame saten wonderlike grote bernende padden die haer lelike nebben staken in hare herten recht of si hem pijnden die herten wt te trecken **Ende** die aldus doernagelt waren *ende* also gepijnt hielden nummermeer op van screyen *ende* van crijschen.

Die [-die] duuelen liepen oec onder hem *ende* op hem *ende* pijnden se al te seer te slaen mitten vlegelen **Die** ridder en conde dat eynde van desen velde niet gesien behaluen die wijtheyt daer hi in quam *ende* wtginc want hi wert geleydet doer dat volc. **Die** duuelen seyden hem

Dese pine die du nv siet[156vb]ste selstu oec liden ten si dattu ons consentierste *ende* weder keerste **Ende** doe hi dit versmade <+ende> niet doen en woude so pijnden si hem te negelen als i te voren deden mer si en mochtens niet doen doe si hoerden den naem *IHESU* noemen.

Si leyden den ridder ouer van daer int derde velt dat vol onsalcheyden was **Ende** oec vol van mannen *ende* van wiuen *ende* van iongen *ende* van ouden **Die** oec so doernagelt lagen als dese andere daer hier voer of gescreuen staet mer also veel meer datmen om die dichticheyt der nagelinge also veel heels vanden ouersten haers hoofdes totten nedersten hare voeten niet vinden en mochte als een vinger breet **Dese** en mochten nauwe op heffen haer stemme mede te roepen mer als een

mensche die bi der doot is so gauen si crankelic haer stemmen wt **Dese** schenen naect [-te st] als die ander waren *ende* worden gepinicht mit enen couden bernenden wijnde *ende* mit vlegelen geslegen vanden duuelen **Ende** <+si> seyden den ridder **Dese** pijn moetstu oec liden ten si dattu ons consentierste te wederkeren *ende* si wouden hem daer nagelen want hi [157ra] haer dreygen versmade **Mer** hi aenriep den [-der] name ons heren *ende* doe en mochten si hem niet doen.

UAn hier togen si den [-ridden] ridder *ende* quamen in dat vierde velt dat vol was van veel vuers **In** welken men vant alle manier van pinen **Sommige** hengen mitten voeten een gloeyenden kettenen **Sommige** mitten handen **Sommige** mitten haer **Ende** sommige mitten armen **Ende** sommige mitten dien **Ende** sommige mit den hoefde nederwert in zweueliger vlammen **Sommige** hingen in vuerigen yseren haken geslegen inden ogen of inden oren of inden stroten of inder borsten of inder scaemten sommige brietmen inden ouen **Sommige** verbrantmen in pannen **Sommige** worden doersteken mit gloeyenden speten **Sommige** brietmen ant vuer **Sommige** duuelen wendense omme **Ende** sommige droepten se mit menigerhande gesmouten matale **Ende** op alle dese liepen die duuelen mit den vlegelen. **Alle** manieren van pinen diemen gedenken mocht waren daer die hi sach. **Oec** sach hi sommige die te voren sijn gesellen waren [157rb] **Gheen** tonge en mocht volspreken dat roepen *ende* dat crijschen der onsaliger *ende* dat screyen dat hi hoerde **Ende** niet allene en waren dese velden vol van menschen mer oec vol van duuelen die gepinicht worden *ende* die se pijnden *ende* doe si desen ridder aldus pinen wouden een riepe hi *IHESUM* *ende* hi wert verlost.

DOe si van daer ouer gecomen waren so sagen si voer hem een vuerich rat dat wonderlike groot was *ende* inden velgen des raets so waren alrewegen doerslegen yseren gloeyende haken die een helfte des rades stont opwerts in die lucht *ende* die ander helft nederwert in die eerde *ende* een stinkende vlam van sweueligen vuer quam vter eerden [-quam] op omtrent den rade *ende* verbernden onsalichliken die geen die daer hingen an den raden **Doe** seyden die duuelen totten ridder **Dese** pijn selstu oec lyden ten si dattu noch wederkeren wils mer du selste eerst sien wat dese liden **Hier** om staken die duuelen een beyden siden ameyden tusschen die speren [157va] vanden rade *ende* deden so anxtelike seer dreyen datmen niet sien en mocht den enen vanden anderen onder gaen vanden genen die daer aen hingen vander groter snelheyt des lopens so sceent een vuerich ommerinc te wesen *ende* doe

si den ridder opt rat geworpen hadden ende keerden inden lucht doe
aenriep hi den naem ons heren *IHESU CRISTI* ende quam sonder sericheyt
van daer.

Ende si togen voert van daen *ende* togen den ridder mit hem tot enen
grotten huse wert dat anxtelic roecte *ende* twas herde wijt *ende* lanc also
datmen dat eynde daer of niet gesien en mocht **E**nde doe si daer noch
een groot stuc of waren so bleef die ridder staen om die grote hetten die
daer wt quamen *ende* ontsach hem voert te gaen **H**ier om spraken die
duuelen wat verbeydestu dit is een badehuus dattu sietste *ende* weder
du wilste of en wilste du moetste daer in gaen ende mitten anderen
daerin baden *ende* hi begonste vten huse te horen wenens *ende* screyen
Ende doe hi in dit huus gebrocht was so sach hi een vuer anxtelic *ende*
veruueer[157vb]lic van aensien want dat pauiment vanden huus was
volronder putten die an malkander stonden also datmen daer nauwe
ofte niet tusschen gaen en mocht *ende* elke putte was vol van eenre
hande gesmouten matael daer een grote menichte van mannen *ende* van
wiuen van ouden *ende* van iongen in stonden gesonken **E**nde sommige
waren daer te male in gesonken die sommige tot den wijnbrawen toe.

Die sommige totten ogen die sommige totten lippen **D**ie sommige
totten halse. die sommige totten borsten die sommige totten nauel die
sommige totten dien **D**ie sommige totten knyen **D**ie sommige totten
benen **D**ie sommige mit beyden voeten **D**ie sommige mit enen voet.
Sommige mit beyden handen of mit eenre hant alleen **E**nde si worden
alle gepijnt *ende* riepen iamerlic **S**ich spraken die duuelen mit desen
selstu baden **D**oe hieuen si den ridder op mer alsi *IHESUM CRISTUM*
anriepen *ende* si dat hoerden en mochten sijs niet doen.

SI gingen wech vander stat *ende* togen den ridder tot enen berge wert
daer hi in sach sitten so grote scare [158ra] van mannen *ende* van
wiuen out *ende* Ionc al naect gecrommet also dat al die geen die hi te
voren sach luttel docht wesen daer bi. **D**ese saten al als die den doot
ontbeyden *ende* sagen mit anxt ten noorden wert **E**nde doe desen
ridder verwonderde wat dese onsalige scare ontbeyde **D**oe seyde een
van desen duuelen. machschien du verwonderste di wat dit volc mit so
grotten anxt ontbeydende is. **N**auwe en had die duuel sijn woerde geeynt
daer en quam vanden noorden enen stormenden wijnt die die duuelen
mitten ridderen *ende* mit alden volc begreep *ende* werpse aen die ander
side des berges in een stinkende ryuier wenende in onsalichliken
crijsschen daer si in gepinicht worden mit ontelliker couden *ende* alsi
hem pijnden op te comen vten water so stieten se die duuelen die opt

water liepen weder onder **Ende** also vroe als die ridder den name *IHESU* aen riep so vant hi hem sonder beyden aen dander side vanden riuier.

NOch en waren die duuelen niet versaat van pinen den ridder *CRISTI* aen te doen *ende* si gingen *ende* togen en wt wert *ende* hi sach voer hem vule vlammen van sweuel stinken[158rb]de als wt enen put op comende *ende* al naect vuerige menschen man *ende* wijf ionc *ende* out worden in die lucht op gehouden als vonken vuers *ende* als die cracht der vlammen vergingen so vielen si weder inden put neder **Ende** doe hi daer bi quam doe seyden veel duuelen **Dese** vlaemmige put is die inganc vander hellen hier is onse woninge *ende* o[-p]<+m> dattu ons tot deser tijt toe gedient hebste so selstu sonder einde mit ons bliuen **Ende** coemstu daer eens in so selstu ewelic mit siele *ende* mit liue verloren bliuen. **M**er nochtan wilstu doen onsen wille so selstu ongesericht weder kerent tot dinen goede **Die** ridder betrouwende inder bermherticheit ons heren versmade haer beloeften **Doe** werp die duuel hem seluen inden put *ende* toech den ridder mit hem **Ende** hoe hi dieper inden put quam hoe hi den put dieper vant **Ende** meerre pijn daer in leet **Ende** sijn pijn wert al so groot dat hi bina vergeten had den name *IHESU* **Ende** god gaft hem in *ende* hi keerde weder tot hem seluen aenroepende den naem *IHESU* als hi best moch **Ende** te hant werpen die cracht vander *vlam*[158va]men op inder lucht mitten anderen die daer in waren *ende* hi quam weder *ende* stont een luttel neuens die put *ende* doe hi [-ander] achterwerts toech vanden monde des puttes *ende* niet en wist wat hi doen mocht so quamen ander duuelen vten putten die hi niet en kende **A**ls ic seggen mach *ende* seyden **Onse** gesellen seyden di dat dit die helle waer mer si logent want dat heb[-di]<+wi> van gewoenten altoos te liegen op dat wi die geen bedriegen mitter logen die wi niet bedriegen en mogen mitter waerheyt want alhier en is die helle niet m[-e]jer wi sellen di daer leyden.

MIt groten gerufte togen si den ridder van daer *ende* quamen op een stinkende riuier die wijt was *ende* ouerdeckt mit zweueligen vlammen *ende* vol van veelheit der duuelen die hem seyden **Du** selste weten dat die hel is onder desen bernenden riuier **Ouer** dese ryvuer lach een brugge **Ende** si seyden tot den ridder du moetste ouer dese brugge gaen *ende* wi sellen storm *ende* wijnt maken *ende* werpen di in dese riuier **Ende** onse gesellen die daer in sijn sellen di gri[158vb]pen *ende* versinken di in die helle **Ende** wi willen di eerst proeuen hoe seker dattet is daer ouer te gaen *ende* si hielden sijn hant *ende* streken so mit hem op die brugge ¶ **Ghi** sult weten dat aen deser bruggen waren drie

pijnlike <+dinge> die seer tonsien waren den genen die daer ouer gingen **D**at eerste was dat si also glat was also hadse oec herde breet geweest dat een mensche daer op nauwe sijn voet mocht setten **T**ander was dat si so nauwe *ende* so smal was dattet scheen datter niemant in geenre wijs of nauwe op en soude hebben mogen staen. **D**at derde was si ginc so hoge *ende* so steyl opwert in die lucht dattet anxtelic scheen die brugge aen te scouwen *ende* verueerliken die ogen opwert te vueren enighen mensche op eertrijcke vander verueerlicheyt ende vander *hoecheit* der bruggen also gruweliken ende vreseliken ende ontsichliken was die brugge gesettet gestichtet ende geordeniert. **M**er nochtan seyden si wilstu ons consentieren *ende* dattu wederkeers so mogestu seker *ende* vry weder kerē tot dinen lande. [159ra] ¶ **D**ie ridder *CRISTI* docht in hem seluen van hoe veel anxten hem die goedertierenheit godes verlost had *ende* hi aenriep *IHESUM* *ende* begonde al sachtelic weder op die brug te gaen *ende* hi en geuoelde geen gladicheyt der bruggen *ende* hi ginc vastelic in onsen here betrouwende *ende* <+hoe hi> hoger opwert ginc hoe hi die brugge wider vant **Ende** siet allenken so was die brug wider ende wider **A**lso datter wel twe karren die een neuen den anderen souden gereden hebben mer die duuelen die den ridder daer gebrocht hadden si en mochten niet werre gaen mer si bleuen staen ten voeten vander brugge verbeydende dat die ridder vallen soude **Ende** doe si sagen dat die ridder vromelic ouerginc so veruulden si die lucht mit alsulken geruft *ende* roopen dat den ridder anxteliker *ende* vreseliker docht wesen dan alle die pijn die hi te voren geleden had **D**oe die **R**idder sach dat die duuelen staende bleuen ende niet voert en mochten so gedacht hi gods sijn goedertieren[-t] leyder *ende* ginc veel te sekerliker voert *ende* die duuelen liepen op die ryuieren *ende* worpen haer haken na mer hi ginc ouer ongewont [159rb] van hem **Ende** ten lesten so ginc hi so sekerliken voert **Ende** die brug wert also wijt dat hi nauwe dat water aen beyden siden sien en mocht.

DAer om lieue brueders so en is niet te rekenen dit lidē of die tribulacie des leuens tegens die tormenten *ende* onsalicheyden van desen voerseyden steden. **want** ist datmen die een tegen dander leyt in die wage der gedachten so sel si als die menichte des ontelliken sandes vander see gerekent wesen tegen enen sachten regen **Ende** die ontellike onsalicheyt der pinen sel swaerre openbaren **Ende** als ic wane so en sel niemant billix genuecht hebben in vleyscheliker weelden als hi aensiet dese tormenten mit reynen gemoede sijns herten **Ende** so wie dat swaer

ende scerp dunct wesen ouer te geuen *ende* sijns selfs te vertyen
ende om *CRISTUS* wil inden cloester te gaen **Hi** gedenke hoe lange dat sijn
bitter pijn sel wesen inden tormenten. **Ontelliken** ist lichter dat leuen
des cloesters *ende* alte nauwe regel *ende* die scerpheyt der disciplinen
[159va] daermen mede suect die notorflicheit des lichams *ende* der
sielen sonder sorchfoudicheyt [-in] dan te leuen inder werlt in alre
genuechten *ende* te verwachten den anxt der pinen in desen voerseiden
steden **In** welken steden alsmen geloeft die onsaligen voer haer sunden
die si in desen leuen niet gebetert en hebben al sijnt oec niet die meeste
sunden mer oec voer die minste diemen in ruekeloesheyden gedaen
heeft **Si** menichfoude lic aldaer mit [-mit] meniger langer onsalicheit
gepijnt werden want sommige sunden seytmēn dat herde cleyn *ende*
licht sijn om dat si in desen leuen van gode lichtelic vergeuen werden
den genen die warachtich berou heeft mer ist datse yemant ouer hout
thent na desen leuen in veronweerdinge der tegenwoerdiger beteringe
die en selse niet licht mer swaer geuoelen inden pinen daer om en
bedriech niemant hem seluen troestende om dat si lich heten want hoe
si lichter na onsen denken sijn hoe si meerre werden inden [159vb]
aensicht des sceppers *ende* des scerpen rechter **Ist** dat wise ouermits
roekeloesheyd versumen te beteren.

DEse ridder die nv vry was van alre moeynisse der duuelen ginc
voerwaerts *ende* sach voer hem opgaen een grote muere vander eerden
reykende hoge in die lucht **Ende** si was wonderlic *ende* van sconen
maecsel datter niet tegen te rekenen en is *ende* hi sach daer een poert in
gesloten die gesiert was mit goude mit suluer *ende* mit anderen matale
ende mit duerbaren gesteente blenkende in wonderlike claerheyt **Doe**
hi der poerten bi eenre haluer milen nakende was so ginc si tegen hem
op *ende* daer quam tegen hem so groten sueten roec al waert dat al die
werlt als hem dochte in crude verwandelt had geweest so *ende* soude si
so grote sueticheit niet mogen gehadt hebben **Ende** hi ontfenc so grote
crachte vanden roke dat hem dochte dat hi die pinen die hi geleden had
nv soude hebben mogen liden souder pijn **Ende** hi sach der poerten
inwerts van binnen dattet daer claer[160ra]re was dan der sonnen
schijn *ende* hi begeerde herde seer daer in te gaen. **Salich** is die man
diemen aldustanigen porte opdoet. **Ende** die gene die desen ridder
derwerts comen liet en bedroech hem niet. **Want** doe hi een deels noch
verre was so quam hem daer wt gemoetende een processie mit crucen
mit vanen mit tortysen *ende* mit gulden palmen also scoen *ende* also
groot dat hem dochte dat hi nye des gelijcs inder werlt gesien en hadde

Daer sach hi menschen van alre hande orden geestelike menschen
mannen **ende** wiuen out **ende** ionc. **Hi** sach daer sommige als eertsche
biscopen sommige als abten moniken canoniken priesters **ende** dienres
van allen grade der heyliger kerken gecledet mit heyligen gewade als
haren staet toe behoerde want si alle beyde clerken **ende** leken mitten
seluen gelikenisse *van* clederen scoen gecledet waren daer si gode op
eertrijc mede plagen te dienen **ende** si ontfengen desen ridder mit
groter bliscap **ende** weerdicheyt **Ende** si leydenen mit sange *van* sueten
gelude dat nie inder werlt alsulke sanc gehoert was **Dus** gingen si
binnen der poerten **Doe** dese sanc geeyndet was **ende** die processie
ge[160rb]sceyden **Doe** quamen twee eertsche bisscopen **ende** namen
desen ridder mit hem **Ende** toenden hem dat lantscap **Ende** die
minlicheyt daer **Ende** doe si mit hem spraken so gebenediden si gode
eerst die sijn hert mit also groter vromicheyt gesterct had inden
tormenten **Ende** si leyden doer dat wide minnentlike lantscap **ende**
ouerleydende so sach hi hier **ende** daer meer vroliker **ende** genuechliker
dingen dan enich wel geleert mensche soude comen spreken of scriuen
dat lantscap was mit so groter claerheyt van licht beschenen als die
claerheyt der sonnen verdonkert dat licht van eenre keersen. **Also**
soudet mogen schinen dat die claerheyt der sonnen te middage
verdonkert soude werden vander wonderliker claerheyt des lichts van
dien lantscap. **Die** ridder en mocht die grote bliscap van desen niet
weten om die grootheyt daer af sonder alleen van dier siden daer hi
doer die poert in quam want ouer al wasset als wide cappen die groen
sijn **ende** mit meniger hande bloemen verciert **ende** vruchten mit
meniger hande crude bomen **Ende** [160va] also hi seide had hi daer
mogen bliuen hi soude mitten roke vanden crude wel ewelic geleeft
hebben. **Dit** lantscap en wort oec niet verdonkert vander nachte **want**
die claerheyt vanden suueren claren hemel verluchtet si mit groter
claerheyt **Ende** hi sach daer so grote menichfoudicheyt van menschen
dat hem docht dat nie mensche so grote menichfoudicheyt der
menschen gesien en had in desen leuen **Ende** van desen warenre
sommige in desen steden **ende** sommige in anderen steden bi
vergaderinge gedeilt **Nochtan** gingene sommige vander eenre geselscap
in dander als i wouden mit groter vrolicheyt **Ende** aldus so geuielt dat
die een vanden anderen hem aensiende verblide **Ende** die ander des
gelijs weder. tot sommigen steden stonden si in choren **ende** songen
gods lof mit sange *van* sueten gelude **Ende** also als die sterren mit
claerheit die een vanden anderen onderscheyt hebben aso was eenre

hande onderscleyt in eendrachticheit inder minliker claerheyt van haren
clederen ende aensicht want sommige schenen gecledet mit gulden
clederen [160vb] sommige mit anderen sommige mit gruenen mit
roden ende mit blawen mit gelen ende mit witten. **Nochtan** nader
vormen in clederen dat elc inder werlt had. want dat toen deden ridder
van wat verdienten elc inder werlt geweest had of van wat orden ende
welc habijt gemenget was van verwen **Daer** sachmen oec claerheyt van
verscayden lichte. **Sommige** gingem gecroent als coningen **Sommige**
droegen gulden palmen in haren handen **Dat** aensien van dustanigen
ende veel menschen was den ridder genuechlic aen te scouwen in die
ruste ende ontellike was dat horen vanden sueten sange **Ouer** al hoerde
hi der heyligen sanc die gode loefden ende verbliden hem van haers
selues salicheit **Ende** elc verblide hem vandes anders vroechde **Mit** so
groter roke der sueticheyd wast ouer al veruullet dattet sceen dat si alle
daer bi leefden die daer woenden **Ende** alle die den ridder sagen
loefden gode van sijnre toecoemst ende verlossinge sijns dodes ende
verbliden mit hem. **Daer** sceen in sommiger manieren te werden een
nye bliscap sijnre toeco<+emst> ende verbliden alle. **Ouer** al hoertmen
den sueten sanc der heyligen [161ra] **Si** en geuoelden daer hette noch
coude noch en sagen niet dat hem vertoornen mocht of scaden **Alle** dinc
was daer vredelic genuechlic ende bequaem hi sach daer meer dan alle
menschen souden mogen spreken of scriuen als dese dingen aldus
voldaen waren so seyden die bispopen totten ridder sich brueder
Ouermits der godliker hopen so hebstu gesien dattu geerste te sien
want doe du herwerts quaemste sagestu die pijn der sunders ende hier
hebstu gesien die rust der heyliger ende der rechtveerdiger **Gebenediet**
si die scepper ende die verlosser die di aldustanigen wil gaf bi welcs
gracien du wel gedaen hebste te liden dese pine. ¶ **Nu** lieue vrient wi
willen dattu weetste wat steden dit sijn vanden pinen die du gesien
hebste **Ende** wat lantscap dat dit is van so groter claerheit **Dit** is dat
eertsche paradijs daer onse eerste ouders wt gedreuen worden om der
sunden der ongehoersamheit want na dien dat hi ongehoersaemich was
gode ende veronweerdichde onder gode te wesen so en mocht hi
voertmeer niet sien dattu sietste ia oec een ontellike [161rb] meerre
bliscap soude hi gesien hebben. **want** had hi ge[-hoert]<+houden> in
suuerheyt des herten gods woerde in die hoecheyt der engelscher
bescouwinge so had hi hier mogen gebruiken der heyliger bescouwinge
Ende doe hi bi ongehoersamheyt geualen was van dus groter salicheyt
so verloes hi oec dat licht sijnre gedachten daer hi mede verlichtet was

Ende daer om doe hi in eren was ende dat niet en verstont so was hi gerekent mitten onwisen beesten ende was hem gelijc ende alle sijn nacomelinge om die misdaet sijnre ongehoersanicheyt ontfengen die sentencie der doot voer die versmade sunden der ongehoersamicheyt.

Ten lesten so wert die goedertieren god bewegen op die onsalicheyt des menscheliken geslachtes **E**nde dede sijn eengeboren soen *IHESUM CRISTUM* menscheyt ontfangen **E**nde omdat wi ouermits der dope sijn geloue ontfangen hebben so werden wi ontbonden van sunden die wi voer deden **E**nde van erfsunden **E**nde verdienen te comen in dit lantscap mer om dat wi na ontfangenis des gelouen dicwijl zundigen so wast noot dat wi [161va] ouermits penitencien genade vercrigen vanden sunden die wi deden want die penitencie die wi voer onser doot of in onser lester siecheyt ontfengen **E**nde in onsen leuen niet en voldeden so hebben wi die voldaen na onser doot in deser steden der pinen die du gesien hebste **D**ie sommige meerre tijt die sommige minre tijt na maet der sunden die pijn lidende **E**nde ontellike anxt **E**nde al die geen die du sageste in elke stede der pinen behaluen diegeen die du sageste binnen den monde des helschen puttes als die gereynicht sijn so sellen si ten lesten comen **E**nde behouden werden **E**nde oec dagelix comen hier **E**nde sommige die gereyniget sijn die ontfaen wi als wi di ontfaen **E**nde leydense hier mit vruechden in want elc wel weet die daer inder pinen is hoe lange hi daer in wesen sel. want mit missen mit psalmen mit gebeden **E**nde mit aelmissen also dicke alsmense voer hem doet enther haer pine verminren of men setse ouer in mynre pinen thent si alteael [-van der de] ouermids dustanigen weldaden verlost werden **E**nde alsi aldus tot deser stat te rusten comen so en weten si [161vb] niet hoe lange si hier bliuen sellen want niemant van ons en mach van gode weten hoe lange hi hier bliuen sel want also alsi inden steden der pinen na manieren haerre sunden ontfangen die lancheyt der tijt dat si daer dueren sellen also sul wi oec na onsen verdienten hier langer **E**nde <+on>langer dueren **E**nde al sijn wi te mael vry van pinen nochtan en sijn wi niet weerdich op te clymmen ter hoger vruechden noch niemant van ons en weet die dach of die tijt dat hi op sel werden genomen tot beteren staet. **W**ant siet wi sijn hier in groter rusten mer nader tijt dat elc geset is so sel wi varen in meerre rusten want alle dage in eniger manieren so wasset onse geselscap **E**nde minret als alle dage die siel vten pinen tot ons coemen **E**nde alle dage van ons op varen in dat hemelsche paradijs **D**oe si dit geseyt hadden doe namen si den ridder mit hem op enen berch **E**nde hieten op wert sien **E**nde si vrageden

hem hoe hem die hemel bouen hem gedaen docht wesen van verwen
ende hi antwoerde hem **Hi** schijnt gelijc den goude dat gloeyt inden
ouen. **Doe [162ra]** spraken si **Dat** is die poert vanden hemelschen
paradise **Hier** varen se oec in die *van* ons op genomen werden inden
hemel **Du** selste oec weten dat ons here ons alle dage eens voet mit
hemelscher spisen **Ende** hoedanich dat die spise is *ende* hoe bequaem
dat selstu te hant proeuen mit ons wilt god **Nauwe** en was dat woert
gesproken daer en quam als een vlamme vuers neder vanden hemel die
al dat lantscap ouer bedecte **Ende** si sceyde haer *ende* deylde haer als
een radie *ende* ginc neder op elcs hoeft **Ten** lesten ginc se al in hem
Ende si quam oec opten ridder *ende* ginc in hem **Ende** hier of so
geuoelde hi so grote sueticheyt inder herten *ende* inden lichem dat hi
om der groter sueticheyt wil bina niet en wist of hi leuendich of doot
waer mer die sonne ginc onder. **Doe** spraken <+zi> siet dit is die spise
daer wi eens dages van gode mede geuoet worden mer die op genomen
werden inden hemel gebruiken deser spijsen sonder eynde **Ende** om
dattu een deel gesien hebste dattu begeerste te sien der goeder
menschen rust *ende* die pijn der quader so moetstu brueder [162rb] nv
wederkeren den wech die du gecomen bist **Ende** ist dat du voertmeer
soberlic *ende* heylichliken leeftste so mogestu seker wesen niet alleen
van deser rust mer oec vander vruechden des hemels Mer ist dat verre
van di wesen moet dattu <+di> weder mit vulen sunden besmetste
sich so hebstu selue gesien wattu hebben selste inder pinen. **Hier** om
keer sekerliken weder want alle die duuelen die di anxt deden doe du
h[-i]er waert quaemste die sellen di ontsien alstu wederkeerste. **Mit**
desen woerden wert die ridder verueert *ende* bat den biscopen dat sijs
niet en dwongen weder te kerden van so groter vruechden totten verdriet
deser werlt **Si** seyden hem **Ten** sel also niet wesen alstu bidste mer also
alst god geordeniert heeft *ende* geordelt die alle dinc weet wat elcs
menschen orber is **Ende** aldus al screyende *ende* hem iamerliken
houdende weder hi woude of en woude so keerde hi weder
onuerueerlic totter doren daer hi in *quam* **Ende** die prior die daer *quam*
mitter processien ontsloten die doer *ende* vanten aldaer *ende* leyden
mit bliscappen [162va] in die kerke daer hi .xv. dage bleef in vasten
ende in bedingen **Ende** daer na vertelde hi den brueders vanden
voerseyden cloester al dat hem geschiet was also als bescreuen is **Dese**
Patricius <+was> **Inden Iaer** ons heren .ccc. *ende* .lxxx.

hier begint die historie vander boetscap onser lieuer vrouwen.

Onse lieue vrouwe haer boetscap wert also geheten want op desen dach so boetscapte die engel onser lieuer vrouwen dat si den sone gods ontfangen souden wantet was wel temelic ouermits drien reden dat een engel boetscappen soude dat *CRISTUS* ontfangen soude werden in sijnre moeder licham **D**ie eerste was om die ordinacie te vergaderen als om dat die ordinacie der wederroeping tot gode ouerdragen soude die ordinacie der mis[162vb]daet. **want** als die duuel EUA dat wijf becoerde om dat hi se trecken woude tot twielinge **ende** naden twiel tot **consent** **ende** na den consent totten sunden **Aldus** boetscapte dengel MARIEN om dat hi se bider boetscap verwecken soude ten geloue **D**oer den geloue ten **consent** **D**oer den consent totter ontfangenisse des soens gods. **D**ie ander reden is **want** die engel gods is een dienre ons heren **Ende** om dat onse vrouwe gecoren was die moeder godes te wesen so was wel behoerlic dat die engel daer in diende sinen **here** **ende** die moeder sijns <+heren> **ende** hi [] aldus onser vrouwen geboetscpt wert biden engel. **D**ie derde reden is om den val der engelen te veruullen **want** onse **here** en wort niet allene mensch om des menschen wil mer oec om te veruullen den val der engelen **Ende** daer om wast redelic dat die engelen deden die boetscap vander ontfangenisse gods want gelikerwijs als die vrouwen niet en waren wt gesloten te weten de verborgenheyt der menscheit *CRISTI* in sijnre verrisenis **A**ls so boetscapte god bi sinen engel MARIEN dat aennem sijnre menscheliker naturen **ende** sine verrisenis wert oec geboetscpt MARIEN MAGDALENEN [163ra] **D**oe die weerdige maget *CRISTI* MARIA nader tijt dat si drie iaer out was tot haren xiiii. iaer toe mitten anderen megeden geweest had inden tempel **ende** si gode haer reynicheyt geloeft had te houden so wort si IOSEP tot eenre bruut gegeuen ouermits den heyligen geest die dat vertoonde mit eenre bloeydender roeden also als gescreuen is inder historien van onser vrouwen geboert **ende** IOSEPH ginc te BETHLEEM daen hi geboren was om te versien dat der bruloften notorfstich was mer MARIA keerde weder tot haers vaders huus te NASARETH. **N**ASARETH beduut een bloeme waer of **Sunte** BERNAERT seyt **D**ie bloeme *IHESUS* woude ontfangen wesen inder bloemen MARIEN **ende** geboren vander bloemen MARIEN **Ende** oec inder tijt der bloemen **D**ie engel openbaerde onser vrouwen te NASARETH **ende** gruetse **Ende** seyde **A**ue vol van gracië die **here** is mitti. BERNAERDUS spreect **GABRIELS** exempl nodet ons MARIEN te grueten **Ende** oec die verblidinge **Sunte**

IANS in sijnre moeder licham **Hier** is ten eersten te sien waer om onse here woude dat sijn moeder IOSEPH onder [163rb] trouwet worde of enigen man **Daer** seit **Sunte** BERNAERT drie reden toe. ¶ **Die** eerste om dat den duuel verborgen soude bliuen verborgenheit der menscheyt *CRISTI*. **Ten** anderen op dat haer magedom worde geproeft van haren brudegom. dat derde is dat die maget behuet werde van scandeliken geruft. welke saken BERNAERDUS voerscreuen suuerlic verclaert mit sconen reden **Oec** sijn daer ander saken dat die scanden souden werden of genomen van allen manieren van vrouwen **Ende** dat IOSEPH onser vrouwen dienen soude **Ende** dat god daer mede proeuet **ende** bewijst dat hilic goet te sijn **ende** datmen biden man *CRISTUS* geslacht mocht vertellen want MARIA **ende** IOSEPH waren beyde van enen geslacht want der scripturen gewoente was dat geslacht der mannen te beschriuen **ende** niet der vrouwen **Die** engel sprac tot MARIEN **Gegruet** sijstu vol van gracie die **here** is mitti **BERNARDUS** spreect **In** haren lichaem was die gracie der goetheyt **In** hare herten die gracie der caritatien **In** haren monde die gracie der sueter wtsprae **Ende** in [163va] haren handen die gracie der ontfermherticheyt **ende** der miltheyt **Noch** spreect hi MARIA was weerliken vol want alle creaturen ontfangen van haer volheyt als die geuangen *verlossinge* die droeue vertroestinge die sundaren genade die goede menschen gracie **ende** genade **Ende** die engelen bliscap **Ende** alle die gehele drieoudicheyt glorie **Ende** die sone gods ontfanget van haer warachtich vleysch. **Nu** op dat ander woert die **here** is mitti. **Die** **here** die vader si mitti die daer winnet den soen die du dragende waerste **ende** die [-die] **here** die sone die du dragende wares **ende** die **here** den heyligen geest van welken du den sone gods ontfengeste gebenediet bistu onder den wiuen **BERNARDUS** **Dat** is bouen allen anderen wiuen want du selste moeder wesen **ende** maget bliuen **Die** goede vrouwen plagen te wesen onder der maledixien der scanden der sunden **ende** der pinen **Die** geen kinder en cregen die waren onder der maledixie der scanden [-der sunden **ende** der pinen] daer om seide RACHEL god heeft mijn scande wech gedaen **Ende** die kinder die die vrouwen droegen waren om horen wil onder die maledixie der sunden als DAUID seit [-DAUID] **Ic** [163vb] bin in boesheyden ontfangen **ende** in sunden ontfenc my mijn moeder **Die** vrouwen waren oec onder die maledixie der pinen om haer kinder te baren **Ende** daer om staet in GENESI dat onse **here** sprac tot enen **In** pinen **ende** in veel versuchtens selstu dijn kinder baren **Daer** om was MARIA gebenedijt allene onder den wyuen want hare reynicheit was gegeuen vruchtbaerheit **Ende** om hare

vruchtbaerheyt heylicheyt dat si den sone gods ontfenc in hare heyliger bliscap ende vruchtbaerheyt **BERNAERDUS** seit Men hiet MARIEN vol graciën om vier saken die in hare herten waren als haer ynnige deuocie haer weerdige scamelheyt **Die grootheyt** haers gelouen ende om die martelie of lidē haers suueren herten. **Oec** hietmen MARIA gebenedijt onder den wiuen om vier ander saken die na woerden **Sunte** BERNAERTS waren in haren vleysche **Dat** was dat si maget was ende kint droech ende dat si sonder smerte vruch<+t>[-te]baer was ende grof van kinde sonder swaerheyt ende dat si gebaerde sonder pijn **Doe** die weerdige maget MARIA die gruete des engels hoerde so wert si verueert [164ra] in sijnre reden ende dochte hoedanich dese gruete was **In** welken geopenbaert was MARIEN prijs in drien dingen als in haren horen in haren begeerten ende in haren gedachten want in haren horen was si gestadich want si hoerde ende swoech. **Inder** begeerten openbaerde hare scamelheyt want si wort verueert mer niet om dat si den engel sach want si was gewoen die engelen te sien mer [-om] si en hoerde nie engelen die haer so loeflike woerde toespraken **PETRUS DE RAUENA** seyt **Die** engel quam tot MARIEN sienlic inden aenschijn mer ontsienlic inden reden ouermits hare grondeloser oetmoedicheyt vanden groten loue dat hi haer sprac dat si versaget was of verstoert inder reden des engels dat quam haer van magedeliker scamelheyt mer dat si niet verstoert en wert dat was van stercheyt dat si hoerde ende pensde dat was van wijsheyt ende onderscleydenheyt **Doe** die engel die salige maget so beureset sach so vertroeste hi se ende seyde MARIA en ontsich di niet du hebste genade bi gode geuonden **Si** vant die gracie gods ende vrede der [164rb] menschen die destrueringe der doot ende wedermakinge des leuens **Ende** alsulke gracie die nie mensche voer haer vinden en mocht **Die** engel sprac voert du selste ontfaen ende baren enen soen ende sijn name sel hieten **IHESUS** hi sel groot werden ende hieten die soen des ouersten. **BERNARDUS** seit **Dit** sel die grote god sijn. **Hi** sel wesen een groot lerer ende groot propheet **Doe** seyde MARIA totten engel hoe sel dit gescien want ic genen man en ken dat is in vleyscheliker genuechten **Ende** aldus so was si maget van herten ende van licham **Mer** siet MARIA vragnet ende inder vragen so twiuelt si waerom wert dan ZACHARIAS stom in sijnre twiuelinge. **Hierop** seit PETRUS DE RAUENA vier reden **Die** eerste reden is dese want onse here is een kenre der herten so merct hi meer therte dan die woerde **Daer** om so en ordelt hi niet na haren woerden **mer** na haren werken. **want** MARIEN woerde ende SACHARIAS vrage waren ongelic want MARIA gelouede tegen der naturen **Ende** SACHARIAS twiuelde

inder naturen MARIA vragede nader ordinancien daer si bi vruchtber soude werden [164va] Mer SACHARIAS twiuelde in dien dat god woude dattet gescien soude Ende bi veel voerledenre exemplelen so en woude hi niet gelouen Ende MARIA gelouede sonde<+r> exemplelen MARIA verwonderde dat een maget kint dragen soude mer hi twiuelde vander vruchtbaerheit in hilic Hier wt is te merken dat MARIA niet en twiuelde vander daet. mer was vragende hoet gescien soude want om dat drie manieren sijn van ontfangen als geestelic natuerlic ende wonderlic Daer om vragede si licht in wat manieren dat si den sone gods ontfangen soude Ende die en<+gel> gods antwoerde haer ende seyde die heylige geest sel van bouen in di comen Ende die cracht des ouersten sel di om scinen of men seyt dat die gods sone ontfangen is vanden heyligen geest om vier reden Die eerste is om die grote caritate gods te tonen om datmen weten sel dat om die grote ongemetenheyt der godliker liefsten tot ons so is dat woert gods vleysch geworden also als IOHANNES seit also heeft god die werlt gemint dat hi sijn ene geboren soen daer voer gaf inden doot. Dese reden [164vb] seit die meyster van sentencien Die ander reden is om te vertonen gods gracie sonder onse verdiente datmen verstaen sel dat hi ontfangen is vanden heyligen geest <+dat was> dat se allene [-sonder gods] <+ontfinc> ouermids gods gracie sonder enige verdiente der menschen als AUGUSTINUS seit inder omelien van huden Die derde reden is om die cracht vanden werken want die gods soen wert ontfangen mitter cracht der werkinge des heyligen geests als AMBROSIUS seyt Die vierde reden is die berueringe der ontfangenisse als HUGO VAN SUNTE VICTOER seit. want hi seyt dat berueringe der natuerliker ontfanginge is die minne des mans totten wiue ende die minne des wijfs totten man Aldus wast in onser vrouwen Want in hare herten sonderlinge bernde die minne des heyligen geests Ende ouermits dien so wrocht die minne des heyligen geestes wonder in haren vleysche. Die engel sprac als voerseit is Die [-eng] cracht des heyligen geestes sel di omsche<+i>nen waer van die glofe seyt Een scade of een sceem pleget te comen van een dinc dat tegen dat licht staet [165ra] Ende om dat MARIA als een mensche niet en mochte beuaen die volle godheyt daer om besceen se die cracht des geestes Doe dat licht der godheyt dat sonder scepnisse was in haer die menschelicheyt ontfenc also dat si gode in haer gedogen mocht hier of seyt Sunte BERNAERT aldus want om dat god een geest is so heeft hi hem vernedert tot ons als die sceme eens lichams Om dat wi biden sceem sijs leuenden vleysches sien sellen dat woert ende [-vleyt] <+vleisch>

Also alsmen siet die sonne inden wolken ende dat licht inden test ende die keerse inder lanteerne Noch seyt BERNARDUS aldus O MARIA die manier daer du mede ontfangen hebste vanden heyligen geest die heeft die cracht gods also verborgen in sinen heymeliken rade dat hijt allene weet als of die engel seggen woude Wat vragestu mi vrouwe dat du in di te hant gewaer selste werden Du selste<+t> weten ende salichlic weten mer dat sel wesen biden genen diet doet want ic bin alleen gesent een bode der ontfangenis dijns soen ende niet der sceppinge. voert sprac die engel Sich ELYZABETH dijn nichte heeft een soen ontfangen. Na den woerden Sunte BERNAERTS so [165rb] boetscapte die engel MARIEN dat ELYSABET kint droech om vier saken als om vermeerringe der bliscap om volmaectheyt der const om volmaectheyt der leringe ende om den dienst der onfermherticheit want hi seyt aldus Daer om so boetscapte die engel MARIEN dat ELYSABETH haer nichte kint droech Op dat die een bliscap op die ander wassen soude als dat een myrakel quaem opt ander of om dattet wel behoerlic was dattet MARIE eerst weten soude vanden engel dan vanden menschen. Dat wonder dat te hant vermeert soude werden ende aldus die moeder gods niet vreemde en sceen te wesen vanden rade haers kints waert dat si te voren niet geweten dat inder eerden gewrocht waer van gode Ende oec om deser reden als si horen soude dat dat oude wijf kint droech dat si pensen soude haer te dienen want si ionc was Op dat dien cleynen prophete IOHANNES exemplel soude werden gegeu<+en> den here onderdanich te wesen op dattet een myrakel op dat ander te wonderliker soude wesen BERNAERDUS die heylige leraer spreekt [165va] in enen sermoen van deser hoechtyt tot onser vrouwen aldus O vrouwe gif haestelic een antwoerde den engel antwoerde een woert dat verblidende is Ende ontfanc dat woert den sone gods dat ewelic durende is. Gif dat dijn ende ontfange Den sone gods dat woert des heren laet wt gaen van dinen monde een verganclic woert Ende omhelse van binnen den sone gods dat ewige woert stant op lopet ende doet op stant op ouermits den geloue loept ouermits deuocien in vueriger begeerten ende doet op ouermits consent des willen Doe hief die weerde maget MARIA die ogen ende die hande ten hemel wert op ende sprac mit vueriger begeerten In afgrondiger oetmoedicheyt Siet die dienstmaget ons heren na dinen woerden moet mi gescien BERNARDUS spreekt wi lesen van sommigen die dat woert gods ontfangen hebben inden oren Die sommige inder herten Die sommige inden monde Die sommige inder hant. mer MARIA had IHESUM dat godlike woert ontfangen in alle dese manieren als inden oren ouermits die

gruete des engels ende inder herten ouer[165vb]mits den geloue ende
inden monde ouermits belijngē Inden handen ouermits handelingē
Inden buke doe IHESUS dat woert menschelicheit van haer ontfinc Inden
scoot daer si en in hielt Ende in haren armen doe si en offerde. Mi moet
geschien na dinen woerden. BERNARDUS spreect inden persoen MARIEN Ic
en wil niet dattet mi geschie mit geroepe gepredict of figuerlic beteykent
of in [-bed] beeldelicheyden gedroemt. mer ic wil dat die sone gods
heymelic in my coemt ende persoenliken mensche wert lichamlic in mi
gescapen wert Ende thant doe ontfenc die gloriose maget den sone gods
in haren heyligen licham als in enen volmaecten mensche den
volmaecten god ende inden seluen nv was sijn siel gescapen ende inden
licham gestort Ende verenicht mitten godliken woerden Ende oec inden
seluen nv [-so was si] dat hi in haren licham ontfangen was so was hi
also wijs ende also machtich Als doe hi xxxiii. iaer out was Ende al was
hi ouermits aennemingē sijnre menschelicheit inden licham sijnre
moeder of oec na geboerten inder werlt nochtans so was hi volcomelic
ouermits sijnre [166ra] godliker mogentheyt blyuende inden hemel Doe
stont die moeder gods ende die coninginne des hemels op ende ginc tot
ELYZABETH hare nichten ende gruetse Ende doe ELYSABETH MARIEN gruet
hoerde verblide hem dat kint Sunte IAN in sijnre moeder licham ende
bekende daer sinen here sinen god tegenwoerdich te wesen Daer die
glose op seit Om dat Sunte IAN mitter tongen niet en mochte grueten
sinen god so dede hijt mit bliscappen ende mit berueringe in sijnre
moeder licham recht of hi geern tegen sinen here op gestaen hadde
ende daer begonste hi eerst die officie sijsn voerlopens Ende MARIA die
weerde moeder gods diende der oetmoediger ELYSABETH drie maende
lanc ter tijt dat Sunte IAN geboren was Ende hieffen mit haren heyligen
handen vander eerden op alre eerst doe hi geboren was alsmen leest so
sijn veel goeder werken geschiet op desen dage van huden want op
desen dach also wi seggen so was die engel GABRIEL gesent van gode
totter maget MARIA ende op den seluen dach ontfinc die sone gods van
hare menschelike natuer Op desen dach so wert onse here gecruust
ende [-en] smaecte om onser sunden wil die bitterheyt des doots
[166rb] mit welken hi ons verloste vander ewiger doot. Op desen
seluen dach als die seste dach vander weke dat die vrydach is so wert die
eerste mensch ADAM gemaect Ende op desen seluen dach viel hi inder
doot ouermits brekingē des godliken gebodes. Opten seluen dach so
wort die onnosel ende rechtueerdige ABEL gedodet vanden quadē CAYM
sinen brueder Op desen seluen dach so offerde MELCHISEDECH die

priester des ouersten gods ABRAHAM den patriarche wijn *ende* broot **Op**
desen seluen dach offerde ABRAHAM YSAAC sinen sone. **Op** desen seluen
dach wort **Sunte** IAN BAPTIST onthoeft inden kerker **Ende** **Sunte** IACOB die
apostel ons heren gedoot. **Op** desen seluen dach wort **Sunte** PETER die
prince der apostelen geuangen *ende* weder wt den kerker verlost **Op**
desen seluen dach wert die mordenaer aenden cruce sijn sunden
vergeuen *ende* ontfenck die ewige rust **Op** desen seluen dage sel onse
here ten ordel comen ten [-co] ionxten dage *ende* ordelen gerechtelic
alle menschen leuendich *ende* doot **Also** als ons die heylige lerers
onderwisen ¶ **Een** edel man een ridder liet die werlt *ende* [166va] ginc
in die graeu orde *ende* om dat hi niet geleert en was *ende* hem die
moniken scaemden so edelen man onder die conueersen te setten so
gauen si hem een meyster of hi daer wat of leren mocht *ende* hi also
onder hem luden bleef mer doe hi lange mit sinen meyster had geweest
so en conde hi niet meer leren dan dese woerde **Aue** maria mer dese
woerde onthelt hi also neerstelic so waer hi ginc of wat hi dede altoos
seyde hi dese twee woerde. **Ten** lesten sterf hi *ende* wort begrauen
mitten anderen moniken **Ende** siet wt sinen graue quam een scone lelie
gewassen **Ende** op elc blat stont gescreuen mit gulden letteren **Aue**
maria **Alle** die moniken quamen lopen tot desen groten wonder *ende*
groeven tgraf op **Ende** vonden dat die wortel vander lelyen vtes ridders
monde quam **Ende** doe verstanden si mit hoe groter deuocien hi die
twee woerde plach te spreken die onse vrou die grote eer dede ¶ **Een**
ridder was die in **enen** gemenen wech een casteel had *ende* berouede
alle diegene die daer bi leden sonder enige ontfermherticheit [166vb]
mer nochtan so gruete hi dages onser vrouwen *ende* en liet dat niet
achter om wat **saken** dat hem toe quam. **Het** geuiel op een tijt dat een
geestelic man daer voer bi leet **Ende** die ridder beual than datmen hem
berouen soude **Dese** heylige man [-dat] bat den rouers dat si hem
leyden wouden tot haren here **want** hi had hem een heymelic woert te
spreken **Doe** hi voer den heer quam so bat hi hem dat hi al sijn gesinde
vanden casteel vergaderen woude voer hem op dat hi hem twoert gods
prediken mochte. § **Doe** si alle vergadert waren sprac die heylige man
Ghi en sijt hier niet alle want hier gebrect een man **Ende** doe si seiden
Dat si daer alle waren so seyde hi **Ondersuect** neerstelic *ende* [-ge] ghi
sultet vinden datter een gebrect **Daer** seyde een van hem dat die
camerlinc alleen daer gebraec **Die** man seyde **Men** seynde daer haestelic
om *ende* brengen hier **Doe** hi gecomen was [-st] *ende* hi den heyligen
man sach so sloech hi sijn ogen vreselic **omme** *ende* begonde te

scudden mitten hoefde geliken een sot ende hi en dorsten niet naerre comen Ende die heylige man seyde Ic besweer di bi [167ra] onsen here IHESUM CRISTUM dattu ons segste wie du biste of waen du hier gecomem biste Hi antwoerde Ic moetet seggen mijns ondancs want ic en bin geen me[-e]nsche mer een duuel die eens menschen gelikenisse aen genomen heb ende heb hier .xij. iaer mit desen ridder geweest want onse prince sende mi hier dat ic neerstelic wachten soude den dach dat hi onser vrouwen gruet niet en seide want dan soudic macht ouer hem hebben ende hebben gedoot om dat hi dan ons soude geweest hebben om dat hi sijn leuen in quaethyden geeynt hadde want op dien dach dat hi haer gruete seyde so en mocht ic geen macht ouer hem hebben want siet ic hebben dach ende nacht gewacht ende hi en liet nie onser vrouwen te grueten Doe dit die ridder hoerde ontsach hi hem sonderlinge seer ende viel den heyligen man te voeten ende bat genade ende beterde voert sijn [-ley] leuen Ende die heylige man seyde totten vyant Duuel ic beueel di inden naem ons heren IHESU CRISTI dattu nv van heen gaetste in alsulken steden daer du niemant deren en mogeste die die moeder gods dient of eert. ¶ Doe hi dit [167rb] geseit hadde voer die duuel wech daer sijt alle sagen.

Van Sunte SECUNDUS martelaer.

SECUNDUS was een vroem ridder ende een voerbarich kersten ende hi wert een glorioes martelaer inder stat ASSENSIJS Ende die stede is verciert mit sinen licham ende blenct daer of als van enen sonderlingen blenkenden steen Dese SECUNDUS ontfinc die heylige kersten geloue van enen heyligen man gehieten CALTERIUS dien SAPRECIUS die prouoest lange geuangen hielt inden kerker Ende doe een ander heylich man die MARCIANUS hiet in enen kerker geuangen lach in eenre stede die TRIDON hiete so woude die proest derwert varen om dat hine doden woude SECUNDUS voer mit hem als om sollaes ende om dat hi Sunte MARCIAEN begeerde te sien Ende doe si gecomen waren buten die stede ASSENSIJS so quam een duue op SECUNDUS hoeft Ende SAPRECIUS die proest seyde Besich SECUNDE hoe di onse gode minnen also dat se di senden te viesitieren die vogelen des <+hemels> Ende doe si quamen tot eenre vloet so sach SECUNDUS die engel ons heren wanderen [167va] opt water ende hi seyde tot hem SECUNDE SECUNDE hebt geloue so selstu bouen die afgode mogen wanderen Ende die proest seyde Brueder SECUNDE Ic

hoerde gode di aenspreken SECUNDUS seyde Laet ons gaen daer wi
begeren Ende doe si gecomen waren licht een vierdeel vander stat so
seyde die engel echter tot SECUNDUS Geloueste in gode of twielste noch
SECUNDUS seyde Ic geloue die waerheyt sijnre passien SAPRECIUS seyde
hem wat is dat ic hoer Ende doe si binnen TRIDON quamen so beual die
engel gods MARCIAEN dat hi vten kerker ginge tot SECUNDUM ende hi
dedet ende seyde SECUNDE coem in die wech der waerheyt Ende coem
mit mi dat wi tesamen mogen ontaen die palm des geloues als den sege
der martelien Ende SAPRECIUS seide. wie is die ons aldus aen spreect als
in enen slaep SECUNDUS seyde Tis di een slaep mer tis mi een
vermaninge ende een vastmaken Hier na ginc SECUNDUS tot MEYLANEN
Ende daer lagen geuangen twe heylige manne FAUSTINE ende IONICE die
dengel gods vten kerker leyde tot SECUNDE die si doepten Ende een
wolken quam vanden [167vb] hemel die hem twater daer toe gaf Ende
siet te hants quam een duue vanden hemel ende brocht ons heren
licham ende sijn bloet ende gaft FAUSTINE ende IONICE Ende FAUSTINE gaf
SECUNDUS ons heren licham ende sijn bloet dat hi tot Sunte MAURICIUS
dragen soude Ende doe SECUNDUS wederkeerde ende het nacht was ende
hi gecomen was totten oeuer der riuieren so quam die engel gods ende
nam den breydel van sinen peerde ende voerden ouer die riuere Ende
leyden tot TRIDON in MARCIAENS kerker Ende SECUNDE seyde tot MARCIANE
Ic brenge di FAUSTINUS giften Ende hi ontfinct ende louede gode Ende
SECUNDUS ginc vten kerker doet hem die engel hiete Ende ginc in sijn
herberge. Hier na wert Sunte MARCIANUS onthoeft Ende SECUNDUS nam
sijn licham ende groeft Doe dat SAPRECIUS hoerde riep hi en tot hem
ende seyde In allen dat ic gemerken can so bistu kersten. SECUNDUS
antwoerde hem waerlic so belie ic dat ic kersten bin SAPRECIUS seyde Ic
sie wel dat du enen quadan doot begeerste SECUNDUS antwoerde Du
biste selue meer sculdich enen quadan doot te steruen. Ende doe
SECUNDE den afgoden niet offeren en [168ra] woude so dede hine
ontcleden Ende altehant was bi hem die engel gods ende gaf hem een
cleet Doe deden SAPRECIUS hangen aen enen balke ende deden so lange
quellen dat sijn arme ende sijn gebeente hem van een sceyden Ende hi
wert wonderlic genesen van onsen here. Daer na deden die rechter
weder inden kerker leggen ende daer quam tot hem die engel gods
ende seyde hem SECUNDE stant op ende volge my ende ic sel di leyden
tot dinen scepper Doe leyde hine in die stede van ASSENSIJS ende
brochten inden kerker daer CALTERIUS in lach dien eerst bekeert hadde
Ende onse lieue here was inden kerker ende visitierde sinen lieuen

knecht CALTERIUS **Ende** doe SECUNDUS onsen here sach so viel hi neder voer sijn voeten **Ende** onse here seyde hem **SECUNDE** en ontsich di niet want ic bin dijn here **ende** dijn god die di verlossen sel van allen quade **Ende** onse here gaf hem beyden die benedixie **ende** voer inden hemel **Ende** des morgens sende die rechter SAPRECIUS totten kerker om SECUNDUM voer hem te brengen **Ende** doe si totten kerker quamen vonden sine vaste besloten mer niemant daer in **Ende** SAPRECIUS voer van TRIDON totter stede ASSENSIJS om dat hi doch CALTERIUS mochte doden [168rb] **Ende** hi sende totten kerker om hem **Ende** die boden quamen weder **ende** seyden dat SECUNDUS aldaer was bi CALTERIUS **Doe** dat SAPRECIUS hoerde so liet hi se beyde voer hem **brengen** **ende** seyde hem. **A**l weten onse gode dat ghi se versmadet si willen nochtan dat ghi te gader sterft **Ende** doe si den afgoden niet offeren en wouden so dede die rechter pec **ende** herse te gader smelten **ende** dedet hem beyden gieten opt hoeft **ende** inden mont mer si dronkent mit groter begeerten gelijc alte sueten dranc **ende** spraken blidelic mit luder stemmen **O** here hoe suete is dijn wtspraec in onsen stroten **Doe** gaf SAPRECIUS die sentencie datmen SECUNDUM onthoefden soude in die stat ASSENSIJS **Ende** datmen CALTERIUS voeren soude totter stat ALBIGAN **ende** onthoefden daer al soet geschiede **Ende** doe **Sunte** SECUNDUS onthoeft was so namen die engelen gods sinen licham **ende** mit groter bliscap **ende** mit sange begroeuen si hem. ¶ **Hi** wert gedodet opten dertichsten dach van meerte.

Vander hoechtyt des palmdages ons lieuen heren [168va]

[D]ie hoechtyt diemen huden begaet inder heyliger kerken is gemeenlic geheten palmdach **Ende** die reden daer of is dese want alle die kerstenheyt doer huden op desen dach te kerken coemt mit gruenen telgeren van palmbomen **ende** van anderen bomen **ende** laten die den priester segenen **ende** wyen **Ende** als si gewiet sijn so gaetmen daer mede om die kerke mit sange **ende** mit gebede **Ende** dit hebben die heylige paeusen geset **ende** geboden den kerstenen menschen alle iaer te doen tot eenre gehuechnisse der eeran **ende** weerdicheyt die die IODEN onsen here deden opten sesten dach voer dat sine cruisten **ende** doden van welken gescreuen is inden heyligen ewangelie dat die heylige kerke huden hout ¶ ¶ **Als** doet naecte der tijt dat onse lieue here **IHESUS CRISTUS** den doot lidien woude om des menschen wille so was hi in een

stedeken dat genoemt was BETANIEN Ende opten sesten dach voer sijnre doot als huden ginc hi mit sinen iongeren van BETANIEN tot IHERUSALEM werts daer hi den doot liden soude in enen teyken ende in eenre bewisinge dat hi den doot geern ende willichlic liden [168vb] woude om des menschen wille op dat hi den mensche mochte verlossen mit sijnre doot vander ewiger doot Ende doe onse here naecte der stat van IHERUSALEM ende gecomen was in een dorp geheten BETFAGE. dat gelegen was aenden BERCH VAN OLIUETEN al vaste bi IHERUSALEM So sende onse here twe sijnre iongeren als Sunte IAN ende Sunte PHILIPS tot IHERUSALEM ende seyde hem Gaet int casteel dat tegens v is ende daer seldi vinden staen gebonden een esellinne ende haer ionc die ontbint ende brenctse tot mi Ende ist dat v yemant vraget waer ghi daer mede henen wilt.

Antwoert hem weder die here heefter te doen Ende altehant selmen se v laten volgen Dese dingen sijn altemael geschiet op dat der propheten scripturen veruult worden daer aldus staet. Segt der dochter van SYON Sich dijn coninc coemt di sachtmoeidich ende oetmoedelic sittende op een ezellinne ende op haer ionc Die iongeren deden als hem onse here beuolen had ende gingen tot IHERUSALEM ende ontbonden die ezellinne ende haer ionc Ende brochten se tot onsen here Ende si leyden haer cleder daer op Ende lieten <+hem> daer op sitten Als onse here dus quam ride[n] Ende dat gemeen volc van IHERUSALEM des gewaer wort So namen [169ra] si gruene telgeren van palmbomen in haren handen Ende gingen daer mede vter stat onsen here te gemuete hem te loue Ende te eren Ende in enen teyken des vreden Ende der bliscappen dat si hadden om dat onse here tot hem woude comen. want so wanneer die IODEN grote hoechtyt Ende sonderlinge bliscap hadden so plagen si groene telgen van palmbomen in haren handen te dragen Ende oec hoedekijns daer of te maken Ende op haer hoeft te setten wa[-i]<+n>t die palmboem is des wijnters Ende des zomers euen groen of si seggen wouden Ende begerende waren Aldus moeten se vruechde Ende bliscap [-aldus] altoos dueren Ende aldus gingen si onsen here te gemuete mit bliscappen Ende vruechden Ende ontfingen hem als haren here Ende rechten coninc. Noch deden si hem meerre ere Ende weerdicheyt Want die so[-n]<+m>mige togen haer cleder wt Ende spreyden se inden wech daer hi henen reet Sommige ander sneden groene risen vanden bomen Ende worpen se inden wech Ende oec bloemen des gelijc Ende die geen die daer voer gingen Ende na volgeden songen Ende riepen mit luder stemmen Dauids soen maect ons gesont Ende brenge ons hier bouen int ewige leuen gebe[169rb]nedijt is hi die gecomen is inden

name des heren. ¶ In deser historien is begrepen den sin des heyligen ewangelies van huden Daer cortelike te merken in geruert werden vierderhande eren <+ende> weerdicheyden die die IODEN onsen here opten palmdach <+den> welc herde cort daer na opten sesten dach als opten goeden vridach gekeert ende gewandelt wort in groter versmadenisse ende oneren ¶ Die eerste ere die de IODEN onsen here deden was dat si tegens hem gingen vter stat mit groenen palmbomen ende van olibomen ende ontfingen hem mit vruechden ende bliscappen als haren rechten here. Dese ere dede die gemeente der YOEDSCAP onsen here om die teykenen ende myraculen die si hem hadden sien doen als dat hi die doden verwecete ende die blinden siende maecte Ia oec die blint geboren waren ende vijf dusent menschen versade van vijf gersten brode ende twe visschen ende daer toe veel ander myrakelen die nyemant anders doen en mochte Ende si meenden dats niemant bet weerdich en waer comen te wesen dan hi Mer dese eer ende weerdicheit die si onsen here opten palmdach deden wert inder selue [169va] weken daer na opten goeden vrydach gewandelt in groter oneren ende versmaetheyt want si bi nacht vter stat van IHERUSALEM hem tegen gingen mit gewapender hant mit coluen ende mit sweerden als tegen haren vyant ende vingen ende bonden hem sijn hande als enen dief ende mordenaer ende leyden onweerde like vanden berch van OLYUETEN ende brochten hem in der stat van IHERUSALEM. ¶ Die ander ere die die IODEN onsen here opden palmdach deden was dat si haer cleder wt togen ende spreyden die inden wege ende lieten daer ouer ride. Mer dese ere wort opten goeden vrydach gewandelt in smadelicheyden ende in oneren want si doe sijn cleder wt togen ende loten daer om wie dat se hebben soude ende daer toe hingen si onsen here al naect aenden cruce. ¶ Die derde ere die onsen here opten palmdach gedaen wert was dat si bloemen plucten ende groene risen vanden bomen. ende stroeyden se inden wech daer hi henre reet Mer dese ere wert opten goeden vrydach verwandelt in versmaetheyt ende oneren want si opten goeden vrydach onsen here naect bonden aen een calumpne ende namen scerpe roeden ende sloegen hem alle [169vb] sijn heilige licham ontwe ende wonder hem also seer dat vanden ondersten sijnre voeten totten ouersten sijns hoefdes niet heels aen hem gebleuen en was. ¶ Die vierde weerdicheyt ende ere die de IODEN opten palmdach onsen here deden was dat si hem eerlike ende louelike woerde toe spraken ende loefden hem mit sange ende noemden hem haren coninc ende riepen mit vruechden ende mit bliscappen DAUIDS sone maect ons gesont van

onsen sunden ende brenget ons hier bouen int ouerste rike gebenedijt
is hi die coemt inden name des heren. **Mer** dese ere ende dit lof ende
prijs wort opten goeden vridach verwandelt in groter oneren ende laster
ende scanden Want si doe onsen here setten een doornen crone op sijn
hoeft ende die in sijn hoeft drongen ende dructen mit enen riedenen
stocke ende aentogen hem enen ouden verworpen purpuren [-rocke]
mantel ende gauen hem een riet in sijn hant voer een scepter ende
knielden neder voer hem in spotte ende spraken **Gegrueit** sijstu coninc
der IODEN ende sloegen hem aan sijn kinnebacken ende bespogen hem
in sijn suete aensicht ende riepen lude mit wreder stemmen tot PYLATUS
Cruusten cruusten den logenaer ende den bedrieger ende leyden hem
[170ra] daer na wt mit twee moerdenaren tot sinen scanden ende
hingen hem aan een cruce. **want** dan aldus die IODEN opten palmdach
onsen here grote eer ende weerdicheyt deden ende altehants daerna
opten sesten dach inder weken als opten goeden vridach hem also grote
scande ende oneer bewijsden als voerseyt is **Hier** om so leestmen dit
ewangelium daer die eer ende weerdicheyt in staet opten palmdach
onder den heyligen ambocht daermen die palmen mede wyet. **Mer**
opten seluen dach in die homisse leestmen die passie daer in gescreuen
staet die oneer ende smadenisse die die IODEN onsen here aan deden
opten goeden vrydach **Ende** gelickerwijs als die passie diemen leest
onder die homisse tienwerf langer is dan dat ewangelium datmen hout
inden ambocht der palmwijnge also waren oec die oneren
versmaetheyden ende pinen alte veel swaerre meerre ende langer
duerende die die IODEN onsen here aendeden opten goeden vrydach
dan die eren waren die si onsen here opten palmdach aendeden. **want**
die [-die] eren die si onsen here deden duerden also cleyn als een vre
lanc **Mer** die oneren ende pinen die si hem deden begonsten voer
midder nacht inden eersten slape ende duerde des anderen [170rb]
dages ter noenen toe als op die negende vre vanden dage doe onse here
den geest op gaf ende hem een ridder mit enen speer sijn side doerstac
¶ Mer dese eren voerseyt woude onse here hem vanden IODEN laten
doen voer sijnre doot tot enen exemplē ende tot eenre leringe als dat wi
ons daer niet in en sellen verheffen noch te seer verbliden so wanneer
die werlt ons toe lacht ende ons louet ende prijst of enige ere bewijst
want inder werlt en is geen waerheyt noch gestadicheydt want die geen
die huden den werltliken menschen behaget die mishaget hem dicwijl
morgen ende dien si huden prisē dien laken si morgen **Ende** dien si
huden ere doen mergen lasteren si en **Ende** die huden blide is morgen

wert hi bedroeft ende die huden leeft is dicwijl morgen doot Ende want wi vmer steruen moeten ende wi niet en weten tijt noch vre noch waer noch [-vre] hoe. Hier om laet ons die eer ende hoecheyt der werlt versmaden ende altoos leuen in oetmoedicheyden ende ons also oefenen in goeden werken ende hoeden van allen sunden na onser macht recht of wi thants steruen souden want onse here *IHESUS CRISTUS* om dat hi wel wiste dat hi so [170va] cort daer na als opten goeden vrydach so swaerlic gepassijt ende gedodet werden soude so en achte hi te male niet der eren die hem die YODEN deden Mer als LUCAS beschrijft hi wert screyende doe hi die stat van *IHERUSALEM* aen sach ende sprac totter stat. **wistestu** dat ic weet du soutste oec screyen. **want** die tijt is toecomende dat di dine vyande beryden sellen ende al omme beleggen om der boesheyt willen die in di is ende sellen di ende dijn kinder neder slaen ter eerdern ende sellen in di den enen steen opten anderen niet laten om dat du niet bekent en hebste den tijt dijnre vandinge van my die om dijn salicheyt tot di gecomen bin. ¶ Laet ons dan die onduerachtige hoecheit ende rijcheyt ende ere ende weelde deser werlt leren versmaden ende altoos voer ogen hebben dat wi steruen moeten ende mit allen vlite die sunden scuwen ende onse biechte te spreken mit rechten berouwe ende penitencie ende beteringe voer onse sunden aen te nemen Ende onsen lieuen here altoos pinen te danken ende te louen vander minnen die hi ons so grotelic bewijst heuet dat hi den bitteren doot om onsen wil heeft geleden op dat wi mit sijnre doot ver[170vb]lost mochten werden vander ewiger doot Op dat wi aldus onse leuen bi sijnre genaden schickende verdiensten moet tot hem te comen na desen leuen in dat ewige leuen daer wi nummermeer van hem en sellen werden gescheyden dat moet ons allen gonnem die vader die soen ende die heylige geest. Amen.

Hier na volget wat vander passien diemen begaet opden goeden vridach.

Als die sone gods onse here *IHESUS CRISTUS* ende onse god geweest had op eertrjc bi xxxijj. iaren inder menscheliker naturen als een arm verworpen mensche ende hi sine godlike wijsheit ende oec sijn godlike mogentheit der werlt geopenbaert had mit prediken ende mit sijnre godlicher leringe ende daer toe mit menigen wonderliken teykenen ende groten myrakulen die hi dede Ten lesten doe hi die sake eynden woude

daer hi om op eertrike gecomen was ende den doot lidē woude op dat
hi mit sijnre doot allet menschelike geslachte verlossen mochte vander
ewiger doot ende wederbrengen totten [171ra] ewigen leuen daer si wt
verdreuen waren om die ongehoersamicheit ADAMS ende EUEN onse
eerste ouders So quam onse here mit sinen iongeren opden sesten dach
voer dat hi den doot leet in een stedekijn dat genoemt was BETHANIEN
dat doe ter tijt toehoerde der heyliger ioncfrouwen MARTHEN die suster
was MARIEN MAGDALENEN ende LAZARUS haerre twier brueder die onse here
cortelic daer te voren op verwect had vander doot. Ende als onse here
gecomen was in dat voerseyde stedekijn so quam tot hem een rīc IODE
geheten SYMON DIE MALAETSCHE dien onse here daer te voren gereynicht
had vander malaetscap mer nochtan den name daer of behielt. Dese bat
onsen here ten eten om gonsten wille die hi tot hem had Ende onse
here nam die gonste van SYMON ende quam mit sinen iongeren tot sinen
huse ende at mit hem Ende aender tafelen daer onse here aen sat ende
at daer aen saten oec sijn iongeren ende oec LAZARUS voerseyt Ende
MARTHA sijn suster was daer ende diende ter tafelen want al was si een
grote rike edel ioncfrouwe si en verhief haer daer niet in. mer si
veroetmoedichde haer ende bekende dat si daer snode ende cleyn
genoech toe was onsen heer ende sinen vrienden te dienen [171rb]
Ende want MARIA MAGDALENA MARTHEN suster en werltlic wijf was ende een
openbaer zundaerster hiet hier om en was si daer ter werscap niet
genodet te comen Mer alsi vernam dat onse here was in SYMONS huus
ten eten So nam si mit [-hem] haer een busse van alabaster steen
gemaect die vol was edelre costeliker saluen Ende ginc tot dien huse
daer onse here in sat ten eten ongeroepen ende ongenodet Ende want
si haer scaemde haer sunden ende haer lelicheyt daer si in gelegen
hadde Hier om en quam si niet voer die tafel mer si ginc achter onsen
here staen ende brac die busse mitter saluen op ende wtgoet die op dat
hoeft ons heren Ende altehants wort al dat huus veruult van die suete
lucht dier saluen. Doe MARIA MAGDALENA die salue aldus wtgestort had so
warenre sommige aender tafelen dien dat moyde ende spraken MARIEN
smadelike woerde toe ende seyden dat si gedaen had als een onuroet
wijf dat si die edel costelike salue also verquist hadde ende onder den
genen die MARIEN aldus berispten ende smadelic toe spraken So was
sonderlinge een van ons heren iongeren geheten IUDAS SCARIOTH. Dese
wort [171va] also toornich dat hi riep ende sprac mit enen quadren
fellen moede waer toe ist goet dat dese salue dus verquistet is Het had
beter geweest dat mense vercoft hadde om .ccc. penninge die si wel

weerdich was ende had dat gelt den armen luden gegeuen. **Dit sprac IUDAS.** mer niet daer om dat hi enige gunst of minne totten armen had. **Mer als Sunte IAN bescrijft Hi** was een dief ende plach tontfangen dat gelt dat onsen here ende sinen iongeren in aelmissen gegeuen wort tot hare notorften ende hi plach dat gelt wt te geuen ende daer mede te copen spise ende dranc alsulc alsijns behoefden **Ende** van dien gelde soe plach hi te stelen den tienden penning ende leggent heymelic in sijns selues orber. **Ende** want die salue die MARIA MAGDALENA op ons heren houet gestort had wel weert was .ccc. penninge. **Ende** hadmen die salue vercoft ende dat gelt **IUDAS** in die hant gecomen waer als totter armer behoef ons heren **ende** sijnre iongers die arme waren **So** soude hi daer of genomen hebben wel .xxx. penninge nader gewoenten sijns stelens. want dat tiende deel van .ccc. penninge sijn **xxx. Ende** want hem die **xxx.** [171vb] penninge ontgaen waren ouermits die wtstortinge der saluen **Hier** om was hi toornich **ende** sprac MARIEN MAGDALENEN smadeliken toe als voerseyt is dat si als een onvroet gec wif die edel salue also verquiste **Doe IUDAS** **ende** oec sommige vanden anderen iongeren ons heren aldus grymmeden **ende** toornich waren op MARIEN so verantwoerdese onse here **ende** seyde. **waer** om sij di toornich **ende** gemoeyt op dit wif Laet se begaen **ende** en bewijst haer geen smadelicheyt want si heeft een goet werc aen mi gewrocht want arme lude seldi altoos bi v hebben **Dat** si gedaen heeft dat heeft si van godlicher minnen gedaen **Ende** in een teyken dat mijn licham begrauen sel werden **ende** si is voer gecomen **ende** heeft minen licham gesaluet die wile dat ic bi haer bin **ende** leue want na mijre doot en selsijs geen macht hebben te doen. **Ende** ic seg v voer waer so waer dit ewangelium gepredict wert in alle die werlt so selment seggen dat si dat gedaen heuet in mijre gehuechnisse **Hier** mochtmen vragen waer om dat MARIA die salue op onsen here wt storte **ende** wat haer meninge daer mede was **Daer** of seggen som[172ra]mige leraers aldus **Dat** MARIA had haers selues lichaem dicwyl in houerdien **ende** in weelden **ende** genuechten gesaluet om wel te ruken **ende** den menschen te behagen. **Hier** om saluede si onsen here die si doe bouen alle verganlike dingen minnede mit dier edelre saluen op dat hi haer woude vergeuen die sunden die si mit saluen haers lichams gedaen hadde. ¶ **Een** ander reden waer om dat si onsen here saluede was dese **Onse here** plach te gaen blotes hoefdes **ende** baeruoets ende leet dicke grote hetten **ende** grote coude **Ende** die salue was van dier naturen dat si coelde **ende** oec die sericheyt sachte **Ende** hier om saluede si sijn hoeft **ende** die voeten ons heren als daer

mede te sachten die sericheyt die onse here leet aen sijn hoeft ende aen sijn voete van hetten ende van couden. ¶ Die derde reden waer om MARIA onsen here saluede was dese Si wist wel dat hi soude steruen naden woerden die hi had gesproken Ende want het doe een sede was onder den IODEN dat die een vrient den anderen saluede als hi doot was op dat sijn licham niet en stonke noch en veruulede Hier om saluede si ons heren licham bi sinen leuen van rech[172rb]ter minnen ende liefden dat si na sijnre doot soude gedaen hebben om dat si duchte ende anxt hadde dat sijt na sijnre doot niet doen en soude mogen.

¶ Oec was MARIA een sundaerster onreyn van sunden ende stinkende van onreynicheyden haers lichaems ende haers leuens. Hier om quam si mit deser edelre welrukender saluen ende storte die wt op onsen here op dat die suete roke der saluen dien stanc haers lichams ende haerre sunden verdriuen [-sund] soude. ¶ Doe onse here MARIEN MAGDALENEN aldus verantwoert hadde ende hi se prijsde in haren werken so wort IUDAS verwoet in hem seluen ende begreep dat in sijnre herten dat hi sinen scade aen onsen here woude verhalen. ¶ Ende van dier tijt voert so stont IUDAS daer na nachts dages hoe dat hi onsen here mochte verraden ende den IODEN vercopen ende ter doot brengen ende also verhalen den scade die hi geleden had vander saluen. Ende want onse here den scriben ende den PHARISEEN ende die rijcste ende die machtichste der IODEN in sinen sermoen dicwyl plach te berispen van hare houerdien rijcheyt ende gericheyte ende van anderen onduechden [172va] ende quaetheyden die si ouer hem hadden daer om so haten si onsen here ende mochten hem qualiken sien ende stonden daer na onsen here te doden ende vanden wege te brengen ende hadden menigen raet hoe dat si dat te werke mochten brengen ende ten lesten opten scortelwoensdach vergaderden die bisscopen ende die vorsten der IODEN ende worden des eendrachtelic te rade hoe dat si onsen here mochten vangen ende doden ¶ Als die vorsten der IODEN aldus te rade waren geworden onsen here te doden ende si bi een saten so quam IUDAS tot hem daer si saten in haren rade ende sprac hem aldus aen ende seyde Ghi heren ic weet wel dat ghi IHESUM die hier omme gaet prediken geerne vanden steden hadt wat wil di mi geuen dat ic en v ouerleuere. ¶ Als die vorsten der IODEN dit van IUDAS hoerden so worden si daer in verblijt ende seyden hem dat hi hem den man leuerde si wouden hem geuen .xxx. penninge. ¶ Doe IUDAS hoerde dat hi sinen scade die hi hadde vander wtstortinge der saluen aldus weder mochte verhalen sprac hi totten IODEN hout my voer waerde vanden gelde ic sel

v den man cortelic leueren **Die IODEN** seyden weder **Hier** is dat gelt
[172vb] alrede neemtet na v *ende* doet als ghi geseyt hebt **IUDAS nam**
tgelt ende louede hem onsen here te leueren Ende als **IUDAS onsen here**
aldus vercoft had *ende* wouden verraden **Doe** ginc hi weder tot onsen
here ende was bi hem als hi gewoen was te voren **Ende onse here en**
scuwedes niet mer was *hem* vriendelic *ende* goedertieren als hi gewoen
was. ¶ **Op** dien seluen woensdach als dese dingen aldus gesciet waren
sprac onse here tot sinen iongeren. **Weti** wel dat op den derden dach na
huden paeschdach wesen sel **Ende** des menschen soen sel verraden
werden **Die** iongeren antwoerden onsen here *ende* seyden. **waer** wilstu
dat wi bereyden den paesschen. **Onse here** riep tot hem sunte PETER
ende sunte JOHANNES *ende* sprac **Gaet** totter stat van IHERUSALEM **Ende** als
ghi daer in gecomen sijt so sel v gemoeten een mensche dragende een
kanne waters. **Ende** volget den mensche in dien huse daer hi in gaet
Ende segget den here van den huse **Die** meyster doet v te weten dat hi
sinen paesschen mit sinen iongeren bi v maken wil **Ende** dan sel hi v
wisen ene grote eet camer die alrede bereyt *ende* bestroeyt is maectet
ende bereytet ons al daer. ¶ [173ra] **Die** iongeren ons heren voerseit
deden als hem onse here beuolen hadde *ende* bereyden den paesschen.
¶ **Des** anderen dages als opden witten donredach ginc onse here van
BETHANIEN mit sinen iongeren tot IHERUSALEM *ende* was daer inden
tempel ten auont toe *ende* predicte daer twoert gods. **Ende** alst
gecomen was totten auont ginc hi tot dien huse daer sijn twe iongeren
als **Sunte** PETER *ende* **Sunte** IAN in waren *ende* den paesschen bereyt
hadden *ende* ginc daer sitten aen een tafel mit sijn .xij. iongeren na
seden *ende* settinge der IODEN nader ouder wit *ende* als onse here aldus
sat ouer tafel sprac hi tot sinen iongeren *ende* seyde **Mit** begeerten heb
ic begeert desen paesschen mit v te eten eer ic den doot lide. **Ende** ic
segge v voerwaer dat ic genen paesschen meer mit v eten en sel eer die
paesschen veruult werde inden rike gods of onse here seggen woude **Ic**
en sel genen paesschen meer mit v eten op eertrijc mer inden ewigen
leuen [-n] sel ic voertaen mit v dies weerdich sijn eten den paesschen
der ewiger vroechden *ende* der bliscappen **Als** onse here dese woerde
tot sinen iongeren gesproken had nam hijt broot in sinen handen *ende*
sloech sijn ogen op in[173rb]den hemel *ende* dankede sinen
hemelschen vader *ende* gebenedide dat broot *ende* bract *ende* gaft sinen
iongeren *ende* sprac tot hem seggende **Neemt** *ende* etet dit broot want
dit broot is mijn vleysch dat voer v gegeuen sel werden **Daer** na nam
onse here den kelc mitten wijn in sijn hant. *ende* dancte echter sinen

hemelschen vader ende benedyede den kelc mitten wijn ende gaffen sinen iongeren in haren handen Den enen voer ende den anderen na ende sprac **Ontfaet** desen kelc ende drinct alle gader daer of want dit is die kelc mijns bloets eens nuwen ende ewigen testaments dat voer v ende voer veel menschen wt gestort sel werden in vergiffenis der sunden. **Dit** sel di voert aen doen in **mijnre** gedenkenisse. **want** also dicke als ghi dit broot etet ende desen kelc drinct so sel di mijns ende **mijnre** pinen die ic voer v geleden hebbe daer mede gedenken. ¶ **Hier** is te weten dat onse **here** mit dese voerseyden woerden maecte dat heylige sacrament des altaers dat die priester consacriert dagelix ende maket opten heyligen altaer daer warachtelic in is dat licham ende bloet ons heren *IHESU CRISTI* ende hi heeft ons dat sacrament [173va] <+op> eertrijc gelaten tot enen ewigen testamente als sijn ende sijnre doot ende sijnre pinen daer mede te gedenken ende hem stadelic daer of te danken ende te louen sijnre ongemetenre groter minnen. ¶ **Aen** desen weerdigen sacrament en sel niemant twiuelen want onse **here** die die ewige waerheit is ende niet liegen en mach die hemel ende eerde heeft gemaect mit sinen woerden die heeft oec sonder twiel wel macht dat broot te wandelen in sinen vleysche ende die wijn in sijn bloet **Salich** sijn si die dit volcomelic gelouen ende dit sacrament weerdelike ontfangen want si werden daer mede vriende gods ende kinder des ewigen leuens. ¶ **Als** onse lieue **here** sinen iongeren mit hem seluen aldus gespijt ende gemonicht had so stont hi op vander tafel ende leyde of sijn vterste cleet ende scorte voer hem een linnen cleet ende nam een becken mit water ende dwoech sinen **Iongeren** haer voeten **Ende** als hi quam tot **Sunte PETER** ende hem sine voete dwaen woude sprac PETRUS **Here** du en selste mijn voete niet dwaen nummermeer. **Onse here** sprac **Ist** dat ic niet en dwa dijn voeten du en selste geen deel mit my hebben inden ewigen leuen ¶ **Sunte PETER** sprac altehants we[173vb]der **Here** ist dat also so en dwa niet alleen mijn voete. mer oec hande ende hoeft **Onse here** seyde hem **Die** gedwogen is en behoeft niet dan dat hi die voete dwa want hi is te male reyne wt welken men verstaet dat die apostelen gedoopt waren. ¶ **Doe** onse **here** sinen iongeren haer voete aldus gedwogen had toech hi sijn cleet weder aen ende ginc weder sitten aen die tafel bi sinen iongeren ende seyde. **weti** wat ic v gedaen hebbe **Ghi** hiet mi meyster ende **here** ende **ghi** segt wel want ic bint. **Na** dien dan dat ic v **here** ende v meyster v voete gedwogen hebbe so si di oec sculdich malkanders voete te dwaen want ic heb v exempl gegeuen dat ghi also doet als ic v gedaen hebbe **Die** knecht en is niet meerre dan

sijn here noch die ionger en is niet bouen sijn meyster **Ist** dat ghi dit weet so sel di salich wesen doe dijt. **Doe onse here dese [-he] woerde** geseit hadde doe wort hi inwendelic bedruct in sinen geeste *ende* sprac **Ic** seg v voerwaer dat een van v twaeleuen my verraden sel in deser nacht **Doe** die iongeren dat hoerden doe worden si alle bedroeuet *ende* sagen op malkander *ende* want si niet en wisten wie hi meende spraken si [174ra] alle gemeenlike elc sonderlinge meyster bin ic dat **Onse here** seyde hem **Een** van v die hier ouer tafel sit die sijn hant mit mi steect in die scottel die sel mi verraden. **Die** sone des menschen gaet also als van hem gescreuen is. mer we dien mensche bi welken hi verraden sel werden. **Het** had hem beter geweest dat hi nie en waer geboren. ¶ **Doe** onse here dese woerde geseit hadde so had **Sunte PETER** geern geweten wie dese verrader geweest hadde *ende* daer om gaf hi **Sunte IAN** ewangelisten een teyken *ende* begeerde van hem dat hi onsen here vragen soude wie dese verrader waer. **want Sunte IAN** doe onsen here naeste sat als aen sijn side **Ende** hadde sijn hoeft geleyt aen die borste ons heren *ende* was daer op ontslaep geworden. **Sunte IAN** dede dat **Sunte PETER** begeerde *ende* vragede onsen here wie dattet waer die dat doen soude. **Onse here** antwoerde **Sunte IAN** al heymelic dats niemant en hoerde **Die** gene die ic geue vanden geweycten brode vter scotelen dat is hi die mi verraden sel mit dien nam onse hereene stucke brodes *ende* weycte dat in die soppe *ende* gaft IUDAS. **Dit** teyken gaf onse here **Sunte IAN** al heymelicke want hi en woude sinen verra[174rb]der niet openbaren op dat sinen doot daer mede niet belettet en worde want also die leraers seggen **Sunte PETER** had onse here also lief had hi geweten dat **IUDAS** dat soude gedaen hebben hi hadde[-t]<+n> gedodet of verscoert mitten tanden. ¶ **Als** IUDAS dat geweychte broot van onsen here ontfangen hadde *ende* gegeten so sprac hi tot onsen heer **Meyster** bin ic die geen die di verraden sel. **Onse here** sprac tot hem du segste dat **Of** onse here seggen woude. **Du** biste een getuuch dijnre scalcheyt *ende* dijnre quaetheit die du tegens my begrepen hebste mer ic en wil di niet openbaren op dat minen doot niet en worde belettet of vertogen. ¶ **Doe** onse here IUDAS aldus toe gesproken hadde **Dattu** doetste dat doch haestelic so begonde **IUDAS** den moet op te lopen **Ende** ouermits ingeuen des bosen geestes daer hi mede beseten was so dochte hi op die belofte die hi den bispel *ende* den vorsten der IODEN beloeft hadde *ende* had geerne wech geweest **Ende** daer om gaf hem onse here oerlof te gaen *ende* seyde hem dattu doen selste dat doch haestelic **Of** onse here seggen woude **Du** hebste in dijnre herten dattu

[174va] mi den YODEN wilste leueren doch dattu begrepen hebste sonder merren want ic bereit bin den doot te lidien **Mer** die iongeren en verstanden die woerde niet die onse here IUDAS toe seyde **Als** dattu doetste doch haestelic [-ende en wisten] **ende** en wisten niet wat hi daer mede meende **ende** dat quam aldus toe want IUDAS plach den budel te dragen daermen die aelmissen in dede diemen onsen here **ende** sinen iongeren gaf **ende** hi was een scaffenaeer daer of **ende** plach dat gelt wt te geuen **ende** daer mede te copen datmen behoefde ter notorften **Ende** wantet tegen den paeschen ginc so waenden die iongeren dat onse here IUDAS in dien woerden beuolen had te copen spise **ende** dranc als der paescheliker hoechtijt notorfich waer **Ende** altehant stont IUDAS op vander tafel **ende** ginc totten vorsten der IODEN die sijnre verwachten **ende** bat hem dat si hem geselscap mede gauen hi woude hem voerwaerde houden **ende** leueren hem den man also hi hem geloeft hadde. **Ende** doe IUDAS van onsen here ginc doe wast nacht **ende** doe sprac onse here tot sinen iongeren. **Lieue kinder** ic sel een corte tijt bi v wesen **ende** also ic [-v] geseyt heb den IODEN ghi selt mi sueken **ende** daer ic ga en [174vb] seldi mi niet mogen volgen **Ene** nye gebod geue ic v **ende** gebiede v dat ghi malkander also minnet als ic v geminnet hebbe **Ende** alle menschen sellen daer bi bekennen dat ghi mijn iongeren sijt is dat ghi onderlinge minne hebt **Doe Sunte PETER** hoerde dat onse here seyde daer ic gae en seldi niet mogen comen so vragede hi onsen here waer hi ginge **Onse here** seyde hem daer ic ga en mogestu mi nu niet volgen mer du selste mi namaels volgen. **Sunte PETER** seide here ic bin bereyt mijn siel voer di te settetten **ende** mit di te gaen inden kerker **ende** inder doot. **Onse here** antwoerde **Sunte PETER** **ende** seyde oec den anderen iongeren **Ic** seg v voerwaer ghi selt nv in deser nacht alle gader scande aen mi begaen want daer staet gescreuen **Ic** sel den herde slaen **ende** die scape sellen hem sceyden **ende** van ene gaen. mer als ic verresen bin vander doot so sel ic v voergaen in GALILEEN **ende** daer seldi mi sien **Sunte PETER** antwoerde onsen here mit vermetelheyt **Al** waert sake dat al die ander iongeren in di gescandaliziert worden **Ic** sel nochtan ongescent bi di bliuen **Onse here** antwoerde hem weder **Ic** seg di voerwaer dattu in deser nacht eer die haen tweweruen kreeyet

[175ra] mi driewerf versaken selste **Sunte PETER** antwoerde hem noch **Al** waert oec dat ic mitti steruen moste ic en sel dijns niet missaken **ende** des gelijcs so spraken oec al sine ander iongeren **Als** die iongeren onsen here aldus geantwoert hadden **ende** onse here sach dat si alle bedroeft waren om dat hi seyde dat hi van hem sceyden soude so troeste hi se

goedertierlic ende seyde **Lieu** kinder weest niet bedroeft van herten
ende weest onuerueert want ic ga van v ende sel weder tot v comen.
wantet is v nüt ende orberlic dat ic van v ga **want** en ginc ic niet van v die
troester die heylige geest en soude niet tot v comen **Om** dese woerde te
bet te verstaen so is te weten dat die iongeren ons heren wt genomen
IUDAS also grote genuechte hadden in sijnre lichamliker tegen
woerdicheyt dat si wel gewout hadden ewelic also mit hem te wesen
want die troest ende die genade ende die bliscap die si hebben souden
van sijnre godliker rechtueerdicheyt ende dien troest die si vanden
heyligen geest souden ontaen dien waren si onbequaem te vercrigen
ende en mochtens niet ontfangen also lange alsi noch also cleefden an
sinen menscheliken persoen **Hier** om so troest hi se seggende **Tis** v nüt
dat [175rb] ic van v ga want ga ic niet van v so en soude die troester die
heylige geest niet comen tot v mer als ic van v geaan bin so sel ic weder
tot v comen ende v den heyligen geest tot enen troest senden ende dan
sel v herte verbliden ende die bliscap en sel v niemant of nemen als onse
lieue **here** sijn iongeren mit aldustanigen woerden ende deser gelijc
lieflic ende minlic had getroest so stont hi op ende ginc mit sinen
iongeren vter stat van **IHERUSALEM** ende wanderde mit hem ouer een
lopende water dat geheten was **CEDRON** ende bi dien water stont een hof
daer hi in ginc mit sinen iongeren ende **IUDAS** kende die stede wel ende
wist oec wel dat onse **here** daer soude wesen want hi daer dicke mit
sinen iongeren plach te comen **Ende** doe onse **here** inden hof was nam
hi bi hem **Sunte PETER** **Sunte IAN** ende **Sunte IACOB** **Sunte IANS** brueder
ende geboet sinen ander iongeren dat si daer ging sitten ende **sijns**
verwachten ende dat si waecten ende haer gebet deden ende onse **here**
ginc voert een stuc van daen mit den drien voerscreuen **Ende** begonde
bedroeft te werden ende seyde tot hem mijn siel is bedroeuet al totter
doot toe blijft hier sitten ende waect mit my ic wil een luttel voert gaen
[175va] ende spreken mijn gebet **Die** iongeren ons heren ging sitten
in haer gebet ende onse **here** ginc van hem also verre als men werpen
mocht mit enen steen ende daer viel hi neder op sijn knien ende sprac
sijn gebet ende riep sijn hemelsche vader aan ende seyde vader ist
mogelic ende macht gescien so bid ic di dat du den kelc der pinen die
mi bereyt is voer bi laetste gaen dat ic die niet en drinct. mer doch vader
niet minen wille mer den dinen gescie. als onse **here** aldus gebeden had
stont hi op ende ginc tot sinen iongeren ende vantse slapen ende hi
wectse ende seyde **En** moechdi niet een vre mit mi waken ende ghy v
doch vermeten hebt mit mi te steruen. **waect** ende bedet op dat ghi niet

en coemt in becoringen want die geest is bereyt mer dat vleysch is cranc na desen woerden so ginc onse here weder ende bat anderwerf sinen hemelschen vader dat hi hem oft wesen mocht dier pinen verdroege ende daer na stont hi op ende ginc weder tot sinen iongeren ende vantse echter slapende Ende wect se ende seyde dat si waken ende beden souden Sijn iongeren scaemden hem dat si dus slaperich waren [175vb] Mer van droefnisse waren haer ogen also beswaert dat si niet en wisten wat si hem souden antwoerden. ¶ Ten derden ginc onse here noch beden ende aenriep sijn hemelsche vader als hi te voren gedaen hadde ende bleef doe een lange wile leggen in sinen gebede Ende van groter anxteliker vresen die sijn teder menschelike natuer had voer die zwaer pijn ende bitter doot die hem aenstaende was so zwete hi bloedich sweet also dat van sijn aensicht neder liep op die eerde Doe quam tot hem een engel vanden hemel dien troeste ende stercte als willichlic aen te gaen den doot mit welken hi soude versuenen den toorn sijns vaders ende verlossen alle dat menschelike geslachte dat sonder hem niet verlosset en mocht werden. Doe stont onse here op ende was bereyt die bitterheyt des doots aen te gaen om die salicheyt der menschen ende ginc tot sinen iongeren die hi slapende vant ende seyde tot hem Slaept nv ende rustet want siet hi es hier al vaste bi die mi sel verraden ende ouerleueren Doe onse here noch dese woerde sprekende was so quam IUDAS SCARIOTH vter stat van IHERUSALEM mit vele gewapender IODEN die voer [176ra] hem hadden gaende fackelen ende lanteernen daer si bi sagen mit welken si onsen heer souden gaen sueken Ende want Sunte IACOB DIE MINRE onsen here sonderlinge gelijc was also dat die geen dier dagelijcs niet mede omme en gingen dat onderscheyt qualiken conden <+geweten> Ende op dat si dan IACOBUM voer onsen here niet aen en grepen ende vengen daer om had IUDAS den IODEN een teyken des cussens gegeuen Als dat si dien <+hi> voer sinen [-voerseyden] mont cussende aen souden tasten ende hem houden want hi IHESUS waer ende dat si dien mit goeder hoeden hielden ende leyden. <+ende> hem daer voer hueden dat hi hem niet en ontginge Of hi seggen woude Ic wil v den man leueren ende als icken v geleuert heb so houten ende binten ende leyten also dat hi v niet en ontgae went ontgaet hi v ende werdijs quijt om dat hi listich is ende behendich so en wilics geen [-ge]scout hebben Na desen woerden so gingen si voert ende IUDAS ginc voer ende leydse inden hof daer onse here in was Ende als i daer in quamen so wekte onse here sine iongeren ende hietse op staen want die gene diene verraden hadde ende hem den IODEN leueren

soude [176rb] waer na bi Doe stonden die iongeren op ende onse here ginc mit hem tegens den YODEN die en sochten dien vangen ende doden wouden [-wouden] Ende doe die IODEN bi onsen here quamen bleuen si staende ende en haddens geen macht te vangen eer hijt doen woude Doe sprac onse here tot hem Wien suecti Si antwoerden hem weder Wi sueken IHESUM VAN NAZARETH Onse here sprac Ic bint Ende also vroe als die IODEN dat hoerden vielen si neder achterwerts op die eerde recht of si mit coluen voert hoeft geslagen waren. Doe worden die IODEN weder op ende drongen voert aan onsen here. Hier mogen wi merken die godlike mogentheyt ons heren in dien dat hi sine vyanden also mit enen woerde van hem wijsde ende achterwert dede vallen Oec mogen wi daer in merken dat onse here den doot ende die pinen die hem aen worden gedaen leet mit sinen vryen wille ende niet mit bedwange of onwillich [-en] want had hi gewilt hi had sijn vyande in een ogenblic doen sinken onder die eerde ende vallen inden afgronde vander hellen. Doe onse here sijn godlike mogentheyt den YODEN aldus getoent hadde ende [176va] si op waren gestaen. Seide hi hem anderwerf wien suecti Si seyden IHESUM VAN NAZARETH Onse here antwoerde hem Ic seyde v altehans dat ict bin Ende hier om ist dat ghi mi sueket so laet dese die bi mi sijn wech gaen Of onse here seggen woude Ic bin bereyt mit v te gaen waer dat ghi wilt mer mine iongeren die mit my sijn die en willic op dese tijt geen arch gedaen hebben ende daer om laetse vry ende los van mi gaen. ¶ Als onse here dit gesproken had so trat IUDAS voert tot onsen here ende cussed voer sinen mont seggende Gegruet sijstu meyster Onse here antwoerde IUDAS goedertierlic ende seyde vrient waer toe bistu gecomen. mit dinen cussen verradestu den sone des menschen. Als IUDAS onsen here dus gecust hadde altehant traden die IODEN voert ende vingen onsen here ende bonden hem sijn hande ende begonsten te trecken ende ter stat waert te leyden Doe Sunte PETER sach dat die IODEN onsen here aldus vingen ende onweerdelic begonsten wech te leyden so toech hi wt sijn zweert ende sloech een vandes biscops knechten die MALKUS hiet sijn rechter oer of Onse here berispte Sunte PETER ende seyde Stect dijn zweert weder in [176vb] dijn sceyde. ende laet dijn vechten wesen. Want alle die gene die mitten zweerde vechten sellen mitten zweerde verslagen werden. Wilstu dat ic den kelc der pinen die mi mijn vader gegeuen heeft te drinken niet en sel drinken. En weetstu niet dattie scripture der propheten aldus veruult moet werden Of hi seggen woude Ic en heb dijns vechtens ende dijnre hulpen geen doen want woudic hulpe hebben ende wt den handen der

IODEN verlost wesen **Mijn** hemelsche vader soude mi wel te hulpe comen
ende senden mi .xij. legioen der engelen **Mer** op dattie scriptuere veruult
moge werden die van mi geprophetiert ende voersproken is so en
begeer ic geenre hulpen ende ic wil den doot geerne lidien **Hier** is te
weten dat een legioen is een scare van .vi^m. vi^c. ende lxvi. menschen of
engelen. ¶ **Als** onse here **Sunte** PETER aldus geantwoert had so dede hi
den knecht MALCUS die sijn ore of geslagen was tot hem comen ende
nam sijn ore ende settet hem weder aan sijn hoeft ende maecten gesont.
¶ **Hier** mogen wi merken twe scone teykene die onse here dede voer sijn
vyande. **Eerst** in dien dat hi sijn vyande achterwaerts dede gaen ende
neder vallen mit enen woerde **Ende** nv maecte hi enen gewonden
mensche gesont mit enen [177ra] aenroeren. **Mer** wat godlike werken
onse here dede voer die IODEN si waren also verherdet in hare quaetheit
dat si daer geen hacht op en sloegen ende hem niet en bekeerden **Ende**
hier om sprac onse here totten IODEN ende seide **Ghi** sijt tegen mi
wtgegaen mit zweerden ende mit coluen als tegen enen mordenaer **Ic**
heb dagelij bi v geweest inden tempel ende heb tfolc daer openbaerlic
geleert ende daer en hielt di mi niet. Mer dit is nu een vre uwer
quaetheyt ende die nacht uwer verdonkerder blintheyt. ¶ **Na** desen
woerden namen die IODEN onsen here ende leydene ter stat wert **Ende**
want onse here willichlic mede ginc ende hem seluen geen hulpe en
dede **Hier** om verloren die iongeren altemael den moet ende pijnden
hem wech te comen ende te vlien mer **Sunte** PETER ende **Sunte** IAN die
volgeden hem van verren na om dat eynde van desen dingen te sien
Ende als die IODEN mit onsen here waren gecomen in die stat van
IHERUSALEM so brochten si onsen here eerst in dat huus eens ouersten
priesters als des biscops ANNAS **Ende** want **Sunte** IAN kennisse had
aenden bispop ANNAS ende aan sijn gesinde **Hier** om ginc hi mede in dat
[177rb] huus **Ende** **Sunte** PETER bleef buten staen ende en dorste niet in
gaen eer dat **Sunte** IAN der maget die die dore wachte bat dat si **Sunte**
PETER mede in liet gaen **Doe** liet die maget **Sunte** PETER mede in gaen
Mer als i sijn aensicht sach so sprac si tot hem waerlic du biste een van
des mans gesellen die hier geuangen is **Sunte** PETER missakkes ende
antwoerde der maget weder **O** wijf ic en weet niet wattu segste ic en
kenne des mans niet. **Dat** wijf liet haer genuegen ende sweech **Ende**
Sunte PETER ginc voert in biden vuer staen ende wermede hem wantet
cout weder was ende hem vroes. **Ende** als hi daer aldus stont biden vuer
so quam daer ene ander maget die **Sunte** PETER daer sach staen sprac si
totten genen die daer stonden biden vuer. **Seker** dit is een vandes mans

iongeren. Doe versac **Sunte** PETER daer onsen here anderwerf seggende
Ic en bin des mans ionger niet noch ic en kennes oec niet **ende** ic en
weet niet wie dat hi is. Mer al missacs **Sunte** PETER aldus seer die geen
die biden vuer stonden en geloefdens hem niet. Mer spraken waerlike
du biste een van des mans iongeren want dat ho[177va]ren wi wel aen
dijnre spraken want du spreectste al GALILEEUSCHE **Ende** onder den
genen die **Sunte** PETER aldus aentaelden was een man die MALCUS neue
was dien **Sunte** PETER dat oer of sloech Dese had **Sunte** PETER geern toe
geweest **Ende** daer om sprac hi hem dus stijflic aen seggende **Wattu** des
mans missaecte du biste van sijnre geselscap want ic sach di bi hem
inden hof daer wine vingen. **Sunte** PETER sprac weder **O** mensche ic en
weet niet wattu segste **Ic** neemt op minen eet **ende** sweert bi mijnre wet
dat ic des mans niet en kenne noch oec van hem niet en weet te seggen
T Doe **Sunte** PETER onsen here aldus derdewerf versaect had ende enen
valschen eet gesworen had altehans so creeyde die hane **Ende** doe
keerde onse here sijn aensicht tot **Sunte** PETER **ende** sach hem aen recht
of hi seggen woude PETER du hadste di vermeten dattu mi niet en soutste
versaken al soustu oec mit mi moeten steruen **ende** al waert dat alle
mijn iongeren van mi vlogen **ende** mijns missaecten du soutstu bi mi
bliuen **ende** my niet begeuen Denke nv op die woerde die ic di toe
seyde also dattu mi driewerf sout[177vb]ste missaken eer die hane
twewerf craeyde. Hier om bekenne dijn crancheyt **Ende** laet di leet
wesen **ende** berouwen dattu tegens mi hebste misdaen. **T** Als **Sunte**
PETER dat ontfermhertige aensicht ons heren aensach so wert hi
denkende op die woerde die hem onse here toe gesproken had **ende**
ginc altehans wt ANNAS des biscops huus **ende** streec aen enen berch
ende ginc leggen daer aen een steenroedse **ende** en hielt niet op van
screyen eer aenden derden dach dat onse here op was gestaen vander
doot **ende** onse here tot hem quam **ende** hem openbaerde **ende** troeste
ende vergaf hem sijn misdaet die hi tegens hem misdaen hadde **T** Die
wile dat **Sunte** PETER aldus stont onder die IODEN **In** anxt van sinen liue.
So stont onse here mit gebonden handen voer ANNAS den biscop.

T ANNAS vraechde onsen here van sijnre leringe **ende** van sinen iongeren
Onse here antwoerde hem **Ic** heb openbaerlike geleert inden tempel
ende inden sinagogen daer die IODEN plagen te vergaderen **ende** ic en
heb niet heymelic noch verborgentlic gesproken. Wat vragestu nae
mijnre leringe vrages den [178ra] genen diet gehoert hebben sich die
weten wel wat ic gesproken heb. Als onse here ANNAS aldus geantwoort
had stont daer een bi vandes biscops knechten **ende** wert toornich om

dat onse here ANNAS also antwoerde ende hief op sijn hant ende sloech onsen here enen kinnenbac slach ende seide Hoe antwoerdestu den bispel aldus onweerdelic Onse here sprac weder tot hem. Heb ic qualike gesproken so gif getuuch vanden quadren ende heb ic wel gesproken waer om slaetstu mi dan. ¶ Hier is te weten dat ANNAS ende CAYPHAS waren die twe ouerste priesters of bispopen inder wit doe in dier tijt dat onse here den doot woude liden. Want si hadden dat bispopdom gehuert tegen den keyser om een somme van gelde Ende die een was bispel dat een iaer ende die ander dat ander iaer Ende in deser tijt en was ANNAS geen bispel Mer nochtan want hijt des iaers te voren geweest had so hiet hem sijn knecht noch bispel van weerdicheyden. Mer CAYPHAS was bispel welc men boser ende felre hiet. Dese CAYPHAS had den raet gegeuen datmen onsen here vangen ende [178rb] doden soude. ende haddet hem geseit in haren rade daer die vorsten der IODEN vergadert waren. Ghi en weet noch en denct wat v nutte of orber is. Tis v veel beter dat een mensche sterue dan allet volc gemeenlic bederuen soude. Welke woerde hi sprac wt eenre quader meninge want hi den doot ons heren begeerde. mer nochtan sprac hi waer want die heylige geest sprac hem vten monde ende gaft hem te spreken al en was hijs niet weerdich te prophetieren Mer want hi bispel was als IOHANNES die ewangeliste seit so prophetierde hi ende seide dat CRISTUS den doot liden soude ende mit sijnre doot dat volc verlossen vander ewiger doot ¶ Mer doe ANNAS als voerseit is geen ander antwoerde van onsen here en mochte crigen So sende hi onsen here tot CAYPHAM den bispel geuangen ende gebonden als enen missdadigen man ende daer bleef onse here al dien nacht in CAYPHAS huus ende die quadren die hem geuangen hadden deden hem vele pinen ende smadenis aen want si hem van diere nacht nie ruste en lieten hebben. Want bi wilen togen si [178va] hem biden baerde. Ende bi wilen biden haer sijns hoefdes achterwaerts. Bi wilen hingen si enen vulen stinkenden doec voer sinen aensichte ende bedecten sijn ogen daer mede ende sloegen op sijn hoeft ende aen sijn kinnebacken ende in sinen hals ende dutten so mit hem ende lacheden ende scachten ende spotten mit hem seggende. Bistu CRISTUS ende bistu een prophete so seg ons dat waer wie heef di geslagen. Oec togen si onsen here bi wilen bi sijn wangende bi wilen bi sijn oren ende dicwyl spogen si hem in sijn aensicht Ende hadden sijn scone minlic aensicht also onreyn ende vuul gemaect mit haren onreynen spekel dat onse here gescapet was in sijn aensicht als een maelaetsch mensche. Mer so wat pine ende liden die bose menschen onsen here aen deden hi

sweech altemael al stille als een mensche die *stom* is ende niet en can spreken. ¶ **A**ldus dan o mensche so hebstu hier een luttel vander pinen ende smadelicheyt die inder nacht te metten tijt onse here om onsen wille geleden heeft. **H**ier om o mensche pine di te ouerdenken dat iamerlike liden dat onse lieue here om dinen wille buten sinen scouden liden [178vb] woude ende inder nacht alstu enen slaep wt hebste so pine di dit liden ende dese pine ouer te denken ende te bescreyen ende danken hem vander minnen die hi di bewijst heeft inden arbeyt ende inder pinen die hi om dinen wille geleden heeft ende sprec hem een sonderlinge gebet hem te louen ende te eren wt rechter minnen ende mit oetmoedicheyden.

Als die bose menschen alle den nacht wt. onsen *here* aldus gepinicht hadden ende gequelt ende hem te male geen ruste en hadden laten hebben **D**es mergens vroe so vergaderden die princen der priesteren ende die scriben ende die PHARISEEN ende quamen tot CAYPHAS huus ende gingen te rade ende sochten valsche getuge daer si onsen here mede ter doot mochten brengen **V**ele valscher getuge quamen daer voert die elc tsine vaste seyden **A**en welken geen verlanc en lach. **T**en lesten quamen daer twe valsche getuge seggende. wi hebben desen manene logene horen seggen **A**ls dat hi den tempel die SALOMON in so vele iaren liet maken mochte nederleggen ende te breken ende dien in drien dagen weder op maken **D**it was een valsche getuuch want onse *here* en sprac nie van [179ra] SALOMONS tempel al had hi die macht wel gehadt dat te doen of hi gewout hadde. mer hi spract vanden tempels sijns <selfs> lichams ende daer mede gaf hi te verstaen dat sijn lichaem gebroken ende neder geleyt soude werden ende hi oec aenden derden dage <+na> sijnre doot dat licham weder op soude rechten ende leuendich maken. ¶ **A**nder getuge seyden wi hebben desen man horen verbieden den keyser tins te geuen **O**f si seggen wouden **D**ese man heeft gesproken tegens des keysers gebode ende daer om heeft hi verdient te steruen **D**ese woerde waeren logen ende het was een valsche getuuch.

Want onse *here* en had den keyser sinen tins niet verboden te geuen **M**er doe hem die IODEN vrageden of si sculdich waren den keyser tins te geuen [-of niet] dat was recht of si seggen wouden weder sellen wine geuen of niet **S**o antwoerde hem onse *here* **G**euet gode dat ghi hem sculdich sijt te geuen. **A**ldustaniger valscher getuge was daer vele **M**er mit aldustanigen tugen so en mochten si onsen *here* niet totter doot brengen **E**nde want onse *here* tot genen saken die men hem aen teechn hem en verantwoerde **M**er alte[179rb]mael sweech. **D**aer om so stont

CAYPHAS die bispel op ende sprac tot hem **Hoe** swijchstu aldus stille **En** hoerstu niet wat dese tugen [-d] tegen[-s] di **Onse here** sweech al stille **ende** en antwoerde CAYPHAS niet mit allen **Ende** als onse **here** noch aldus sweech sprac CAYPHAS anderwerf seggende. **Ic** beswere di bi den leuenden gode dattu ons segste oftu biste *CRISTUS* [-des leuenden] die gebenedide soen des leuenden gods **Doe** antwoerde onse **here** dat ic v seide die waerheyt ghi en louet mi niet **ende** vrage ic v omt waer ghi en antwoerdet mi niet noch en selt mi oec quijt laten. **Nochtan** seg ic v dit dat ghi hier naden sone des menschen selt sien sitten ter rechterhant der crachten gods comende inden *wolken* des hemels. ¶ **Doe** antwoerde CAYPHAS die bispel **Bistu** dan die sone gods **Onse here** sprac weder **Du** segstet **ende** ic bint **Also** vroe als onse **here** dat geseit hadde altehant scoerde CAYPHAS sijn cleder van toorne van verwoetheyt. **Want** onse **here** seyde dat hi die sone gods was **ende** seyde totten **YODEN** die bi hem vergadert waren. **Wi** en behoeuen geenre [179va] getuge meer want dese man heeft hem seluen sculdich gegeuen dat hi misdadich is **ende** den doot verdient heeft. **want** hi heeft geblasfemiert **ende** <tegen> gode gesproken in dien dat hi hem gelijc gode maect **ende** seyt dat hi die soen gods is. **wat** dunct v allen goet datmen desen **man** doe. **Si** spraken alle gemeenlic wt enen monde **ende** seiden. **Hi** is misdadich **ende** heeft den doot wel verdient. **Ende** mittien spogen si onsen **here** in sijn gebenedide aensicht **ende** bonden hem een doec voer sijn aensicht **ende** sloegen in sinen hals **ende** op sijn hoeft **ende** aan sijn kinnebacken **ende** spraken bistu *CRISTUS* die sone gods so segt wie heefti geslagen. **Onse here** sweech altemale al stille **ende** en antwoerde hem niet een woert. § **Als** die **YODEN** onsen **here** lange genoech bespot hadden so leyden si hem van CAYPHAS huus **ende** gingen gemeenlic mit hem voer PILATUS huus als dat hi ouer onsen **here** rechten soude **ende** hem doden **Ende** als i quamen voer PILATUS huus **ende** voer sijn woninge daermen dat recht te houden plach so en gingen die IODEN daer niet in om dat hi een heyden **ende** een onbesneden mensche was **ende** van des key[179vb]sers wegen dat recht bewaerde **Ende** dat lieten si hier om want si PYLATUS hielden voer enen ongelouigen man **Ende** daer om en wouden si hem seluen ouermits den inganc sijns huses niet besmetten mer reyn bliuen op dat si vanden paeschlam mochten eten op haren paeschdach die doe des anderen dages opten saterdach was. ¶ **Hier** machmen merken ene grote blintheit der IODEN dat si scuweden PYLATUS huus **ende** meenden daer of beulect **ende** misdadich te werden. **Mer** dat si dat onnosel bloet ons heren *IHESU CRISTI* wouden storten des en

woegen si niet ende dat en rekenden si geen misdaet noch wroeginge weerdich. ¶ Als IUDAS sach dat die IODEN onsen here leyden tot PYLATUS om te doden ende onse here hem seluen geen behulp en dede mit woerden noch mit werken wert hi bedroeft ende bekende dat hi misdaen hadde ende nam die xxx penninge daer hi onsen here om had vercoft ende ginc totten vorsten der IODEN ende brochtse hem weder ende sprac. Neemt hier v gelt weder want ic en wils niet behouden.

Want ic heb gesundicht verradende een onnosel bloet. Die vorsten der IODEN antwoerden hem. Hebstu een [180ra] onnosel bloet verraden des en heb wi niet te scaffen sich selue wattu te doen hebste dijns geldes en wil wi niet. Als IUDAS dese antwoerde had gehoert so viel hi te hant in mistroest ende werp die xxx. penninge inden tempel neder ende nam een zeel ende verhinc hem seluen in enen stricke ende sijn licham berste ouermits ontwee ende sijn ingedoemte sijn wtgestort. Als IUDAS die penninge inden tempel geworpen hadde ende wech was gegaen namen die priesters vanden tempel tgelt op ende gingen te rade watmen best mitten gelde doen soude ende seyden tot malkander Dit gelt en is niet georloft te geuen inden stoc biden gelde des tempels want het is een loon des bloets ende een mensche is daer om vercoft ende hier om willen wijt leggen inden orber der armer lude ende willen daer mede copen een acker lants tot behoef der pelgryms die hier comen ende doot bliuen die daer op te begrauen Ende aldus deden si ende noemden dien acker na haere talen ACHELDEMACH dat beduut in DUUTSCHE so vele als een acker des bloets Ende also is die acker noch huden dages geheten. Als die IODEN onsen here [180rb] als voerseyt is gebrocht hadden tot PYLATUS huus ende buten bleuen staen So ginc PYLATUS tot hem wt ende seyde. wat tichtinge geuedi desen mensche die ghi tot mi gebrocht hebt Die IODEN spraken onweerdelic weder En waer dese man niet een misdadich mensche wi en haddens di niet gebrocht Ende hier om want hi misdadich is ende tegens gods wit gedaen ende gesproken heeft so begeren wi rechts van di. PYLATUS antwoerde hem heeft hi misdaen tegens uwer wet so neemten na v ende recht daer selue ouer Die IODEN antwoerden wi en moeten niemant doden Dat recht is di beuolen vanden keyser. wi vermaenden di biden eet dien du den keyser hebstu gesworen dattu ouer desen man rechtste PYLATUS ginc weder in sijn huus tot onsen here ende seyde tot hem. Waer om en antwoerstu mi niet. weetstu niet dat ic die macht heb di te doden of di te laten gaen Onse here antwoerde PYLATUS Ende du en soutste te mael geen macht in mi hebben ten waer di van bouen gegeuen. Ende hier om is dier geenre

sunde meerre dan die dine die my ouergeleuert hebben. ¶ [180va] ¶ Na deser anwoerde ons heren ginc PYLATUS weder wt totten IODEN ende seyde hem **Ic** en vinde geen sake van misdaden in desen mensche daermen hem om doden mach. ¶ **Die IODEN seiden** weder **Dese man is** misdadich want hi heuet een nye geloue op gebrocht ende een roeringe daer mede gemaect onder tfolc beginnende al van GALILEEN tot IHERUSALEM ¶ **Doe PYLATUS** dat lant van GALILEEN noemen hoerde so vraechde hi of onse here een GALLEEUSCHE ware **Ende** doe hi hoerde dat onse here vten GALLEEUSCHEN lande was **ende** hi vter macht des conincs toehoerde so sende hi onsen here tot HERODES **Als** dat hi als een here **ende** een coninc van GALILEEN dede mitten GALLEEUSCHEN man dat hi woude **Anter te doden of quijt te laten na dien dat hi die sake** onderuonde. ¶ **Dat PYLATUS** aldus onsen here sende tot HERODES dat dede hi HERODES te eren om dat onse here wt sinen lande als wt GALILEEN geboren was van welken HERODES een coninc **ende** een here was. **Oec** dede hijt hier om dat hi ons heren daer mede ontslagen mocht wesen **ende** daer niet ouer en dorste rechten want hi onsen here node gedodet [180vb] hadde. **want hi wel wiste dat die IODEN geen rechte sake tegen** onsen here en hadden mer van rechter nydicheydt daer na stonden onsen here te doden. ¶ **Als** die IODEN onsen here *aldus* brochten voer HERODES so wort hi daer in verblijt **Want hi lange tijt begerende had geweest** onsen here te sien om dat hi veel van sinen teykenen **ende** mirakulen had horen seggen **ende** had gehoep enich teyken van hem te sien. **Doe** stonden die IODEN **ende** clageden hem grotelic ouer onsen here **ende** tegen hem aen mit logenen veel misdaden daer hi geen scout aen en hadde. **HERODES** en sloech der IODEN clage geen achte **Mer** hi ginc onsen here aen mit menigerhande woerde **ende** vragede hem mit vele redenen **Mer** onse here sweech altemael al stille **ende** en antwoerde **hem** niet een woert. **Also sommige lerers** seggen so sijn twe saken waer om dat **hem** onse here niet en antwerde **Die een sake was dese HERODES had den** heiligen propheete **Sunte IAN BAPTISTEN** laten doden **ende** daer om was hi inden <+ban.> **ende** des niet werdich dat **hem** onse here toe gesproken had. ¶ **Een ander reden is.** **Had** onse here HERODES geantwoert **ende** teykene voer hem ghedaen. [181ra] **Bi auonturen** HERODES hadden verlost vten handen der IODEN **ende** hadden laten gaen. **Mer** want onse here bereyt was te steruen **ende** geen vertrecken sijnre passien en begeerde **Hier** om sweech onse here **ende** en gaf hem geen antwoerde **Als** onse here dus sweech tot allen dingen die hem HERODES toe sprac **ende** vragede recht als een mensche die gec **ende** dom was

ende geen antwoerde noch reden en can noch oec en weet te geuen **So** versmaden HERODES ende bespotten mit alle sinen gesinne ende dede hem aen trecken een wit cleet in spotte alsmen den gecken ende den dwasen doe ter tijt licht aen plach te trecken ende senden also tot PYLATUS Ende van dier tijt voert worden HERODES ende PYLATUS geuriende die te voren vyande hadden geweest. ¶ Doe onse here aldus weder tot PYLATUS gebrocht was ende hi sach dat hijs niet verdragen en moste wesen hi en most daer ouer rechten **So** riep PYLATUS die vorsten ende die meysters vanden IODEN tot hem ende seyde hem. Ghi hebt mi desen mensche gebrocht ende wilt daer ouer gerecht hebben als ouer enen misdadigen mensche ende ghi claget ouer hem dat hi v volc verkeert [181rb] ende verleydet heeft ende ic heb dese saken onderuonden ende voer v hem daer of geuraget ende ic en can geen sake daer in geuinden in dien daer ghi hem in wroeget. ende ic had v mit hem gesent tot HERODES als dat hi sijn misdaet soude onderuijnden om dat hi hem toehoert ende van sinen lande is ende Hi heeften laten gaen want hi geen sake in hem en vant daer men hem lijf om nemen soude. Ghi hebt een gewoente onder v dat ghi alle iaer tegen die hoechtyt van paeschen enen misdadigen mensche sijn misdaet pleget te vergeuen ende quijt te laten Ende hier om heeft dese mensche yet misdaen mit woerden daer wil ic en also om castijen dat hijs hem Meer sel hueden ende ic willen dan quijt scelden ende laten gaen. ¶ Als PYLATUS dit geseit had riepen die IODEN gemeenic ende seyden wy en willen desen man niet quijt gelaten hebben mer BARRABAM willen wi quijt geuen. Dese BARRABAS was een misdadich mensche ende had geweest in een vechtelic daer hi enen mensche hadde vermoert ende also sijn lijf verboert had. ¶ Voer desen misdadigen man baden die IODEN ende wouden hem quijt [181va] laten hebben. Mer CRISTUS onse behouder die nie quaet en dede mer was een onnosel onbeulect lam dien wouden si gedodet hebben. Als die IODEN aldus spraken voer BARRABAM ende wouden hem quijt geuen **So** sprac PYLATUS tot hem wat wil di dan dat ic doe mit IHESU die geheten is CRISTUS. Die YODEN spraken hanget hem aenden cruce ende dodet hem. PYLATUS sprac Neem di en na v ende cruisten want ic en vindt in hem geen misdaet. Die YODEN seyden weder Wi hebben ene wet ende na onser wet ofte ewe so sel hi steruen. Want hi hem seluen die sone gods gemaect heeft. Als PYLATUS dese woerde gehoert hadde begonste hi hem meer tontsien ende ginc weder in tot onsen heer ende vragede hem seggende Bistu der IODEN coninc Onse here antwoerde hem weder segstu dat van di seluen of hebbent di ander lude van mi geseit. PYLATUS sprac Ende ic

en bin geen IODE mer dijn volc ende dijn biscoppen van dijnre wet hebben di mi ouer geleuert dat ic ouer di rechten soude wat hebstu misdaen. **Onse here** antwoerde hem weder **Mijn conincrijc** en is van deser werlt niet. **want** waert van [181vb] deser werlt mijn knechten souden mi bi staen ende voer mi vechten ende mi bescudden dat ic den IODEN niet ouer geleuert en worde **Mer** nv en is mijn rike van deser werlt niet. **PYLATUS sprac** **So** bistu dan een coninc **Onse here** antwoerde **Daer** om bin ic geboren ende gecomen inder werlt om der waerheyt een getuuch te geuen. **Ende** alle die geen die vander waerheyt sijn die horen mijn stemme. **PYLATUS** vragede onsen here **ende** seyde wat is die waerheyt. **Mer** doe PYLATUS dese vrage geuraget hadde so en verwachte hi der antwoerde niet **Mer** altehants stont hi weder op **ende** ginc wt totten IODEN **ende** seide hem. **Desen mensche en derre** ic niet doen doden **want** ic geen sake in hem <+en> vinde daer hi den doot mede verdient heeft **Daer** om wil ic en quijt scelden **ende** laten gaen **Die IODEN** seyden **Ist** dattu desen man laetste gaen **ende** niet en dodeste so en bistu des keysers vrient niet. want so wie hem seluen coninc maect die wederspect den keyser **ende** heeft den doot verdient. ¶ **Hier** is te weten dat de keyser **ende** die van ROMEN geboden hadden dat niemant coninc hieten noch wesen en soude buten haren orlof **ende** [182ra] geheet. **Ende** so wie dat bi hem seluen of buten wille **ende** consent des keysers **ende** dier van ROMEN hem coninc noemde of onderwonde hem te wesen coninc dien soudemen doden **ende** van steden brengen **Ende** hier om want onse here coninc der IODEN genoemt was buten orloef **ende** gehiet des keysers also si hem ouerlogen **Daer** om seyden si tot PYLATUS **Ist** sake dat du desen man laetste gaen so en bistu des keysers vrient niet **Of** si seggen wouden laetstu desen man gaen so sellen wi den keyser ouer di clagen dattu ons des rechts geweygert hebste **Ende** dese man die misdadich is tegen den keyser hebste laten [-gaen] leuen tegen onsen wille. **Want** wi genen coninc en hebben noch en willen dan den keyser **Ende** den genen die hi ons settet tot enen coninc. **Als** PYLATUS dese redene gehoert had wort hi verueert **ende** had anxt voerden keyser dat hine daer of te tal[-l]en setten soude **ende** hinder of last daer om doen **Ende** hier om ginc PYLATUS sitten te rechte **ende** dede onsen here voer hem comen **ende** sprac totten IODEN **Sel** ic vmmmer uwen coninc crucen **Si** seyden. **Wi** en hebben genen coninc anders dan den keyser. [182rb] ¶ **Doe** stont PYLATUS op **ende** dwoech sijn hande voer[-t] allet volc dat daer vergadert was **ende** seyde **Siet** hier dwa ic mijn hande voer v alle gader op dat ghi daer bi kennen **ende** weten selt dat ic onsculdich bin

aenden bloede ende aenden dode des onnoselen rechtueerdigen menschen. ¶ Die IODEN seyden weder roepende. Sijn bloet come op ons ende op onsen kinderen of si seggen wouden En ontsich di niet desen man te doden. want wert die keyser daer om toornich ende wil hi daer wrase of doen die wrase willen wi op ons nemen ende di scadeloes daer of houden. ¶ Doe dede PYLATUS genoech der begeerten der IODEN ende liet BARRABAS quijt ende IHESUS gaf hi den IODEN ouer haren wille mede te doen. Ende hier in wert PYLATUS misdadich tegen gode om dat hi van anxte die hi hadde voerden keyser ende om gunst der IODEN dat recht verkeerde ende BARRABAS die den doot verdient hadde gaen liet. Ende onse here die alre misdaet onsculdich was den IODEN ouer gaf ende [-ie] lieten doden. ¶ Als PYLATUS den IODEN onsen here geleuert hadde tot haren wille als te doden [182va] So namen [-een] PYLATUS ridderen onsen here ende togen sijn cleder wt ende bonden al naect aen een columpne ende sloegen hem so seer mit scerpen geyselen ende roeden dat dat bloet van sinen licham neder ran ende dat vanden ouersten sijns hoefdes totten ondersten sijnre voeten niet heels of gesonts gebleuen en was als die prophete YSAIAS te voren daer of geprophetiert had Ende also onsen here aldus wredelic gegeyselt hadden so ontbonden sine vander calumpnen ende togen hem aen een out verworpen cleet dat root was ende dructen hem een scerpe doornen crone in sijn <gebenedide> hoeft dattet bloet van sinen hoefde neder ran dattet voerhoeft ende aensicht ende hals bestortede Daer toe gauen si hem in sijn rechterhant een riet als voer dat coninlike scepter in spotte ende knielden voer hem ende spraken scempelike Gegruet sijstu coninc der IODEN ende daer na spogen si hem in sijn aensicht ende namen dat riet wt sijnre hant ende sloegenre mede op die crone op dat die doornen daer mede [-op] te dieper in sinen hoefde gedrongen souden werden. ¶ waer of te weten is dat dit [182vb] riet grof ende sterc was gelijc enen stoc. want si daer te lande alsodanich sijn als die lerers daer of scriuen. Als die ridderen onsen here aldus iamerlic mismaect hadden ende lachterliken bespot hadden nam PILATUS onsen here ende leyden wt totten IODEN ende seyde tot hem. Siet aen desen mensche Of hi seggen woude. Siet hoe iamerlic ende versmadelic dese mensche gepinicht is voer die misdaet die ghi hem aentyet Ontfermet v nv ouer hem ende laten gaen. ¶ Als die biscopen ende die ouerste der IODEN onsen here also sagen riepen si mit luder stemmen Doeten wech doeten wech ende hangten aen een cruce ende geuet hem een eynde ende dodet hem. Doe namen PYLATUS ridderen onsen here ende togen hem wt dat purpur cleet ende deden

hem sijn cleder weder aan ende leyden hem een groot lanc zwaer hout op sinen scouderen dat sine daer aan nagelen ende crucen souden ende leyden mede tot sijnre scanden twe mordenaers mit hem wt die tlijf verboert hadden welken mordenaren men haer crucen te voren droech.

Mer alleen onse here dat onsculdige lam moste sijns selues galge dragen. Mer [183ra] want onse here dat cruce niet en conde alleen dragen wantet seer swaer was ende xv. voet lanc also die leraers scriuen ende sijn teder natuer van vele pinen die hi alle den nacht ende alle den dach geleden had ende sonderlinge vander wtstortinge sijns bloets inder geyselinge seer vercranc was Hier om als die IODEN mercten dat hi daer seer cranc ende vermoeyt <of> wert. so gauen si hem een hulpe daer toe Niet van enigen medeliden of bermherticheiden. mer meer van felheyden ende quaetheyden. want si hem noch ander ende meerre swaerre pinen aan doen wouden daer si hem mede doden wouden Ende op dat hi dan niet en storue of te male amachtich worde vanden last des cruces. So dwongen si enen armen scamelen man die daer voer bi gaende quam van enen dorpe geheten SYMON CYRENEUS dat hi onsen here sijn cruce most helpen dragen Ende alsmen onsen here aldus scandaliken wt leyde ter doot wert so volgeden hem na sonderlinge vele menschen Onder welken datter vele was die groot medeliden hadden mit onsen here Ende screyden om die pine die men hem aan dede buten sine scouden Ende doe die vriende ons heren ende sonderlinge die goede vroukijns also screyeden ende hem mishielden [183rb] so keerde hem onse lieue here om ende sprac Ghi dochteren van IHERUSALEM en screyet niet op my mer op v seluen ende op v kinder om der plagen ende om des lidens willen dat v toe comen sel want het sellen dage comen daermen in seggen sel Salich sijn die onvruchtbaer buke die niet gebaert en hebben ende die borsten die nie en soocaten. Dan sellen si den bergen beginnen te seggen Vallet op ons ende den hueuelen bedect ons Of onse here seggen woude. Ghi vrouwen van IHERUSALEM en screyet niet om die pine die ic mit moetwille lide om verlossinge ende salicheit alle der werlt. Mer weent om die plage ende pine die v ende uwen kinderen ouer sel gaen om haerre sunden ende quaetheit die si doen want die tijt sel cortelic comen dat si van plagen ende van pinen die si sellen liden spreken sellen Salich sijn si die niet geboren en sijn. Mit desen woerden voerseyde onse here den volke van IHERUSALEM dat si om die quaetheit die si aan hem deden ende om veel ander sunden die si ouer hem hadden iamerlic geplaget ende verderft souden werden. § Dat gesciede ende veruult wert in dat .xlste iaer na

dat si onsen here gepassijt hadden. Want doe lach VESPA[183va]SIANUS die coninc mit TYTUS sinen soen voer die stat van IHERUSALEM ende wonnense ende verderuedense te gronde ende onder ander pinen die si binnen hadden int besit so was die honger so ouergroot dattie vrouwen haers selues kinder doden ende atense ende alte seer vele IODEN storuen van honger behaluen die mitten zweerde verslagen worden dier een ongetellede menichte was Ende die ontquamen mitten liue die worden vercoft tot haerre scanden .xxx. IODEN om enen penning gelijc also si onsen here coften om .xxx. penninge. ¶ Als onse here aldus dragende dat cruce gecomen was totten BERGE VAN CALUARIEN daermen die misdadige lude plach te doden So namen PYLATUS ridderen dat cruce vanden halse ons heren ende worpent op die eerde ende ontcleden onsen here ende worpen te male bloot ende naect onweerdelike neder op dat cruce Ende recten sijn armen also verre wt dat si wt haren lednen gingen ende namen doe drie grote groue nagelen ende sloegen den enen nagel doer sijn rechterhant ende den anderen doer sijn luchterhant Ende den derden doer sijn voete ende den enen voet opten anderen geleyt Ende alsi onsen here aldus aenden cruce genagelt hadden namen [183vb] si die tafel daer die tytel die PYLATUS gescreuen hadde op genagelt was ende nagelden die bouen dat hoeft ons heren aenden cruce welke tytel was een brief daer in gescreuen stont die sake ende die misdaet daer onse here om gecruust ende gedoot was Ende dese tytel was gescreuen in drien tongen als in GRYEXE in HEBREUSCHE ende in LATIJN. Op dat een ygelic waen hi quaem desen tytel mochte lesen ende verstaen Ende dit waren die woerde des tytels. IHESUS NAZARENUS coninc der IODEN < + Ende want inden tytel gescreuen stont IHESUS coninc der IODEN. > Soe worden die IODEN daer om toornich ende gingen tot PYLATUS ende seyden En wilt niet scriuen coninc der IODEN. Mer dat hi geseit had Ic bin der IODEN coninc. ¶ Pylatus antwoerde Dat ic gescreuen heb dat heb ic gescreuen Of hi seggen woude die woerde die ic gescreuen heb die sellen gescreuen bliuen ende niet verwandelt worden Als onse here aldus aen den cruce genagelt was so hieuwen sine op mitten cruce vander eerden mit groten gerufte ende mit arbeyde ende si scoten dat cruce mitten nedersten eynde in een gat datter < toe > gemaect was ende van dier droeninge ende nedersackinge des lichams ons heren so worden die wonderen sijnre handen ende sijnre voeten die te voren geuullet ende bestopt waren mit dien grouen dicken [184ra] nagelen worden nv op gescoert ende daer ran dat bloet oueruloedelic wt gelijc ryuieren wt den fonteynen. ¶ O mensche aen

sich hier ende merke wat pinen onsen here om dinen wille geleden heeft. **S**ich oec aen den groten rouwe ende dat liden sijnre lieuer moeder die van groten rouwe ende medeliden haers herten nauwe den geest mocht behouden. **A**ls PYLATUS ridderen onsen here aldus op gericht hadden ende hi daer aen henc mit openen wonderen so namen si die twe mordenaers die si mit onsen here wtgeleyt hadden ende hingen die bi onsen here elc aen een cruce. **D**en enen tot der rechterhant ons heren ende den anderen tot sijnre luchterhant onsen here tot oneren ende scanden recht of hi geweest had een quadye gelijc hem **Ia** een hoeft ende een meyster haerre boesheyt ende hier in wert veruult die prophecie YSAIAS des propheten daer hi sprac **Ende** mitten misdadigen is hi gerekent. ¶ **D**oe onse here aldus aenden cruce hinc sach hi sijn bedructe moeder vol hertelix rouwen staende onder den cruce ende seyde tot haer. **wijf** sich hier dijn kint **D**aer na sprac hi tot **Sunte IAN EWANGELISTEN** sinen neue ende sinen geminden ionger **S**ich hier dijn moeder **Ende** mit [184rb] desen woerden beual onse here **Sunte IAN** sijnre moeder als dat hi se soude troesten ende haer hoeder wesen ende minnen ende dienen als sijn moeder **Ende** van dier tijt voert ontfinc se **Sunte IAN** tot sijnre moeder. **H**ier om is te weten dat dit woert wijf is een name der kunnen daermen alle vrouwen mede mach noemen gelijc datmen alle mannen man noemt. **Ende** dat onse here tot sijnre moeder seyde **Wijf** ende niet [-kint] <+moeder> dat dade hi hier om **want** dien rouwe die **MARIA** had in hare herten doe si onsen lieuen heer haer enige geminde kint in also iamerliker pinen sach hangen die was also grote dat hi recht ouerdrachlic was **Ende** daer om sprac onse here tot sijnre moeder **wijf** ende noemdese mitten gemenen name ende niet moeder op dat haer binnenste vanden moederliken name niet te seer beroert en worde. **want** als sommige lerers seggen **H**ad hi se moeder genoemt haer herte soude van ouerdrachliken rouwe licht geborsten hebben. **H**ier om op dat si dan van rouwen niet doot en bleue mer te bet onthouden worde so seyde onse here **wijf** ende niet moeder. **D**oe PYLATUS ridde[184va]ren dese twe mordenaren [-d] aenden cruce gehangen hadden so namen si ons heren clederen ende scoerden se ontwe ende deylden se aen vier deelen **E**lc van PYLATUS ridderen dier vier was nam een deel van den clederen **Mer** den ouersten roc ons heren die en deylden si niet. **want** die roc was sonder naet gemaect mer was gebreyt vanden ouersten totten nedersten na manieren eenre mutsen als arm lude plagen te hebben na dies lants wise **Ende** want die roc niet gedeylt en docht want hi gebreyt was daer om worpen si tlot daer om ende

dobbelden ten meesten ogen wien dien roc al geheel ten deel vallen
soude **Ende** doe wert veruult die prophecie DAUIDS als hi had
voersproken **Si** hebben hem mijn cleder gedeilt **ende** op minen roc
hebben si lot geworpen. **Als** onse here aldus aenden cruce stont badt hi
sinen hemelschen vader voer sijn crucers seggende **Vader** vergif hem
dese misdaet die si aen mi begaen. **want** si en weten niet wat si doen **Als**
onse here dit geseit had bespotten hem die scriben **ende** die PHARIZEEN
ende die sommige seiden tot hem. **Bistu CRISTUS** die gods sone so dale
neder vanden cru[184vb]ce **ende** maec di seluen gesont so willen wi
aen di gelouen **Sommige** ander seyden **Ander** menschen heeft hi gesont
gemaect mer hem seluen en can hi niet gesont maken **Dese** smadelike
woerde **ende** menich ander spottelike woerde spraken die IODEN tot
onsen here die hi alte mael verduldelic **ende** mit swigen verdroech **Ende**
na deser bespottinge der PHARIZEEN **ende** der IODEN so bespotten oec een
der mordenaers die tot sijnre lufter siden hinc geheten GESMAS
seggende. **Bistu** die sone godes so behout di seluen **ende** ons mede
Ende als die ander mordenaer die DISMAS hiete **ende** totter rechter siden
ons heren hinc dese woerde van sinen geselle hoerde so berispte hine
ende seide **En** ontsietstu di oec gods niet **ende** du nochtan verordelt
ende verdoemt biste **ende** aen enen cruce hangeste gelijc desen
mensche **ende** steruen moetste. **Wy** sijn misdadich **ende** hebben den
doot wel verdient **ende** dat wy liden dat liden wi mit rechte **Mer** dese
mensche en heeft geen misdaet **ende** wert onsculdelic gedodet **Ende** na
desen woerden keerde hi hem om tot onsen here **ende** sprac begeerlike
O here gedenc mijnre alstu coemste in dijn rike. ¶ [185ra] **Onse** here
antwoerde hem goedertierlic want hi berou sijnre zunden had **ende**
genade begeerde. **Ic** seg di voerwaer huden selstu mit my sijn inden
paradyse **Ter** sester vren vanden dage als ter sextijt cruisten si onsen
here **ende** van dier tijt totter negender vren als ter noenen toe quam
grote duusternisse ouer alle die werlt die geduerde drie vren lanc als
vander sexte tijt totter noen tijt dat onse here sinen geest op gaf aenden
cruce. **Want** die sonne liet haer schinen **ende** en mochte niet liden noch
aenscouwen den doot haers sceppers. **Mer** alst naecte der noenen so
riep onse here mit groter stemmen. **Hely** hely lamazabatham. **Dat**
HEBREUSCHE woerde sijn **ende** beduden dus veel in DUUTSCHE. **Mijn** god
mijn god waer om hebste my gelaten. ¶ **In** desen woerden is te merken
die ellendige gelatenheyt **ende** ouergrootheyt des lidens daer die teder
menschelike natuer ons heren te mael in gelaten was vanden godliken
behulpe **ende** onderstandenis als of sijn cranke lidelike natuer hem dies

beclaechde dat die godlike mogentheyt sijns vaders hem also verberch
dat si hem te male geen verlichtinge [185rb] en dede noch enich
behulp **Mer** liet den IODEN mit sinen lichaem doen al dat si wouden. **Doe**
waren daer sommige der heydene als der ROMEYNE **ende** anders die geen
HEBREEUSCH en verstanden **Siet** seyden si hi roept HELYAM als om hulpe
in sijnre pinen **Daer** na want onse here wiste dat te hant alle dingen
veruullet waren op dat die scriptuer veruullet worde so seyde hi **Mi**
dorstet **Ende** doe onse here sinen dorst aldus geclaget hadde **Altehants**
was daer bereyt enen bitteren dranc te samen gemenget van edec **ende**
van gallen **ende** van myrren. **Desen** dranc hielden si onsen here voer
sinen mont mit eenre spongien die si bonden aen <+een> lanc riet
ende gauen hem also drinken **ende** doe hijt gesmaect hadde neygede hi
sijn hoeft **ende** sprac. **Het** is volbracht. ¶ **Mer** sommich ander die daer bi
stonden seyden **Laet** ons sien of HELIAS dien hi geroopen heeft sel
comen tot hem **ende** hem **verlossen** **Doe** riep onse here anderwerf mit
groter stemmen. **Vader** in dinen handen beuelic minen geest **Ende** doe
op gaf hi sinen geest **Ende** altehants scoerde dat zeil [185va] des
tempels mids doer van bouen tot ben<+e>den **ende** dat eertrijc
beuede **ende** die stene spleten ontwe **ende** die graue worden geopent
ende veel doden stonden op vten graue **ende** ging in die stat van
IHERUSALEM **ende** openbaerden hem vele luden. **Mer** als dese teykenen
ende wondere gescieden inder vren dat onse here sinen geest opgaf **So**
was daer een baenroedse een centurio dat was een ridder die hondert
slechter ridders onder hem hadde die PYLATUS daer gesent hadde mit
gewapender handt om t'folk te bestuwen **ende** te voerhoeden dat daer
geen vechtelic en worde **Dese** doe hi sach dat onse here al roepende
sinen geest gaf **Ende** die eerbeuinge **ende** dat ander dat daer gesciede
so wert hi beruert [-ende] van herten **ende** sprac. **Waerlike** dit was een
rechtueerdich mensche **ende** die sone gods **ende** oec tgemene volc dat
daer vergadert was wert sonderlinge seer verueert doe si dese teykenen
sagen **ende** bekenden haer misdaet **ende** sloegen voer haer borsten
ende keerden weder omme **ende** ging ter stat werts te IHERUSALEM
Ende wantet des anderen dages was die dach van paesschen **ende** een
vanden meesten [185vb] hoechtiden der IODEN **ende** t'folk van den
anderen steden der werlt gemeenlic daer soude comen ter hoechtyt
Ende het ontamelic had geweest dattie dode lichamen daer biden wege
hadde gehangen. **Hier** om ging die IODEN tot PYLATUS **ende** seyden
hem dat hi die bene der geenre die daer gecruust hingen liete breken
ende of doen vanden cruce **ende** wech doen vten wege om grootheyt

der hoechtyt. PYLATUS dede der IODEN wille *ende* sende sijn ridders totten berge van CALUARIEN *ende* want si die twe mordenaers noch leuende vonden so braken si hem haer bene *ende* of dedense vanden cruce **Mer** want onse **here** gestoruen was daer om en braken si hem sijn bene niet **Mer** een der ridders nam een spere *ende* stac onsen **here** sijn side doer als of hi noch enich leuen binnen hadde dat hi vmeer doot waer bleuen **Ende** rechteuoert liep wt sijnre siden water *ende* bloet **Ende** diet sach als **Sunte IAN** ewangelist die daer tegenwoerdich was hi geeftet getuge *ende* wi weten dat sijn getuge warachtich is. ¶ **Doe** PYLATUS ridderen aldus die side ons heren doersteken hadden *ende* si hem daer mede lieten genuegen *ende* wech gingen [186ra] **Ende** het naecte der vespertijt **So** quam een edel ridder die rijc *ende* gerechtich was *ende* genoemt **IOSEPH VAN ARAMATHIEN** die een vrient *ende* een heymelic **Ionger** ons heren was *ende* ginc tot PYLATUM *ende* bat hem of hi moste dat licham ons heren nemen vanden cruce *ende* begrauen. **Ende** PYLATUS vragede of onse **here** al rede gestoruen waer. **Ende** doe hijt vanden centurio vernomen had dat hi den geest gegeuen had so orlofde hi IOSEPH den licham te nemen *ende* sinen wille daer mede te doen **Ende** IOSEPH cofte een scoen nye linnen cleet onsen **here** daer in te bewinden **Daer** quam oec toe een ander rijc IODE geheten NYCODEMUS die oec een heymelic vrient *ende* ionger ons heren was **Ende** dese cofte salue dat licham ons heren mede te besaluen *ende* ginc mit IOSEPH *ende* halp ons heren licham vanden cruce nemen **Ende** alst gecomen was biden auont omtrint compleet tijt *ende* het begonde te scemerden so namen <+IOSEPH> *ende* NYCOMEDIS dat licham ons heren *ende* wondent in dien linnen doec *ende* ouerstortent mit saluen *ende* leydent in een nye graf dat gehouwen was in een steenroedse daer nie mensche in gelegen en had *ende* groe[186rb]uent licham na gewoenten der IODEN dat si haer vriende plagen te begrauen. **Ende** si namen enen groten swaren steen *ende* leyden opt graf op dat niemant dat licham ons heren en soude nemen *ende* wech dragen. ¶ **Ende** als die IODEN vernamen dat ons heren licham inden graue geleyt was so gingen die vorsten der IODEN *ende* die PHARIZEEN tot PYLATUM *ende* seyden. **Here** ons gedenct dat dese bedrieger die hier gedodet is *ende* nv begrauen seyde die wile hi leefde dat hi des derden dages na sijnre doot op staen soude vander doot waer om wi v bidden dat ghi tgraf daer hi in leydt wilt besetten mit volke *ende* latent hueden *ende* wachtent tent naden derden dage **Op** dat sijn iongeren niet en quamen bi nachte al heymelic *ende* stelen sinen licham vten graue *ende* seggen [-sine] den volke dat hi op gestaen is

vander doot. **want** waert dattet gesciede so soude die leste dwalinge erger wesen dan die eerste. PYLATUS antwoerde hem weder dat si selue gingen ende setten daer hoeders bi tot haren wille *ende* sien daer toe dat hi *hem* niet en worde genomen. ¶ **Als** die IODEN dustanige antwoerde van PYLATUS hadden [186va] ontfangen so wonnen si ridders *ende* soudierden die *ende* leydense mit gewapender hant biden graue daer onse here in lach *ende* besegelden dat graf op dat daer niemant toe comen en soude.

In deser heyliger passien ons liefs heren *IHESU CRISTI* voerseit so is ons te merken naden getuge der heyliger leraers die grote orberlicheyt niet alleen der passien ons heren mer oec die maniere onser *verlossinge want* die maniere was alte bequame gode te versoenen *ende* betamelic die siekte te genesen *ende* seer werkende in dat menschelike geslachte aen te trecken *ende* si was alte wijs om den duuel te verwinnen. **Eerst** so was die manier deser passien alte bequame om gode te versoenen. **Want also** ANCELMUS seyt **Een** mensche en mach niet swaerre noch herder liden totter eren gods dan sijns dancs enen ontsculdigen doot **Ende** hier of seyt **Sunte PAULUS**. **Hi** heeft hem seluen gode voer ons geoffert tot enen leuenden offerhande in enen roke der sueticheyt. ¶ **Hoe** ons god versoent heeft mit gode *sinen* vader ouermits hem seluen hier of seyt AUGUSTINUS **Dat CRISTUS** is die vrede daer wi me[186rb]de te vreden gecomen sijn **Ende** hi is selue die sacrificie die ons versoent heeft *ende* hi is god dien wi versoent sijn *ende* oec die tempel daer wi in te vreden gecomen sijn **Daer** om verwitet **Sunte AUGUSTINUS** inden persoen *CRISTI* den sommigen die desen vrede versmaden *ende* seyt. **O** mensche doe du vyant waerste doe makedic dinen vrede tegen *minen* vader mit mi seluen **Doe** du verre waerste so genaecte ic di *ende* quam totti om di te verlossen. **Doe** du dwalende waerste in bergen *ende* in bosschen so socht ic di *ende* vant di onder dat hout *ende* onder die stene *ende* op dattu niet en soudeste werden verscoert vanden woluen *ende* vanden beesten so nam ic di op minen scouderen *ende* gaf di minen vader weder **Ic** heb gearbeyt **Ic** heb geswetet **Ic** hielt mijn hoeft tegens die doorne *ende* ic leyde mijn hande onder die nagelen *ende* ic liet mijn siede openen mit enen speer **Ic** wert mit onrecht *ende* mit felheyden gewont **Ic** storte mijn bloet *ende* ic sette mijn siele om dat ic di aen mi voegen soude want du waerste gesceyden van my. **Ten** anderen was die maniere der passien *CRISTI* alte tame[187ra]lic om te genesen datmen merken mach ouermits der tijt ouermits der stat *ende* ouermits der manieren. **Ouermits** der tijt so wast tamelic **want** ADAM was gemaect in

die meerte opten vrydach ende op die seste vre vanden dage als te sextijt ende opten seluen dach viel hi ende sundichde ouermits brekinge des godliken gebods. **waer** bi het tamelic was dat onse here *IHESUS CRISTUS* inder seluer tijt inden seluen dage **ende** inder seluer vren genesen soude ADAMS val mit sijnre passien **ende** doot. ¶ **Ten** anderen was die stat sijnre passien tamelic in drien saken als ouermits dattet was in een gemeen stat **ende** een sonderlinge **ende** een enige stat. **Die** gemeen stat was dat LANT VAN BELOFTEN als *IHERUSALEM* **Ende** die sonderlinge stat was CALUARIEN **ende** die enige stat was dat cruce. **In** die gemeen stat was ADAM gemaect **want** hi was gemaect int lant DAMASCUM in enen acker bi *IHERUSALEM* **In** een sonderlinge stat was ADAM begrauen want men seit dat ADAM begrauen was daer *CRISTUS* gepassijt wert. **In** een enige stat was ADAM bedrogen als inden houte **Ende** hier om seitmen dat *CRISTUS* inden houte ge[187rb]passijt wert om dat ADAM **Inden** houte misdede **ende** geesteliken sterf. **Men** seyt oec dat *CRISTUS* inden seluen houte sterf daer ADAM in sundichde **Oec** was die passie ons heren tamelic of behoerlic inder manieren der genesinge. **Ende** die maniere was bi geliken **ende** bi contrarien. **Bi** geliken. **Want** also **Sunte** AUGUSTINUS seit **Also** als die mensche bedrogen was ouermits den wiue **Also** verloste die mensche *CRISTUS* die van enen wiue geboren was ouermits sijnre doot die menschen die inder sielen doot waren.

AMBROSIUS sprect **ADAM** was gemaect vander eerden die maget was. **ende** *CRISTUS* was vander maget MARIEN geboren **ADAM** was gemaect totter gelijcheyt gods **ende** *CRISTUS* was gods beelde. **Ten** anderen was die maniere der genesinge bi contrarien. **want** als **Sunte** GREGORIUS seit **Die** eerste mensche sundichde in houerdien in ongehoersamheyden **ende** in gulsicheyden. **want** hi woude gode gelijc wesen in hoecheyden of in subtijlheyden der consten der wetentheyden **Oec** woude hi gaen bouen die hoecheyt des godliken gebodes also hi dede ouermits [187va] contrarien daer om was dese maniere des genoechdoens alte bequam of tamelic. **want** si was gedaen ouermits oetmoedicheyden bi gehoersamheyden ouermits volbrengen den wille sijns vaders **ende** dat inden alren hoechsten grade waer of die apostel PAULUS seit **Hi** heeft hem seluen veroetmoedicht **ende** is gehoersaem geworden totter doot des cruces. ¶ **Ten** derden was *CRISTUS* passie alte seer werkende om ons aen te trekken want behoudelic eens ygelics vryen wille so en had hi dat menschelike geslachte nummer meer bet mogen trekken tot sijnre minnen. **Hoe** hi ons hier mede aen hem heeft getogen daer of seyt **Sunte** BERNART **O** goede *IHESU* bouen al doet mi di minnen **ende** so is mi

begeerlic die kelc dijnre passien die du gedronken hebste ende dat werc onser verlossinge. **want** dit trect lichtelic al onse begeerte aan di *ende* vercriget haer salichlic onse minne *ende* dit is dat onse deuocie salichlic toe iaget *ende* gerechteliker verlost *ende* te eer bedwinget *ende* vuerichliker onsteect. **Hoe** ons oec die passie *CRISTI* trect tot betruwen daer van seit [187vb] die apostel **PAULUS** **God** en heeft sinen eygenen sone niet gespaert mer dien voer ons allen ouergegeuen inder doot. **waer** om en soude hi ons niet mit **hem** alle dinc hebben gegeuen.

BERNARDUS spreect wie en soude niet hopen tot vercriginge der genaden die aenmerct die scickinge des lichaems *CRISTI* aenden cruce daer sijn houet geneyget staet ons te cussene **Sijn** armen wt gerezct ons te omhelsen **Sijn** hande doerboert om ons te begauen sijn side doersteken om te minnen **Sijn** voete doernagelt om mit ons te bliuen **Al** sinen licham wtgerect om dat hi ons hem seluen alte mael woude geuen. ¶ **Ten** vierden was die passie ons heren alte kunstich *ende* wijs om den duuel te verwinnen. **Als** IOB seit. sijn wijsheyt sloech den houerdigen *ende* hi en sel voert meer niet vangen **LEUIATHAN** dat serpent mitten angel **want** *CRISTUS* hadde den angel sijnre godheyt verborgen inder spisen of aze der menschelicheyt *ende* doe die duuel vangen woude die spise so wert hi geuangen mitten angel der godheyt. ¶ **Van** desen wisen vange seyt Sunte AUGUSTINUS **Die verlosser quam** *ende* die bedrieger wert verwonnen [188ra] **Ende** wat dede die verlosser hi leyde naden bedrieger een stricke *ende* dat was sijn cruce *ende* daer dede hi aen een spise dat was sijn lichaem *ende* bloet *ende* hi en woude daer niet aen doen dat bloet eens die sculdich was. **Mer** sijn ontschuldige bloet woude hi storten mit welken die sculdige geuryet werden. ¶ **Tegens** die gene die dese weerdige verlossinge versmaden daer wi mede geuryet sijn van des duuels macht so spreekt Sunte BERNAERT inden persoen *CRISTI* **Mijn** volc wat mocht ic di doen dat ic niet gedaen en hebbe. **wat** is die sake dattu minen vyant lieuer dienste dan mi **want** hi en heefti niet gescepen noch geuoedet **want** ic en heb di niet verlost mit verganckien goede als gout noch suluer noch mitter manen noch mitter sonnen noch mit en geen **der** engelen mer mit minen eygenen duerbaren bloede dat ic voer di heb wtgestort **Ouermits** vele redenen so mach ic van di eyschen sculdigen dienst mer ic latet al varen. **Com** doch mit my om den dageliken penninge. ¶ **Om** dat die passie ons heren *IHESU CRISTI* gesciede *ende* toegebrocht wert van *IUDAS* giericheyt *ende* van die hatye **der IODEN** *ende* om *PYLATUS* vrese voer den keyser. **Hier** om so souden [188rb] wi hier billix mit rechte seggen die pine die si elcs om dese misdaet

gedoechden **Mer** IUDAS pine of wrape ende oec sijn geboerte seldi vinden in **Sunte** MATHIAS legende ende die wrape der IODEN In **Sunte** IACOBS legenden DES MINREN **Mer** PYLATUS wrape ende oec sijn geboerte leestmen in eenre historien aldus. ¶ Als dat een coninc was die CYRUS hiete die bi eens molenaers dochter lach geheten PYLA ende haer vader die molenaer hiet ATUS ende si gebaerde enen sone ende dit wijf makede enen name van haren name ende haers vaders ende hiete haren sone PYLATUS Ende doe hi drie iaer out was so sende sine den coninc Ende doe ter tijt hadde die coninc enen sone vander coninginnen die wel also out scheen als PYLATUS Ende doe si te samen gewassen waren so speelden si dicke mit worstelen ende mitter slinger. **Mer** des conincs <getrouwede> sone. also hi edelre was van geslachte so was hi oec vromer ende bet staende in allen manieren van spele ende van genuechten Des had PYLATUS so groten nijt dat hi al heymelic sinen brueder doot sloech Doe dat die coninc hoerde so was hi seer toornich ende oec bedroeft om der doot sijns [188vb] soens ende vergaderde al sinen raet ende vraechde watmen doen soude mitten genen die sinen brueder gedoot hadde Ende si riepen alle dat hi weert waer datmen en dode **Mer** doe die coninc tot hem seluen quam so en woude hi niet leggen quaetheyt op quaetheyt **Mer** hi sende PYLATUS te ROMEN voer den [-coninc] tins dien hi daer alle iaer sculdich was om dat hi ontsuldich woude bliuen van sijns soens doot ende vry vanden tins van ROMEN Doe ter tijt was oec te ROMEN des coninx soen van VRANCIJC dien hi dien [-oec] van ROMEN oec gesent hadde voer sinen tyns Hier mede versellede hem PYLATUS mer doe hi sach dat hi bouen hem ginc in zeden ende in vromicheyden so dode hine oec van nyde. § **Mer** doe die van ROMEN vrageden watmen mit hem doen soude so seyden si Blijft hi leuende die sinen brueder gedodet heeft ende sinen geselle verworget hi sel den rike van ROMEN seer orberlic sijn. ende hi die fel is ende wreet hi sel seer wel dwingen die felle Daer om seyden si Om dat hi der doot sculdich is so laten ons rechter maken In dien eylande PONCIO den luden die genen rechter en willen [188vb] hebben of hi mach scien mit sijnre scalcheyt haer houerdie mach bedwingen ende en mach hijs niet doen dat hi daer ontfange dat hi verdient heeft Doe PYLATUS aldus gesent was tot dien volke die haer rechters plagen te doden so wist hi wel tot wat luden men hem seynde ende oec mede om wat saken als opter sentencien sijns lijfs ende hi pensede al heymelic dat hi sijn lijf woude behouden Ende hi onderdede hem daer dat volc mit dreygen mit beloften mit pinen ende mit goede Ende om dat <+hi dit> quade volc aldus

verwonnen had so wert hi na dat eylant geheten PONCIUS PYLATUS **Ende**
doe HERODES sijn vromicheyt hoerde so was hi die scalc was blide om
PYLATUS scalcheyt. **Ende** ouermits boden die hi aen hem sende so dede
hine tot hem comen **ende** hi leuerde sijn macht bouen IUDA **ende**
IHERUSALEM **Ende** doe PYLATUS ontellike vele gelts vergadert had so voer hi
te ROMEN dats HERODES niet en wiste **ende** dat grote gelt gaf hi TYBERIUS
den keyser **ende** vercreget vanden keyser dat hi dat houden mocht dat hi
van HERODES ontfangen hadde **Ende** om deser saken so worden HERODES
ende PYLATUS geuiande al tot inder tijt der passien ons [189ra] heren
doe si weder gevriende worden om dat PYLATUS onsen here tot HERODES
sende. ¶ In SCOLASTICA HISTORIA staet noch een sake der vyanscap. Als dat
een man was die hem seluen seyde die sone gods te wesen **ende** hi had
daer mede vele volcs van GALILEEN verleyt **ende** hi leyde dat volc mit hem
op enen berch geheten GARYSIM **ende** seyde hem dat hi van daen varen
woude tot den hemel Doe quam daer PYLATUS mit sinen volke **ende**
sloech hem **ende** alle die mit hem <daer> waren doot. want hi vreesde
dat hi die IODEN oec bedriegen soude **Ende** hier bi worden si oec
vyande. want HERODES was een here van GALILEEN. ¶ Doe PYLATUS onsen
here ouer geleuert had te crucen **ende** haddene gedoot als hier voer
inder passien geseit is so begonste PYLATUS te ontsien die verbolgentheyt
des keysers om dat hi onsculdich bloet verdoemt hadde. **Ende** hier om
sende hi enen lieuen vrient die hi hadde aen den keyser om sijn onscout
daer of te doen. ¶ Hier en binnen geuielt dattie keyser had al te swaren
euel **ende** men seyde hem dat tot *IHERUSALEM* een meyster was die alle
die lude genas mit woerden **ende** hi en wiste [189rb] niet datten die
IODEN **ende** PYLATUS gedodet hadden. **Ende** die keyser seyde tot enen
sinen sonderlingen vrient gehieten VOLUSIANUS. Ganc **ende** vare ouer die
see **ende** segt PYLATUS dat hi mi dien meyster seynde die mi genesen
mach **Ende** doe VOLUSIANUS tot PYLATUS gecomen was **ende** hi hem des
keysers gebod geseit had so wert PYLATUS verueert **ende** bat .xiiij. dagen
verste. Binnen deser tijt so quam VOLUSIANUS enen wiue te gemoete
geheten VERONICA die welken onsen here seer plach te minnen. **Ende**
VOLUSIANUS vraechde haer waer datmen *CRISTUM* soude mogen vinden
Ende si seyde Ay my Ay my het was mijn here **ende** mijn god. dien
PYLATUS om dat hi hem ouermits hatyen geleuert was heeft laten crucen.
Doe wert VOLUSIANUS alte droeuich **ende** seyde **Ic** bin seer droeuich om
dat **Ic** niet voldoen en mach dat mijn here my beuolen heeft. VERONIKA
seyde hem Doe mijn here al omme ginc prediken **ende** ic sijns alte node
derfde so woude ic my sijn beelde laten malen van enen maelre om dat

ic als hi van mi waer solaes mochte nemen aen den beelde sijnre
ge[189va]likenissen Ende doe ic enen maelre een cleet brochte om dat
hijt daer in soude ontwerpen soe quam mi die here te gemoete ende
vraechde waer ic ginge ende doe ic hem minen wille geseit had so
eyschte hi mi dat cleet ende hi gaft mi weder geteykent mit sinen
weerdigen aensichte Ende ist dat dijn here dat beelde sijs aensichts
deuotelic aensiet hi sel te hant genesen werden. VOLUSIANUS seide haer
Machmen dit beelde yet gecrigen om suluer of om gout. VERONICA seyde
hem **Neen** in geenre wijs mer allene mit begeerten van goeder deuocien
Hier om sel ic mitti varen ende dragen den keyser dat beelde te sien
ende kerden dan weder. **Al** dus quam VOLUSIANUS mit VERONICA te ROMEN
ende hi seyde tot TYBERIUM den keyser. IHESUM dien du lange hebste
begeert te sien dien hebben die IODEN ende PYLATUS ongerechtelic
gedoot ende ouermits hatyen genagelt aen den cruce. **Mer** mit my is
gecomen een wijf die IHESUS beelde brengt ende ist dattu dat deuotelic
aensietste so selstu te hant genesen **Doe** dede die keyser dien wech
bespreyden mit siden clederen ende dede hem dat beelde brengen Ende
thant doe hi [189vb] dat beelde sach so wert hi altemael genesen. **Doe**
geboet die keyser datmen PYLATUS soude vangen ende brengen te ROMEN
Ende doe PYLATUS te ROMEN geocomen was ende dat die keyser hoerde so
wert hi alte verwoet op hem ende beuallen voer hem te brengen. **Ende**
als hi voer den keyser gebrocht was thant alsen die keyser sach so liet hi
alle sijn gramschap varen ende stont op tegens hem ende en mocht hem
niet herdelic toe spreken. **Ende** die te voren eer hine sach so vreselic
verwoet was hi wort wel also sachmoedich doe hine sach **Doe** hi
PYLATUS orlof gegeuen hadde ende hi wech was so wert die keyser also
verwoet tegens hem als hi te voren was **Ende** hiete hem seluen onsalich
dat hi PYLATUS sijn felheyt niet getoent en hadde Ende thant dede hine
weder brengen ende swoer ende seyde dat hi waer een soen der doot
ende het onbehoerlic waer dat hi leuen soude op eertrijc. **Doe** en die
keyser sach so gruete hine anderwerf ende liet alle sijn gramschap varen.
Alle sinen luden verwonde des ende den keyser verwonderde des oec
als hoe hi so seer tegens hem ontsteken wort als hi en [190ra] wech was
ende niet wredelic en conde gespreken als hi voer hem was **Ten** lesten
dede hem die keyser bi rade eens kerstenen den roc wt doen die hi aen
had ende doe wert die keyser gram ende fel op hem voer sinen ogen
Ende does den keyser wonder had vanden rocke doe seydemen hem
dattet IHESUS roc <+was> **Doe** deden die keyser in enen kerker leggen
thent wrede lude die hi daer toe sette ouer [-h]een dragen souden wat

doot men hem aan doen soude. Doe gauen si tegen PYLATUS die sentencie datmen hem alte scandaliken doot soude doen steruen Doe dat PYLATUS hoerde so dode hi hem seluen mit sinen messe *ende* also sterf hi. Doe die keyser hoerde hoe PYLATUS doot was gebleuen so seyde hi waerlic hi is vmeer enen scandaliken doot gestoruen die sijns selues hant gedodet heeft. Doe bantmen enen groten steen aan sinen lichaem *ende* wert geworpen in die vloet TYBRUM. Mer die quade geesten si waren blide mitten vulen licham *ende* worpent spelende op *ende* neder in die lucht *ende* maecten grote storminge inden water *ende* in die lucht *ende* beroerden blixeme *ende* tempeesten *ende* donreslage *ende* vreseliken hagel Also dat allet [190rb] volc in groten anxte was. Daer om togene die van ROMEN vter vloet *ende* van spotte senden sine te VYENUEN *ende* versonkenne daer inder vloet Mer waer si den quadren lichaem droegen daer deden die duuelen dat selue quaet Ende om dat die lude van omtrint dier steden desen groten tempeest niet liden en mochten so deden si dien vermalediden licham van daen *ende* beualene te grauen int lantscap van LOSAMEN Doe si daer oec alte seer waren gemoejt vanden voerseyden tempeest so deden si den licham van hem *ende* worpene in een putte daer al omtrint berge stonden Ende also sommige seggen daer sietmen noch duuelsche werken gescien Tot hier toe vintmen<+t> bescreuen in eenre historien die wil hi macht lesen.
etcetera [190va]

Omdat wi geseit hebben vanden feesten die vallen binnen den tiden der dwalinge die van ADAM began *ende* duerde Tot MOYESES toe welken tijt die kerke hout van datmen alleluya leit tot paesschen Daer om sellen wi nv besien vanden feesten die comen sellen binnen der tijt der versoeninge Ende dien tijt begaet die kerke van paesschen totter octauen van pinxteren.

Hier begint die historie vanden heyligen paeschdage

CRISTUS IHESUS onse lieue here verrees opten derden dach na sijnre passien. ¶ Seuen dingen machmen merken op CRISTUS verrisenisse. Ten eersten hoe dattet waer sijn mach dat hi drie dage *ende* drie nachte inden graue lach *ende* opden derden dach verrees. Ten anderen waer

om dat hi te hants doe hi gestoruen was niet en verrees mer verbeyde thent des derden dages. **Ten** derden hoe hi verrees **Ten** vierden waer om dat hi verrees voerden doemsdach als [190vb] die gemeen verrisenisse wesen sel **Ten** vijften waer om dat hi verrees **Ten** sesten hoe menichwerf hi openbaerde doe hi verresen was. **Ten** seuenden hoe hi die heylige vaders die int voerborch der hellen waren van daer wt leyde *ende* wat hi daer dede. ¶ **Ten** eersten so seytmen dat *CRISTUS* drie dage *ende* **Drie** [-d] nachte inden graue besloten lach mer dat is bi gelike als in figuren also **Sunte AUGUSTINUS** seit **Also** datmen den eersten dach neme na dat eende vanden dage *ende* den anderen dach algeheel. *ende* den derden dach na sijn begin *ende* aldus sellent drie dage sijn **Ende** elc van desen dagen hadde sinen nacht voer **want** als *BEDA* seyt so was die ordinacie verwandelt. **want** daer te voren plagen die dage voer te gaen *ende* die nachten volchden na. **Mer** na *CRISTUS* passie so verwandelde die ordinacie also dat doe die nachte voer die dage [-voer die dage] begonsten *ende* die [-nachte] dage volgen na **Ende** dit is behoerlic bi geesteliker beteykeninge. Want die eerste mensche viel eerst vanden dagen der graciën inder nacht [-nach] der doot *ende* der sunden **Mer** ouermits *CRISTUS* passie *ende* sijn verrisenisse so keerde hi weder [191ra] vander nacht der missdaet tot den dage der graciën. § **Ten** anderen als waer om dattet tamelic was dat hi te hant niet en verrees na sijnre doot mer verbeyde thent opden derden dage daer toe sijn vijf redenen **Die** eerste is om die beteykenisse dat daer bi beteykent soude werden dattet licht sijnre doot genas onse twiuoudige doot *ende* daer om lach hi enen helen dach *ende* twe nachte inden graue om biden dage te verstaen dat licht sijnre doot *ende* biden tween nachte onse twiuoudige doot. **Ten** anderen om die proeuinge want also als inden monde twier ofte drier alle woert staet. also mach elc onderuijnden alle werc ofte daet in drien dagen **Ende** om dat hijt bewisen woude *ende* geuen te kennen **Dat** hi warachtelic gestoruen was so woude hi drie dage in den graue leggen. § **Ten** derden om sijn mogentheyt te tonen **Want** had hi te hant verresen so sout gescenen hebben dat hijs geen macht en hadde gehadt sijn siel te setten *ende* weder te ne nemen als te verrisen also hi geseit had. § **Ten** vierden om die voerbeteykeninge der geenre die behouden sijn souden [191rb] waer of *PETRUS VAN RAUENNEN* seit. **Onse** here woude begrauen sijn drie dage om te veruullen datter gebrake inden hemel *ende* om die wedermakinge der eerden *ende* verlossinge der hellen. **Ten** vijften om te gedenken die drie staten der gerechtiger als **Sunte GREGORIUS** seit. **Want** onse here was opten vrydach

gepassijt. opten saterdach lach hi inden graue ende opten sonnendach verrees hi **Dit leuen** is mit ons al vrydach want wi werden hier gepiniget mit vernoy ende mit verdriete **Mer** inden saterdach so leggen wi als inden graue. **Want** na der doot vinden wi der sielen ruste. **Mer** inden sonnendach dat is in die achtende outheit na dattie werlt gemaect was so sellen wi verrisen inden licham vander doot ende wi sellen inden licham **ende** inder sielen glorie ontfaen. Want opten sesten dach vander weke hebben wi pine **ende** opten saterdach ruste **ende** opten achten den volle glorie **Ten** derden hoe *CRISTUS* verrees. **Tis** te weten ten eersten dat hi natuerlic verrees want hi verrees mit sijns selfs **Macht** als **IOHANNES** seit inden ewangelie **Ic** heb macht mijn siele te setten **ende** [191va] weder te nemen **Ende** noch **Breect** desen tempel **ende** ic sellen weder maken in drien dagen **Ten** anderen verrees hi salichlic dat is sonder alle onsalicheyt. **IOHANNES** inden ewangelie **Als** ic verresen bin so sel ic v voergaen in **GALILEEN**. **GALYLEEN** beduut een ouerladinge **Ende** *CRISTUS* doe hi verresen was so ginc hi sinen iongeren voer in **GALILEEN** **want** hi ginc vander onsalicheyt totter glorien **ende** van gebreclicheyden totter onsterflicheyden. **LEO** die paeus seit **Na** *CRISTUS* verrisenisse so worden die bande der doot te broken **ende** die crancheyt verwandelde in stercheyt **ende** die sterflicheyt in onsterflicheit **ende** die scande in glorien. ¶ **Ten** derden verrees hi orberlic want hi vinc die proeye.

IEREMIAS die prophete seit die lewe stont op van sinen neste **ende** die rouer des volcs heeft hem verheuen **IOHANNES** inden ewangelie **Als** ic verheuen bin vander eerden dat is als ic die sielen vten voerborchte der hellen brenge **ende** ic verresen bin vten graue so sel ic alle dinc tot mi trecken. **Ten** vierden verrees hi wonderlic als mit beslotenen graue. **Want** gelijc als hi geboren wort van sijnre moeder behoudelic des ioncfrouweliken slotes **ende** hi tot [191vb] sinen iongeren ginc in beslotenen doren. **Also** mocht hi oec vten graue gaen dat graf besloten bliuende. **Ten** vijften verrees hi warachtelic als in sijns selues warachtige licham daer hi den doot in geleden had dat hi bewijsde in ses manieren **Eerst** ouermits getuge der engelen die niet en plegen te liegen **Ten** anderen om dat hi so dicwyl openbaerde **Ten** derden om dat hi mit sinen iongeren at ouermits welken hi bewijsde dat hi niet verresen en was ouermits touernyen **Ten** vierden ouermits dat hi hem liet handelen **ende** tasten **Ten** vijften ouermits dat sijn wonderen toende sinen iongeren. **Ten** sesten ouermits dat hi quam tot sinen iongeren in beslotenen dueren. **In** allen desen toende hi dat hi warachtelic verresen was in enen geglorificierden licham. **Alle** dese twuelinge scenen te

wesen in *CRISTUS* iongeren van sijnre verrisenisse. Oec verrees hi onsterflic als die apostel seyt *CRISTUS* is verresen vander doot thant en sterft hi niet die doot en sel hem niet meer verheren. ¶ **Sunte DYONISIUS** scrijft in eenre epistelen tot PHILOMENEN dat *CRISTUS* onse here na sijnre hemeluaert tot enen heyligen man seyde die CAPRUS hiete. Waert mogelijc [192ra] dat hi noch bereydet waer voer den mensche te steruen want die voerseide CARPUS seit tot **Sunte DYONISIUS Doe een** ongelouich mensche enen gelouigen had verkeert *ende* getogen vanden kersten geloue **So verdroech** dat dese heylige man CARPUS so waerlic dat hi daer om al siec wort *ende* dese CARPUS was so heyligh dat hi geen misse en plach te doen hi en had eerst gesien een hemelsch vysioen **Mer** doe hi onsen lieuen *here bidden* soude om die bekeringe deser twier menschen so bat hi gode alle dage dat hare beyder leuen eynden most in enen groten brande. **Op** een tijt omtrint der midder nacht doe dese CARPUS in sinen gebede was so *wert* dat huus daer hi in was haestelic gedeilt in tween *ende* hi sach enen groten bernenden ouen *ende* hi sach op *wert* *ende* sach den hemel open *ende* onsen *here* daer staen mit eenre groter menichte der engelen **Hier** na sach hi die twe manne al leuende staen neuens den ouen *ende* oec vuerige serpenten comen vten ouen diese mit hem inden ouen wouden trecken mit biten *ende* mit crachten **Oec** waren daer ander manne bi diese seer pijnden daer in te stoten. **Doe** dit CARPUS sach so had hi hier in die wrike van desen twee [192rb] also grote genuechte te sien dat hi te male vergat op te sien na onsen *here*. **Mer** hem verdroets seer dat si niet en worden geworpen inden ouen. **Ten** lesten sach hi op *wert* te hemel *ende* siet onse lieue *here* had ontfermherticheyt op dese twe manne *ende* stont op van sinen throon *ende* daelde neder mitter menichte der engelen *ende* stac wt sijn hant *ende* verlostese beyde *ende* seyde tot CARPUM. **Voert** aen enworstele niet tegens my mit wtgesteken arm want ic bin noch bereyt anderwerf te steruen voer den menschen waert mogelic te geschien **Ende** dat enich mensche sundiget dat en is my niet lief. ¶ **Ten** vierden vraechtmen waer om dat *CRISTUS* niet en verwachte mit sijnre verrisenisse thent den doemsdage als alle menschen verrisen sellen **Om** drie saken en woude hi so lange niet verbeyden **Ten** eersten om die weerdicheyt sijns lichaems want sijn heylige licham alte weerdich daer toe was mit welken die godheyt onuerscleydelic verenicht was dattet inder eerdē soude verrotten als die heylige prophete DAUID seyt **Du** en selste dinen geheylichden [192va] als *CRISTUM* niet geuen te sien die verrottinge. **Noch** seit **DAUID** **Here** stant op in dijn ruste du *ende* die arke dijnre

heylicheyt **Dat** is sijn heylige licham dat die godheyt in hem hielt. **Die ander** reden is om die vasticheyt des gelouen. **want** en had onse here niet verresen so soude dat geloue te niete hebben gegaen **ende** niemant en soudet hebben geloef dat hi god had geweest **Dat** daer in te merken is dat sijn iongeren **ende** alle sijn vriende niet allene en twiuelden in sijnre doot mer oec tgeloue verloren sonder alleen **MARIA** sijn gebenedide moeder mer doe si wisten dat hi verresen was doe geloefden si weder. **PAULUS** seit en is **CRISTUS** niet verresen so is onse geloue ydel. **Ten** derden om dat exemplel onser verrisenisse want men soude luttel yemant vinden die die verrisenisse gelouen soude en waer onse here niet verresen of si en hadden daer of enige voer ledene exemplelen **Daer** om seit **PAULUS** **Is CRISTUS** verresen so sellen wi oec verrisen want sijn verrisenisse is een exemplel onser verrisenisse **Sunte GREGORIUS** spreect **Onse here** heeft bi exemplelen vertoont dat hi tot enen loon belouet heeft. Want wanneer die [192vb] goede bekennen dat hi verresen is dat si oec in hem seluen **hopen** sellen inden eynde der werlt dat loon der verrisenisse. **Noch** seit hi daer om en woude onse **here** niet langer beyden mit sijnre verrisenisse dan drie dage op dat wi die sijn lede sijn niet wanhopen en souden van onser verrisenisse. **Mer** hope daer toe hadden als wi aen merken die glorie ons hoefdes **CRISTI** die verresen is. ¶ **Ten** vijften waer om dat hi verrees dat was om vier grote orber want sijn verrisenisse werct gerechticheit vanden sunden **ende** leert nyheyt der zeden **ende** geeft den hope vander verrisenisse te lone **ende** si werct onser alre verrisenisse **Vanden** eersten seit **PAULUS** **Hi** wert geleuert voer onse sunden **ende** verrees om onse gerechticheyt vanden anderen seyt hi oec **Also CRISTUS** verresen is ouermits der glorien des vaders. **Laet** ons wanderen also in een nyicheyt des leuens.

¶ **Vanden** derden seit **Sunte PETER** die ons ouermits sijnre groter ontfermherticheyt verwect heeft in die hope des leuens ouermits der verrisenisse ons heren **IHESU CRISTI** vander doot **Vanden** vierden seyt **PAULUS** **CRISTUS** is verresen vander doot [193ra] die eerste vanden slapenden **want** biden mensche als ouermits **ADAM** quam die doot **Ende** ouermits den mensche als ouermits **CRISTUM** is gecomendie opuerstandenis der doden **Ten** sexten hoe menichwerf hi hem na sijnre verrisenisse vertoende of openbaerde **Waer** of te weten is dat hi hem opten paeschdach vijf werf vertoende ende daer na oec vijf werf. § **Eerst** vertoonde hi hem **MARIA MAGDALENA** daer men bi verstaet die gene die penitencie doen. ¶ **Om** vijf saken so vertoonde hem onse here eerst **MARIA MAGDALENA**. **Ten** eersten om dat si en seer minde. **Als** **LUCAS** beschrijft

inden ewangelie. **Haer** sijn veel sunden vergeuen want si veel gemint heeft **Ten** anderen om dat hi daer in woude bewisen dat hi gestoruen was voer die sonderen **Als** MATHEUS spreect inden ewangelie **Ic** en bin niet gecomen te roepen die gerechtige mer die sundaers **Ten** derden om te tonen dattie gemeen wiue voer sommige andere wiue sellen comen totten rike gods als MATHEUS oec seit **Ic** seg v voerwaer dat gemeen wiue **ende** publicane v voer sellen gaen inden rike gods. **Ten** vierden om dat ge[193rb]likerwijs also alst wijff als EUA was een bode des doots dat also oec een wijf als MARIA MAGADELENA soude sijn een bode des leuens. **Ten** vijften om dat die gracie oueruloeyen soude daer die misdaet oueruloedich had geweest ¶ **Ten** anderen openbaerde hem onsen here den vrouwen die weder quamen vanden graue doe hi hem seyde **Gegruet** sijstu **ende** si tot hem quamen **ende** helden sine voeten. **Bi** desen woerden verstaen die oetmoedige menschen want si hielden die voete ons heren. ¶ **Ten** derden vertoende hem onse here **SYMON PETER.** mer waer dat was of welken tijt des en weetmen niet. **Het** mochte licht wesen doe hi mit **Sunte IAN** weder keerde vanden graue want doe mocht hi hem [-mocht] licht wel ergent gekeert hebben alleen van IOANNES. **ende** daer mocht hem onse here doe licht wel geopenbaert hebben **SYMON** beduut gehoersam **ende** daer om verstaetmen bi hem die gehoersamige menschen dien onse here oec openbaert ¶ **Ten** vierden openbaerde hi hem dien tween iongeren die daer gingen totten casteel van EMAUS bi welken [193va] men verstaet die geen die begeren te leuen naden raden gods als der armoeden **ende** der andere volcomenheyden **Als** onse here inden ewangelien radet. **Wiltu** volcomen wesen so ganc **ende** vercoep al dattu hebste **ende** gift den armen datmen bewijst bi dat woert EMAUS dat so veel beduut als een begeerte des rades. § **Ten** vijften openbaerde hi hem sinen iongeren daer si vergadert waren **ende** quam tot hem in besloten doren. **Bi** welken men verstaet die religiose **ende** geestelike menschen die die doren hare vijf sinnen besloten sellen hebben ¶ **Dese** vijf openbaringe gescieden alle opten paeschdage doe onse here op gestaen was vander doot **Ende** dese vijf openbaringen bewijst een ygelic priester in elker missen daer hi hem vijf werf omme keert totten volke **Mer** derdewerf keert hi hem al swigende omme. **want** dat beteykent die openbaringe die onse here **Sunte PETER** dede. **Daermen** niet of en weet waer of welken tijt dat si gesciede. ¶ **Die** seste openbaringe gesciede opten achtenden dach sijnre verrisenisse doe sijn iongeren noch **vergadert** waren **ende** THOMAS mit hem was [193vb] die geseyt had dat hi die verrisenisse ons heren niet gelouen en soude hi en

soude sijn wonderen tasten ende sien. **Bi** hem werden verstaen die gene die twiuelen inden geloue. ¶ **Die** seuende openbaringe gesciede seuen sijnre iongeren die waren onledich in vanginge der visschen **Bi** welken men verstaet die predikaers die visschers des volcs sijn. ¶ **Die** achtende openbaringe gesciede opten dach dat hi te hemel voer ende gesciede opten berch van TABOR bi welken men verstaet die gene die leuen in contemplaciën want op dien berge wort CRISTUS voer sijnre passien ouergeformet voer sinen iongeren. ¶ **Die** negende openbaringe gesciede tot deser seluer tijt op der cameren des berges van SYON daer die iongeren saten ende aten daer hi hem openbaerde ende berispte se vander herdicheit haers herten bi welken men verstaet die sundaren die onse here inden eynde haers leuens somtijt visitiert mit <+sijnre> gracie ¶ **Die** tiende openbaringe was oec tot deser seluer tijt doe hi te hemel voer doe hi sinen iongeren openbaerde opten berch van OLYUETEN **By** welken men verstaet die ontferm[194ra]hertige die daer minnen den olie der ontfermherticheyt **Van** desen berge voer CRISTUS te hemel ende vander ontfermherticheyt vaertmen inden hemel. want die ontfermherticheyt heeft dat belof dat si goet is tot allen dingen. ¶ **Noch** sijn drie openbaringen diemen seit dat inden paeschdage gescieden **Mer** die en sijn vanden ewangelisten niet bescreuen. **Die** eerste is dat hi hem openbaerde **Sunte IACOB DEN MINREN** also ghi vinden selt in sijnre legenden. **Die** ander is dat hi hem openbaerde IOSEPH VAN ARAMATHIEN diene begroef doe hi verrees vander doot also NYCODEMUS seit in sinen ewangelië. **Want** doe die IODEN vernamen dat IOSEPH van PYLATUS oerlof hadde verworuen ende hine begrauen had in sinen graue so worden si seer vertoort op hem ende vingen ende slotene vlitelic in een camer die si vaste toe segelden om dat sine na haren sabbaoth meenden te doden **Ende** inder nacht dat onse here verrees so wert dat huus daer IOSEPH in was verheuen op mitten vier horniken ende onse here ginc in tot IOSEPH ende droechde sijn aensicht ende custen ende leyden daer wt sonder opdoen [194rb] der zegelen ende brochten tot sinen huse in ARAMATHIEN als suuerlic bescreuen is in NYCODEMUS ewangelië. **Die** derde openbaringe was dat hi voer alle die ander ende alre eerst MARIEN sijnre lieuer moeder openbaerde. al ist dattie ewangelisten daer niet of en scriuen **Ende** dit <be>wijst die kerke van ROMEN die op den paeschdach stacie hout in onser vrouwen kerke. **Mer** ist dat enich onwijs mensche des niet gelouen en wil om dat die ewangelisten daer niet of en scriuen. **So** soudet scinen dat hi sijnre moeder na sijnre verrisenisse nergen<+t> en soude geopenbaert hebben want daer geen ewangelist

of en seyt. **Mer** dat en is niet te gelouen dat so wisen sone so eerliken beruen moeder niet en soude geacht hebben te troesten mit sijnre openbaringe. ¶ **Mer** hier of is te weten dat die ewangelisten daer niet of en wouden scriuen. **want** si wouden allene die getuge bescriuen vander verrisenisse *ende* daer om en betaemdet niet dat si die moeder tot enen getuge bescreuen hadden. **want** oftemen vreemder wiue woerde voer sotheyt hielt vele billiker [193va] soudemen der moeder woerde voer sotheyt gehouden hebben hadsi getuuch gegeuen van haren soen **Ende** hier om en wouden die ewangelisten niet van haer scriuen mer si lietent om een beter. **Mer** onse here was sculdich [-een] sijnre moeder eerst mit sijnre openbaringe te verbliden die hi wiste dat den meesten rouwe om hem hadde **Want** sine meest minde. **Als** [-onse] oec **Sunte AMBROSIUS** seyt **Die** weerdige maget *ende* moeder *CRISTI MARIA* si sach die verrisenisse eerst *ende* si geloefdese. ¶ **Ter** seuender vragen als hoe onse *here* die heylige vaders vten voerborch *der* hellen leyde *ende* wat hi daer dede **Daer** en seggen die ewangelisten niet of. **Mer** **Sunte AUGUSTINUS** seyt daer of in enen sermoen *ende* NYCODEMUS in sijnre ewangelien **Want** **Sunte AUGUSTINUS** seit aldus **Doe CRISTUS** sinen geest gegeuen had sinen vader sijn ziele die mitter godheyt vereniget was daelde te hant neder te comen totter hellen **Ende** doe hi gecomen was binnen der terminen der donkerheyt vreselic als een claer rouere **Doe** dat sagen die menichte der duuelen so begonnen si te vragen Waen is dese dus sterc *ende* dus verueerlic *ende* dus scone die [194vb] werlt die ons altoos onderdanich heeft geweest si en sende ons nye dustanige doden *ende* aldustanige giften en sende hi nye ter hellen. **Wie** is dan dese die dus onuerueerdelic comet binnen onsen termijn *ende* onse tormenten niet en ontsiet **Mer** [-on] hi verlost oec die ander wt onsen banden. **Siet** die gene die onder onsen tormenten plagen te wesen **Si** verwiten ons dat si salicheyt ontfangen hebben *ende* si en ontsien ons niet meer mer si dreygen ons. **Nie** en waren hier die doden so houerdich **Noch** die geuangen en mochten hier nye <dus> verbliden. waer om woudestu desen hier brengen **O** onse prince dijn bliscap is al verloren dijn vruechde is verwandelt in weninge doe du *CRISTUM* hangen deedste aenden cruce. **En** wistestu niet wat scaden du daer of liden soudeste inder hellen. **Doe** die felle duuelen dit geroep gedaen hadden **So** worden mitten gebode ons heren gebroken inder hellen alle die yseren poerten *ende* die grundelen **Ende** sich alle die heylige vaders vielen op haren knyen voer onsen here *ende* seyden al wenende **Du** biste tot ons gecomen verlosser der werlt dien wi lange begerende [195ra] dagelix

verwacht hebben **Du** biste om ons neder gecomen totter hellen en wil ons niet achterlaten alstu opuaren selste totten hemel. **Here IHESUS** ganc op ende roue die helle ende den werker der doot binde mit sinen banden ende gif der werlt weder bliscap **Help ons nv ende lessche die** wrede pinen ende ouermits dijnre ontfermicheit ontbinde die geuangen. **Nu** du hier gecomen biste verlosse ons die misdadich sijn ende du die neder biste gecomen bescerme die dine. ¶ **Men** leest in NYCODEMUS ewangelié dat CARINUS ende LENTIUS des ouden SYMEONS sonen mit *CRISTUM* verresen **Ende** ANNAS ende CAYPHAS NYCODEMUS IOSEPH ende GAMALIEL sagense inden tempel ende beswoerense dat si seggen souden wat *CRISTUS* in die helle dede **Ende** si seyden aldus **Doe** wi waren mit al onsen vaders inden voerborge der hellen **ende der** donkerheyt so quam haestelic op ons scinen een licht [-sonnen] vander sonnen als van goutuerwen een root purpuren coninclic licht **Ende** tehant verblidede ADAM die vader des menscheliken geslachtes **ende** seyde **Dit** licht[-s] is des makers des ewigen lichtes die ons belouet [195rb] heeft te senden sijn ewige licht **Ende** YSAIAS riep **Dit** is des vaders licht die sone gods also ic voerseyde doe ic in eertrijc was **Dat** volc datter inder duusternisse wanderde sach een groot licht. **Doe** quam SYMEON onse vader ons verblidende **ende** seyde **Danct** gode **Want** ic ontfenc *CRISTUM* in minen handen inden tempel een cleyn kint. **Ende** ic wer[]t veruult vanden heyligen geest **ende** ic sprac **Nu** laetstu **here** dinen knecht na dinen woerden in vreden. **Hier** na quam een ander gelijc enen heremijt ende doe wi vrageden wi<+e> hi was so seyde hi **Ic** bint die *CRISTUM* doepte **ende** ginc voer sinen aensichte om te bereyden sijn wege **ende** ic wijsden mitten vinger **ende** seyde **Siet** dat lam gods siet die af doet die sunden der werlt **Ende** ic bin neder gecomen v te boetsappelen dat hi ons cort visitieren sel. **Doe** seyde SETH. **Doe** ic gegaen was totter porten vanden paradise om dat ic den here bidden soude dat hi mi sinen engel senden woude dat hi gaue vanden olie der ontfermicheyt om dat ic daer mede soude besaluen ADAMS mijns vaders lichame want hi siec was. **Ende** doe open[195va]baerde mi MYCHAEEL die engel **ende** seyde **En** wil di niet pinen mit tranen om te crigen den olie vanden houte der ontfermicheyt **Want** du en mogeste geen sins daer of crigen eer veruult sijn vijf dusent iaer **ende** vijf hondert iaren daer toe **Doe** dit hoerden die *patriarchen* **ende** die propheten so verbliden si mit groter bliscap. **want** si bekenden dat die voerscreuen iaren veruult [-iaren] waren. ¶ **Doe** quam SATHANAS die prince **ende** hertoge der doot **ende** seyde totter hellen. **Bereyde** di te ontfangen *IHESUM* die hem beromet heeft dat hi si

die gods sone ende hi is een mensche den doot ontsiende ende seide
Mijn siel is bedroeft totter doot. **Ende** hi heeft vele lude genesen die ic
crom maechte ende vele croepelen doen gaen. **Die** helle sprac **Oftu**
machtich biste wat man is die *IHESUS* den doot ontsiende die tegens dijn
macht is. **want** om dat hi seit dat hi den doot ontsiet so schijnt dat hi di
vangen wil **ende** di sel ewelic wee sijn **SATHANAS** seyde hem **Ic** hebben
becoert **ende** ic heb tfolc tegen hem beruert **Ic** heb nv dat spere gescerpt
ende die galle **ende** den edic gemenget **ende** dat cruce bereyt **ende** tis bi
sijnre doot [195vb] **ende** ic sellen thant totti brengen **Die** helle seyde. **Is**
hijt die LASARUS verwete dien ic geuangen hielt. **SATHANAS** seyde **Die**
selue isset **Die** helle seyde **Ic** beswere di bi dijnre macht **ende** der mijnre
dattu hem hier niet en brengeste. **want** thant doe ic hoerde dat woert
sijns gebodes so beefde ic **ende** en mochte LAZARUS niet gehouden **Mer**
hi verscudde hem **ende** ontscoot ons als een aerne **ende** ontspranc ons
Ende doe si aldus onderlinge rampten so quam daer ene stemme als een
donreslach. **Ghi** princen doet op v poerten **ende** wert op verheuen ghi
ewelike porten **ende** die coninc der glorien sel daer in gaen. ¶ **Doe** dit
die helle hoerde so verdreef si heen SATHANAM **ende** hieten gaen vechten
mitten coninc der glorien **Ende** die duuelen liepen ter porten **ende**
sloten die matalen porten **ende** gebroken die yseren grondelen. **Doe**
seyde DAUID **ende** prophetierde ic niet wilneer **Den here** moeten belien
sijn ontfermicheyde **ende** sijn wonderen der menschen kinderen. **want**
hi ontwe gewreuen heeft die matalen porten **ende** gebroken die yseren
grondelen **Doe** wert die stemme anderwerf gehoert. **Ghi** princen ondoet
uwe poerten **ende** die coninc [196ra] der glorien sel daer in gaen. **Doe**
die helle sach dat die stemme anderwerf also riep so vraechde si als of
sijs niet geweten en hadde **ende** al verwonderende. wie is dese coninc
der glorien **Doe** sprac die prophete roepende **Die here** alre machten hi
is coninc der glorien **Doe** brac die coninc der glorien die helle **ende** die
coperen porten **ende** quam in **ende** verlichte die ewige [-porten]
donkerheyt **Ende** onse here stac voert sijn hant **ende** nam ADAMS
rechterhant **ende** seyde. **Vrede** si mitti **ende** mit dinen kinderen die *mijn*
gerechtigen geweest hebben in die werlt **Ende** onse here clam op vter
hellen **ende** alle die heyligen volchden hem **Ende** onse here nam ADAMS
rechterhant **ende** gaffen MICHAEL den engel **Ende** **Sunte** MICHAEL leyde
die alinge scare in den paradyse **Ende** hem quamen te gemoete twe
oude manne minlic van aensichtie **Ende** die heyligen vrageden hem. **Wie**
sidi die mit ons niet geweest en hebt inden voerborch **Mer** sijt hier geset
inden paradyse mit uwen lichamen **Ende** die ene van hem antwoerde **Ic**

bin ENOCH die hier ouer gebrocht was ende dit ander is HELYAS die hier geuoert wort mit enen vurigen wagen ende noch en sijn wi [196rb] niet gestoruen **Mer** wi sijn verhouden tot antikerstes toecoemste ende wi sellen tegens hem vechten ende hi sel ons verslaen ende dan sellen wi na drien dagen ende enen haluen dach op geuoert werden in die lucht **Ende** doe hi dit geseit had so quam een ander man ende brochte op sinen scouderen dat teyken des crucen **Ende** doe si hem vrageden wie hi waer so antwoerde hi **Ic** was een mordenaer ende mit *CRISTO* gecruust **ende** ic gelouede dat hi was die behouder der werlt **ende** bat hem **ende** seyde. **Here** gedenc mijns alstu comeste in dinen rike **Ende** hi seyde my goedertierlic **Voerwaer** seg ic di huden selstu mit my sijn inden paradise. **Ende** hi gaf mi dit teyken des crucen **Ende** seyde **Drage** dit **ende** wandere int *paradijs* **Ende** en wildi die engel die wachter des *paradijs* niet in laten gaen so selstu hem dit cruce tonen **ende** seggen. *CRISTUS* die nv gecrucet is heeft mi hier gesent. **Ende** doe ic dit geseit had so dede my die engel thant dat *paradijs* op **ende** leyder mi in **ende** sette my in die lustelike scone stat vanden *paradyse*. **Ende** doe **CARINUS** **ende** **LENTIUS SYMONS** sonen dese woerden gesproken hadden so worden [196va] si haestelic verwandeldt in anderen gedaanten **ende** men sach se niet meer.

Van Sunte AMBROSIUS biscop

AMBROSIUS die was eens edels mans sone die een proest was te ROMEN die oec **AMBROSIUS** hiete. **Doe** hi mit sijnre wiegen geset was int vrijthof vandes keysers pallaes **ende** hi sliep so quam daer onuersien een zwerm van bien **ende** vergaderde aen sijn aensicht **ende** aen sinen mont **ende** het sceen dat si in sinen buuc cropen **ende** weder wt quamen **ende** daer na ulogen si wech **ende** so hoge in die lucht datmense niet gesien en mocht **Doe** dit gedaen was so wert sijn vader verueert **ende** seyde **Blijft** dit kint leuende het sel een groot man werden. **Daer** na doe hi een iongelinc was **ende** hi sach dat sijn moeder **ende** sijn suster die een heylige maget was des priesters hande cussedan van deuocien so boet hi sijnre suster al boertende sijn rechterhant te cussen **ende** seyde dat si hem dat oec doen soude. **Hi** wert te ROMEN geleert in clergien **Ende** om dat hi die saken vanden houe wel hantierde so senden VALENCIANE die keyser om te re[196vb]g<+i>eren die lantscappe LUGURIEN **ende** OMILIEN **Ende** doe hi tot MEYLANEN quam **ende** daer geen bisscop en was

so vergaderde tfolc om enen bispot te kiesen. Ende om dat onder die ongelouige ende die ARRIANE een grote twidracht was vander kiesinge des bispots so voer AMBROSIUS derwaert om die twidracht te verliken
Ende thant hoerde men daer eens kindes stemme roepende Kiest AMBROSIUS bispot Ende alle die daer waren hielden hem aan dat roepen ende riepen AMBROSIUS bispot Doe hi dit hoerde om dat hise mit vresen van hem iagen soude so ginc hi vter kerken ende ginc opten stoel des rechters Ende tegen sijn gewoente so dede hi daer sommige omslaen Ende doe hi dit dede so riep tfolc vastelic Dijn sunde moet comen op ons Doe wert hi verueert ende verstoort ende woude in sijnre philosophien orber doen mit leringe. Mer hi wert daer of weder roepen dat hijs niet en mochte doen Doe liet hi openbaer gemeen wiue tot hem comen om dat hem tfolc mit gemake soude laten als dat sagen Ende doe hijs also oec niet of comen en mochte ende hi hoerde dattet volc altoos riep Dijn sunden [197ra] Dijn sunden moeten sijn op ons so vloech hi ter middernacht Ende doe hi een stucke geuaren was ende verre in anderen landen varen waende so wert hi des Mergens gevonden tot MEYLANEN voer die poerte diemen hiet die porte van ROMEN Ende doemenne gevonden had so ontboetment VALENCIANE den goeden keyser dit gerufte van AMBROSIUS In welken hi seer verblijt wert. Als dat die gene die hi wt sende tot rechters gecoren worden tot bispopen Die voerbarige proest sijn vader wert oec verblijt dat sijn woert in sinen sone waer gemaect wert. Want hi seyde tot AMBROSIUS doe hi wech voer. Vare hene Niet als een [-on] rechter mer als een bispot Die wile datmen mitter boetscap te ROMEN was getogen so verberchde hem AMBROSIUS noch Mer hi wert ghevonden Ende om dat hi noch cathecuminus was dat is belesen alsmen wilneer lange tijt voer den doepsel plach te ontfangen mer om die vrese of si mochten ongedoept steruen so doept mense ende beleesse te gader Ende AMBROSIUS die tot noch cathecuminus had geweest hi wert gedoept ende opten achtenden dach wert hi geset indes bispots ze[197rb]tel Ende vier iaer daer na ginc hi te ROMEN Ende sijn zuster die heylige maget si custe sijn rechterhant ende hi lachte suetelic ende seyde. Sich suster also ic di plach te seggen so custu nv mijn hande want ic een priester bin Ende doe AMBROSIUS gevaren was in een stede om enen bispot te wyen ende IUSTINA die keyserinne ende ander ongelouige tegen die kiesinge vanden bispot om dat si daer enen anderen van hare wit bispot wouden hebben So geuielt dat daer was een wijf vanden dienstmageden der ARRIANEN die onhoefscher was dan die ander ende si clam op tot AMBROSIUS daer hi sat

ende si begreep hem biden clederen om dat sine neder woude doen vallen onder die ongelouige wiue diene slaen ende bespotten souden ende hi also mit scanden die kerke rumen soude. **Ende** AMBROSIUS seyde tot haer. **Al** bin <+ic> onweerdich desen hogen staet der priesterscap. **Nochtan** en betaemt di niet dijn hande te slaen aan enigen priester hoe sulc hi oec is ende du souste ontsien hebben die godlike wrake als datti enich quat daer om [-misschien soude] <+gescien mochte> **Al** soet haer oec geuiel want des [197va] anderen dages so ginc hi mede daer mense te graue droech **Ende** hi dede haer goet ende eere voer dat quaet ende die scande die si hem gedaen woude hebben **Ende** hier om worden alle die ander seer verueert. ¶ **Hier** [-om] na doe hi te MEYLANEN weder gecomen was so leet hi veel persecucien ende verradenisse van IUSTINEN der boser keyserinnen ende mit groten giften ende beloften so verstormde [-hi] si t'folk tegens hem **Ende** doe sijt hem veel pijnden AMBROSIUS in ellenden te voeren so was daer een onder den anderen so verwoet <+op> hem dat hi neuens die kerke een huus had gehuert ende daer had hi een wagen in gereet daer hi AMBROSIUS als hine gepronoden had bider keyserinnen hulpe mede wech soude voeren in ellenden. **Mer** alsoet god woude so wert dese selue man op desen seluen wagen geuoert in ellenden daer hi AMBROSIUS op wech voeren woude. ¶ **AMBROSIUS** ordenierde eerst tot MEYLANEN den sanc ende den dienst der kerken. **Ende** doe ter tijt waren tot MEYLANEN vele lude vanden duuel beseten [-hadde] **Ende** si riepen mit luder stemmen dat si gepijnt [197vb] worden van AMBROSIUS. ¶ **IUSTINA** die keyserinne ende veel ander ARRIANEN doe si te gader waren so seyden si dat AMBROSIUS die lude daer toe mit gelde huerde dat si seggen souden dat si gequelt worden vanden duuelen ende dat si dan roepen souden dat si gequelt worden van **AMBROSIUS**. **Doe** spranc voert int middel van hem een van den [-ander] ARRIANEN die [-die] daer stonden ende hi wert beseten vanden duuel ende begonste te roopen Vergaue god dat si alle aldus gepinicht worden als ic doe die AMBROSIUS niet en gelouen **Ende** si worden alle bescaemt ende verdronken dien man in een graft. ¶ **Een** ongelouige die alte behendigen disputierre was ende niet bekeert en mochte werden ten geloue **Op** een tijt doe hi AMBROSIUS prediken hoerde so sach hi dat hem enen [-*]engel in sijn ore seyde die [-vol] woerde die hi den volke predicte ende doe hi dit sach so begonste hi tgeloue te bescermen dat hi te voren lachterde. ¶ **Een** toueraer aenriep die duuelen ende hi sende se tot AMBROSIUS dat si hem deren souden **Mer** die duuelen quamen weder ende seyden dat si niet alleen tot hem [198ra] niet comen en mochten

mer oec en mochten si niet genaken der doren sijns huses om dat daer een groot vuer omtrent sinen huse was also dat si van verren daer of verbernden Ende doe dese toueraer gepijnt wort vanden rechter om sommiger misdade so seide hi dat hi meer gepijnt wort van AMBROSIUS ¶ Een man die beseten was altoos als hi in MEYLANEN quam so voer die duuel [-in] <+wt> hem. Ende als hi wt MEYLANEN ginc so quam die duuel weder in hem Ende doemen hem vragede om die sake so seyde hi dat hi AMBROSIUS ontsage. ¶ Een ander ginc tot AMBROSIUS bedde dat hine doot slaen woude want IUSTINA dat bose wijf hadden daer toe gehuert Mer doe hi dat sweert mit sijnre hant op geheuen had wert si al stijf. ¶ Een wert beseten van den duuel ende hi begonste te roepen dat hi gepijnt wort van AMBROSIUS Ende AMBROSIUS seyde hem Duuel swijch want AMBROSIUS en quellet di niet mer dijn hatye om dattu die menschen vander eerden <+derwaert> varen sietste daer du scandelic [-om] wt geuallen biste. want AMBROSIUS en is niet houerdich Ende doe sweech die duuel. ¶ [198rb] Op een tijt doe AMBROSIUS doer die stede wanderde so viel daer een ouermits onuoersienicheyt optie eerde. Doe dat een ander sach so begonste hi te lachen. Ende AMBROSIUS seide hem du die staetste sie dattu selue niet en valleste Ende doe viel hi rechteuoert die daer gelachet had ¶ Op een tijt quam AMBROSIUS tot MACHEDONIUS pallaes om dat hi daer voer enen bidden soude. Mer doe hi die dore gesloten vant ende hi niet in comen en mochte so seyde hi tot hem Du selste oec noch comen totter kerken ende al sijn die dueren open ende niet gesloten so en selstu daer niet in mogen gaen waer om het geuiel op een tijt dat dese MACHEDONIUS wert geiaecht van sinen vyanden ende quam gelopen totter kerken ende nochtan die dueren open waren so en conde hi der niet vinden noch in comen. ¶ Sunte AMBROSIUS was van so groter abstinencien dat hi alle dage vastede sonder des <+sater>dages ende des sonnendages. ende in sonderlingen feesten Hi was so milde dat hi der kerken ende den armen gaf al dat hi had ende hielt niet tot sijnre behoef. Hi was van [198va] so groter compassien dat als yemant sijn misdaet biechte so weende hi so bitterlic dat hi die daer biechten oec brochte tot wenēn. ¶ Hi was so oetmoedich dat hi screef selue die boeke die hi maecte ten hadde geweest dattet hem die siekte had benomen. ¶ Hi was so goedertieren ende so suete wanneren men hem yemants doot boetscapte die biscop of priester was so weende hi so bitterlic dat hi nauwe en mochte getroest werden Ende alsmen hem vragede waer omme hi so weende om dier heyliger menschen doot die tot gode voeren so seyde hi En waent niet dat ic wene om dat si wech

sijn wt der tijt mer om dat si voer my wech sijn **Ende** men sel nauwe
yemant connen vinden die weerdich wesen mach sijn officie te hebben.
¶ **H**i was oec seer vroem **ende** sterc der keyseren of der princen misdaet
openbaerlic te berispen mit groter vromicheyt als wi hier na bet
verclaren sellen. **¶** **H**et geuiel dat doe een man een misdaet gedaen
hadde **ende** hi voer AMBROSIUS gebrocht was so seyde hi al berispende
Men moeten leueren SATHANAM in verderuinge sijns vleysches op dat
[198vb] hi sulke boesheyt niet meer en der doen **Ende** alte hant doe
AMBROSIUS dese woerde geseit had so begonsten die duuel te quellen.
¶ **O**p een tijt doe AMBROSIUS te ROMEN voer **ende** hi te TUSCANEN in een
porte tot een alte riken mans huus ter herberge gevaren was so
vraechde hi neerstelic dien man **ende here** des huses om sinen staet
Ende hi antwoerde **Here** minen staet heeft altoos salich geweest **ende**
geluckich. **want** siet ic oueruloeye van groten goede **ende** heb vele
knechten **ende** maechden **ende** ic besitte enen groten hoep van
kinderen **Ende** alle dingen sijn mi altoos gesciet na minen wille **Ende**
nye en gesciede my een pennewerts scaden of ongeuals. noch nie en
quam my toe dat mi bedroefde **§ Doe** dit AMBROSIUS hoerde so verueerde
hi hem sonderlinge seer **ende** hi seyde tot sinen gesellen **Staet** op **ende**
laet ons haestelic vlien van hier want die **here** en is in deser stat niet
Kinder haest v haest v **ende** en maect geen vertrect op dat ons die
godlike wrike hier niet en begripe **ende** wi niet in deser lude sunden en
bliuen **Ende** doe si dus haestelic ruumden van daer **ende** een luttel van
daen waren [199ra] so ondede haer die eerde **ende** verslan dien man
mit alle dat hem toe hoerde also datter niet een luttelkijn van hem en
bleef **Doe** dat AMBROSIUS sach so seyde hi. **Siet** brueders hoe
goedertierlic god spaert als hi vernoey **ende** liden geuet **ende** hoe
wredelic hi vergrammet als hi altoos geluc geeft. **M**en seit dat een groot
putte bleef in dier stede die daer tot noch toe is in enen getuge deser
dingen **¶ Doe** AMBROSIUS sach dat die gericheyd die een wortel is alles
quades [-is] van dage te dage meer wies onder den volke **ende**
sonderlinge onder die geen die in mogentheyden geset [-sijn] waren dat
si dat recht der waerheyt vercoften om gelt **ende** oec onder die gene die
geset waren onder den heyligen dienst **Doe** bedroefde hi hem seer **ende**
bat gode dat hi hem halen woude vanden vernoeyd **ende** liden deser
werlt **Ende** doe hi verstont dat sijn gebet van gode gehoert was so
verblide hi seer **ende** seide sinen bruederen dat hi totten paeschdage bi
hem bliuen soude. **E**een luttel voer der tijt dat hi siec wert doe hi mit
sinen notarius sat **ende** dichte die expocisie van ERUCTAUT den vier **ende**

vierlichsten [199rb] psalm des souters doe sach die notarius een vuer comen bouen op sijn hoeft ende het ginc allenxken in sinen mont ende sijn aensicht wort wit als die sne daer na quamt weder tot sijnre eerster gedaanten Ende op dien seluen dach maecte hi een eynde sijns scriuens ende sijns dichtens ende en mochte dien psalm niet vol eynden Na een luttel dagen wert hi siec. Die graue van YTALIEN die doe tot MEYLANEN was vergaderde die edele lude ende seyde. Ic vrese is dat ons dese heylige man AMBROSIUS of sterft dat al YTALIEN daer om verderfnisse aen comen sel Ende hi bat hem dat si mit hem tot AMBROSIUS gaen wouden ende hem bidden dat hi gode woude bidden om verlengen sijns leuens.

¶ Doe AMBROSIUS dit hoerde so seyde hi Ic en heb also onder v luden niet geleeft dat ic mi scame mit v te bliuen of dat ic gode yet bidden wil om langer te leuen ende ic en ontsie mi niet te steruen want wi enen goeden here hebben. ¶ Op dier tijt vergaderden sijn vij dyakenen ende tracteerden wie na sijnre doot nütste soude sijn ten biscopdom. Ende doe si verre waren van daer. AM[199va]BROSIUS lach ende si onder hem noemden enen geheten SIMPLICIANUS mer so heymelic so dat sijs nauwe en conden horen So riep AMBROSIUS op haer woert tot driewerf toe. Al is hi out hi is goet. Doe si dat hoerden doe worden si verueert ende vloen [-wt] ende coren nyemant eer dat hi doot was. ¶ HONORAET die biscop van VERCELLENS hi verwachte den doot **Sunte** AMBROSIUS Ende doe hi een luttel sliep so hoerde hi een stemme die hem aenriep driewerf achter een Stant op want nv sel hi wech varen Ende hi stont thant op ende quam tot MEYLANEN ende gaf AMBROSIUS ons heren licham Dat hi mit alre weerdicheyt ontfenc Daer na leyde hi sijn hande cruuuswijs ende in sinen gebede gaf hi gode sinen geest Int iaer ons heren driehondert ende .xc. Ende doemen inden paeschdage sijn lichaem in die kerke had gedragen so sagen hem veel gedoopter kinder want die sommige seyden dat si en sagen sitten in sinen biscopliken zetel Sommige ander wijsden haren ouders een scone blenkende sterre vlamende bouen sijn hoeft. ¶ Een priester was tot eenre tijt mit vele volx [199vb] in een werscap ende hi begonde **Sunte** AMBROSIUS te lachteren Ende thant wert hi geplaget ende men leyden vanden werscap te bedde ende daer sterf hi. ¶ Te CARTHAGINEM saten drie biscopen ter maeltijt ende die een van hem begonde **Sunte** AMBROSIUS te lachteren. Ende doemen hem seyde wat dien priester gesciet was dien gelachtert hadde Doe dat die biscop veronweerde so ontfinc hi daer thant een doot wonde ende bleef so doot. ¶ Men sel weten dat dese heylige biscop AMBROSIUS wel te pris is in seuen punte. ¶ Ten eersten in sijnre miltheyt. want al dat hi had gaf hi

den armen. Waer om dat hi van hem seluen seit dat hi den keyser die hem een kerke eyschede antwoerde also als bescreuen is inden decreete Eyschte my die keyser dat *mijn* waer als mijn erue gout of suluer of des gelijcs ic en woudes hem niet weygeren Mer al dat ic nv heb dat is der armer. ¶ Ten anderen in puerheyt sijnre reynicheyt. want hi altoos maget bleef Als *Sunte IERONIMUS* van hem scrijft dat hi plach te seggen **Ic** drage die magedom inden hemel. ¶ [200ra] Oec spreect *Sunte AMBROSIUS* van hem seluen. **Wi** en prisen niet alleen die maechdom of die suuerheyt mer wi houden se ¶ Ten derden is hi priselic in vasticheyden sijs gelouen. Waer om hi seyde doe hem die keyser om een kerke bat **Beter** is mi dat hi my tleuen neme dan tgeloue. ¶ Ten vierden inder begeerten der martelien **Want** men leest in sijnre epistelen daer hi den keyser die kerke in ontseyde dat des keysers proest tot hem sprac **Du veronweerde** den keyser daer om sel ic di dijn hoeft nemen. Ende *Sunte AMBROSIUS* seyde. **God** die moet di geuen te volbrengen dattu dreygeste Ende vergaue god dat si vander kerken gekeert worden ende al haren quaden wille op mi worde gekeert ende si haren dorst mochten versaden mit minen bloede. ¶ Ten vijften was hi priselic in vliticheyt ende stadicheit sijs gebeets. **Want** men leest van hem in SCOLASTICA HISTORIA *AMBROSIUS* die bispop en bescermde hem niet tegens die verwoetheyt der boser keyserinnen mit sijnre hant of mit gescutten of eertschen wapenen. **Mer** mit waken vasten ende stadigen gebede want hi lach stadelic [200rb] onder den altaer ende bat gode dat hi wesen woude een bescermer sijnre kerken. ¶ Ten sexten in oueruloedicheyt sijs medelidens of sijnre tranen want hi had drierhande tranen als des mededogens ouer ander lude sonden ende tranen ende deuocien om verlangen ende begeerte des ewigen leuens. Van welken tranen voer geroert is inder legenden Oec had hi tranen der compassien om onrecht datmen anderen menschen dede **Want** hi seyde tegen den ridders van GOTHEN **Mijn** tranen sijn mijn wapene **Want** si sijn een verweringe des priesters ende ic en bin niet sculdich of en mach oec anders weder staen. ¶ Ten seuenden was *AMBROSIUS* priselic in sijnre sterker gedueriger stantachticheyt ende dat was in drien dingen. **Ten** eersten inder bescermenisse des gelouen. **Want** men leest inder HISTORIEN DER KERKEN dat **IUSTINA** die bose keyserinne voerseyt een sonderlinge voetster der ARRIANEN was ende des ongeloues ende si verstoorde seer den staet der kerken ende den bispop ende die priesteren te dreygen dat si se woude doen verbannen in [200va] ellenden ten waer dat si weder riepen die decreete vanden ARUMINIEN. In

welken stride dese heilige biscop AMBROSIUS der kerken was een sonderlinge muere ende een sterc toorne. Waer om men aldus van hem singet in sijn prefacie **Du** maectste AMBROSIUS so vast in volstandicheyden ende verciersten mit so groten hemelschen gauen dat die duuelen ouermits hem gepinicht werden ende die ongenadicheyd der ARRIANEN wert verdreuen mit scanden ende die halse der werltliker pricen gauen hem ouermits AMBROSIUS predikinge ende lere oetmoedelic onder dat iuc des gelouen. **Ten** anderen was hi volstandich in die vriheit der kerken te bescermen. **Want** doe die keyser een kerke nemen woude so wasser AMBROSIUS sterkelic tegen also hi selue inden decreet bescreuen heeft **Doe** die greuen ende heren mi aen gingen als dat ic wel ouermits rechte den keyser een kerke mochte leueren ende si seyden dat dit die keyser van sinen rechte beuolen had **So** antwoerde ic **Eyschet** hi mijn patrononie dat en wil ic hem niet weygeren **Des** gelijc oec minen licham **Ic** sel hem te <+gemoete> gaen wil hi my [200vb] vangen wil hi mi doden het is mi lief **want** ic en sel mi niet verweren mit menichfoudicheit des volcs noch hem die kerke orlouen om mijn lijf te behouden **Mer** ic wil geerne steruen om der kerken wille. **Hi** gebiet datmen hem die kerke leuere wi werden gedwongen mitter kerken gebode. **mer** wi werden vast gemaect mitter heyliger scripturen **Ende** hi antwoerde oec den keyser **Du** hebste gesproken als een vanden sotten wiuen. **Her** keyser en wil di niet vermeten dattu yet waenste enich gebot te hebben van rechte inden godliken saken want den keyseren behoren die palase **Mer** den priesteren toe behoren die kerken. ¶ **Die** goede NABOTH hi beschermede sinen wijngaert mit sinen bloede **Ende** hi en woudes niet ouergheuen. **Ende** wi en sellen oec niet ouergheuen CRISTUS kerke. **Ist** een tyns des keysers so en sel mens niet ontseggen. **Mer** ist gods kerke so en selment oec den keyser niet gheuen **Woudemen** yet van my hebben erue ofte huus gout ofte suluer of yet anders wat dat mijn waer. **IC** en weygerde des niet. [-mer waneer] [201ra] **Nochtan** dattet alder [-ARRIANEN] armen is dat ic heb. **Mer** van die temple gods en mach ic niet breken of geuen **Om** dat hi mi is beuolen te bewaren **ende** niet en wech te geuen. **Ten** derden was **Sunte** AMBROSIUS stantachticheyt openbaer in dien dat hi alle misdaet **ende** quaetheyt wederstont **ende** die vromelic strafte **ende** en onsach hem neymants macht. **Want** men leest in een coronike. **Dat** in TESSOLONICA dat een stat in GRIEKEN is een werringe gedeech **Soe** dat sommige lude die des keysers rechters waren worden doot geworpen mit stenen vanden volke van dier stat. **waer** om die keyser TEODOSIUS so toornich

wort dat hi se alle beual te doden sonder onderscyede die inder stat waren weder si sculdich waren of niet. **Also** datter wel vijf dusent menschen om verslagen worden **Ende** doe die keyser hier na tot MEYLANEN quam **ende** hi in die kerke gaen woude **So** gemoete hem AMBROSIUS voer der doren **ende** seyde. **Sech** keyser waer om en bekenstu niet den last dijnre boesheyt dattu in die kerke wilste gaen na die grote verwoetheyt die du hebste gedaen **Mer** licht [201rb] die macht des keyserijcs verbiedet di te bekennen dijn boesheyt **ende** dijn sunden **Mer** het betaemde di bet dat dijn reden dijn macht verwonne. **Du** biste een prince **ende** een keyser mer dat is ouer die menschen dien du nochtan haer medeknecht biste **Mit** wat ogen selstu dan mogen aensien den tempel daermen den godliken dienst in doet. **Mit** wat voeten wiltu treden op die heylige pauimente. **Hoe** wilstu dijn hande op boren tot gode daer noch dat onnosel bloet of druupt. **Mit** wat coenheyden dorestu aensien dat heylige bloet *CRISTI* **ende** du so vele onnosels bloets hebste gestort **Daer** om ganc wech ganc wech **ende** en vermeerre dijn eerste sunden niet mitten anderen. **Ontfanc** den bant daer di god mede gebonden heeft. **want** het is di ene grote medicine van gesontheyden **ende** van heylicheyden **ende** salicheyden dijnre sielen **Deser** leringe **ende** gebode wert die keyser onderdanich **ende** keerde weder ten pallase wert suchtende **ende** wenende **Ende** doe hi lange was in desen droefheyden **ende** weningen. **So** vragede hem RUFINUS die meyster der ridderen [-sijn] die sake [201va] sijnre droefheyt. **Ende** die keyser seyde hem **En** geuoelstu niet wat my werret **Als** dat die gods huse open sijn eygenen luden **ende** brootbidders **ende** ic en macher niet in gaen **Ende** doe hi dit sprac so versuchte hi swaerlic tot elken woerde **ende** screyde. **Ende** RUFINUS seyde wildi ic ga tot AMBROSIUS den bispop **ende** wil hem bidden dat hi v ontbinde vanden bande daer hi v mede gebonden heeft **Die** keyser seide **Du** en selste AMBROSIUS niet geraden mogen noch beweken want hi en ontsiet geen werlike macht so seer dat hi die gods rechte daer om yet breken of vermyren wil **Ende** doe hem RUFINUS vermat dat hijt wel maken soude. **so** hieten die keyser gaen **ende** na een luttel tijs volgede hi hem **Ende** te hant als AMBROSIUS RUFINUM sach seyde hi hem. **Sech** RUFINE en weetstu niet dattu een sake **ende** een raetgeuer waerste also groter bloetstortinge **ende** du dwaetste dijn aensicht recht oftu onsculdich waerste **En** ontsietstu niet di te comen bassen tegen die godlike mogentheyt. **Du** donkeste my gelijc den onscamelen honden **Ende** doe hem RUFINUS noch[201vb]tan bat voerden keyser **ende** seyde dat hi hem quame geuolget **So** wert AMBROSIUS crachtelic onsteken

vanden godliken toorne ende seyde hem. **Ic** seg di dat ict den keyser verbieden sel inden heyligen steden te gaen **Mer** lust hem een tyran te wesen om dat hi machtich is. **Ic** wil den doot geerne ontfaen. **Doe** dit RUFIJN den keyser ontboden had **So** sprac die keyser **Ic** wil selue tot AMBROSIUS gaen ende laten mi verspreken in *mijn* aensicht des ic wel verdient heb **Ende** doe die keyser tot *hem* gecomen was om absolucie te bidden **So** ontmoete hem AMBROSIUS **ende** verboet hem noch in die kerke <+te> gaen ende seyde wat penitencie toenstu di gedaen te hebben van so groter misdaet **Ende** die keyser seyde **Di** hoert toe die te setten **ende** my te doen want ghi moet mi wel scelden **ende** ic bin v sculdich te verdragen. **Ende** doe die keyser allegierde dat DAUID oec manslacht **ende** oec ouerspul had gedaen **Doe** seyde AMBROSIUS. **Na** dien dattu sunde hebste gadaen als hi dede so doch oec penitencie als hi heeft gedaen **Ende** dit ontfinc die keyser so vriendelic dat hijt niet en ontseyde openbaerlic penitencie [202ra] te doen. ¶ **Hierna** doe hi geabsoluert was **ende** hem die kerke geopent **So** sachen AMBROSIUS eens dages opten choer staen **Ende** hi vraechde hem wies hi daer ontbeyde **Ende** die keyser seyde dat hi geerne misse woude horen **Ende** AMBROSIUS seyde **O** keyser dat choer is alleen der priesteren ende der clerken daer om ganc wt **ende** verbeyt mit den anderen volke uwer missen daer buten. **Want** die purpur maect keysers **ende** niet priesters **Ende** die keyser ginc oetmoedelic of **ende** was *hem* onderdanich. ¶ **Na** desen geui<+1>et dat die keyser tot CONSTANTINOBEL quam in die kerke om misse te horen **ende** stont beneden also hem AMBROSIUS had geleert. **Doe** ontboet hem die biscop van dier stat dat hi quame bouen opten choer. **Ende** die keyser seyde **Ic** en conde nauwe onderkennen enen keyser voer enen priester. **Want** ic genen meyster der waerheyt en vant. **Ic** hebt onderuonden dat AMBROSIUS alleen weerdich is biscop te hieten **ende** ic en vant nie gerechtiger biscop dan hi. ¶ **Oec** is AMBROSIUS te prisen om die grootheyt sijnre [-weerdicheyt] leringe **Want** hi was een van [202rb] den vier hoeftlerers der heyliger kerken **Ende** sijn leringe heeft in haer grote verborgentheit des verstants **Als** Sunte IERONIMUS seit dat AMBROSIUS leringe dieper is **ende** hoger dan enich vanden .xij. lerers. **Noch** seit IERONIMUS Alle AMBROSIUS sentencien sijn calumpnen des geloues **ende** der kerken **ende** alre duechden. ¶ **Sunte AUGUSTIJN** seyt van hem *aldus*. **In** AMBROSIUS des biscuits boeken so is sonderlinge verclaert dat geloue der kerken van ROMEN **ende** hi was die bloeme onder den LATIJNSCHEN scriuwers **Ende** sijn geloue **ende** sinen suueren sin inder scripturen en dorsten oec sijn vyande niet berispen. **Die** oude leraers als Sunte

AUGUSTIJN ende IERONIMUS ende oec veel <+ander> verhieuen ende prijsden sijn leringe seer als haers beters meysters woerde. Waer of Sunte AUGUSTINUS vertelt Doe sijn moeder haer verwonderde waer om datmen tot MEYLANEN des saterdages niet en vaste Ende doe dat AUGUSTINUS AMBROSIUS vraechde so seyde AMBROSIUS als ic te ROMEN come so vastic opten saterdach ende doch du oec des gelijcs Als tot so wat kerken dattu coemste so houde den sede van dier kerken of en [202va] oftu niet en wilste dattu den luden een last biste of dat si di een last sijn Ende AUGUSTINUS seit voert hier op. Dit vonnisse ouerdocht ic van Sunte AMBROSIUS Ende het docht mi sijn so heylich ende goet oft gecomend waer vanden hemel.

Hier begint die historie vander heyliger vrouwen MARIA EGYPCIACA.

IN enen cloester binnen der PALESTINEN lande was een man wel bezet in seden ende in wanderinge die van dien dat hi vter wiegen quam neerstelic geleert wort inden seden der moniken ende op geuoedet in hare wanderinge die <+ge>heten was ZOSIMAS. Dese als wi geseit hebben hielt volcomelic die gemaniertheyt ende discipline der moniken ende was seer volmaect in abstinenien ende in allen goeden werken. want al dat hem beuolen was dat die wanderinge der moniken toe behoerde ende si hem geleert hadden die van kinde daer in op gewassen waren dat hielt hi sonder begrip Ende hi creech daer toe oec selue vele graciën want hi begeerde dat vleysch volcomelic onder te doen den geest. Ende men en vint niet dat hi ergent in [202vb] misdede. want hi was so volmaect in allen den werken die den leuen der moniken <+toehoerden dat dicwijl vele moniken> wt den cloesteren [-vten] van dien lande ende oec van andere verren landen tot hem vergaderden om dat si hem na sinen exemplen ende leringe souden pinen te rechten ende na sinen exempel haer vleysch onder te doen mit castijngte Ende nochtan dat hi al dese grote punten ouer hem hadde so en hielt hi sijn gedachten nummermeer op van gestadiger ouerpensinge ende aendenkinge der heyliger scripturen mer als hi lach om te rusten als hi op stont vanden slape als hi twerc had inden handen als of hi at of dranc so gaf hi hem altoos tot dien goede dies hi plach te gebruiken want een werc had hi altoos sonder ophouden dat was die eenpaerlike oefeninge der scripturen die te lesen of te ouerpensen want si seyden dat hi dies weerdich was geworden voer gode dat hi hem

dicwijl visioenen openbaerde **Ende** dat en is niet ongelouelic noch oec te verwonderen. **Want** also onse here seyt **Of** si salich sijn die suuer **ende** reyn sijn van herten. **Hoe** veel meer dan die daer toe haer vleisch **[203ra]**suuert hebben mit sterker doechedeliker abstinenien **ende** altoos mit enen soberen wackeren sinne verclaert hebben die ogen haers verstants mitten lichte der godliker claeheydt tot aenscouwinge hemelscher vysionen **ende** godliker reuelaciën. **Bi** welken si vercrigen een [-s] voersmaken **ende** bekennen der godliker sueticheydt die hem bereydt is. ¶ **Want** van desen ZOSIMAS seit men dat hi wt den armen sijnre moeder in desen cloester begeuen was ende dat hi daer in geleeft had in monics staet .lijj. iaer. ¶ **Hierna** wert hi bestoten in sinen gepense als dat hi nv in allen dingen volmaect ware **ende** dat hi niemants leringe in geenre saken te doen en hadde. **Want** also hi seide so pensede hi dit in hem seluen. **Is** in eertrjc enich monic die mi yet nyes leren mach **ende** die my ergent in onderwisen mach in yet dat ic niet en weet of dat ic niet voldaen en heb in monics leuen. **Vintmen** enigen man vanden genen die inder wildernisse wonen die voer mi is in werken **Doe** hi dit **ende** des gelijcs pensede so stont een neuens hem **ende** seyde **O** ZOSIMAS du hebste wel gestreden also enen mensche mogelic is du hebste oec wel gehouden **[203rb]** des monics leuen **Nochtan** en is niemant in desen leuen die hem seluen volmaect rekenen mach. **Want** al en weetstuus niet. **Meerre** is die strijt die voerhanden is dan die voerleden is **Mer** om dattu weten selste dat noch veel ander wege der salicheyt sijn so ganc wt dinen lande wt dijnre maechscap **ende** wt dijns vaders huus also ABRAHAM die <+grote> patriarch dede **ende** com ten cloester dat staet op die riuiere vander IORDANEN **Ende** rechteuoert stont SOSIMAS op **ende** ginc wt dien cloester daer hi van kinde in gewoent hadde **ende** volchde desen bode dien leyde **Ende** doe hi totter ryuieren quam vander IORDANEN die bouen allen riuieren heyligh is so leydene die gene dien geroepen hadde in enen cloester daer en god in beual te comen **Ende** hi clopte voer die porte des cloesters **ende** sprac eerst totten monic die die porte te wachten hadde **ende** die seydet den abt. **Ende** die ontfinken om dat hi sach in sijn habijt **ende** in sinen zeden dat hi geestelic was van leuen **Ende** na dien dat hi geknielt had also die moniken plegen so vragede hi ZOSIMAM aldus. **Brueder** wanen coemstu **ende** om wat **[203va]** saken bistu gecomen tot ons cleynen moniken. **Ende** SOZIMAS antwoerde. **Waen** ic [-coem] gecomen bin en is geen noot te seggen. **mer** vader ic bin hier gecomen om mijn salicheyt. **Want** ic heb grote dingen gehoert van desen cloester die wel te prisent sijn **ende** ic soude

mijn siel geerne mit v te gode voegen Ende die abt seyde hem Brueder god die allene geneest der sielen crancheyt hi moet ons ende di leren sijn godlike gebode ende hi moet ons beleden <+te> doen dat ons orber is want die mensche en mach den anderen niet stichten ten si dat elc sijns selues eerstelic waerneme ende ten si dat hi doe dat behoerlic is mit soberre verstandenisse mitter hulpen gods. Nochtan om dattu geseit hebste dat di die caritate CRISTI hier gebracht heeft om om ons cleyne moniken te sien so blijft mit ons oftu daer om hier gecomen bistu ende ons allen sel voeden die goede herde mitter gracie des heiligen geestes die sijn siele gaf ons te verlossen ende die sijn eygen scape roept bi namen. Doe dit die abt seyde so knielde ZOSIMAS echter ende ontfinc die benedixie mitter bedinge ende [203vb] antwoerde Amen Ende hi bleef inden cloester ende hi sach daer die oude brueders blenken in werken ende in vysionen ende den here dienende mit vuerigen geeste Sommige ander waren daer die stadelic songen dat lof gods ende alden nacht vol herdende daer in bleuen. Die sommige hadden dat werc altoos inden handen ende dat lof gods inden monde sonder verminringe. Daer en had nyemant geen ydel redene noch si en hadden daer gedachten om gout noch om suluer noch om geenrehande eertsche dingen want si en wisten niet watmen verteerde of watmen behoefde binnen den iare noch en waren becommert mit enich deser sorgen die vol pijnlicheyden is. Mer een ygelic pijnde hem al dat hi mochte dat hi steruen soude den sunden ende den gebreken op dat si te gronde in hem mochten doden ende verdeluwen al datter werlt toe hoerde ende inden gemoede doot te wesen also si eens mitten licham daer wt gegaen ende gestoruen waren Si hadden ende gebruucten stadelic onder hem der spisen des godliken woerts mer si voeden haren licham mit water ende mit bro[204ra]de om dat si te bequamer souden sijn den [-godliken ogen] der godliker goedertierenheyt. ¶ SOZIMAS was hier mede seer gesticht ende toech[-t] hem voert also hi seyde ter volmaectheydt wert ende dede sinen loep wassen ende verblide hem dat hi geuonden hadde medewerkers die gods paradijs vernyeden. ¶ Als een tijt van dagen geleden was so naecte die heylige tijt dat die kerstene die heylige viertich dage vasten zouden ende dat zi hem zuueren zouden tegen der passien ons heren ende tegen der hoechtijt van paesschen. Nummermeer en dede men daer die dore des cloesters op voer die moniken mer si was hem altoos besloten ende si leyden haer leuen sonder eniger verstoringe want also wi geseyt hebben tot geenre tijt en wert haer duere op gedaen ten waer dat om enige noot sake hem enich

monic ouer quame want die stat was enich ende vele vanden luden die hem naeste woenden en wisten niet waer dit cloester was Ende dese gewoente had men vanden beginne gehouden ende hier om wane ic dat god SOZIMAM binnen dien cloester brochte. ¶ Nu wil ic seggen hoe die gewoente van dien cloester was. ¶ Op den [204rb] eersten sonnendach vander vasten so dede men daer misse Ende elc ontfinck daer dat licham ons heren mit deuocien Ende si namen een luttel etens also si plagen Ende si vergaderden alle in haer kerke Ende si knielden ende deden oetmoedelic haer gebed ende grueten doe die een den anderen Ende elc omhelsede den abt al knielende ende eyschede tgebet ende die benedixie om dat sine hebben souden tot enen hulper ende geselle inden stride die hem aan quam Ende alsi dit aldus gedaen hadden so dedemen op die dueren vanden cloester ende si songen te gader Die here is mijn inlichtinge ende mijn salicheyt wien sel ic ontsien. Die here is een bescermer mijns leuens van wien sal ic verueert worden Ende dander datter na volget Ende si gingen alle wt ende lieten enen of twe bewaerres vanden cloester Niet om dat te bewaren dat si daer binnen hadden. want si en hadden niet dat den dieuen geprofijt mochte hebben mer om dat si die kerke niet laten en wouden sonder den godlyken dienst Ende elc droech teten also hi woude ende mochte. want elc droech bi maten dat hi tot sinen licham [204va] genoech had. Die een droech vigen Die ander dattelen ende die ander cruut in water genettet. Ende sommige ander en droegen niet dan alleen haren lichaem ende haer cleder ende als hijs noot hadde so at hi vanden crude dat inder wildernisse wies. want dit was haer regele dat elc hem seluen soude merken ende waernemen ende dit hielden si sonder breken dat niemand weten en soude wat sijn geselle at of wat hi dede Ende gingen daer te hant ouer die IORDANE ende sceyden hem verre die een vanden anderen ende niemand en quam tot sinen geselle ende si hielden die wildernisse als voer een stat. Ende als die een den anderen van verre comende sach so keerden si hem te hant vanden wege ende tijdden anders waer want hi loefde gode ende las eenpaerlic ende ten seluen <sekeren> tijde nam elc spise. Aldus deden si alle die vasten doer. Ende si keerden weder ten cloester voer den paeschdage seuen dage dat is een palmdage Ende elc keerde weder ende hadde te getuge sijn eygen consciencie die wiste wat hi gedaen hadde ende wat sade der doecheden hi geseyt hadde inden ho[204vb]ue sijns herten Ende niemand en vragede den anderen hoe hi den arbeyt sijns strijts verwonnen had. Dit was die gewoente van desen cloester. Ende dit deden si so wel ende volmaectelic want elc ginc

alleen doer die wildernisse als geseyt is ende pijnde in hem seluen niet te behagen den menschen mer gode alleen. Want datmen om der menschen willen doet of om hem te behagen dat en sel den genen niet baten diet doen Mer het sel hem oec quaet werden mit vele scaden Ende SOZIMAS ginc oec ouer die IORDANE na die gewoente van desen cloester ende droech een luttelken mit hem om die noot sijs lichams ende sijn cleet dat hi besichde Ende hi hielt alle haer gewoenten ende doerginc die wildernisse Ende als hijs noot hadde so at hij. Mer des nachtes sat hi op die eerde daer hi sauonts quam ende rustede so een luttelkijn. Mer inder dageraat begonste hi te gaen ende altoos sonder beyden. want also hi seyde So had hi begeerte in die wildernisse te gaen om dat hi hoepte dat hi daer enigen vader in soude vinden wonende dien ergent in soude mogen stichten [205ra] also hi begeerde Ende hi ginc sonder vertreck schnelliken als of hi hem gehaest had tot yemant wert dien hi geweten <+had> Het gesciede op enen dach ter sester vren vanden dage dat hi stont een luttelken vanden wege ende keerde hem oestwert ende dede sijn gebet also hi plach. want tot sommigen tiden vanden <+dage> plach hi te beden ende al staende te lesen ende al knielende te beden Ende doe hi las ende eenpaerlic te hemel wert sach so sach hi totter rechter siden wert daer hi bede als ene sceem van eens menschen licham Ende ten eersten wert hi verueert ende verscoot ende waende dat hi gesien hadde die bedriechnisse van enigen geeste. Mer hi zegende hem ende verdreef die vrese van hem Doe hi bina sijn gebet geeynt hadde keerde hi sijn ogen omme ende sach een [-w] mensche die westwert tijdde ende het was een wijf welc hi sach mit alte swerten licham die so verswertet was vanden brande der sonnen ende thaer van haren hoofde was wit als wolle ende des was luttel ende henc haer tot inden necke. Doe SOZIMAS dit sach so wert hi verblijt ende hi begonste snel[205rb]like derwert te lopen daer hi dit sach want binnen allen dien dagen dat hi daer geweest had en had hi geens menschen gelikenisse gesien noch beesten noch vogelen noch geen dier mit allen. Ende hi begeerde seer te weten wat dier of beeste dit was dat hi sach want hi hopede dattet wat groots was ende dat hem daer profijt of comen mochte Ende doe dit wijf ZOSIMAS van verren sach so begonste si te vlien al lopende ter binnenster wildernisse wert. Ende ZOSIMAS vergat sijnre outheyt ende en roecte niet op die pine des wegnes mer volchde haer na mit snellen lope ende begeerde seer te sien die daer voer vloech Si liep ende ZOSIMAS volchde haer zeer haestelic also dat hi haer allenxken begonde te genaken Ende doe hi haer so na quam dat si sijn stemme

<+hoerde> so begonste ZOSIMAS al wenende aldus tot haer waert te roepen. **Waer** om vlietstu <+voer> mi die out bin *ende* een zundaer een knecht gods **Om** gode bid ic di so wie du biste dattu my ontbeydeste om wies name du inder wildernissen woenste **Ontbeyde** mijns die cranc bin *ende* onweerdich **Om** der [205va] hopen diestu hebste vanden loon deser groter pinen so ontbeyde mijns **Stant ende** gif desen ouden man bedinge *ende* benedixie. bi gode bezweer ic di die nye yemant en veronweerde **Doe** dit ZOSIMAS al wenende bat so quam si lopen in een stat daer sceen dat een vlietende vloet was *ende* doesi daer gecomen was so ginc nederwert datter vloech *ende* ginc weder op in dander zide **Ende** ZOSOMAS riep *ende* en mochte te mael niet voert gaen *ende* stont in die een side vander vloet die sceen die gelikenisse te hebben van eenre vloet **Ende** ZOSIMAS weende seer *ende* verzuchte swaerliken so datmen sijn misbaer verre horen mochte. **Doe** seyde dat licham datter vloech. **Vader** SOSIMAS vergeeft my om gode want ic en mach mi niet totti keren *ende* mi di tonen want ic bin een wijf *ende* en heb niet daer ic minen licham mede decken mach also ghi siet. **Mer** wilstu desen besundichden wiue een bedinge geuen so werp mi toe dijn cleet dat du om di hebste dat ic mi decken mach *ende* mi totti keren *ende* dijn bedinge ontfaen **Doe** wert SOSIMAS seer verueert [205vb] mit anxte des herten **want** dese goede man was seer verlicht *ende* wijs vander godliker gauen **Ende** hi verwonderdes seer dat sine genoemt hadde bi sinen name dien si nye ghesien en hadde noch daer si nie of <+gehoert> en hadde dan alleen dat si verlicht was vander graciën der godliker voersienicheyt **Ende** hi dede haestelic dat si hem beual *ende* wt dede sinen mantel dien hi aen hadde **Ende** hi keerde sinen rugge tot haer *ende* toewerpen tot haer **Ende** si nammen *ende* decte haer daer mede als best mochte **Ende** si keerde haer doe tot SOSIMAS *ende* seyde Vader wat ist dattu wilste **Siet** een besundicht wijf. **Wat** wilstu van mi sien of leren dat du dus grote pijn om mi gedaen hebste. **Mer** hi viel optie eerde *ende* eyschede dat sine benediden soude also men plach **Ende** si viel optie eerde oec *ende* si lagen beyde op die eerde *ende* eyscheden die benedixie die ene vanden anderen **Ende** na vele vren so seyde dat wijf tot ZOSIMAM. **Vader** SOZIMA di behoert te gebenedien *ende* te beden want du biste een priester *ende* hebste m[-i]enich iaer gestaen totten altare gods *ende* du hebste in di die gauen der [206ra] godlicheyt CRISTI. ¶ **Dese** woerde brochten meerre vrese in ZOSIMAM *ende* enen groten strijt sijnre gedachten **Ende** van anxte wert hi <+z>wetende *ende* seyde haer al suchtende. **O** geestelike moeder du biste nv openbaer van desen visioen

dattu totten here wert getidet biste ende inden stercsten deel bistu doot.
want openbaerlic ist kundich datti oueruloedige gracie is verleent om
dat du mi genoemt hebste bi minen name dien du nye en sageste Mer
om datmen die gracie niet en bekent aen die weerdicheit des stades mer
om dat si pleget beteykent te werden aen die doechedelike werkinge der
sielen so benedie mi om god ende gif mi bedinge der goedertierenheyt
dijnre volmaectheyt Ende si wert ontfermherticheit hebbende op sijn
gestadicheydt ende seyde. Gebenediet si die here die den zielen haer
zalicheyt besorget Ende ZOSIMAS antwoerde Amen Doe stonden si beyde
op vander eerden Ende si seyde Man gods om wat saken bistu [-tot mi]
tot mi gecomen die een besundicht wijf bin Nochtan om datti die gracie
des heyligen geestes beleyt heeft om dattu minen onweerdigen lichaem
enigen profiteliken dienst doen [206rb] selste So segt mi hoe hem
huden dat kerstene volc heeft. hoe hebben hem die keysers ende hoe
wert beleyt dat kudde der heyliger kerken. Ende ZOZIMAS antwoerde
Moeder ouermits dinen heyligen gebede so heeft god stadigen vrede
gegeuen. Mer ontfanc den troest van enen onweerdigen monic ende om
gode so bidde voer alle die werlt ende voer mi sundaer dat mi desen
loep ende pine niet en werde sonder vruchte ende den wech van deser
groter wildernissen Ende si antwoerde hem O vader ZOSIMA di behoert
om dattu priester biste so bidde voer mi ende voer allen menschen want
du biste daer toe geroopen Mer om dat wi een gebod van
gehoersamicheyden hebben So sel ict doen mit goeden wille dattu mi
beuolen hebste Ende doe si dit geseyt <+had> so keerde si haer oest
wert ende si hief haer ogen ende hande te hemel werts ende si begonste
te beden al swigende mit ruerenden lippen mer men en hoerde haer
stemme niets niet Ende hier om en mochte ZOSIMAS die woerde haerre
bedinge niet van verren verstaen. Ende hi stont al beuende also hi seyde
ende sach totter eerden werts ende [206va] en sprac niets niet Mer hi
swoer ende nams gode te oerkonde. want doe hi sach dat si gedurich
bleef in hare bedinge so hief hi een luttel sijn ogen op vander eerden
ende hi sach dat si op geheuen was omtrint een cubitus hoge vander
eerden ende hinc al bedende in die lucht Ende doe hi dit sach so
zwetede hi van anxte ende viel op die eerde ende en dorste niet spreken
mer hi dochte in hem seluen Here ontferme di mijns Ende daer hi aldus
op die eerde lach so pensde hi in sijn harte dat dit een geest waer die
hem vensde te beden Mer dat wijf keerde haer omme ende hief ZOSIMAN
op ende seyde. vader ZOSIMA waer om verstoren di dine gepense dattu
waenste dat ic een geest bin ende ic een geuenst gebet doe Man gods

wes des seker dat ic een besundicht wijf bin nochtan bin ic gewasschen
inden heyligen doepsel *ende* ic en bin geen geest mer ic bin stubbe van
asschen *ende* vleysch. *ende* en pense niet in dijn herte van eniger
geesteliker bedriechnissen **Ende** doe si dit seyde so maecte si een cruce
aen haer voerhoeft op haer ogen op haer lippen *ende* op haer borst
ende seyde **Vader ZOSIMAS [206vb]** god moet ons verlossen vanden
vyant *ende* van sinen rade want sijn hatye is groot op ons. **Doe** dit
ZOSIMAS hoerde so begreep hi haer voete *ende* viel neder mit tranen **Ic**
sprac hi. bidde di bi onsen here *IHESUM CRISTUM* die hem geweerdichde
geboren te werden van eenre maget *ende* om wien du dijn vleysch
verteert hebste dat du niet verbergen en wilste van dinen knecht wie du
biste *ende* wanen *ende* welc tijt *ende* om wat saken dattu in deser
wildernisse woensste *ende* oec al dattu geleden hebste dat segge mi *ende*
maec openbaer die godlike wondere **want** heymelike wijsheyt *ende*
verborgen scat wat orber is in dien tween **Segget** my al om gode want du
en selstet niet seggen om di te verheffen of te verwanen mer du selstet
seggen om my sundaer genoech te doen **Want** ic geloue in dien gode
dien du geloueste *ende* daer du mede wanderste dat hi mi om dese sake
gesent heuet in deser wildernisse om dat hi openbaren wil dijn leuen
Ende onse cracht en behoert niet tegen gods vonnisste te steken. **want**
en haddet onsen here niet behagelic geweest **[207ra]** di te vertonen
ende hoe du gestreden hebste so en had hi di van niemant laten sien
ende hi en had mi niet gesterct dus vele weges te comen die qualic gaen
mach *ende* niet veel wt mijnre cellen en plege te gaen **§ Doe** hi dit seide
so hieffen twijf op *ende* seide. waerlic vader ic scaems my vergeeftet my
dat ic di seggen soude die vuulheit van minen werken *ende* du weten
soutste hoe seer mijn siel besmet is **mitter** onreynicheyt der vuulre
luxurien *ende* lachter der sunden. **want** also du geseit hebste so en sel
ict niet seggen om my te verheffen **want** wat soudic mi verheffen die des
duuels vercoren vat geworden was. **Want** ic weet wel begin ic di mijn
leuen te vertellen du selste van mi vlien als van enen serpente om dattu
mit dinen oren niet en selste mogen horen die onreynicheyt mijnre
sunden die ic bedreuen heb **Mer** ic selt seggen[-de] niet [-le] liegende
mer nader rechter waerheyt om dattu voer my bidden selste dat ic inden
dage des ordels genade *ende* ontfermherticheyt vercrigen mach.

IC was in EGYPTEN geboren *ende* doe noch mijn va**[207rb]**der *ende*
moeder leefden *ende* ic xij. iaer out was so veronweerde ic my haer
castyen *ende* ontlied hem in ALEXANDRIEN **Mer** ic onsalige scame my te
merken hoe ic eerst mijn magedom verloes *ende* hoe ic my daer na

eenpaerlic hielt aen oncuusscheyt mijns lichams Want dat en waer niet cort te vertrecken **Mer** ic sel dat eerst seggen om dattu weten mogeste die ongesade minne mijnde sunden die ic in oncuuscheiden dede. **Want** ic ginc meer dan .xvij. iaer gemeen alle die werlt in groten brande der onsuuerheyt **ende** ic verloes mijn magedom niet om [-e] yemants gifte want ic en woude van niemant niet nemen **ende** dit dedic om dat die manne te meer tot my comen souden om dat ic elken bereyt was om niet om mijn onreynicheyt so te veruullen **Ende** want ic van niemant niet en nam so bat ic broot daer ic bi leefde **ende** dicwile plach ic werc te spinnen **want** also ic geseit heb so en had ic anders gene begeerte dan mijnde oncuusscheyt altoos genoech te doen **ende** hielt my sonder ophouden altoos daer aen **ende** dit was mi genoech[207va]lic **ende** dit hielt ic voer een salich leuen altoos die sunde te volbrengen **Ende** doe ic aldus leefde so sach ic in enen heten tide vele volcs van LIBIEN **ende** van EGYPTEN ter zee waerts lopen **Ende** ic vant enen **ende** vraechde hem werwert lopen dese manne. **Ende** hi seyde my **Si** varen alle te IHERUSALEM om die verheffinge vanden heyligen cruce daermen dien dach cort of vieren sel. **Ende** ic seyde hem waenstu yet dat si my yet mede sellen willen nemen of icker varen woude. **Ende** hi seyde. **Hebstu** ve<+e>rscap so en soldi niemant wederseggen. **Ende** ic seyde hem waerlic brueder ic en heb niet te verteren noch enich ve<+e>rscap mer ic sel int scip gaen dat si gehuert hebben. **ende** en willen si mi niet ontfangen so sel ic hem my seluen leueren want si sellen voerden ve<+e>rscap minen licham hebben tot haren wille **want** vader mijn ic woude daer om daer varen om dat icker vele hebben soude die oncuusscheyt mit mi doen souden **Here** ic heb dit geseit vergeeftet mi **ende** en doet mi niet meer seggen minen lachter **Onse here** weet datter my of vereyset **want** mijn redene besmet die luchte **Ende** ZOSIMAS antwoerde mit trane ende [207vb] seyde **O** lieue moeder segt om gods willen segt **ende** en laet niet achter van deser saliger vertellinge **Ende** si seyder toe optie eerste redene. **Doe** die iongelinc hoerde die vuulheyt mijnde redenen so ginc hi al lachende wech **Ende** ic werp wech die spille die ic inder hant hadde **Ende** ic liep ter zee wert daer ic die ander lopen sach **ende** ic sach sommige iongelinge staende opten oeuer hare tien die scoen **ende** genuechlic waren van lichame **ende** van aensichte die alte goet waren tot dien dat ic begeerde **Ende** daer waren oec andere die inden scepe gegaen waren **ende** ic werp mi ontamelic onder hem luden also ic plach **ende** seyde **Nemt** mi mit v luden daer ghi vaert **ende** ic en sel v niet ongenuechlic wesen **Ende** ic seyde vele ander vule redenen

ende dedese alle lachen. **Mer** doe si mijn onscamelheit sagen so namen si mi mit hem int scip ende daer na voeren wi **Mer** dat wi daer hier nadeden hoe sel ict di mogen vertellen want wat tonge macht seggen of wat ore macht horen dat wi inden scepe ende inden wege deden. **Hoe** ic die onsalige tot den sunden toech haers ondankes dat en is niet te vertellen **want** die quaethey<+t> is ontellic. [209ra] **Ende** ic was daer meystersche vanden zunden **Daer** om latet nv hier goet wesen want ic scames my. **Hoe** mochte daer die zee mijn quaetheyt liden **Ay** dattie helle haren mont niet en ondede **ende** had mi doe leuende inder hellen doen versinken die so vele sielen totten stricke der doot brochte. **Mer** also ic wane so begeerde god mine penitencie die niet en wil den doot des sundaers **want** hi ontbeyt lange na die bekeringe der sundaren **Ende** aldus quamen wi mit groter haesten te *IHERUSALEM* **Ende** ic was veel dage voer der feesten inder stat **ende** dede des gelijcs sunde **ende** veel meerre **Want** ic en liet mi niet genoegen mitten iongelingen die mit mi gesundicht hadden inder see **ende** inden wege mer ic verleyde oec vele ander pelgrime **ende** borgers **ende** deedse mit mi sundigen **Ende** doe die feeste vander verheffinge des heyligen cruces gecomen was so ginc ic voer also ic plach om die iongelinge tot mi te trecken **ende** om die zielen [-tot mi] te vangen **Ende** inder dageraet so sach ic se alle ter kerken wert lopen **ende** ic quam mit hem binnen den kerchoue **Ende** als die vre quam datmen dat heylige [209rb] cruce tonen soude doe drang ic **ende** wert verdrongen **ende** ic pijnde mi mitten volke inden tempel te comen **ende** ic quam totter doren mit groter pinen mit den genen die daer in gingen **Mer** doe ic daer in gaen woude so gingen alle die ander in sonder letten. **Mer** die cracht gods stiet mi achterwert **ende** en liet my niet in gaen want ic wert achter gestoten daer buten int kerchof. **Ende** om dat ic dochte dat my dit gesciede om dat ic te cranc was so werp ic mi onder dander **ende** pijnder mi mit hem in te gaen. **Mer** het was om niet dat ic pijnde want als ic mitten voeten opten dorpel quam so gingen alle die ander die bi mi waren in sonder letten. **Mer** ic alleen en mochter niet in comen. **want** recht ofmen mi al willens wtgestoten hadde also wert ic van eenre cracht achterwert gestoten **ende** ic vant mi weder int kerchof **Dit** geuiel in drie reysen of vier dat ics mi pijnde **ende** dattet mi niet en halp waer om ic in wanhopen [-w] viel **ende** ic en mochte niet vorder comen **want** vanden groten gedrange was mijn licham al ontwe **Ende** ic ginc wech **ende** stont in enen hoec vanden kerchoue [209va] **Ende** nauwe en condic ten lestten gedenken waer om ic dus verstoten wert dat ic dat heylige cruce niet sien en mochte **Ende** altehants quam in

mijnre herten een gepens der salicheyt ende dochte dat mijn grote
zunden die zake waren dat ic niet in comen en mochte. Ende ic wert
wenende ende seer droeuich ende sloech mijn herte ende suchte ende
weende Ende in die stede daer ic stont sach ic bouen mi staende dat
beelde van onser lieuer vrouwen ende ic seyde tot haer haer aensiende
mit groten eernste O vrouwe maget die den gewarigen god naden
vleysche baerdeste. Ic wetet dattet niet behoerlic en is dat dus eyseliken
wijf dijn beelde aenbeden soude of daer op sien die mijn ogen mit so
vele smetten ontreynitget heb. want du biste een reyne zuuer maget
ende du hebste ziel ende lijf onbesmet. Ende hier om ist wel recht dat ic
onreyne zundersche van dijnre zuuerre reynicheit verstoten ende
veronwert werde Nochtan also ic gehoert heb so woude god daer om
mensche werden dien du vrouwe gebaerdeste om dat hi die zundaers
tot penitencien roepen soude Daer om help mi ellendi[209vb]ge die
geen hulpe en hebbe. Ontfanc mijn belyen ende gif mi orlof ende macht
in die kerke te gaen dat ic niet verureemdet en werde dat heylige cruce
te sien daer god ende mensche aen genagelt was dien du maget
ontfincste ende maget baerste ende die sijn eygen bloet gaf om mi te
verlossen. O vrouwe gebiede my onweerdigen wiue den inganc te
openen op dat ic dat heylige cruce aenbeden moge Ende ic geue di te
borge dinen sone onsen here dat ic nummermeer mijn vleysch
besmetten en sel mit onkuussche[-n]<+y>den Mer also haestelic als ic
dat heylige cruce daer dijn soen aenhenc gesien hebbe so wil ic laten die
werlt ende alle datter in is ende alle haer werken ende ic sel thant daer
wt gaen so waer dattu mi leyden selste als mijn borge. Doe ic dit geseyt
had so ontfinc ic enigen hope van [-genadicheyden] genoech doen ende
ic wert ontsteken mit geloue ende ic hadde hope in onser vrouwen
goedertierenheyt ende ic beroerde mi te gaen van dier [-staen] stat daer
ic in had staen beden ende ginc weder onder tfolc datter in ginc ende ic
wert beuaen mit groten anxt ende wondere ende ic beuede mit alle den
leden Ende doe ic ter doeren [210ra] quam daer ic te voren niet in en
mochte al die crachte die my te voren achterwert stiet makede mi doe
een geruum also dat ic in ginc sonder yemants hinder ende ic wert daer
weerdich dat heylige cruce aen te beden Ende doe sach ic gods
sacrament ende ic verstont hoe bereyt hi is den sundaer tot penitencien
tontfaen ende icwerp mi op die eerde ende custe dat heylige pauiment
ende ic ginc wt ende liep wederstaen in die stat daer ic mijn
<+borch>tocht had geset ende ic knielede voer onser vrouwen beelde
ende bat haer mit desen woerden. O mijn goedertieren vrouwe du

hebste mi getoent die ontfermherticheyt dijnre goedertierenheyt al bin
ics onweerdich du en veronweerde my niet die di bat. **Ic** heb gesien
die glorie die wi sondaren mit rechte niet [-en] sien <+en souden> dat
is die glorie des almachtigen gods die ontfangen wert ouermits die
penitencie der sündaren. **wat** mach ic onsalige sunderster meer
gedenken **ende** vertellen **Tis** nv tijt dat ic volbrenge dat ic geloeft hebbe
die belofte die genuechlic is dijnre minnen mv geleyde my daert di
genuecht. **Wes** mijn leydster **ende** behuedster **ende** mey[210rb]stersche
der waerheyt **ende** ganc mi voer ten wege die ter penitencien
leyde<+t> **Ende** doe ic dit seyde hoerde ic een stemme die van verren
riep **Gaetstu** ouer die IORDAEN so selstu goede ruste vinden. **Ende** doe ic
dese stemme hoerde **ende** ic geloefde dat si om minen wille gedaen was
so sach ic op onser vrouwen beelde **ende** riep mit tranen. **vrouwe**
vrouwe coninginne alder werlt bi welken dat menschelike geslachte
salicheyt gecomen is en wil mi niet laten **Ende** dit seggende so ginc ic
vanden kerchoue **Ende** ic ginc seer snelic. **Ende** daer ic wtginc daer sach
my een **ende** gaf my drie penninge **ende** seyde mi. **Nem** dese drie
penninge **ende** ic ontfinc se **ende** coft daer mede drie brode **ende** die
nam ic mit my opten wege te [-verge] verteren **Ende** ic vraechde den
genen diet broot vercoften welc die wech was die ter IORDANEN leyde.
Ende doe ic die porte vander stat wiste die derwaert staet so liep ic al
wenende **ende** al vragende so liep ic alden dach doer want doe ic dat
heylige cruce sach doe wast tercietijt vanden dage **ende** doe de sonne
onderginc doe ginc ic in **Sunte IANS BAPTISTEN** kerc die op [210va] die
IORDANE stont **ende** aenbede daer **ende** doe ginc ic neder ter IORDANEN
ende dwoech my mit dien heyligen water mijn hande **ende** mijn aensicht
ende daer ontfinc ic ons heren licham in die selue kerke **Ende** doe
<+at> ic een half brodekijn **ende** dranc vanden water der IORDANEN
ende ic ruste snachtes optie eerde **Ende** des anderen dages vroe so ginc
ic ouer aen die ander side **ende** ic bat echter mijnre leydster dat si mi
woude geleyden daert haer genuechde **Ende** ic quam in deser
wildernisse **Ende** van dier tijt tot nv so heb ic mi geuerret vliende
verwachtende minen god die die gene die hem tot hem kerent behouden
maect van mistroeste **ende** vanden storme **Ende** ZOSIMAS seide tot haer **O**
vrouwe hoe menich iaer ist dattu in deser wildernissen gewoent hebste.
Si antwoerde. so mi dunct so sjnt .xlvij. iaer geleden dat ic wt der stat
ginc **ende** SOSIMAS seyde wat mochstu vinden teten of wat vontstu lieue
vrouwe **Si** antwoerde **Doe** ic ouer die IORDANE quam so droech ic mit mi
twe brode **ende** een half **ende** eer yet lange so verdroecheden si **ende**

worden [210vb] also hert als een steen Ende tot een deel iaren so atticker een luttel of Ende ZOSIMAS seyde Hebste dese lange tijt ouer geleden sonder pijn Ende en hebstu geen hetten geuoelt van deser haestiger verwandelinge Ende si sprac Du vrageste mi nv een dinc dat ic mi seer ontsie te seggen om dat ic weder denke die grote vrese die ic geleden heb van minen gedachten die mi swaerlic gepijnt hebben. want ic vrese of icker noch enich hinder of liden mochte. Ende SOSIMAS seyde Vrouwe en late niet achter du en segstet ons al. Want wi [-hi] hebben di nv eens hier in openbaerlic bekent daer om moetstuut al seggen sonder verminringe Ende se seyde hem Geloues my vader .xvij. iaer lanc stredic tegens wilde beesten ende tegens mijn onredelike begeerte want als ic begonde teten so begeerdic vleysch ende visch die in EGYPTEN sijn ende ic begeerde wijn die ic geerne dranc. want ic had grote genoechte inden wijn ende dranker dicwyl dronken of ende dien begeerdic nv seer om dat ics vele dranc doe ic in die werlt was want ic en [211ra] had hier geen water mit allen ende ic versmout alte anxtelic ende ic leet die vrese der doot Ende mi quam alte grote begeerte voer van oncuusschen liedekijns die my verstoerden ende mi in brochten een gedenken der duuelscher liedekijns te singen die ic in die werlt geleert hadde mer ic wert thant wenende ende sloech voer mijn herte ende ic gedachte mijns selues vander borchocht die ic geset had doe ic ter wildernissen gaen woude Ende mit minen gedachten so quam ic voer onser vrouwen beelde die mi in hare trouwe ontfaen had ende voer haer bat ic wenende dat si die gepense van mi yagen woude die mijn onsalige ziel quelden Ende als ic seer bitterlic weende ende ic vromelic voer mijn herte sloech so sach ic een [-s] licht voer mi schinen ende ic wert dan tehant geset te rusten Mer die gepense die my weder dwongen ter oncuusscheyt hoe mach ic die vertellen. Vader vergeeftet mi want een vuer ontstac binnen minen onsaligen licham ende verbernde my altemael ende toeck mi ter begeerten des vleysches Ende als mi dustanige gepense ouer quamen so viel ic op die eerde ende maepte die eerde nat mit minen tranen ende ic [211rb] hoepte waerlic dat si bi mi stont op wies betruwen ic hier gecomen was Ende ic en stont niet op vander eerden eer [-ic gecomen was] mi dat voerseyde suete licht verlichte also het plach ende het veriaechde die gepense die my verstoerden. want altoos sonder oflaten so keerdic mijn ogen tot dier vrouwen die mijn borge was ende ic bat haer dat si mi helpen woude [-v] in deser wildernisse ende in deser penitencien ende ic heb gehad te hulpe die vrouwe die daer baerde den maker der zuuerheyt Ende aldus

ledic ende ouerbrochte .xvij. iaer stridende in groter vresen **Mer** na dien .xvij. iaren tot nv toe heeft bi mi geweest **ende** mi beleyt die godlike hulpe **ende** sijnre lieuer moeder MARIEN. **Ende** ZOSIMAS seyde noch waer of hadstu teten **ende** cledere **Ende** si seyde **Die** brode als ic voerseit heb **Die** verteerde ic binnen .xvij. iaren **ende** daer na leefdic mit den crude dat inder wildernisse wasset **Mer** die cleder die ic had doe ic ouer die IORDANE quam die sijn gescuert **ende** versleten van groter outheyt **Daer** om heb ic vele geleden in coude **ende** in hetten. **Want** ic bin verbrant mitten brande [211va] der sonnen **ende** mijn licham heuet dicke verstijft geweest **ende** beuende van groter couden also dat icker dicwile ter eerden om geuallen heb in onmacht **ende** lange gelegen sonder verroeren **ende** heb daer toe tegens menigen noot **ende** temptacie geworstelt also ic di geseit heb. **Mer** van dier tijt tot nv so heeft die crachte gods behoet mijn ziele **ende** mijn licham **ende** oec sijn weerdige moeder die my verborchde. **want** als ic denke van hoe groten quade my god verlost heeft so werdic geuoedet van spisen die onuerteerlic is **ende** ic heb die spise der versadinge dat is die hope mijnre zalicheit **want** ic werde geuoedet **ende** ouerdict mitten decsel der bescerminge des godliken woerts die alle dinc staende hout. **want** niet en leuet die mensche alleen inden brode **Mer** biden godliken woerde **Ende** die geen die geen ouerdecsel en hebben si sijn ouerdec mit den decsel vanden steen die gene die daer hebben wt gedaen den roc **der** sunden. **Doe** SOSIMAS hoerde dat si voertbrochte getuuch vter scripturen. als wt MOYES boeke wt IOB **ende** wt den SOUTER so sprac hi tot [211vb] haer **O** moeder heb di den ZOUTER geleert of hebdi enige ander boeke der scripturen gelesen **Doe** si dit hoerde so lachede si **ende** seyde tot hem. **Geloues** mi ic en sach nie mensche van dier tijt dat ic ouer die IORDANE quam dan di huden **Noch** oec beeste noch geen dier en heb ic gesien van dier tijt dat ic inder wildernisse gecomen bin **Ende** ic en leerde nye ergent letteren **ende** ic en leerde nie van yemant den zanc der psalmen of yet lesens mer dat almachtige leuende woert gods leert die menschelike verstandenis van binnen. **Hier** is nv dat eynde van dat mi toe behoert. **Mer** nu bid ic di bider menscheyt ons heren *IHESU CRISTI* dattu voer my onweerdige **ende** onreyne sunderster wilste bidden **Ende** doe si dit geseit had so haeste hem SOSIMAS dat hi knielende voer haer op die eerde vallen soude **ende** hi riep mit tranen. **Gebenediet** moet god sijn die alleen wondere doet die welke seer te verwonderen sijn **ende** die mi vertoo[-r]nt heeft hoe vele hi den menschen geuet. **waerlic here** du en laetste niet die gene die di soeken **Mer** si begreep ZOSIMAM **ende**

en liets op die eerde niet vallen. **Mer** [212ra] si seide hem **Ic** vermane di bi onsen here *IHESUM CRISTUM* onsen warachtigen behouder dattu dit dattu van mi gehoert hebste niemant en segste eer dat mi god van eertrijc gehaelt heeft. **Ende** nv om dattu alle dit vernomen hebste so ganc in vreden **Ende** ouer een iaer so sel ic di openbaren tot desen seluen dage **ende** du selste my sien oft god wil. **Mer** doet nv dat ic di bidde **In** die heylige vasten dat tander iaer comen sel so en ganc ouer die IORDANE niet also uwe gewoente is vanden cloester. [-doe] **Ende** ZOSIMAS hads alte groot wonder doe hi [-wist] hoerde dat si die gewoenten des cloesters wiste **ende** stac sijn hande opwerts **ende** danctes gode die meerre dingen geeft den genen die hem minnen dan si hem eyschen **Ende** si seyde noch **Vader** blijft inden cloester also ic geseit heb want al woutstu dan daer wt gaen du en soustet niet vermogen **Mer** en witten donredage sauons so selstu nemen in een weerdich vat ons liefs heren licham **ende** sijn bloet **ende** dat selste hier brengen mitti **ende** ontbeyden my [-van] aen die zide vander IORDANEN die naest den luden leyt **ende** ic sel daer comen **ende** ontfaen ons heren lichaem. want van dier [212rb] tijt dat ic in **Sunte IANS BAPTISTEN** kerke ons heren licham ontfinc eer ic ouer die IORDANE quam so en ontfinc ict nye zeder **Ende** hier om bid ic di dattu mijn bede doen wilste **ende** brengen godes licham dien onse here *sinen* iongeren gaf en witten donredage sauonts. **Ende** du selste seggen IOHAN den abt vanden cloester daer du in woenvste dat hi eernst heb om hem seluen <+ende> om sijn scape **want** daer sijn sommige dingen die goet gebetert waren **Mer** ic en wil niet dattuut hem segste tot deser tijt **Mer** als di god beuelen sel **Ende** doe si dit geseit hadde so eyschde si van ZOSIMAS die benedixie **ende** haeste haer totter binnenster woestinen **Ende** SOSIMAS viel neder **ende** cussede die eerde **ende** haer voetstappen **ende** dancte gode **ende** keerde weder den wech van deser wildernissen daen hi gecomen was **ende** hi quam ten cloester te dier tijt dattie moniken daer plagen weder te keren **ende** hi zweech al dat iaer doer **ende** en dorste niemant niet seggen van dat hi gesien **ende** gehoert hadde **Mer** hi bat onsen here in hem seluen dat hi hem weder tonen woude haer mynlike aensichtie **Ende** hi versuchte dic[212va]wile als hi mercete die lancheyt vanden iare **Ende** doe die eerste sunnendach vander heyliger vasten quam so gingen die moniken gemeenlic vten cloester na hare bedinge als i plegen. **Mer** SOSIMAS was siec vanden rede **ende** bleef binnen den cloester **Ende** hi gedochte hoe hem dat heylige wijf voerseyt hadde **want** al woustu daer wt gaen du en soustet niet vermogen **Ende** doe een deel dage van sijnre siecheyt

geleden waren so wert hi genesen ende wanderde inden cloester Ende
doe die moniken weder gekeert waren so dede SOZIMAS en witten
donredage sauonts dat si hem beuolen hadde Ende hi leyde in enen
cleynen kelc ons heren licham ende sijn bloet ende hi leyde in een
corfkijn een luttel vigen ende dattelen ende een luttel zades geheten
lenticule in water genettet ende hi quam sauonts late ten oeuer vander
IORDANEN Ende verwachte daer dit heylige wijf Mer alwast dat si lange
beyde so en ruste ZOSIMAS nochtan niet mer hi sach seer vlitelic ter
wildernisse wert in begerende dat hi geerne gesien had Ende hi docht in
hem seluen Licht doe si hier quam Ende mi niet en vant so ginc si weder
wech [212vb] Ende dit seggende so weende hi seer ende hief op sijn
ogen ten hemel Ende bat gode oetmoedelic aldus Ende seyde. Here en
veruremdet mi niet echter te sien dattu mi eens verleent hebste te
bescouwen Ende en laet mi niet ydel van heen gaen Ende dese zonden
mit mi dragen. Doe hi dit mit tranen bede so quam hem een ander
gepense in Ende off si coemt wat sel si doen hoe sel si tot mi ouercomen
Ay my onsalige want mijn sunden hebben mi hier of veruremdet. Doe
dit ZOSIMAS pensede Siet doe quam dat heylige wijf Ende si stont ouer
die ander side vander ryuieren al daer si gecomen was Ende doe si
SOSIMAS sach so stont SOSIMAS op van bliscappen Ende dancte gode mit
groter vruechden Mer enen strijt had hi in sinen gedachten als hoe si tot
hem soude mogen comen Ende hi sach dat si een cruce opt water
maecte want die mane sceen herde claer want si vol was Ende doe si dat
cruce opt water gemaect hadde so ginc si opt water vander ryuieren
ende quam ouer twater als of si op droge lant gegaen hadde Ende doet
ZOSIMAS verwonderde Ende hi knielen woude so riep [213ra] dat heylige
wijf Ende verbotet hem Ende seyde. Vader wat doetstu du biste een
priester gods Ende du brengeste gods licham Ende hi was haer than
gehoersam Ende si quam vander ryuieren Ende seyde tot SOZIMAM
Benedie vader benedie Ende hi antwoerde haestelic want hi was mit
groten wonder beuaen van deser wonderliker toeocoemst Ende seyde.
waerlic god onse here is warachtich die gelouet heuet dat si hem gelijc
sellon wesen die hem seluen sellen suueren CRISTUS onse god di moet
glorie wesen die mi vertoont hebste bi dinen ioncwiue hoe veel ic
min<+re> bin tegen haer te rekenen in warachtiger volmaectheyt.
Ende doe hi dit geseit had so bat hem dit heylige wijf dat hi den CREDO
woude lesen ende dat PATER NOSTER beginnen. Ende doe hi dat PATER
NOSTER gelesen had alsoet gewoente is so gaf haer SOZIMAS den pace
Ende aldus ontfinc si ons heren licham mit vele tranen herde

oetmoedelic ende begeerlic Daer na hief si haer hande op tehemel ende
versuchte zwaerlic ende riep mit tranen. Here nv laetste dijn ioncwijf na
dinen woerden in vreden want mijn ogen hebben gesien dijn zalicheyt
Ende si seyde tot SOSIMAM. Vader ver[213rb]geeftet mi ende doe een
ander bede die ic di bidden sel Ganc nv tot dinen cloester inden vrede
gods Mer ten lope vanden iaer weder omme so com tot dier vloet inder
wildernissen daer ic eerst mit v sprac ende du selste my daer weder sien
also alst god willen sel Ende hi antwoerde vergaue god dat ic di nv
volgen mochte ende ic dijn heylige aensichte mochte gebruiken O
moeder ic bid v dattu mine cleyne bede doen wilste ende eten een luttel
van dien dat ic gebrocht heb Ende dit seggende so toonde hi haer dat
corfkijn dat hi mit hem gebrocht had ende si nam mitten eynde vanden
vinger een luttel van dat saet lenticule ende drie dattelen ende stacse in
haren mont ende si seyde dattie gracie des geestes genoech was om dat
wesen hare zielen onbesmet te houden Ende si seyde tot SOZIMAM. Vader
bid onsen here voer my ende gedenke altoos mijnre onsalicheyt Ende hi
maecte des heyligen wiues voete nat mit sinen tranen Ende hi bat haer
dat si voer die heylige kerke woude bidden ende voer dat keyserijc ende
voer hem. Ende hi lietse wech gaen al wast hem swaer ende al weende
hi want hi en dorst [213va] se niet langer houden om dat hise niet en
soude hebben connen gehouden ende al had hijt oec gewilt ende si
segende weder die IORDANE ende ginc wanderende opt water also si daer
ouer gecomend was Ende ZOSIMAS keerde weder ende was veruult mit
groter bliscap ende oec mit anxte mer hi berispte hem seluen dat hi om
haren name niet geuraget en hadde Doch getroeste hi hem hier in dat
hijt des nauolgenden iaers vragen soude. Ende doe dat iaer ouergeleden
was so quam SOSIMAS weder in dier wildernissen daer hise eerstwerf
sprac ende hi haeste hem derwert om dat hi dat heylige aensicht sien
soude Ende daer hi doer die wildernisse ginc ende hi sommige teyken
vant van sinen wege so sach hi ter rechterhant ende ter luchterhant ende
ondersochtet al omme gelijc enen behendigen iager. ende aldus socht hi
alre wegen dit heilige wijf ende doe hi se niet en sach so en verroerde hi
hem nochtan niet Mer hi weende herde seer ende hief sijn ogen te
hemele seggende. Here tone mi dinen verborgen scat dien du mi
sundaer wilneer hebste getoont. Here ic bidde [213vb] di dattu mi in
enen engel dien licham tonen wilste daer alle die werlt niet tegens te
rekenen is Ende dit biddende so quam hi totter stat diesi hem geset
hadde int eynde vander wildernisse neuen die riuiere. Ende hi stont op
den cant Ende sach bouen die sonne schinen Ende sochte neerstelike

ende daer sach hi des heyligen wijfs licham doot leggen ende haer
hande tamelic leggen bi haer ende dat licham lach oestwert gekeert
Ende hi liep ende dwoech haer voete mit sinen tranen want hi en dorste
geen haerre ander lede genaken **E**nde hi weende ende las die psalme
ende die gebede die der grauinge toehoerden ende seyde **M**achschen
dit en genuecht haer niet dat ic dit doe **D**oe hi dit dochte so vant hi in
die eerde gescreuen **S****O****S****I****M****A** vader graue der onsaliger **M****A****R****I****E****N** licham gif
der eerdē dat haer is ende den stubbe dat gestubbe is. **N**ochtan bidde
voer my sundersche gode onsen here bi wes gebod ic dese werlt liet
opten negenden dach van aprille sauonts dat was opten witten
donredach doe ic gods licham had ontfangen **D**oe **S****O****Z****I****M****A**s dese letteren
had gelesen so dochte hi wiet was diet scriuen mochte **w**ant also si
geseyt had so en con[214ra]de si gene letteren. **M**er nochtan was hi hier
om blide dat hi haren name wiste **E**nde hi bekende dat doe si van
<+hem> gods licham op die IORDANE ontfangen [-was] had dat si
binnen dier vren daer gecomen was ende dat si doe thant sterf. **E**nde dat
si dien wech op eenre vren ouervaren was [-da] die ZOSIMAS mit groter
pinen nauwe in .xx. dagen gecomen was. **E**nde SOZIMAS dancte onsen
here ende hi maecte nat haren licham mit sinen tranen **E**nde hi seyde
catijf ZOSIMA tis tijt dattu doetste datti beuolen is mer onsalich man wat
sel ic doen want ic en heb niet daer ic mede grauen mach **M**i gebrect
een spade ende ic en heb te male niet daer ic mede grauen mach in die
hant **E**nde doe hi dit in sijn herte dochte so sach hi een cleyn stucke
houts daer leggen ende hi nam dat in die hant ende begonde te grauen
Mer die eerde was seer hart ende stijf ende hi en conder niet gegrauen
want hi was te seer veruast ende altemael ondergecomen vanden arbeyt
des wegēs **H**i pijnde ende versuchtede alte seer ende hi wert nat van
swete **M**er doe hi aldus vermoeyet stont so sach hi neuen **M****A****R****I****E****N** licham
staende enen [214rb] alten groten liebaert die haer voete onder licte
ende doe hine sach doe beefde hi van anxte dies alte groten liebaerts
sonderlinge om dat hem MARIA geseit had dat si nye beeste of dier in dier
wildernissen binnen dien langen [-dagen] iaren en had gesien. **M**er hi
zegende hem neerstelic ende geloefde [-hem] dat **M****A****R****I****E****N** cracht
vermochte hem ongequetst te bewaren **E**nde die liebaert begonde
SOSIMAN te grueten ende te wisen mit vriendeliker toninge **E**nde SOSIMAS
seyde tot hem **O** grote beeste om dat du van gode hier gesent biste om
datmen des heyligen wiues licham begrauen sel so doch dat werc van
dien dienst. **w**ant van outheyden en mach ic niet grauen ende ic en heb
oec niet daer ic wel mede grauen mach ende ic mach qualic so verren

wech weder kerent om yet te halen mede te grauen daer om doch dit
werc mit dinen poten op dat wi desen heyligen licham mogen begrauen.
Ende die liebaert maecte thant een graf also hem SOSIMAS beual recht na
die mate van MARIEN licham **E**nde SOSIMAS dwoech haer voete mit sinen
tranen *ende* hi bat haer menichfoudelic dat si bidden [214va] woude
voer alle menschen *ende* sonderlinge voer hem **E**nde hi decte den
licham mitter eerden daer die lybaert bi stont **E**nde si en hadde anders
niet op haren licham dan dat cleet dat haer SOSIMAS toewerp doe hi eerst
mit haer sprac **E**nde daer mede had MARIA selue doe si steruen soude
haer lede tamelic [-mede] gedect **E**nde doe gingen si tegader wech **M**er
die liebert ginc inder binnenster wildernissen als een gemaclic lam **E**nde
SOSIMAS keerde weder tot sinen cloester *ende* loefde *ende* dancte gode
onsen here **E**nde doe hi in sinen cloester gecomen was so vertellede hijt
al sinen brüederen *ende* hi en verberchde hem niet van allen dien dat hi
gesien had *ende* gehoert **E**nde doe si hoerden dat godlike wonder so
verwonderden si hem alte seer *ende* loefden den almachtigen god die
wonderlic is in sinen werken. **E**nde si vierden mit vresen mit minnen
ende mit trouwen den dach dat dese heylige MARIA verscyeide. **E**nde die
abt vanden cloester vant sommige dingen onder sommigen bruederen
die weerdich waren der correxien also MARIA voerseyt hadde **E**nde dat
beterde hi bider genaden *ende* ontfermherticheyt gods **E**nde [214vb]
ZOSIMAS pijnde <+hem> in volmaectheit der duechden in desen seluen
cloester *ende* volbrochte hondert iaer *ende* doe voer hi tot gode in
vreden mitter genaden ons heren IHESU CRISTI dien mitten vader *ende*
mittent heyligen geest ere *ende* glorie moet sijn van ewen tot ewen
Amen.

Van Sunte IORIAEN martelaer

SVnte IORIAEN die inden LATIJN GEORGIUS is geheten was een hertoge een
edel man geboren wt GRIEKEN wt den lande van CAPODOCEN **E**nde hi
quam eens tijts vten lande van LIBIEN in eenre stat hiet SILENA. **E**nde bi
dier stat was een stelmeer dat vtermaten grote was *ende* daer was in een
vreselic drake die daer in scoel *ende* tfolc vanden lande quam daer
dicwijl tegen al gewapent om den draec te doden **M**er altoos veriagede
hi tfolc *ende* dreefse binnen der stat *ende* so volchde hi na totten
mueren *ende* blies *ende* wispelde mitten stert *ende* mitten stanke sijns
adams vergaf hi menigen mensche die daer of sterf. **T**en lesten worden

die borges so vellich ende verwonnen dat si den drake alle dage gauen twe scape op dat hi hem so liete [215ra] genuegen ende totten mueren niet en quame ende die lucht so veruenijnde noch tfolc niet en dode Ende doe si dit so lange hadden geherdet dat die scape bi na al verteert waren. wanter daer te lande quaden tijt was Doe worden si te rade dat si hem alle dage geuen wouden een scaep ende enen mensche Ende doemen dat mitten lote dede ende mens niemant en verdroech daer dat lot op viel hi en most sinen soen of sijn dochter daer toe geuen So geuiel op eenre tijt dat lot op des coninx enige dochter also dat se die drake verslijnden soude. Doe dreef die coninc seer groten rouwe ende seyde tot den volke. Neemt mijn suluer ende mijn gout ende oec half mijn conincrijc ende laet mi mijn dochter dat si dus niet en sterue Ende dat volc wort seer verwoet ende seyde. Du coninc woudestu selue dat gebot breken dattu in geset hebste Ende onse kinder sijn thant bina al doot ende verteert ende du wilste dijn dochter te liue behouden Ten si dat du mit dijnre dochter doetste alstu mitten anderen hebste geuisiert wi willen di bernen in dijn huus ende al dat di toehoert. [215rb] ¶ Doe die coninc dit verstont so begonde hi sijn dochter te bewenen ende seyde Acharme lieue suete dochter wat sel ic dan van v doen of seggen wanneer sel ic dan bruloft mit v houden Ende doe keerde hi hem totten volke ende seyde Ic bidde v dat ghi mi achte dage verste wilt geuen mijn dochter te bewenen. Ende men gaf se Ende ten eynde vanden acht dagen quam dat volc mit groter druust seggende. Waer om doeststu dijn volc steruen om dijnre dochter willen ende die drake dodet ons mit sinen blasen Ende doe die coninc sach dat hi sijn dochte<+r> niet verlossen en mochte so dede hi haer aen haer conincklike cleder ende cussedese ende weende seggende Och my suete dochter of ic voer v doot had gesijn eer ic v dus had verloren Och mi ic had gewaent die princen te noden tot dijnre bruloft ende mijn pallaes mit preciosen stenen te vercieren ende organen ende tamburen doen comen Och mi lieue dochter ic had gehoept dat v kinder mijn ryc souden hebben beseten Ende nv gaetstu tot den drake die di verslinden sel Doe viel si haren vader te voeten [215va] ende eyschede die benedixie ende nam oerlof ende gesonden mit groten rouwe Ende die vader omhersedse ende custe se ende liet se gaen mit alte groter weninge Ende aldus ginc si buten der stat totten meer mitten scape. Ter seluer tijt geuielt biden wille gods dat Sunte IORIJS neuen dat meer ridende quam Ende doe hi dese ioncfrouwe des coninx dochter daer sach sitten screyen So vraechde hi haer wat haer waer. Ende si seyde Goede Iongeling sit

haestelic op v paert *ende* vliet dat ghi mit mi niet en sterft. **Ende Sunte IORIAEN** seyde. **En** ontsiet v niet dochter mer segt my wat ghi aldus hier verwacht dattet volc al na v siet **Ende si** seyde **Goede iongelinc** **Ic** sie wel dat ghi een coen man sijt mer wat batet dat ghi mit mi steruen wilt **Tis** v beter dat ghi vliet **Ende IORIAEN** seide haer **Dochter** en wilt v niet ontsien mer segtet my in *CRISTUS* name **ende** ic sel v helpen **Si** seyde hem **O** edel ridder en verderue di niet mit my **want** tis meer dan te veel dat ic alleen sterue **ende** ghi en moget my doch niet helpen mer mit my moeten steruen ist dat ghi hier bliuet **Ende Sunte IORIAEN [215vb]** seyde. **IC** en sel van heen niet gaen eer du my segste. wat di is **Doe** seyde sijt hem te male alle dinc. **Ende** doe si dus spraken so quam die drake **ende** stact hoeft vten water **Doe** beuede die ioncfrouwe **ende** seyde **Lieuve here** vliet haestelic **Doe** spranc **Sunte IORIAEN** op sijn peert **ende** sloech dat teyken des crucen voer hem **ende** reet coenlic tegen den drake. **Ende** scudde sijn glauie **ende** beual hem seluen te male [-gode] inder macht gods **Ende** hi wonde den drake swaerlic **ende** werpen neder ter eerden **Ende** doe seyde hi totter maget **Lieuve** dochter werpt uwen riem om den hals des draken **ende** en ontsiet v niet. **Ende** doe si dat dede doe volchde hi haer als een getemmet hont **Ende** doe sine in die stat gebrocht hadden doe vloech dat volc allet velt ouer daer si vlien mochten **ende** riepen. **wee ons allen want nv moeten wi alle steruen.** **Doe** sterctese **Sunte IORIAEN** **ende** seyde hem dat si hem niet en ontsagen want god sprac hi. heeft mi tot v gesent dat ic v verlossen soude vander pinen des draken **Ghi** selt alle gelouen in *IHESUM CRISTUM* onsen **here** **ende** laten v **dopen** [-**Ende Sunte IORIAEN** toech sijn zweert **ende** dode den draken **ende** hi beual] **[216ra]** **Ende** ic sel desen drake doden **Doe** dede hem die coninc **ende** alt volc **dopen** **Ende** sunte **IORIAEN** toech sijn zweert dodende den drake **ende** hi beual datmen slepen soude wt der stat **Ende** vier paer ossen en constens nauwe geslepen vter stat **Ende** in dier stat worden gedoopt xx dusent manne behaluen die wiue **ende** kinder **Ende** die coninc stichte een alte groten sconen kerke in die ere onser lieuer vrouwen **ende** des goeden **Sunte IORIAENS** **Ende** wt den hogen altaer sprinct een leuende sprincborne daer menich mensche bi genesen wort van menigen swaren suucten die van dien borne quam te drinken.
¶ **Doe** boet die coninc **Sunte IORIAEN** alte vele geldes tegeuen des hi niet en woude ontfangen mer hietet al geuen den armen. **Doe** leerde **Sunte IORIAEN** den coninc dese vier punten te houden **Als** dat hi gods kerke seer besorgen soude dat hi die priesters eren soude dat hi den dienst gods vlitelic horen soude **Ende** dat hi der armer altoos gedenken soude.

ende aldus cussede hi den coninc ende gesonden ende voer van daer.
¶ Tottier seluer tijt waren twe bose keisers geheten DYOCLESIAEN ende
MAXIMIAEN Ende DACIANUS haer amptman dede den kerste[216rb]nen
grote persecucie dat hi binnen eenre maen<+t> .xvij. dusent
menschen dede doden om dat kersten geloue Ende want die persecucie
so ongenadich ende groot was so ontsach hem des menich mensch ende
aenbede die afgode om anxt ende noot ende dede hem offerhande Doe
dit Sunte IORIAEN sach so wert hi van binnen inder herten beruert Ende
gafden armen aldat hi had ende leyde ridders gesmide neder ende dede
kersten gewade aan ende quam midden roepende mit luder stemmen.
Alle die gode der heydenen dat sijn duuelen mer die here IHESUS CRISTUS
onse behouder heeft den hemel ghemaect Ende DACIANUS die rechter
wort seer vertoornt ende seyde Hoe bistu so coen dattu onse gode
duuelen dorreste hieten Mer nochtan seg mi eerst waen du biste ende
hoe du hietste Ende hi seyde hem. Ic hiete IORIAEN ende bin een edel
man geboren vten lande van CAPODOCENIEN ende ic wan dat lant van
PALESTINEN bider hulpe mijns heren IHESU CRISTI. Mer alle dit heb ic
begeuen op dat ic gode vanden hemel te vryliker mochte dienen Ende
doe hem die rechter niet besmekken en konde so dede hine hangen aan
enen [216va] scupstoel ende alle sinen lichaem van lede te lede scoren
mit yseren crauwelen. Ende dede doe aan sijn siden leggen bernende
fackelen Ende doe hi so seer gewont was datmen sijn ingedoemten doer
sijn lichaem sach so dede hi hem sout stroyen in sinen openen wonden
ende daer in wryuen. Mer binnen dier seluer nacht openbaerde hem
onse here IHESUS CRISTUS ende stercten ende troesten suetelic Ende Sunte
IORIAEN wert so gesterct ende verblijt inder godliker openbaringe dat hi
die tormenten te male niet en achte. Doe DACIANUS die rechter sach dat
hine mit pinen niet verwinnen en mochte. So dede hi comen enen
toueraer ende seyde hem Sich die kerstene kunnen alsulke touernye dat
si geen pine en ontsien ende daer om versmaden si die sacrificie onser
gode. Ende die toueraer seyde Ist dat ic alle sijn kunsten niet en
verwinne Ic wil mijn hoeft verliesen. Ende die toueraer sette sijn touerye
aan ende sprac sijn afgode aan ende [-g] maecte een venijn ende dedet
in wijn ende gaft Sunte IORIAEN drinken ende hi sloech daer ouer een
teyken des heyligen cruces ende hi dranct ende ten scade hem niet. Doe
maecte die toueraer een sterker venijn [216vb] dat Sunte IORIAEN oec
dranc mer <+ten scade> hem niet [-en scade] gelijc den eersten Doe
dat die toueraer sach so screyede hi bitterlic ende viel Sunte IORIAEN te
voeten ende bat genade van sinen sunden ende begeerde kersten te

wesen ende <+men> deden thant onthoefden. ¶ Ten naesten dage dede **DACIAEN** **Sunte IORIAEN** setten in een rat dat al omme beset was mit sweerden die seer scerp waren aan beyden siden. **Ende** dat rat brac ontwee **ende** hi bleef ongequetst. **Doe wert DACIANUS** erre **ende** dede loot smelten in een panne **ende** deden daer in werpen totten hoofde toe onder tloot **ende** hi sloech daer een cruce ouer **ende** sat daer in als in enen genuechliken bade **Ende** doe **DACIANUS** sach dat hi **Sunte IORIAEN** mit genen dreygen noch tormenten verwinnen en conde **Doe** wort hij te rade dat hi mit hem smeken woude **ende** besien of hine so yet morwen mochte **ende** seyde tot hem **Sich Sone IORIAEN** hoe genadich sijn di onse gode dat si mit di liden **ende** dijns ontfermen nochtan dattu se versprekeste **ende** versmaetste **ende** sijn bereyt di te vergeuen haren euelen moet wilstu di bekeren. **Daer** om lieue soen hoert nv minen raet **ende** doch den goden [217ra] sacrificie so sellen wi **ende** oec onse gode di grote eer doen **Ende** **Sunte IORIAEN** seyde al lachende **waer** om en smeecti niet ten eersten mit mi eer ghi mi pyne hadt gedaen **Siet** nv bin ic bereyt te doen dat ghi mi radet **Mit** deser beloften wert **DACIANUS** bespot **ende** seer verblijt **ende** dede enen bode senden **ende** geboet dat alle die lude vander stat van **PERSEN** te gader souden comen **ende** sien **IORIAEN** die so lange wederspannich had geweest nv den goden sacrificie doen ¶ **Ende** doe alle die stat van **PERSEN** hier om verciert was **ende** bliscap dreef **So quamen** si alle **ende** sagen **IORIAEN** gaen inden tempel den afgoden offerhande te doen **Ende** doe. hi daer binnen quam **ende** die papen alle blide daer om stonden so viel hi op sinen knien **ende** bat onsen here dat hi den tempel mit alden afgoden neder werpen woude om der eren sijns heyligen names **ende** bekeringe sijns volcs **Ende** also gesciedet dat *van* dien tempel noch vanden afgoden niet en bleef **Want** thant so quam een vuer vanden hemel **ende** verbernde den tempel **ende** die afgode mit alden papen **Ende** die eerde loec haer op **ende** al dat daer of ouergebleuen [217rb] was versanc neder inder hellen gront. **Ende** daer om prijst **AMBROSIUS GEORGIUM** voer den getrouwden **ende** alren gelouichsten ridder **CRISTI** **want** hi den tempel **ende** die papen dede versinken inder hellen mitten duuelen die si dienden. **Doe DACIANUS** die rechter dit vernam dede hi **Sunte IORIAEN** tot hem leyden **ende** seyde **Du** alre bosreste mensche mit wat touernyen hebstu dit gedaen **Ende** **Sunte IORIAEN** seide **DACIANE** en geloue des niet mer vaert mit mi **ende** siet selue hoe ic sacrificie doe **Ende** **DACIANUS** <+seide> **Neen** ic versta dijn scalcheyt wel dat [-ic] du my oec wilste doen versinken als onse gode **ende** dien tempel versonken sijn **Ende** **Sunte IORIAEN** seyde **Sech** mi

onsalige catijf dijn gode die hem <+selue> niet gehelpen en connen
hoe sellen si di helpen **Doe** wert DACIANUS seer verwoet *ende* seyde tot
sijnre vrouwen ALEXANDERIA sinen wiue **Ic** moet van rouwen steruen dat
ic sie dat my dese mensche aldus verwinnet *ende* die vrouwe seyde hem
Ay wrede tyran ay wrede stocker en heb ic v dit niet geseyt dat ghi den
kerstenen niet doen en sout **want** haer god bescermet se *ende* vecht
voer [-haer] <+hem> [217va] **Ende** nv weet oec dat ic begeer kersten
te sijn **Ende** DACIANUS verueerde hem *ende* seyde **Och** leyder bistu oec
bedrogen **Doe** dede hi se biden haer ophangen *ende* hi deedse seer
slaen mit wreden geyselen **Ende** doe si aldus gegeyselt wort so sprac si
tot **Sunte** IORIAEN **O** IORIAEN licht der waerheyt waer meendi dat mijn
siele varen sel om dat ic niet gekerstent en bin **Ende** **Sunte** IORIAEN seyde
En twiuelt niet lieue dochter. **want** die stortinge uwes bloets sel v geuen
dat doepsel voer gode *ende* daer toe die crone der martelien **Doe** dede
die vrouwe haer gebet tot onsen here *ende* inden gebede gaf si gode
haren geest ¶ **Van** deser vrouwen spreect **Sunte** AMBROSIUS dattet geen
twiuel en is si en **wert** rechteuoert vanden engelen genomen totter
glorien *ende* besittet mit gode dat hemelrijc inder ewicheyt. ¶ **Des**
anderen dages ginc dat ordel ouer **Sunte** IORIAEN so dat hi gesleept wort
doer alle die stat van PERSEN *ende* daer na wort hem sijn hoeft of
geslagen **Ende** hi bat onsen here dat so wie hem aen riep in sijnre noot
dat hi sinen wille van gode most verweruen. **Ende** die stemme gods
antwoerde. [217vb] dattet so geschien soude als hi gebeden hadde
Ende na sinen gebede wort hi onthouet *ende* also volbrocht hi sijn
heylige martelie. ¶ **Ende** doe DACIANUS weder thuus soude rideen so quam
tvuer vanden hemel *ende* viel op hem *ende* verbernden mit alle sinen
gesinde datter niet een en ontginc. ¶ **Men** leest inder historien van
ANTYOCHIEN doe die kerstene voeren van ANTYOCHIEN *ende* souden
beriden die stat van IHERUSALEM **Doe** quam een alte sconen iongelinc tot
enen priester *ende* seyde hem dat **Sunte** IORIAEN soude wesen der
kerstenen leydsam *ende* seyde hem dat hijt waer *ende* seyde hem oec
dat hi den kerstenen seyde dat si sijn gebeente mit hem droegen binnen
IHERUSALEM **Ende** hi soude mit hem wesen **Ende** doe si voer IHERUSALEM
saten **Ende** die heydene hem seer weerden also dat die kerstene niet en
dorsten op die lederen clymmen die si aenden muren gerecht hadden.
Doe quam **Sunte** IORIAEN *ende* had een wit laken daer een root cruus in
stont *ende* wijsde hem dat si coenliken na hem souden op clymmen
ende si souden die stat winnen **Ende** si grepen oec so den moet *ende*
versloegen alle die SARRASINEN *ende* wonnen die stat. [218ra]

Van **Sunte MARCUS** den ewangelist

MARCUS die ewangelist ons heren was vten YOEDSCHEN lande geboren vanden geslachte LEUI ende hi was een ionger **Sunte** PETERS des apostels want **Sunte** PETER bekeerden ende doepten ende leerden die heylige leringe CRISTI. **Ende** hi voer mit **Sunte** PETER te ROMEN **Ende** doe **Sunte** PETER te ROMEN predicte dat heylige ewangelium doe baden die gelouige lude van ROMEN **Sunte** MARCUS dat hi dat ewangelium woude bescruien tot eenre ewiger gehuechnisse den kerstenen menschen **Ende** **Sunte** MARCUS dedet geerne **ende** bescreef dat ewangelium also als hijt van **Sunte** PETERS monde sijns meysters hadde ghehoert **ende** verstaen **Ende** **Sunte** PETER ouer las dat ewangelium **ende** vergrondet neerstelike **Ende** doe hijt al gerechtich **ende** nader waerheyt vant doe geboet hijt allen gelouigen menschen [-tott] tontfangen **ende** hi prijsdet seer **Ende** doe **Sunte** PETER sach dat MARCUS sijn sone stantachtich was inden geloue <+ so sende hine in AQUILEGIEN **ende** daer predicte hi dat woert gods **ende** bekeerde daer een ontelic volc ten gheloue> **ende** in dier stat seytmen dat hi sijn ewangelium bescreef **ende** dat selue boec is noch inder kerken van AQUILEGIEN dat hi mit sinen handen bescreef **Ende** is daer in groter [218rb] eren **ende** weerdicheyden gehouden. **Ten** lesten leyde MARCUS mit hem te ROMEN enen borger van AQUILEGIEN die ARMOGARES hiet **Ende** dien wyede **Sunte** PETER bispop van AQUILEGIEN **Ende** dese man regierde sijn kerke doechedelic **ende** eerlic. **Mer** ten lesten worden die heyden op hem mit nydicheyden veruuelt **ende** vingen dien heyligen man **ende** dodene om die minne des heyligen geloues **Ende** **Sunte** PETER sende **Sunte** MARCUS tot ALEXANDRIEN **ende** daer predicte hi eerst dat woert gods **Ende** teerst dat hi daer quam **ende** des predikens begonste **So** werter enen groten hoep der heydene bekeert totten heyligen geloue **Also** dat god also grote gracie verleende den woerden des goeden **Sunte** MARCUS dattet volc also heylichlic begonde te leuen **ende** in also groter suuerheyt dattet alle moniken scenen te wesen **ende** van volmaecten leuen die mit sijnre predicacien totten geloue worden bekeert. **Want** hi dede voer hem scone myraculen **ende** leerde hem dat godlike woert besceydelic **ende** mit zueter talen. **Mer** dat den volke meest behagede dat was dat exemplel sijns leuens. [218va] **Want** dat was alsulc **ende** so volmaect dat si hem daer alre meest aen vestichden want so wat hi leerde mitten woerden dat

volbrochte hi eerst mitten werken. ¶ **Sunte MARCUS** was also oetmoedich dat hi sinen dume of sneet om dat hi geen priester werden en soude want hi hem des hogen staets onweerdich kende **Mer Sunte PETERS** gebet ende ons heren goedertierenheyt die satedent also dat hi sijn duum ouermits myrakelen <weder> creech Also datten **Sunte PETER** biscop van ALEXANDRIEN maecte. § **Het** geuiel doe hi binnen ALEXANDRIEN quam dat sijn scoe scoerde ende brac **Ende** also hi [-sprac] verstont vten geeste gods so sprac hi **ende** seyde waerlic god heeft minen wech gespoet ende salich gemaect **ende** die duuel en sel geen macht hebben my te benemen orber te doen. **want** god heeft mi ontbonden van sinen werken **Ende** MARCUS die sach enen man die oude scoen maecte **ende** gaf hem sinen scoe te maken **ende** te lappen **Ende** doe hi dat dede doe wonde hi hem seer aan sinen [-lichaem] luchterhant **Ende** hi begonde sterkelic te roepen **Een god Een god** **Ende** doe dat **Sunte MARCUS** [218vb] sach doe seyde hi waerlic nv wetic dat god minen wech geluckich heeft gemaect **Ende** hi maecte slijc van sinen spekel **ende** bestreec daer mede die gewonde hant **ende** si wort thant genesen **Ende** doe die man sach die grote macht in sunte MARCUS so leyde hine in sinen huse **ende** vraechde hem wie hi ware **Ende** **Sunte MARCUS** belyede dat hi waer een knecht ons heren IHESU CRISTI **Ende** die man seyde ic soude alte geern IHESUM leren kennen **Ende** **Sunte MARCUS** seyde **Ic** sellen v bekent maken **Doe** begonde **Sunte MARCUS** aan te slaen **ende** predicte dien man **ende** sinen gesinde altemaele die toecuemste **ende** die passie ons heren IHESU CRISTI **ende** sijn verrisenisse **Also** dat die man gelouich wort **ende** hi **ende** alle sijn gesinde worden gedoopt ¶ **Ende** doe dat volc vander stat vernamen datter een man binnen der stat was vten lande van GALYLEEN die die sacrificie der goden versmade. doe leyden si hem lagen **ende** woudene vangen **Ende** doe dit MARCUS verstont so makede hi ANYANUS biscop vander stat dat was die man wes hant hi genesen hadde **Ende** selue voer hi inder stat PENTAPOLIS dat beduut die stat vanden tien steden **ende** bleef daer twe [219ra] iaer **ende** bekeerde daer veel volx **Ende** na dien twe iaren keerde hi weder tot ALEXANDRIEN **ende** vant daer vele kerstens volcs die ANYANUS bekeert had die alle volcomelic **ende** heylighlic leefden als voerscreuen is **Ende** die biscopen vanden tempel pijnden hem seer **Sunte MARCUS** te vangen **Ende** daer na opten paeschdach doe **Sunte MARCUS** misse dede **So** quamen die papen der afgoden te samen **ende** vingen den heyligen man **ende** worpen hem een zeel om den hals **ende** togene doer die stat **ende** sleeptene ouer die straten [-ende die stene worden root van sinen bloede **ende** doe sine

lange hadden gesleept so sloten sine inden kerker] der stat roepende.
Slepen wi den ouden verre totten iongen verre **Ende** sijn heylige vleysch
bleef cleuende aender sraten **ende** die stene worden root van sinen
bloede **Ende** doe sine lange hadden gesleept so sloten sine inden kerker
daer die engel gods tot hem quam **ende** troesten. **Oec** so quam daer
onse here *IHESUS CRISTUS* dien troeste **ende** suetelic gruete seggende.
Vrede si mitti MARCUS mijn ewangeliste **En** ontsiet v niet want ic mit v bin
ende sel di verlossen **Ende** doe die [219rb] dach quam worpen si hem
echter een zeel om den hals **ende** togen **ende** sleepten die ene strate op
ende die ander neder seggende **S**lepen wi den ouden verre totten
iongen verre **Ende** doe **Sunte** MARCUS dus lange gesleept was so dede hi
sijn gebet inder pinen **ende** loefde **ende** dancte gode vander pinen die
hi weerdich was om sinen naem te liden **Daer** na seyde hi vader in dinen
handen beuele ic minen geest **Ende** mit dien woerden gaf hi gode sinen
geest **Dat** gesciede int iaer ons heren .lvij. onder den keyser NERO.
¶ **E**nde doe die bose menschen **ende** der afgoden papen ouer een
droegen dat si sinen licham bernen wouden **Doe** wert die lucht so
donker **ende** het wert so seer hagelende donrende **ende** blixemende
datter nyemant so boes noch soe quaet en was of so coene hi en pijnde
hem thus te comen **ende** te vlien **Ende** aldus lieten si den heyligen
licham daer alleen leggen **ende** die kersten quamen **ende** begroeuent
mit alder eeran **ende** weerdicheyt in die kerke. **Aldustanich** was die
sceppenis van **Sunte** MARCUS licham. **Hi** hadde ene lange nüese **ende**
diepe [219va] wijnbrawen scone ogen **ende** achter cael **Enen** langen
baert wel gescep van leden. **Middelbaer** van outheyden. **Hi** was suuer
van begeerten **ende** vol van godliker gracien. **¶** **I**nt iaer ons heren .ccc.
ende lxvij. so brochten die van VENEGIEN **Sunte** MARCUS licham wt
ALEXANDRIEN tot VENEGIEN **Ende** daer is in **Sunte** MARCUS ere een kerke
gemaect wonderlike scone. **¶** **W**ant eenrehande coeplude van VENEGIEN
quamen tot ALEXANDRIEN **ende** dadingen also mit bedinge **ende** mit gelde
tegens tween papen die **Sunte** MARCUS lichaem te wachten hadden dat si
al heymelic **Sunte** MARCUS licham lieten nemen **ende** tot VENEGIEN voeren.
Ende doemen sinen lichaem wten graue boerde so wert so sueten roke
al ALEXANDRIEN doer dats alden luden wonderden waen dien sueten roke
quam **Ende** doe si voeren te scepe **ende** si anderen luden seyden dat si
Sunte MARCUS licham voerden so seyder een van hem. **M**achschiens ghi
voert eens anders <mans> lichaem wt EGYPTEN die v gegeuen is. **ende**
ghi waent dat ghi **Sunte** MARCUS voert **Ende** thant keerde hem dat scip
daer **Sunte** MARCUS in was snellike omme **ende** [219vb] voer op die side

vanden scepe daer die geen in was die dat sprac ende stieter herdelic
aen ende toech een stukke vander sponden ende en hielt oec niet op eer
die man ende alle die ander seyden ende belieden dattet **Sunte MARCUS**
licham was **Eens** nachts geuielt dattie scepe snellike voeren ende van
groten storme ende donkerheyde der nachten so en wisten die
stuermans niet werwaert si varen of stueren wouden **Doe** vertoende
hem **Sunte MARCUS** enen monic die sinen lichaem bewaerde ende seyde.
Segt desen luden dat si haestelic haer zeyl stri[-c]ken want si en sijn niet
verre vanden lande **Ende** doe si dat zeyl gestreken hadden ende den
anker gescoten ende die morgenstont toe quam doe vonden si hem
houdende aen enen eylande **Ende** waer dat si henen voeren nochtan dat
si niemant niet en seyden wat si voerden so quamen die luden van allen
hauen ene eylanden daer si voer bi voeren hem seggende **O** goede
lude **O** salige lude die des goeden **Sunte MARCUS** lichaem heen voert **Toeft**
hier doch een luttel ende laten ons aenbeden. **Een** stuerman die daer
inden scepe verherdet was ende [220ra] niet gelouen en woude dat
daer **Sunte MARCUS** lichaem waer die wert beseten mitten duuel ende wert
so lange daer of gequellet thent hi voerden heyligen lichaem gebrocht
wort ende hi gelyede dat hi volcomelic geloefde datter **Sunte MARCUS**
lichaem waer **Ende** doe hi verledicht wert doe dancte hi gode ende voert
aen had hi **Sunte MARCUS** in groter eren ende weerdicheyden. ¶ **O**p een
tijt inden iaer ons heren .M.cc.lxi. was tot PAPYEN inden conuent der
predicaer orde een brueder die seer geestelic ende heyligh was die
IULIANUS hiete ende was geboren van FAUENTEN **Ionc** van lichaem mer
graeu ende wijs van herten **Doe** dese goede brueder lach in sinen
dootbedde so vraechde hi den prior om sinen staet ende hoe hine
troeste doe seyde die prior dat hi hier niet lange wesen en soude want
hi den doot opten hals hadde **Doe** wert hi seer blide ende vrolic ende
loefde gode van alle sijnre herten ende riep **O** brueders geeft mi stat
ende geruum mijn siele te varen wt minen lichaem want van
onuertelliker vruechden sel si springen wt minen lichaem want ic huden
so bliden mare vernomen heb dat ic scheyden [220rb] sel van deser
onsalicher valscher werlt **Ende** hi hief sijn hande te hemele ende seyde
O here leyde mijn siel wt desen kerker op dat si dinen name belien
mach **Ende** och ic onsalich mensche wie sel mi verlossen vanden licham
deser doot. **Ende** hem ginc aen licht slaep aen also dat hi een luttel
slumerde **Ende** doe sach hi **Sunte MARCUS** tot hem comen ende ginc
sitten neffens sinen bedde. **Ende** een stemme wort daer gehoert die
seyde MARCUS wat doetstu hier **Ende** **Sunte MARCUS** antwoerde **Ic** bin hier

gecomen tott desen mensche die steruen sel want sijn dienst is gode ontfanclic **Ende** die stemme seyde noch waer om coemstu meer tot hem dan [-tot] ander heyligen **Ende** MARCUS seide. **Hi** had sonderlinge begeerte *ende* deuocie in my *ende* plach dicke die stat te versueken daer mijn lichaem rustet. **Ende** daer om coem ic hem nv vanden in die vre sijnre doot. **Ende** altehants quamen daer witte lude *ende* maecten daer thuus al vol. **Ende Sunte** MARCUS vraechde hem waer om si di hier gecomen **Ende** si seyden. **wi** sellen des brueders siele voerden ogen gods brengen **Ende** doe hi ontspranc doe seynde hi om [220va] sinen prior **Ende** vertelde hem dese dingen **Ende** doe sterf hi mit groter bliscap *ende* voer mit gode in hemelrijc.

Van Sunte MARCELLUS paeus.

MARCELLUS was paeus te ROMEN .ix. iaer *ende* vier maende *ende* regierde die kerke *ende* dat heylige geloue vromelic **Ende** die twe bose keysers DYOCLESIANUS *ende* MAXIMIANUS deden hem vangen *ende* leyden tot den tempel der afgoden om daer den afgoden offerhande te doen des hi in geenre wijs doen en woude **Ende** doe hi daer vele pinen *ende* tormenten om liden soude moeten so ontsach hi hem van menscheliker crancheyt dier groter pinen *ende* leyde twe coornken wyerokes inder afgoden sacrificie **Doe** dreuen die heydene grote bliscap mer die goede gelouige hadden groten rouwe daer tegen mer al was dat hoeft wat cranc geworden die lede en worden nochtan niet versuft mer si weerden hem manlike *ende* en ontsagen des keysers dreyginge niet **Doe** vergaderden die gelouige alle totten paus **MARCELLUS** *ende* bescoudene seer *ende* veel [220vb] **Ende** doe hi dat sach had hijs groten rouwe *ende* bleefs te male inden ordel der bisscopen **Ende** die biscopen seyden dat en moet niet gescien dat yemant ordel geuen soude ouer den pawes **Mer** siet selue aen wat ghi misdaen hebt *ende* geeft ordel ouer v seluen mit uwes selues monde **Ende** MARCELLUS die paus suchte *ende* weende seer *ende* hem was seer leet sijn afkeren *ende* ontsette hem seluen vanden paeuscap **Mer** alle die gemeenscare der kerstenen koren hem weder also dat hi paeus bleef **Ende** doe die keysers hoerden seggen sinen rouwe so deden sine weder vangen **Ende** doe hi in geenrewijs den afgoden offerhande woude doen so deden sine onthoefden **Ende** dese twe keysers worden also verwoet [-d] tegen die kerstenen dat si binnen eenre maent xvij^m, menschen deden doden

Ende doemen desen paeus onthoefden soude so seyde hi dat hijs niet weerdich en waer datten die kerstene begrauen souden **E**nde daer om verboet hi allen luden bi den banne dat hem niemant begrauen en soude **E**nde of hem yemant begroeue dien dede hi te banne **E**nde daer om bleef sijn lichaem .xxxv. <+dage> onbegrauen leggen **D**aer na vertoende hem [221ra] **S**unte PETER dien paus die na MARCELLUS paus was welke oec MARCELLUS was geheten **e**nde seyde hem MARCELLE brueder waer om en begrauestu my niet **E**nde hi seyde **H**ere en sidi niet lange begrauen **E**nde **S**unte PETER seyde **I**c telle mi onbegrauen te sijn also lange als ic MARCELLIJN onbegrauen sie **E**nde MARCELLUS seyde **H**ere en weti niet dat hi se alle verbannen heeft die hem begrauen souden **E**nde **S**unte PETER seide **E**n wetestu niet hoe gescreuen is dat een ygelic die hem seluen vernedert verheuen sel werden. **D**at soudestu gedacht hebben **D**aer om ganc nv **e**nde begraeften tot minen voeten **E**nde MARCELUS die paeus ginc thant heen **e**nde dede als hem **S**unte PETER beual.

Van **S**unte ATHANASIUS biscop.

ATHANASIUS was een heilich biscop **e**nde een vroem voervechter des kerstenen geloues **D**aer om so leet hi vele veruolginge **e**nde menich swaer lidien vanden keyser CONSTANTINUS **I**a van alle der werlt **e**nde sonderlinge vanden valschen kerstenen die ARRIANE waren geheten **e**nde hadden den keyser tot hare valscher geloue getogen waer om dese heylige biscop van steden tot steden verdre[221rb]ven **e**nde gesocht wort **E**nde **a**ldus quam hi van ouer meer tot TRIER tot dien heyligen biscop [-CONSTANTINUS] MAXIMINUS die hem een wijl tijs bi hem verbarch **E**nde daer maechte hi den psalm **QUICUMQUE WLT SALUUS ESSE etcetera.** dat een volcomen fundament is des kersten geloues **E**nde ten lesten quam hi weder mit eren in sinen biscuits stoel tot ALEXANDRI<+>EN **e**nde daer rustede hi doe in vreden **e**nde sterff in onsen here.

van **S**unte VITAEI martelaer

SVnte VYTAEL was een eerbaer ridder **e**nde was ouerste raet PAULINUS des ouersten proests van ROMEN **D**ese heylige VITAEI hadde een heylige

kersten vrouwe te wiue die VALERIA hiete Ende daer bi wan hi twe sonen die oec ridders waren ende heylige martelaers. Want si storten haer bloet om die minne ons heren ende die een hiete GERUASIU^s ende die ander hiete PROTHASIU^s. ¶ Tot eenre tijt doe dese VITAE^L quam tot PAULINUM sinen here binnen der stat van RAUENNEN so sach hi daer enen medicus die een gelouich kersten man was die VRSIANUS hiete ende menige pine dogede om die minne ons heren Ende ten lesten doemen hem onthoefden soude [221va] so ontsach hi den doot also zeer dat Sunte VITAE^L vreesde dat hi hem vanden duuel altemael soude hebben laten verwinnen Daer om riep hi tot hem mit vryer stemmen O VRSIANE lieue brueder ende medicus en wildi seluen niet verslaen mitter ewiger doot du die doch ander lude plagueste te gansen ende te genesen Ende want du nv vele pinen ende tormenten hebste geleden so en begif niet die crone die di te hant van gode bereyt sel wesen Ende doe dit VRSIANUS hoerde so was hi te male gesterct ende getroest in onsen here ende hadde groten rouwe om die vrese die hi gehadt hadde ende ontfinc vromelic ia blidelic den doot ende die martelie. Ende Sunte VITAE^L deden begrauen mit groter eren Ende hier na en woude hi niet meer comen tot PAULINUM sinen here Des belchde hem PAULIJN seer want hi niet weder bi hem en woude comen Ende want hi VRSIANE gesterct had in sijnre passien Ende oec want hi openbaerlic beliede dat hi kersten was Ende hi deden vangen ende binden ende hangen aen enen scupstoel Ende doe seyde Sunte VITAE^L tot hem Du biste te mael een sot dattu mi waenste te bedriegen ende ic mi altoos gepijnt heb ander [221vb] kerstene vroem ende sterc te maken Doe seyde PAULIJN tot sinen knechten Gaet ende leydet hem totten afgoden ende is dat hi hem geen sacraficie en wil doen so maect enen put also diep dat daer twater wt coemt ende daer werpten leuendich in ende dobbeten toe Ende die bose knechten deden dat hem haer quade here hiete doen ende groeuen daer Sunte VITAE^L al leuendich int iaer ons heren .lvij. onder NERO den keyser. ¶ Een vanden papen der afgoden die den raet gaf datmen Sunte VITAE^L aldus doden soude. Hi wert thant beseten vanden duuel ende seuen dage was hi verwoet ende liep also roepende op Sunte VITAE^L graf Sancte VYTAEL du bernste mi Ende tenden den seuenden dage deden die duuel springen in een ryuier ende daer verdranc hi onsalichlic ende voer ter hellen. Ende VALERIA Sunte VITAE^L wijf keerde weder tot MEYLANEN ende vant daer sommige lude den afgoden offerhande te doen ende etende van dier offerhande. Ende doe si se noden mit hem te eten So antwoerde si Ic bin een kersten wijf

*ende mi en is niet georloft te eten vander duuelen spise. Doe si dat hoerden sloegen si se also seer dat se haer knechten die [222ra] mit haer gecomen waren nauwe leuende van daen brochten ende voerden se in haer herberge *ende* binnen drien dagen sterf si salichlic *ende* voer tot gode.*

Van enen heyligen martelaer geheten PETER

PETER die nywe martelaer hi was een vroem kempe der waerheyt in die orde der PREDICAREN. **H**i wert geboren als een claer licht vten roke als een lelye vten dijstele *ende* netele *ende* als een rode rose vten doornen **O**m dat hi van ongelouigen ouders geboren wert een claer PREDICAER *ende* hi voert *quam* een zuuer maget vanden genen die onreyn waren van herten *ende* van lichaem *ende* om dat hi een voerbarich martelaer *quam* vten doornen dat was vanden genen die gewijst waren ten ewigen tormenten **M**er hi huede hem te male vander dwalinge *ende* ongeloue sijnre ouders. ¶ **D**oe hi .vij. iaer out was *ende* hi eens tijs vander scolen *quam* so vragede hem sijn oem die oec onghelouich was wat hi geleert hadde **E**nde het seyde dattet geleert hadde **I**c geloue in gode den almachtigen vader scepper des hemels *ende* der eerden [-want hi en sciep niet die dingen diemen siet.] [222rb] **E**nde die oem seyde totten kinde **E**n seg niet scepper des hemels *ende* der eerden. **w**ant hi en sciep niet die dingen diemen siet **M**er die duuel sciept altemael. **M**er dit kint seide dattet bet geloefde dattet geleert hadde dan dat hi hem seyde **E**nde [-hi] die oem begonste hem hier of te trecken *ende* te ontraden al dat hi mochte **M**er dit kint veruullet mitter graciens des heyligen geestes verwannen also mit sijns selfs reden dat hi niet en wiste waer hem kerent **E**nde hi verdroecht onweerdelic datten een kint so verwonnen hadde **E**nde hi verteldet den vader dat si onderlinge geredent hadden **E**nde hi riet hem alle dat hi mochte dat hijt kint vander scolen houden soude. **w**ant ic vrese sprac hi als PETERKEN wel geleert sel wesen dat hi hem dan geuen sel totten lichten wiue MARIEN *ende* also sel hi onse geloue breken *ende* scoren **D**ese man sprac waer al en wist hijs niet want doe hi seyde dat PETERKEN die ewe der ongelouen destrueren soude so prophetierde hi als een ander CAYPHAS **M**er om dat onse *here* dese dingen wrochte so en dede die vader niet als hem die brueder riet **w**ant hine noch wel bi enen ongelouigen man hopede te [222va] brengen tot sijnre witte wanneer hi geleert soude wesen in die conste gramatica. ¶ **D**oe dit

goede kint sach dattet niet seker en was te wonen mitten serpenten so versmade hi die werlt *ende* sijn vader *ende* moeder *ende* ginc inder predicaren orde **Ende** hoe wel *ende* volcomelic hi daer in leefde dat getuget INNOCENCIUS die paeus in eenre epistelen *ende* seyt **Doe Sunte PETER** in sinen iongen dagen hem kerent woude vander boesheyt deser werlt so ginc hi inder predicaren orde *ende* leefde daer in wel naden tijt van xxx. iaren in vele duechden *ende* vol geloues *ende* saliger hopen so volstont hi inder godliker minnen **Om** die bescerminge des geloues so was hi so vuerich dat hi ouermits der minnen gods was in enen eenpaerliken stride tegens die ongelouige mit onuersaechder herten **Ende** ten lesten wert sijn lange pine voldaen in saliger martelien **Ende** hi die dus vaste was inden steen des geloues **wert** ten lesten mitter passien gedodet *ende* voer op tot *CRISTUM* om te werden gecroont. **Hi** hielt oec altoos suuerheyt van herten *ende* van licham *ende* en gaf nie consent in dootsunden als warachtige lude seyden dat sijn biech[222vb]ters waren **Ende** om dat een knecht wanner hi weeldelic geuoedet wert hem dicwyl settet tegen sinen here so dwanc hi stadelic sijn vleysch mit abstinencien *der* spisen *ende* des drancs op dat hi sinen vyanden geen orsake geuen en soude mit trager ledicheyt **Hi** oefende hem altoos in die godlike <+gerechticheit> **Ende** veronledichde hem also in georlofden saligen dingen dat die ongeorlofde dingen in hem geen stat en vonden **Ende** also bleef hi vry van die geestelike scalcheyt des duuels. **Des** nachtes alsmen pleget te rusten **Gemeenlic** wanner hi een luttel had geslapen so stont hi op studieren in die heylige script **Ende** den tijt des slapes veronledichde hi meest int waken **Mer** des dages was hi veronlediget in die salicheyt der [-heyliger sc] menschen **want** altoos was hi predikende *ende* lerende of biechte horende of hi pijnde hem te verdriuen die valsche leringe der ongelouiger mit sterken redenen daer hi in wtnemender gracie sonderlingen zege toe hadde **Hier** en bouen was hi bequaem in deuocien *ende* sach in oetmoedicheyden *ende* genuechlic in onderdanicheyden suet in goedertierenheyden *ende* in mede[223ra]dogen *ende* volstandich in gedoechsamheyden *ende* bereyt in caritatien *ende* wel beset in rijpheychden van allen goeden seden **Ende** om die grote duechden die hi in *hem* had so toec hi alle menschen ter duecht hi was oec vuerich gode minnende *ende* een voerbarich oefenaer des geloues *ende* een ernstich strider voer die bescerminge des geloues **Hi** had tgeloue so vast in sijnre herten geprint dat hi *hem* seluen altemael gaf inden dienst des gelouen also dat alle sijn werken toenden die duecht des gelouen *ende* begeerde oec eernstelic om dat geloue te

steruen [-dan ouermits martelien. Hi dede oec vele myraculen] **Ende** bat gode eenpaerlic dat hi niet en moste steruen dan ouermits martelien. **Hi** dede oec vele myraculen bi sinen leuen. **Want** op een tijt doe die goede kersten tot MEYLANEN enen vanden ongelouigen biscoppen geuangen hadden **ende** daer vele bisscoppen **ende** geestelike personen vergadert waren **ende** oec vele anders volcs vander stat daer **Sunte PETER** dien biskop ondersueken **ende** examineren soude van sinen geloue **ende** het ouermits dien **ende** ouermits der predicacien verre opden dach gecomen was [223rb] **ende** alle die daer waren seer gepinicht worden vander hetten **So** seyder een vanden ongelouigen voer hem allen tot **Sunte PETER** **O** verkeerde PETER bistu also heylich als daer di dit sotte volc voer hout. **waer** om laetstu dan dit volc steruen van hetten **ende** en bidstu dinen god niet dat hi tusschen die hetten **ende** den volke een wolken sette dat dit volc niet en sterue mit deser hetten. ¶ **Sunte PETER** antwoerde hier op wiltu gelouen te laten dijn ongelouicheyt **ende** dat warachtige geloue tontfangen ic sel onsen here bidden **ende** hi sel doen dattu geseit hebste. **Doe** riepen alle die ongelouige **ende** seyden dien man **Beloue** beloue **want** si seyden dat hijt niet en soude connen gedoen dat hi beloeft hadde om dat si geen wolken en sagen **Ende** die goede kersten worden bedroeft om dattet **Sunte PETER** beloeft hadde **ende** vreesden of die heylige kerke enige scande lidē mochte **Ende** doe hem die ongelouige man niet verbijnden en woude **So** seyde **Sunte PETER** mit groten betruwen **Om** dattet openbaer werden moet dat god een scepper **ende** maker is alre dingen beyde die sienlic sijn **ende** diemen niet sien en mach **Ende** om der goeder [223va] kerstenen troest **ende** om der sundaren scande so bid ic [-onser vro] <+go>de datter enige wolken moet comen staen bouen den volke tegen die sonne **Ende** te hant als hi een cruce gemaect had so quam een wolken [-tegen] bouen den volke als een pauwelioene **ende** duerde een lange vre ¶ **Doe** die ongelouicheit seer in LOMBERDYEN [-duerde] groeyde **ende** daer vele steden mede besmet waren **Om** dattie paus INNOCENTIUS dese duuelsche quaetheyt te niete woude maken so sende hi vele ondersuekers daer of wt der predicaer orde tot vele steden in LOMBERDYEN Mer om dat tot MEYLANEN alte vele ongelouiger lude waren die oec groot waren **ende** machtich **ende** vol vander duuelscher const **Ende** want die paus wiste dat **Sunte PETER** was vroem van herten <also> dat hi die menichte der vyanden niet ontsien en soude **ende** hi oec so volstandich was dat hi sinen wedersake in genen dingen wiken en soude mer manlic wederstaen **ende** verdriuen die bedriechnisse der ongelouiger **Ende** hi

mitter godlicher conste dies hi vol was sterkelic verwinnen soude haer valsche argumenten ende gecierde redenen. Daer om [223vb] sette hi desen vromen kempe te MEYLANEN ende in alt lant daer omtrint ende ordenierden ondersueker vandeser quaetheyt ende gaf hem des volle macht. Hier om dede **Sunte** PETER neerstelic dat hem beuolen was ende sochte al omme ende ouer al dese quade ongelouige ende en gaf hem geen ruste mer hi verwanske ouer al ende verdreefse machtelic also dat si niet wederstaen en mochten der wijsheyt ende den geeste die in hem sprac Doe dit die ongelouige sagen so worden si verstoert ende bedroeft ende begonsten ouer een te dragen dat sine doden wouden ende dochten dat si dan rustelic leuen souden waert dat dese PETER diese so grotelic persequierde gedodet ware Daer om doe **Sunte** PETER dese onuerüerde predicaer ende die cort martelaer werden soude <+in> die tiende reyse dat hi tot MEYLANEN ginc om die ongelouige te sueken so wert hi inden wege doot geslagen Also die paeus INNOCENCIUS scrijf in desen woerden. Doe **Sunte** PETER dese predicaer ginc vander steden CUMANA daer hi prior was tot MEYLANEN wert om te ondersueken die ongelouige also ic hem beuolen <+had> so hadden die ongelouige enen van hare geselscap gehuert mit [224ra] beden ende mit gelde ende die dode **Sunte** PETER inden wege ende doerwonde hem al thoeft mit enen zweerde ende hi en ontuloe hem niet mer hi ontfinc vriendelic sijn slage ende beual gode sinen geest seggende. Here in dinen handen beuelic mynen geest Hi begonde oec dat geloue als den credo te lesen ende daer in sterf hi als die mordenaer beliede dien dode doe hi vanden kerstenen geuangen wert Ende oec **Sunte** PETERS geselle die daer mede was dien die mordenaer oec also sloech ende wonde dat hi cort daer na <daer of> sterf. Mer als hem **Sunte** PETER noch een luttel verroerde so stac dese felle mordenaer sijn sweert al doer sinen lichaem. ¶ Op dien dach dat hi gemartelijt wert so verdiende hi te wesent confessore prophete martelaer ende leraer ende maget Hi was ten eersten confessoor om dat hi dat geloue CRISTI vromelic beliede ende oec al steruende Oec mede had hi op dien dach sijn biechte gedaen na sijnre gewoenten ende gode geoffert die sacrificie sijns loues. Hi was martelaer om dat hi voer tgeloue gedoot was ende sijn bloet storte. hi was prophete om dat hi tot dier tijt den sage als den quartaen had Ende doe sijn gesellen sey[224rb]den dat hi op dien dach tot MEYLANEN niet en soude mogen So antwoerde hi En mogen wi tot onser brueder huus niet comen so sellen wi mogen herbergen tot **Sunte** SIMPLICIANUS Ende het gesciede also want doemen sinen heyligen licham droech so en

mochten die brueders niet brengen tot hare herbergen als tot haren huse om des groten volcs willen dat daer was **Mer** si settene tot **Sunte SIMPLICIAENS** ende daer bleef hi dien nacht. **Hi** was leerre in dien dat hi openbaerde ende leerde in sinen leuen ende in sijnre doot ende mit sijnre doot dat heylige warachtige geloue. **Hi** was ene reyne maget van herten van licham van wille ende van begeerten. ¶ **Sijn** passie is seer gelijc der passien ons heren in vele saken. **Want** onse here was gepassijt om die waerheit des geloues die hi predicte ende PETRUS om die waerheyt des geloues die hi bescermde **Onse here** was gepassijt vanden ongelouigen volke der IODEN mer PETRUS was gedodet vanden ongelouigen kerstenen **Onse here** was omtrint paeschen gecruust ende PETRUS wort gemartelijt tot dier seluer tijt. **Onse here** seyde inden [224va] cruce **Vader** in dinen handen beuele ic minen geest ende PETRUS riep die selue woerde doemen hem dootsloech. **Onse here** was geleuert inder doot om dertich penninge ende PETRUS was vercoft om xl. pont PARISISE datmen dootslaen soude **Onse here** bekeerde vele menschen mit sijnre doot. ende PETRUS bekeerde vele ongelouiger menschen mit sijnre doot **Want** al destrueerde **Sunte PETER** seer in sinen leuen die ongelouicheyt der quader kerstenen nochtan so worden si na sijnre doot so seer te nyete gemaect mit sijnre verdienten ende myrakulen die hi dede dat vele quade kerstenen haer dwalinge lieten ende gauen hem inden wille der heyliger kerken. **Also** dat alle die van MEYLANEN waren ende in grauescap daer omtrint daer seer veel ongelouiger kerstenen waren die worden alle also gesuuert **want** die sommige worden verdreuen ende die sommige worden bekeert also datter nergent geen ongelouige en dorsten openbaren **Ende** veel vanden genen die hem bekeerden gingen inder predicaer orde die daer oec na die quade kerstenen ende haer hulpers seer persequierden. **Gelikerwijs** [224vb] als SAMPSON meer PHILISTINEN dode al steruende dan al leuende **Ende** also een weytcoornkijn dat in die eerde vallende gestoruen ende gedodet is ontsprutet in ene scone aer ende een druue die geperst wort oueruloedelic wt geeft haer vuchticheyt ende also die edele crudens te meer ende te bet welruken als i gepuluert sijn **Ende** als een mostert zaet alst te wreuen wort menichfoudelic wt geeft sijn crachte **Aldus** wast mitter doot **Sunte PETERS** bi wien die ongeloue meer verdreuen wort ouermits sine verdienten ende gebede ende claerheyt sijnre martelien dan hi se ye in sinen leuen had connen verdriuen. ¶ **Seer** vele myrakulen dede god om sinen wille daer die paus of scrijft dat na sijnre doot dicwile die lampen onstaken die bouen sinen graue hingen bi hem hem

seluen als oec getugen die brueders der predicaers dat si dicwyl grote lichten sagen neder comen vanden hemel op die stede daer hi gepassijt was ende van daer weder op varen tot den hemel. Want het was wel recht dat hi die dat licht des geloues so seer verheuen ende gesterket hadde dat hem sonderlinge myraculen vanden lichte gescien soude.

¶ Een die inder [225ra] werscap sat mit vele anderen ende hi des heyligen mans miraculen lachterde ende hi mit enen mont vol nemende sprac. Dat hi dien mont vol niet verswelgen en mochte of hi daer sunde aen dede. Thant bleef dien mont vol so vaste steken in sinen strote dat hijt wt noch in en conde brengen. Vluchtes had hi rouwe in hem seluen om dat hi al ontuerwet wort ende waende gestoruen hebben Mer hi beloefde dat hi dies nummermeer doen en soude Ende thant keerde hijt wt ende wort genesen. ¶ Te FLORENTINE bider predicaren kerke stont een iongelinc die ongelouich was mit anderen iongelingen voer een tafel daer Sunte <PETERS> martelie in gemaelt was ende doe hi den mordenaer sach staen slaen mit den zweerde so seyde hi Of ic daer geweest had ic woude so seer geslagen hebben ende doe hi dit geseyt had wort hi te hant stom Ende doe hem sijn gesellen vrageden wat hem lette ende hi hem niet antwoerden en mochte so leyden sine thuus wert Ende hi wert thant beruert van binnen ende bat Sunte PETER mitter herten dat hijt hem vergeuen woude ende beloefde al dat hi mochte worde hi weder sprekende [225rb] dat hi sijn sunden biechten woude ende al sijnre ongelouen of gaen Ende doe wort hi vluchtes sprekende ende quam ten predicaren ende biechte sijn sunden ende liet sijn ongelouicheyt. ¶ Doe een scip in die zee verderuen soude ouermits den vreseliken tempeest op enen donkeren nacht ende alle die sciplude van anxte aenriepen menigen sancte Mer doe si geenre hulpen gewaer en worden ende hem seer ontsagen te verdrenken So was daer een van IANÜEN ende hi seyde hem allen Ghi manne brueders en hebdi niet gehoert hoe een bruelder was vander predicaren die PETER hiet die gemartelijt wort ende hoe onse here veel teykenen bi hem doet. Nu dan laten ons deuotelic aen roepen want ic hope hi onse gebet horen sel Ende doe si alle Sunte PETER mit innicheyden aen riepen So sagen si den reep daer men tseyl aen doet al vol tortijssen staen so dat alle die donkerheyt vander nacht daer mede wert verdreuen ende in enen claren dach verwandelt. Ende bouen dat zeyl saghen si enen staende in eens predicaren habite van welken si niet en twiuelden ten was [-te] Sunte PETER [225va] Ende thant ruste die zee ende wert herde sachte Ende doe dese sciplude te IANÜEN gecomen waren so quamen si ten

predicaren ende dancten gode ende **Sunte PETER** ende vertelden dat myrakel. ¶ Dese heylige martelaer **Sunte PETER** verledichde veel menschen die seer ende swaerlike beseten waren vanden duuelen hi verwecete veel doden na sijnre doot ende verdreef den sage den canker den fistel ende alle manieren van siechten hoe zwaer si waren. Die blinde maecte hi siende die doue horende die malaetsche suuerde hi **Ende** alle manieren van teykenen dede bi hem die goede here die wonderlic is in sinen [-teykenen] heyligen ende louelic in sinen wtuercoren **Dien eer** ende glorie si van ewen tot ewen **Amen.**

Van sunte PHILIPS den apostel ons lieues heren IHESU CRISTI.

PHILIPPUS die apostel ons heren **IHESU CRISTI** doe hi xx. iaer in SICHEM gepredict hadde so vingenen die heydene ende dwongenen aen te beden den afgoden die MARS hiete **Doe quam** daer rechteuoert een ouergroot drake van onder daer dat beelde op stont die des biscops soen die dat vuer [225vb] inder sacrificien aen diende versloech ende twe manne daer toe wes knechte den apostel PHILIPPUM inder vangenisse bewaerden ende maecte alle die ander mitten stanke sijsn blasens also dat si siec ende euelachtich worden **Doe** seyde hem PHILIPPUS die apostel wildi gelouen in **CRISTUM** ende breken dat beelde des afgodes ende aenbeden des heren cruce in sijnre stat v sieken sellen genesen ende die doden sellen verwecht worden **Die gene** die daer gepinicht worden riepen **Doch** dat wi genesen worden wi sellen desen god rechteuoert aen stucken slaen **Doe** geboet **Sunte PHILIPPUS** den drake dat hi neder inder woestinen daelde also dat hi genen mensche en deerde ende rechteuoert sceyde hi van daen datmens niet meer en sach. **Doe** maectse PHILIPPUS al gesont ende verwecete die drie doden ende predicte den gelouigen een iaer lanc ende maecte priesteren ende dyaconen van hem **Daer** na quam hi in ASIA in een stat die hiet IEROPOLUS ende verdreef daer <+eenrehande> ongelouige menschen wt **Dese** PHILIPPUS had twe dochteren die heylige mageden waren ouermits welken die here vele menschen totten geloue bekeerde **Sunte PHILIPPUS** riep alle die bis[226ra]copen ende priesteren te gader seuen dage eer hi sterf ende seyde **Dese** seuen dage heeft mi die here om uwer leringe willen verleent ende hi was doe lxxxvij. iaer out. **Daer** na vingen hem die heydene ende nagelden gelijc sinen meyster dien hi predicte aen den cruce **Ende** also voer hi totten heren **Ende** dat volc dien hi geleert ende

gepredict hadde si bleuen heylighlic leuende. § **Sijn** twe dochteren worden bi hem begrauen die een aan die een side ende die ander aan die ander zide. ¶ **Van** desen heyligen apostel seit die heylige leraer YSIDORUS inden boeke vanden leuen vander geboerten *ende* vanden steruen der heyligen. **PHILIPPUS** predicte *CRISTUM* in *GALLIA* *ende* brochte die wrede heydene *ende* die duuternisse die omtrint die verwoede weste [-se] <+zee> gelegen waren tot den lichte der wijsheyt *ende* totter hauen des geloues. ¶ **Sunte IERONIMUS** seyt van dien anderen **PHILIPPUS** die geen apostel en was mer een vanden .vij. diaken dat hi op die achtende *idus* van **Iulio** mit veel teykenen *ende* myraculen rustede in onsen here bider stat **CESARIA** *ende* dese heylige man had vier dochteren dat al heylige mageden waren [226rb] Dese drie worden bi hem begrauen mer die vierde leyt bi *EPHESUM*. Die eerste **PHILIPPUS** was een vanden .xij. apostelen ons heren <+ende die ander was een vanden vij dyaken die die apostelen coren nader opuaert ons heren> daer **Sunte STEUEN** die ouerste of was. Die eerste als die apostel **PHILIPPUS** leit begrauen bi *IERAPOLIM* Ende dese ander die een diake was leyt bi *CESARIAM*. Die eerste als die apostel had twe dochteren die heylige maechden waren *ende* prophetissen Ende dese ander hadder vier dat oec heylige mageden waren.

Van Sinte IACOB DEN MYNREN.

IACOBUS die heylige apostel ons heren die geheten is DIE MINRE **Sunte IACOB** ofte **IACOBUS DIE GERECHTIGE**. **Hi** wort geheten **ALPHEUS** sone niet allene naden vleysche mer oec nader bedudinge des names. **want** alpheus beduut geleert te sijn of leringe ouermits der ingeestinge der wijsheyt *ende* leringe der ander menschen. **Alpheus** beduut oec voeruluchtich als vander *werlt* die te versmaden Ende alpheus hiet oec een van dusenden ouermits bewisinge der oetmoedicheyt. **IACOBUS** hiet oec ons heren brueder want hi onsen here seer gelijc was **Ia** also gelijc dat se vele [226va] menschen niet wel onderkennen en conden. **Want** daer om namen die **IODEN** doesi *CRISTUM* vangen souden een teyken des cussens van **IUDA** diese wel onderkende op dat si **IACOBUM** voer *CRISTUM* niet en vingen **Dat** selue getuget oec **Sunte IGNACIUS** inder epistelen die hi tot **Sunte IAN EWANGELISTEN** screeff. **Waert** mi georloft van di so woudic geerne te *IHERUSALEM* comen om te sien den eerweerdigen **IACOBUM** die getoenaemt is DIE GERECHTIGE daermen of seit dat hi *IHESU CRISTO* alte

gelijc was inden aensichte inden leuen *ende* in alre manieren sijnre
wanderinge recht oft sijn brueder waer teffens gedragen van eenre
moeder **Si** seggen daer of mocht ic hem sien dat ic recht *IHESUM CRISTUM*
sage na alre scepnisse *ende* manieren sijns lichams. **Of** hi is ons heren
brueder geheten. **Want** also onse here *ende* IACOBUS die apostel van
tween susteren gecomen waren also waren oec IOSEPH onser lieuer
vrouwen man *ende* CLEOPHAS **Sunte** IACOBS vader twe gebruederen ¶ **Of**
hi is geheten ons heren brueder om dat sonderlinge vordel der
heylicheyt sijns leuens *ende* daer om wort hi voer alle die ander
apostelen bis[226vb]scop tot *IHERUSALEM* gemaect. **Hi** is oec geheten
IACOBUS DE MINRE om dat ondersceyt vanden anderen IACOBUS die
ZEBEDEUS sone was *ende* die DIE MEERRE hiet want al was dese eerste
Sunte IACOB ouder hi wort later onder die apostelen ons heren
gheroopen. **Ende** dese gewoente wert noch in vele cloesteren gehouden
dat mense outste rekent die daer eerst in comen al waren si oec ionger
van iaren *ende* minre <+van> heyligen leuen. ¶ **Hi** is oec geheten
IACOBUS DIE GERECHTIGE om die verdiente sijnre sonderlinger heylicheyt.
Want also **Sunte IERONIMUS** seyt so was hi van so groter weerdicheyt *ende*
heylicheyt gerekent onder den volke dat si den soem van sijnre cledinge
mit groten gedrange begeerden te roeren **Van** sijnre heylicheyt scrijft
EGESIPPUS die inder apostelen tiden was aldus. **IACOBUS** ons heren
brueder die DIE GERECHTIGE *van* hem allen geheten was ontfinc die kerke
van ons heren tiden durende tot [-nv] <ons> toe **Hi** was van sijnre
moeder lichaem geheyliget. **Hi** en dranc wijn noch geen dinc daermen
dronken of werden mach. **Hi** en at nye vleysch sijn hoeft en wort nye
gescoren. **Hi** en plach niet te baden. **Hi** en wert mit [227ra] geenre
oliën bestreken. Altoos had hi aen een linnen cleet datmen hiet enen
kedel. **Hondert** werue bugede hi sijn knyen des dages inden gebede
ende hondert werf des nachtes. **waer** om hadden sijn knyen een zwel
gelijc oft waer aenden versen **Ende** om dese eenpaerlike gerechticheyt is
hi DIE GERECHTIGE geheten **Ende** daer om wortet hem alleen onder alle
die ander apostelen verhenget te gaen in sancta sanctorum niet om daer
in te offeren mer sijn gebet te doen **Men** seyt dat hi die eerste was onder
den apostelen die misse dede **Ende** die eere deden hem die apostelen
om sijn grote heylicheyt dat hi na ons heren hemeluaert alre eerst misse
tot *IHERUSALEM* dede **Ia** eer hi biscop gemaect wort **Alsmen** inDER
APOSTELEN WERC vint dat die discipulen in die leringe volherdende bleuen
ende inder mededeylinge der brekinge des broots dat vander missen te
verstaen is **Of** lichte daer om hietet dat hi eerst dede want hijt

eerst in biscops gewade dede **Als** PETRUS daer na tot ANTYOCHIEN *ende*
MARCUS tot ALEXANDRIEN. § **Sunte IERONIMUS** seyt dat **Sunte** IACOB altoos in
reynicheyden bleef *ende* daer in sterf **Op** den goeden vrydach doe
on[227rb]se here gestoruen was **Als** IOSEPHUS *ende* IERONIMUS seggen **So**
loefde [-So loefde] **Sunte** IACOB dat hi niet eten noch drinken en soude
eer hi onsen here verresen sage **Opten** paeschdach doe hi noch sonder
eten gebleuen was openbaerde hem onse here *ende* den genen die mit
hem waren *ende* seyde settet die tafel *ende* broot **Daer** na nam onse
here dat broot *ende* gebenedidet <*ende* gaft> *ende* seyde IACOBUM.
Stant op lieue brueder *ende* et want des menschen soen is verresen
vander doot. ¶ **I**nt seuende iaer sijns biscopdoms doe die apostelen des
paeschens te *IHERUSALEM* vergadert waren vraechde hem IACOBUS hoe vele
onse here doer hem gewrocht hadde *ende* seyde dat den volke voert
En*de* doe hi seuen dage lanc mitten anderen apostelen voer ANNAS *ende*
CAYPHAS *ende* sommich *der* IODEN inden tempel gepredict hadde *ende*
het daer bi was dat si gedoept wouden wesen **Quam** daer een man
haestelic in *ende* began te roepen **O** ghi manne van *ISRAHEL* wat doe di
waer om lati v van desen touenaers bedriegen *ende* maecte so veel
gerufts onder den volke dat si die apostelen wouden stenen **Ende** die
man clam op daer IACOBUS stont [227va] *ende* predicte *ende* werpen
neder daer hi al sijn leefdage seer of hincte. **Ende** dit leet hi int seuende
iaer nader opuaert ons heren. ¶ **D**oe die IODEN in sinen dertichsten iaer
sagen dat si PAULUM niet en mochten doden omdat hi totten keyser
appellierde *ende* te ROMEN gesent was **D**oe keerden si haer wredelike
veruolginge tegens IACOBUM *ende* sochten orsaken tegen hem *ende*
quamen tot hem seggende **Wi** bidden di dattu dat [-du dat] volc
wederroepste want het dwaelt na *IHESU* *ende* waent dat hi si *CRISTUS*.
Daer om bidden wy dattu dat volc wilste op den paeschdach van *IHESU*
raden wi sellen di alle onderdanich wesen *ende* sellen mitten volke een
getuuch geuen van di dattu gerechtich biste *ende* niemants persoen aen
en sietste. **D**oe setteden si hem op een hoge stede inden tempel *ende*
riepen mit luder stemmen seggende **O** alre gerechtichste der mannen
dien wi alle sculdich sijn onderdanich te wesen **Want** dit volc dat dwaelt
van *IHESUM* die gecrucet is so sprec ons wt wat di daer of dunct. **D**oe
antwoerde die heylige IACOBUS. **Wat** vraechdi mi vanden sone des
menschen siet hi sit inden hemel totter [227vb] rechterhant der
ouerster mogentheyt *ende* sel comen ordelende leuende *ende* dode **Die**
kerstene worden hier in seer verblijt *ende* hoerdent geerne. **Mer** die
SCRIBEN *ende* die PHARIZEEN seyden wi doen qualic dat wi dit liden

datmen *IHESU* al sulken getuuch geue. **I**aet ons op clymmen *ende* werpene of op dat die ander verueert werden *ende* *IHESU* niet en gelouen. § **D**oe riepen si alle mit luder stemmen *ende* seyden. **O** o die gerechtige heuet oec gedwaelt. **S**i clommen op *ende* worpene of *ende* steenden seggende. **I**aet ons stenen *IACOB* den gerechtigen. **D**oe en sterf hi nochtan niet rechteuoert **M**er hi keerde hem omme staende op sinen knien *ende* seyde. **H**ere ic biddi vergift hem want si niet en weten wat si doen **D**oe riep een vanden priesteren des tempels. **I**c bids v [-dat] hout op wat doe di. dese gerechtige bit voer ons dien ghi steent **D**oe greep een van hem eens volres rec *ende* sloech hem mit enen groten slage die herne in **want** hi vrese hadde dat hi ontgaen mochte **E**nde aldus bleef die heylige apostel *IACOBUS* doot *ende* voer mit sulker martelien totten here *ende* wert begrauen bi den tempel. **D**it seit EGESIPPUS **E**nde doe dat volc sijn doot wre[228ra]ken woude doe vlogen si rechteuoert van daen. ¶ **I**OSEPHUS seit dat die stat van *IHERUSALEM* also iamerlic gedestruert wort *ende* verderft wort *ende* die IODEN verscyefelt dat dat seer gesciede om die sunden die die IODEN begingen aender doot **Sunte** *IACOBS* des gerechtigen **M**er doch alre meest ouermits der doot ons heren *IHESU CRISTI* die daer gesciede **D**ese verderuinge seyde hem die here te voren doe hi seyde **S**i en sellen in di den enen steen op den anderen niet laten o[-p]<m> dattu niet bekent en hebste den tijt dijnre vandinge. **M**er want god den doot des sundaers niet en wil mer dat hi bekeert werde *ende* leue so gaf hi hem tijt penitencie in te doen *ende* verbeyde xl. iaer lanc na hare penitencien op dat si geen ontscout hebben en souden *ende* riep se daer stadelic toe ouermits sinen heyligen apostelen **E**nde alre meest ouermits desen goeden heyligen **Sunte** *IACOB* want hi daer bispop was tot *IHERUSALEM*. **M**er want se onse here mit geenre vermaninge wederroopen en mochte so woude hi se mit wonderliken dingen verueren want binnen dien .xl. iaren die hem god tot hare penitencien verleent hadde gescieden den IODEN veel wonder[228rb]liker dingen. **W**ant daer was een seer blenkende sterre gesien die recht enen sweerde geleec *ende* dreygede die stat van bouen een heel iaer lanc bernende mit groter vlammen ¶ **I**n eenre hoechtyt ter middernacht quam also claren schijnsel omtrint den tempel dat si waenden alle dattet claer dach had geweest. § **I**nder seluer feesten wort daer een coecalf totten offer gebrocht dat onder der dienre hande haestelic een lam wan. § **C**ort daer na worden daer bider sonnen onderganc vele wagene *ende* gewapende lude in die lucht in al dat lant gesien *ende* omme ringeden die stede mit groten heer onuersienlic

§ Op enen anderen feestdach gingen die priesters op eenre nacht inden tempel om den dienst na haere gewoenten te doen ende vernamen beroeringe ende gerufte ende hoerden stemmen haestelic seggende. Laet ons van hier sceyden. § Vier iaer eer *IHERUSALEM* belegen wort was daer een man die op enen feestdach onuersienlic began te roepen Een stemme van oesten Een stemme van westen Een stemme vanden vier wijnden Een stemme op *IHERUSALEM* Een stemme opten tempel. Een [228va] stemme op die brudgomme Een stemme op die brude Een stemme ouer alt volc Dit riep die man sonder onderlaet. Hi en wort geuangen gepinicht ende geslagen Mer hi en mocht anders niet seggen Ende hoemen meer sloech hoe hi dat selue meer riep. Hi wert tot den rechter gebrocht ende mit swaren tormenten gepijnt Ende sijn vel ende sijn vleysch totten benen toe afgehaelt. Nochtan en bat hi om geen verlichtenis noch en screyde noch en riep yet ander Mer tot elken slage riep hi mit groten gelude dat selue ende dede oec daer toe wee wee di *IHERUSALEM* Dit scrijft JOSEPHUS § Ende want die IODEN van deser vermaninge hem niet en bekeerden noch vanden groten wondere niet [-verwon] verueert en worden So sende onse here naden viertichsten iaer VESPASIANUM mit TITUS sinen sone die die stat van *IHERUSALEM* te gronde verderfden Ende dit was die maniere haers comens aldaer.

¶ Doe PYLATUS sach dat hi IHESUM ontsculdelic verordelt hadde so had hi anxt voer TYBERIUS des keysers toorne ende sende enen sinen vrient die ALBANUS hiet om sijn onscout voerden keyser te doen. ¶ Inder seluer tijt bewaerde VESPASIANUS GALATYEN van des keysers TYBERIUS wegen Ende PYLATUS bo[228vb]de ouermits dat hem die wint contrarie was wort scipbroken ende most van node daer aen landen ende wert tot VESPASIANUM gebrocht Ende daer was een gewoente so wie scipbrokich was die was mit liue ende mit goede dies heren van dien lande.

VESPASIANUS vraechde hem wie hi waer of waen hi quame of waer hi woude. Hi seyde Ic bin van *IHERUSALEM* ende come van daer ende wil te ROMEN VESPASIANUS seyde Du coemste wt wiser lude lande du biste meyster van medicinen ende daer om moetstu mi genesen.

V[-A]<+E>SPASIAEN had een manier van wormen [-in]<+van> sinen kintschen dagen in sijnre nuesen Die man seyde weder. here ic en versta mi op geen medicine ende daer om en can ic di niet gesont maken.

VESPASIANUS seyde Gheneestu mi niet du selste daer om steruen Die man antwoerde hem weder die die blinde siende heeft gemaect ende die vyande verdreuen ende die doden verwect die wetet dat ic die conste van medicinen niet en can Doe vragede VESPASIANUS wie is dat daer du

also grote dingen of segste. **D**ie man seyde weder **T**is *IHESUS VAN NAZARENEN* dien die IODEN van nydicheyden gedoot hebben *ende* gelouestu in hem du soutste genesen **D**oe seyde VESPASIANUS **I**c geloue dattie gene die [229ra] die doden verwecket mi oec van deser siekte verlossen mach **E**nde die wile hi dit seyde vielen die worme wt sijnre nosen *ende* hi wert rechteuoert gesont **D**oe wort VESPASIANUS mit groter vruechden veruult *ende* seyde **I**c bin seker dattet die gods soen is die my genesen mochte **I**c sel mit orlof des keysers mit gewapender hant voer *IHERUSALEM* varen *ende* alle die sijnre doot sculdich waren te gronde verderuen. **E**nde seyde voert tot ALBANUM PYLATUS bode **B**i minen orloue vaer weder thuus behoudelic lijf *ende* goet. ¶ **V**ESPASIANUS toech te ROMEN *ende* verwerf van TYBERIO den keyser orlof IUDEAM *ende* *IHERUSALEM* te verderuen *ende* vergaderde in langen tiden groot heer daer hi mede tot *IHERUSALEM* quam *ende* beleydet op enen paeschdach mit groter crachten al om *ende* om *ende* besat daer in een ongetelde menichte van volke die om der hoechtijt daer van allen landen vergadert waren. ¶ **E**nde een wijltjts eer dit gesciede waren die gelouige kerstene vanden heyligen geest vermaent van daen te sceyden *ende* quamen in een stedekijn ouer die IORDANE dat PELLA hiete **O**p dat als die goede menschen wt waren dat dan die wrike gods op die stede *ende* ouer al dat bose volc [229rb] mochte comen. **M**er eerst belach hi een stat in IUDEEN die IONAPARA hiet daer IOSEPHUS een prince *ende* een *here* of was *ende* helt die stat manlic tegens hem mitten sinen. **T**en lesten sach IOSEPHUS dat hi se niet houden en mocht *ende* ginc mit elf IODEN in een huus dat onder die eerde stont daer si vier dage honger ledien **E**nde wonden lieuer tegen IOSEPHUS consent daer steruen dan VESPASIANO onderdanich te wesen *ende* wonden malkander doden *ende* haer bloet gode offeren tot eenre sacrificie **E**nde want IOSEPHUS die meeste onder hem was *ende* daer om wonden si hem eerst doot slaen op dat god ouermits der wtstortinge sijns bloets te eer vernoegte worde *ende* wonden daer om malkander lieuer doot slaen dan inder ROMEYNRE hande te comen. ¶ **I**OSEPHUS was wijs *ende* en woude niet steruen *ende* maecte hem seluen een rechter der doot *ende* der sacrificien *ende* dede tusschen tween *ende* tween lote werpen wie eerst steruen soude. *ende* dat lot viel nv opden enen *ende* nv opden anderen thent dattet ten lesten IOSEPHUM selue mit enen anderen geboerde. **D**oe nam IOSEPHUS want hi strenge *ende* snel was den anderen sijn zweert *ende* [229va] geboet hem sonder verbeit te kiesen weder hi leuen woude of steruen. **H**i antwoerde mit vresen **I**c en wederseg dat leuen niet mach ict mit

dijnre genaden behouden Doe verwerf IOSEPHUS mit enen die hem
heymelic was aen VESPASIANUM dat hem <+sijn> leuen gegeuen worde
Ende doe IOSEPHUS voer hem gebrocht was So seyde VESPASIANUS tot hem
Du hadste den doot verdient had di dese man niet verbeden. IOSEPHUS
seide watter misdaen is men macht den besten kerden. VESPASIANUS seyde
Die geuangen is wat mach hi doen IOSEPHUS seyde **Ic** sel wat doen
mogen wilstu mijn woerde horen Doe seyde VESPASIANUS **Ic** geue di orlof
ende wattu goets seggen selste wil ic horen Doe seyde IOSEPHUS die
keyser van ROMEN is doot **ende** die raet van ROMEN heeft di in sijn stede
keyser gemaect. VESPASIANUS seide **Bistu een prophete waer om en**
hebstu deser stat niet geprophetiert dat se van mi becrachtiget soude
werden. IOSEPHUS seide **Ic** hebt hem xl. dage te voren geseit **Cort** daer na
quamen boden van ROMEN **ende** seyden dat VESPACIANUS keyser gecoren
was Doe voer hi te ROMEN **ende** liet TITUM sinen soen mit [229vb] den
besitte voer *IHERUSALEM* bliuen **Mer** doe TYTUS hoerde dat sijn vader
keyser gecoren was wort hi mit also groter vruechden **ende** bliscappen
veruult dat sijn zenen van coutheyden te gader togen **ende** wert in dat
een been vergicht **ende** seer cranc. IOSEPHUS was wijs **ende** verstont
dattie crancheyt van ouerdragender groter bliscap gecomen was **ende**
datmen contrarie mit contrarien genesen moste **Ende** vraechde of daer
yemant waer inden *here* daer hi yet sonderlinge wederseggens op hadde
Doe verstont hi dat <+daer een knecht was dien> hi sonder toornlic
wederseggens sijns herten niet sien en mochte noch oec sinen name
horen noemen. § IOSEPHUS seyde tot TYTUM. **wilstu** genesen so gif hem
allen geleyde die huden in minen geselscap sellen comen **Ende** TYTUS
dede also **Doe** dede IOSEPHUS een maeltijt bereyden **ende** sette sijn tafel
recht tegens TITUS ouer **ende** dede dien knecht tot sijnre rechter siden
sitten **Doe** TITUS dien knecht sach wort hi mit so groter swaricheyt
verstoert **ende** ontset. **Ende** die te voren van alte groter vroecheden
vercout was die wort vanden ontfingen des toorns verwermt **ende** die
senen weder wt gerect **ende** wert genesen **Doe** ontfinc TITUS dien knecht
[230ra] in genaden **ende** IOSEPHUM tot sijnre vrienscap **Doe** *IHERUSALEM*
twe iaer van TITO beseten was. **was** daer onder ander ellendicheyt also
groten honger onder hem allen dat die ouders den kinderen die kinder
den ouders die manne den wiuen die wiue den mannen die spise niet
alleen vten handen mer malkander vten tanden braken. **Sterke**
iongelinge die bider straten recht als beelden sonder siele dwaelden
vielen neder **ende** storuen van honger. **Die** die doden groeuen vielen
dicwyl op die doden doot. **Die** stanc der doden was so groot datmen se

mitter stat goede moste grauen **Mer** der doden worden also veel **Ende** al datter was ginc so te niete datmense niet grauen en mocht mer men werpse ouer die muren. ¶ **Doe** TYTUS omme ginc **ende** alle die dale vol doder lichaemen sach **ende** alle dat lant vol stancs. boerde hi sijn hande al screyende te hemelwerts op **ende** seyde. **Here** god du weetstet dat ic dat niet en doe. § **Die** honger was daer also groot dat si haer scoene **ende** rie[-p]<m>e aten **ende** alle dat leder dat si crigen connen. ¶ **Een** vrouwe die edel **ende** ryc plach te wesen **Doe** die hongerige rouers haer huus hadden opgebroken **ende** haer al [230rb] genomen datter in was **ende** haer niet datmen eten [-en] mochte en bleef **So** nam si haers selues sukende kint in haren handen **ende** seyde **Eenre** onsaliger moeder [-een] onsalige kint in stride in honger **ende** in rouinge tot wes behoef sel ic di behouden **O** mijn kint com nv **ende** wes dijnre moeder een spise den hongerigen rouers een verwoetheyt **ende** een fabule der werlt **Doe** si dit geseit had namsi dat kint **ende** verworchedet **ende** coectet **ende** attet half **ende** hemelde dat ander deel op. **Die** ommelopende hongerige rouers vernamen den roke vanden gecoecten [-kinde] vleysche **ende** braken in dat huus **ende** dreychden die vrouwe te doden ten waer dat si dat vleisch voert haelde **Doe** ondecete die moeder des kints lede **ende** seyde **Siet** ic heb v dat meeste deel gehouden **Doe** worden die manne mit alsulker eysinge begauet dat hem die spraec ontginc. **Doe** seyde dat wijf **Dit** kint hoert mi toe die misdaet is mijn. **etet** vrilic ic hebt selue gebaert **ende** selue daer eerst of gegeten **Sidi** daer of verueert ic selt al eten want ic heb die helfte al rede op **Die** manne worden verueert **ende** [230va] gingen al beuende van daen. ¶ **In** dat anderde iaer des keyzers VESPASIANUS wan TYTUS sijn sone *IHERUSALEM* **ende** verderfde die stat **ende** den tempel te gronde **Ende** also als die IODEN *CRISTUM* van IUDAS om .xxx. penninge coften also vercoft hi .xxx. IODEN om enen penninc. ¶ **IOSEPHUS** beschrijft datter .xcvij. dusent IODEN vercoft worden. **Ende** seuentienwerf hondert dusent storuenre van honger **ende** vanden sweerde. ¶ **Men** leest doe TYTUS in *IHERUSALEM* quam sach hi een seer dicke mure die hi geboet te breken daer vant hi enen eersamen grawen man in sitten **ende** dat was IOSEPH van ARAMATHIEN die vanden IODEN daer in gesloten **ende** gemuert was om dat hi *CRISTUM* had begrauen **ende** hi seyde dat hi van dier tijt altoos mit hemelscher spisen geuoet was **ende** gesterct mit godliken lichte. ¶ **Doe** VESPASIANUS die keyser doot was wert TYTUS sijn sone keyser na hem gemaect **Die** een goedertieren man was **ende** seer milde **ende** van also groter goetheyt als *IERONIMUS* **ende** *EUSEBIUS* getugen dat hi op enen auontstont gedenkende

wort hoe dat hi in dien dage niet goets gedaen en hadde noch den armen [230vb] niet gegeuen dat hi beclagede ende sprac O vriende desen dach van huden heb ic verloren. ¶ Lange tijt na dat IHERUSALEM gedestruueert was so wouden eenrehande IODEN IHERUSALEM weder tymmeren Ende doe si des morgens vroe wt gingin vonden si vele crucen inden douwe. Si waren verueert ende keerden weder. Des anderen dages gingen si weder ende een ygelic vant bloedige crucen aen sine cleder Si waren seer verueert ende vlogen anderwerf. Mer doe si derdewerf weder gingen so worden si van enen vuer dat van onder vter eerden [-g] op sloech altemael verbrant Ende daer om en dorstes hem daer na niement meer onderwinden te tymmeren.

Vander vindinge des heyligen cruce.

DAt heylige cruce wert op desen dach geuonden. ende het wert daer te voren van ZETH geuonden [-geuonden] inden eertschen paradyse van SALOMON inden berge van LYBANUS. Vander coninginnen van SABA in SALAMONS tempel. Vanden IODEN inder piscinen Van HELENA der coninginnen inden berge van CALUARIEN. Dat heylige cruce ons heren wert .cc. iaer geuonden nader verrisenisse ons heren [231ra] Men leest in NYCODEMUS ewangeliie. Doe ADAM siec was dat doe SETH sijn sone ginc totter porten des eertschen paradises ende eyschede die olye der ontfermherticheyt om sijns vaders licham daer mede te bestriken ende gesontheyt daer of te ontfangen Doe quam tot hem MICHAEL die prince der engelen ende seyde En wil niet arbeyden noch screyen om die olie des houts der ontfermherticheyt te vercrigen want dat en mach geen sins wesen eer veruult sijn vijf dusent ende oec vijf hondert iaer. ¶ Men leest anderswaer dat hem die engel een telch gaf ende hiete hem dat planten opten berch van LYBAEN Ende die sommige seggen dat hem die engel van dien houte gaf daer ADAM in sundichde ende seyde hem So wanneer dat hout vruchte brochte so soude sijn vader genesen Doe hi thuus quam vant hi den vader doot ende hi plantende dien telch op sijns vaders graf Ende daer of wies een groot boem duerende tot SALAMONS tiden toe. SALOMON versach dien sconen boem ende hieten houwen ende inden tempel leggen. Nochtan als IOHANNES BELETH seyt so en mochte hi tot geenre stede inder tymmeringe te punte comen. want hoe dattet [231rb] die tymmerlude maecten dat hout was altoos te lanc of te cort Daer om worden die werclude onweerdich ende verworpent

ende leydent ouer een slenc een brugge te wesen den luden ouer te gaen. Doe die coninginne van SABA quam om SALOMONS wijsheyt te horen ende si ouer dien seluen poel gaen soude sach si inden geest dat der werlt behouder aen dat hout gehangen soude werden ende en woude ouer dat hout niet gaen mer si aenbedet rechteuoert. ¶ Die sommige seggen dat die coninginne dat selue hout indes tempels tymmeringe sach Ende doe si thuus quam dede sijt SALOMON te weten dat aan dien houte een steruen soude ouermits wies doot der IODEN ryc verdeluwet soude werden. SALOMON nam dat hout daer wt [-ende dedet] Ende dedet seer diep grauen inder eerden Daer na wert daer een piscine gemaect die offerhande in te wasschen daer die beroeringe des waters plach te gescien Ende die zieken te genesen. Niet alleen want die engel daer neder daelde. mer oec mede ouermits crachte der toecomender vruchte dies houts. ¶ Doe die passie ons heren nakende [231va] was doe began dat voerseyde hout op dat water te driuen Ende doe die IODEN dat sagen doe namen sijt Ende bereyden onsen here een cruce daer of. ¶ Dat cruce CRISTI was van vier manieren van houte gemaect als van palmbomen cypressen olyuen Ende van cederbomen. want aenden cruce waren dese viere aldus Als dat op gaende houdt Ende dat was van palmen. Dat dwers hout Ende dat was cypressen Die tafel bouen daer IHESUS NAZARENUS coninc der IODEN aan gescreuen stont Ende was van olibomen Dat bloc daer dat cruce in geset was Ende was van cedarbomen houte. § Dit ondersceyt der houte schijnt Sunte PAULUS te menen daer hi seyt. Op dat ghi mit allen heyligen begripen moget. welc dat si die breetheyt die lancheyt die hoecheyt Ende die diepheyt. Dit beduut Sunte AUGUSTINUS vanden cruce ons heren daer die breetheyt of was inden dwers houte daer die hande aen gerect waren Die lancheyt ginc vander eerden op totter breetheyt toe daer dat licham aen hinc. Die hoecheyt was als bouen die breetheyt daer sijn hoeft aen neuens was Die diepheyt was beneden inder eerden verborgen. ¶ Dit weer[231vb]dige hout des crucen lach twe hondert iaer Ende meer onder die eerde gegrauen Ende was van HELENA CONSTANTINI des keyzers moeder in deser wisen gevonden. ¶ In dier tijt was bider riuieren die DANUBIUM hiet een ontellike me menichte der heydenen vergadert Ende wouden ouer die ryuiere Ende alle dat lant totten oesten toe mit haerre machten bedwingen Die keyser CONSTANTINUS vernamt Ende quam mit sinen heer op die ryuiere leggen. Der heydene menichte wies seer aen Ende woude cort ouer die ryuiere comen ¶ CONSTANTINUS wort seer verueert want hi sach dat si des anderen dages mit hem meenden te striden. Des

nauolgenden nachtes wort hi vanden engel gods gewect ende vermaent opwert te sien Doe sach hi inden hemel een teyken des crucen van claren lichte gemaect daer mit gulden letteren aldus bouen gescreuen stont In dien teyken selstu verwinnen Doe wort hi getroest vanden hemelschen visioen ende maecte een gelikenisse des crucen ende geboet datmen dat voer sijn heer soude dragen. waer om hem god den zege gaf ende hi viel op sijn vyande ende verdreefse ende hi sloecher een grote menichte doot. ¶ [232ra] Doe riep CONSTANTINUS alle die bissopen der tempelen te gader ende onderuragede vlitelike wat gode dat dat teyken toe behoerde. Doe si geantwoert hadden dat sijs niet en wisten Doe quamen daer sommige kersten toe die hem die verborgentheyt des heyligen crucen ende dat geloue der heyliger drieoudicheit claerlic vertelleden Doe gelouede hi volcomelic in CRISTUM ende ontfenc dat heylige doepsel. ¶ Een ander historie seyt hier van. Doe MAXENCIUS dat ROEMSCHE RIJC aen vacht dat CONSTANTINUS die keyser bi eenre bruggen quam ende mit hem soude striden doe was hi seer anxtuoldich. ende om hulpe te vercrigen soe boerde hi dicke sijn ogen op inden hemel ende sach oestwert een teyken des crucen daer in dat blenkende was mit vueriger vlammen bi welken die engelen stonden die hem seyden CONSTANTINE in desen teyken selstu verwinnen. Doe hem verwonderde wat dat wesen mochte openbaerde hem CRISTUS des nachtes daer na mit dien teyken dat hi inden hemel gesien hadde ende geboet hem sulken teyken te maken. Ende seyde dattet hem inden stride te hulpe soude comen. ¶ Doe wort CONSTANTINUS [232rb] blide ende vander victorien te hants versekert. Ende teykende dat teyken des crucen dat hi inden hemel gesien had in sijn voerhoeft ende alle die ridderlike bannieren des gelijcs. Ende droech selue een gulden cruce in sijn rechter hant. Daer na bat hi den heer dat hi niet en verhengede dat sijn rechterhant die hi mitten zaligen teyken gewapent hadde beulect worde mitter wtstortinge des bloets. Mer dat hi hem van sinen vyanden sonder enige bloetstortinge victorie gaue. ¶ MAXENCIUS geboet omene verscalkinge scepe in die ryuier te leggen. ende lose bruggen daer op te maken. Mer <+doe> CONSTANTINUS bider ryuieren quam so had MAXENCIUS sijns selues werc vergeten daer hi den anderen mede bedriegen woude ende quam haestelike voer ende geboet dat hem alle die ander volgeden ende wort daer in sijns selues verscalkinge bedrogen ende verdrunken daer in die ryuiere. ¶ Doe wort CONSTANTINUS eendrachtelic van hem allen ontfangen mer hi en geloefde tot noch toe niet volcomelic noch en had dat heylige doepsel niet ontfangen mer een

luttel tijts daer na sach hi een visioen van **Sunte PETER ende van [232va]**
Sunte PAULUS Ende wort van **Sunte SILUESTER** den paus gedoept **ende** van
sijnre malaetscheyt gereyniget **ende** gelouede volcomelic voert aen in
CRISTUM Ende also sende hi daer na HELENA sijnre moeder tot *IHERUSALEM*
om dat cruce ons here te sueken ¶ **Doe HELENA tot IHERUSALEM** gecomen
was geboet si alle die wise der IODEN diemen inden lande vinden mochte
voer haer te vergaderen **Dese HELENA was een stal wachtster als Sunte**
AMBROSIUS seyt in desen woerden. **Si seggen** dat dit een stal wachster was
Ende vanden ouden CONSTANTINO tot enen wiue genomen. **Die** daer na
dat keyserijc vercreech. **Het** was een goede stal wachtester die des heren
cribbe also eernstelic versochte. **Het** was een goede stalwachster die
dien stal wachter kent die den gewonden man vanden mordenaers
inden stal brochte. **ende** sine wonderen genas. **Het** was een goede stal
wachtster die alle dinc rekende als drec op dat si *CRISTUM* mochte winnen
ende daer om verhiefse *CRISTUS* wt enen nederen staet totten conincrijc.
Dit seit AMBROSIUS. ¶ **Doe** die IODEN als voerseyt is tot haer gecomen
waren worden si seer verueert **ende** seyden tot malkander **Waer** om
waendi dattie conin[232vb]ginne ons tot haer heeft doen vergaderen
Doe seyde een van hem die IUDAS hiet. **Ic** wetet dat si van ons weten wil
waer dat hout des cruces is daer *IHESUS* aen gecruust was **Daer** om siet
daer toe dats niemant en lie. **Doe** di des niet so weet dat sekerlic dat
onse ewe te nyete sel gaen **Ende** onse vaderlike settinge sellen te gronde
verderft werden. **Want** ZACHEUS mijn oude vader seydet SYMEON minen
vader **Ende** mijn vader doe hi steruen soude seyde mi **Sich** kint als dat
cruce *CRISTI* gesocht sel werden so wijst lieuer eer du enige pine lideste
want van dier tijt voert en sel dat volc der IODEN nergent regnieren. **Mer**
die den ghecruusten aenbeden die sellen regnieren **want** hi is *CRISTUS* die
gods sone **Doe** seyde ic hem **Vader** mijn kenneden onse ouders dat hi
waerlic die godes soen was waer om nagelden si hem dan aender galgen
des cruces **ende** mijn vader antwoerde. **Kindt** die here kennedet dat ic
nye in haren rade en was mer wederspracse dicwile. **mer** want hi der
PHARISEEN <+sunden> lachterde so deden si dat hi gecruust wort. **mer**
hi verrees des derden dages **ende** daer na voer hi te hemel daert sijn
dis[233ra]cipulen aensagen **ende** STEPHANUS dijn brueder geloefde in
hem **ende** daer om wort hi vander IODEN verwoetheyt gesteent **Daer**
omme kint sich daer toe dattu hem noch sinen iongeren niet [-en
steenste] qualic en spreecste § **Doe** seyden die IODEN tot IUDAM **Alsulke**
dingen en heb wi nie gehoert. **Nochtan** ist dattie coninginne daer of
vraget sich dattuut haer in geenre wijs en seggeste **Doe** si voer die

coninginne stonden ende si hem vrageden vander stede daer die here gecruust was ende si haer die stede in geenre wijs wisen en wouden doe geboet si datmense alle bernen soude **Si waren** verueert ende leuerden haer IUDAM ouer ende seyden **O** vrouwe dit is eens gerechtichs propheten soen hi bekent die ewe wel **ende** hi sel di alle dinc die du van hem begeerste openbaren. **Doe** liet si alle die ander **ende** hielt IUDAM alleen **ende** seyde hem **Die** doot **ende** dat leuen is voer di geset kies welc du liefste wilste. **Wijs** mi die stede die GOLGATHA hiet daer die here gecruust was dat ic sijn cruce vinden mach. **IUDAS** antwoerde hoe mocht ic die stede [-vinden] weten. **tis** meer dan .cc. iaer geleden **ende** ic en was in dier tijt niet geboren **Die** coninginne seyde **Biden** gecruusten [233rb] **Ic** sel di mit honger doen pinigen en segstu mi die waerheit niet **Si** deden werpen in enen drogen put om hem daer mit honger te versmachten **Doe** IUDAS daer ses dage in geweest had sonder eten **ende** sonder drinken begeerde hi opten seuenden dach datmen daer wt trecken [-soude] woude hi loefde dat cruce te wisen. § **Doe** hi totter stede quam **ende** sijn gebet dede wort die stede beuende **ende** een roke [-stede] van wonderliker sueticheit wort daer geuoelt also dat hem **IUDAS** verwonderde **ende** mit beyden handen van vruechden sloech hi **ende** seyde **Inder** waerheyt **CRISTUS** du biste der werlt behouder. ¶ **Op** die stede had **ADRIANUS** die keyser enen tempel doen stichten in eenre afgodinnen ere die **VENUS** hiete **Op** dat so wat kersten op die stede aenbeden woude soude scinen die afgo[-de]dinne **VENUS** aen te beden **ende** daer om en was die stede vanden kerstenen niet veel versocht **ende** bina mit allen vergeten. **Mer** die coninginne dede dien tempel te gronde destrueren **ende** die stede weder reynigen **Daer** na scorte hem **IUDAS** op **ende** began manlic te grauen. **Doe** hi .xx. screden gegreuen hadde vant hi daer drie [233va] crucen gehudet die hi totter coninginnen brochte. **Ende** doe si dat cruce **CRISTI** vanden anderen tween mordenaers crucen niet onderscleyden en conden leyden si se midden in die stat **ende** baden gode dat hi sijn ere daer in wrochte **Ende** omtrint **der** noenen brochten si daer enen iongheling die gestoruen was gedragen. **IUDAS** hielt die bare **ende** leyde dat ene **ende** dat andere cruce op die bare op den doden licham mer hi en stont niet op. **Doe** hi dat derde cruce **daer** op geleyt had wort hi rechteuoert weder leuende. ¶ **Oec** leestmen dat een voerbarich wijf vander stat half doot lach **ende** **MACHARIUS** die biscop was van **IHERUSALEM** hi leyde dat eerste **ende** dat anderde cruuus daer op **ende** het en vorderde niet **Mer** doe hi dat derde cruce daer op geleyt had sloech dat wijf haer ogen op **ende** stont op al

genesen. ¶ **Sunte AMBROSIUS** seyt dat dat cruce *CRISTI* wort bekent ouermits dat daer bouen gescreuen stont *IHESUS NAZARENUS*. Doe riep die vyant lude inder luchte **O IUDA** du hebste recht contrarie gedaen den anderen IUDAS. want hi verriet *IHESUM* wt minen rade *ende* du hebste tegens minen raet sijn cru[233vb]ce geopenbaert. Ouermits hem had ic veel sielen gewonnen ouermits di verlies ic weder dat gewonnen was. **Ouermits hem** regnierde ic Inden volke. ouermits di werdic vten rike verdreuen. **Ia** doch ic sel di wel vergelden *ende* verwecken enen anderen tegen di die di mit tormenten dat geloue des gecruusten sel doen versaken. **Dit** seyde hi van **IULIANUS** den keyser die **IUDAM** doe hi bispot tot *IHERUSALEM* was mit vele tormenten enen martelaer *CRISTI* maecte. **Daer** na wort **IUDAS** gedoept *ende* QURIACUS geheten *ende* bispot tot *IHERUSALEM* gemaect **Ende** want HELENA die nagelen ons heren niet en hadde so bat si QUIRIACUM den bispot dat hi se in die selue stede woude soeken **Doe** hi daer quam *ende* den here gebeden had openbaerden die nagelen inder eerden als blenkende gout. **Hi** namse *ende* brochtse der coninginnen **Doe** viel si neder op haren knien *ende* neygede haer hoeft *ende* aenbedese mit groter weerdicheyt. **HELENA** brochte haren soen een deel vanden cruce dat ander deel liet si in die stede bliuen **Ende** vanden nagelen als **Sunte AMBROSIUS** seyt maecte HELENA enen breydel. **vanden** enen *ende* den anderen maectse een crone die CONSTANTINUS [234ra] haer sone plach te gebruken. **Die** sommige seggen datter nagelen vier waren. ¶ **IULIANUS** die keyser dede daer na QUIRIACUM den bispot doden om dat hi dat heylige cruus geopenbaert hadde want hi ouer al dat teyken des cruces pijnde te vernyeten. ¶ **Op** een tijt soude die keyser op een lantscap varen striden doe bad hi den bispot QUIRIACUM dat hi den afgoden woude offeren **Ende** want hi des niet doen en woude so dede hi hem die rechterhant of snyden *ende* seyde **Mit** deser hant heeft hi veel brieue gescreuen daer hi veel lude mede vander afgoden dienst heeft getogen **Doe** seyde QURIACUS **Onsinnige** hont du hebste mi vele gevordert. want eer ic geloefde plach ic totter IODEN synagogen dicwyl epistelen <+daer> mede te scriuen dat niemant in *CRISTO* gelouen <+en> soude *ende* sich nv hebstu dat hinderlike lit mijns lichaems of gesneden **Doe** dede **IULIANUS** loot smelten *ende* [-oec] in sinen mont ghieten **Daer** na dede hi een yseren bedde brengen *ende* QUIRIACUM daer op strecken *ende* bernende colen [-colen] *ende* sout *ende* smout daer onder werpen **Ende** want QUIRIACUS onbewegelic bleef seyde **IULIANUS** tot hem wilstu den goden geen offerhande doen so [234rb] sech doch dattu geen kersten en biste **Doe** hi dat niet doen en woude geboet die

keyser een diepe cule te grauen *ende* venijnde serpenten daer in te doen ende den bispot QUIRIACUM daer in te werpen mer die serpenten storuen rechteuoert. Doe geboet die keyser datmen hem in enen ketel vol siedender olien werpen soude. **Hi** sloech dat teyken des heyligen cruces voer hem *ende* ginc daer mit moetwille in *ende* bat onsen here dat hine anderwerf inder martelien woude dopen. Doe wort IULIANUS toornich *ende* geboet datmen *hem* mit enen zweerde soude doersteken *ende* also verdiende hi te steruen inden here. ¶ Van wat mogentheyden die cracht des cruces is vintmen in dien trouwen cleric die een notarius was *ende* van enen gokelaer bedrogen *ende* geleyt tot eenre stede daer hi vele duuelen vergadert hadde *ende* geloefde hem vele rijcdomme te geuen Die cleric sach daer enen swerten MOERIAEN [-staen] sitten op enen hogen stoel *ende* vele ander swerter geesten mit glauien *ende* mit stocken omtrent hem staende Doe vragede die prince den gokelaer wie is dit kint **Hi** seyde here tis v knecht. [234va] Doe seyde die duuel. Wilstu mi aenbeden *ende* mijn dienre wesen *ende* dinen CRISTUM versaken ic sel di tot mijnre rechter siden doen siden Die cleric sloech voer hem dat teyken des heyligen crucen *ende* riep vrylic dat hi een knecht CRISTI was Rechteuoert ginc alle die menichte der duuelen te nyete wt sinen ogen Daer nae ginc die cleric mit sinen here in SUNTE SOPHIEN KERKE voer dat beelde ons heren staen Doe sach sijn here dat dat beelde altoos sijn ogen tot hem waerts keerde. Hem verwonderdes *ende* dede den iongelinc nv aan die een side *ende* nv aan die ander side staende Ende altoos so keerde dat beelde sijn ogen daer op Doe vraechde hem sijn here wat hi gedaen had dattet beelde altoos op hem sach. **Hi** antwoerde dat hi anders niet en wiste dan dat hi voer die bose duuelen CRISTUM niet versaken en woude.

Vanden cruus dagen of letanien of bedeldagen

TweWerf des iaers plegen letanien te wesen Eerst op Sunte MARCUS dach *ende* dat is die meerre letanie geheten. Anderwerf drie dage [234vb] voer ons heren hemeluaerts dach *ende* dat is die minre geheten Letania beduut eyschinge of biddinge Die eerste letania is die meerre geheten om drie saken willen Inden eersten want si van GREGORIUS DEN GROten paus ingeset was Ten anderen om der stede willen daer si geordeniert was als te ROMEN want daer is Sunte PETERS setel *ende* daer om is ROMEN vrouwe van alder werlt. Ten derden om die sake daer si om geordeniert

was want dat was om die meeste plague want doe die ROMEYNE inder vasten soberlic ende heylichlic geleeft hadden Ende si te paeschen ons heren lichaem ontfangen hadden So begonsten si daer na weder te werscappen ende hem seluen te geuen tot dansen ende spul ende tot oncuuscheyden Ende hier om wert onse here also vertoornt ende sende in hem een sware plague diemen die sterfte hiet dat was dat hem die cieren ende druesen resen inden lanken Ende dese plague was so fel dat die lude haestelic daer of storuen op den wege ouer tafelen ende inden spele ende daer si saten ende spraken Also groot wassi als yemant vnyesde dat hem dicwyl daer mede die siele wt [235ra] den liue voer Ende daer om als die lude yemant hoerden vnyesen so liepen si daer toe Ende riepen God help di god segen di Ende van dier tijt pleget men des noch. want als wi yemant horen vnyesen so seggen <+wi> God segen v. Oec doe der tijt als yemant geeuwede so plagen si dicke daer mede haeren geest te geuen Ende daer om als yemant duchte dat hi gewen woude so maechte hi haestelic een cruce voer sinen mont Ende dese ghewoente houtmen noch. hoe dese plague haer begin ende eynde nam dat is bescreuen in *Sunte GREGORIUS* legende. Ten anderen hietmen dit seuenuoudige processie om dat *Sunte GREGORIUS* dese processie ordenierde in seuen ordinancien want in die eerste ordinancie gingen alle die clergie In die ander alle die moniken ende religiose. In die derde alle die nonnen. In die vierde alle die [-religiose] kinder. In die vijfde alle die leken. In die seste alle die weduwen ende die in suuerheyden hem voert aen hielden Ende in die seuende gingen alle die gehilicte lude. Mer want men nv die processie in seuenderhande ordinancien niet en doet daer om pleechtmen in vele kerken seuenwerf om[235rb]me te gaen mitter processien Om te veruullen dese voerseyde processie Ende dit doetmen eermen die crucen set. ¶ Ten derden hietmen dit zwerte crucen. want doe mense eerst dede doe wast volc van ROMEN al gecledet mit zwerten clederen in een teyken der droefheyt ouermits der plage ende in een teyken der rouwen ouermits den swerten doot. Ende om die selue saken so ouerdictemēn die crucen ende die altaren mit haren clederen want tot deser tijt so sellen alle goede lude penitencie doen ¶ Die ander letanie hiet die mynre diemen drie dage doet voer ons heren hemeluaerts dach Ende die begonde inder tijt MAMERTUS des biscops van VYENNEN die se eerst ordenierde diemen hiet die minre letanie [-want si was geordeniert van enen mynren biscop] ende bedinge ende processie. § Minre letanien hieten si om dat ondersceyt vander eerster letanien want si was

geordeniert van enen minren bispop in een minre stede ende om een minre plage Ende dit was die sake daer si om geordeniert was want op een tijt gesciede te VYENNEVELE eertbeuinge die so groot was [235va] dat si veel huse daer neder werp ende oec kerken ende oec dicwyl hoerdemen daer des nachtes groot geluut ende geruchte ende daer na gesciede noch een vreselic teyken want een vuer viel vanden hemel ende verbernedes conincs pallaes Ende daer na schiede meer wonders want gelijc dattie duuelen wilneer in die verken gingen also lietet nv onse here geschien omder menschen sunden als dat si quamen in wouue ende in anderen wilden beesten ende dese beesten en onsagen niemant Mer si quamen inden wegen ende inder poerten der stat openbaerlic ende doden wiue ende kinder ende manne Ende doe dese droeuige plague alle dage wies so geboet die voerseyde bispop sinen volke drie dage te vasten ende ordinierde letanien ende aldus verginc die plague ouermits der bermherticheyt <+gods> Daer na wertet vander heyliger kerken ingeset datmen dese letanien gemeenlic ouer alle die werlt houden soude inden drien dagen voer ons heren hemeluaers dach. ¶ Men hietse oec bedeldagen of bedinge want wi aenroepen dan alre heyligen hulpe Oec so is men sculdich dese drie dage aldus te begaen ende die godli[235vb]ke hulpe ende sijn heyligen aen te roepen in vasten om vele redenen Ten eersten om dat god die stride ende die orloge die dicwyl inden lenten geern gescien wil versoenen ende in rusten ende in vreden kerent. Ten anderen dat god die vruchten der eerden die noch teder ende morwe sijn wil behueden ende vermenichfoudigen Ten derden om dat god in ons doden wil die vleyschelike beroeringe die inden lenten meest groeyen. want inden lenten is des menschen bloet hietste ende daer om wassen dan meest inden mensche die vleyschelike beroeringe. Ten vierden om dat hem elc mensche te meer veroetmoedigen sel in penitencien ende mit vasten ende bedinge hem bequaem maken ende bereyden den heyligen geest tontfangen. Noch sijn twe ander saken die meyster WILLEM VAN ANTYCHIODORE seyt. Die eerste is om dat die kerke te betruweliker bidden sel om dat CRISTUS in deser tijt te hemel clam ende leerde sinen iongeren dat si bidden souden daer hi sprect Bit ende ghi selt ontfangen. Die ander sake is want CRISTUS onse here in dien dat hi op clam te hemel ons leerde ende wijsde dat wi hem volgen souden Als hi seyde Ic gae voer om v die stat te bereyden. [236ra] Ende aldus biddet ende vastet die kerke om dat si luttel vleysches sel hebben ende licht ende bequaem sel sijn op te vliegen. Want die ziele behoeft wel licht te

sijn ende onuerladen die *CRISTUM* volgen sel ten hemel **Ende** daer om vasten wi *ende* beden in desen tiden om dat die vasten dat vleysch mager *ende* licht maect **Want** ouermits dat wi dat vleysch in ons doden so crighen wi twe vlogelen als vasten *ende* gebet. **Want** dat sijn twe vlogelen mit welken wi mogēn vliegen inden hemel **Want** mit den vasten werden wi gemagert *ende* bequaem naden lichaem tot deser geesteliker vluchte. **Want** een vogel die vele vleysches heeft *ende* luttel plumen hi en mach niet wel vliegen **Alst** openbaer is inden strūs **Also** ist mitten mensche die sijn vleysch sere mestet *ende* mitten gebede geen vlogele en maect hoe sel hi *CRISTUM* volgen ten hemel. ¶ **Die** ander vlogel is innich gebet mit welken die siel of die geest des menschen bereet *ende* bequaem wert mit *CRISTUM* op werts te vliegen ouermits versmadinge alre tijtliker dingen *ende* sterker vueriger begeerte der ewiger dingen. ¶ **Oec** hietmen dese letanie een processie **Om** dat die heylige [236rb] kerke in desen dagen al gemene processie doet alle die werlt doer **In** welker processien men die crucen draget die clocken ludet *ende* oec die vanen draget **Om** datmen den duuel daer mede veriaecht *ende* verueert wt der menschen wanderinge *ende* geselscap want gelijc dat een coninc in sijn heer heuet sijn coninlike teykene dat sijn trompetten basunen *ende* bannieren also doet oec *CRISTUS* die ewige coninc die heeft inder kerken die clocken voer sijn trompetten *ende* sijn crucen voer sijn bannieren **Ende** also een tyran hem seer ontsien soude hoerde [-hoerde] hi binnen sinen lande eens machtichs conincs trompet die sijn vyant waer. **Ende** sage hi sijn bannieren te male beanxtet soude werden **Al** des gelijcs die duuelen die inder donkerre lucht sijn si vresen hem herde seer als *CRISTUS* trompetten dat sijn die clocken horen [-horen] luden diemen daer om oec pleecht te luden inden tempeest ofte onweder. op dat die duuelen als i horen des ewigen conincs bazunen verueert vlien sellen *ende* niet meer tempeest maken **Oec** ludet men daer om die clocken om dat die menschen daer mede vermaent sellen werden [236va] haer gebet te doen *ende* onsen here te bidden dat hi se bewaer voer plagen *ende* onweder **Ende** die crucen draechtmen oec in die processie **want** dat is dat teyken *ende* die banniere ons heren *IHESU CRISTI* des hem die duuelen seer ontsien **Also** IOHANNES GULDEMONT seit **So** waer die duuelen dat cruce ons heren *IHESU CRISTI* sien van daen vlien si *ende* ontsien den [-d] stoc daer si mede geslagen sijn **Ende** daer om pleechtmen oec in sommigen kerken wanneer daer enich tempeest of onweder verrijst die crucen te dragen [-tegens verken *ende* s] wt der kerken *ende* setse tegens dat weder om dattie duuelen sien sellen die bannieren des

ouersten coninx ende si hem ontsien sellen ende vlien Ende daer om als voerseit is so draechtmen die crucen in die processie ende ludet die clocken om dat die duuelen die inder lucht sijn van vresen sellen vlien ende ons en geen tempeest of moynisse aen doen. Men draget oec in dese processie vanen om te beteykenen die victorie der verrisenisse ons heren *IHESU CRISTI* ende van sijnre opuaert want hi op clam ten hemel als een geweldich coninc die sijn vyande verwonnen hadde ende hem genomen sinen roef als die sielen [236vb] der heyliger vaders die hi inden voerborch der hellen geuangen hadde die hem *CRISTUS* onse here geweldichlic nam ende voerdese mit hem ten hemel. Ende die vanen die in die lucht vliegen beteykenen *CRISTUM* in den h<+e>mel varende Ende also een grote menichte der kerstenen menschen inder processien gaen volgende den vanen. Also volgeden onsen here vele heyliger sielen totten hemel. Ende den sanc die men in deser processien singet beteykent ons den sanc ende die bliscap der heyliger engelen ende haren lof der geenre die hem te gemoete quamen doe hi op voer ende si hem mit groten loue ende bliscap leyden ende volchden inden hemel ¶ In sommigen kerken ist gewoente datmen in desen tween eersten dagen voerden crucen draget enen draec mit enen groten langen stert die geuullet is mit caue of mit alsulken dingen ende opten derden dach draget men achter den cruce mit enen ydelen sterte daer is bi beteykent dattie duuel regnierde in die werlt inden eersten tyde of dage voer der witten ende inden anderen dage onder der witten Mer inden derden dage der graciën so wert hi verdreuen wt sinen rike ouermits der passien ons [237ra] heren *IHESU CRISTI* ¶ In deser processien so aenroepen wi sonderlinge die hulpe der sancten ende der santinnen ende noemense bi haren namen Ende waer om dat wi die heyligen sonderlinge aenroepen bi haren name daer of sijn voerseit veel redenen. als om onser behoefticheyt bescermt te werden. voer wederstoet des lichaems ende der sielen ende voer onvrede. Ende geuesticht in allen goede ouermits der <godliker> graciën. ¶ Mer nochtan so sijnre ander gemeen saken daer die paeus om geordeniert heeft dat wi die sancten aenroepen ende aenbeden souden Als om onse armoede Om hare glorie ende om die weerdicheyt gods. want die heyligen mogen weten die begeerten der geenre die se aenroepen ouermits den godliken wille want si verstaen se inden ewigen spiegel in also veel als haer bliscap daer in vermeerret mach werden ende het ons helpen mach § Die eerste sake dan waer om wi die heyligen aenroepen dat is om onse armoede ende gebreck want wi sijn gebreclic in onsen verdienten ende daer om

aenroepen wi die heyligen op dat ons haer verdienten staen in [-d] staden ende daert ons gebrect aan onsen eygenen verdienten veruult moet wer[237rb]den bi haren verdienten ende gebede. § Oec sijn wi gebreclic in die scouwinge des lichtes dat god is ende daer om roepen wi sijn heyligen aan op dat wi sijn licht mogen bescouwen in sinen heiligen dat wi in hem seluen niet en kunnen bescouwen om onse crancheyt. Oec sijn wi gebreclic in gode te minnen ende daer om aenbeden wi sijn heyligen ende minnen sinen name in sinen heyligen. ¶ Die ander sake waer om wi die heyligen aenroepen is om haer glorie want god wil dat wi die heyligen oec aenroepen Om dat als wi vercrigen ouermits haren gebede dat wi begeren dat wise dan te meer sellen eren louen ende verheffen ende bouen al onsen here god die hem die grote weerdicheyt gegeuen heeft ende van welken alle goet is wtuloeeyende als wt eenre oersproncliker fonteynen. ¶ Die derde sake waer om wi die heyligen eren ende aenroepen is om die ere gods want wi sondich sijn ende hebben gode menichfoudelic vertoornt Ende daer om en dorren wi dicke selue van oetmoediger nederheyt ende van vresen onser sunden gode niet aan roepen of aenbeden mer bidden sinen heyligen ende sinen vrienden dat si voer ons willen [237va] dedingen ende ons versoenen voer onsen scepper Op dat hi ouermits haren verdienten ende gebede ons ontfangen wil tot sijnre graciën. ¶ In desen letanien soudemen dit veers dicwijl seggen dat die engelen plegen te singen. heilich god heilich sterc. heylige ende onsterlike god ontferme di onser want IOHANNES DAMASCENUS seyt. Doemen te CONSTANTINOBELEN opeen tijt die processie mitten letanien dede om vernoy ende liden dat si hadden so wert vten volke een kint opgeuoert inden hemel ende leerde daer dien sanc Ende doet kint weder onder dien volke gebrocht was so sanct desen engelschen sanc onder den volke Ende te hant hielt op haer vernoey. ¶ Inden rade of consilium van CALCEDONIEN was dese sanc geopenbaert ende geordeniert te houden die daer is van groter cracht ende prijs. Ten eersten om dat hi geleert wert vanden engelen inden hemel Ten anderen om dat die tribulacie ophielt ende ruste alst kint dit sanc Ten derden so ontsien die duuelen sonderlinge seer desen engelschen sanc. ¶ Hier om sellen alle kersten menschen In onweder In tempeest ende in alre noot ende [237vb] tribulacien dese salige woerde deuotelic mit alre eerweerdicheyt tot gode biddende seggen Want si grote ende wonderlike verborgen crachte in hem hebben als dicke geproeft ende onderuonden is. ¶ Deo gracias

¶ Vander hoechtyt der hemeluaert ons heren.

Die opuaert ons heren *IHESU CRISTI* gesciede op den viertichsten dach van paeschen dat hi verrees vander doot. Ende want nv gebuert te seggen van sijnre opuaert daer om vragen wi seuen vragen. Die eerste vrage is Van welker stat *CRISTUS* voer van eertrijc totten hemel. Die ander is waer om hi te hant niet op en voer mer hi beyde .xl. dage. Die derde is. In wat manieren hi op voer. Die vierde is mit wat geselscap hi op voer. Die vijfte is mit wat verdienten hi op voer Die seste is waer hi voer doe hi op voer. Die seuende is waer om hi opuoer. ¶ Totter eerster vragen is aldus onse antwoert Dat *CRISTUS* op voer van [-eertrijc] den BERCH VAN OLIUETEN ende stont bi sinen Iongeren ende [-voer] dat was bi BETHANIEN. Ende dese berch is geheten van [238ra] sommigen scriften die BERCH VAN DRIE LICHTEN [-Ende op den berch wiessen veel olibomen daer veel olien of quam] Want des nachtes wert hi verlicht vanden vuer des tempels aen sijn west zide. welc vuer altoos inden tempel bernede ende geen [-tijt wt en] tijt wt en ginc. Ende des mergens wert hi aen sijn oest side verlichtet mitter sonnen dien bescheen ende verlichte eer si in die stat scheen ende aldus sijn daer twee lichten. Ende op den berch wiessen veel olibomen daer veel olien of quam ende die olie voedet licht inden tempel ende inden lampen. ende dit wast derde licht. ende hier om hiet hi den BRECH VAN DRIEN LICHTEN. Op desen berch hiet onse here sijn Iongeren gaen te gader. want op den dach dat *CRISTUS* te hemel voer vertoende hi sijn iongeren twewerf ¶ Ten eersten vertoende hi den .xi. apostelen inden huse daer hi sijn leste auontmael at mit hem. Want alle sijn iongeren beyde apostelen ende ander iongeren ende oec die vrouwen die woenden binnen *IHERUSALEM* totter stat diemen hiet MELLO dat was opten berch van SYON daer DAUID die coninc sijn woninge had gemaect in sijn dagen ende daer stont dat huus daer *CRISTUS* sijn auontmael at Ende in dien huse woenden die .xi. apostelen te gader. mer die ander Iongeren ende vrouwen. woenden daer omtrint inden husen die elc gecrigen conden [238rb] Ende op den dach dat *CRISTUS* te hemel voer saten sijn Iongeren ende aten Ende *CRISTUS* quam tot hem ende berispte se om haer ongeloue ende om haer hertheit van herten want si nochtan twiuelden dat hi waer verresen Ende doe hi mit hem gegeten had beual hi <+hem> dat si gaen souden op den BERCH VAN OLIUETEN tot BETHANIEN waert. Ende doe quam hi weder tot hem allen ende be[-rispte]<+richte> hem des si hem vrageden ende hief op sijn

gebenedide hande ende segende se. Ende van daer voer hi te hemel voer hem allen daer sijt aen sagen mit haren ogen. ¶ Sunte SIMPLICIUS die biskop was van *IHERUSALEM* seit aldus vander stat daer *CRISTUS* stont daer hi te hemel voer dat daer na een kerc wert op gesticht daer ons heren voeten stonden doe hi te hemel voer Op dier stat en condemen geen pauysteen gecrigen die daer leggen bleef. mer als hem yemant pauye daer pijnde te leggen so sprongen hem die stene voert hoeft. Ende daer staen noch besceydelic die voetstappen ons heren die nyemant of gedoen en conde mer si bleuen daer staen of si te hant getreden waren ¶ Totter ander vragen waer om hi thant niet op en voer doe hi verresen was mer dat hi .xl. dage beyde. daer of seldi weten dat hi dat dede om drie reden. ¶ Die eerste is om dat hi tonen woude dat hi sekerlic verresen waer des niemant [238va] twuielen en moet. want het was zwaer<+re> te proeuen voer den luden die [-ver] waerheit sijnre verrisenis dan sijnre passien. Want binnen drien dagen proeftmen sekerlic dat een man doot is. mer mit meer dagen behoeftmen te proeuen dat hi verresen was Ende daer om mosten meer dage wesen tusschen sijnre verrisenisse ende sijn opuaert dan tusschen sijn passie ende sijnre verrisenisse. ¶ Ten anderen mael woude *CRISTUS* beiden om dat hi sijn apostelen woude troosten. want die troost van gode is ouertalliger dan die droefnis die hi verleent. ende die tijt sijnre passien was die tijt der bedroefnis vander apostelen ende die tijt sijnre verrisenisse was haer troestinge daer om mosten meer dage wesen. ¶ Ten derden mael woude *CRISTUS* .xl. dage beyden om een geestelike beteykenisse. want daer bi woude hi ons doen verstaen dat die troestinge gods worde gerekent tegen die bedroefnis als die dach tegen die vre ende dat Iaer tegen den dach. Ende dat die troest gods staet tegen die bedroefnis als dat Iaer tegen enen dach dat is openbaer In dien dat YSAIAS seit. Ic soude prediken dat lieflike Iaer gods ende den dach der wraken gode onsen here Ende dat die troost gods is tegen [238vb] die bedroefenis als die dach tegen een vre dat is openbaer in dien dat *CRISTUS* .xl. vren doot was daermen die bedroefnis bi verstaet ende dat hi die .xl. dage daer bi hem was na dien dat hi verresen was daermen den troost bi verstaet. ¶ Totter derder vragen in wat manieren *CRISTUS* op voer suldi weten dat hi eerst op voer mogentlic. want hi bi sijnre eygenre macht op voer als IOHANNES seit Inden ewangelio. Niemant en climt op inden hemel dats te verstaen dat niemant en climt op ten hemel [-dan] mit sijns selfs cracht dan allene die sone gods. Want al wast dat *CRISTUS* alleen in enen cloot vanden wolken te hemel voer.

mer dat en was niet dat hi der wolken dienst yet behoefde. **mer** dat daer bi kundich werde gedaen <+dat> die creaturen gereet sijn te dienen haren heer haren scepper. *CRISTUS* clam op mitter mogentheit sijne godheit **Ende** daer bi settet die scriptuer een onderscheyt van te hemel te comen. **Want** daer staet gescreuen dat ENOCH wert ged<+r>a<+g>en int paradijs **Ende** HELIAS wert in enen vueringen wagen geuoert. **Mer** *CRISTUS* clam te hemel mit sijns selfs cracht **ENOCH** was bi naturen gewonnen <+ende wan kijnder bi naturen **HELYAS** was oec bi naturen gewonnen [-m] **ende** hi> [-ende] en wan gene kinder. **Mer** IHESUS *CRISTUS* en was niet gewonnen bi naturen noch hi en wan oec niet bi naturen. *et cetera* ¶ [239ra] ¶ Ten anderen mael clam [-hi] <+*CRISTUS*> openbaerlic te hemel. **want** sijn iongeren sagen hem climmen. **als** die scriptuer seit daer sijt aen sagen is hi opgeclommen **ende** daer om liet hijt sijn iongeren sien dat hi te hemel voer op dat si sijn opuaert souden mogen tugen **ende** datten sijn menschelike natuer souden sien varen te hemel **ende** dat si souden <+be>geren daer na te comen ¶ Ten derden mael so clam *CRISTUS* op blideliken want die engelen dreuen grote bliscap doe si *CRISTUM* te hemel sagen varen Als DAUID seyt inden souter. **Die** here is op geclommen [-als een] in vruechden. ¶ Ten vierden mael clam *CRISTUS* op haestelic als die psalmista seget. **hi** verblide hem den wech te lopen als een roese. **Seker** *CRISTUS* clam haestelic op want hi so vele weges in eenre cleynre wylen leet. want rabi MOYES seit die een groot meyster was al was hi een IODE dat elc hemelsche[-n] rinc daer elc [-hemelsch] planeet in staet also dicke is als een mensche breets weges soude mogen ouergaen in vijf hondert **Iaren** **ende** hi nochtan enen euenen wech ginge. **Tusschen** elken hemel is oec also veel weges in hoechten als een mensche soude gaen van euenen wege in vijf hondert **Iaren**. **Want** seuen hemelen sijn die een bouen den anderen daer [-dese] seuen planeten in staen so seit hi dus dat vanden center [239rb] der eerden tot den hoechsten hemel daer SATURNUS die hoechste planeet in staet also vele weges is als een mensche gaen mochte binnen .vij^m. **Iaeren** oft mogelic waer dat een mensche so lanc leuen mochte. **nochtan** dat elc **Iaer** soude hebben .ccc. **ende** .lxx. dage **Ende** dat die mensche alle dage ginc xl. milen weges. **ende** elke mile .ij^m. screden. **Dus** seyt **Rabi** MOYES. **Mer** weder dit waer is of en is dat weet god wel **Want** hi alle dinc gemaect heeft daer om so weet hi alle dinc hoe hoge hoe lanc hoe swaer dattet si. **Dit** was een veerdich ganc en een groot spronc dat *CRISTUS* ouer ginc in enen ogenblic. ¶ Van desen spronc ende van anderen sprongen seit AMBROSIUS aldus of. *CRISTUS* spranc mit enen

spronc in deser werlt **Hi** was bi sinen vader *ende* spranc in die maget. **Ende** vander maget spranc hi in die IORDANE *ende* clam aenden cruce *ende* clam neder in sijn graf *ende* sit ter [-h] rechterhant sijns vaders. ¶ **T**er vierder vragen mit wat geselscap *CRISTUS* op voer <+dat was> mit eenre groter scaer van menschen. *ende* mit eenre groter scare van engelen. [-Ende] dat *CRISTUS* te hemel clam mit groten roue van menschen. *ende* dats openbaer in dien dat *DAUID* seyt inden souter **Du** biste op geclommen totten hogen *ende* hebste [239va] mede genomen die geuangen zielen die in limbo waren. **Ende** dat *CRISTUS* op voer mit groter menichten van engelen dat is kundich inden vragen die dengelen onderlinge deden. **Ende** doe *CRISTUS* ten hemel clam als *YSAIAS* die propheet seit inder propheciën. **wie** is dese die op climt van *EDOM* geuerwet mit clederen van *BOSRA*. **O**p desen text spreect die glose dat sommige engelen die niet volcomelic en wisten die verholentheit van *CRISTUS* menscheit *ende* sijnre verrisenis *ende* sijnre passyen. **Doe** si sagen dat *CRISTUS* te hemel clam mit eenre groter menichten van engelen *ende* mit enen groten hope van heyligen die hem na volchden *ende* si mercten dat *CRISTUS* op voer mit sijnre eygenre macht *ende* de ander hem alle volgeden doe wonderde hem sijnre menscheyt *ende* vraechden den engelen die naest onsen here waren *ende* seiden. **wie** is dese die op coemt van **Edom**. **Ende** oec als inden psalme staet. **wie** is dese coninc der glorien. **Sunte** *DYONISIUS* schijnt te menen inden *BOEC DER ENGELSCHER YERACHIEN* dat doe *CRISTUS* te hemel voer dat doe geschieden drie vragen onder den engelen. **Die** eerste vrage deden die meeste engelen onder hem seluen. **Die** ander vrage deden die meeste engelen *CRISTUS* daer hi op clam. **Die** derde vrage [239vb] deden die minste engelen den meesten ¶ **D**ie meeste engelen vrageden onderlinge deen den anderen *ende* seyden wie is hi die op coemt van *EDOM* geuerwet mitten clederen van *BOSRA* **EDOM** beteykent also veel als geuest of gemuert **O**f si vragen wouden wie is dese die op coemt vander werlt die bloedich is van sunden *ende* vander hellen geuest is van pinen. **Onse** here antwoerde *ende* seide **Ic** bin die gene die gerechticheit spreect. **Ic** geue gerechticheit *ende* ordel der zalicheyt. **I**nder verlossenis des menschen was gerechticheit **In** dien dat god den menschen verlossenede die sijn creatuer was vanden vreemden here die den creatuer geuangen had. **Ende** dat was ordel indien dat *CRISTUS* den duuelwerp vten erue dat hi qualiken *ende* mit gewelt had beseten. ¶ **D**ander vrage deden die ouerste engelen *CRISTUS* *ende* seiden hem. **Waer** om is dijn gewade root. **ende** dijn clederen sijn recht als eens mans die die wijnperse heeft

getreden. **O**ns heren licham was daer om root want hi noch mit bloede was gesprenget. **w**ant doe hi op voer had hi noch die bloedige licla[-wa]wen in sijnen licham om vijf saken ende dat beduut BEDA in desen woerden. **O**nse here seit hi woude sijn liclawen behouden *ende* selse ten ordel toe houden om dat hi daer mede ster[240ra]ken wil die geloue der verrisenisse *ende* dat hi so sinen vader tonen wil als hi voer die menschen bidden sel **E**nde dat die goede menschen sien mit hoe groter ontfermherticheit si sijn behouden *ende* verlost *ende* dat die quade kennen mogen mit hoe <+grotten> gerecht si sijn verdoemt *ende* oec sijn ewige victorie den sinen bliue. ¶ **T**ot deser vragen antwoert onse here dus **I**c heb die wijn perse alleen getreden *ende* der luden en heeft geen mit mi geweest **E**nde die perse was dat heilige cruce daer *CRISTUS* in gedruct wert als in een wijnperse. **O**f bider wijnpersen machmen verstaen den duuel die dat menschelike geslachte dus *geperset* heeft mit werltilker genuechten dat daer geen geestelike begeerte of meninge in en bleef so dat die mensche genen smaeck van geestelicheit in en behielt mer alleen die heffe vander geesteliker begeerten. Mer *IHESUS CRISTUS* onse kempe onse stryder trat dese wijnperse *ende* scoerde die banden der sunden *ende* clam opten hemel *ende* dede ons op die tauuerne des hemels *ende* storte ons hier neder **wijn DES HEYLIGEN GEESTES**. ¶ **D**ie derde vrage deden die minste engelen den meesten *ende* seyden. **W**ie is dese coninc der glorien *ende* si antwoerden. die here der mogentheit *ende* hi is coninc der glorien.
¶ **V**an deser heyliger vragen *ende* antwoerden die die heilige engelen on[240rb]derlinge hadden sprekt Sunte AUGUSTIJN aldus *ende* seyt. **D**en godliken geselscap wert die grote lucht al geheylicht *ende* al die scaren vanden duuelen vlogen wech. **D**oe *CRISTUS* op clam *ende* die engelen quamen toe *ende* vrageden *ende* seyden **D**at is die blanke *ende* witten rosengaerde. **I**nden cruce en had hi gene gedaente noch scoenheit. hi was siec inden [-hoefde] <+houte> *ende* sterc inden roue. **h**i was cranc van licham *ende* gewapent inden stride. hi was onduer inder doot *ende* scoon inder verrisenisse. **H**i was blanc vter maget *ende* root inden cruce. hi was [-bleec] <+bleec> inder verdriete *ende* claer inden hemel.
¶ **T**otter vijfter vragen mit wat verdiente *CRISTUS* op voer ten hemel. **D**aer of is te weten dat hi mit drierhande verdienten op voer. daer IERONIMUS dus of seit. *CRISTUS* voer op om die waerheyt. **w**ant hi veruult had dat die propheten voerseit hadden dits sijn een verdiente *ende* om sijn sachtmoedicheydt want hi wert voerder lude sunden geoffert als een scape. **D**at was sijn ander verdiente. **E**nde om sijn gerechticheit want hi

verloste sijn lude. niet mit mogentheit mer mit ghorechten coep sijns bloets. **ende** mit desen drien verdienten voer *CRISTUS* ten hemel. ¶ **Totter** sester vragen waer *CRISTUS* henen voer doe hi [240va] op clam is te weten dat hi op clam bouen allen hemelen als PAULUS seit. die daer neder clam hi ist die daer op clam bouen allen hemelen op dat hi alle dinc mochte veruullen [-**Ende Sunte PAULUS seit**] Want ghi selt weten dat menigerhande hemel sijn. **Tis** een hemel van materien. **Ende** tis een hemel die reden heeft. **Ende** tis een hemel van verstandenis. **Ende** tis een hemel bouen den substancien. **Die** hemel van materien is menigerhande. **Daer** is een vander nederster lucht [-die wi niet en sien] dat is die wy sien. **ende** die hiet **CELUM AERUM**. **Ende** daer is een ander hemel van der hoechster lucht die wi niet en sien **ende** die hiet **CELUM ETHEREUM**. **Ende** daer is die blenkenden hemel die onderscheydet hemelsch water vanden eertschen water **ende** die hiet **CELUM OLIMPIUM**. **Ende** daer is een hemel die dat conincrijc vanden vuer is dat die werlt ten ionxten dage bernen sel die hiet **CELUM IGNEUM**. **Ende** daer bouen sijn die seuen ringen daer die sterren **ende** die planeten in staen **Ende** die hiet **CELUM CIDERIUM**. **Ende** daer bouen is een **Cristallen** hemel daer dengelen [-heme] haer choer **ende** haer woninge [-**ende** haer choer] hebben **Ende** die hiet **CELUM**. **Ende** die alre ouerste hemel is die vuerige hemel [-**ende**] niet dat daer vuer yet bernt. **Mer** dat<+tet> van god[240vb]liker claerheit te mael een licht is **ende** die hiet **CELUM EMPREUM** **Ende** die hemel die reden heeft [-die hiet **CE**] **Is** des gerechtigen menschen ziel want als die hemel is gods woninge lijfliken also is des gerechtigen menschen siele gods woninge in *contemplacien*. **Als** die wiseman seit **Die** gerechtige siel is een stoel der wijsheit **ende** dat is mitten gerechtigen menschen [-als] die is inden hemel. als PAULUS seit. **Onse** wanderinge is inden hemel. **Die** hemel van verstandenis is die engel of sijn die engelen **ende** die engelen [-ge] heten daer om so want si in gelikenis des hemels hoech sijn van weerdicheyden **ende** van vordel. hier of spreect Sunte DIONISIUS inden BOEC VANDEN GODLIKEN NAMEN **ende seit**. **Die** godlike gedachten sijn bouen anderen wesen **ende** bekennen bouen sin **ende** reden **ende** begeren dat scoen **ende** dat goet meer dan alle wesen. **Oec** sijn die engelen scoen van haere naturen **ende** van hare glorien. Van welker scoenheit DIONISIUS dus seit. **Die** engel is een openbaringe des verborgen lichts **ende** een reyn claer onbesmet spiegel die <in> hem ontfaet of ment seggen moet die scoenheit gods. **Oec** sijn de engelen sterc van mogenthayden als DAMASCENUS seit **Die** engelen sijn sterc **ende** bereit gods wille te

veruullen ende werden sonder onderlaet geuonden daer hem die wille gods beueelt te sijn .*et cetera*. ¶ [241ra] Die hemel die bouen alle substancien is dat is gelikenisse der godliker mogentheyt ende van dien hemel quam *CRISTUS* hier neder ende daer is hi weder geclommen als DAUID seit inden souter. Sijn wtganc is vanden ouersten hemel ende sijn wederganc totten ouersten vanden hemel. So is dan *CRISTUS* op geuaren bouen alle hemelen totten hemel toe die bouen alle substancien is dat is totter mogentheit gods. dat is bouen allen natuerliken hemelen is hi geuaren. Als DAUID seit. Dijn grote mogentheit here is op genomen ende op geheuen bouen allen hemelen. *CRISTUS* is dan op geclommen bouen allen hemelen Ende is op den hemel diemen heet **CELUM EMPEREUM** want daer sijn woninge is ende sijnre heyligen Daer sit hi gewarich god ende gewarich mensche. Ende dat *CRISTUS* is op geclommen bouen allen hemelen redelic ende verstandelic dat is bouen allen heyligen ende engelen dat is kundich in dien woerden die die wiseman spreect INDER MINNEN BOEC Siet seit hi **Dese** coemt springende inden geberchte ende ouerspringende die hueuelen. ¶ Totter seuender vragen waer om dat *CRISTUS* is op geuaren. Om negender hande mitter ende orberliker dingen. ¶ Die eerste reden is om dat wi mit hem <+wonen> mogen inder godliker minnen Als Sunte IAN seit Inder ewangelien Ten si dat ic van v vaer so en sel [241rb] die troester DIE HEYLIGE GEEST niet comen tot v. Of hi seggen woude. Ist dat ghi vleyschelic an mi [-geloeft] blijft so en moge di DEN HEYLIGEN GEEST niet ontfangen. ¶ Die ander orber is op dat wi gode te meer souden mogen bekennen als Sunte IAN seit. Waert dat ghi mi minde ghi sout v seker verbliden want ic totten vader gae. ¶ Die derde orber is die verdiente onser gelouen. want en had *CRISTUS* niet opgeclommen totten hemel wi en hadden niet wel connen gelouen dat hi een wesen ende een god had gesijn mit gode sinen vader so voer hi dan te hemel op dat wi dan volcomelic gelouen souden Ende ouermits die verdiente der gelouen comen na hem in sijnre glorien. ¶ Die vierde orber is sekerheit want hi is op geclommen tot sinen vader op dat hi onse voersprake soude sijn aenden vader. Wi mogen ons sekerlic verlaten als wi merken dat wi <+alsulken> voersprake sellen hebben aenden vader *IHESUM CRISTUM* den gerechtigen Ende hi sel sijn een genadicheit onser sunden. Van deser sekerheyt seit Sunte BERNAERT aldus. O mensche Du hebste enen sekeren toe ganc daer die [-mensche] moeder voer den soen is ende die soen voerden vader Die moeder toent den sone haer borsten ende die soen toent [241va] den vader sijn zide ende sijn wonden Daer en mach geen ontseggen sijn daer also veel

teyken van minnen sijn. ¶ Dat vijfte orber is onse weerdicheyt. want hoe mocht ons meer weerdicheit geschien dan dat onse menschelike natuer verheuen is totter rechterhant gods. **want** doe die engelen mercten die weerdicheit inden menschen doe verboden si dat si se niet aenbeden en souden. **Als** gescreuen staet In APOCALIPSI Doe IOANNES den engel ten voeten viel die mit hem sprac **Doe verboet hem dengel ende** seyde **En** doet des niet want ic dijn mede knecht bin. **Mer** inder ewen en verboden sijt den menschen niet hem aen te beden. ¶ **Die** seeste orber is van onser hope dat wi niet en sellen hebben wanhope als PAULUS seyt. **wi** hebben enen groten bisscop die den hemel heuet doervaren *IHESUS CRISTUS* den sone gods **Daer** om sel wi houden den hoep onser biechten. ¶ **Die** seuende orber is op dat ons *CRISTUS* den wech betoent hoe dat wi ten hemel mogen comen. **Als** Sunte AUGUSTIJN seit. **Dijn** behouder is dijn wech geworden. **Stant** op *ende* wandert du weetste wel werwaert daer om en sijt niet traech. ¶ **Dat** achtende orber is dat ons *CRISTUS* heeft op geloken die dore des hemels **Want** gelijc dat **ADAM** op dede die porte der hellen so dede *CRISTUS* [241vb] op die porte des hemels. **Als** men singet inder metten **Inden** sanc *Te deum laudamus* daer singtmen in enen veerse. *Tu deuicto mortis aculeo aperuisti credentibus regna celorum.* **Doe** du verwonnen hadste den angel des doots dedestu op den gelouigen dat ryc der hemelen. ¶ **Dat** negende orber is dat *CRISTUS* inden hemel bereyde onse stat Als Iohannes seyt Inden ewangelio. **Ic ga** *ende* bereyde vene stat. Hier of spects Sunte AUGUSTINUS. Here seit hi bereyde dattu bereydeste want du bereytleste ons totti *ende* di tot ons.

Van SUNTE IAN EWANGELIST voer die LATIJNSCHE poert

Doe Sunte IAN EWANGELIST tot EPHESIEN predicte doe deden die rechter vander stat vangen *ende* woude hem den afgoden doen aenbeden. **Ende** doe hijs niet doen en woude leydemen hem inden kerker **Ende** men seynde tot DOMICIAEN den keyser een letter daer men in ouer hem claechde als ouer enen touenaer die die afgode versmade ende enen gecruusten god aenbede. **Doe** beual DOMICIAEN datmen hem tot ROMEN brengen soude. **Doe** hi daer quam dede hi hem dat haer vanden hoefde in spotte of scheren. **Ende** hi dede voer een porte van ROMEN die LATINA hiet een vat vol wallende olijs bouen tfuer setten *ende* dede daer **Sunte IAN** in setten *ende* **Sunte IAN** en gedogede daer geen pijn [-van] mer hi quammer wt ongequetst. ¶ **Doe** [242ra] deden die kerstene daer een

kerke maken. **Ende** daer viertmen desen dach als van sijnre martelien. **Doe Sunte IAN** noch niet en cessierde te prediken. **Doe** deden DOMICIANUS die keyser in een eylant hiet PACHMOS ¶ **Tis** te weten dattie keyser van ROMEN die apostelen niet en persequierde alleen om dat si CRISTUM predicten. want si en versmaden genen god. **Mer** om dat die senatoers seiden dat hi godlic geworden was buten haren orloue **ende** dat hadden si verboden te doen. **Wantmen leest In ECCLESIASTICA HISTORICA.** Dat PYLATUS seynde tot TYBERIEN den keyser letteren van CRISTO. **Ende** dat TYBERIUS gaf orlof dat die van ROMEN souden sijn geloue ontfaen. **Mer** die senatoers en woudens niet gedogen om dat hi sonder orlof god geheten was. ¶ **Men** leest een ander sake **In CORONIKEN** waer bi die keysers die apostelen persequierden om dat CRISTUS die van ROMEN niet <+i/erst> en openbaerde. ¶ **Een** ander zake was om dat hi alle goden te niet maken woude **ende** maechte dien die van ROMEN dienden. ¶ **Een** ander sake was om dat CRISTUS predicte die werlt te versmaden **Ende** die van ROMEN waren gierich **ende** ouertallich mer CRISTUS en liet dat niet geschien datmen dit der menschen macht soude toescriuen. ¶ **Een** ander sake seit **JOHANNES BELETH.** waer om dat die [242rb] keysers **ende** die senatoers CRISTUM **ende** sijn apostelen persequierden **want** hem dochte dat CRISTUS alte nydigen **ende** houerdigen god was om dat hi geen wijf en had. ¶ **Een** ander sake seit **OROSISUS** **want** die senatoors hadden onweert dat PYLATUS tot TIBERIUS **ende** niet tot hem letteren en sende van CRISTUS miraculen **Ende** daer om en wouden si hem niet verheffen bi dander goden **Ende** hier om wert TYBERIUS gram **ende** dode veel vanden senatoors. **Ende** sommige verboet hi sijn lant ¶ **Sunte IANS** moeder van groter compassien die si hadde tot haren sone so quam si tot ROMEN om hem te sien. **mer** doe si hoerde seggen dat hi versent was in PACHMOS keerde si weder mit groten rouwe. **Ende** si sterf in CAMPAENDIEN in een stede hiet VERULANA. **Ende** haer licham was daer bi in een duwiere begrauen **ende** lange verborgen **Mer** **Sunte IACOB** haer soen openbaerden daer na **Ende** haer licham was geuonden sonderlinge wel rukende **Ende** mit veel mirakulen die biden graue geschieden wert si ter <voerseyder> stat wert <geu<+o>ert> mit groter eeran.

Van Sunte GORDIANUS ende EPYMACHUS martelaren ende wat die naem beduut.

GORDIAEN is geset van gyon dats leringe ofte huus ende dyon dats claer. want hi was een claer huus daer god in woen[242va]de. **want Sunte AUGUSTIJN seit Inden BOEKE VANDER TRINITEIT** Een goet huus is effen gedeilt ouermits enicheiden van vryen scapen ende wijt van caritatēn ende claer in weerdicheyden. ¶ **EPYMACHUS** is geseit van epy dats opuaert ende machus dats coninc **want hi was een coninc van bouen.**

GORDIAEN was **IULIAENS** des keysers vicarius **Ende** doe hi enen kersten die **IANUARIUS** hiet dwanc sacrificie te doen. doe wert hi **ende** MARINA sijn wif bekeert **ende** .lij. mannen mit [-IOHANNES] <+ianuiarius> predicacien. Doe dit **IULIAEN** hoerde doe beual hi **IANUARISSEN** te bannen **GORDIAEN** beual hi te onthoefden om dat hi den afgoden niet sacrificieren en woude. Dus wort **GORDIAEN** onthoeft. **Ende** menwerp sijn licham voer die honde .vij. dage lanc mer doe si den lichaem niet enderden doe nament sijn gesinde ende groeuent omtrent een mile vander porte mit **Sunte EPYMACHO** dien **IULIAEN** had oec doen doden **Int Iaer ons heren .ccc. ende .lx.**

Van IOHANNES DAMASCHENUS abt

EEn groot eerbaer man machtich van <edelen> magen. **van hoger** geboerten. van goeden werken **ende** sedich wonende inder groter stat van **DAMASCHE** **Ende** die had een edelvrouwe te wiue goet eerbaer zedich hem gelikende in allen goeden punten. **Dit goede paer** vercreech [242vb] bider gracie **ende** genaden ons liefs heren *IHESU CRISTI* enen alten liefliken **Iongen** zoen dien si **IOHANNES** noemden **ende** toenaemden ter seluer tijt mede van **DAMASCHE**. **Aldus was dese naem te samen** volbrocht volcomelike **IOHANNES VAN DAMASSCHE** **want hi vander** hoechster geboerten gecomen was **ende** het mit recht toe behoerde. **Dese selue IOHANNES** was so goedertieren so houesch **ende** so zedich ter tijt toe dat hi .vijj. **Iaer** out was. **ende** hi geset was ter scolen van vader **ende** van moeder om leringe aen te nemen **ende** goede punten tontfangen daer hi mit sonderlinger begeerten toe geneyget was **ende** vmmere bleef hi altoos in goeden zeden **ende** in werken **ende** wies voert in duechden op **ende** leerde so lanc **ende** so wel voert in duechden dat hi out wert .xxij. **Iaer** so dat hi een volmaect cleric wert **ende** een groot meyster in alden <+.vij.> consten **ende** wijs **ende** stantachtich daer bij. ¶ **Dese selue IOHANNES** had geuonden in sijnre studacien den lof vander

reynre maget MARIEN die weerde moeder ons liefs heren *IHESU CRISTI* So dat hi onser lieuer vrouwen in rechter heyliger lieften so vercoes mit inniger herten ende mit gansen sinne te dienen in reynicheyden ende suuerheyden sijns lijfs want hi doe maget was ende om haren wil bliuen woude ewelic tallen tiden [243ra] Ende sonder vergeten haer ende haren lieuen soen *IHESUM CRISTUM* dier gelijc Ende in deser minnen ende aen nemende den dienst so wert hi veruult mitter gracie des heyligen geests ende begaf hem in een clooster ende wert een goet heyligh monic Ende diende mit vlide onsen here god tot allen tiden ende vmmer sonderlinge die gloriose maget mit haren volcomen getiden sonder aflaten In reynre zuuerheit In vasten In vieren In penitencien ende in rechter oetmoedicheydt. ¶ Cort daer na liet hi hem wyen In priesterscappen. Ende ontfinc priesterlike orde als dat behoerde Ende voer dat beelt van onser lieuer vrouwen paste hi vmmer altoos misse te singen of te lesen sonder vergeten als hijs van staden was want hijt seer node versumet soude hebben. ¶ Oec maecte hi menich suuerlic gebet Responsen Antiffen ende ymmenen ende menich zuuerlic sermoen ende menich gedichte alsmen in boeken bescreuen vint gode ende sijnre lieuer moeder te eren. Ende om sijnre groter const ende oetmoedicheydt baden hem grote heren ende anders goede lude dat hi haer kinder ter scolen aen name ende leerde hem clergie ende goede seden. Dit dede IOHANNES geern ende maecter grote hoge clerken van so dat si eerber clerken wel leren mochten ende wisen. ¶ Cort [243rb] daer na ginc dese IOHANNES VAN DAMASCHE vter stat mit sinen scolieren gemeenliken ende anders vele goede lude mit hem spacieren ende spelen. Doe quamen daer veel rouers [-rund] runnen ende ongelouige SARRAZENEN ende si namen daer die beesten ende vingen der lude een groot getal. Ende daer wert IOHANNES VAN DAMASCHE inden hoep mede geuangen Ende voerden den roef ende die geuangen voer hem. Ende bider auontueren viel IOHANNES VAN DAMASCHE enen goeden man te deyle dien hi geleuert was die hem goedertieren viel. Ende oec dede IOHANNES VAN DAMASCHE al weder dat hi begeerde ende gedaen woude hebben naden gestande alst hem stont als een goet geuangen man sculdich is te doen Ende vmmer den dienst van onsen here god ende onser lieuer sueter vrouwen nummer meer te vergeten. mer stadelic ende vast aen te houden sonder versumenisse. ¶ Nu behagede hi den here so rechte wel dien hi geleuert was ende dien geuangen had sijn grote dogende wijsheit ende sijn oueruloeyende oetmoedicheit dat hi den seluen IOHANNES In rechter minnen minnede ende seyde IOHANNES

lieue vrient **Ic** soude v ene bede bidden *ende* begeer des van v dat ghi mi des niet weygeren en woudet. **Dat** is dat ghi minen [243va] wtuercoren enigen zoen aan wouste nemen *ende* setten hem voer di ter scolen *ende* leren die consten *ende* zeden alstu hebste. **Ic** soudes di grotelic *ende* eerlic lonen *ende* der duecht ewelic gedenken **Ende** oec ofstu hier na van mi sneydeste dat ict di danken *ende* louen mocht.

IOHANNES nam sinen soen vriendelic aan *ende* leerden so rechte natuerlic wel dat hi in corten **Iaren** so goet meyster was als hi so dat sijn scoliers hant *ende* die sijn te mael alleens waren. **Ende** oec sijn dichten LATIJNSCHE tale so gelijc dats niemant onderkennen en mochte. ¶ **Doe** vernam THEODOSIUS die keyser waer IOHANNES geuangen was **Ende** hi had horen seggen van sijnre const van clergien van [-consten] dichten van scriuen van lesen *ende* van hoger wijsheyden van rade so dat hi en te houe bi hem hebben woude **Ende** seynde mit groter haesten totten keyser van PERSEN dat hi hem **IOHANNES** sende vry los *ende* quijt sonder touen *ende* en dede hijs niet het soude hem sijn leuen kosten. **Doe** en dorstet die heydensche man niet laten hi en sende den keyser den groten soudaen tot CONSTANTINOBEL. **Ende** doe **IOHANNES** tot CONSTANTINOBEL *quam* doe dede die soudaen **IOHANNEM** grote eerweerdicheit *ende* begaefden hoechlic mit eenre goeder gerenter abdien daer hi rustelic in leuen mochte *ende* sinen staet op [243vb] houden. **Ende** die soudaen plach dagelics *ende* tot allen tiden tot hem gaen *ende* na sinen rade te leuen dat hem of sijn ryc aan droech daer hem **IOHANNES** altoos in riet so dat die soudaen *ende* sijn lant altoos in groter eren *ende* in rusten stont. ¶ **Nu** geuielt cort hier na dat onse here sinen vrient vanden woude so dat IOHANNES VAN DAMASCHE grote temptacie nakende was mit pinen *ende* mit lidien daer hi onscudelic *ende* mit groten onrecht in *quam* als van sinen **Ionger** des keysers soen van PERSEN dien hi getoecht *ende* geleert hadde **Die** wert so becoort [-en] vanden vyant dat hi hat *ende* nijt had dat sijn meyster [-longe] **IOHANNES** hogher name *ende* lof *ende* veel meer eren hadde dan hi **Ende** pensede hi souden ontliuen *ende* onteeren biden rade *ende* hulpe des duuels die hem dit riet. ¶ **Daer** na dichtede dese voerscreuen **Ionger** des keysers sone van PERSEN enen brief die quaet *ende* moortdadich was. **want** dien brief. hielt in dat **IOHANNES VAN DAMASCHE** abt *ende* monic den keyser van PERSEN liete weten sinen dienste *ende* grote saluut. **Ende** screef hem hoe dat die grote here *ende* soudaen van CONSTANTINOBEL sijn grote heer *ende* sijn volc wt gheseyndet hadde verre in vreemden landen sijn vyanden *ende* sijn wedersaken te verheren te verbernen

ende te verwoesten. [244ra] Ende die keyserlike stat van CONSTANTINOBEL Ende die ander steden al omtrent ende tlant dier gelijc waer te mael ydel van volke. Ende daer en was niemant thus gebleuen ende het waer gans voer niet te winnen sonder anxt ende vrese. Ende oec si di een groot here siet aen uwen orber ende neemt die bate. Ende wreket uwen toorn ende haest v mitter meester spoet. want tis ganseliken waer als voerscreuen is. § Ende sijn scolier van PERSEN had also scalkelic viesiert ende geuoecht dat desen brief mit behendicheyden in des keysers zadel van CONSTANTINOBEL geleit wert als in [-sijn] schijn of hi IOHANNES VAN DAMASCH onnoselic ontvallen waer Nu was IOHANNES hant VAN DAMASCH ende sijns scoliers hant van PERSEN claerliken alleens tgeschrift ende tgedicht sonder enich onderkennen. Desen brief wert geuonden ende voerden keyser van CONSTANTINOBEL gebrocht ende claerliken gelesen. Doe was die keyser sonderlinge seer gestoort ende begaen ende wie hem desen groten mort ende verraderie gedaen mocht hebben. Doe droegen sijn gesin gemeenliken ouer een dattet IOHANNES VAN DAMASCH had gedaen ende anders niemant bi kenninge sijnre hant ende van letteren scriuen ende dichten Ende hem en mochte niemant ontsculdigen die leefde want een ygelic mochtet daer sien voer sinen ogen Ende doe brochten si [244rb] IOHANNES VAN DAMASCH voerden keyser mit groter onweerden als enen dief ende verrader. Ende dat volc gebeerde op hem anxtelic ende riepen verrader paep vernogiert monic hoe valschelic hebstu onsen here den keyser verraden Ende si wouden hem daer dat leuen benemen. Mer die keyser benamt. om hem meer pinen ende martelen te doen. Doe sach en die keyser wredelic aen ende ginc hem toe mit quaden fallen woerden Ende seyde. Quade mordenaer valsche verrader ende dief hoe cregestu dit in dijn herte ende in dijn sinne mi ende mijn lant ende die lude dus iammerlic ende dus valschelic te verraden nader groter eer ende gunst [-die ic] ende gelouen die ic tot veel tiden ende tot meniger stont di bewijst ende gedaen heb. wopen wopen roep ic ouer dijn valsche lijf Sich aen desen brief letteren ende gewerc dijns hants ende oec mede dijn gedichte. Ende IOHANNES nam den brief droefliken ende verueerliken ende versannen te gronde ouer. Doe sprac die soudaen die keyser in erren moede. Segt boef wat antwoerstu hier op. IOHANNES seide lieue genadige heer Dese hant letteren ende gedichte en mogen niet bet naden minen geliken ende is al een manyere. mer lieue genadige heer ic bin deser saken <ende ondaet> claerliken te mael ont[244va]sculdich [-bin] Oec hoe dattet anders bi is gecom. want ic anders arm man nie in herten

noch in sinne en creech dan ganse betrouwe tot uwer behoef dat neme
ic biden doot die ic voer minen ogen sie *ende* daer willic vrolic op
steruen *ende* stantachtich bi bliuen. **Doe** sprac die soudaen wredelic du
geeftste die sentencie ouer di. **Ende** tfolc roept ouer al om dinen doot
ende dat recht van di te hebben sonder verdrach. **want** du hebste dijn
lijf wel verboert **O** wi o wi dat mijn ogen dit ye gesagen so rechte liefte
had ic totti **Ende** kenne wel dattu mi dicwyl eerlic *ende* wijslic geraden
hebste dat wil ic vmer wat gedenken daer mede scheyde hi van hem
ende ginc tot sinen hogen rade *ende* begeerde haers raets wes si rieden
daer mede te doen. **Doe** riepen si al gemeenliken here dodet den
boeue. doten doten wast al dat si riepen sonder aflatien. **Doe** sprac die
soudaen als een heer **Dese** selue man die hier voer ons staet heeft ons
so menige eer *ende* dienst gedaen menigen wisen raet gegeuen *ende*
oec heymelic bi ons geweest so wil wi hem sijn lijf laten tot deser tijt.
mer men sla hem of die hant daer hi dese tuusschernye mede heeft
bedreuen so en mach <+hi> ons mit deser hant noch niemant goeders
bedriegen. **Ende** doet die soudaen geboet doe wast scier gedaen.

[244vb] **Ende** doe die hant of was dancte hi gode na dien dattet mit
hem stont *ende* dat hem oec gescepen was **Ende** is droeflic weder tot
sinen cloester gegaen **Ende** die soudaen dede hem noch meer scanden
ende dede die selue hant hangen int openbaerste van al sinen cloester
tot enen exemplel dagelix dat aen te sien ende te scouwen *ende* sijn leet
te vernuwen **Ende** alle sijn moniken vanden cloester waren mitten abt
IOHANNES seer te lidien om sijn grote seer *ende* achterwesen want hi had
een seer wel gemint man geweest. ¶ **Cort** daer na ginc hi op een
heymelike stede daer hi sijn gebet plach te doen in sijnre enicheit doet
hem alre eerst gebueren mochte **Ende** wert denkende op die suuer
gloriose maget MARIA die weerde moeder ons heren *IHESU CRISTI* hoe hi
niet meer haer misse singen noch lesen en mochte als hi plach te doen
ende viel in alte groten bitterliken rouwe *ende* in also weenliken
kermen *ende* screyen dat hi haren dienst niet meer doen en mochte om
tgebrec van sijnre hant **Ende** dat verdriet ginc hem veel naerre dan dat
hi sijn hant verloren had ofte alle die scande *ende* dat seer dat hem ouer
gegaen was **Ende** sloecht te mael voer niet daer bi. **Ende** in deser groter
droefnisse ginc hi voert beelt van onser lieuer vrouwen MARIA *ende*
ondechte sinen bloedigen arm mitter stompen daer die hant of was.

[245ra] *ende* sprac. **O** gracia plena vol van alre genaden doe v dengel
die boetscap brochte dat die gods sone van di gedragen woude werden.
O suuer ommeleet dijns lichams daer god selue in lach *ende* ruste *ende*

lach in dat maechdelike screen. *ende* menschelike vorme van di ontfenc
Ende du waerste maget *ende* du bleefste maget *ende* baerste den coninc
verlosser alre sundaren **I**s dit dijn lof van dijnre gracie van dijnre gauen
gelijc mi huden geuallen is dat heuet mi alte vreemde *ende* wonderlic
Ende want god selue di so volmaect <+vercoren> heeft dat hi dijn
bede horen wil ouer alle sunden **Ende** oec een verloster hietste van alre
creaturen. **waer** waertstu doe my wel arme mijn hant so scandeliken of
geslegen wert die noch hier hanget tot minen groten scanden inder
kerken. **O** maget bouen allen wiuen die hant plach dinen lof te eren
Grote boeken te scriuen **Responsen** antiffen *ende* ymmen te scriuen
ende dinen sanc. **Menich** zuuerlic sermoen van di gemaect die ic
gescreuen heb *ende* den luden gekundicht heb. **Gode** van hemelrijc
dicke ge<+offert *ende* ge>büert heb/ den armen sundaren te baten
dijns kints vleysche *ende* bloet mit deser hant die leyder nv of is **Daer**
plach ic den sieken mede te lauen den armen om gode mede te geuen
om die eer *ende* liefte van di **Ende** hi sprac. **Och** leyder dese bloedige
stompe en cans niet meer ge[245rb]doen des clage ic di **Ende** hi ginc
droeflic alleen tot sijnre cellen leggen op sijn bedde *ende* becoelde wat
van sinen groten screyen tot inder nacht toe **Ende** lach tusschen slapen
ende waken in enen visioen *ende* hi sach tot hem comen die coninginne
der mageden mit veel claeheyden der ewiger glorien *ende* troeste
IOHANNES VAN DAMASCHE haren dienre alte seer groteliken *ende* seyde.
lieue vriendelike sone **hoe** statet mit dijnre hant *ende* mit dijnre groter
smerte *ende* pijn die du doer mi geleden hebste daer mi seer lede toe is
ende in mededogen daer van mitti heb geweest. **Ende** hi antwoerde
weder. **O** moeder ons heren wat vragestu na mijnre groter scanden *ende*
leet die ic ontscudelic geleden heb doe mijn hant of geslagen wart waer
waerstu doe ter tijt *ende* ter vren doe ic grote confusie *ende* lelicheit
liden moste. **Ende** oec lieue maget so en heb di daer geen eer van dat ic
dus iammerlic mit onrecht begadet bin *ende* heb al tijt dijn dienre
geweest *ende* bliuen sel also lange als ic leue oec hoe dattet hier mede
si. ¶ **Doe** sprac die wtuercoren maget MARIA. **O** weerde lieue soen sette
di te vreden vergif mi dese versumenisse. **Mijn** lieue kint <+IHESUS
CRISTUS> die hemel *ende* eerde *ende* water *ende* alle creaturen *ende* al
<+dat> daer in is van niet heeft gemaect die isses wel machtich dijn
hant di gesont te maken *ende* weder te te gheuen. [245va] **Mit** desen
woerden [-woerden] ginc onse lieue vrouwe in der seluer kerken *ende*
nam sijn bloedige hant van daer si hangende was mit haren suuerliken
witten handen *ende* sette se weder aen die beseerde stompe al gesont

ende te mael heel ende genesen. Ende doe seide die weerde suuer maget tot hem O lieue weerde soen sette di nv te vreden ende blijft dienende voert minen lieuen soen ende mi ende blijft voert stantachtich in vaster gelouen. Ende wanneer du van deser werlt gesceyden biste so selste mit ons wonen in die ewige bliscap der glorien sonder eynde.

¶ Mit desen liefliken zueten woerden nam si orlof aen hem ende voer henen mit groter claeरheyt daert haer genoechde. Ende thant is IOHANNES weder tot hem seluen gecomen ende vint hem ende sijn hant claeरliken genesen ende al gesont ende vast ende wel aen sinen arm staen. Doe dancte ende louede hi gode ende onser lieuer vrouwen alte vriendelike seer. Ende dede alle sijn moniken tot hem comen ende toende hem daer dat grote myrakel dat daer geschiet was Doe waren die moniken vtermaten blide Si songen ende lasen dankende gode onsen here IHESUM CRISTUM ende sijnre gebenedider moeder der groter eren die daer geschiet was Doe bereyde hem die abt IOHANNES des mergens misse te doen voer onser lieuer vrouwen als hi plach [245vb] te doen gewoenliken Ende dede sijn misgewade aen doet tijt was Ende doe gingen si blideliken beyeren mit al haren clocken ende songen vtermaten hoge noten mit groter vruechden. ¶ Als dit die keyser hoerde so vragede hi wat dat grote beyeren inden cloester bedude Ende den vroliken sanc Doe antwoerden si hem weder. Om dat IOHANNES VAN DAMASSCHE sijn hant heeft weder gesont aen sinen armen ende singet selue die misse voert beelde onser lieuer vrouwen. Doe sprac die keyser Tis gelogen ten mach niet sijn. Die ander seyden Sekerlic here tis waer. Doe ginc hi mit groter haesten in die kerc ende sach den abt IOHANNES staen ende dede misse voer dat beelde onser lieuer vrouwen. Doe verwonderdet hem vter maten seer hoet vmmer meer wesen mochte. Ende hi wert bekennende dat hi den abt IOHANNES groten onrecht ende gewelt gedaen had des hi onsculdich was ende creech enen groten inval dat gods genade daer gewrocht had ende dat grote myrakel daer geschiet was. Doet tijt was datmen offeren soude doe quam die keyser die grote soudaen ende cussede den abt IOHANNES sijn hant die hi te voren of had doen houwen Ende hi viel hem te voeten ende bat hem oetmoedelic genade ende dat hijt hem vergeuen woude die grote misdaet die hi aen hem misdaen had. Ende die abt IOHANNES hieffen vriendelic op [246ra] ende sprac. God heeftet al vergeuen Ende daer mede waren si ter stont te male versoent ende bleuen goede vriende al haer leuen lanc. Ende die abt IOHANNES dede sijn misse oetmoedelic ende deuotelic wt. Ende daer was grote vruechde in des keysers hof

ende ouer al Ende die keyser nam IOHANNES weder tot sinen hoechsten rade ende volgede sijns raets als hi te voren plach te doen. ¶ Cort daer na vernam des keysers soen van PERSEN die desen valschen brief gescreuen had dese wonderlike maer ende dat openbaer mirakel. Doe en derste hi des keysers toorn niet ontbeyden. Ende ontliep sinen vader al heymelic vten lande dat daer niemant of gevreyschen en conde waer hi bleef of waer hi voer. Doe was sijn vader die keyser van PERSEN vtermaten droeuich ende rouwiche omt verlies van sinen lieuen sone. Ende seynde boden tot allen hoeken vander werlt om sinen sone te sueken ende weder te crigen dat hem altemael niet en besloet noch en halp. ¶ Doe quamen sommige van dien boden te CONSTANTINOBEL totten groten soudaen den keyser ende vraechden daer na offer yemant of vernomen hadde. Doe creech die goede abt IOHANNES een inval van gode dattet die selue man waer die hem die grote valscheit bewijst ende gedaen hadde Mit wreder hatyen ende nidicheyt die hi mit onrecht ende onverdient op hem getoont hadde [246rb] Ende toende dat den keyser hoe haerre beyder letteren ende scriuen ende dichten alleens was Ende dat hijt hem oec selue geleert hadde Ende dattet so wel deen den [-da] anderen geleec dats niemant onderkennen en mochte. Doe wert die keyser die soudaen so vtermaten toornich ende erre op desen man des keysers soen van PERSEN ende deden mit veel boden sueken al die werlt doer ende si en constens nergent gevijnden noch vernemen. Ende des keysers mening was had hi en connen gecrigen hi soude hem den anxtelicsten ende den swaersten doot hebben aen gedaen die hi had connen gedenken of viesieren Ende doe die keyser daer niet of vernemen en conde doe woude hijt wreken op den keyser van PERSEN sinen vader. ¶ Doe viel die abt IOHANNES den keyser te voeten ende leyde sijn hant op sijn borste ende swoer daer ten heyligen dat die keyser van PERSEN een goet recht scepen SARRACIJN was ende geen scout noch weten hier aen en had. Ende bat den keyser so lange <+ende> so veel dat hijt den keyser van PERSEN vergeuen woude. ¶ Ten lesten sprac die keyser. IOHANNES abt lieue vrient Ic selt hem vergeuen om dinen wille ende my genoegen laten mer ic en dede nie dinc noder bi minen leuen. Doe dancte die abt IOHANNES den keyser vtermaten zeer. Ende nie en condemen gevareyschen van des [246va] keysers soen van PERSEN hoe hi eynde of hoe hi bleef Ende die keyser ende die abt Johannes leefden lief[-de]liken ende vriendeliken menigen dach ende tijt te samen in groter eren ende in rusten. ¶ Ende doet den abt IOHANNES sinen eynde nakede doe quam hem een inval van gode dat hi sinen tijt wiste sijns

leuens dat hi steruen soude. Doe bereyde hem die abt IOHANNES als daer toe behoerde ende dede claeiken sijn biechte Ende ontfinc salichlic dat heylich sacrament ende al sijn ambocht mit groter deuocien ende oetmoedicheyden. Ende doe hi wel bewaert was volcomelic van al sinen ambocht doe was hi vrolic ende wel te vreden ende nam orlof aen sinen lieuen here den keyser ende sterf wijslic ende wetentlic ende gaf den geest ende voer mit gode ende mit onser lieuer vrouwen mit groter claeerheit ende licht in die ewige glorie. Ende daer wert den abt IOHANNES sinen dienst hoechliken geloont ende wel betaelt Ende die soudaen die keyser bleef voert aen een goet heilich salich man ende diende gode sinen tijt.

Van Sunte NEREUS ende ACHILLEUS martelaren.

SVnte NEREUS ende ACHILLEUS waren gedoopt van Sunte PETER den apostel. Ende dese twe waren DOMITILLEN camerlingen die nichte was des keysers DOMICIANUS. Ende doe dese voergenoemde DOMICILLA te hilic gegeuen was enen Iongelinc die hiet AURELIANUS [246vb] die des ouersten raet sone was van ROMEN. Ende si gecleet was mit duerbaren gesteente ende pellen doe predicte haer NEREUS ende ACHILLEUS die geloue ende prijsden haer die maechdelike reynicheyt in menigerhande wijs. Ende toenden haer dat die maechdom waer gode alre naest ende een suster der engelen ende den menschen aengeboren. Oec toenden si haer dattet wif den man onderdanich most sijn. Ende dat se dic vanden man worden geslagen ende mit voeten Worden gestoten. Ende dat si oec die ontierige kinder ende die lelike drachten ter werlt brochten. Oec moeten die wiue dic liden grote sceldinge ende quade woerde vanden mannen Doe seyde DOMICILLA onder ander woerde. **Ic** weet wel dat mijn vader een grisende man is ende mijn moeder menich leet geleden heeft van hem Ende vermoedi dat mijn man oec sulc wesen sel. Ende si seyden **Also** lange also si brudegommen sijn so sijn si goedertieren. **mer** wanneer si mannen geworden sijn so werden si wreet Ende het geschiet somwijl dat si deernen ende vriendinnen hebben bouen die vrouwen. Ende alle heylicheit diemen verloren heeft machmen vercrigen ouermits penitencien. **Mer** alleen die maechdom die verloren is. en machmen niet weder vercrigen. **Die** daet die tegen gode is misdaen machmen [-vercrigen] mit penitencien of doen [247ra] mer die maechdom en is niet te verhalen so dat die mensche mach comen tot sulker heylicheit.

¶ Doe gelouede DOMICILLA ende dede haer dopen. Ende **Sunte** CLEMENT maectese nonne ende gaf haer die wiele. ende si gelouede maechdelike reynicheyt te houden. Doe dat haer brudegom vernam doe verwerf hi oerlof aenden keyser DOMICIAEN ende verseynde die heylige maget ende NEREUS ende ACHILEUS in een eylant dat PONTUS hiet ende vermoede dat die maget soude verueren so dat si den moet verwandelen soude. Ende na een luttel tijs voer hi selue na totten voerseyden eylande ende boet **Sunte** NEREUS ende ACHILLEUS grote giften dat si die maget aan hem hadden willen raden. ende si en wouden sijn goet niet mer si stercten die maget meer inden dienste gods. Doe dedese AURELIAEN leyden ten afgoden om hem te offeren. Ende si seiden. Wi sijn gedoopt ende kersten geworden van **Sunte** PETER die een prince is der apostelen. daer om en mogen wi vmer den afgoden genen dienst doen. Doe worden si daer thant onthoeft inden Iaer ons heren .lxx. Ende haer lichamen worden geleit bi sunte PETERNELLEN licham. Ende DOMICILLA had ander knapen ende vrienden daer si haer aan hielt Dat was **Sunte** VICTORINA ende ENTYCHES ende MACROEN. Dese drie heylige lude dede AURELIANUS in sinen houe arbeyden als eygen knechte Ende des auondes gaf hi hem spaerlic teten ende arme[247rb]lic. Ten lesten dede hi ENCHITUS slaen also lange thent hi den geest gaf. Ende **Sunte** VICTORINA dede hi smoren in stinkende water. Ende **Sunte** MACROEN dede hi platten onder enen groten steen Ende doe hi enen groten steen die .lx. lude nauwe en consten berueren op hem had doen leggen. Doe nam MACROON den steen op sinen scouderen ende droechen oft licht caf had gheweest twe milen verre. Ende doe bi desen teyken vele lude gelouich worden doe deden AURELIANUS onthoefden. ¶ Daer na dede AURELIANUS DOMICILLA weder ha[-l]len vter ellenden. ende sende tot haer twe maechden die mit haer geuoet ende gemaechtocht waren dat si haer an AURELIAEN raden souden Ende die een maget hiet EUFROSINA ende die ander THEODORA. Ende die selue twee maechden bekeerde DOMICILLA totter heiliger gelouen. ¶ Doe quam AURELIANUS tot DOMICILLEN huus ende brochte mit hem der seluer twe mageden brudegommen. Ende brochte oec mit hem drie speelmannen ende woude DOMICILLEN te wiue nemen ende woudese vercrachten. Ende DOMICILLA bekeerde die twe Iongelingen die der maechden brudegommen waren ende worden kersten. Doe leyde AURELIAEN DOMICILLEN in een camer ende dede daer die lidders pipen ende singen Ende hi maecte enen danse mit den genen die hi daer mit hem had Ende had wil dat hi naden danse DOMICILLEN soude vercrachten ende ont[247va]setten van hare

reynicheit. **Mer** doe die lodders niet meer gesingen noch gepipen en conden van moetheyden **Ende** alle die gene die daer dansten moede waren **ende** niet meer gespringen en consten noch gehuppelen doe en ruste noch AURELIAEN niet. mer hi danste twe dage achter ene **ende** en hielt niet op van springen eer hi doot was. **Ende** LUXURIUS die AURELIANUS brueder was verwerf oerlof aen den keyser **ende** dede alle die kerstene onthoefden. **Ende** hi ontstac dat huus daer die maechden in woenden mitten vuer **ende** die maechden vielen in haren gebeden **ende** gauen gode haren geest. **Ende** **Sunte** SELARIUS sochte die lichamen des mergens **ende** vant se reyn **ende** ongequetst **ende** begroef se.

van Sunte PANCRAES martelaer

SVnte PANC<+R>AES was een edel man van sonderlingen hogen geslachte **Ende** sijn vader **ende** sijn moeder bleuen doot inden lande van FRIGIDEN **Ende** **Sunte** DYONISIUS die sijn oem was bleef sijn momber. **Ende** doe keerden si weder in die stat van ROMEN daer si grote goede hadden **Ende** in die strate daer si in woenden daer lach **Sunte** CORNELIUS mitten kersten **ende** scoel voer dongelouige menschen **Ende** doe **Sunte** PANCRAES **ende** DYONISIUS sijn oem waren bekeert vanden goeden sinte CORNELIUS **ende** waren gedoept. On lange daerna sterf DYONISIUS **ende** voer tot gode **Ende** **Sunte** PANCRAES wert geuangen **ende** voerden keyser gebrocht. **Ende** doe [247vb] was **Sunte** PANCRAES omtrint .xiiij. Iaer out. **Ende** die keyser sprac hem toe **ende** seyde. **Du** kindekijn **Ic** rade di dattu niet en sterfste quader doot want om dattu een kint biste **ende** ic dijn [-w]vader sonderlinge lief hadde daer om bid ic di dattu sceydeste van deser raseryen. **Ende** ic wil di houden als minen soen. **Ende** **Sunte** PANCRAES seyde **Al** bin ic een kint van licham ic heb een out hert. **Ende** bider macht mijns heren *IHESU CRISTI* so is v anxt **ende** vrese die ghi mi doen moecht niet meer voer ons te ontsien dan een gemaelt beelt dat wi bescouwen mogen. **Ende** die goden die du mi oefenen hietste waren bedriegers die haer susteren ontsetten die oec haer ouders niet en spaerden **Ende** wistestu huden dat dijn knechten sulc waren du soutste se doen ontliuen. **Ende** mi verwondert dattu di niet en scaemste alsulke gode te oefenen. **Doe** de keyser sach dat hi vanden kinde was verwonnen doe hiet hine doden Inden **Iaer** ons heren .C.lxxx. **Ende** een edel vrouwe die OCTAUILA hiet **ende** was eens senatoers wif begroef sinen licham mit groter eren. **Ende** so wie also coen is dat hi enen

valschchen eet sweert tot sinen graue eer hi vten choer gecomen can wert
hi beseten vanden duuel ende woet of hi valt opt pauiment ende blijft
doot. ¶ Het geuiel dat hare twe seer kyuende worden [-voor] voerden
rechter. Ende die rechter wiste selue den sculdigen wel [248ra] Ende
want die rechter gee<+r>n had gesien dattet recht voert gegaen had
daer om leyde hi se beyde op **Sunte** PETERS altaer ende dede daer den
sculdigen sweren dat hi onsculdich waer sulker betichten als hem
dander beteech. dies hi hem vermaet onsculdich te wesen Ende die
rechter bat sinte PETER dat hi een teiken doen woude daer die waerheit
mede vertoont worde Ende doe hi gesworen had ende hem niet quaets
en geschiede. Doe riep die rechter. ongerechticheit. want hi wist dat
dander valsch gesworen had ende seyde sinte PETER want hi out was
daer om was hi ontfermhertich of hi en gan den **Iongen** niet ende
drageste partye. Nu laet ons gaen tot den **Iongen** PANCRAES ende laet ons
daer die waerheit ondervragen. Ende doe si daer quamen ende die
sculdige den valschchen eet gesworen had doe en conde hi die hande niet
na hem getrecken ende onlange daer na bleef hi doot Ende hier om ist
noch mit veel luden gewoenliken dat si sweren haer ede op **Sunte**
PANCRAES graf.

Van *Sunte* SERUAES biscop

Svnte SERUAES was biscop tot heyden TONGE<+R>NEN dat gelegen is
inden stichte van LUDIC daer nv des biscops stoel is. Dese sinte SERUAES
was ons heren IHESU CRISTI maech naden vleysche ende sijn heymelike
getrouwe navolger naden geest. want hi vol duechden was rijc in
genaden volmaect van leuen ende claer in groten miraculen ende hi rust
tot TRICHT [248rb] op der MASEN.

Vander heyliger maget MATRONA>

En prince geheten RIXONARIUS wort wt gesent vanden tween keyseren
DYOCLESIANUS ende MAXIMIANUS om die kerstene die den afgoden niet
offeren en wouden te veruolgen in allen steden daer hi vermochte ende
mit tormenten ter doot te brengen Doe quam hi in een stat geheten
AUGUSTA In welken hi vant een maget MATRONA genoemt die den

ongelouigen vromelic predicte dat geloue ons heren *IHESU CRISTI*. **D**ie hi voer hem geboet te comen *ende* seyde haer **O** maget ic wil di raden op dattu mogeste leuen *ende* niet en verlieste die bloeme dijnre genoechliker ioncheyt. **I**st dattu wilste minen raet volgen *ende* offeren den onuerwinliken goden so selstu vanden keyseren rijc gemaect werden mit groten gauen *ende* veel scats ontfangen. **D**ie heylige maget MATRONA sprac. **M**ijn scat is *CRISTUS IHESUS* mijn heer. **D**ijn scat *ende* gelt moet mit di wesen inder verdoemenisse. **D**oe die prince dese antwoerde had ontfangen wort hi seer toornich *ende* geboet se wredelic te pinen mit veel tormenten **E**nde dede haer borsten of sniden *ende* geboetse te sluten in enen donkeren <stinkenden> kerker. **E**nde verboet dat haer niemant noch water noch broot geuen en moste. **O**mtrint der middernacht quam daer tot haer een grote claeheit des [248va] lichtes daer alle den kerker of *verlicht* wert. **D**aer oec in quam een man verciert mit ouderdom die mit hem brochte salue van wonderliker sueter roke *ende* seyde tot haer **I**c bin gesent van onsen heer *IHESUM CRISTUM* *ende* brenge di dese salue **o**p dat ic dijn borsten daer mede soude genesen. **D**ie heylige maget antwoerde hem dat moet verre van mi wesen dat ic verliesen soude die crone die mi van gode bereit is in dien dat mi mijn borsten weder souden werden gegeuen gesont. **D**ie scepper alles vleysches *ende* weder geuer der gesondicheit wil hi hi mach mi weder gesontheit verlenen. **w**ant hijs machtich is den genen te geuen die in hem hopen. **E**nde thant viel si in bedingen **E**nde doe si lange tijt die eerde nat gemaect had mitten tranen haers gebeets *ende* si opstont vter bedinge so vant si haer seluen al genegen als te voren **E**nde haer borsten weder geset aen haren licham. ¶ **S**anderen dages geboet se die rechter voer hem te brengen **E**nde doe hi se al genesen sach **S**o seyde hi haer wie heefti weder gegeuen dijn gesontheyt. **D**oe antwoerde si. **M**ijn geminde brudegom *IHESUS CRISTUS* een gebenedijt god in ewicheyden. **D**oe seide hi haer. **B**istu noch ontsinnet dattu <+di> niet en ontsietste te noemen dien name *CRISTUS* dien ic niet horen en wil. ¶ **D**oe geboet hi datmen scerpe scaerde stroeyen soude *ende* die mengen mit bernende colen *ende* wentelen se [248vb] daer ouer wech *ende* weder **D**oe si daer op quam verloes dat vuer sijn crachte te male **E**nde si seide gode haren scepper lof *ende* danc *ende* aenriepen in haerre hulpen *ende* dede haer gebet mit groter deuocien *ende* aendacht haers gemoedes mit groten verlangen tot hem te comen *ende* volcomelic mit hem verenicht te werden **E**nde aldus in hare bedinge gaf si op gode haren geest *ende* voer te hemel als een blenkende witte duue **O**p die achtende ydus

vander maent **I**anuarius. **D**it gesciede **I**nden lande van **R**EMEUS **e**nde daer wert haer licham begrauen. ¶ **N**a vele **I**aren so openbaerde haer dese heylige maget **M**ATRONA enen koeherde geheten **L**ENDULUS **e**nde si wijsde **h**em die stede daer si begrauen was bi **S**unte **M**ARTIJNS kerke **e**nde beual **h**em dat hi haer licham soude verheffen. **E**nde hi seidet voert den lantluden **e**nde hi was vlitich **e**nde besorcht dat te doen dat **h**em beuolen was. ¶ **D**aer na dede een eersamich man geheten **D**ANGULFUS inden tiden des conincs **K**AERLS tymmeren een sonderlinge scone kerke **e**nde daer weerdelic in verheffen **e**nde vercieren dat licham der heyliger maget **M**ATRONA op die derde kalende vander maent **I**unij **T**er eeran ons heren **I**HESU **C**RISTI die leeft **e**nde regniert een god ewelic **A**men.

Van **s**inte **E**UTROPIUS **b**iscop

Svnte **E**UTROPIUS was geboren vanden heydenen. **S**ijn vader hiet **ADMIRANDUS** **e**nde was van den ouersten [249ra] geslachte van **PERSEN** **E**nde hi wert geboren te **B**ABILONIEN van eenre coninginnen die **GUYNA** hiet. **E**nde dese **E**UTROPIUS was geleert van sijnre kintscheit inden **C**ALDEUSCHEN **e**nde inden **G**RIEXEN letteren **e**nde hi was een groot heer alle des rijcs **e**nde ginc hem allen bouen in wijsheyden **e**nde in cyrheyden **e**nde hi wanderde in **G**ALILEEN totten coninc **H**ERODES of hi yemant vonde vanden barbaren in des conincs houe die cloeker is dan hi **e**nde dien begeerde hi te sien. ¶ **D**oe hi een wijltjts geweest had in des conincs pallaes **e**nde hi vernam dat geruchte ons behouders **e**nde van sinen myraculen want dese **E**UTROPIUS doe ter tijt was dat onse **here** in menscheliker naturen wanderde op der eerden **S**o sochte hine **e**nde vernam dat hi ouert meer van **G**ALYLEEN geuaren was mit eenre seer groter scaren **D**aer om so volchde hi hem daer na **E**nde dat was op dien dach dat onse behouder van onsprekeliker mildicheit van vijf broden **e**nde twe vischen versade vijfdusent menschen. **D**aer was bi dese iongelinc **E**UTROPIUS **e**nde sach dat myrakel **e**nde hi hoerde oec dat gerufte van anderen myrakulen. **W**aer bi hi geloefde in onsen behouder **e**nde begeerde alte seer mit hem te spreken **M**er hi en dorstes niet doen want hi ontsach die wreetheit sijns regierers **N**YCHANORIS **w**ant sijn vader hadden dien man beuolen te bewaren mer hi wort versadet vanden brode der [249rb] graciens ons heren **E**nde daer na wanderde hi tot **I**HERUSALEM **e**nde aenbede onsen behouder inden tempel nader heydenscher manieren. ¶ **D**aer na toech hi tot sijns vaders huus **e**nde

began sinen vader te seggen alle dat hi inden lande gesien ende gehoert hadde daer hi of quam. Ende seide. **Ic** sach enen mensche die geheten is *CRISTUS* diemen in alder werlt sijs gelijc niet vinden en sel. **hi** geeft den blinden dat sien. den douen dat horen. den cropelen dat gaen. **hi** reinicht die malaetsche *ende* geuet gesontheit tot allen suucten daer die menschen mede becommert sijn. Daer toe geuet hi den doden dat leuen. **wat** sel ic meer seggen hi versade daer ic tegenwoerdich was *ende* sacht vijf dusent menschen van vijf broden *ende* twe visschen. **Och** of die scepper des hemels *ende* der eerden *hem* geweerdigen woude dien *CRISTUM* te senden in onsen rike *ende* dattu hem dan van dijnre gracie eerliken woudeste ontfangen. ¶ **Doe ADMYRANDUS** sijn vader dit *ende* des gelijcs van *EUTROPIUS* sinen kinde gehoert had **So** dochte hi hoe hine oec syen mochte. Cort hier na begeerde *EUTROPIUS* weder orlof van sinen vader *ende* toech tot *IHERUSALEM* mit eenre groter scaren op dat hi onsen *here* mochte sien *ende* aenbeden inden tempel. § **waer** bi het geuiel op enen dach als opten palmdach dat onse heer *quam* van *BETHANIEN* **Ende** doe sach hi [249va] hoe dat die *HEBREUSCHE* kinder mit der scaren onsen *here* te gemoete gingen *ende* bestroeyden den wech daer onse *here* doer reet mit telgen van palmbomen *ende* olibomen *ende* oec van anderen bloemen *ende* riepen **Osanna** behout ons *et cetera*. **Ende** *EUTROPIUS* [-riep] stroeyde mitten anderen oec bloemen voer onse *here*. **Mer** hi was seer droeuich dat hine vander scaren niet te vollen sien en mochte. **Ende** dese *EUTROPIUS* was mede mitten anderen heydenen die daer [-omme te] quamen te beden ten feeste dage te *IHERUSALEM* die daer oec gingen tot *PHILIPPUM* *ende* seyden hem. **Here** wi zouden geerne *IHESUM* zien. **Ende** *PHILIPPUS* *ende* *ANDREAS* die openbaerdent onsen *here* **Also** *IOHANNES* inden ewangelie beschrijft datmen hout des manendages na palmdach. **Ende** altehants na dattet onsen *here* geseit was van sinen iongeren so sachen *EUTROPIUS* mit sinen gesellen volcomelic daer hi hem seer of verblide *ende* wort daer wat of versadet *ende* began vluchts al heymelic an hem te gelouen mer hi ontsach hem voer sinen gesellen. **want** sijn vader had hem beuolen dat sine sterkelic souden bewaren *ende* weder tot hem brengen. **Oec** hoerde hi vanden sommigen dat die *IODEN* onsen lieuen *here* cortelic wouden doden daer hi om bedroeft wort. **Ende** want hijs niet kerent en mochte so voer [249vb] **hi** van daen haestelic want hi niet sien en mochte den doot so groten mans *ende* toech weder tot sinen vader dien hi vertellede alle dat hi van onsen *here* gesien hadde **Ende** cort na dien dat hi thuus gecomen was vernam hi dattie *IODEN* den genen dien hi minnede gedoot hadden daer hi hem

seer om bedroefde. mer doe hi hoerde dat hi verresen was ende ten hemel geclommen so began hi weder te verbliden Ende hi wort veruult mitten heiligen geest ende toech weder tot BABILONIEN van groter minnen die hi hadde tot onsen here ende dode alle die IODEN die hi vant inden lande mitten zweerde tot confusien der IODEN die CRISTUM hadden gedoot tot IHERUSALEM. ¶ Daer na doe die apostelen ende discipulen ons heren worden gesent ouer alle die werlt om te prediken dat heylige geloue so worden in PERSEN gesent twe gulden candelaren die blenkende waren inden geloue. Als Sunte SYMON Sunte IUDAS THADEUS gebrueders. Dese twe quamen tot BABILONIEN ende verdreuen daer vten lande twe touenaers die dat volc verkeert hadden ouermits haren duuelschen kunsten ende leringen. § Mer dese apostelen leerden den volke den wech der salicheit ende gingen den touenaers bouen in mirakulen. Doe was dese Iongeling EUTROPIUS seer verblijt van haerre coemste Ende vermaende den co[250ra]ninc dat hi die heydensche dwalinge der afgoden ende oec der IODEN settinge achterliete. Ende aan name dat heylige kersten geloue Ouermits welken hi mochte vercrigen dat rike der hemelen. Also dat doe dese twe heylige apostelen daer predicten so worden cort daer na die coninc ende sijn soen mit eenre groter scharen vanden borgers van BABILONIEN gedopet vanden handen der apostelen Ende cort daer na wort alle die stat gelouich. Doe tymmerden die apostelen kerken ende maecten bispop ouer dat kersten volc enen alre gelouichsten man geheten [-ad] ABDIAM. geleert inden Heyligen ewangelie die se mede gebrocht hadden van IHERUSALEM ende ordinierden EUTROPIUS eertsche dyake. Ende die apostelen wanderden voert in anderen steden vromelic predikende dat woert gods Ende worden na veel dagen gemartelijt in een ander lant ende voeren tot CRISTUM Ende dese heilige EUTROPIUS screef haer leuen ende passie in CALDEEUSCHEN ende GRIEXEN letteren. Ende doe hi vernam dat geruchte ende die duechden ende myraculen Sunte PETERS die een prince was der apostelen die doe te ROMEN was so versaechte hi alle die werlt ende nam orlof vanden bispop dats sijn vader niet en wiste ende toech te ROMEN ende wert grotelic ontfangen van Sunte PETER ende van hem volcomeliker geleert inden geloue ende ge[250rb]boden ons heren ende bleef een deel tijs bi hem. Daer na toech hi vten rade ende gehiete Sunte PETERS in WALSCH lant mit sommigen brueders den volke te prediken. Ende doe hi quam in een stat geheten EXANCTON so predicte hi neerstelic in straten ende in stegen. Rechteuoert doe die borgers hoerden dat daer een barbarsch man was ende predicte ongehoerde

dingen so worden si onweerdich op hem ende worpene mit groten slagen ende mit bernende fackelen vter stat. Dese persecucie ende versmaetheit leet EUTROPIUS goedertierlic ende tymmerde daer bider stat een cleyn huuskijn van houte in enen berch Ende daer in woende hi lange tijt ende predicte des dages inder stat ende des nachtes rustede hi in dit huuskijn In waken in gebede ende in tranen. Ende doe hi in langer tijt mit sijnre predikinge luttel menschen mochte bekeren tot CRISTUM so toech hi weder te ROMEN ende daer vernam hi dat Sunte PETER was gedodet inden cruce. Ende van Sunte CLEMENT die doe paus was wert hi vermaent weder te kerden ter voerseyder stat ende te prediken die gebode des heren ende daer te verwachten die crone der martelien Ende hi wert vanden paeus bispop gewyet mit Sunte DYONISIUS die wt GRIEXEN lande gecomen was te ROMEN. Ende si togen te gader mit sommigen bruders die Sunte CLEMENT [250va] sende te prediken in WALSCH lant Ende si quamen te gader in een stat geheten ANTHICHIODORE Ende om vengen malcander mit godliker minnen ende mit tranen grueten se ende sonden se malcander Ende sceyden hem also Sunte DIONISIUS toech mit sinen gesellen tot PARIJS Ende Sunte EUTROPIUS quam weder totter stat EXANCTON Ende hi was wel gemoet te liden die pine om die minne CRISTI als een sterc minnaer ende hi predicte manlic dat geloue ons heren IHESU CRISTI Ende hi woende des nachtes in dat voerseyde husekijn als te voren Ende doe hi predicte so wordenre veel lude gelouich ende van hem gedoopt onder wien oec gedoopt wort EUSTELLA des conincs dochter van dien lande. Doe dat die vader hoerde so wort hi ontsinnet ende werp se vter stat. Ende doe se vter stat verdreuen was om dien name CRISTI so woende se bi des heyligen mans huuskijn. Mer die vader was dicke beweget om die minne sijnre dochter ende sende dicke boden tot haer of se weder thuus comen woude. Mer si antwoerde weder dat si lieuer vter stat woude wonen voer tgeloue CRISTI dan inder stat te wonen ende aenbeden die afgode. Doe wort die vader mit toorne veruullet ende riep alle die vleyschhouwers te gader ende gaf hem anderhalf hondert scillinge op dat si den heiligen man Eutropium souden doden Ende die maget souden weder brengen tot haers vaders [250vb] camer. ¶ Opten meyaumont vergaderde een grote scare van heydenen bi EUTROPIUS huusken ende steenden eerst daer na sloegen sine naect mit geyselen ende mit geloden coluen Ende ten lesten sloegen si sijn hoeft mit bilen ende mit berdaexen ende also doden sine Ende dese voerseyde maget des coninx dochter groeffen des nachtes mit sommigen kerstenen in dat selue huuskijn Ende also lange

alsi leefde so bleef si daer **In** waken **In** gebede ende **In** godliken dienst sonder ophouden **Ende** doe si voer wt desen leuen so dede si haer grauen bi haers meysters serc inder <seluer> stede. **Ende** daer na wert bouen **Sunte** EUTROPIUS graf gemaect een grote kerke vanden kerstenen die sonderlinge cierlic was. **In** welker kerken veel sieker menschen gesontheyt verleent wort. **Ende** daer hangen veel instrumenten **ende** menigerhande manier van banden **ende** veteren daermen die menschen inden kerker mede piniget **ende** bindet. **Van** welken EUTROPIUS veel geuanggenre menschen verlost heeft die hem aenriepen **Ouermits** der genaden ons heren *IHESU CRISTI* **Dien** eer **ende** glorie si van nv tot inder ewicheit **Amen.**

Van [-MARINA] der maget daer die abt YSIDORUS of plach te seggen.

In dat boec geheten *DER VADER LEUEN* staet. dat die abt YSIDORUS plach te seggen dat die abt ANTHONIUS hem eens seyde doe hi tot hem *quam* een Exempel dat wel weerdich is der vertellinge. **Als** dat indes [251ra] keysers MAXIMIANUS tiden was een maget die seer scoon was **Die** daer was een **Ioncfrouwe** eens riken mans die seer om haerre scoenheit willen van hem *versocht* **ende** veruolcht wort **Ende** mit veel smekinghe **ende** beloftsen gequelllet als dat si consentieren woude sinen wille mit hem te doen **Of** dat si ten minste woude offeren **ende** aenbeden die afgode. **Ende** want si geen van desen tween in eniger wijs doen en woude so wort hi seer verwoedende toornich **Ende** ouerleuerdese den rechter van ALEXANDRIEN dat hi se om dat si kersten was **ende** tegen des keysers gebod dede **ende** die afgode *versmade* vanden liue ter doot soude brengen **Ende** doe si inden kerker gepinicht lach so sende dese man boden al heymelic tot haer mit gelde **ende** gauen die haer al heymelic souden seggen van sijnre wegen. **woude** si sinen wille consentieren hi woudese vter vangenisse **ende** vter pinen *verlossen* **Ende** en woude sijs oec niet doen so soude hi den rechter bidden dat hi se soude pinigen ter doot toe op dat si sinen wille niet te spotte en dreue **Ende** want si dier onreynre boesheit niet consentieren en woude mer mit groter smaetheit veronweerde **So** wort si voer die vierscaer des rechters gebrocht **ende** en ontsach haer geenrehande tormenten diemen haer aen doen mochte. **want** si was mit eenre goeder consciencien gewapent. **Onder** welker pinen die rechter [251rb] enen groten ketel vol pekes dede sieden ouer dat vuer. **Ende** doe hi *aldus* wallende seer stijflic sood

So brochte die rechter die maget bi den ketel *ende* hi leide haer te voren *ende* seide. **G**anc *ende* doch dijns heren wille **O**f du selste seker steruen want ic sel di in desen ketel doen werpen. **D**ie maget antwerde hem weder *ende* seide. **A**ldustanige rechters en hebben niet veel geweest die geboden hebben der onsuuerheit onderdanich te wesen. **D**oe gheboet die rechter in groter verwoetheyt datmen se soude ontcleden *ende* worpen se also naect inden siedenden ketel. **D**oe seyde die maget weder totten rechter **I**st dattu mi aldus pinigen wilste so besweer ic di biden hoefde dijns keyzers die du dienste dattu mi niet teffens mer allensken inden ketel doetste setten. **O**p dattu sien moechste hoe sulke lijdsamheyt mi onse here *IHESUS CISTI* heeft gegeuen die du niet en kenneste. **S**i wort allensken inden siedenden ketel na haerre begeerten geset **E**nde doe si totten halse toe daer in gecomen was wort <+dat> siedende pec rechteuoert al cout. **E**nde veel menschen die dat mirakel sagen worden rechteuoert gesterct inden geloue *ende* belieden den name ons heren *IHESU CRISTI* dien eer *ende* glorie si van ewen tot ewen **A**men. [251va]

Van Sinte PELAGIA den lichten wiue van ANTHIOCHIEN.

Altoos sijn wi sculdich gode grotelic te danken die niet en wil dat die sundaren verderuen *inder* doot mer hi begeert meer dat hem alle menschen tot hem keren *ende* leuen. **H**ier om dunct mi goet datmen v bruederen scriue een wonder dat binnen onsen dagen gevallen is om dat ghi dat gelouen selt als gijt leest *ende* hoert *ende* ghi daer mede groten troost vercrigen moet in uwer zielen want die ontfermhertige god die niet en wil dat in desen leuen yemant verloren werde die heuet geordeniert datmen in deser werlt die sunden beteren mach mit warachtigen berouwe biechte *ende* voldoen der penitencien oec hoe swaer si sijn. **M**er na desen leuen sel dat oerdel gerechtich wesen *ende* een ygelic sel ontfangen loon na sinen werken **D**aer om hoert nu na mi *ende* merket mit eernste want dat wi seggen sellen is vol salichs rouwen ¶ **D**ie eersamige biscop vander stat van ANTYOCHIEN om sommige saken die hem voer vielen so vergaderde hi tot hem somme biscopen die bi hem woenden also dat hire achte vergaderde. **E**nde onder hem luden was **S**unte NONNUS enen heiligen biscop goet *ende* gerechtich die om sijn heilige suuer leuen biscop geordeniert was vten cloester van TABENENSEN daer hi monic was. **D**oe dese [251vb] heilige biscoppen

aldus vergadert waren so beual die bispop van ANTYOCHIEN datmen die herberge nemen soude in **Sunte IULIAENS** kerke des martelaren. ¶ Op enen vanden heiligen dagen quamen die bispopen neder wt haren heiligen oefeningen ende saten voer die duer van deser kerken mitten voerseyden heyligen bispop NONNUS. Ende die ander bispopen baden hem seer dat hi hem yet goets seggen woude tot haerre stichtinge. Ende hi begonde thant te spreken ouermits den heyligen geest dat haerre salicheit notorfich was Ende daer wi alle stonden ende wi verwonderden van des groten mans *predicacien*. Siet so quam daer onuersienlic lidende die meeste spelinne ende licht wijf der stat van ANTYOCHIEN. Ende si sat op enen esel mit groter duueliker vercieringe verciert so dat men an haren clederen anders niet en sach dan gout ende seer duerber gesteente. Ende voer haer ende achter haer ging een grote menichfoudicheit van knapen ende **Ioncfrouwen** mit veel anders gesinds die alle mit costeliken ende vercierden clederen ghecledet waren. Ende hadden ghuldene halsbande om den halse. Ende haer minnaren en mochten niet ghesadet werden haer aen te sien. Ende werwaert dat si ghinc daer veruulde si die lucht mit specien ende mit alte sueten roke. ¶ [252ra] Ende doe se die bispopen sagen bloots hoefdes ende mit so groter moedicheit ende houerdyen voert rydende ende si niet of en sat vanden ezel om gods of om der bispopen eer so keerden si haer aensichten van haer als van eenre stinkender onreynicheyt. Mer **Sunte NONNUS** die bispop. hi sacher neerstelic op ende lange Ende na dien dat si voer bi geleden was so leide hi sijn hoeft in sinen scoot Ende hi weende sinen doec die hi in die hant hadde al vol tranen ende hi versuchte zeer Ende hi seyde totten bispopen **Ic bid v en heb di geen genuechte gehat in des wijfs scoonheit mer si swegen.** Noch liet hi sijn aensicht op sinen knien dalen ende versuchte herde bitterlic ende sloech voer sijn herte ende weende so seer dat hi mit sinen tranen nat maecte dat haren cleet dat hi aen hadde. Daer na seide hi anderwerf totten bispopen **En hebdi waerlic niet genuechte gehad in des wijfs scoenheyt** Ende doe si niet en antwoerden doe seide hi. **Waerlic ic hebber geneuchte in gehadt ende haer scoenheit behagede mi.** Want ic seg v inder waerheit dat god dit wijf bouen ons verheffen sel ende hi selse [-sette] setten voer dat aenscouwen sijns on<+t>sienliken [-aensichs] throons dat si ons ende onse priesterscap ordelen sel. Hoe menige vre waendi dat si geduert in hare cameren haer dwaende ende pallerende ende mit menigerhande [252rb] zaluen haer saluende ende voer enen spiegel haer zeer behagel maect om te genuegen deser werlt

ende om bequaem ende genuechlic te wesen hem allen diese sien ende si niemant van haren minnaren lelic dunken en sel. die huden scinen te wesen ende mergeren en vintmen niet van hem. **Mer** wi die inder eerden sijn bekennende den vader inden hemel regnierende in die werlt der werlden. **Laet** ons haer sueken enen onsterfliken brudegom gode die den genen die hem dienen ewich durende rijcdomme geeft die men niet wtspreken noch voldenken en mach. die noch oge gesien en heeft noch ore gehoert noch op geclommen en sijn in die herten der menschen en wat dinge god bereit heeft sinen mijndes. **Mer** wat mach ic meer seggen wi di nv hebben seker beloft dat wi des brudegoms aensicht sellen scouwen **In** welken die engelen oec begeren te sien. **wi** en vercieren ons niet mit duechden. **wi** en doen niet of die onreynicheyt die aen onser sielen hanget mer wi geuen ons ten sunden **ende** leggen nederwerts geworpen. **wi** die altoos gestaen souden hebben inden wege der duechden om te geuen anderen menschen goet exempel. **Ende** doe hi dit geseit had leende hi op mijn hant also hi plach **Ende** wi gingen te hant inder herbergen. **Ende** daer viel hi opt [252va] pauiment **ende** leyde sijn aensicht op die eerde **ende** maecte die eerde daer hi op lach nat mit sinen **tranen** **ende** seide **O** hoge god vergeeft **ende** onfermt mijn sunder want die cierheyt eens lichten wiues die si om had op enen dach heeft verwonnen alle die ernsticheit mijns arbeyts die ic ye heb gehad in alle minen leuen. **Here** mit wat aensichte sel ic v aensien of mit hoedanigen woerden sel ic mi mogen ontsuldigen voer dinen aensichte **ende** ic en mach mi niet verbergen voer di **ende** alle heymelicheit weetstu **Wee** mi sundaer die voer dinen heyligen altaer sta die geen vercieringe mijnde herten gemaect en heb na dinen wille. mer du **here** biste onfermhertich **ende** goedertieren die alle dingen van niet hebste gescepen die mi oec gemaect hebste al bin ics onweerdich **Ende** hebste mi geset di weerdelic te dienen. en laet mi niet verdreuen werden van dijnre hemelscher sanctuarien opdat mi des lichten wiues vercieringe niet en bescame voer dat aenschijn dijnre godlicher mogentheit. **want** si heeft mit alre eernsticheit haer cierlic gemaect om eertsche dingen die verganctic sijn **Ende** ic heb mi gepijnt te behagen den onsterfliken coninc. **Ende** ouermids mijnde roekeloesheit en heb ict niet vol[252vb]maectelic gedaen. **Noch** sie ic dat ic achter geset bin in hemel **ende** in eerde. **want** ic dijn gebode niet bewaert en heb. mer si heeft volbrocht mit alre vliticheyt dat si den menschen sculdich was. **Hier** om so en is mi geen hope der salicheyt in minen werken. mer mijn ziel heeft alleen hope in die menichfoudicheit dijnre onfermherticheit **ende**

betruwen in die veelheit dijnre goedertierenheit dattu se behouden maken selste. **Doe** hi dit dicwile seyde **ende** versuchte so *quam* die sonnendach. **Ende** nader nacht bedinge seide hi tot mi. **Brueder** ic heb enen droem gesien **ende** ic bin daer seer in verueert om dat ic niet merken en can wat hi beduut. **Ende** seide voert **Mi** dochte dat ic stont aenden horninc vanden altaer **Ende** datter een lelike duue die seer besmet was al om **ende** om mi vloech **ende** ic en mochte haren vulen stanc niet liden. **Mer** si bleef altoos omtrint mi vliegen tot dier tijt dattet gebot des biscops die belesen kinder diemen open soude wech liet gaen **Ende** doe dyaken dese kinder wech hiet gaen alst gewoente is so en sach ic die duue nergent in die kerke. **Ende** nadien dat die misse gedaen was siet so *quam* die vule duue weder **ende** si *quam* tot mi geulogen alsoi te voren dede **Ende** ic stac mijn hant voert **ende** ic greep se **ende** werp se in een bat dat voer tkerchof vander kerken stont.

[253ra] **Ende** thant alsoi int water *quam* so gingen alle die vuyle smetten van haer **ende** si *quam* daer wt zuuer **ende** wit als die snee **ende** si vloech also hoge in die lucht als ic <mit> minen ogen sien mochte.

¶ **Doe** mi dit **Sunte NONNUS** die bispop vertelt had so hielt hi mijn hant **ende** wi quamen te kerken mitten anderen bispopen. **Ende** doe die bispopen den bispop vander stat gegrueit hadden so gingen si mit Hem om misse te doen **Ende** nader ewangelien so beual die bispop van dier stat onsen bispop **Sunte NONNUS** dat hi den volke prediken soude **Ende** hi stont thant op **ende** began te prediken dat totter stichtinge der heyliger kerken hoerde. **want** in sijnre predication en seide hi niet ydels of onnutsch. **Mer** ouermits der gracie des heiligen geestes dies hi vol was **So** berispte hi die dwalende **ende** seide hem vanden ordel dat inden lesten dage gaen sel ouer goede **ende** ouer quade. **Ende** hi stercte di geuallen herten mit goeder hopen. **want** hi sprac vele vander bermherticheit gods **ende** mit sijnre predication so wert des volcs herte so seer beruert tot deuocien dat si dat pauiment der kerken nat maecten mit haren tranen. **Ende** mitter voersichticheit godes geschiedet dat doe al daer was dat lichtwijf daer wi voer of geseit hebben. **Want** om <+dat> si inden ban [253rb] was **ende** verswaert mit so vele sunden so en *quam* si nummermeer te kerken mer [-om dat si verswaert] ouermits den wille gods was si doe al daer **ende** si wert so groten rouwe hebbende om haer sunden dat wonderlike veel tranen haer liepen vten ogen **Ende** si beuael oec twe van haren knechten een wijl tijs daer te toeuen **ende** te merken waer **Sunte NONNUS** onse bispop ter herbergen lach **Ende** si deden also **ende** sagen waer wi bleuen **ende** si seident haerre vrouwen **Ende** si

sende thant bi dien seluen knechten enen brief daer dit in stont **Den**
heiligen bisp die *CRISTUS* **Ionger** is **Ic** die sundersche PELAGIA des
duuels **Ioncwijf** **Ic** heb vernomen van dinen god dien du oefenste dat hi
vanden hemel in die eerde neder quam niet om der gerechtiger wille
mer om die sundaers te behouden mitter medicijn der penitencien **Ende**
dat dese so groot **ende** so mogende is dat hi wanderde mit den
sundaeren **ende** mitten quadren menschen in deser werlt in welken die
engelen beg<+e>ren te scouwen also du vader predicste. **Of** du dan
wilste werden geproeft te wesen een warachtich **Ionger** ons heren *IHESU*
CRISTI so en versmade mi niet mer ontfanc mi die geerne soude
behouden werden **Die** heilige bisp NONNUS screef haer aldus hier
weder op wie [253va] du biste du biste onsen *here* openbaer nochtan
vermaen ic di dattu mijn cleynheyt niet en beroerste **want** ic bin een
mensche **ende** een sundaer mer begeerstu inder waerheit behouden te
wesen **ende** du my begeerste te sien so selstu inder waerheit mi sien
onder die ander biscopen **Want** du en selste mi niet alleen mogen sien.
Ende doese desen brief gelesen hadde so quam si haestelic inder kerken
daer wi herberge hadden. **Ende** si sende boden voer. die die boetscap
brochten dat si comen soude. **Doe** dat **Sunte** NONNUS die bisp hoerde
dat si quam so bat hi alle den biscopen dat si tot hem wouden comen
Ende doe si daer alle vergadert waren so dede **Sunte** NONNUS PELAGIA dat
lichtwijf in comen **Ende** doe si ingecomen was so viel si opt pauyment
ende begreep des heiligen bisp NONNUS voete **ende** weende alte
bitterlic **ende** werp gestubbe **ende** asch op haer hoeft **Ende** si dwoech
sijn voete mit haren tranen **ende** droechdese mit haren hare **ende** riep
seggende **Ontferme** di mijns sundaersche **Doch** also dijn *here* *IHESUS*
CRISTUS dede **ende** storte op mi ontfermherticheit **Ende** maec mi thant
kersten want ic bin PELAGIA die see der quaetheyt **Ende** oueruloeye
mitten [-voldoen der] <+vloede der> sunden. **Ic** bin die cule der
verderfnisse een leyden <+ende> een stric der [253vb] sunden. want
ic hebber veel bedrogen inder vergancliker genuechten der onsuerheit
Des ic mi nv altemael ontsie **ende** heb rouwe van desen groten sunden
ende bidde di dattu mi doepste op dat mi mijn sunden vergeuen
moeten werden **Ende** dat alle die smetten **ende** onreynicheit mijne
sielen of gedwogen werden. want ic hope wanneer ic verboren sel
wesen ouermids den doopsel der heylicheyt dat ic den duuel minen
bedrieger <+sel> ontulien. **Ende** alle die biscopen ende die clerken die
daer waren verwonderden ons zeer om dat wi sagen aldies haestelic also
groot geloue **ende** berouwe **ende** belyen van desen lichten wiue also dat

niemant van ons luden nie des gelijcs gesien en hadde. **Mer** die bispop **Sunte NONNUS** hi conde haer nauwe geraden dat si van sinen voeten op staen woude **Ende** doe PELAGIA so seer begeerde gedoopt te wesen **So** seide **Sunte NONNUS** die bispop tot haer **Dat** recht houdet datmen geen lichte wijf dopen en sel eer dat si borge geset heeft dat si haer voertmeer niet keren en sel totten quadon werken **Ende** doe si dese antwoerde ontfangen hadde so viel si weder op die eerde **ende** riep al wenende totten bispop **Du** selste gode redene geuen ouer mijn siel **ende** men sel die wrike mijre sunden van di eyschen **Ist** dattuut vertrec[**254ra**]ste mijre dopen. **Want** ic vrese dat ouermits dat vertrecken des doopsels die vyant dien ic begeer te ontulien hem pinen sel [-nv] <+mi> weder te brengen [-mi] in sinen stricke. want ic heb geweest een stric **ende** een val veelre menschen **Daer** om bid ic di of du enige gracie hebste voer onsen **here** dattu die salicheit mijre sielen niet en vertoefste. **Op** dattie quade beeste die vyant geen oersake of rescap in mi en vinde [-nv] mi weder te brengen in die quade sünden daer hi mi tot deser tijt toe in gehouden heeft. **Daer** om bid ic di dat du mi huden reynigen wilste mitten water des doopsels **Ende** dattu onsen **here** een offerhande voer mi wilste offeren. **Doe** wi dit hoerden loefden wi alle gode om dat wi sagen dat dit lichtwijf mit also groter begeerten was ontsteken **Ende** die heilige bispop NONNUS hi sende mi te hant **ende** PROTHUM sinen dyaken totten bispop vander stat van ANTYOCHIEN om dat wi hem alle dese dingen souden seggen **ende** dat hi daer mit ons soude senden een van sinen dyaken [-ende] dat wi gecomen waren tot den bispop **ende** wi hem vertelden alle totten bispop van ANTHIOCHIEN om dat wi hem alle dese dingen souden seggen **Ende** dat hi daer mit ons soude senden een van sinen dyaken] **Ende** doe wi gecomen waren totten bispop **ende** wi hem alle dese dingen vertellden die daer gesciet [**254rb**] waren so wert hi veruult mit groter bliscap **ende** groot maecte gode die sijn gauen den sunders so mildelic mede deilt **Ende** hi ontboet **Sunte NONNO** den bispop dese woerde **Heylige** vader dit werck betaemt di te doen **ende** di behoert der heyliger kerken aldustanige vruchten te winnen. **Wi** weten dat dit des almachtigen gods werc is die gesproken heeft **Ist** dattu van enen sundaer makeste enen gloriosen **ende** weerdigen so selstu wesen als mijn mont. **Ende** hi dede mit ons gaen een eersamige maget ene dyaconisse die ROMANA hiet glosa. Dyaconissen sijn nonnen die vanden bispop maget geconsacriert sijn gelijc datmen noch die vrouwen van der SARTROYSEN orden wyet. **want** daer geen priester noch dyaken en is so lesen si openbaerlic dat ewangelium mitter scole gelijc enen dyake.

¶ Ende doe die dyaconisse mit ons gecomen was. so vant si noch PELAGIA leggende voer Sunte NONNUS des biscops voete alte seer wenende Ende si hiefse op ende seyde haer Dochter stant op ende men sel di al doen dat totten doepsel behoert Ende doe si op gestaen was doe seyde die bispot tot haer. biechte alle dijn sunden. PELAGIA seide hem Ist dat ic mijn consciencie eerstelic ouersie ende merke so en sel ic geen duecht in my vinden [254va] Want mijn sunden sijn meerre van getale ende swaerre dan dat zant dat aenden oeuer des meers leit. Nochtan hopic an gode dat mi sijn ontfermherticheit dwaen sel vanden smetten mijnde onreyndeliker sunden ende hi mi verlatenis geuen sel van minen groten ende swaren misdaden Ende die bispot seyde tot haer. Hoe is dijn name. Ende si seyde van mijnde geboerten heb ik geheten PELAGIA mer alle die stat van [-ROMEN] <+ANTIOCHIEN> heeft mi geheten MARGRITE om die grote houerdie ende costelicheit mijnde iuwelen ende cierheyden daer my die duuel mede vercier tot sunden ende tot quaetheyden om dat hi ouermits mi vele sielen soude winnen. Doe seide die bispot so hietstu dan PELAGIA Ende si seide Ia ic here. Doe belasse die bispot ende doeptese inden naem des vaders des zoens ende des heyligen geestes ende cledese mitten witten clede der onnoselheit Ende hi gaf haer oec dat licham ons heren IHESU CRISTI Ende die dyaconisse ROMANA wert haer pete inden doepsel Ende die heylige bispot NONNUS seide doe tot mi. Lieue sone laet ons huden verbliden mit den engelen gods ende laet ons nemen olie ende wijn der geesteliker der bliscap om die salicheit deser ioncfrouwen Ende doe wi saten ouer maeltijt so openbaerde daer die [254vb] duuel al naect ende had sijn hande op sijn hoeft geleit die een bouen den anderen ende hi riep aldus ende seide. O wat lide ic. O wat lide ic. Ende sprac voert tot sinte NONNO den bispot. En was di niet ghenoech drie dusent SARRASINEN die du mi nameste mit gewelde ende offerdeste dinen god mitten doepsel. En was di niet genoech die stat HELIOPOLOS die wilneer mijn was want alle die daer in woenden aenbeden mi. Mer du hebste die alle van mi getogen ende hebste se dinen gode geheyliget mitten doepsel. En waren di niet genoech also veel geslachten die du mi ontogen hebste ende gebrocht tot den dienste dijns gods. Mer hier en bouen hebste mi ontogen mijn meeste hope O cracht O quade outheit Ic en sel nummermeer mogē verdragen dijn vercieringe. Die dach die moet vermaledijt wesen daer du mijn vyant in waerste geboren Want die ryuiere van dinen tranen heeft mijn cranke woninge ontwee gestoten ende mijn hope altemal neder geworpen ¶ Alle dit riep die duuel alte

vreeslic mit groten gelude clagende also dat die ander biscopen oec sijn geroep hoerden. **Ende** die dyaconisse ROMANA **ende** PELAGIA haer geestelike dochter die si cort vter vunten geheuen had hoerdent oec.

¶ Daer na keerde hem die duuel tot [255ra] PELAGIEN **ende** seyde lieue vrouwe PELAGIA wat is dit dat ghi mi gedaen hebt. **Mi** dunct du biste my recht verwandelt in IUDAS. **Want** doe hi mit glorien **ende** mit eren verciert was <+so dat hi gods *apostel* geworden was> so verriet hi sinen here **ende** sinen meyster. **Dien** bistu gelijc geworden **ende** hebste mi recht also gedaen. **Doe** seyde die dyaconesse haer pete tot haer.

Dochter zegen di mitten teyken des heyligen cruces **ende** verlochen des duuels **Ende** doe si dit gedaen had **ende** aen geroopen den naem ons heren *IHESU CRISTI* so voer die duuel en wech. ¶ **Na** twee dagen doe PELAGIA sliep mit haerre peten ROMANA doe quam die duuel weder **ende** hi wectese **ende** seide **Vrouwe MARGARITE** wat quade heb ic di <+ye> gedaen **En** vercierde ic di niet mit margariten **ende** mit costeliken gesteenten **Ende** heb ic di niet veruult mit goude mit suluer **ende** mit allen rijcheyden. **Ic** bidde di seg mi wattet si daer ic di in bedroeft heb **ende** ic selt di te hant beteren. **Doch** alleen dattu my niet en laetste noch niet van my en gaetste **Ende** en maec mi voer die kerstene niet te scanden. **Doe** PELAGIA gods deerne dese woerde hoerde so segende si haer **ende** blies opten duuel **ende** seyde **Ic** verlochen dijns **Ic** verlochen dijns SATHANAS **want** mijn here dat is *IHESUS CRISTUS* die mi verlost heeft in sijn heemelsche sale **ende** hi moet di vermalediden [255rb] **Ende** si opwect haer pete **ende** seide. **Lieuwe** pete ROMANE bit onsen here voer mi want die duuel is mi geopenbaert gelijc enen lewe. **Ende** ROMANA antwoerde haer **Dochter** en ontsiet hem niet. **want** voertmeer ontsiet hi uwen scheem **ende** vliet van v **Ende** opten derden dach soe riep PELAGIA haren ouersten knecht die bouen al haer goet was **ende** seide hem.

Ganc in huus **ende** bescrijft neerstelic alle dat daer in is in clederen **ende** in **Iuwelen** **ende** brenget tot mi **Ende** die knecht ginc wech **ende** dede also si hem beuolen hadde **Ende** hi brochte tot haer alle dat in haren huse was **Ende** si bat thant **Sunte NONNO** den biscop bi ROMANA haerre peten **ende** seide **Dit** leuere ic al in dinen handen want dit sijn die rijcheyden daer mi di duuel mede bedroech in minen sunden. **Hier om** here so beuele ic dit dinen heyligen wille. **want** die rijcheyden mijns brudegoms *IHESU CRISTI* sijn mi genoech **Ende** si vergaderde al haer gesinde knechten **Ioncfrouwen** **ende** dienstmageden **ende** gaf elken mit haerre hant een deel gelts **ende** bat hem allen neerstelic dat si hem wachten wouden vanden sunden deser werlt **ende** si maectse alle vry

Ende **Sunte NONNUS** die bispot ontboet den berechter vander kerken
ende leuerde hem al haer goet ende seide. **Ic** bezweer v bi gode datmen
niet en verminre van desen goede noch dat menre niet of ende
dra[255va]ge in enigen kerken noch in des bispots huus noch in dijn
huus. mer latet al deylen den weduwen ende den wesen. **want** het is
behoerlic dattet goet dat qualic gewonnen is datmen dat wel ende
sa[-chte]<+lic>lic deyle. **Ende** men dede also sonder vertyer. **want**
PELAGIA gods deerne en gesmaecte niets niet van haren goede na dien
dage dat si gedoept was noch si en behielt temale niet van haren
misdadigen goede. mer ROMANA haer pete voedse. ¶ **Doe** die sonnendach
gecomen was als die gene die gedoopt sijn haer witte cledere of moeten
leggen so stont PELAGIA op bi nachte ende dede haer witte cleder wt
ende dede een wit haren cleet aen dat wijs niet en wisten. **Ende** na dien
dage en sagen wi se niet meer. **Hier** om weende seer ROMANA haer
geestelike pete ende vreesde dat se die duuel weder in sinen stricke
geuangen mocht hebben. **Mer** die heylige bispot NONNUS troestedese
ende seyde **Dochter** en wilt niet wenan. mer verblide meer mit den
engelen. **want** PELAGIA heeft dat beste deel vercoren mit MARIA
MAGDALENEN dat haer niet of genomen en sel werden. **Ende** alle dese
dingen wiste die alinge stat van ANTYOCHIEN die daer seer in was gesticht
ende danctens alle gode. **Ende** na een luttel dagen beual die bispot
vander stat den bispopen die hi vergadert hadde dat elc
weder[255vb]keren soude tot sijnre kerken ¶ **Drie Iaer** hier na so
geloefdic een pelgrimaedse of bedeuert tot *IHERUSALEM* te doen om te
aenbeden die heilige steden daer onse heren in gepassijt was **Ende** doe
ic onsen heyligen bispot NONNUM bat dat hi mi daer gaen liet so orlofde
hijt my goedertierlic sonder vertrec **Ende** seyde mi mede. **Brueder** alstu
mitter hulpen ons heren gecomen biste tot *IHERUSALEM* ende du
[-gecomen biste tot *IHERUSALEM*] die heilige steden ouer socht hebste **So**
sueke nearerstelic enen monic die PELAGIUS hiet die lange tijt besloten
heeft geweest in een celle in enen eenliken leuen ende visitieren want hi
is waerlic gods ende een heyligh monic. **Dit** seyde die bispot van PELAGIA
der deernen gods. also [-soude]ment namaels vant. **mer** hi en seyde mi
niet anders openbaerlicher. **Ende** aldus quamen wi totten heyligen steden
ende aenbeden ons heren cruce ende dat heylige graf. ende des anderen
dages socht ic desen monic PELAGIUM also mi **Sunte NONNUS** had beuolen.
ende doe ic gecomen was opten BERCH VAN OLIUETEN daer onse **here**
[-beyde] <+beedde> naden auontmael om dat die moniken seiden dat
daer dese monic PELAGIUS woende **Ende** ic ginc ende sach sijn celle al om

ende om besloten dan alleen een cleyn vensterken dat daer aen was.

Ende doe ic daer voer clopte doe ondede hi mi die doer ende doe hi mi sach so bekende hi mi te hant. nochtan en woude hi mi niet [256ra] te kennen geuen wie hi was **E**nde ic en bekende hem te mael niet **want** haer ogen waren alte seer in geuallen van alte groter abstinencien ende men [-en] mochte alle dat gebeente van haren leden tellen ende haer kele was al verdroget ende haer wangen alte seer in geuallen ende si scheen al onverweect. **e**nde doe ic die benedixie van haer eyschede so benediede se mi **D**aer na vragede si mi **e**nde seide **H**ebstu enen biscop. **e**nde ic antwoerde haer **I**a ic here vader **S**i seide noch. **H**i bidde onsen here voer mi want hi is *CRISTUS* apostel **e**nde du sone dyaken bidde voer mi **D**oe ic dit hoerde so verwonderde mi alte seer beyde vanden biscop **e**nde van mi. **want** si mi dyaken genoemt hadde ¶ **E**nde doe tertijtijt geworden was so begonsten si onsen here grotelic te louen **e**nde ic bleef oec neuen haer celle staen **e**nde gode aenbedende. **D**oe ginc ic van daen **e**nde was zeer blide om dat ic se gesien had **E**nde ic ommeginc oec die cellen **e**nde alle die cloesters om die vaders **e**nde brueders te sien **e**nde ic van hem die benedixie ontfangen soude **e**nde in al dien cloester ginc groot gerufte van *PELAGIEN* heilicheit **E**nde doe ic weder tot sijnre cellen gecomen was **e**nde ic daer niet en hoerde also ic plach so beyde ic den enen dach voer **e**nde den anderen <+na> **e**nde doe ic noch niet en hoerde doe vreesde ic dat hi doot wesen mochte **e**nde het niement en wiste [256rb] **E**nde ic quam des derden dages **e**nde dede dat venster op **e**nde doe sach ic dat hi daer doot lach recht of hi in sinen gebede gelegen hadde **e**nde ic dancte gode **e**nde quam haestelic tot *IHERUSALEM* **E**nde bootscapte daer dat die vader *PELAGIUS* doot waer **D**oe vergaderden alle die cloesteren te samen **e**nde si quamen daer oec van **I**ERICHO **e**nde van alle den lantscap der *IORDANEN*. **E**nde die menichte der moniken vergaderden op den *BERCH VAN OLIUETEN* **e**nde doe si den heyligen licham vter cellen gebrocht hadden **e**nde si en op enen banc leyden om te dwaen [-vander] <+nader> gewoenten so ginc daer die biscop van *IHERUSALEM* toe mit den anderen heyligen vaderen **E**nde <+doe> si vonden dattet een wijf was so riepen si mit groter stemmen seggende lof **e**nde danc si di god die [-geen] veel verborgen dienres hebste in deser werlt. niet alleen mannen mer oec wiuen **E**nde om datmen[-t] dat grote wonder van desen dingen niet verbergen en mochte so quam daer een grote menichte van moniken **e**nde oec veel nonnen wt veelen cloesteren **e**nde si droegen aldus den heiligen licham mit psalmen **e**nde mit lichte in een suuer stede **e**nde begroeuen daer totter eren **e**nde glorien des

vade<+r>s ende des soens ende des heiligen geestes. Ende van al
desen dingen so brocht ic die boetscap tot ANTYOCHIEN minen here
Sunte NONNO den biskop ende oec mede ROMANEN [256va] der
dyaconissen haerre heyliger peten Ende doe gedocht ic der woerde die
mi geseit had **Sunte** NONNUS die biskop dat so wanneer ic gecomen
soude wesen totter heyliger stat *IHERUSALEM* dat ic dan sueken soude
enen monic die PELAGIUS hiet Ende alle die dit wonder hoerden **Si**
weenden van bliscappen ende seiden Glorie si gode inden hogen ende
inder eerden vrede den menschen die van goeden wille sijn. ¶ Dit was
eens lichts wijfs wesen ende haer wanderinge Ende god moet ons mit
haer doen vinden in dien dage want hem is eer ende glorie ewelic ende
vmmermeer. Amen.

Van **Sunte** THAISIS den lichten wiue.

En ander licht wijf was geheten THAYSIS die so scone was dat vele
mannen om haren wille haer goet vercoften ende quamenre om tot
groter armoeden. ende haer minnaren streden dicwyl om haren wille so
seer dat in haren huse der Iongelingen bloet dicke mit geuechte wort
wtgestort om haren wille. Doe dit hoerde die heilige abt PAFUNCIUS daer
hi was inder woestinen. So dede hi aen werltlike cleder ende nam enen
scillinc mit hem ende hi toech inder stat van EGIPTEN tot haer ende gaf
haer den scillinc als voer enen loon dat hi mit haer soude sundigen.
Ende doe si den scillinc ontfangen had seide si tot hem **Ga wi in huus**
[256vb] **E**nde doe hi gecomen was totten bedde dat gespreyt lach mit
duerbaren clederen **E**nde si hem daer op woude doen comen. **seyde** hi
tot haer hebste eniger heymeliker stede laet ons daer gaen. **E**nde THAYSIS
seyde **In** deser camer daer en pleget niemant te comen. **mer** wilstu di
voer gode verbergen so en is nergent geen stede daer du sinen godliken
ogen ontwiken of verhuden mogeste **Doe** dit die abt PAFUNCIUS gehoert
had seide hi tot haer. **weetstu** dat een god is so antwoerde si dat si wiste
datter een god waer ende vanden leuen dat hier na comen soude **Als** die
glorie der gerechtiger ende die pine der verdoemder. § **Doe** seide
PAFUNCIUS. oftu dit weetste waer om hebstu dan so vele zielen verloren
dattu niet alleen om dijnre sunden willen en selste verdoemt wesen.
mer du selste oec mede rekeninge moeten geuen ouer der ander sielen
die du verloren <+hebste>. **Doe** si dit hoerde viel si voer PAFUNCIUS
voeten mit tranen al wenende ende seide **Vader** ic weet datter

penitencie is **Ende** ic hope ouermits dinen gebede te vercrigen
verlatenisse mijnre sunden mer ic bidde di dattu mi wilste geuen verste
van drien vren **Ende** daer na so sel ic gaen so waer dattu gebiedeste
ende wil doen alle dattu mi beuelen selste **Ende** doe haer di abt een
stede had gewijst daer [257ra] si tot hem comen soude alsi weder
quame so ginc si **ende** vergaderde al dat si mit sunden gewonnen had
ende droecht midden inder stat **ende** verberndet voer al den volke **ende**
riep seggende. **Coemt** tot mi alle die mit mi gesundicht hebt **ende** siet
hoe ic verbernen sel alle dat ghi mi gegeuen hebt **Ende** die weerde van
dien goede was .iiij^c. pont gouts **Ende** doe sijt al verbernt had ginc si tot
dier stede daer haer die abt PAFUNCIUS gewijst had **Ende** doe hi se daer
vant doe besloot hi se in een cleyn cellekijn inder maechden cloester
ende hi besegelde die dore mit lode toe **ende** hi liet haer een cleyn
vensterkijn daer aen daermen haer een luttel tetens doer soude geuen
Ende hi beual datmen haer alle dage geuen soude een luttel waters **ende**
broots **Ende** doe PAFUNCIUS die duer gesloten hadde **ende** hi van haer
gaen soude **Doe** seyde THAYYSIS tot hem. **vader** waer gebietstu dat ic mijn
water make **Ende** hi seide haer **In** dijn celle also alstu weerdich biste
Ende doe si hem noch vragede hoe si gode aenbeden soude **So**
antwoerde hi haer **Du** en biste niet weerdich te noemen gode noch den
name sijnre drieoudicheit in dinen monde te nemen. noch dijn hande
ten hemelwaert te steken **Want** dijn lippen sijn vol quaetheyden **ende**
dijn hande sijn vol smetten. **Mer** du selste alleen leggen **ende** sien
oest[257rb]waert **Ende** dit woert dicwyl seggen **Die** mi gemaect hebste
ontfermet mijns. **Doe** si aldus drie **Iaer** besloten had geweest so had
PAFUNCIUS ontfermherticheyt daer op **ende** hi ginc tot **Sunte ANTHONIUS**
den heyligen abt die doe noch leuede **Om** hem te vragen of haer god
haer sunden vergeuen had of niet. **Ende** hi dat van gode in sinen gebede
vernemen soude **Ende** doe hi hem die saken vertelt had so vergaderde
Sunte ANTHONIUS sijn **Iongeren** **ende** beual hem dat si alden nacht
souden waken **ende** wesen in haren gebede op dat god yemant woude
openbaren die sake daer die abt PAFUNCIUS om gecomen was. **Ende** doe
si alle gesceyden waren **ende** eernstich in bedingen so sach haestelic die
simpel PAULUS die **Sunte ANTHONIUS** meeste **Ionger** was in enen visioen
Inden hemel een bedde dat mit duerbaren clederen verciert was **ende**
drie scone mageden stonden omtrint dat bedde diet wachteden **Ende**
PAULUS seyde totten mageden **Dese** gracie en vermoede ic niemant toe te
horen dan onsen vader ANTHONIUS **Doe** antwoerde hem een stemme van
bouen. **Si** en is ANTHONIUS niet mer si is THAYYSIS des lichten wijfs **Des**

morgens doet PAULUS vertelt had so ginc die abt PAFUNCIUS mit groter bliscap van daen om dat hi den wille gods wiste. Ende hi [257va] ginc te hant ten cloester daer [-hi] <+si> besloten was int cellekijn Ende doe hi die duere op gedaen had doe seide <+hi> tot haer Com wt want die bermherticheyt gods heeft dijn sunden verdeluwet ende vergeuen Doe antwoerde si hem. Ic nemes gode te getuge dat van dier tijt dat ic hier in ginc dat ic maecte van alle minen sunden recht als een bondekijn ende settet voer minen ogen Ende gelikerwijs als minen adem niet en ophoudet te gaen wt mijnre nüesen Also en gingen oec mijn sunden niet van minen ogen Ende wanner ic se mercte so weende ic stadelic daer op. Ende PAFUNCIUS seide haer God en heefte se di niet vergeuen om dijnre penitencien wille. mer om dattu altoos die vrese hebste gehadt in dijnre herten Ende doe hi se vter cellen hadde doen comen so leefde si daer vijftien dage na Ende daer na verscheyde si van deser werlt ende voer salichlic tot gode. [257vb]

Van sinte THEODORA.

THEODORA was een edel wijf ende seer scoon ende si had te ALEXANDRIEN enen riken man in ZENONS des keysers tyden welke man gode ontsach also datsi te samen rechtueerdelic ende doechedelic leefden Dat die duuel seer benide ende beroerde enen riken man dat hi THEODOREN seer minnende wert Ende hi moeyde se eenpaerlic mit giften ende mit boden die hi aen haer sende dat si hem consentieren soude Mer si veronweerde sijn boden ende sijn gauen. Hi moeyde se also seer dat hi haer geen rust en liet hebben mer dat si bina amachtich wert. Ten lesten sende hi tot haer een toueraester die haer seer riet dat si ontfermherticheit hebben soude op dien man ende dat si hem consentieren soude Ende doe THEODORA seyde dat si nummermeer also groot quaet doen en woude voerden aensichte gods. Die toeueraerster seide. So watmen des dages doet dat weet god ende sietet Mer so watmen doet als die sonne onder is ende het nacht wert dat en siet god niet. Ende THEODORA seide. Segstu mi waer. Die toueraerster seide Ia ic Ic seg die waerheit Ende THEODORA wert mitter toueraersters woerden bedrogen also dat sijt consentierde dat die man tot haer comen soude naden ondergange der sonnen. Want dan so woude si sinen wille doen. et cetera. ¶ [258ra] Doe dit die touenaerster den man geseit hadde so wert hi seer verblijt ende quam tot haer ter gesetter tijt ende volbrochte

sinen wille ende ginc wech. Hier na begonste THEODORA te bedenken wat si gedaen had ende begonde alte zeer te wenēn ende sloech haer aensicht ende seide We mi we mi Ic heb mijn ziele verloren Ic heb te broken dat aenscouwen mijne scoenheyt Ende doe haer man thus quam ende hi sijn wijf so droeuich ende bedruct sach so pijnde hi se hem te troesten al en wiste hi die sake niet mer si en woude genen troest ontfangen Ende doet dach geworden was ginc si tot enen nonnen cloester ende vraechde der abdissen Of god weten mochte een grote sunde die gheschiet waer bi nachte. Die abdisse seyde haer men en mach gode niet verbergen mer hi wetet ende sietet al datter geschiet ende in wat vren datment doet. Doe THEODORA dese redene vander abdissen verstont so weende si alte bitterlic ende seide gif mi dat boec des ewangelijs dat ic mi seluen ordelen mach Ende doe si dat boec opdede doe vant si Dat ic screef dat screef ic. Doe si thus gecomen was Ende haer man op een tijt daer na van huus was so scoer si hoer haer of ende dede mans cleder aen ende ginc tot enen cloester van moniken dat acht milen van daer was ende bad datmense daer ontfangen [-soude] woude. Ende men [258rb] dede dat si begeerde ende men ontfinc se daer inden cloester Ende doemen haer vragede om haren name so seyde si dat si THEODORUS hiete Ende si dede daer oetmoedelic haere alre dienst Ende haren dienst genuechde hem allen. ¶ Na enen tijt vanden Iare so riep die abt brueder THEODORUM ende beual hem dat hi die ossen in spannen soude ende olye wter stat halen. Ende haer man was seer bedroeft ende [-seide] weende. want hi had anxt dat si mit enen anderen man wech gegaen waer. Ende siet die engel gods openbaerde hem ende seide Stant vroe op ende sta inden wech van Sunte PETERS ende Sunte PAULUS martelien ende die di daer gemoeten sel dat is dijn wijf. Als dit gedaen was so quam THEODORA mit haren kemels ende doe si haren man sach ende bekende so seide si in haer seluen. Wach mi mijn goede man hoe seer pijnde ic ende arbeyde dat ic sel verlost werden vander sunde die ic in di gedaen hebbe Ende doe si hem naecte so gruete sine ende seyde Here mijn verbliden moetstu. Mer hi en kenneder doe niets niet. Ende doe hi herde lange ontbeydet had so riep hi dat hi bedrogen was. Doe quam tot hem een stemme seggende Die di gisteren vroe gruetede dat was dijn wijf ¶ Sunte THEODORA was so heyligh dat si veel miraculen dede Si verloste oec enen man die van eenre beesten gescoert was ende [258va] verwecten mit haren gebede Ende si volgede der beesten ende versprac se ende vluchts viel si doot. Mer die duuel die haer heylicheyt niet en mochte verdragen

Openbaerde haer ende seide Quade vrouwe bouen allen wiuen ende ouerspelinne du hebste dinen man gelaten ende mi versmadet. Bi minen verueerliken crachten sweer ic di dat ic di enen strijt verwecken sel Ende en doe ic dinen gecruusten niet versaken so seg dat ic niet en bin. mer si maecte een cruce voer haer hoeft ende rechteuoert voer hi van haer ¶ Op enen tijt doe si vander stat weder keerde mitten kemelen ende si geherberget was in eenre stat so quam tot haer des nachtes een deerne [-tot eenen ouerspeelre] ende seide slaept bi mi. Ende doe sijs niet doen en woude doe ginc die deerne tot enen ouerspeelre die inder herbergen lach Ende doe haer die buuc begonste te heffen ende men haer vragede van wien si dat kint droech. Doe seide si THEODORUS die monic lach bi mi. Ende doe dat kint geboren was doe senden sijt den abt vanden cloester Ende doe hi THEODOREN berispte om dese misdaet so en dede si geen onscout. mer bat genade mit groter oetmoedicheit ende was bereyt penitencie te doen Doe leyde hi THEODORUS dat kint opten scouderen ende verdreeffen buten den cloester. Ende THEODORA woende in [258vb] correxien buten den cloester seuen Iaer ende voede dat kint mitter coeyen melke. mer die duuel had groten nijt in hare verduldicheit ende openbaerde haer in haers mans gelikenisse ende seide. Mijn vrouwe wat doe di hier Siet ic quelle om dinen wille ende en mach genen troest ontfangen Daer om so coem mijn licht want al hebstu bi enen anderen man geslapen dat vergeue ic di geern Ende si waende dat dit haer man geweest hadde ende seide. Nummermeer en sel ic mitti wonen want IAN des ridders sone heeft bi mi gelegen ende ic wil penitencie doen om dat ic in di gesundicht hebbe Ende doe si gebedet had doe voer die duuel wech. Ende aldus bekende si dattet die duuel was. ¶ Op enen anderen tijt doe woudense die duuelen verueren ende quamen tot haer in die gelikenisse van vreesliken beesten ende een man iaechdese ende seyde Etet dese quade vrouwe Ende si bedede ende doe voeren die duuelen wech. ¶ Op een ander tijt quam een grote menichete van ridderen voer haer ende voer hem allen quam een prince ende alle die ridders aenbeden dien prince Ende die ridders seiden tot THEODORUM. Stant op ende aenbede onsen prince. Si antwoerde Ic aenbede onsen here IHESUM CRISTUM Doe dat den prince geboetscpt was so beual hi se voer hem te brengen ende datmen se also seer tormenten [259ra] soude datmen waende dat si doot waer Ende daer na voer alle die scare wech. ¶ Op een ander tijt sach si daer vele gouts leggen inden wege Ende doe segende si haer ende vloech van daer ende beual haer gode Ende doe wast wech. Op een ander tijt so sach si enen dragen

enen corf die vol was van alrehande spisen **Ende** hi seide haer. **Onse** prince die di sloech seit. **Neemt** hier of. **want** hi dedet dat hijs niet en wiste **Mer** si segende haer **Ende** diegene voer wech als een roke. ¶ **Doe** seuen **Iaer** geleden waren **ende** die abt mercte THEODOREN penitencie **ende** oetmoedige verduldicheyt so ontfenc hine te genaden **ende** ontfermde sijns **ende** leyden inden cloester mit sinen kinde. **Ende** doe THEODORA noch twe iaer ouer geleden had so riep si tkint **ende** besloter haer mede in haerre cellen **Ende** doemen dit den abt seyde doe seide hi sommigen moniken dat si nearerstelic horen souden wat hi mitten kinde sprake. **Ende** THEODORA omhersedet kint **ende** cussedet **Ende** seide hem **Mijn** lieue kint dat eynde mijns leuens coemt **Ic** late di gode tot enen vader **ende** hulper. **Mijn** lieue kint voege di in vasten **ende** in bedinge **ende** diene den bruederen deuotelic **Ende** doe si dit geseit had doe gaf si haren geest **ende** ontsliep salichlic in onsen here **Int Iaer** ons heren .cccc. **ende** .lxx. **Doe** dit dat kint sach weendet alte bitterlic [259rb] ¶ **Binnen** dier seluer nacht wert den abt een visioen vertoont **In** deser manieren. als dat hi sach bereyden grote bruloften **Ende** daer quamen die ordene vanden propheten **ende** vanden engelen **ende** vanden martelaren **ende** van allen heyligen **Ende** siet inden middel van hem luden was een wijf die omhangen was mit alte groter glorien **ende** si quam totter bruloft **ende** sat opten bedde **Ende** alle die daer omtrint stonden aenbeden se **Ende** daer seyde een stemme den abt **Dit** is THEODORUS die valschelic van enen kinde gewroeght was **ende** op haer worden seuen tiden verwandelt. **Si** is gecastijt die haers mans bedde besmette. **Ende** doe die abt ontspranc doe ginc hi rechteuoert mitten bruederen tot haerre cellen **ende** hi vantse doot **Ende** doe si se ondecken doe vonden si dattet een wijf was **Ende** die abt sende om der deernen vader die se valschelic beruchticht hadde **ende** seyde hem **Dijnre** dochter man is doot **Ende** hi dede haer tcleet of **ende** toonde hem dattet een wijf was **Ende** hi wort beureest **ende** beuaen mit groten wonder **ende** des gelijcs oec alle diet hoerden **ende** loefden gode in sinen heyligen **Ende** sonderlinge die moniken van dien cloester die haer heylige wanderinge **ende** grote verduldicheit hadden bekent. **Ende** ons heren engel seide totten abt [259va] **Stant** op **ende** sit op een paert **ende** vare inder stat **Ende** so wie di eerst moetet dien brenct mitti **Ende** doe hi voer so quam hem een te gemoete lopen. **Ende** doe hem die abt vragede. **Werwaert** hi liepe **So** antwoerde hi mijn wijf is doot **ende** ic wilse gaen sien **Ende** die abt dede THEODOREN man op een peert sitten **ende** si quamen **ende** beweenden seer **ende** begroeuen se eerlic mit

deuocien. **Ende** THEODOREN man nam sijns wijfs celle ende hi woende daer in. **Ende** leefde heylichlic **ende** ten lesten ruste hi salichlic in onsen here. **Ende** THEODOREN kint volchde sijnre voetster in alre eersamheyt der seden **ende** oec heilicheit des duechdeliken leuens. **Also** dat doe die abt doot was dat hi van alle dien cloester gecoren wert tot enen abt.

etcetera § Deo gracias.

Van Sunte ALEXANDER den paeus ende van Sunte HERMETIS ende QUIRINUM martelaers

Die vijfde paus na **Sunte** PETER hiet ALEXANDER / **ende** was een heilichman ionc van dagen. mer out inden geloue. ouermits der graciens gods. allen menschen bequaem. want hi bekeerde tmeeste deel vanden senatoren tot gode **ende** den prefect van ROMEN HERMETEN mit sinen wiue **ende** mit sijnre suster **ende** mit sinen kinderen / **ende** doopte se mit dusent **ende** derdehalf hondert menschen van haren gesinde / **ende** daer toe haer wiue **ende** haer kinder [259vb] **Dese** maecte hi alle kersten opten paesch dach / **ende** doe si kersten geworden waren gaf hi hem allen gauen / **Als** dese saken gecomen waren voerden keyser TRAYANUM so sende hi der wert enen graue geheten AURELIANUM dat hi die kerstene doden soude / **Doe** hi daer gecomen was quamen voer hem die biscopen der tempelen mit groter clagen vanden saken die daer gesciet waren **ende** brochten hem daer toe dat hi den prefect HERMETEM inder vangenisse dede / **ende** den paeus ALEXANDER inden kerker / **Daer** om wort daer na groot rumoer ondert volc. / **Sommige** riepen men sel ALEXANDER leuendich bernen. **ende** HERMETEM die so menich dusent mensche bekeert heeft vanden afgoden / **ende** die die tempelen heuet doen laten **ende** die afgoden binnen den husen doen breken. ¶ **Doe** HERMETES inder vangenisse lach in eens rechters huus die QUIRINUS hiet / so sprac die rechter tot hem O <+hermetis> edel man. bi wat redenen en bekeerdi v niet totten goden. want ghi hebt verloren v prefectuerscap. v goet **ende** v ere / **ende** moet hier geuangen leggen. / **Sunte** HERMETES antwoerde **Ic** en heb myn prefectuerscap niet verloren mer verwandelt om een beter want dat eertsche goet vergaet mer die weerdicheit des hemelschen goets blijft staende. **Doe** sprac die rechter QUIRINUS. **Mi** donct dat ghi een sot sijt dat ghi enige dingen besittende waent wesen na dit sterf[260ra]like leuen. **want** die mensche gaet te male te niente. **HERMETES** antwoerde **Also** waende ic oec eer ic gelouede

ende prijsde ende minnede zeer dit eertsche leuen. Doe sprac die rechter QUIRINUS. Doetet mi proeuen oft warachtelic so is als ghi gelouet ende vijnde ict also ic sel oec gelouen. **Sunte HERMETES** antwoerde. **Sunte ALEXANDER** die inden kerker leyt hi heeft mi tgeloue geleert. Als die rechter den paus ALEXANDER hoerde noemen so vermaledide hine. ende sprac tot HERMETES. **O** edel man gaet tot uwes selfs herten / ende neemt weder v prefectuerscap v huus ende v goet want AURELIANUS mijn here heeft mi tot v gesent. **Ende** ist dat ghi offerhande wilt doen den goden. hi selt v weder geuen al v goet **ende** ghi selt v wreken ouer die gene diet v geraden hebben. **Sunte HERMETES** antwoerde. En loofde ghi mi niet hier te voren dat ghi gelouen sout **waert** dat ic v toende mijn geloue goet te wesen. **Ende** waer om vermaledie di dan den genen die mi geloucht heeft gemaect. Doe seide hem QUIRINUS die rechter. **Ic** seide v dat ghi mi tonen sout v geloue goet wesende / **ende** ghi noemt mi enen touenaer dien ic inden kerker geuangen heb ouermits wien dat ghi bedrogen sijt dien ic niet en mach horen noemen. **Ghi** sijt gelijc enen dorper die mit enen onreynen clede gecleddet is / in dien. dat ghi hem gelouet. **want** hi onsalich mensche die [260rb] v **ende** hem seluen bedroget heeft men sellen om sijn quaetheyt leuende bernen in een vuer. **Is** sijn god machtich hi verlosse v **ende** hem **Sunte HERMETES** antwoerde. Doe die IODEN minen here **ende** minen god gecruust hadden spraken si tot hem **Climme** neder vanden cruce **ende** wi sellen in di gelouen. **Mer** god wiste wel dat si also quaet waren dat si niet gelouen en souden **Daer** om en clam hi niet neder vanden cruce. / Doe seide QUIRINUS die rechter sel ic gelouen dat ghi een gewarich bode gods sijt / **ende** v god gerechtich is. so moet ghi bi den paeus ALEXANDER sijn inden kerker ter eerster vren van deser nacht / of hi bi v hier al desen nacht doer. **ende** gesciet dat also / dan sel ic gelouen / **ende** doen na uwen rade. mer ic sel die slote **ende** die huede drieuoldigen **Ende** ic sel ALEXANDER seggen vijnde ic hem alle desen nacht bi v ic sel gelouen aen uwen god. ¶ Doe QUIRINUS die rechter die slote **ende** die huede des kerkers had gedrieuoudiget / **ende** hijt ALEXANDER al geseit had wat hi gedaen had **ende** hoe dat hi gelouen woude waert dattet also gesciede. Doe sprac ALEXANDER die paeus sijn gebet **ende** seyde **O** here **IHESU CRISTE** die mi hebste geset inder stede **Sunte PETERS** op dat die scare der geenre die dinen heiligen naem kennen **ende** beleyen vermenichfoudicht werden / so sende mi dinen engel die mi te vespertijt brengt [260va] tot HEREMETEN uwen knecht / **ende** mergen vroe hier weder dats niemant en wete mijn gaen noch mijn comen. § **Ende** siet inden voerseiden

[-woerden] auont quam een kint mit een bernende fackel in den kerker
ende sprac totten paus ALEXANDER Coemt mit mi Doe sprac ALEXANDER.
Leuet mijn here mijn god so buget neder v knyen of ic en ga niet mit v. /
Dat kijnt sceen te wesen van vijf iaren / ende het knielde ende sprac sijn
gebet omtrent een halue vre / ende stont op ende sprac sijn pater
noster. / **D**oe nam dat kint den paus ALEXANDER bider hant / ende leyden
tot enen venster dat besloten stont / ende dat kint dede dat venster op
en brochte den paus in QUIRINUS des rechters huus dat besloten stont
daer **Sunte HERMETIS** in was. **D**aer na quam QUIRINUS ende vant se beyde
leggen bedende mit wtgestrecten handen / ende hi sach die bernende
fackel ende was verueert. **D**oe spraken si totten rechter **D**at verueren
coemt v vten gelouen **want** ghi siet ons die lichamlic gesceyden waren /
mer niet in den geest lichamlic vergadert **Nu** hebdi ons gesien. nv
gelouet **G**hi selt oec weten dat wi niet vter vangenis verlost en sijn want
mergen vroe seldi ons vinden elcs daer ende so wi te voren waren. **M**er
dit is gesciet dat ghi gelouen sout dat die sone gods [260vb] *IHESUS*
CRISTUS is een gewarich god. die die gene sterct die in hem gelouen ende
geeft hem dat si biddende sijn **D**oe sprac QUIRINUS die rechter. **M**ach dit
touernye wesen. § **Sunte HERMETES** antwoerde **E**n seydi niet dat ghi
gelouen sout. vondi ons te gader bi een dat vmmmer also gesciet is / mer
niet in onser mogentheyt. **want** die bande ende die hüede hebdi
gedrieoudicht op ons. **M**er tis gesciet vander cracht ons heren *IHESU*
CRISTI / die geopenbaert heeft sijn mogentheit doe hi die blinde siende
maecte / ende die malaetsche reynichde ende die cropel gaende maecte
Ende die beseten waren vanden duuelen verloste hi / ende die doden
verwechte hi. **D**at also van gode gewrocht is op dat ic **Sunte ALEXANDER**
den paus die mi dat geloue geleert heeft gelouen soude. **Ic** had enen
enigen soen ter scolen gaende die in [-enicheyf leefde] groter siecheit
leefde. **H**i was van mi ende vander moeder geleit in CAPITOLIUM / ende
daer deden wi offerhanden alle den afgoden ende den bispop ende mijn
sone sterf § **D**oe wert gestoert die voetster mijns kindes ende seyde tot
mi wille di uwen soen weder hebben leuende ende gesont / so leydeten
totten heylighdom **Sunte PETERS** / ende hi sel leuende ende gesont
werden **D**oe antwoerde ic haer < + Ghi die blint sijt / ghi en wert niet
siende **hoe** soude dan mijn sone die doot is leuende ende gesont
mogen werden / **D**oe antwoerde dat wijf > **Ic** die blint bin had ic ouer
vijf Iaren geloeft mijn ogen waren mi weder gegeuen **D**oe sprac ic totten
wiue. **G**aet ende geloeft. ende [261ra] geeft v ALEXANDER v ogen ic sel
gelouen dat hi mi mach geuen minen enigen soen. **D**oe ginc dat blinde

wijf ter derder vren vanden dage totten paeus ALEXANDER / **Ende** ter
sester vren quam si weder al siende tot mi. § **Daer** na ginc si **ende** nam
minen doden soen op haren rugge / **ende** liep so seer dat die kinder die
mit haer liepen. haer nauwe en mochten volgen. § **Doe** si *quam* voer
den paeus werp si minen soen voer sijn voete **ende** seyde. **Here** ic wil
dat ic weder blint werde / of verwect desen mensche vander doot **Doe**
antwoerde **Sunte** ALEXANDER **Of IHESUS CRISTUS** onse here desen mensche
vander doot verwect des hi wel machtich is / **ende** hi v uwe ogen latet
hoe genoecht v dat / **Ende** hi sprac sijn gebet **ende** daer na wert mijn
soen leuende **ende** gesont. **Rechteuoert** viel ic voer sijn voete **ende** bat
hem dat hi mi kersten woude maken **Ende** ouermids hem gelouede ic
aen gode § **Daer** na maectic minen sone sijn goet dat hem van sijnre
doder moeder gebleuen was / **ende** gaf hem een deel van mynen goede
Ende een deel dat mi ge[-geuen]bleuen was gaf ic minen knechten die
mit mi kersten waren geworden / **ende** dat daer ouer bleef deylde ic den
armen. **Al** bin ic inder vangenissen ic en ontsie genen sterfliken mensche
/ mer verblide mi dat ic weet dat ic mede deylachtich wesen sel mitten
genen die [261rb] om gods willen gemartelijt sijn. § **Als** dit hoerde
QUIRINUS die rechter so sprac hi **God** sel ouermits v winnen mijn ziele. **Ic**
heb een dochter die ic enen man wil *geuen* die <+is> herde scoon /
mer aenden hals heuet si een hüeuel / **Geneest** die / **ende** ic sel mit v aen
gode gelouen / **Doe** seide die paeus ALEXANDER / gaet **ende** brengt se tot
mi inden kerker / **ende** neemt die banden van minen halse **ende** laetse
haer om den hals bliuen tottes mergens / **ende** ghi seltse gesont vinden.
Doe sprac **QUIRINUS** die rechter **Ghi** die <+in> minen huse sijt hoe sel
ic v vinden inden kerker **Doe** antwoerde **Sunte** ALEXANDER **Gaet** haestelic
/ want die gene die mi brocht tot v hi sel mi weder brengen inden kerker
eer ghi daer coemt. **Doe** **Sunte** ALEXANDER dit geseit had. so ginc **QUIRINUS**
die rechter vten huse / **ende** hi liet open die stede der vangenis daer
Sunte ALEXANDER **ende** **Sunte** HERMETIS in waren. **Daer** om seide si beyde
totten rechter **Slutet** al also ghi pleget. / mer **QUIRINUS** die rechter en
wouts niet doen **Doch** so brochten sine ten lestens daer toe dat hijt dede
Ende dese twe als die paus **ende** HERMETES deden haer gebet **ende**
beualen hem gode / **Ende** dat voerseyde kint quam mitter bernender
fackelen / **ende** op dede hem een venster **ende** seide volget <+mi>
Ende binnen eenre corter tijt brocht hem tkint weder inden kerker /
ende [261va] **ende** dede hem die bande aen **ende** ginc wech **Daer** na
ouer een vre quam **QUIRINUS** die rechter tot den vier mannen die den
kerker wachtenden **ende** vantse wakende **ende** den kerker gesloten **ende**

alle die slote geteikent. Doe dede QUIRINUS die rechter den kerker op ende vant daer **Sunte ALEXANDER** den paeus Doe viel QUIRINUS neder voer des paus voeten ende riep. lieue here bit voer mi dat die toorn gods op mi niet en come / wes bispkop dat ghi sijt. **Sunte ALEXANDER** antwoerde. Mijn god en wil niemant verliesen **Mer** hi begeert der sundaren bekeringe want doe hi inden cruce gehangen was doe bat hi voer die gene diet hem deden. Doe viel QUIRINUS noch neder voer des paus voeten mit sijnre dochter BALBINA **Ende** seyde **Siet hier v [-dochter mijn]** deerne mijn dochter Doe seyde die paus **Hoe** menich geuangen is <+in> deser kerker **Ende** QUIRINUS seyde **Omtrent** twintich. Doe seyde **Sunte ALEXANDER** Gaet **ende** verneemt offer yemant om gods willen geuangen is **Ende** doe QUIRINUS weder quam seyde hi **Daer** leit geuangen een out priester die gheten is EUENCIUS **Ende** een ander geheten THEODOLUS die gecomen sijn van ORIENTEN **ende** sijn geuangen om gods willen Doe seyde hem die paeus gaet ende brengt se mit eren tot mi **Mer** eer ghi gaet so neemt die bande [261vb] van minen hals **ende** doet se uwer doechter om den hals **Rechteuoert** nam QUIRINUS alle die bande **ende** begonste **Sunte ALEXANDERS** voete te cussen **ende** hi seyde totten paeus. Doet se mijnre dochter om den hals mit uwen heyligen handen **Ende** **Sunte ALEXANDER** deedse haer om den hals **ende** hi beual QUIRINUM dat hi wt soude gaen. Doe hi wt gegaen was so quam dat kint mitter bernender fackel totter maget BALBINA QUIRINUS dochter **ende** seyde. **Dochter** ghi sijt gesont / nv blijft in uwer reynicheyt **Ic** sel v openbaren uwen bruidegom die sijn heylige bloet om uwen wille gestort heeft. Doe dit kint dit geseit had so voert wech **Ende** QUIRINUS quam daer mit dien tween mannen EUENCIO **ende** THEODOLUS **ende** vant sijn dochter gesont Doe riep QUIRINUS totten paus **Mijn here** ALEXANDER gaet vten kerker want blijfdi hier dat vuer vanden hemel sel mi verbernen. Doe seyde die paus wildi mi geuen een bede so orloft datmen se alle dope die inden kerker sijn. Doe antwoerde QUIRINUS ghi sijt kersten **ende** heilige lude mer die ander sijn mordenaers **ende** quadien **Hoe** machmen hem dat sacrament des doopsels geuen. Daer na seyde **Sunte ALEXANDER** die paus totten genen die inden kerker waren **Segt** uwe namen **ende** laet v kerstenen **Ende** doe si daer alle toe bereyt waren **ende** si geloef[262ra]den so geboet die paeus den heyligen tween mannen voergenoemt dat si hem allen die hande op thoeft leggen souden **ende** maken se alle kersten / Daer na wert QUIRINUS mit sijnre dochter BALBINA / **ende** mit alle sinen gesinde gedopt. Doe QUIRINUS die rechter **ende** alle die inden kerker waren dat doopsel hadden ontfangen doe cleedse QUIRINUS mit nuwen

witten clederen / *ende* die kerker wert op gedaen *ende* began te wesen een kerke gods. § Doe dit gedaen was so ginc een man *ende* openbaerde AURELIAEN den tyran alle die saken die daer gesciet waren / **waer** om hi seer gestoort wert *ende* geboot datmen QUIRINUM voer hem brochte / Doe seyde AURELIANUS tot hem **Ic** minnede <+di> als mijn kint mer ghi hebt mi ouermits ALEXANDER bedrogen § QUIRINUS antwoerde **Ic** bin kersten geworden wildi mi steken wildi mi slaen. of wildi mi bernen / ic en sel anders niet wesen. / Alle die inden kerker waren dede ic kersten werden / *ende* lietse vry *ende* los mer si en wouden niet wech gaen. **Sunte** HERMETES *ende* **Sunte** ALEXANDER bad ic dat si wech gingen mer si en wouden in geenre wijs. / Die inden kerker sijn seggen aldus werden wi om gods willen gemartelijt so sel onse loon te meerre sijn voer gode **want** wi willent liden om sinen wille. Noch sprac QUIRINUS. Alle die kersten geworden sijn heb ic gecledet mit witten clederen. Ende [262rb] si sijn alle bereyt te steruen om dat geloue CRISTI recht als hongerige ter spisen / Daer om wat ghi wilt dat doet mit ons. Doe wert AURELIANUS alte seer toornich *ende* dede QUIRINUM sijn tonge wt sinen monde sniden *ende* seyde. **want** ghi v niet en ontsiet te seggen v heymelicheyt Daer om sel ic v sonder spreken doen pinen in een instrument van houte. Doe antwoerde QUIRINUS den tyran AURELIANUS ende seide. Arm katijf verlosse dijn ziel vander helscher pinen. Doe geboet die wrede tyran datmen hem hande *ende* voete of slaen soude *ende* daer na onthoeften Ende also wort hi een martelaer CRISTI § Oec geboot hi datmen sinen licham voer die honde werpen soude **Mer** die kerstine namen sinen licham *ende* groeuent in enen wech geheten APPIA bider stat van ROMEN. Ende daer na wert daer een kerke of gemaect / Ende die maget BALBINA sijn dochter. bleef in haerre reynicheyt. Ende si cussede dicwyl die bande van **Sunte** ALEXANDER daer si mede genesen was. / **Mer** **Sunte** ALEXANDER seyde tot haer. Dochter niet en cusset mijn bande / mer suect ernstelic die bande van minen here **Sunte** PETER ende cusset die deuotelic Doe gaf god der maget BALBINA so grote gracie / dat si so lange sochte *ende* so seer begeerde **Sunte** PETERS bande te vinden dattet haer gesciede / *ende* si viel neder in [262va] haren gebede *ende* seide Gebenedijt si die name des almachtigen gods die mi ouermids **Sunte** ALEXANDER sinen knecht heeft geopenbaert desen duerbaren scat / *ende* si custe die bande mit weerdicheyden *ende* dancte den here. ¶ Doe vernam een edel wijf **Sunte** HERMETES zuster geheten THEODORA dat die maget BALBINA gevonden had **Sunte** PETERS bande *ende* si bat haer dat si se haer laten woude <na> haerre doot. Daer na wert **Sunte** HERMETES

de edel prefect onthoeft ouermits den gebode des wreden tyrans
AURELIANUS ende THEODORA sijn suster groef den heyligen licham mit
groter eren in een stat niet verre van ROMEN Daer na quam **Sunte** BALBINA
weder te ROMEN inden kerker daer **Sunte** ALEXANDER in was ende sijn
gesellen ende si volchde hem na / ende leefde na sinen rade ende bat
hem dat hi gode voer haer bidden woude. **Ende** AURELIANUS die alre
quaetheit vol was. hi sende ridders wt **ende** geboot datmen ALEXANDER
den paus mit alle den kerstinen die inden kerker waren brengen soude
in een scip inder see mit stenen aenden hals gebonden **ende** datmen se
also werpen soude int middel der zee **ende** verdrenkense / mit welken
die maget **Sunte** BALBINA mede was **ende** gode loofde dat si weerdich
was also te comen tot *CRISTUM* haren brudegom ¶ **Dese** dingen sijn
gesciet ouermits [262vb] den knechten gods ALEXANDER ende HERMETEM
ende QUIRINUM onder den keyser TRAYANUM **ende** den tyran AURELIANUM **In**
Iaer ons heren ses hondert / opten vijften dach vander maent
September regnierende onsen here *IHESUM CRISTUM* in die werlt der
werlden **Amen** **God** si gelouet altoos:

< +Geschreven Anno 1338 Gelyk Int volgende Sommerstuck is Te sien
Ghij vinter wonder dromen in & seer genuglijk te leesen.

D. Pauli Cimbro Husumensis e Ducatu Slesvicense>

< +Arentii Muller Possessor. 1793 Amstelrodamensis>